T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Saniye Rukiye ERTEN

KAYSERİ RAŞİT EFENDİ ESKİ ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ BAĞDATLI RÛHÎ DÎVÂNI NÜSHASI (METİN-İNCELEME)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erdem SARIKAYA

YOZGAT- 2018

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Saniye Rukiye ERTEN

KAYSERİ RAŞİT EFENDİ ESKİ ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ BAĞDATLI RÛHÎ DÎVÂNI NÜSHASI (METİN-İNCELEME)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erdem SARIKAYA

YOZGAT- 2018

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 801105105015 numaralı öğrencisi Saniye Rukiye ERTEN'in hazırladığı **"Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Bağdatlı Rûhî Divanı Nüshası (Metin- İnceleme)"** başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 17/12/2018 Pazartesi günü saat 13:00'da yapılmış, tezin onayına OY ÇOKLUĞU / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Dr.Öğr.Üyesi Erdem SARIKAYA

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Mustafa FİDAN

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Hatice ÖZDİL

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..21..../..12..../2018.. tarih ve 45.02 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

21../..12../2018

Prof.Dr. Yunus ÖZGER
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘’Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi’ndeki Bağdatlı Rûhî Dîvânı Nüshası (metin-inceleme)’’adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Saniye Rukiye ERTEN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **I**

ÖZET ..... **X**

ABSTRACT ..... **XI**

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ ..... **XII**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **XIII**

ÖNSÖZ ..... **XIV**

GİRİŞ **1**

A. XVI. Yüzyılda Edebiyat Kültür ve Sanat Ortamı 1

B. XVI. Yüzyıl Edebî Görünüşü 2

BİRİNCİ BÖLÜM **4**

BAĞDATLI RÛHÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ **4**

1.1. Bağdatlı Rūhī'nin Hayatı 4

1.2. Bağdatlı Rûhî'nin Eseri: Dîvân 8

1.3. Bağdatlı Rūhī'nin Edebi Kişiliği 15

İKİNCİ BÖLÜM **17**

BAĞDATLI RÛHÎ DİVÂNI'NIN YAZMA NÜSHASININ ŞEKİL VE MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ **17**

2.1. Şekil İncelemesi 17

2.2. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Nazım Şekilleri İncelemesi 17

2.2.1.Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Kullanılan Aruz Vezni Hakkında 18

2.2.2. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Edebi Sanatlar 19

2.2.2.1. Mecazlarla ilgili sanatlar 19

2.2.2.1.1. Teşbih (Benzetme) 19

2.2.2.1.2. İstiare (Eğretileme) 19

2.2.2.1.3. Mecaz-ı mürsel (Ad Aktarması) 20

2.2.2.1.4. Teşhis (Kişileştirme) ve İntak (Konuşturma) 20
2.2.2.1.5. Tariz (İğneleme, Söz Dokundurma) 20
2.2.2.2. Anlamla ilgili sanatlar 21
2.2.2.2.1. Tenasüp (Uyum, Uygunluk) 21
2.2.2.2.2. Tecahül-i arif (Bilmezlikten Gelme) 22
2.2.2.2.3. Hüsn-i talil 22
2.2.2.2.4. Tezat (Zıtlık, Karşıtlık) 22
2.2.2.2.5. Leff ü Neşr 23
2.2.2.2.6. Telmih (Çağrışım, Anıştırma) 23
2.2.2.2.7. Mübalağa (Abartma) 24
2.2.2.2.8. Tekrir (Tekrar, Yineleme) 24
2.2.2.2.9. Nida (Seslenme) 25
2.2.2.2.10. İstifham (Soru Sanatı) 25
2.2.3. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Dil ve Üslup 26
2.2.3.1. İkilemeler 27
2.2.3.2. Tamlamalar 27
2.2.3.3. Deyimler 28
2.2.3.4. Atasözleri 28
2.3. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Muhteva Unsurları 28
2.3.1. DinîUnsurlar 28
2.3.1.1. Kur'ân-ı Kerîm 28
2.3.1.2. Tasavvuf 30
2.3.1.3. Sofu 30
2.3.1.4. Derviş 31
2.3.1.5. Ārif 31
2.3.1.6. Şeyh 32

2.3.1.7. Vaiz 32
2.3.1.8. Huda 33
2.3.1.9. Zahit, Sufî 34
2.3.1.10. Rint 36
2.3.2. Semavī Ālem 36
2.3.2.1. Bezm-i Elest 36
2.3.3. Kozmik Ālem 37
2.3.3.1. Dokuz Felek 37
2.3.3.2. Burçlar 41
2.3.3.4. Yıldızlar 42
2.3.3.5. Gezegenler 44
2.3.3.6. Gök Cisimleri 44
2.3.3.6.1. Ay 44
2.3.3.6.2. Güneş 46
2.3.3.6.3. Işık 47
2.3.4. Cisimler Ālemi 47
2.3.4.1. Dört Unsur 47
2.3.4.1.1. Toprak 47
2.3.4.1.2. Su 48
2.3.4.1.3. Hava 49
2.3.4.1.3.1. Bâd 49
2.3.4.1.4. Ateş 50
2.3.4.2. Diğer unsurlar 51
2.3.4.2.1. Deniz 51
2.3.4.2.2. Değerli Taşlar 52
2.3.4.2.2.1. İnci 52
2.3.4.2.2.2. Altın 52

2.3.4.2.2.3. Gümüş 53
2.3.4.2.3. Ağaç 53
2.3.4.2.4. Çiçekler 54
2.3.4.2.4.1. Gonca 54
2.3.4.2.4.2. Gül 55
2.3.4.2.4.3. Nergis 56
2.3.4.2.4.4. Sünbül 57
2.3.4.2.4.5. Yasemin 58
2.3.4.2.4.6. Karanfil 58
2.3.5. Zaman 58
2.3.5.1. Gün 59
2.3.5.1.1. Sabah 59
2.3.5.1.2. Seher 60
2.3.6. Mekān 61
2.3.6.1. Coğrafi Mekânlar 61
2.3.6.1.1. Ülkeler - Şehirler 61
2.3.6.1.1.1. Mısır 61
2.3.6.2. İbadet Mekânları 62
2.3.6.2.1. Mescid 62
2.3.6.2.2. Kilise 62
2.3.6.3. Eğlence Mekânları 63
2.3.6.3.1. Gülbahçesi 63
2.3.6.3.2. Meyhane 64
2.3.6.3.3. Çemen 64
2.3.7. Hayvanlar 65
2.3.7.1. Bülbül 65
2.3.7.2. Papağan 66

2.3.7.3. Doğan 66
2.3.7.4. Hüma 66
2.3.7.5. Kumru 67
2.3.7.6. Zümrüdüanka 67
2.3.8. Melekler 68
2.3.9.Şahsiyetler 69
2.3.9.1.1. Peygamberler ve Dini Şahsiyetler 69
2.3.9.1.1.1. Hz. Yusuf 70
2.3.9.1.1.2. Hz. Musa 70
2.3.9.1.1.3. Hz. Hızır 71
2.3.9.1.1.4. Hz. Nuh 72
2.3.9.1.1.5. Hz. Ali 72
2.3.9.1.1.6. Hz. Hüseyin 72
2.3.9.1.1.7. Hz. Yakup 73
2.3.9.1.1.8. Hz. Eyüp 73
2.3.9.1.1.9. Hz. İsa 74
2.3.9.1.2. Destan Şahsiyetleri 74
2.3.9.1.2.1. Ferhâd ile Şirin 74
2.3.9.1.2.2. Leyla İle Mecnun 76
2.3.9.1.2.3. Vamık ile Azra 78
2.3.9.1.3. Tarihi Şahsiyetler 79
2.3.9.1.3.1. İbrahim Edhem 79
2.3.9.2. Tipler 79
2.3.9.2.1. Āşık 79
2.3.9.2.1.1. Āşığa Ait Hususlar 81
2.3.9.2.1.1.1.Can 81
2.3.9.2.1.1.2. Gönül 83

2.3.9.2.1.1.3. Āh 84
2.3.9.2.1.1.4. Aşk 84
2.3.9.2.1.1.5. Gam 87
2.3.9.2.1.1.6. Hicran 88
2.3.9.2.1.1.7. Vefa 89
2.3.9.2.1.1.8. Vuslat 89
2.3.9.2.1.1.9. Kölelik 90
2.3.9.2.2. Sevgili 90
2.3.9.2.2.1. Sevgilinin Uzuvları 91
2.3.9.2.2.1.1. Göz 91
2.3.9.2.2.1.2. Ten 92
2.3.9.2.2.1.3. Yüz 92
2.3.9.2.2.1.4. Boy 92
2.3.9.2.2.1.5. Saç 93
2.3.9.2.2.1.6. Dudak 93
2.3.9.2.2.2. Sevgilinin Maddi- Manevi Halleri 94
2.3.9.2.2.2.1. Cevr 94
2.3.9.2.2.2.2. İşve, Naz 95
2.3.9.2.2.2.3. Lütuf 95
2.3.9.2.3. Rakip 96
2.3.10. Eğlence Hayatı 97
2.3.10.1. Bezm 97
2.3.10.2. İçki ve içkiye ait unsurlar 98
2.3.10.2.1. Bade 98
2.3.10.2.2. Câm 99
2.3.10.2.3. Saki 100
2.3.11. Savaş Unsurları 100

2.3.11.1. Hançer 101
2.3.11.2. Kılıç 102
2.3.11.3. Ok 102
2.3.11.4. At 102
2.4. Rûhî Divânı'nın Yazma Nüshaları Hakkında 103
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 107
BAĞDATLI RÛHÎ DİVÂNI'NIN YAZMA NÜSHASININ GÜNÜMÜZ ALFABESİNE AKTARILMASI 107
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 436
BAĞDATLI RÛHÎ DİVÂNI'NIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI 436
SONUÇ 747
EKLER 748
KAYNAKÇA 758
ÖZGEÇMİŞ 761

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAYSERİ RAŞİT EFENDİESKİ ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDEKİ BAĞDATLI RÛHÎ DÎVÂNI NÜSHASI (METİN-İNCELEME)

Saniye Rukiye ERTEN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erdem SARIKAYA

2018-Sayfa 761+XVI

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Erdem SARIKAYA
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa FİDAN
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZDİL

Divân edebiyatı, altı yüz seneyi aşkın ve yayılmış olduğu geniş coğrafî sahada, sayısı tam olarak tespit edilememiş pek çok değerli şairi ve kıymetli eseri kültür dünyamıza sunmuştur. Edebiyat tarihimizin asırlar boyunca devam eden bu güçlü edebî geleneğine ait eserlerin bir kısmı günümüz insanının okuyup anlayabileceği duruma getirilmiş fakat yine de birçok edebî mahsul, üzerinde çalışma yapılmasını beklemektedir. Bağdatlı Rûhî divânı da geniş kapsamlı incelenmesi açısından bunlardan birisidir. Bağdatlı Rûhî, XVI. yüzyılın en önemli şairlerinden birisidir. Bu tez ile onun divânının yazma nüshası transkripsiyon işaretleri kullanılarak Latin kökenli günümüz alfabesine aktarılması yapılmış olup, yine bu şiirlerin günümüz Türkçesine çevirisi yapılarak şiirlerin XVI. Divân edebiyatı şiir kabulleri açısından tahlili hakkında değerlendirme amaçlanmıştır.

Bağdatlı Rūhi, Divân edebiyatı sahasında kalem oynatmış şairler açısından düşünüldüğünde verimli bir şair olarak hacimli bir dīvâna sahiptir. Divânı Prof. Dr. Coşkun Ak tarafından edisyon kritikli metin olarak yayımlanmıştır. Ancak her divân nüshasının müstakil bir eser olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkacak olursak alfabe aktarımı ve incelemesi bakımından çalışmamız farklı olma özelliğini taşıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, estetik, gelenek

ABSTRACT

Master of Science

POSTGRADUATE THESİS-TRANSCRİPT OF THE DEWAN OF RÛHÎ FROM BAĞHDAD İN KAYSERİ REŞİT EFENDİ ANTİQUES LİBRARY (TEXT-ANALYSİS)

by

Saniye Rukiye ERTEN

Supervisor: Assct. Prof. Dr.Erdem SARIKAYA

2018-Pages: 761+XVI

Jury: Dr. Öğr. Üyesi Erdem SARIKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa FİDAN

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖZDİL

Over six hundred years Divan Literature sprawled to a wide geographical area introduces many valuable poets and precious man whose numbers are not fully determined to our world of culture. Some of the works of this influenced literary tradition for centuries in literary history are made understandable and readable for today's people but still many literary works are waiting to be studied. The Divân of Bağdatlı Rûhî is one of them in terms of comprehensive analysis. Bağdatlı Rûhî, is one of the most important poets of the 16th century. With this thesis, the writing copy of his Divân was translated into Today's alphabet originated from Latin alphabet using the transcription marks of his divân poetry, and also these poems were translated into Today' Turkish alphabet with the aims of the analysis of the classical Turkish Literature in terms of 16th poetic assumptions.

Baghdad Rûhî is thought to be one of the productive poets who plays an important role with his significant. Divân on the stage of Classical Turkish Literature. His divân was published by Professor Coşkun Ak as a critical edition text. However, each divan should be regarded as a unique masterpiece and this study will be the different of this field in terms of translation and analysis.

Key words: Poem, esthetics, tradition

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

ا	e,a	غ	ġ
آ	a,ā	ف	f
ب	b	ق	ķ
پ	p	ك	g, k, ŋ̂g
ت	t	گ	g
ث	ṣ	ڭ	ñ
ج	c	ل	l
چ	ç	م	m
ح	ḥ	ن	n
خ	ḫ	و	v, o, ö, u, ū
د	d	ه	h, a, e
ذ	ẕ	ى	y, ı, i, ī
ر	r	ي	ė
ز	z	ء	ʻ
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ṣ		
ض	ż		
ط	ṭ		
ظ	ẓ		
ع	ʿ		

KISALTMALAR LİSTESİ

a. : ayet

b. : beyit

bnd. : Bend

c. : cilt

g. : gazel

k. : kasîde,

msds. : müseddes

n. : na’t

s. : sayfa

t. : tarih

thms. : tahmis

tkbnd. : terkib-i bend

ÖNSÖZ

Divân edebiyatı alanının önemli isimlerinden birisi olan Bağdatlı Rûhî'nin Divân'ı bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir.

Osmanlı Devletinin güçlü padişahların yönetimiyle büyüme ve gelişmesini sürdürerek büyük bir imparatorluk haline geldiği, siyasi ve askeri alanda geniş bir coğrafyaya hükmettiği bir dönemde yetişmiş olan Bağdatlı Rûhî'nin usta bir sanatçı olduğunu hem incelememize konu olan Divân'ından hem diğer eserlerinden hem de hakkında yapılan çalışmalardan anlamak mümkündür. Bu yüzden şair hakkında kesine yakın bilgilere ulaşabilmek için mutlaka Divânı üzerinde incelemelerde bulunmak gerekmektedir.

Biz ise şairin şiir kabullerini ortaya çıkartmak amacıyla yapacağımız bu çalışmada edisyon kritikli metni değil seçtiğimiz bir eski harfli nüshayı ele alacağız. Bu çalışma doğrultusunda gelinmek istenen nokta,şiirlerin okuyucuya vermiş olduğu hissî duyguları anlamalarını kolaylaştırmaktır. Eseri incelerken Bağdatlı Rûhî Divânı'nın Prof. Dr. Coşkun Ak tarafından hazırlanan ve 2001 yılında Uludağ Üniversitesi Yayınları arasından çıkan neşrinden faydalanılmıştır. Bağdatlı Rûhî Divânı'nın farklı bir nüshası üzerinde inceleme yapmış olan değerli Coşkun Ak, karşılaştırmalı metninde bu nüshayı ele almamıştır. Rûhî Divânı'na şiir ve söyleyiş bakımından katıkıda bulunacağı düşücesi ile yola çıktığımız için Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'nde yer alan nüshayı çalışmamıza esas olarak aldık. Divândan örnek olarak alınan beyitlere ait künye bilgileri çalışmamızın başka eserlere kaynak olabilmesi açısından kolaylaştırmak amacıyla kısaltmalarla hemen beyitlerden sonra verilmiştir. Bu hususta yararlanılan eserler kaynakça bölümünde gösterilmiştir. Şairin şiir kabullerine dair yapılan çalışmalar bir tarafa bırakılırsa çalışmamız alanında farklı olma özelliği taşıyacaktır.

Çalışmamızın giriş bölümünde çalışmanın yöntemi ile ilgili bilgi verildikten sonra faydalı olması düşüncesiyle dönemin siyasī ve sosyal görünüşü ile çağdaşı şairler hakkında kısa bilgiler sunulmuştur. Çalışmamızın amacı doğrultusunda XVI. yüzyıl Divân edebiyatının şiir kabulleri açısından tahlili hakkındaki değerlendirmeleri ele alınmıştır. Burada verilen bilgiler, divanının beyitleri arasından derlenmiş görüşlerdir.

Birinci bölümde Bağdatlı Rûhî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verilirken ikinci bölümde Divânı'nın yazma nüshasının şekil ve muhteva açısından incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölüm Divân'ın günümüz alfabesine aktarılmasından meydana gelmektedir.

Son bölümde ise yine bu şiirlerin günümüz Türkçesi'ne çevirisi yapılmıştır. Tez konusunun seçiminden başlamak üzere çalışmamın her alanında benden desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Öğr. ÜyesiErdem Sarıkaya'ya ve akademik yolda ilerlemem konusunda bana daima destek olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Bekir Çınar'a teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda ailem ve eşim Öner DERE'nin bu süreçte bana olan desteklerini görmezden gelmem mümkün değildir. Onlara minnettarım.

Saniye Rukiye ERTEN

Yozgat, Eylül 2018

GİRİŞ

A. XVI. Yüzyılda Edebiyat Kültür ve Sanat Ortamı

XVI. yüzyıl, Oğuz Türkleri'nin yaşamış oldukları bütün Türk tarihindeki en dikkate değer yüzyılıdır. Bağdatlı Rûhî'nin yaşamış olduğu bu dönem XVI. yüzyıl, Osmanlı Devletinin güçlü padişahların yönetimiyle büyüme ve gelişmesini sürdürerek büyük bir imparatorluk haline geldiği, siyasi ve askeri alanda geniş bir coğrafyaya hükmettiği bir dönemdir. Anadolu toprak bütünlüğü sağlanmış ve Suriye, Hicaz, Mısır imparatorluk sınırlarına katılmıştır. Böylece Osmanlı, geniş topraklara sahip, zengin ve güçlü bir imparatorluk haline gelmiştir. Bu dönemde Osmanlı devletinin bütün kurumları genişlemiş, bilim alanındaki çalışmalar ilerlemiş, kanunlar tekrar düzenlenmiştir. Aynı zamandaOsmanlı Devleti, en geniş sınırlara, en yüksek askerî ve ekonomik güce ulaşmakla kalmamış, bilim, kültür ve sanatta da doruklara çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin en kudretli hükümdarı Kanunî Sultan Süleyman, en büyük amirali Barbaros Hayreddin Paşa, en büyük mimarı Koca Sinan, en büyük şairlerinden olan Fuzulî, Bakî ve Rûhî bu asırda yaşamışlardır. Anadolu'da teşekkül eden edebî dilin Irak'ta da etkili olduğu dönemi Irak Türkmen Edebiyatı için Osmanlı Türkçesi dönemi olarak kabul etmek yerinde olur. Bu topraklarda kullanılan Türkçe, edebî dil olarak Türkçe'nin en büyük şairlerinin kaleminde zirveye ulaşmış ve tüm Türk dünyasında zevkle okunan eserlere kaynak olma yolunda adım ilerlemiştir.[1] Yine bu yüzyılda yaşayan nice kumandanlar altın harflerle yazılacak zaferler kazanmış, daha nice âlim, edib, şair, mimar, nakkaş ve bestekâr unutulmaz eserler bırakmışlardır. Bu durum, birçok devlet büyüğünün özgüveninin kaynağı olmuştur.

Bağdatlı Rûhî; gücün, malın, servetin dünya hayatına ait ve kıymetsiz olduğunu, esas olanın esas âlemi oluşturan ahiret hayatı olduğunu vurgulamıştır. Bu dönemde Bağdadlı Rūhī gibi birçok sanatçı eserlerinde bu durumları dile getirmiştir. XVI. yüzyılda eser vermiş başlıca tarihçiler Şeyhülislâm İbni Kemal, Veziriazam Damad Lütfi Paşa, Şeyhülislâm Hoca Sadeddin Efendi, Gelibolulu Mustafa Ali Paşa,

[1]Nevzat Özkan, "Irak Türk Edebî Dilinin Tarihî Gelişimi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall 2009, ss. 90-105.

Selânikli Mustafa Efendilerdir. Bu yazarlardan bazıları çok yönlü üstadlardır ve "edebiyat" sahasında önemli eserler vücuda getirmişlerdir.

XVI. yüzyıl, dikkate alındığında padişahlar, şehzadeler, vezirler, tekke erbabı, Rumeli bölgesinde özellikle akıncı beyleri; bulundukları yerleri birer kültür merkezi konumuna getirmiştir. İstanbul, Osmanlı'nın en büyük kültür merkezi idi. Yapı itibariyle İstanbul, Osmanlı coğrafyasının her bölgesinden birçok kültürel unsuru bünyesinde barındırmaktaydı. Dönemin padişahları, sınırları açısından, âlimleri ve sanat erbabı da kültürel açıdan İstanbul'u dünyanın önemli bir merkez haline getirme çabası içine girmiş ve bu yüzyılda Yavuz Sultan Selim, Tebriz'i fethettikten sonra pek çokşair, âlim ve sanatkârı İstanbul'a getirerek Osmanlı'nın kültür ve edebiyat hayatının gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Bu yüzyılın önemli kültür merkezleri arasında Bursa ve Edirne'yi de saymak mümkündür. Yine Üsküp, Bağdat, Şam, Bosna, Sofya, Belgrad da Osmanlı'nın kültür merkezlerindendir.

B. XVI. Yüzyıl Edebî Görünüşü

XVI. yüzyılda Divân edebiyatı, kuruluş dönemini tamamlayıp kendi üstadlarına bağlı yaratıcı bir klasik edebiyat kıvamına ulaşmıştır. Türk edebiyatının çok parlak bir devridir. Bu çağda her sahada ve Türkçenin her lehçesinde çok büyük üstadlar yetişmiştir. Doğu Türkçesinde Babür, Azeri Türkçesinde Fuzūli, Osmanlı Türkçesinde Bâkī sadece yüzyılın değil aynı zamanda Türk edebiyatının en seçkin isimleridir.[2] Bu dönemde Osmanlı her alanda şaşalı bir hayat sürmekte idi. Edebiyatta da kendini gösteren bu şaşa özellikle de düz yazı yani nesir alanında kendini göstermiştir. Bu dönemde nesir alanında Lâtîfî, Gelibolulu Ali, Âşık Paşa dikkat çekmektedir. XVI. yüzyılda İran edebiyatının takip edilmesi süreci geride bırakılmış ve yüzyıllardır süre gelen dīvân şiirin yüksek zümreye hitap etmesi durumundan sıyrılıp halkın da anlayabileceği bir boyut kazanmıştır. İran'ın etkisinden çıkarak klasik şiir Türk duyuş ve fikir tarzı ile yoğrulmuştur. Divân şiiri artık bu yüzyılda Anadolu halkına kadar eğilmiştir ve bu coğrafyanın bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde şiire girmeye başlayan yerli unsurlar ile yeni bir şiir dili doğmuştur ve parlak bir geleceğe hükmetme gayesinde ilerlemektedir. Türkçe, edebiyat dili olarak yaygınlık kazanmıştır.

[2] Faruk K. Timurtaş, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Vilayet Yayınları, İstanbul 1990, ss. 204-205.

XIV. ve XV. yüzyıllarda dīvân şiirimizin Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamaların işgaline uğradığını; bunun sonucunda Türk şiir dilinin kendi kişilik ve zenginliğini kaybetme duruma geldiğini düşünen bazı edebiyatseverler, bu duruma tepki göstermişler ve Türkî-i Basit adını verdikleri bir hareketi başlatmışlardır. Söz konusu akım, halkın anlayabileceği şekilde yazma esasına dayanır ve en önemli temsileri Edirneli Nazmi, Mahremî'dir. İlk tezkirelerin de yazıldığı bu dönemde ilk tezkire örneklerini Lâtifi ve Sehi Bey vermiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞDATLI RÛHÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Bağdatlı Rūhī'nin Hayatı

Kaynaklarda genel itibari ile Rûhî'nin arkadaşlarından tezkire sahibi Ahdî'nin Gülşen-i Şu'arâ isimlieserinde verdiği bilgilere dayanarak biyografisi oluşturulmuştur. XVI. asrın, asırlar ötesine ses bırakan bu ulu sesli, rind ve mütefekkir bir şairdir.[3] Doğum tarihi net olarak belli değildir. Asıl adı Osman olan Rûhî ismindeki diğer şairlerden ayırmak amacıyla kendisinden Rûhî-i Bağdadî olarak bahsedilir.[4] Aslen ailesi Anadolu'ludur ve Bağdat'ta görev yapan devlet erkânına kasideler sunmuştur.[5] Divânı'ndaki şiirlerden kendisinin bir sipahi şair olduğunu görmemiz mümkündür.[6] Bir dönem için baba mesleğini seçip sipahilik yaptığı ve askerlik mesleğinde ilerleyerek kendisine bir kasaba dirliğinin verildiği anlaşılmaktadır. İran seferinde görev aldığı bilinmektedir. Görev mahiyeti ise, o zamanlar Bağdat valisi olan Cigalazâde Sinan Paşa'nın maiyetidir. Bu görevi 1588 - 1591 yılları arasında 3 yıl boyunca sürdürmüştür. 1588 yılında ise Nihavend fethine katılmıştır. Kendi ifadesine göre, sanat ve devlet büyükleriyle tanışmak, onlara hizmet etmek, takdirlerini kazanmak için Necef, Kerbela, Erzurum ve Şam'da çeşitli görevlerde bulunmuştur. İstanbul ve Edirne'deki bazı devlet büyüklerine düşürdüğü tarihlerden yola çıkarak bu mevkilerde uzun süre kaldığını söylemek mümkün değildir.[7] Onun hakkında en iyi bilgiyi Esrar Tezkiresinden almaktayız.[8] Esrar'a göre Rûhî-î Bağdadî, serseri ruhluydu ve diyar diyar gezmiştir. Gölpınarlı'nın Rûhî-î Bağdadî maddesine göre, onun diyar diyar gezmesi ve serserivari olarak görülmesinin nedeni derviş tabiatlı ve babası gibi asker olmasından dolayıdır.

Fuzūlī ve Bâkī'den sonra kendisinden ehemmiyetle bahsetmemiz gereken önemli bir kişi, yüce bir şairdir. Devrin birçok âlim ve şairleriyle de dostlukları olmuştur. Mutasavvıf bir şairdir, tasavvufu bir fikir ve bilgi olarak değil, bir heyecan

---

[3] Abdülbaki Gölpınarlı, *Nesimi Usuli, Ruhi Sanatı Şiirleri,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1953.
[4]Erdem Sarıkaya, "Bağdatlı Rûhî Dîvânı'nda Osmanlı Savaş Kültürüne Ait Kavramlar", *Akademik Hassasiyetler*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2017, ss.121-146.
[5] Coşkun Ak, Rūhī-i Bağdadī,*DİA*, c. 35, İstanbul 2008, ss. 205-206.
[6] Abdülbâki Gölpınarlı, Rūhī-i Bağdâdi, *Aylık Ansiklopedi*, İstanbul 1946.
[7] Abubekir Erdem, Ezel Enverdi, Mustafa Kutlu, D. Mehmet Kutlu, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/Eserler/ Terimler,*c. VII, Dergâh Yayınları,İstanbul 1977, ss. 353-355.

ve duygu olarak ele almıştır. Vahdet-i vücûd anlayışını benimsemiştir. Basılı Divân'ındaki yirmi kadar müzeyyel gazeliyle de pek çok muhtelif kişileri övmüştür. Bunun yanı sıra bazı diğer gazel ve kıt'aları da övgü mahiyetindedir. En çok kaside sunduğu kişi Sinan Paşa, müzeyyel gazellerinde en çok söz konusu olan kişi ise Osman Paşa'dır.

Kalemini geçim kaynağı olarak kullanmak mecburiyetinde kaldığını açıklayan Rûhî, bir seferinde adından bahsetmediği bir kimseden bin akçe caize almış ise de umduğunu bulamamıştır. Övgülerde bulunduğu kişilerin ihsan sahibi kişiler olmadığını bu şekilde anlamak mümkündür. Bu sebeple bedbin bir şair olan Ruhi, hayatının tecrübe ve ilhamlarını içten bir ifade ile dile getirmiştir.[9] Yapı itibariyle içkiye olan düşkünlüğünü dile getirmekten hiç çekinmemişitr. Hatta bir yerde Ramazan bayramını içki meclisini hazırlyarak beklediğini anlattığı duruma da rastlanılmaktadır. Feleğin belini büktüğü, sakalını ağarttığı, muhtaç hale getirdiği durumlarda dahi içkiyi elden bırakmamıştır. [10]

En önemli eseri Terkîb-i Bend'idir. Sosyal bir şiir özelliği taşıyan bu eserde halk yaşayış ve gelenekleri anlatılır. Rûhî'nin bu eseri, Türk düşünce edebiyatının müjdecisi olarak kabul edilmiştir. Rûhî'nin en çok dikkat çeken özelliği dışa dönük şiirler yazmasıdır. O, toplumsal konuları eleştirici bir yaklaşımla şiirlerini ele almıştır. Gazeller de yazmış olmakla birlikte edebiyatımıza daha çok büyük terkîb-i bend şairleri arasında sayılmaktadır. Yazdığı bu tür eserleri hiciv edebiyatımızın önemli eserleri arasında kabul edilmektedir. Yüzyıllarca Terkîb-i Bendine nazîreler söylenmiş ve daha sonraki yüzyıllarda Rûhî'nin bu eserine benzer şiir söylemek moda halini almıştır. 19. Yüzyıl şairlerinden Ziyâ Paşa'nın Terkîb-i bend'i, Rûhî'nin Terkîb-i bend'inden daha fazla dikkat çekmiştir. Fakat yine de Tanzimat büyüklerinden olan Ziyâ Paşa bile meşhur Terkîb-i bend'inde, onu geçtiğini değil ancak onunla beraber olduğunu dile getirmiştir. Bu durum da Rûhîekolünün Tanzimat döneminde devam ettiğini göstermektedir. Rûhî, XVI. yüzyılda bir düşünce edebiyatı çığırı açtı. Bağdatlı Rûhî, vahdet-i vücut anlayışını iyice özümsemiş, zamanının ilimlerini oldukça iyi tahsil etmiştir. Bu anlayış kendisinde kuru bir ifade olarak kalmamış üstüne bir kıyafet gibi oturmuştur. Hayatı sevmiş,

[9] Gönensay ve Banarlı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, ss. 218-232.
[10] Erdem vd., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/Eserler/ Terimler,*c. VII, ss. 353-355.

gezip görmek arzuları doğrultusunda bir hayat sürmüş, softalara daima isyan etmiş müstesna bir şahsiyettir.[11] Divân edebiyatında halk için ahlâka dair ve hiciv tarzında şiir yazanların önde gelenlerinden görülmüş, açık sözlü ve usta bir şair oluşunun altı çizilmiştir. Çağdaşı Bâki, devrin gösterişini dile getirirken, Rûhî de devrin aksayan taraflarını ortaya koymuştur. Divân edebiyatında halk için ahlakçı ve hicivci şiir yazanların önde gelenlerinden oldu. Acı hakikatleri ortaya koymuş, kimi dindar geçinen ikiyüzlülerin iç yüzlerini göstermiş; onların kibirlerinden, çoğu zenginlerin bencil ve insafsız hâllerinden yakınmıştır. Bu gördüklerini Türk töresi, beşeri hükümler ve gerçek İslamlık açılarından, rind, cesur diliyle eleştirmiştir. Daha çok rindlik, hiciv, tefekkür, öğüt beyitleriyle dolu olan terkīb-i bendinde Rûhî, isyancı, hırçın, uzlaşmaz bir insan tabiatında görülmektedir. Bu hâl onu, Nâbī gibi yapıcı ve bağışlayıcı tabiatta olan yumuşak dil ile toplumcu şairlerden ayırmaktadır. Rûhî'nin belki Taşlıcalı Yahyâ vs. gibi sert mizaçlı asker şairlerinden olması hiciv manzarası almasına sebep olmuştur. Ancak bu hâli ile Rûhî edebiyatımızda kendine göreliği yüksek bir yere sahip olmuştur. Rûhî'nin kullandığı dil, halk diline yakındır ve halk söyleyişleri olan bir üslubu tercih etmiştir. Dönemin etkili dillerinden Arapça ve Farsça'yı şiir yazabilecek derecede bilmesine rağmen dil ve anlatımda sadeliği tercih edip süslü sözlerden kaçınmayı tercih etmiştir. Gazellerinde sözün kudretini ön planda tutmuştur. Ona göre kelimeler cansız birer varlık iken söyleyişi ile can bulan kıymetli bir hazine, sevgiyi anlatmak için en güçlü vasıta olan şiirlerinin her biri ise bu hazinenin cevheri, şair ise bunlara ruh üfleyen üstâddır. Mısralarında samimiliğin hâkim olduğu görülmektedir. Aşk, kahramanlık gibi dönemin popüler konuları üzerine şiirler yazmaktansa yaşadığı bölgelerin idari sistemlerinin meseleleri, toplumun sorunlu ve eksik noktaları, yanlış din anlayışı gibi konularda, eleştirel bir üslupla şiirler yazmayı tercih etmiştir. Bu yönüyle birçok şairden ayrılmaktadır.[12] Toplumun aksayan yönlerini çok iyi şekilde teşhis etmiş, bundan da faydalanarak dönemin kusurlarını, insanların mal mülk arzusunu iğneleyici bir üslupla dile getirmiştir. Ancak Rûhî'nin şiirleri nazım tekniği bakımından zayıf olarak kabul edilmektedir. Söz sanatlarına fazla yer vermemiştir. Bağdatlı Rûhî'nin en çok etkilendiği şair Fuzuli'dir, Fuzuli'nin oğlu Fazlı ile de arkadaşlık kurmuştur.

---

[11]Murat Uraz, *Ruhi Hayatı, Şahsiyeti, Şiirlerinden Seçme Parçalar*,Kültür Basımevi, İstanbul 1941, ss. 4-7.

[12]Muhsin Macit, *İlk Klasik Dönem: Şiir*, Türk Edebiyatı Tarihi Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2006, s. 50.

Ahmed-i Harîrî: Rûhî'nin bir gazelinde üstadım diye söz ettiği şairdir. Meadin-i ihsandır, üstattır.

Ali Fakı: Bekârdır, Rûhî ona evlenmeyi tavsiye eder.

Ateşî: Kendini kıskananları hararetli şiirleriyle yakmaktadır.

Cevherî: Yazma nüshalarda "Kevseri" şeklinde kayıtlı olan bu şair çektiği eziyetlerle konu edilmiştir. Şairliğini yansıtacak ifade kıullanılmamıştır.

Dâî Efendi: Ehl-i kemal ve müfessir-i Kur'an'dır.

Ehlî Bey: Marifet ehline rağbet eder, sözde ehliyet sahibi olup arif-i Yezdan'dır.

Emînî: Sürekli Figânî'yi okuyup ona nazireler yazar.

Fazlî: Hep tarih yazar, müverrih-i devrandır. Şiir söylemekte başarılıdır.

Fehmî: Kelâmi Dede'nin hayranıdır. Dükkânı vardır ve şiirinde sanat satar.

Feyzî Efendi: Söz söylemeye muktedir olup irfan ehlinin koruyucusu, ihsan sahibi bir defterdardır.

Hükmî: Mahlasının Hükmi oluşuna şaşılmamalı zira o şiir mahkûmudur. Aynca hüküm yazan bir hattattır.

İlmî: İlim ve muhabbet sahibidir, sürekli kemalden dem vurur, gazel söyler.

İzârî: Rûhî Bağdat'tan Basra'ya yazdığı mektubunda Basralı İzan'den de söz eder. Ancak bu şair için iyi şeyler söylemez.

Kâmî: Rûhî onun şürlerini bizzat görmüştür.[13]

Esrar Dede tarafından Rûhî, Mevlevi bir şair olarak düşünülmektedir. Bu hususta düşünecek olursak, mevlevihaneler, her kesimden insanı kabul eden, hoşgörüsü yüksek olan yerlerdir. Her tarikattan kimselerin Mevlevi dergâhlarında

[13] Nihat Öztoprak, *Rûhî'nin Şair Anlayışı*, İstanbul 2006, s. 29.

rahatça dolaşıp kaldığı bilinmektedir. Bu sebepten dolayıdır ki bu dergâhlara girip çıkanların, eğilimi olanların kesin bir ibare ile ayrılması oldukça zordur. Rûhî'nin de Mevlevi tekkeleriyle münasebette olduğu kesindir. Dönemin ünlü Mevlevî şairleriyla arkadaşlık etmesi ve çeşitli sebeplerle Mevlevihanelerde yaşamış olduğu bilinen bir gerçektir. Esrar Dede'nin de bu davranışlardan yola çıkarak Rûhî'yi Mevlevî olarak değerlendirmesi bu sebepten dolayıdır.[14] Arşī de Bağdatlı Rûhî gibi Mevlevī olmayan şairleri, Mevlevī göstermiştir. İncelemelerde bu şekilde çelişkili bilgilerin olması gayet doğaldır.

Edinilen bilgilere göre, İstanbul'a gelerek Galata Mevlevîhânesi'nde kaldığı, oradan Konya'da Mevlânâ Türbesini ziyaret edip Hicaz tarafına geçtiği bilinmektedir ve 1605-1606 tarihinde Şam'da vefat etmiştir.[15]

1.2. Bağdatlı Rûhî'nin Eseri: Dîvân

Bağdatlı Rûhî'nin bilinen ve mevcut tek eseridir. Rûhî'nin Dīvân'ı 1870 yılında İstanbul'da basılmıştır. Bir münacat, birkaç nâat, mehdiye ve mersiye, yirmiye yakın kaside, tarihler, terkib-i bent, müsemmen, müseddes, birkaç şiir, rübai ve kıtalar bulunmaktadır. Divân'da bulunan manzum mektuplar, devrin önemli kişileri ile konuşmalar olduğu için özellikle Bağdat'ta yaşamış önemli kişilerin hayatlarıyla ilgi ipuçları sunar. Divân edebiyatında halk için ahlak ve hiciv şiiri yazan şairlerin önde gelenlerindendir. Acı hakikatleri açıkça söylemekten çekinmez, dindar geçinen ikiyüzlülerin iç yüzlerini, kalplerinin küflerini açığa vurmuştur. Basit insanların kibirlerinden, birçok zenginlerin bencil ve insafsız oluşlarından, kötü davranışlarından her zaman şikâyetçi olmaktadır. Çok seyahat ettiğini ve sırf görmek, bilmek, sevmek için gezdiğini şu beytiyle ifade etmektedir:

Devreylemedik yer komadık bir nice yıldır

Uyduk dil–i divaneye dil uydu hevâya

G. 17/ 3

[14] İlhan Genç, *Esrar Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviye*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları Ankara 2000.
[15] Timurtaş, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, ss. 204-205.

Rûhî, Bağdad Valisi Süleyman Paşa'nın, Osman Paşa'nın, Hasan Paşa'nın emrinde savaşlara katılmıştır:

Olmazız ceng etmeden halı sipâhî kısmıyuz

Yoğrulubdur kan ile rûz-ı ezelden nâmımız

beyitlelerinde anlattığı şekilde hem savaşmış, hem dolaşmış hem de şiirlerini yazmıştır.

Divânda şaire ait ikisi manzum mektup olmak üzere kırk kaside, yirmi sekiz rubâî, bir terkib-ibend, bir terci-i bend, üç muaşşer, iki müsemmen, iki murabba, yedi müseddes, bir muhammes, değişik kişiler için yazılmış altı mersiye, doksan dört tarih, üç değişik beyitli manzume, sekiz gazelin tahmîsi, bir muamma, 1115 gazel, yirmi altı kıta ve padişahı öven dokuz beyitlik bir manzume yer almaktadır. Divânında en çok kullanılan nazım biçimi gazeldir. Gazellerinde lirik bir söyleyiş tarzı ve rintçe bir eda vardır. Divânını okuduğumuz bağlamdan yola çıkarsak tanıdığı ve görüştüğü tanınmış insan sayısının çokluğu dikkat çekecek ölçüye varmaktadır.[16]

Rûhî'nin bu hacimli divanı üzerinde yapılan araştırmanın sonucu olarak, Rûhî'nin en önemli ve hacimli eseri olan Divân'ı klasik şiir dünyasını aydınlatması bakımından önemli bir yere sahip olmuştur. Çağdaşı ve kendinden sonraki pek çok şairin yolunu aydınlatan bir fener olmuştur. Rûhî'nin terkib-bendi de çağdaşı veya kendinden sonra gelen şairler tarafından beğenilmiş; hatta bazı şairler tarafından ona nazireler yazmıştır. Bu manzumenin teşkil ettiği asıl husus konusu itibariyledir. Terkîb-i bendin bentlerinde değişik konular işlenmiş olmakla beraber, on yedi bent olan eserde Osmanlı toplumundaki sosyal tipler ve davranışları; bu davranışları meydana getiren sosyal ortam ve olaylar etkili bir biçimde ele alınmıştır. Osmanlı yönetimindeki aksaklıkları, ciddî bir dille eleştirmiştir.

[16]Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,* Devlet Kitapları, İstanbul 1983, ss. 578-582.

Rûhî'nin, sosyal tenkit içerikli Terkîb-i Bend'i o günden bugüne güncelliğini koruduğundan şairin şöhreti devamlılık sağlamıştır.[17] Rûhî terkîb-i bend'inde, sade dili, kelimelerin konuşulan dilden seçilmesi ve cümle yapısı bakımından, halkın kullandığı dile çok yakın bir dil kullanılması bakımından seçkin bir üsluba sahip olduğunu gösterir. Aslında şiirinde seçilen kelimelerinin çoğu, günümüz insanının kullandığı dille örtüşmediği ve anlayamayacağı Arapça ve Farsça olan; ayrıca uzun terkiplerden oluşan beyitler de bulunmaktadır. Yine de eserde, her zaman her yerde görülen tipler ve halkın aşina olduğu davranışlar ortaya konulduğu için, anlamın ağır olduğu kelimeler olsa dahi, okuyanlar sözün anlamını hissedebilmektedir. Önce insan gelirlerindeki eşitsizliğe dikkat çekmektedir. Fakir veya zengin hiç kimsenin, zor durumda kalanların sorunlarıyla ilgilenmediğini vurgulamaktan çekinmez. Yüksek mevkîlerde bulunan kişilerin, eliaçık ve hayırsever olmayışlarına üzülmektedir. Burada hemen her devrin insanı gibi, yaşadığı günlerin, devirlerin en kötüsü olduğu düşüncesindedir. Rûhî hemen her beyitte, yar-ağyar, zengin-fakir, mir ü geda, has u âm, rint ve zahit, kâmil ile cahil gibi karşıt tipleri ve safa-cefa, zenginlik-fakirlik, kirli ve temiz, talihli ve talihsiz, imanlı-imansız, şekil ve mana gibi zıt kavramları bir araya getirerek onları karşılaştırmış; böylece sosyal tipler ve gruplar arasındaki etkileşimleri, karşı davranışları, toplumun çelişkilerini göstermiştir.[18] İnsanoğlunun yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlara bağlı arzular, sosyal statü ve istekler insanları birçok davranışlara sevk ederken onların davranışlarını da yönlendirmektedir. Rûhî de zenginlerin, bilhassa fakirlik düşüncesinin verdiği korku ile gösterdikleri endişeli davranışlarından, fakirlere karşı tepki ve tutumlarından bahsetmiştir. Rûhî, bu sosyal tiplere, gruplara ve davranışlarına geleneksel rint veya şair bakışı ile bakmıştır. Yani bakış açısı yanlıdır. Rintlerin ve şairlerin davranışları iyi, diğer kişi ve grupların davranışları kötü gösterilmiştir.

Bağdatlı Rûhî'nin terkib-i bendi, Meşkî'nin terkib-i bendiyle hem şekil ve hem de muhteva bakımından birçok yönden benzerlik göstermektedir. Ayrıca her iki şairin kullandıkları dil ve sahip oldukları üslup da birbiriyle benzerlik göstermektedir. Tasavvufî umdeler, dünya nimetlerinin geçiciliği, kendini âlim sanan

[17] Cemal Kurnaz, *Eski Türk Edebiyatı*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2001, ss. 266-272.
[18] Zafer Güler, "Bağdatlı Rūhî'nin Meşhur Terkib-bendine Sosyal Psikoloji Açısından Bir Bakış", *e-Journal Of New World Sciences Academy Social Sciences,* 3, (1), Elazığ 2008, s. 14.

cahillerin durumu, vefasızlık, rintlik ve rintliğin hâlleri gibi Bağdatlı Rūhī'nin sıkça dile getirdiği durumlar her iki şairde de ortak olan unsurlardır. Rûhî'nin terkib-i bendi, Meşkî'nin terkib-i bendiyle muhteva bakımından büyük oranda örtüşse de Bağdatlı Rûhî; toplumsal eleştiri, sosyal adaletsizlik ve yozlaşma gibi konuları daha açık, daha belirgin bir şekilde dile getirmiştir. Toplumun değişik kesimlerinden seçtiği tiplere eleştiriler yönelterek devrindeki çözülüşü ağır ama haki bir şekilde gözler önüne sermiştir. Samimi inanıştan uzaklaşmış pek çok kimseleri yeri geldiğinde eserinde hikaye üslubuyla dile getirmiştir. Rûhî'ye göre; insanlar, gerçek inançlardan uzaklaşmışsa, etrafındaki diğer insanları da bu çemberin içerisine çekmesi an meselesidir. Kendisini rahatsız eden bir diğer husus da bu soysuz kişilerden bir şeyler umarak onların önünde baş eğen insanların da sayısının oldukça fazla olmasıdır. Toplum ona göre bir çöküş içerisine girmiştir ve bu halkanın çemberi her geçen gün daha da genişlemektedir. Çünkü zamanımızın insanının tek arzu ve isteği nam ve şöhretten ibaret olmuştur. Gerçek ilim ve bilgiden uzaklaşmışlar, cahilliğin cübbesini çoktan giymişlerdir. Takliti büsbütün örnek almış, riyâ ışığında yol katetmişlerdir. Rûhî, bu duruma isyan ederek "Eğer ben buna yerden göğe yuf demezsem bana yuf olsun!" Hak diyeni zulm ile asdıkları için biz de çaresiz bâtıl söze başlayalım."der. Fakat yine de öfkesini yenemeyerek "yuf" redifli şiiri etrafında dönen bir bend daha söylemiştir.[19] Meşkî'nin ise tasavvufî düşünceleri daha fazla ön plana çıkardığı görülmektedir. Şairin bentlerde dile getirdiği düşüncelerin özeti şöyledir: Meşkî, dünya nimetleri karşısındaki kayıtsızlığını dile getirip ilahî aşka olan meylini ifade ederek şiirine başlar. Bu konudaki samimiyetini ise zahitle kendisi arasındaki farka işaret ederek açıklamaya çalışır [20]

"Zamâne"nin, en eski Türk edebî ürünlerinden bu tarafa daima eleştirilen bir tarafı olmuştur. Modern, mevcut halde olan şey, şaşmaz bir şekilde kendisinden eski olan şeylerin taşlamasına maruz kalmıştır. Ya gerçekten her şey gittikçe kötüleşmektedir ya da çerçeve değerlerdeki esnemeler, ahlâk çıtalarının yükselişi ve alçalışının devirden devire farklılık arz etmesi sebebiyle bu serzenişler ortaya çıkmaktadır. Yani bir zaman önce korkunç ve utanılası olan şey, günün değerleri çerçevesinde daha az korkunç bir şey hâline dönüşmüş olabilir. Âlem değişkenler üzerine kuruludur, başka bir deyişle kevn ü fesâd âlemidir. Oluş ve bozuluştaki

[19]Kurnaz, *Eski Türk Edebiyatı*, ss 266-272.
[20] Yunus Kaplan, "Kütahyalı Meşkî ve Bağdatlı Rûhî'nin Terkib-i Bendine Naziresi",*Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,*Bahar (39), 2016, ss. 263-284.

süreklilik, sonlu varlıkları zaâfa uğratan en güçlü hususiyettir. Bağdatlı Rûhī'nin çarh ve dehr/rûzgâr üzerinden yaptığı hicvin de atası nev'inde görebileceğimiz zamâne eleştirisi, bu sebepten önem arz eder. Çünkü burada zamane, yalnızca şahıslar kadrosu, genç takımı değil; o günün sosyal yaşantı hikâyesinin de bir adıdır. Bağdatlı Rûhî'nin çarh ve dehr ile olan derdi bu şekilde ifade edilebilir.

Bir başka açıdan değerlendirme yapacak olursak bu hususta Haluk Aydın: "Cevrî'nin, daha önce de dile getirdiği üzere, terkîb-i bend ve tercî-i bend nazım şekilleriyle söylediği şiirlerin, Bağdatlı Rûhî ve Ziya Paşa arasında göz ardı edilmemesi gereken bir yere sahip olduğu hususudur. Bu nazım şeklini kullanmada ve üslûbunda yer yer Cevrî'yi, Rûhî'den nezih ve kıvrak bulan H. Aydın, ayrıca Cevrî'nin Mevlevîliğinden kaynaklanan kısmı dikkat çekmiştir." şeklinde bir bilgiye rastlamak mümkündür.[21] Bağdatlı Rûhî'nin bu meşhur eserine pek çok nazireler yazılmıştır. Bursalı Levnî de bunlardan birisidir.[22]

Bağdatlı Rûhî'nin terkib-i bend'ine nazire yazan diğer bir isim de Berberzade Mehmed Zihni'dir. Bağdatlı Rûhî'nin terkîb-bendi gibi, Berberzâde Mehmed Zihnî'nin terkîb-i bendi de şairin yaşadığı devre yönelik şikâyetlerinin; dinî, tasavvufî ve felsefî fikirlerinin yer aldığı bir manzumedir. Şair, terkîb-i bendinde, sosyal meselelere ağırlık vermiş, devre yönelik eleştirilerini, keskin bir dille ifade etmiştir. Berberzâde Mehmed Zihnî'nin terkîb-bendinde dönemin karışıklığı ve düzensizliğinin yansımaları vardır. Netice olarak Berberzâde Mehmed Zihnî"nin terkîb-i bendinin, nazım şekli, vezin, kafiye, düşünce ve hayal ortaklığı, ifade vekonu benzerliği bakımından Bağdatlı Rûhî'nin terkîb-bendi ile paralellikler göstermektedir. Bu bilgilerin ışığında Berberzâde Mehmed Zihnî'nin terkîb-bendinin, Bağdatlı Rûhî'nin sosyal eleştirileriyle meşhur olmuş terkîb-bendine yazılmış bir nazire olduğunu söylemek ve Berberzâde Mehmed Zihnî"yi de bu terkîb-bende nazire yazmış isimler arasında zikretmek doğru olabilir. Bağdatlı Rûhī'nin şiirine nazire olması ile dikkat çeken bu metni, aynı zamanda, devrinin sosyal ve siyasî atmosferini yansıtan başarılı bir eser olarak nitelendirmek yerinde olacaktır. Tıpkı Rûhî gibi Zihnî de "yuh" dediklerini "lanet" okuduklarını korkusuzca

[21] Haluk Aydın, "Cevrī Divanı",*A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 39,Erzurum, 2009, ss. 85-94.
[22] Sait Okumuş, "Bursalı Levhî Hasan Efendi ve Bağdatlı Rûhî'ye Naziresi*",Ekev Akademi Dergisi*, Yıl 15, Sayı 47,2011, ss. 291-307.

söyler. Zihnî, kötülük erbabına ve ikiyüzlülere, cahillerin şanına ve unvanına, cimrilerin ikramına ve iyiliğine, zamanın güzeller zümresine, irfan aynasını aydınlatmayan içkiye ve o içkinin sarhoşuna, kötülük ehlinin ağlayan gözüne, tacirin kârına ve zararına, gerçeği aramayan kimselerin zihinlerindeki ışığa, kibirli ve kaba mülk sahiplerinin evine ve kapıcısına, dünyaya ve ahirete yararı olmayan tembellere lanet okur:[23]

Terkîb-i bend'inin son bendi, bu büyük manzumenin en lirik parçasıdır. Asıl ününü terkîb-i bendi ile kazanmış olmasının kanıtlarından saymak mümkünür.[24] Kendini gurbette ve âvâre sayan bir ruhun doğup büyüdüğü yerlere karşı duyduğu, rindâne özleyişi dile getirir:

XVII. BENT

1. Dirdük dil ü cânile rıżâ biz bu ḳażâya
   Ġam çekmezüz eger uġrarsak derd ü belâya

2. Ḳoyduḳ vaṭanı ġurbete bu fikr ile çıḳduḳ
   Kim renc-i sefer bâ'iṣ ola 'izz ü 'alâya

3. Devr eylemedük yer ḳomaduḳ bir nice yıldur
   Uyduḳ dil-i dīvâneye dil uydu hevâya

4. Ne yire vardugise 'aşḳa giriftâr
   Alındı göñül bir ṣanem-i mâh-liḳâya

5. Baġdâd'a yoluñ düşerse ger ey bâd-ı seḥer-hīz

[23] Leyla Alptekin,"Bağdatlı Rûhî'nin Terkîb-bendi'ne Yazılmış Bir Nazire: XVIII. yüzyıl Şairi Berberzâde Mehmed Zihnî'nin Terkîb-bend'i",*Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13 Fall 2013, ss. 439-454.

[24]Cevdet Yalçın*, Türk ve Dünya Edebiyatında Şairler –Yazarlar,* Yalçın Yayınları, Ankara 1986, s. 160.

Ādâb ile var ḫizmet-i yârân-ı ṣafâya

6. Rūḥiyi eger bir ṣorar ister bulunursa

Dirlerse buluşduň mı o bī-berk ü hevâya

7. Bu maḳṭa'ı ġarrâyı oḳı ebkem ol andan

Ma'lūm olur aḥvâlimüz erbâb-ı vefâya

8. Ḥâlâ ki biz Üftâde-i ḥūbân-ı Dımışḳuz

Ser-ḥalḳa-i rindân-ı melâmet-keş-i 'ışḳuz

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

XVII. BENT

1. Kaderin hükmüne can ve gönülden razı olduğumuzdan
   Eğer dert ve belaya uğrasak gam çekmeyiz

2. Sefer sıkıntısı değer kazanma ve yücelmeye sebep olur düşüncesiyle
   Vatanı bırakıp gurbete çıktık

3. Deli gönüle uyduk, gönül de hevesine uydu
   Nice yıldır dolaşmadık yer bırakmadık

4. Nereye vardıysak aşka düştük
   Gönül ay yüzlü bir güzele yakalandı

5. Ey seher vaktinde uyanan rüzgar
   Eğer Bağdat'a yolun düşerse edeple safa dostlarının huzuruna git

6. Rûhî'yi eğer sormak isteyen biri bulunursa
   "O istekli ile görüştün mü?" derlerse

7. Bu parlak makta okuyup sonra sus
   Vefa sahiplerine durumumuz malum olur

8. Şimdi biz Şam güzellerinin düşkünüyüz
   Aşkın kınanmasını çeken rintlerin halkabaşıyız

Rûhî'nin "Terkîb-ibent" adlı bu yapıtı Bağdatlı Rûhî'ye büyük bir ün kazandırmıştır. Şairin adı "Terkîb-ibent" ile beraber zikredilir olmuştur. Hem Divân edebiyatında hem de Tanzimat edebiyatının önde gelen şahsiyetleri tarafından Terkîb-i Bend'ine nazireler yazılmıştır. Rûhî'nin yaşadığı Şam, Halep ve Bağdat çevresinde fakirler ve zenginler arasında gözle görülür bir uçurum bulunmaktadır. Kimisi refah içindedir, kimisi sefalet ve yoksulluk. Beyler ve paşalar yoksul halka şefkat yerine zulm etmektedir. Halkın kimisi geçimini sağlayabilmek için emek harcamakta, kimisi ise zevk hali ile oturup "dünya"yı yemektedir. Onların dünyasında ezilen birisine, kâmil kimseye yer yoktur. Halkın çoğu cefadadır. Osmanlının refah dolu o ihtişamlı göz kamaştıran devri artık ne yazık ki geride kalmıştır. Bu vefasız dünyadan vefa ehli eksilmededir. "Eksilmede" redifli şiiriyle Rūhī, çekilen sıkıntıları bir nebze de olsa dile getirmeye çalışmıştır. Bunu dile getirirken kullandığı üslup her ne kadar sert ve abartılı görünse de, oldukça yerinde olmuştur.[25]

1.3. Bağdatlı Rūhī'nin Edebi Kişiliği

Toplumsal eleştiri konusunda Divân şiirinde büyük bir çığır açmıştır. Bu anlamda ilk temsilcisi diyebiliriz. Eserlerinde sosyal konuları işlemiş, ortaya koyduğu tenkit ve düşünceler ile dikkat çekmiştir. Daha çok idari sistemi eleştirel bir tarzda satirik bir üslupla anlatmıştır.[26] Çok gezen, söyleyeceklerini dile getirmekten çekinmeyen Bağdatlı Rûhî, rind bir şairdir. Eserlerinde tasavvufi düşüncelere de yer vermiştir. Bunu yaparken de devrine göre sade bir dil tercih etmiş, halk kelime ve tabirlerini ustalıkla kullanmıştır. Divânında konuşma diliyle söylenmiş mısralar da çokça yer almakta ve Rûhî'nin şiirlerindeki tamlama ve yabancı kelimelerin yazıldığı

[25]Kurnaz, *Eski Türk Edebiyatı*, ss. 266-272.
[26] Ahmet Kabaklı, *Divan Edebiyatı II*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 190.

döneme göre daha az olması dikkat çekmektedir. Şiirlerini sosyal olaylara verdiği önemden sanat endişesi duymadan yazmıştır. Akıcı bir üslupla yazdığı şiirlerinde samimilik ve içtenlik önemli unsurlar olarak yer almaktadır

Rûhî'nin şiirlerinde devrin düzenine bir başkaldırı vardır. Edebiyatımızda "içtimaî tenkid" sahasının ilk temsilcisi kabul edilmektedir. Bu durumu onaylamamak da elde değildir; çünkü hayatı boyunca dirlik düzeni eksik, karışık eyaletlerde geçmiştir. Diyar diyar dolaşmıştır. İşte bu sebepten ortaya çıkan eleştirel tavrı, çevresindeki bozuklulukları dile getirmesini tetiklemiştir. Bunu yaparken de sanat endişesine kapılmadan ve zayıfça bir nâzım tekniğiyle eserini vücuda getirmiştir.[27]

Rûhî, diğer birçok divan şairlerinden farklı olarak her fırsatta bir vesileyle poetik görüşlerini ortaya koyma amacında olmuştur. Ona göre şairlik Allah vergisidir. Allah vergisi şairlik yeteneğine sahip olanlar iyi birer şair olabilirler. Onların sözlerindeki akıcılık, söz ustalığı, ince düşünce, bir nakkaş gibi eseri işleme onların kabiliyetlerini ortaya koyar. Oldukça ince fikirlere sahip olan Rûhî, bu inceliği gerçek bir nakkaş gibi işlemiştir, şiirlerine. Şair yaradılışlı olanRûhî cömertlik, soyluluk, ahlak, dostluk, şöhret gayesinde bulunmamak, para ve mevkie önem vermemek, menfaat için başkalarına boyun eğmemek vb. gibi özelliklere sahip olan ideal bir tiptir. Divân şiirinde şairlerin şiirlerinde yer verdikleri olumsuz şair vasıfları da vardır ki bunlar Rûhî'de yok denecek seviyededir. Kararsızlık, karamsarlık, taşkınlık, vb. Ayrıca içki ve işret düşkünlüğü de beyitlerde yok denecek kadar azdır. Bütün bunlar gösteriyor ki şair, mükemmel bir insan olup toplum içinde önder ve seçkin bir kişiliğe sahip olmalıdır.[28]

Aynı zamanda Rûhî'nin kendi şairlik kabiliyetini tîg-i zebân olarak dile getirmesi, dikkat çekmektedir. Elinde tuttuğu dil kılıcıyla kendisini çekemeyen rakiplerini bertaraf ettiğini şiirlerinden anlamak mümkündür.

[27] Timurtaş, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, s. 204-205.
[28]Öztoprak, *Ruhi'nin Şair Anlayışı*, s. 17.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞDATLI RÛHÎ DİVÂNI'NIN YAZMA NÜSHASININ ŞEKİL VE MUHTEVA AÇISINDAN İNCELENMESİ

2.1. Şekil İncelemesi

Her edebiyatın kendi bünyesi ve özelliklerine uygun nazım şekilleri vardır. Türklerin İslâmiyet'i kabul etmelerinden sonra Türk edebiyatı Arap ve Fars edebiyatlarının etkileri altına girmiş, bu arada bu iki edebiyatın nazım şekilleri de benimsenerek kullanılmaya başlanmıştır. Bunlara yanında milli nazım şekilleri olan dörtlüklerin de az çok değiştirilerek ve yeni adlar altında kullanıldıklarını görülmektedir.

Arap ve Fars edebiyatlarında ve bu arada Türk edebiyatında nazmın en küçük birimi mısra'dır. Mısra'ları değişik kafiye düzeni içinde ve değişik sayılar da birleşmelerinden ayrı ayrı adlandırılan nazım şekilleri ortaya çıkmıştır.

2.2. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Nazım Şekilleri İncelemesi

KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ	TOPLAM
1. Gazel	384
2. Kaside	1
3. Müseddes	3
4. Rubaiyyat	1
5. Tahmis	3
6. Tarih	6
7. Terkib-i Bent	1
8. Terci'i Bent	1
9. Terci'i Bend-i Müsemmen	4

2.2.1.Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Kullanılan Aruz Vezni Hakkında

Klâsik Türk şiiri bütün gelişmelerini arūzla ve arūzun etrafında yapar. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda da görmek mümkündür. Şair kalıpların kullanımını zenginleştirerek eseri monotonluktan kurtarmıştır. Aruzun kalıplarını denemek, nazım tekniğine olduğu kadar, dile de hâkimiyeti gösterir. Bağdatlı Rûhî'nin üstün yeteneği arasında bu hususu zikretmek yerinde olur. Divân'da kullanılan aruz vezni incelemesi yapılırken Coşkun AK tarafından yayınlanan neşirden de faydalanarak bilgi vermeye çalışılmıştır.[29]

KULLANILAN ARUZ VEZİNLERİ	TOPLAM
1. Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	90
2. Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	104
3.Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	60
4. Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün	50
5. Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ūlün	20
6.Fe'ilâtün mefâ'îlün fe'ilün	10
7. Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	12
8. Müfte'ilün mefâ'ilün müfte'ilün mefâ'ilün	5
9. Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'lün fe'ilün	4
10. Mütefâ'ilün fe'ūlün mütefâ'ilün fe'ūlün	4
11. Mef'ūlü mefâ'ilün mef'ūlü mefâ'ilün	3
12. Mef'ūlü fâ'ilâtü mef'ūlü fâ'ilâtün	3
13. Müfte'ilün müftei'lün fa'ilün	2
14. Mef'ūlü mefâ'ilün fe'ūlün	1
15. Fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün	1

[29]Cokun Ak, *Bağdatlı Rûhî Divânı Karşılaştırmalı Metin*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2001.

16. Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1
17. Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ūlün	1
18. Mefâ'ilü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	1

2.2.2. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Edebi Sanatlar

2.2.2.1. Mecazlarla ilgili sanatlar

Sözcüğün gerçek anlamı dışında kullanılmasıyla yapılan sanattır. Söze güzellik, canlılık, kazandırır. Bu tür mecazlarda, iki nesne arasında benzetme amacı güdülür.

2.2.2.1.1. Teşbih (Benzetme)

Aralarında türlü yönlerden karşılaştırılarak benzerlik ilgisi bulunan iki şeyden zayıf olanı, nitelikçe daha üstün olana benzetme sanatıdır. Ancak sözcükler gerçek anlamda da kullanılabilir.

Tâze güldür tenüm üstindeki dâġ-ı ḫūn-rīz

Ġoncadur dildeki peykân-ı ciger-dūz bana

(G.4 / 4)

Ṣūretde nola ẕerre isek ma'nīde yuhûz

Rūḥu'l-ḳudsüñ Meryem'e nefḫ ıtdügi rūḥuz

(terkib-i bend / 12.bnd / 1.b)

2.2.2.1.2. İstiare (Eğretileme)

Benzetmenin temel öğelerinden birinin (benzetilen ya da kendisine benzetilen) söylenmesiyle yapılan benzetmedir. Bir başka deyişle, bir sözün gerçek anlamını kaldırarak, benzerliği olan başka bir anlamı eğreti olarak verme, ödünç verme demektir.

Bīhūde dönüp neyler ola başımuz üzre

Ḫalkuñ bu felek didügi dolâb-ı meşaḳḳat

(terkib-i bend / 6. bnd / 7. b)

Giryeň ḳopar ey ḥ̆âce meger kim cigerüňden

Kim çıkdı ciger-pâreleri çeşm-i terüňden

(terkib-i bend / 8. bnd / 1. b)

2.2.2.1.3. Mecaz-ı mürsel (Ad Aktarması)

Bir sözcüğü benzetme amacı gütmeden, gerçek anlamı dışında başka bir sözcüğün yerine (parça-bütün, iç-dış, neden-sonuç, yazar-yapıt, yer-insan, yer-olay gibi ilgiler kurularak) kullanma sanatıdır.

Yazmış vücūh-ı nâsda Fa'âl-ı muḳtedir

Bir nice saṭr u eylemiş anuňla keşf-i sır

Veche Ḫudâyı bulmaġa vechüňde dil mışır

Çün sırr-ı Ḥaḳ vücūh-ı meẓâhirde müstetir

Bir veche nâẓıruz güzelüm Ḥaḳ ne gösterür

(3. thms / 1. beşlik)

2.2.2.1.4. Teşhis (Kişileştirme) ve İntak (Konuşturma)

İnsan dışındaki varlıklara ya da kavramlara insan kişiliği kazandırma sanatına kişileştirme (teşhis) denir. İnsanın konuşma yetisinin başka varlıklara aktarılmasına da intak (konuşturma) sanatı denir.

Bülbül cânumı çarḫ itdi şikeste-per ü bâl

Ṭūṭī-i ṭab'umı zehr-i ġam-ı hicr eyledi lâl

(terci-i bend / 1. bnd / 2. b)

2.2.2.1.5. Tariz (İğneleme, Söz Dokundurma)

Söylenen sözün ya da kavramın, gerçek ya da mecaz anlamı dışında tamamen tersini anlatma sanatıdır. Bir başka deyişle, birini küçük düşürmek onunla alay etmek ya da iğnelemek için sözün ters söyleyerek amacımızı belirtmedir.

Gör ẓâhidi ṣâḥib-i irşâd olayın dir

Dün mektebe vardı bugün üstâd olayın dir

(terkib-i bend / 4. bnd / 1. b)

2.2.2.2. Anlamla ilgili sanatlar

Bir sözcüğün ya da birbiriyle anlam ilişkisi bulunan sözcüklerin gerçek anlamlarıyla yapılan sanatlar, bu bölümde ele alınmıştır.

2.2.2.2.1. Tenasüp (Uyum, Uygunluk)

Anlamca birbirine uygun, birbiriyle ilişkili sözcüklerin bir arada kullanılması sanatıdır. Divân edebiyatında sıkça, halk edebiyatında da seyrek başvurulan bir söz sanatıdır.

Ḥüsni reşk-i ẖuld olanlar meyl ider gülden yaňa

Gül nice meyl eylesün bīçâre bülbülden yaňa

(G. 9/ 1)

Bu beyitte kullanılan "bülbül, gül" sözcükleri anlamca birbiriyle ilgili olduğundan tenasüp sanatı yapılmıştır.

Cân u dilinüň revzenesi olmaya pür-nūr

Dâyim biri maḫsūf ola anuň biri meksūf

(terkib-i bend / 14. bnd / 5)

Böyle demlerde ki gül tâze vü sâġar terdür

Bâd-ı enfâs-ı Mesīḥâ gibi cân-perverdür

Ġonca hem-ṣoḥbet-i murġân-ı zebân-âverdür

Baġ u râġa açıl ey dil ki 'aceb demlerdür

Köhne 'âlem yeňilendi yine nevrūz oldı

Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

(msdds 1 / 2)

2.2.2.2.2. Tecahül-i arif (Bilmezlikten Gelme)

Bilinen bir gerçeği, bir nükteye dayanarak bilmiyormuş gibi söyleme sanatıdır. Sanatçı gerçek sebebi hayali ve güzel bir nedene bağlar.

Şâ'iriñ ḳadrin bilür ehl-i seḫâ eksilmede

Ol güni âyâ bize görmek naṣīb olur mı ki

(kaside / b. 26)

Virürse 'aceb mi la'l-i tâb ṣafâ

Ġamı olanlara dâ'im virür şarâb ṣafâ

(G. 6 / 1)

2.2.2.2.3. Hüsn-i talil

Herhangi bir olayı gerçek edeninin dışında daha güzel ve hayali bir nedene bağlayarak açıklama sanatıdır.

Ġamuñla aġlamâkdân görmez oldı çeşm-i giryânum

Tutuldı ḥasretüñle iñlemekden ḳalbii nâlânum

Yedi ḳat yire indi cūy-ı çeşmümden aḳan ḳanum

Derūn-ı çarḫdan geçdi ḫadeng-i âh ü efġanum

Perīşan itdi ḫalḳ-ı 'âlemi ḥâl-i perīşânum

Esīr-i derd-i hicr oldum bulınmaz oldı dermânum

Belâ-yı 'aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

Meded devletlü başunñçün baña raḥmeyle sulṭânum

(tercī'-i bend-i müsemmen / 1)

2.2.2.2.4. Tezat (Zıtlık, Karşıtlık)

Anlamı güçlendirmek için karşıt kavramların özellikleri bir arada kullanılır. Zıt kavramlardan birinin gerçek, diğerinin ise mecaz anlamda kullanılmaktır.

Devrimüzde ehl-i derd artup devâ eksilmede

Ey diriġâ ekseri ḫalḳuň cefâ üstindedür

(kaside / b. 8)

Çarḫuň ki ne sa'dinde ne naḥsinde beḳâ var

Dehrüň ki ne ḫâṣında ne 'âmında vefâ var

(terkib-i bend / bnd. 7 / b. 1)

2.2.2.2.5. Leff ü Neşr

Birkaç şeyi söyledikten sonra, onlarla ilgili kavramları bir cümle ya da manzumede belli düzenlerle sıra gözeterek anlatma sanatıdır. Kısacası, dizelerde ya da yazıda bir tür söz simetrisi yapmaktır.

Virdi şükūfeler çemene dehre zīb u fer

Bir güne câ ile ṣalınmaḳda her şecer

Gel ey ḥaḳīm dīde-i 'ibretle ḳıl naẓar

Gülşende güne güne nedür bu şükūfeler

Āb u hevâsı bir ḳamunuň bâġbânı bir

(thms / 3)

Çemen kelimesi şecer kelimesi ile anlam bütünlüğü oluştururken zīb u fer kelimesi de câ ile bütünlük sağlamaktadır. İlk bakışta tenasüp sanatına benzerse de şekil kullanış bakımından farklıdır. Tenasüpte sözcükler gelişi güzel sıralanır. Leff ü neşrde birbirine denk düşürülen sözcükler belli bir sıraya göre düzenlenir.

2.2.2.2.6. Telmih (Çağrışım, Anıştırma)

Herkesçe bilinen geçmişteki bir olayı, efsaneyi, çağrıştırma, anımsatma sanatıdır. Bir sözün telmih olduğunu anlayabilmek için, çağrıştırılan olay, durum ve kişi hakkında bir bilgiye sahip olmalıyız.

Ḫ'âh Ḫıżr u ḫ'âh Mecnūn hep esīr-i derd-i 'aşḳ

Böyle gelmişdür gider iḥyâda ġam mevtâda gam

(G. 294 / 3)

2.2.2.2.7. Mübalağa (Abartma)

Bir varlığı, olayı ya da düşünceyi olduğundan küçük daha büyük gösterme sanatıdır. Mübalağa, günlük yaşamda sıkça başvurulan bir anlatım yoludur. Mizah yazarları, insanları kusurlu yanlarını belli bir abartma ölçüsüyle ortaya koyarlar.

Âh kim ḫâke buraḳdı beni bir tâze nihâl

Sâye-veş gönlüm olur râh-ı vefâda pâmâl

(terci-i bend / bnd. 1 / 1)

Bilürsin miḥnet-i hicrüñ esīri bir giriftâram

Siyeh zülfüñ gibi âşüfte çeşmüñgibi bīmâram

Söyinmez âeşüm bir baġrı yanmış ʻâşıḳ-ı zâram

Gözüme uyḳu girmez giceler tâ ṣūbḥ bīdâram

Kemend-i kâkül-i miskīnüñe çoḳdan giriftâram

Nice ah itmeyim yanuñda yoḳdur ʻizzetüm ḫâram

Belâ-yı ʻaşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

Meded devletlü başunñçün baña raḥmeyle sulṭânum

(tercī'-i bend-i müsemmen)

2.2.2.2.8. Tekrir (Tekrar, Yineleme)

Söze güç kazandırmak için, belli sözcüklerin düzyazıda ya da şiirde yineleme sanatıdır.

Vaṣlda efkâr-ı hicr ü hicr-i ḫod ʻayn-ı ʻaẕâb

ʻĀşıḳ-ı bī-dil çeker ʻusrâda ġam yüsrâda gam

(G. 294 / 4)

Arturup ḳadrum benüm dünyâda devlet vir demem

Pâyemi gün gibi ʻâlī eyle rıf'at vir dimem

Miḥnetüňden aġlamam künc-i ferâġat vir dimem

Baňa ‘izzet ḥâṣılı aġyâra ẕillet vir dimem

‘Āṣḳ-ı pâküm gibi ben maḥzūna ḳalb-i ṣâf vir

Ḥâluma raḥm İtsün ol meh-pâreye inṣâf vir

(msdds 3 / 4)

2.2.2.2.9. Nida (Seslenme)

Söze söyleyişle (nazım ve nesirde) coşku katmak için ünlem görevli sözcükleri sıkça kullanmaktır. İlk bakışta tekrir sanatına benzemektedir. İşlevsel olarak tamamen farklıdır. Nida ya yalnız ünlem ve seslenme sözcükleri kullanır. Tekrirde ise her sözcük kullanılabilir.

*Çekme ġâm ger olsa ḳadrüň **Rūḥīyâ** eksilmede*

Ḥażret-i Ḥaḳdur teraḳḳīden tenezzülden beri

(kaside / b. 31)

Ey ḫˇâce eger kim sen isen ‘âḳl ü dânâ

Şeydâluġı biň ‘aḳla deġişmez dil-i şeydâ

(terkib-i bend 8 / 8)

2.2.2.2.10. İstifham (Soru Sanatı)

Duygu ve düşüncelerin daha etkili olabilmesi için soru biçiminde anlatımdan yararlanma sanatıdır. Amaç soru sormak değil, okuyucunun dikkatini devamlı kılmaktır. İlk bakışta tecahül-i arif sanatına benzerse de birbirinden apayrı sanattır.

***Rūḥī**nüň aġladuġına ġam çekme neylesün*

Raḥm ide diyü saňa birez ḥâlin aġladı

(G. 369 / 5)

Yoḳ çıḳmaġa göňlün der-i dünyâyı denīden

Billah daḫi ḫoşnūd mısın yoḫsa yerüňden

(terkib-i bend 8 / 4)

2.2.3. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Dil Ve Üslup

13, 14 ve 15. yüzyıllarda kullanılan Eski Oğuz Türkçesi, siyasi olarak Anadolu Selçuklularının son dönemini, beylikler devrini, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerini; Osmanlıların ilk iki asrını içine almaktadır. 16. yüzyılda Osmanlı Türkçesi denilen dönem başlar.

Eski Oğuz Türkçesi, hem Osmanlı hem de Azerbaycan edebi dillerinin atasıdır. Her iki yazı dilinin özellikleri Eski Oğuz Türkçesinde karışık olarak bulunur. 16. asırda iki edebi dilin kesin çizgilerle ayrılmadıklarını söylemek mümkündür. Bağdat ve Tebriz'den İstanbul ve Balkan şehirlerine kadar pek çok yerde istinsah edilmiş bulunan Fuzuli Divânı'nda istinsah yerlerine göre farklı özellikler bulunabilmektedir. O halde Eski Oğuz Türkçesi döneminde dilin henüz standart hale gelmediğini, farklı özellikleri bir arada barındırdığını ve bu sebepten dolayı bu dönemin bir geçiş dönemi niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Eski Oğuz Türkçesinin dilin özelliklerinin hemen tamamı Osmanlı Türkçesinin başlarında da devam eder. Bu özellikler 16. yüzyıl sonlarında başlayan 18. yüzyıla kadar devam eden bir süreç içinde bugünkü Türkiye Türkçesinin özellikleriyle yer değiştirir. Fakat bütün değişiklikler bir anda başlayıp bir anda sonlanmamıştır. Ses ve biçim özellikleri olarak Osmanlı Türkçesindeki durumu şöyle ifade etmek mümkündür: Osmanlı Türkçesinin ilk asırları eski Oğuz Türkçesiyle, son asırları bugünkü Türkiye Türkçesiyle aynıdır.

1) 15. asrın sonu ile 16. asrın büyük bir kısmını içine alan ilk devre: Arapça ve Farsça unsurların Türkçeyi istilasının hızlandığı devre.

2) 16. asrın sonundan 19. asrın ortalarına kadar süren devre: Karışık dil koyululuğun son haddine vardığı devre.

3) 19. asrın ortalarından 20. asrın başlarına kadar gelen devre: Karışık dilin koyuluğunu yavaş yavaş kaybettiği devre.

Dilin dış yapısı denilen yabancı unsurlar bakımından Osmanlı Türkçesindeki durumu anlayabilmemiz için daha önceki dönemlerin de ses özellikleri hakkında bilgi sahibi olur isek eğer faydalı olacağı düşüncesindeyim.

Tarım havzasında yazılmış olan eserlerin pek çoğunda Sanskritçe kelimeler görüldüğü gibi İslami Türk edebiyatının ilk eserlerinde de pek çok Farsça ve Arapça kelime görülür. Kaşgarlı Mahmud'un sözlüğünde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin bulunmaması onun şuuruyla ilgili olduğu kadar eserinin amacıyla da ilgilidir. Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan bir sözlükte Arapça kelimelerin kullanılmaması oldukça doğal ve mantığa yatkın bir durumdur. Yoksa Dîvân'la aynı yıllarda yazılan Kutadgu Bilig'de pek çok Arapça ve Farsça kökenli kelime mevcuttur. 12. yüzyılda yazılan Atabetü'l-Hakayık ve Ahmed Yesevi'nin şiirlerinde bunların sayısı daha da artmıştır. 13. yüzyılda da aynı durumları görmek pek ala mümkündür.

Azerbaycan ve Anadolu sahasında da durum farklı değildir. 13 ve 14. yüzyılın ilk şair ve ediplerinin kullanmış olduğu kelimeler durumu açıklamak için kafiidir. Bu kelimelerin pek çoğu bugün de yaşamakta ve geniş halk kitleleri tarafından bilinmektedir. Dolayısıyla bu kelimelerin kullanılması, halktan kopuk, sun'i bir edebiyat oluşmasına yol açmamaktadır. Osmanlı Türkçesinin başladığı 16. yüzyıldan itibaren adeta sınırsız bir şekilde kullanılır olmuştur.[30]

2.2.3.1. İkilemeler

Şeb-i ġamdur elem-i hicr ile nevrūz baňa

Yanar âteş görinür mihr-i cihân-sūz baňa

(G. 4 / 1)

Gezermiş reh-güẓârında raḳīb-i kec-naẓar tenhâ

Göňül şâd ol ki ḳaldı saňa ol nūr-ı basar tenhâ

(G. 5 / 1)

2.2.3.2. Tamlamalar

*Ḫaṭṭı gelürse de sen la'l-ı yârı em **Rūḥī***

Mümessek olsa bilürsin virür ḫoşâb ṣafâ

(G. 6 / 4)

[30]Ahmet Bican Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 458.

Ṣanma şarâba meyl ide Rūḥī-i ḫasta-dil

Olmışdur aňa ġuṣṣa-i la'luň ġıdâ-yı rūḥ

(G. 69 / 5)

Rūḥīyâ *keyfiyet isterseň ḳul ol bir kâmile*

Ḫidmet it ehl-i ḥaḳīḳat gibi keyfiyet mi var

(G. 90 / 5)

2.2.3.3. Deyimler

Ḳılmaz girçe naẓar ehl-i fāḳaya

Cân virür i'tibâr ile ammâ 'alâḳaya

(G. 340 / 1)

2.2.3.4. Atasözleri

Gezermiş reh-güẓârında raḳīb-i kec-naẓar tenha

Göňül şâd ol ki ḳaldı saňa ol nūr-ı basar tenhâ

(G. 5 / 1)

2.3. Bağdatlı Rûhî Divânı'nda Muhteva Unsurları

2.3.1. DinîUnsurlar

2.3.1.1. Kur'ân-ı Kerîm

Hepimizin bildigi ve inandigi gibi Kur'an-ı Kerîm, efendimiz olan Allah Teâlâ'nin, biz insanlara ve cinlere fermanidir. O, Allah'ın sözüdür; O'nun katından gelmektedir; insanlara ve cinlere bir açıklama ve uyarıdır. Ona itaat etmek gerekir. İnsanoğlunun ne olduklarına ve niçin yaratıldığına dair açıklamaların yanı sıra, yaradılış gayesine uygun yaşanmadığı takdirde başlarına gelebilecek felaketlerle bilgilendirilirler. Kur'ân'a göre, insanın yaradılış gayesi, "ibadet", yani "Allah'a güzel

bir sekilde kul olmak"tır. Bunun tek yolu da, Allah'a inanmak ile mümkündür. O'nun emir ve yasaklarına boyun eğip, teslim olmak, yalan ve riyaya sapmamak, O'nun sevgisini kaybedeceğim endişesi ile gayret içinde olmak takdir edilen davranışları oluşturur. Kur'ân'da bütün bunlar "ibadet" kelimesi ile anlatılır. Cinlerin ve insanlarin ibadet için, yani Allah'a iyi kul olmaları için yaratıldıkları bildirilir. Fani âlemde rehberimiz olan Kur'ân-ı Kerîm'in buyruklarını öğrenmek istemek öncelikle Allah'ı bilmek ve tanımak isteyerek olur. Kur'ân, çoğu ayetinde Allah'ı insana tanıtır. Aynı zamanda Kur'ân, Allah Teâlâ'nin yanısıra insandan, hayattan ve kâinattan bahseder. İnsanların ne yapacaklarını, nasıl yapacaklarını, nelerden uzak durmaları gerektigini bildirdigi gibi, bütün bu hususlarda en güzel bir örnek de sunarak, işini kolaylastırır. İnsandan, örneği olmayan bir şey istenmez ve o Peygamber gibi olması istenilir. Ayrıca Kur'ân'da seçkin ve örnek bir nesil olarak Hz. Peygamber'in ashabından bahsedilir; Allah'a kullukta Resulullah'ı örnek gösterilir ve Resulullah'ın sürdüğü gibi bir hayat istenir. Kur'an'ın ve onun vastasıyla Rabbimiz'in istediği de budur. Nitekim şairlerimizin çoğunun da şiirlerinde bahsettiği gibi yaşamın özü, hakiki dünyada gizlidir. O sırra vakıf olabilmek için fani dünya emellerinden uzak durmak gerekmektedir. Divân edebiyatımızda şairlerin tasavvufu konu olarak işledikleri apaçık ortadadır. Kimi şair de şiirlerini hakiki dünyadan bahsetmesini sağlayan bir araç olarak düşünmektedir. Bu yolda devam eden şairlerimiz yaşamın özünü kavramamız için kaynağını yine Allah ve O'nun bize rehber olarak gönderdiği Kur'an-ı Kerim'den almaktadır. Kur'ân'ın her harfi de bu hususta şairlerimizin sözüne ayna olmuştur. Bu harfler aracılığı ile mana alemi arasındaki benzerlik mecazi olarak dile getirilmiştir.

Bülbül-i vecdem gülistânum kelâmullahdur

Her elif medd-i naẓarda bir nihâl-ı dil- güşâ

(G. 22 / 5)

Her aşk temelinde ilâhi bir aşk barındırmaktadır. İlk bakışta görülemeyen bu aşk, acıyla, ızdırapla yoğrulduktan sonra ortaya çıkmaktadır. Aşk, varoluşun sebebini bulmamıza yarayacak olan bir sır olarak düşünülebilir. Önemli olan içimizde saklı olan sır hazinesine vakıf olabilmekir. Gerçek âlemde anlatmakla bitirilemeyen puta benzeyen tapılası güzelliğe sahip olan sevgilisi bizim gönlümüze tecelli ederek ilâhi aşkın kapılarını açmaktadır. O sırra dokunabilmek her âşığın yapabileceği bir şey

değildir. Çünkü kişi âşıklığın da hakkını verebilmelidir. Âşıklık için gerekli erdemlere sahip olup sevgilinin mahallesinde taş üstünde sabahlayıp, ağlamaktan gözlerine ciğer gibi kanlar oturmalıdır. Âşığın bu şekilde olanı makbuldür. Rakiplere savaşabilmesi için bu kudrete sahip olabilmedir. Bu gelenekten yola çıkıldığında varılacak nokta bizi biz yapan insanlığın başlangıç noktasına, varoluşumuzun sebebini arama yoluna götürecektir. Bunun için de en iyi tol gösterici, rehber olan Kur'ân-ı Kerîm'dir. İçinde yer alan her harf bir manaya sahiptir. O manadan yola çıkarak yolumuzu aydınlatabiliriz.

2.3.1.2. Tasavvuf

Tasavvufî umdeler, dünya nimetlerinin geçiciliği, kendini âlim sanan cahillerin durumu, vefasızlık, riyakâr kaba sofular, rintlik ve rintliğin hâlleri gibi konular Bağdatlı Rûhî Divânı'nda daima dile getirilen konulardandır.[31]

2.3.1.3. Sofu

Tasavvuf yolunda olan kişidir. Bazıları sûfı sözünün temiz, arınmış anlamlarına gelen "sâf" kelimesinden türediğini ileri sürerken; bir kısım âlimler de Grekçe hikmet mânâsına gelen "sophos" sözünden bozma olduğu görüşündedirler. Vahdet-i vücûd etrafında gelişen fikirlere sahip olan bu kişiler, şairlerin de şiirlerine söz konusu olmuştur. Daha sonraki zamanlarda ise "zâhid" karşılığı olarak sofu kelimesi kullanılmıştır.[32] Eski şiirin hayat prensiplerinden en önemlisi de şairin kendisini melâmi göstermesidir. Melamilik, dünya nimetlerine bel bağlamama, gösterişten uzak kalma ve gösterişten uzak dururken Allah'a bağlanma şeklinde ifade edilmiştir. Çünkü hakiki aşk kişinin din ve imanı kadar sevdiği, değer verdiği dünyaya olan bağlılığını terk ettiği takdirde gerçekleşir. Aynı zamanda İslam ile gösterişin birarada yaşanamayacağı bilinmektedir. Geleneğe göre sohbet meclisinin kadehi mürid, şarabı aşk, şarabı sunan saki ise mürşiddir. Bu surette müride hal vücuda gelir. Maddi manada tatmin sonraki şartlara bağlıdır. Bunlar da âşığın gönlünde hazırdır. Tasavvufta tarikat eğitimi şarttır ve bir vasıtadır. Bu tarikat eğitiminin dışında aşkın gönle tecelli etmesi de herkesin ulaşacağı bir mertebe değildir. İlahi didarın dünyada görülmesi onun gönle tecellisi ile mümkündür. Bu yüzden kendisini seçkin birisi olarak da düşünebiliriz. Bu tecelli ölmeden evvel uzun çilelerin sonunda hasıl olabilir. Ancak tecelliye müştak olan gönül bütün bunları

[31]Kaplan, "Kütahyalı Meşkî ve Bağdatlı Rûhî'nin Terkib-i Bendine Naziresi", ss. 263-284.
[32]İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* L&M Yayınları, İstanbul 2001, s. 429.

göze almış demekteri. Ehl-i aşk, sahib-i mezak bu hususta kullanılan tasavvufi ifadelerdendir. Tasavvuf esasen zevk işidir. Akılla değil, yaşayarak öğrenilir:

Ṣanmaň bizi kim şīre-i engūr ile mestuz

Biz ehl-i harâbatdanuz mest-i elestüz

(terkib-i bend 1 / 1)

2.3.1.4. Derviş

Derviş, bir tarikata bağlı kimse için kullanılan kelimenin karşılığıdır. Kelimenin asıl anlamı Allah yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir. Dervişlerin mânevî yücelikleri daima imrenilecek bir durumdur. Özellikle kerâmetleri, fakirliği, kanaatkârlığı, dünyaya önem vermemesi ve bu nedenle aslında bir kul kılığında olmasına rağmen sultan mertebesinde olması, mâneviyat padişahı oluşu, evinde daima bir misafir bulunması, hırka giymesi, ızdıraba alışkın oluşu vs. yönleriyle edebiyatımızda dervişten oldukça sık söz edilmektedir.[33]

Dervişler, aslında âşıkta bulunulması istenen özellikleri taşımaktadır. Onlara göre ölümden korkmak yersizdir. İşte hakiki aşka erişen âşıklar da ölümün korku hırkasını üzerlerinden çıkarmışlardır. Çünkü ölmekle can ve ten toprak olur; ruh ve gönül değil. Eskiler nebâti, hayvanî, insanî üç türlü canlılık olduğunu ikisinin ölümle yok olacağını insanī canın inanç esaslarına göre bâki kalacağı belirtmektedir. İnsanın ölmesi ile geriye kalan şey ruhtur. Ruh ile gönül aynīleştirilebilir. Maddi olan kalp çürüyecek, ancak sevgili aşkı ile dolu olan gönül mana âleminde yaşamaya devam edecektir. Dolayısıyla âşığın korkusu ortadan kalkacaktır:

‘Adl ü ṣıdḳ-ı fırḳa-i mīr ü livâ eksilmede

Olmada dervīşden mihr ü maḥabbet münḳaṭı’

(kaside / b. 12)

2.3.1.5. Ārif

İrfan sahibi, Allah'ı tanıyan kimse. Kimileri ârif kimselerin aklının, fikrinin bir Allah vergisi olduğunu ve bu yüzden üstün olduğunu iddiâ ederler. İlim aklın, irfan ise duygunun eseridir. Ârif, hakikatler bilgisini, öğrenmek ve çalışmak yoluyla

[33]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 112.

değil de ilham, hâl ve şüphe perdesinin ötesine geçerek elde eder. Ârifler Allah'a sevâp kazanmak için değil, o'nun emrini yerine getirmiş olmak gayesiyle ibadet ederler. Yani ârif, Allah'ın varlığını idrâk ederek gerçek olmayan varlıklardan, dünya malından geçip Tanrı varlığı ile bütün olan kimselerdir[34]

Câhilün ḳadr-i terakḳīde temâşâ bundadur

'Ārif-i billah olan ehl-i fenâ eksilmede

(kaside / b. 15)

2.3.1.6. Şeyh

İhtiyar anlamına geldiği bilinmektedir. Tasavvufta bir tekke veya zaviyede reislik edip yanında edep, adap, ilim, irfan öğrenmek için toplanan kişilerin hocası olan kişi, pîr, mürşid. Eskiden her sanat erbabının bir şeyhi olması gelenekten idi. Sahhaflar, çulhalar, bataklar şeyhi vs. bunlardandır. Şeyhden sonra gelen kişiye kethüda veya kâhya denirdi. Bunlar genellikle o sanatın en yaşlı kişileri olurdu. Hatta şeyhü'ş-şuarâ dahi bulunurdu. Mesela Nâbî, kendi döneminin şeyhü'ş-şuarâsı olarak bilinirdi. Tasavvufî anlamda mürşid, pîr yerine de kullanılmaktadır.[35]

Şair aşkının büyüklüğü altında ezilmiş ve bu ızdırabı dindirecek olan badeyi istemektedir. Âşık derdinden dervişlerin de dervişlerin ulularının da anlamayacağını ifade etmektedir. Çareyi badede aramaktadır:

Getür câm-ı sürūr-encâmı sâḳī kim ser-encâmı

Ne rind-i bâde-nūş anlar ne şeyẖ-i ẖırḳa-pūş anlar

(G. 134 / 4)

2.3.1.7. Vaiz

Dinî öğütlerde bulunan kişidir. Divân şiirinde vâiz, şâirlerin hoşlanmadığı davranışlar sergilemektedir. Onun zâhitten hiç bir farkı yok gibidir. Zahid nasıl sevgilinin mahallesinde sabahlayarak âşığa rakip oluyor ise vaiz de davranışları ile

[34]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 28.
[35]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 444.

âşığı rahatsız etmektedir. Tasavvuf ehli gibi görünse dahi din ile sadece söz itibariyle ilgilidir. [36]

Çıḳmasa meyḫânelerden vâ'ıẓı 'ayb eylemeň

Kūb düşer her ḳande câm-ı bâde-i aḥmer sezer

(G. 129 / 4)

2.3.1.8. Huda

Doğru yol gösteren, hidayet eden, ilah. Allah'ın isimlerinden birisidir. Cenab-ı Hak karşılıkları da kullanılmaktadır. Tasavvufî anlayışa göre Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, Allah'tan başka hiçbir şey görmemek anlamındadır. Tasavvufî bir terim olan vahdet-i vücut ise, bütün varlıkların mutlak sahibi olan Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisi olduğu esasına dayanır. Mutlak vücut sahibi O'dur. Tasavvufta aşk, mecazi ve hakiki olmak üzere ikiye ayrılır. Mecazi aşk, insanın insanı veya diğer yaratıkları sevmesi; hakiki aşk ise kulun Allah'ı sevmesi anlamına gelmektedir. Hakiki aşk yoluna ancak mecazdan girilebilir. Zira mecaz hakikatın vasıtasıdır.

Rūhī, devrin bozukluklarını eleştirel bir üslupla dile getirmektedir. Gayesi dünya malı olanlara seslenmekte ve Allah'ı ve O'nun peygamberlerini anmadıkları için sitem etmektedir:

Didüm ne ṣatarsuz ne alursuz ni virürsüz

K'asla dilünüẓde ne nebī var ne ḫod Allah

(terkib-i bend 9 / b. 3)

Dünyadaki güzeller, hakiki güzel olan Hakk'ın güzelliğini yansıtırlar. Hepsi birer yansımanın ürünüdür. Dolayısıyla onları sevmekle beraber sevmenin ne olduğu öğrenilir. Onlardaki güzelliğin Hakk'ın cemâli olduğu bilinerek hakiki aşka varılır. Mecazi aşk, hakiki aşka rehberlik eder. Şairler, şiirlerde dile getirdikleri aşktan amacın hakiki aşk olduğunu söylerler. Mecazi güzellere duyulan eğilim, sadece bir görünüşten ibarettir:

[36]Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 483.

Cemâl-ı yârda nūr-ı Ḫudâyı görmezler

Bu deňlü ḫalḳda bir ṣâḥib-i naẓar yoḳdur

(G. 107 / 4)

2.3.1.9. Zahit, Sufī

Tasavvuf yolunda olan kişidir. Ham sofu mahiyetindedir. [37] Vahdet-i Vücûd etrafında gelişen fikirler tasavvuf ehlini bir araya toplamıştır. Sonraki zamanlarda "zâhid" kelimesinin karşılığı olarak sofu, sufi kelimeleri kullanılmıştır.[38]

Zahit, Allah'a karşı ibadetlerini yerine getirmekle beraber dünya hayatına bağlı, ailesine ve çevresine karşı sorumluluklarının bilincinde olan, toplum içinde sosyal bir kişilik olarak yaşayan, toplumla uyum içinde olup, bu uyumluluk ile toplumdan beklentilerini elde etmeyi uman, tasavvufi düşünceyi ve aşkı reddeden, aklı ön planda tutan kişilerdir. Rint ve zahit terimleri, bu düşünce yapısında olan, böyle değer yargıları edinmiş kişilerden oluşan grupları da ifade eder. Rint, tekke ve tasavvuf ehlinin, zahit ise medrese ve cami erbabının oluşturduğu gruptur denilebilir. Zahit, rindi sarhoşluk, delilik hatta imansızlık ve küfürle itham eder. Rint de zahidi dinin özüne ulaşamamak, şekilde kalmak, Allah'a değil dünyaya bağlı olmakla suçlar. Rint ile zahit arasındaki bu çekişme düşmanlığa dönüşmüştür. Gruplar arasındaki ilişkiler düşmanca olduğunda, bu gruplar arasındaki sosyal mesafe de giderek artmıştır. Rint ve zahit, ihtiyaçları ve güdüleri tamamen farklı; olaylar ve durumlar karşısında tutum ve davranışları, birbirine karşıt olan iki tiptir. Rint ile zahit de yar ve ağyar gibi, hemen bütün divân şairlerinin manzumelerinde sözünü ettiği, şiirin geleneksel tipleridir. Divân şiirinde rint, genellikle şairin kendisidir. Rint, dış dünyaya gözünü ve gönlünü kapatan, mal mülk, para pul, makam mevki, şan şöhret peşinde olmayan, sosyal olayları ve durumları umursamayan, toplumun değer yargılarına uymak için asıl gayesinden uzaklaşmayan ve bu tutumua karşı çıkan, aklı küçümseyip aşkı tercin eden, zaman zaman sarhoş olan, ibadete pek önem vermeyen, tasavvufi düşünceyi benimsemiş ve ilahî aşk ile kendi iç âleminde yaşayan, ilahî sırlara ve keşfe sahip olduğunu söyleyen tiptir. Zahit, rindi içki

[37] Agâh Sırrı Levend, Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, Dergah Yayınları, İstanbul 1980, s. 88.
[38] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 421.

içmekle, günahkârlıkla suçladığı için, şair de daima kendini savunur ve o da, zahidi kire bulaşmış, arzu ve isteklerine kapılmış kişi olmakla suçlar.

Kuralcı yapısıyla yaşamın renklerini göremeyen, her türlü toplumsal baskıların savunucusu ve bunun yanı sıra bu baskıların uygulayıcısı olan zahid, Divân şiirinde çok sık işlenen bir tipi temsil etmektedir. Divân şiirine gelinceye kadar zahid farklı şekillerde değerlendirilmiştir. İlk dönemlerde zahidle ilgili olumlu görüşler söz konusu iken; daha sonra bu görüşler değişmiştir. Bağdatlı Rûhî'nin, rind- meşreb bir kişiliğe sahip olduğu şiirlerinden anlaşılır. Bu özelliğinin yanında sosyal eleştiri yönü olan bir sanatçıdır. Kendisini rind olarak özleştiren Rûhî, şiirlerinde en çok zahid tipini yermektedir. Divân şiirinde zahid tipini olumsuz özellikleriyle görülmektedir. Zahidin bu özellikleriyle ilgili olarak Şentürk şöyle demektedir: "Zahid tamamen dünya menfaatleri yüzünden dindar geçinen, aslında fırsat buldukça her türlü menhiyatı gizlice işlemekten kaçınmayan dindar kıyafetli bir münafıktır." Âşıklığı seçen şair çoğu zaman zahide dayanamaz. Zahidi anlatan hep kendisi olmasına rağmen hiçbir zaman ben zahidim diye ortaya çıkmaz. Öyleyse zahidlik kabul gören bir model değildir. Toplumun dayattığı katı kurallar içinde ıstırap çeken ve bunu çevresine de yaşatmaya çalışan samimiyetsiz, riyakâr bir tiptir. Zahidin kötü bir şöhreti vardır. Onun böyle anılmasına neden olan özelliklerinden biri de dürüst olmamasıdır. Kalleş ya da riyakâr olarak da tanınan zahidin ne elindeki tespihe ne de kalbindeki imana güven vardır. Bağdatlı Rûhî Divânı ve Kutadgu Bilig'te zahid tiplerini inceleyen Gülay Durmaz bu konu ile ilgili şunları belirtmektedir: "Bağdatlı Rûhî Dîvân'ındaki zahid, cahil, hiçbir şeyden anlamayan biri olarak nitelendirilirken Kutadgu Bilig'teki zahid kendisinden herkesin yararlanacağı bir kişi olarak görülür." Bir insanın kalbini kırmak, büyük bir günahtır. Ancak zahid, ibadetle meşgul olan biri olmasına rağmen etrafındakilerin de kalbini kırmaktan geri kalmaz. Bu durum da hoş karşılanmaz. Zahid, aşkı sevgiliyi bilmez. Bunlarla ilgili olan âşığı kınar. Ama fırsatını bulunca güzel de sever, içki de içer. Bu yüzden divân şiirinde sevilmeyen bir tip olarak yer edinmiştir.[39]

Dünya ve dünya malına önem vermeme, riyâ ve gösterişten uzak kalma, Allah'a karşı kendini kusurlu bulma, ibadetin gururuna kapılmama gibi durumlara vakıf olabilen âşıklar hakikī âşk yolunda ilerlemiş olan âşıklardır. İşte bazı şairlerin

[39]Gülay Durmaz, "Kutadgu Bilig'de ve Bağdatlı Rûhî Dîvanı'nda Zâhid",*Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 9, Sayı: 14, 2008, ss. 189-216.

âşık portresinde âşıkların kitabında sevgiliye ulaşmak yolunda bu korkulara yer yoktur. Bazen de âşığın kendisi zahide benzetilmektedir:

Olmayın ʻaşḳile ʻâlemle rüsvâ nideyin

Mâyil-i ẕevḳ u ṣafâdur dil-i şeydâ nideyin

Tevbe teklīfin ider zâhid-i ḫodrâ nideyin

Tevbe meyden ḳanı asân itdi amân ideyin

Köhne ʻâlem yeñilendi yine nevrūz oldı

(Müseddes 1)

Mâ'il degülüz kimsenüñ âzârına ammâ

Hâṭır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestüz

(terkib-i bend 1 / b. 4)

Gör ẓâhidi ṣâḥib-i irşâd olayın dir

Dün mektebe vardı bugün üstâd olayın dir

(terkib-i bend 4 / b. 1)

2.3.1.10. Rint

Divân şairleri, nasıl bir hayat yaşarlarsa yaşasınlar, daima dünyevi işlerden uzak durmak, maddeye ehemmiyet vermemek isterler. Daima rintlikten bahsetmeleri ve derbeder görünmeleri bundandır.[40]

2.3.2. Semavī Ālem

2.3.2.1. Bezm-i Elest

Allah, ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben "Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)" buyurunca ruhlar "Kalû: Belâ (Evet, Sen bizim Rabbimizsin dediler)." İşte o vakit oku emri verilen insanoğlu, dünya hayatına geldiği zaman bu emre uymakla sorumlu olmuştur. Bu dünya hayatı yani bu meclis, "bezm-i ezel" olarak da bilinir. Tasavvufi alanda ve edebiyatımızın pek çok alanında en eski zamanın yer imgesi olarak kullanılan meclis, değişik biçimlerde

[40] Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, s. 120.

çokça kullanılmıştır. Yine bir başka kaynakta şu şekilde bilgi verilmiştir: Ruhlar âleminde ilk yaratılışta, Allah ile ruhlar arasında, Allah 'ın ruhlara "Ben sizin Rabbiniz miyim? "sözüne karşılık ruhların "Evet, Rabbimizsin!" sözünü verdiği ezeli sözleşmesinin oluştuğu meclis.[41]

Mâ rind-i sabûhî-zede-i bezm-i elestim

Piş ez hemen dürdî-keş ü pîş ez-heme mestim

(terkib-i bend 2 / b. 8)

Şair, elest meclisinde yani sohbet meclisinde sohbete nâil olanların içtikleri şarapların etkisinde kalan âşıklar olduğunu ve o şaraile kendilerinden geçtiklerinden bahsetmiştir.

2.3.3. Kozmik Ālem

2.3.3.1. Dokuz Felek

Gök, gökyüzü, semâ; tâlih, baht, kader; her gezegene ait olan gök tabakasının genel adıdır. Ahmet Paşa felek'i, en çok yükseklik ve yüceliği, genişlikve sonsuzluğu, berraklık ve parlaklık bakımından ele alır ve onun bu özellikleri hususunda kasidelerinde memduhu, gazellerinde ise sevgiliyi ifade etmeye çalışır. Mesela, memduh'un düşüncesi veya kararı "çarh-ı rif'at"dir. Felek onun yüceliği karşısında eğilip eşiğini öpmek ister. Memduh'un sarayı ve tahtı, feleklerden geniş ve yüksektir. Gönlü ise ulu ve saftır. Onun sancağının ayını görünce gök, utanmakta ve kızarıklığı için hüsni talil yapmaktadır. Bu arada, sevgili de, güzelliğinin bütün kâinatı kaplayacak derecede olduğunun söylenilmesini ister.[42]

Batlamyos sisteminden çıkarılan bir düşünceye göre içinde yaşamımızı sürdürdüğümüz bu dünya kâinatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler. Bunlar, içiçe geçmiş bir biçimde soğan zarı gibi dünyayı çevrelemişlerdir. Birinci felekte Ay olmak üzere ardarda Utarid, Zühre, Şems(Güneş), Mirrih(Merih), Müşteri, Zühâl gezegenleri birbirini takip eder. Sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlardan oluşur. Dokuzuncusu da bütün felekleri saran en büyük; en yüksek felektir ki onunla ilgili felek-i atlas (atlas feleği), felek-i a'zam (en büyük felek), felek-i eflâk (felekler

[41]İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara 2009, s. 192.
[42] Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* Akçağ YayınlarıAnkara 2001, s. 424.

feleği) gibi isimler zikredilir. Ālimlere göre sekizinci feleğe Kürsî, dokuzuncuya Arş da denilmektedir. Atlas feleği yirmidört saatte bir dönüşünü tamamlamaktadır. Bu dönüş, doğudan batıya olup, diğer felekleri de hareket ettirir. Diğer feleklerin iki türlü hareketi vardır. Biri Atlas feleğiyle birlikte doğudan batıya, diğeri de bunun aksi olarak batıdan doğuya şeklindedir. Atlas feleği dönerken diğerlerini de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Bu dönüş her anlamda büyük bir özellik taşır. Kendi istikameti dışında dönüşe zorlanan sekiz felek, insanların tâlihleri, refâh ve mutlulukları üzerinde değişken ve aksi durumlar ortaya koyar. İşte felekler üzerine şikâyet edilmesinin asıl nedeni budur. "Kahpe felek, dönek felek" gibi şikâyetlerin aslı da dokuzuncu felek olan Atlas feleğinin ters dönüşü nedeniyledir. "Kanbur felek" tabiri feleğin sırtının eğik oluşundandır. İnsanların kaderlerinden dolayı ettikleri şikâyetleri bu feleğe yüklemelerine neden olmuştur. İlm-i tencîm denilen yıldızlar ilminden de bu dönüşlerle ilgili bilgi alınabilir. Buna göre Ay dünya çevresinde bir ayda, güneş bir yılda, Atlas feleği ise yüz yılda döner. Bu da insanların burçları üzerine etki eder. Eski bir inanştan yola çıkarsak güneş, feleğin ve göğün sultanıdır. Diğer gezegenler de onun çevresinde birer vazife ve hizmet görürler. Göğün gözüdür ve gökten ayrı düşünülemez. Tabiatı hararetli ve kurudur. Felekte padişah gibidir.[43]Buna göre Ay vezir, Utarid kâtip, Merih başkumandan, Müşteri kadı, Zuhâl bekçi, Zühre de çalgıcıdır. İlk yedi felekteki gezegen yıldızlar insanlar üzerinde hayırlı ve hayırsız etki bırakmaktadırlar. Bu tesirler o yıldızın etkisindedoğan kişiler üzerinde değişik haller ortaya çıkarır. Meselâ, Merih ile Zuhâl uğursuz, Güneş ile Müşteri uğurlu yıldızlardan sayılır. Diğerleri ise bazen uğurlu, bazen uğursuz olurlar. Astronomi bilgilerine dayanarak bu yıldızların yeryüzüne hâkim oldukları aylar, günler ve saatler olduğu düşünülmektedir. Uğurlu saatler ve uğursuz saatler, böylece insanlar ve onların işleri üzerinde etkili olurlar. İnsanlar da bu saatlerde başlarına gelenler için şikâyet veya şükür ederler. Gezegenler de bunların insanoğluna tesiri ilmi bilgilerle bu şekilde açıklanabilir. Çarh kelimesi şu kelimelerle kullanılmıştır: Çarhı denî, Çarh-ı felek, Felek-i süfle, Felek-i süfle-perver. Dehr kavramı da keza diğeri gibi olumsuz bir tablo çizer: Güvensiz dehr, Elem-i dehr (hayat kaygusu), Dehr-i dûn (alçak dehr), Dehr-i dil-rubâ (gönülçelen dehr), Fani dehr. Çarh yahut onun yerine kullanılan sipihri, cihânı v.d. ömür serüvenini ihata eden fiziksel, sosyal ve kültürel şartlar yani âlem olarak; dehr/rûzgâr

[43]Ahmet Bican Ercilasun*, Başlangıcından Günümüze KadarBüyük Türk Klasikleri: Tarih-Antoloji-Ansiklopedi,* Ötüken-Söğüt Yayınevi, İstanbul 1985, s. 393.

kavramını ise şairin kişisel serüveni, öz hikâyesi, hayat akışı olarak düşündük. Asıl meselemiz ise bu kavramlar üzerinden yapılan hem özeleştiri hem de toplumsal eleştiriyi gösterebilmektir. Çarhın bu denli olumsuz bir içerikle doldurulması bağlamında, Onay'ın yorumu zikredilebilir: "Kaza ve kadere karşı isyân ve itirâzın Allah'a karşı hürmetsizliği mûcip olacağını bilen şâirlerimiz serzenişlerini felek, çarh, tâli' ve bahta karşı yükselterek hınçlarını almışlardır. Semânın, insan mukadderâtı üzerinde tesiri olamayacağını, tâlihin de aslâ değişmeyeceğini pekâlâ biliyorlardı.[44]

Geh bāb-ı hicri geh der-i endūhı 'arż ider

Çarḫ-ı denį bize daḫı çoḳ ḳapular açar

(G. 966 / 3)

O alçak çarh, bize açsa açsa ayrılık, gam-kasavet kapısını açar diyen şair, buradan bir çıkış bulamayacağının da farkındadır. Çünkü kendisini aşan bir gerçeklikle karşı karşıyadır. Bağdatlı Rûhî kendisine eziyet eden feleğin aksi duruşunun, tam olarak ne anlama geldiğinin farkında bir sanatkârdır. Aksi bir duruşla yüzleşmenin altında yatan temel sebep, kötü insanların çokluğuna rağmen; iyi olmanın böylesi bir bedeli olmasıyla ilgilidir.[45]

Edebiyatta felek, daha çok şikâyet maksatlı kullanılır. Ancak bazı birleşik sıfatlarla bir araya gelerek olumlu manalarda da kullanıldığı görülmektedir. Felek-câh, felek- rif'at, felek-pâye, felek-meşreb, felek-reftâr vs. gibi. Eflâk, çerh, gerdûn, sipihr, semâ, asumân ve gök gibi eşanlamlısı sayılabilecek kelimelerle söz konusu edilen felek divân şâirleri tarafından daha çok yükseklik, yücelik, genişlik, sonsuzluk, parlaklık, gibi özellikleriyle anılmıştır. Sevgili, felekten bile yüksek değerdedir. Oldukça kıymetlidir.[46]

Bīhūde dönüp neyler ola başımuz üzre

Ḫalkuň bu felek didügi dolâb-ı meşaḳḳat

(terkib-i bend 6 / b. 7)

[44] Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, (Haz. Cemal Kurnaz), MEB Yayınları, İstanbul, 2004, s. 230.
[45] Kenan Mermer, "Bağdatlı Rûhî'de Hicvin Başka Bir Yüzü: Çarh ve Dehr",*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/17 Fall 2016, ss. 93-114.
[46]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 60.

Şair, bu felek denen eziyet dolabının yok yere döndüğünden bahsetmektedir. Felek daima âşığın aleyhinde hareket etmektedir. Sanki âşığın sevgiliye kavuşmaması için elinden geleni yapmaya çalışan kötü niyet ustasıdır. İnsanların kaderlerinden dolayı ettikleri şikâyetleri feleğe yüklediklerinden bahsetmiştik. "Kahpe felek, dönek felek" gibi şikâyetlerin asıl sebebi gösterilmiştir. Âşık, sevgilinin gönülünü fethettiği takdirde güneşin kendisine tac, göğün de durumun aksine altında olabileceğinden bahsedilmiştir. Rûhî daha en baştan, bu koca atlası hiçe değiştiğini iddia eder:

N'ola girseñ 'abāya ey Rūḥį

Aṭlas-ı çarḫı hīçe ṣatduḳ biz

Rûhî, adaletsiz, vefasız, kötü niyetli, her köşesi sıkıntı ve dertle dolu bir çarh portresi çizerken, onun bu yönlerinden pek kurtuluş olmadığını daha en baştan ifade eder. Feleğe serzenişte bulunurken, daha önceki ikazlarını unutmuşçasına "ne oldu kâfir miyiz de böylesi zulmedersin?" diye sorar. Ancak adil yöneticiler elinden bir ferahlanma bulmak mümkün diye düşünürken hemen ardından feleğin, halkı cevr ü sitemle ayaklar altına aldığını hatırlatır. Böylece toplum ve çarh karşı karşıya gelmiştir. Bu noktada talih yahut kader çarhın kendisi olmuştur. Diğer hâllerde çarhın kendisi, toplumla ya da insanla özdeşleşmektedir. Bu husus dikkat edilmesi gereken bir ayrıntıdır. Aslında Rûhî'yi devamlı konuşmaya, şikâyete sevk eden çarhın hırçın tavrından başka bir şey değildir. Çarh, kıymet sahibi olanları ayakları altına alıp çiğnemektedir. İnsan, yanardöner bir çarhla karşı karşıyadır. Velhasıl insan, ikiyüzlü insanlarla karşı karşıyadır.

Rûhî dīvânından hareketle Kenan Mermer şu kanaate varmıştır:

1. Divân edebiyatı çerçevesinde şiir ve dolayısıyla sanat himaye olunan bir şey olmasından dolayı, eleştiri bazen açık bir dille değil; çarh ve dehr gibi kavramlar üzerinden, örtülü olarak da yapılabilmiştir. Rûhî bunun bir örneği kabul edilebilir.

2. Hem çarh hem de dehr kıyasıya eleştirilmiş, olumsuz sıfat ve terkiplerle birlikte kullanılmıştır.

3. Çarhın alçaklık, adilik, ikiyüzlülük, zalimlik ve adaletsizlikle eleştirilmesi, gezegenin durumuyla ilgili değil; daha çok yaşayanların kurduğu sosyal ilişkilerin

ahlaki boyutuyla ilgilidir. Çarhın, zalim olarak nitelendiği bir yerde, çarh/dehr yerine insan yahut toplumu koyarak da bir mana devşirebilmek mümkündür.

4. Rûhî'nin şiir evreninde çarh, daha çok sanatkârı dışarıdan kuşatan âlem ve toplumla; dehr ise sanatkârın yaşam macerasıyla ilgili bulunmaktadır.

5. Hem çarhın hem de dehrin/rûzgârın bazı özellikleri nedeniyle kaderî bir yönü vardır. Bu bakımdan bazı eleştiriler boş bir hayıflanma olarak da değerlendirilebilir.

6. Apaçık yapılmayan hiciv kendi yalnızlığıyla baş başadır, devrin ötesindeki okuyucuya bir mektuptur. Çünkü devrin hem siyasal paradigması hem de sosyolojik karakteri hakkında bazen direkt olarak eleştiride bulunmak, kötü ve hatta ölümcül sonuçlara neden olabilmektedir. Dolayısıyla perde arkasındaki anlamı keşif, ancak devrin genel karakteristiğinin, kendi zaman aralığından sonra değerlendirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu ortaya konduğunda, bazı kelime ve kavramların yalnızca geleneksel bir tercih olarak değil; apaçık söylenemeyen şeylerin taşıyıcıları olduğu anlaşılabilir. Tam da bu sebepten bazı eleştiri biçimleri ve hususan seçilen kelimelerin oluşturduğu terkip, kendi zamanın ötesindeki anlam kâşifine, metin yorumlayıcısına da bir mektup kabilinden değerlendirilebilir. [47]

2.3.3.2. Burçlar

İlm-i tencimde önemli bir yer tutan burçlar, hâlâ halkın çoğunluğunun inandığı bir belirsizlik âlemidir. Felek'ü-l büruc veya felek-i sevabit namıyla anılmaktadır.[48] Güneşin dünya çevresinde döndüğüne inanan bazı âlimler, güneşin bu dönüşü sırasında 12 eşit dilimden geçtiğine inanmışlar ve her dilime bir isim vermişlerdir. Bu isimler o dilim içindeki takımyıldızlara istinâden konulmuştur. Sonuç olarak modern astronomi ilmi de burçlar kuşağı üzerinde on iki takımyıldızın olduğunu kabul eder. İlm-i tencim yani burçlar âlemi ile ilgilenenlere göre her insan bir yıldızın etkisi altında hayatını sürdürmektedir. Bu sebeple yıldızların da insanların duygu, ahlak, huy ve sıhhatleri üzerinde etkili oldukları düşünülmektedir. Her biri ayrı özellik arz eder. İnsanlar da burçlarına göre iyi-kötü, cimri-cömert,

[47] Mermer, "Bağdatlı Rûhî'de Hicvin Başka Bir Yüzü: Çarh ve Dehr*"*, ss. 93-114.
[48] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 434.

şanslı-şanssız, esmer-sarışın vs. şeklinde hem fiziksel hem kişilik özelliklerine bürünürler. [49]

Bezm-gâh-ı ḥamele neyyir-i a'ẓam girse

Seyre çıḳsaḳ ele bir sâḳi-i ḫoş-dem girse

(G. 339 / 1)

On iki burç bulunmaktadır ve şu şekildedir: Hamel (koç), sevr (boğa), cevzâ (ikizler), seretân (yengeç), esed (aslan), sünbüle (başak), mizân (terazi), akrep, kavs (yay), cedy (oğlak), delv (kova) ve hût (balık). Burçların zamanı nevrûz ile başlar. İlk burç olan hamel (koç) burcu, Mart ayına denk gelir. Sonra sırasıyla bir yıl tamamlanacak şekilde sıra devam eder. Nitekim her insan, doğum tarihine göre bir burç sahibi olur. Burçların birbirlerine dostlukları ve düşmanlıkları vardır. Bu özellik o burçlardaki insanlara da etki eder.

2.3.3.4. Yıldızlar

Gökyüzünde parlayan cisim, kevkev, necm, ahter anlamınlarına gelmektedir.[50]Bazı beyitlerde tâbende, tâbân. Bī-hisâh gibi nitelemelerle ifade edilen yıldızlar, geceleri gökyüzünü süslerler. Uykusuz kalmış veya uyku tutması durumu için "yıldız saymak" tabiri kullanılır. Yıldızların insan hayatına tesirleri, daha çok burçlarla ilgili olduğu için bu mesele ile ilgili bilgi o kısımda verilecektir. [51]Divân şiirinde sitâre, ahter, kevkeb, necm gibi eş anlamlılarıyla karşımıza yıldız, şairlerimiz tarafından çoğu zaman parlaklığı ile ele alınır. Aynı zamanda yıldız kümeleri, gezegenlerin yıldız olarak ele alınışı vs. de beyitlerde sık sık geçer. Şâirler yıldızlar ile gözyaşı, göz, çiğ tanesi vs. arasında benzetmeler kurarlar. Özellikle çoklukları, yuvarlaklıkları, parlaklıkları şairlerin şiirlerine söz konusu olmuştur. Bu benzetmelerden en çok kullanılanı yıldızın parlak olmasıdır. Âşık güneş yüzlü sevgilisi için yıldızlar kadar gözyaşı dökmektedir. Nasıl güneş görünür görünmez yıldızlar kaybolursa âşık da sevgilisini görünce ağlamaya son verir. [52]

[49] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 80.
[50] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 1837.
[51]Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 431.
[52]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 497.

Şair kendisine ait olan bir uzvu yani, gözünü gece boyu gözünü kırpmadan yanan yıldızlara teşbih etmektedir. Sevgiliye olan aşkı ve aşkının derdi ile daima ağlamaktadır:

Encüm-âsâ ḫ ̌âb görmez çeşm-i giryânum benüm

Giceler ḫalḳı uyutmaz âh ü efġânum benüm

Mużṭaribdür derd-i ʻaşḳ-ı yârile cânum benüm

Cevr çoḳ bī-raḥmdur ġâyetde cânânum benim

Ġuṣṣadan ben ḫasta-dil bir laḥẓa ḥâlī olmadum

Geçdi ʻömrüm âhile ʻâlemde bir dem gülmedüm

(mssds 2 / 3)

Âşık, sevgiliye kavuşabilmek için sürekli âh etmektedir. Âşığın âhı o kadar yüksektir ki göklere kadar ulaşmaktadır. Bu âhın kıvılcımı pek çok cisime de zarar vermektedir:

Rıhneler geçdi Süreyya felekde ahum

Kanlar ağlatdı yaşum taht-ı serada serve

(G. 342 / 3)

Bazen de yıldızların geceden sabaha kadar olan parıltısının sevgiliye olan özlemden dolayı olduğu düşünülmektedir:

ʻAceb bilsem neden bīdâr olur şeb-tâ seḥer kevkeb

Felekde bir meh-i ġarraya ʻâşıḳdur meger kevkeb

(G. 46 / 1)

Şairin yıldız diye seslendiği aslında sevgilidir. Çünkü güzel ve güzelliklerin hepsi sevgiliye aittir. Sevgilinin yüzünün parlaklığı ve güzelliğine talip olan çoktur:

Sensin güzellerüñ ḳamu ey mâh ülkeri

Mihr-i cemâluña meh ü nâhīd müşteri

(G. 383 / 1)

2.3.3.5. Gezegenler

Orta çağ zamanlarında Merkür simyacı olarak da bilinmekte idi. Hatta "androjen simyacı" olarak da adlandırılırdı. Ne kadın ne erkek, fakat ikisi birlikte. Yunan mitolojisinde Afrodit ve Hermes'ten hermafrodit, yani hem erkek hem kadın olan bir tür ortaya çıkmıştır. Bazı Tarot destelerinde Hermes veya Thoth sihirbaz olarak gösterilir. Bize insan psikolojisinin dört elemanını hatırlatır gibi, dört element sembolünün üzerinde durur: sezgi, hissetmek, düşünce ve duygu.

Baġdâduñ âb u rūyı Ḥarīrī ki cân virür

Bezmine pâ 'uṭârid-i zerīn-ḳalem baṣa

(G. 332 / 6)

2.3.3.6. Gök Cisimleri

2.3.3.6.1. Ay

Dünyanın uydusu, kamer, mah anlamlarına gelir.[53] Divân'da en çok ele alınan unsurlardan olan ay, her şeyden evvel bir nur kaynağıdır. Güneşten almış olduğu bu nurla o, geceyi aydınlatıp yol gösterir ve tabiata bir çekicilik ve güzellik verir. Ay çevreyi aydınlatması bakımından bir ışık kaynağıdır. Işığı ise, nurdur. Gecelerin güzelliği ay ile mümkündür. O, nuruyla güzeldir ve geceye güzellik verir. Gecenin sultanıdır.[54] Bu nurlu yüzüyle ay, sevgiliden başkası olamazdır. Ona kimsenin eli değmemiş, kimse yanına yaklaşamamış, umsa dahi erişememiştir. Her gece görünmez, uzaktan seyredilir, daima yükseklerdedir ve karanlığı aydınlatarak ferahlık verir. Aslında bütün bu hususlar, sevgilideki özellikleri çağrıştırır. Sevgilinin kendisi ay olduğu gibi yanağı, yüzü ve alnı da ay gibidir, parlaktır. Bütün bu teşbihlerde sevgilinin yüzü aydan daha üstün, güzeldir. Ayın buluttan çıkışı sevgilinin elbisesinden soyunmasına teşbih edilir. Ay tutulması ise sevgilinin saçlarının yüzünü örtmesidir. Ay, sevgilinin gece renkli saçları arasında durur.

[53]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 124.
[54] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 111.

Sevgili o kadar güzeldir ki ay ona ancak kul olabilir. Zühâl ile başlayan hayat, sırasıyla Mirrih, Müşteri, Şems, Zühre ve Utarid devirlerinde sürüp gelmiştir. Zühâl, bütün seyyarelerin üstünde olmasından dolayı yüceltme ve yükseltme manasıyla teşbih edilir. Aynı zamanda en üstte bulunması ona bekçilikve gözcülük vazifelerini de yüklemiştir.[55] Ay gibi güzel olan sevgilinin ortaya çıkmasıyla birlikte âşıklar arasında bir fitne ve kargaşa meydana gelir. Ayın lekeleri ile ilgili birtakım rivayetler vardır: Eskiler aya şamar vurulduğuna ve bu sebeple yüzünde lekeler olduğuna inanırlar.

Şakku'l Kamer (ayın yarılması) mûcizesi, Efendimiz (sav) peygamberlikle vazifeli kılındıktan sekiz sene sonra vuku buldu. Kureyş Kabilesi'nin ileri gelen müşrikleri bir araya toplanmışlar ve Allah Resûlünden, peygamberliğini ispatlayacak bir mucize istemeye karar vermişlerdi. Hep birlikte O'nun bulunduğu yere doğru ilerlerken gecenin ilk saatleri yaşanıyor ve Efendimiz(sav) parıl parıl parlayan ay ışığı altında Hazret-i Ali, Huzeyfe İbn-i Yemân, Abdullah Ibn-i Mes'ud, Cübeyr ibn-i Mut'im ve Abdullah İbn-i Ömer gibi büyük sahabelerle sohbet ediyordu. O nur halasını çevreleyen müşriklerin mucize görme konusundaki ısrarları had safhaya varıp sabır sınırlarını zorladığında, Fahr-i Kâinat Efendimiz(sav) yerinden doğruldu ve mübarek elini, gökyüzünde bir altın tabak gibi ışıldayan Ay'a doğru celâlle kaldırdı. Yaratıldığı günden beri vazifesinden şaşmamış olan Ay, hürmetine koca bir kâinatın yaratıldığı o zat, Efendimiz (sav) bu işaretiyle bir anda ikiye ayrılmış ve gerideki Mina Dağı, Ay'ın iki parçası arasında kalarak muhteşem ve tüyler ürpertici bir manzara teşkil etmişti.

Efendimiz(sav) etrafındaki sahabelerine "Şahit olun, şahit olun" diye tekrarlarken, Kureyş kâfirleri şaşkınlıkla birbirine "Bize büyü yaptı"diyerek mucizeyi kabul etmek istememişlerdi.

Ḳamerüň âḫiri devr-i zuḫaluň evvelidür

Ḥâdiṣât-ı felegi görme 'aceb ey bâşi

(G. 357 / 2)

[55] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 443.

Eşi benzeri olmayan güzellikteki sevgili aya eşdeğerdir; hatta aydan bile güzel olduğunun vurgulandığı zamanlar olmuştur. Ayrıca çoğu zaman sevgili, dolunaya benzetilmektedir. Çünkü ayın en güzel şekli dolunaydır. Dolunay gece yarısı çıkmaz. Akşam günbatımında çıkar. Dolunayın gece yarısı çıkması ay tutulmasıdır. Ay tutulması ise eksiklik, noksanlıktır.

2.3.3.6.2. Güneş

Gezegenlere ve dünyaya ışık ve ısıveren gök cisminin adıdır[56] Âfitâb, hurşîd, mihr ve şems isimleri de zikrolunur. Divân şiirinde daha çok ışığı, parlaklığı ile ele alınır. Edebi sanatlar bağlamında hem benzeyen hem de benzetilen durumundadır. Işık ve parlaklık daima onunla birlikte bulunur ve bu nedenle birçok terkipler kurulur (pür-nûr, âlemtâb vs. gibi). Onun inkârı ve gizlenmesi mümkün olmadığı için "gün gibi âşikâr" deyimi yaygındır. Yüzüne bakılamayışını parlaklığı ve nur yüzünden düşünülebilir. Canlıların hayat kaynaklarından biri olduğu gibi la'l ve akik gibi değerli taşların da oluşmasında büyük rol sahibidir. Bu nedenle o cevher-feşândır ve sultana benzer. Yine güneş gök cisimlerinin sultanıdır. Diğer gezegenler de onun hizmetini gören rütbeli kişilerdir. Işığını kimseden esirgemeyip bolca her yere saçtığı için cömertliğin sembolü denildiği zaman akıllara gelir. Bazen güneş sevgiliye; bazen da sevgili güneşe benzer. Güneş ateşten meydana geldiği için "germ olmak, yakmak, yanmak, tutuşmak" gibi fiillerle birlikte kullanılır. Şairler kılıcı da parlaklığı bakımından güneşe benzetmişlerdir. Parlaklığı ve aydınlığı nedeniyle sevgilinin yanağını da olmuştur. Güneş gelince gölgenin gitmesi, güneşin suya yansıması, ay ile güneşin sürekli birbirlerini takip edip durmaları, güneş görününce yıldızların kaybolması, gecelerde güneşin saklanması vs. yönleriyle de birçok beyitlere konu olan güneş üzerine pek çok şekilde teşbih ve mecâz unsuru olarak kullanılmıştır. Güneşe ait hemen her özellik sultanlara yakışır şekildedir. Kısacası güneş divân şiirinin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak pek çok yönden ele alınmıştır.[57] Ay ile güneşin birbirlerini takip etmeleri, âşık ile maşuk bakımından ele alınır.[58]

Âşık, sevgilinin gönülünü fethettiği takdirde güneşin kendisine tac, göğün de durumun aksine altta olabileceğinden bahsedilmiştir. Dış görünüş itibariyle zerre kadar olsa bile anlam bakımından güneş kadar manidar olduğundan bahsedilmiştir:

[56]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 534.
[57]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 188.
[58] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 444.

Ṣūretde nola ẕerre isek ma'nīde yūḥuz

Rūḥu'l-ḳudsüñ Meryem'e nefḫ itdügi rūḥuz

(terkib-i bend 12 / 1)

2.3.3.6.3. Işık

Işık ve aydınlığın, güneş ve ay gibi gök cisimlerinin dışında, bazı kaynaklardan geldiği bilinmektedir; çerağ, ah, suz-ı nihan, şem', cemal, hüsn, sevgilinin yüzü, yanağı, memduhun düşüncesi, zihni, sözü. İnsanın psikolojik olarak huzura kavuştuğu zamanki canlılık hali çeşitli şekillerde ifade edilir.[59]

Cân u dilinüñ revzenesi olmaya pür-nūr

Dâyim biri maḫsūf ola anuñ biri meksūf

(terkib-i bend 14 / 5)

2.3.4. Cisimler Ālemi

2.3.4.1. Dört Unsur

2.3.4.1.1. Toprak

Evrenin üzerini kapladığı katı madde için kullanılan ad.[60] Toprak, hak, her şeyden önce anâsır-ı erbaadan birisidir. Özellikle tenâsüp yoluyla bu tür kullanım yanında topraktan bazen sevgilinin övgüsü hususunda faydalanıldığı görülür. Bu durumda toprağın, içinde mücevherler, hazîneler ve kıymetli şeyler barındırması ele alınır. Yine toprak kıymetli şeylerin gömüldüğü yer olarak düşünülebilir. Kara olarak nitelendirilen toprak, insanın yaratılışının ilk unsuru olarak anıldığı gibi; birgün insanoğlunun da toprak olacağı gerçeği akıllara gelir. Lakin ölen kişi âşık ise, onun ölümü ile üzerine atılan toprağı etrafa aşk kokuları saçar, toz parçacıkları halinde gelip sevgilinin elini ve dudağını öper. Anâsır-ı erbaadan olan toprak bu dört unsurun en aşağısında yer alır. Bu yüzdendir, hor görülmesi.

Âşık sevgilisi uğruna toprak olur ve sevgilisinin kendisini ezmesini ister. Bu şekilde kendini kıymetli bulacaktır. Hatta böyle bir toprak âb-ı hayât (ölümsüzlük suyu) ile boy ölçüşebilecek niteliktedir. Sevgilinin selvi boyu selvilerin daha çok

[59] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 449.
[60] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 1728.

mezarlıklarda bulunması dolayısıyla âşığın toprağına gölge olur.[61] Başka bir ifadeyle sevgilinin veya memduhun ayağının değmesiyle toprak, değer itibarıyla ab-ı hayat ile eşdeğer görülür.[62]

Deniz ve toprağı dinlemesi söylenilirken bu unsurlara insanlara özgü olan hususlar atfedilmektedir. Bu amaç doğrultusunda söyleyişin anlamlı olması için teşhis sanatına yer verilmektedir:

Deryâ-yı hicre ṣalsa seni rüzgâr eger

Ġam çekme virme 'ârif iseñ ṭab'uñ keder

Güş eyle gör ne söyler o seyyâḥ-ı baḥr u ber

Baḥr ġamı sefīne-i câm ile ḳıl güẕer

Kim devr-i rüzgâr degül bir ḳarârda

(thms 1/ 2)

2.3.4.1.2. Su

Divân edebiyatında âb(su), birçok yönden ele alınmış, çeşitli inanışlara göre teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Ahmet Paşa Divânında diğerlerine nispeten en çok görülen maddelerden olan su, her şeyden önce hayat verici bir madde olarak ele alınmaktadır. Hem yaşamı idame edebilmek hem temiz kalabilmek için bir mucize gibidir, adeta bir nimettir. Divân şiiri kabulleri açısından âşığın gözü çeşme, gözyaşı ise akan bir sudur. Âb-ı revân (akan su) terkibi de sevgilinin boyuna işaret eder. Sevgilinin gönlü taştır, âşık ne ypıp etse de bir türlü ulaşamaz. Bu yüzden âşık da bu taşı delmek veya yumuşatmak için devamlı gözyaşı suyunu akıtır. Yine gözyaşları serperek sevgilinin mahallesini sulayıp süpürür. Bazı kaynaklara göre de sevgilinin Ka'be'yi andıran eşiğine gözyaşı suyunu götürmekle de sevaba girmiş olur. Akıcılık özelliğiyle ömüre, kesintisizlik özelliğiyle sevgilinin saçını andırır. Yüzünü yerden kaldırmadığı için bir tevazu sembolüdür. Aynı zamanda âşığın aşk ile yanan gönlünü söndürmek için durmadan akar. Ancak o ateşin söndüğü görülmemiştir. Tasavvufta, çeşitli kullanışların yanı sıra insanın yapısını teşkil ettiğine inanılan anâsır-ı erbaadan

[61]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 194.
[62] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 474.

biri olarak da söz konusu edilir.[63] Duyguların suyu diyebileceğimiz gözyaşı; ayrılık, hasret, yalnızlık, çaresizlik, sevinç gibi duyguların oluşturduğu yoğunluğunun ifadesi olarak dışa yansır. İnsanoğlunun tepkilerini ifadede özel bir yere sahip olan gözyaşının dini ve tasavvufî hayatta da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu gözyaşı aktıkça âşığın aklına yarası gelmektedir. İşte bu sebeple âşık gözyaşını suya teşbih etmektedir:

Dem-be-dem yaşum aḳar başuma dâġ urduḳca

Dâġdan nâzil olan âb-ı revândur güyâ

(G. 11 / 2)

Dem-i viṣâlda ḫoşdur ruḫuň müşâhedesi

'Ales'-ṣabâḥ virür ṭab'a seyr-i âb ṣafâ

(G. 6 / 2)

2.3.4.1.3. Hava

2.3.4.1.3.1. Bâd

Rüzgar, esinti, yel anlamına gelir.[64] Rüzgâr, "yel" anlamıyla divân şiirinde oldukça geniş bir kullanım alanı bulmuştur, kendine. Öncelikle âşığın "âh"ı ile sıkı bir bağı vardır. Esen bu rüzgar ahının kıvılcımlarını daha da alevlendirir. Sevgilinin saçlarındaki koku rüzgârda daimâ mevcuttur. Sabah ve seher vakitlerinde esen rüzgârda bu özellik daha belirgindir. "Yele vermek" deyimi ile âşık, ömrünün, emeklerinin, bekleyişinin bir sonuca ulaşmadığını boşa gittiğini anlatmaktadır. Rüzgâr sevgilinin saçını çözer. Bu hareketi sevgiliye ve onu saçındaki kokuya karşı duyduğu aşktan dolayı yapar. Rüzgârdaki misk (müşg) kokusu yine sevgilinin saçından alınmadır. Rüzgârı bir postacı, bir ulak olarak düşünmek de mümkün olabilir. Bu durumda sevgiliden âşığa koku; âşıktan sevgiliye özleyiş, niyâz, âh u feryâd getirip götürür. Rüzgâr devamlı esmesiyle toz oluşturur. Âşık bu esinti ile sevgilinin ayağının tozuna kavuşur. O halde rüzgârın devamlı dolaşıp durması âşığın hâline pek uygundur. Nitekim âşık ağlarken o da yağmur bulutlarını harekete geçirir.

[63]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 1.
[64]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 139.

Rüzgâr şiddetli olunca çiçeklere zarar verir. Hafif estiği zaman da güllerin açılmasına neden olur. Onun hafif hafif esmesi her yeri cennet bahçesi haline getirir.[65]

Rüzgâr ile ilgili ifadelerden birisi de, onun bitkilerle olan münasebetidir. Şiddetli olduğu zaman çiçekleri büküp yapraklarından ayırırken hafifçe estiği zaman ise tabiata bir güzellik ve hoş bir koku yayılmasını sağlar.[66]

Rüzgar bir insan gibi insana ait olan özelliklerle anlatılmaktadır. Başka bir açıdan da incelenecek olursa "zaman" olarak da düşünülebilir. Zamanın fenalığı insanı içmeye sevketmiştir, şeklinde düşünülebilir:

Iyş eyle ey dil rüzgâ el virdi çünkim 'işrete

Dilden ġubâr-ı ġuṣṣayı silsün şaraâb-ı ġam-zedâ

(G. 2 / 5)

Böyle demlerde ki gül tâze vü sâġar terdür

Bâd-ı enfâs-ı Mesīḥâ gibi cân-perverdür

Ġonca hem-ṣoḥbet-i murġân-ı zebân-âverdür

Baġ u râġa açıl ey dil ki 'aceb demlerdür

Köhne 'âlem yeñilendi yine nevrūz oldı

Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

(1, msdds 1 / 2)

2.3.4.1.4. Ateş

Yakıcı ve parlayıcı maddenin kaynağı.[67] Ateş çoğunlukla beyitlerde âşığın çekmiş olduğu ve duyduğu aşk ızdırabının ifadesi olarak kullanılmaktadır. Âşığın sevgiliye olan hasreti ve içinde yaşadığı ayrılık da ateş olarak ifade edilmektedir. " ateş yakmak, ateşe yakmak, ateşe yanmak ya da ateşte yanmak" bu tabirler hep bu mana üzerinde söylenilir.[68] Divân edebiyatında ateş, âşığın içinde bulunduğu durumun ızdırabını gösterir. Ayrıca sevgilisine duyduğu özlem ve hasret de ateş şeklinde kendini gösterir ve daima âşığı yakar. Ateş, âşık için gözünde tutuşur ve

[65]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 394.
[66] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 484.
[67] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 115.
[68] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 478.

gönlünde alevlenir. Âşık, gönlündeki o ateşi söndürebilmek için daima gözünden su akıtır. Bu şekilde ferahlama ümidindedir. Ama o ateş asla sönmez. Durumu harlayan başka bir de hava vardır. O da âh şeklinde ateşi arttırır. Hatta bu âh ateşli bir şekilde ağızdan çıkar. Yakıcı özelliği buradan gelir. Bir de ateşin, yakma özelliği yanında aydınlatma özelliği de vardır. Nitekim güneş bir ateştir.[69]

2.3.4.2. Diğer unsurlar

2.3.4.2.1. Deniz

Yeryüzünün su ile kaplı olan kısmına deniz denilir.[70] Divân edebiyatında bahr, bihâr, kulzüm, ummân, deryâ, yemm, muhît gibi deniz anlamına gelen pek çok kelime yerine kullanılmıştır. Büyüklük, genişlik, sonsuzluk, derinlik, bolluk gibi mânâlar ifade eden deniz, insanlara sonsuz faydalar sağlamaktadır. Değerli ve kıymetli taşlar olan inci ve mercan oradan çıkarılır. Deniz adeta bitmez tükenmez bir hazine gibidir. Bolluk ve bereketin temsilidir. Fakat helâk edicilik özelliği de vardır. Deniz, övülen kişinin cömertliğini temsil eder. Hatta bu cömertlik yanında deniz küçük kalır ki bu övgüye nail olan büyük çoğunlukla sevgilinin kendisidir. Âşığın gözyaşları akıp deniz oluşturur. Kara ile birlikte (bahr ü ber) ve "yedi deryâ", deryâ-yı derd (sonsuz azab), deryâyı eşk (gözyaşı denizi), deryâ-dil (deniz gönüllü; kalender), deryâ-nevâl (lutfu deniz gibi çok olan) gibi kalıplaşmış şekillerle de denizin anıldığı yerler bulunmaktadır.[71] Sevgilinin güzelliği veya memduhun cömertliği yanında, deniz, bir katre mahiyetinde kalır.[72]

Deniz ve toprağı dinlemesi söylenilirken bu unsurlara insanlara özgü olan hususlar atfedilmektedir. Bu amaç doğrultusunda söyleyişin anlamlı olması için teşhis sanatına yer verilmektedir:

Kim devr-i rüzgâr degül bir ḳarârda

Deryâ-yı hicre ṣalsa seni rüzgâr eger

Ġam çekme virme 'ârif iseñ ṭab'uñ keder

[69]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 51.
[70] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 332.
[71] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 121.
[72] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 468.

Güş eyle gör ne söyler o seyyâḥ-ı baḥr u ber

Baḥr ġamı sefîne-i câm ile ḳıl güẕer

(thms 1 / 2)

2.3.4.2.2. Değerli Taşlar

2.3.4.2.2.1. İnci

Değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanelerinin her birine verilen ad.[73]Bu kıymetli madde, divân edebiyatında sevgilinin dişleri, âşığın gözyaşı, şâirin şiiri ve güzel söz anlamında kullanılır.[74] Denizde, deniz canlılarının kabuğu içinde oluşması, iriliği, parlaklığı şairler için en çok kullanılan özellikleridir. İncinin meydana geliş hikâyesi de oldukça ilginçtir. Nisan mevsiminde sahile çıkan sadef, midye gibi yapısıyla kapakçığını açarmış. O sırada karnına düşen Nisan yağmurunun damlasını yutup denize dönermiş. Denizdeki tuzlu su ortamında bu saf yağmur tanesi hayvana bir ızdırap verince sadef bunun acısından kurtulmak için bir sıvı salgılarmış. Bir müddet sonra bu sıvının hükmü geçince sadef, tekrar sıvı salgılarmış. Bu sıvılar katılaşarak birbiri üzerine yapışır ve böylece inciyi oluştururmuş. Eğer sadef iki veya daha çok yağmur tanesi yuttuysa inciler küçük olurmuş. En makbul olan inci tek birincidir. Böylesi inci, hem yuvarlak hem de iri olurmuş. Dür-i dâne, dür-i galtân, yek- dâne, dür-i şehvâr gibi adlarla anılan kıymetli inci, bu tek olan incidir.[75]

Baġdâd ṣadeftür güheri dür-i Necef'dür

Yanında anuň dürr ü güher seng-i ḫazefdür

(terkib-i bend 4/ 8)

2.3.4.2.2.2. Altın

La'l ve inciden sonra en kıymetli madendir. Para ve değerli eşyanın yapısını teşkil ettiği gibi süs mahiyetinde de kullanılmaktadır. Bilhassa renkleri, değerli olmaları, saf halde bulunmaları, saçılmak gibi çeşitli şekillerde kullanılmaları hususunda ele alınmaktadır. [76]

[73]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 738.
[74] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,*s. 521.
[75] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 136.
[76] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,*s. 522.

Dâġ ḫū yelenler degül sīnemde olan câbecâ

Bir avuç altun bulup ḳoynuma ḳodum ben gedâ

(G. 14 / 1)

2.3.4.2.2.3. Gümüş

Sevgilinin özellikleri de gelenek tarafından belirlenmiştir. Şairler bu geleneğin elverdiği çerçevede onların güzelliğini anlatırlar. Sevgili ise bütün hususiyetleri kendinde toplayan ideal bir güzeldir. Sevgilinin gözleri, bademdir. Kaşları, yaydır. Kirpikleri, ucunda temren bulunan ve saplandığında değil de çekildiği zaman kanatan oktur. Ne zaman ki sevgili maşuktan gamzesini çeker o zaman yaraları kanamaya başlar maşukun. Saçları geceye ya da yılana benzetilir. Bu yüzden sevgiliye genelde gece anlamına gelen 'Leyla' ismi yakıştırılır.[77] Göğsü ise saflığı, temizliği ve değerini temsilen altın ve gümüş gibi kıymetli eşyalara benzetilmektedir:

Sehī-ḳâdler nihâl-ı ḳâmet-i bâlânâ pey-revdür

Naẓīrüñ yoḳ ṣalınsañ yaraşur ey sīm-ber tenhâ

(G. 5 / 1)

Sīmüñle zeri kendüñe ḳat ḳat itdüñ

Merg oḳını geçmez mi ṣanursuñ siperüñden

(terkib-i bend 8 / 6)

2.3.4.2.3. Ağaç

Sevgilinin boyu ince ve uzun olduğu için servidir. Yanakları gül gibi kırmızı, yan bakışları kılıç gibi keskin oktur. Her zerresi özenilerek yaratılmıştır, âdeta. Bu bakımdan yeri geldiğinde özelliklerini aldığı serviden bile üstündür:

Virdi şükūfeler çemene dehre zīb u fer

Bir güne câ ile ṣalınmaḳda her şecer

Gel ey ḥaḳīm dīde-i ‘ibretle ḳıl nazar

[77] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 393.

Gülşende gūne gūne nedür bu şükūfeler

Āb u hevâsı bir ḳamunuň bâġbânı bir

(thms 3 / 3)

2.3.4.2.4. Çiçekler

2.3.4.2.4.1. Gonca

Gonca, açılmamış çiçek, tomurcuktur. Divân şiirinde gonca; sevgilinin ağzı yerine kullanılır ve açılmamışlık özelliğiyle kendini sevgiliye atfedilir. Kapalı hali, gül'e dair bir sırrı saklamakta olarak değerlendirilir. Pek çok beyitte de işlenilen " dil-teng, nâzüg-dil" gibi tabirler de hep goncanın kapalı olması ile ilgili kullanılan mazmunlardır. [78] Goncanın gülmesi, açılmasıdır. Tıpkı insanın güldüğü zaman ağzının açılması gibi gonca benzetilir. Fakat kapalı iken durum daha farklıdır. Kapalı iken sırlar saklayan bir gülü andırırken onun açılması ile sırrın açığa sonucunu doğurur. Gonca açıldığı zaman çiçeğin kokusu ortaya çıkar. Gonca olan ağız, açılmadığı zaman işaret vasıtası ile konuşur. İçinin kırmızılığı ve tazeliği nedeniyle de ele alınan gonca, içinde mücevher saklama (la'l dudaklar ve inci dişler) özelliği gösterir. Gonca, bazen kadehi andırır, bazen da defter olur. Kadeh oluşu, içinin şarap renginde olmasından, defter olması da içinde yapraklar bulunmasındandır. Kapalı ve bâkir olması nedeniyle ise bir geline benzetilir. [79] Sevgilinin henüz açmamış gül anlamındaki gonca mazmunu dudakları, inci dişleridir. Divân şiirinde anlatmakla bitirilemeyecek güzellikteki olan bu sevgilinin her bir uzvu ayrı ayrı değerli, ayrı ayrı güzeldir. Ruhi, "Ey sevgili! Saba rüzgârı, sabah vakti gülşende senin dudağını övünce goncanın ağzı hayretten açık kaldı." şeklinde nesre çevrilen bu beytinde sevgilinin dudakları vasfında şiir yazan şairi istiare yoluyla saba rüzgârına benzetmiştir:

Böyle demlerde ki gül tâze vü sâġar terdür

Bâd-ı enfâs-ı Mesīḥâ gibi cân-perverdür

Ġonca hem-ṣoḥbet-i murġân-ı zebân-âverdür

Baġ u râġa açıl ey dil ki 'aceb demlerdür

Köhne 'âlem yeňilendi yine nevrūz oldı

[78] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 509.

[79] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 179.

Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

(msdds 1 / 2)

Beyitte goncanın açılması gerçeklikten sıyrılarak, şairane bir duyuşla güzel bir sebebe bağlanmıştır. Saba âşık yani şair, gonca sevgili olarak teşhis edilmiş ve saba-gonca ilişkisi şair-sevgili ilişkisini anlatmak için kullanılmıştır. Âşığın övücü sözleri karşısında tebessüm etmekle yetinen bir güzel tasvir edilmiştir.

2.3.4.2.4.2. Gül

Divân şiirinde en çok üzerinde durulan çiçek, güldür. Gül, sevgili; bülbül de âşıktır. Bülbül, san'atını vücuda getirmek için, gülü ve onun bulunduğu ortamları arar. Âşık da daima sevgiliyi arar ki, onu görerek güzelliğini övsün. Gül ile bülbül maddi aşkı temsil ederler. Çünkü bülbül devamlı olarak haliden yakınmaktadır. Oysa gerçekten seven kimse bu durumdan yakınmaz. Aşkından hoşnut olur. [80]

Gül metaforunun sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı münasebeti vardır. Bazen gül bunlara; bazen da bunlar güle benzerler.[81] Gerek koku, gerekse renk bakımından çok güzel ve canlı olan gül, her zaman tazedir. O, bu bakımlardan baharın, çemen, bağ ve bostanın en çok rastlanılan, en çok aranan bir çiçeğidir. [82] Bu yönüyle divan şiirinin vazgeçilmez mekanı olan bahçenin esas ögesidir. Bizzat kendisine mahsus gülistân, gülşen ve Gülzâr vs. şeklinde nitelendirmeleri vardır. Gül yetiştirmenin çok zahmetli bir iş oluşu onun âdetâ nazla beslenip büyümesi şeklinde ele alınır. Gülün açılması ise apayrı bir olaydır. O, seher vaktinde sabâ yelinin dokunuşları ile açılır. Açılmasıyla da bir neşe ve sevinç resmi belirir. Çünkü gül açılınca bahar gelir, eğlence başlar. Gülün handan (gülen, gülücü) oluşu da yine onun açılması, çâk-ı girîbân eylemesidir. Gül bu kadar güzel ve çekici olmasına rağmen çok çabuk solar. Sevgiliden yüz bulunmayan âşığı da bu hususta güle benzetmek mümkündür.

Geleneğe göre gül, bülbülün sevgilisidir. Âşık da sevgili denen gül karşısında daima şakıyıp duran bir bülbüldür. Gül ile bülbülün bu hikâyeleri İslâm-Şark edebiyatlarını çok etkilemiştir. Hatta " Gül ü Bülbül" adlı müstakil pek çok eser de yazılmıştır ve edebiyatımızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Gülün dikeni âşığın rakibidir. Sevgili ile âşığın kavuşmasını engeller. Gülün yaprağı, dalı ve fidanı da

[80]Ercilasun*, Başlangıcından Günümüze KadarBüyük Türk Klasikleri,* 1985.
[81] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 147.
[82]Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası,*s. 506.

sevgilinin boyu, yüzü, yanağı vs. olur. Gül suyu ve gülyağı da gülden elde edilir. Gülün yaprağı denilince defter, divân, varak, yazı ile ilgili eşyalar akla gelir. Sabâ yeli yavaş yavaş bu defterin sayfalarını çevirirken bülbül ondan letâif öğrenir ve şâir, sevgilinin yanağını övmeye, onu yüceltmeye başlar. Utanan kişinin yüzünün kızarıp gül rengini alması dolayısıyla gül daima utangaç bir sevgili olarak ele alınır. Bir rivayete göre İbrahim peygamber de ateşe atılınca gül bahçesine düşmüştür. Divân şiirinde gül ile ilgili teşbih ve mecâzların sonu gelmez. Şâir her bakımdan bu güzel çiçeği şiirlerinin baş tacı yapmışlardır.[83]

Sohbet meclisinin köşe taşı olan sevgiliye ait her şey de sevgili kadar özeldir. Gerek yanakları gerek dudakları bir hazine niteliğindedir ve bunu en güzel anlatabilecek olan kavram ise "gül"dür. Burada ise şair gülü renk bakımından şarap kadehine renk veren şaraba benzetmektedir:

Bülbül ṣafâsın eylesün ṣaḥn-ı çemende güllerüñ

Câm-ı şarâbuñ gül gibi sür sen de ẕevḳın Rūḥiyâ

(G. 2 / 7)

Böyle demlerde ki gül tâze vü sâġar terdür

Bâd-ı enfâs-ı Mesīḥâ gibi cân-perverdür

Ġonca hem-ṣoḥbet-i murġân-ı zebân-âverdür

Baġ u râġa açıl ey dil ki 'aceb demlerdür

Köhne 'âlem yeñilendi yine nevrūz oldı

Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

(msdds 1 / 2)

2.3.4.2.4.3. Nergis

Daima sevgilin gözü ile teşbih edilen nergis divanın en çok ele alınan çiçekleri arasındadır. Bazı beyitlerde tesadüf edildiği üzere "şehla" sıfatı da bu kabildendir. Uykusuz ve mest olduğu için sabah vakti gözlerini zor açabilmekte ve

[83]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 183.

hatta bu hususta rüzgar ve şebnem ona yardım etmektedir.[84] Nergisgillerden olan sarıçiçekli, yeşil göbekli bir cins güzel çiçektir.[85] Mitolojiye göre Narkisos, çok güzel ve aşktan anlamaz bir delikanlı imiş. Onu sevip de derdinden perişan olan kızlar bu genci tanrılarına şikâyet etmişler. Tanrıların verdiği ceza sonucu Narkisos birgün derede kendi aksini görüp âşık olur. Kendini seyrederken suya düşer ve boğulur. Vücudu çürüyüp yerinde göze benzer bir çiçek çıkar ve bütün güzellere hayran hayran, baygın şekilde bakar.

Başka bir efsâneye göre de bir ırmak ile perînin oğludur. İnsanlar ve perîler buna âşıktır.[86] Hatta Ses adlı peri onun aşkından ölmüş ve bir taşa dönmüş. Şarkta bir efsaneye göre de Gül ile Nergis arasında bir aşk yaşanmış. Bu iki sevgiliden Nergis göz şeklinde bir çiçek haline sokulmuş ve kıyamete dek hicrân ve intizâr çekmeğe mahkûm edilmiştir.[87] Aynı zamanda gelenekte sevgilinin sarhoş bir nergise benzeyen gözlerinin Rûhî ile kavga etmesinin boşuna olduğundan bahsedilir. Sevgili bu hususta da gözleri ile nergis arasında bağ kurulmuştur:

Ālup eline câm-ı zer nergis çemende 'ıyş ider

Ya'ni şeh-i gül devridür oldı mey-i nâba ṣalâ

(G. 2 / 4)

2.3.4.2.4.4. Sünbül

Soğandan üreyen ve oldukça çok bilinen bir çiçeğin adıdır.[88] Sevgilinin saçlarıyla ilgili olarak ele alınır. Divân şiirinin de sık rastlanan çiçek adlarından biridir. Şekli ve kokusu itibariyle sevgilinin saçına benzetilmektedir. Hatta sevgilinin saçını kıskanır ve ona özenir. Sünbül ile gül, hemen çok zaman birlikte bulunur. Bunun nedeni sünbül saçların, gül yanaklar üzerine dökülmesidir.[89] Deste deste halde bağlı olması ile de düşünüldüğünde "perişan, ser-gerdan, ser-geşte, miskin" bir haldedir.[90]

[84] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 516.
[85]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, , s. 1282.
[86] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, s. 380.
[87]Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 369.
[88] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 1542.
[89] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 428.
[90] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 513.

Sevgilinin sünbül gibi kara saçları, âşıklarının çektiği ah'ların dumanından meydana gelmiştir. Gamzesi (yan bakışı) ile öldürdüğü âşıklarına dudağı ile can veren o güzelin, dini, eğer varsa, mutlaka Hıristiyandır. Çünkü o güzel vefasız, dinsiz, imansızdır. Burada da sünbülden kasıt sevgilinin kendisidir:

Kâkülüñ sevdâsı ḳılmışdur beni âşüfte-hâl

Mâ'il olmazsam 'aceb mi seyr-i sünbülden yaña

(G. 9 / 2)

2.3.4.2.4.5. Yasemin

Güzel kokulu, beyaz ve küçük çiçekler açan sarmâşık benzeri bir ağaç türü olarak bilinir.[91] Divân şiirinde daha çok rengi, kokusu ve yaprağı hususunda anılır ve sevgilinin yanağıyla ilgili olarak gösterilir.[92]

Fenâdârına geldük bir bölük ṣâḥib-suḫanlarla

Alışduḳ bizden evvel miḥnet-i dehri çekenlerle

Geçürdük rüzgârı sâkin beytü'l-ḥasenlerle

Ne açılduḳ feżâ-yı gülşene gül-pīrehenlerle

Ne ṣalınduḳ murâd üzre buyī serv-i semenlerle

(1, thms 2 / 1)

2.3.4.2.4.6. Karanfil

Biz hele dur-ı ruḫında fârigûz ol meh-veşüñ

Hem yüz yapraklı gül hem de karanfilden daha kat katız

(G. 9 / 4)

2.3.5. Zaman

Dönme, dolaşma, zaman, çağ, insanın dünyaya gelip gitmesi ile ilgili kullanılan bir terimdir. Divân edebiyatında çeşitli manalara gelebilecek şekilde kullanılan bu kelime en yaygın anlamını tasavvufta bulmuştur. Tasavvuftaki

[91] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 1820.
[92] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 493.

yaratılışa ait bilgi vermekten ibarettir. Çünkü bir varlık, önce cansız, sonra bitki, daha sonra hayvan ve en sonunda da insan olarak vücut bulabilir. Varlık, insan olarak dünyaya geldiyse eğer insan oluncaya dek kat ettiği mertebeler Allah'ın varlığında yok olma seviyesine gelene kadar gider ve tekrar Allah'a ulaşır. Yaradılışın aslı olarak başlangıç noktasına tekrar erişilmiş olur.[93] Zamanla yüzde bazı çizgiler hasıl eder. Onun en belirgin özelliği geçici olmasıdır. Zaman ve sabır biraraya çok gelen uyumlu olması tavsiye edilen bir haldir.[94]

2.3.5.1. Gün

2.3.5.1.1. Sabah

Günün ilk saatlerinden meydana gelen ve zaman kavramının küçük bir parçasını oluşturan terimdir.[95] Divân şiirinde sabah hem zamana ait bir unsuru hem de tabiat hali olarak ele alınır. Zaman olarak sabah, günün başlangıcıdır. Bu zaman, çok kez "seher" unsuru ile karşımıza çıkar. Subh şekliyle daha çok "subh-ı sâdık" ve "subh-ı kâzib" terkipleri kurulmuştur. Genel olarak sabah, karanlıktan, durgunluktan, dinlenmeden sonra aydınlık, canlılık ve hayatın idame edilebilmesi için gerekli olan çalışmaya yönelik aydınlığı beraberinde getirir. Ancak yine de sabahda bir mahmurluk vardır. Eskilerin de sürekli vurguladığı gibi uğurlu bir vakit olarak da Allah tarafından günlük rızıklarınıngünün ilk saatlerine dağıtıldığı söylenir ve o saatte kalkanlar bu rızka erişebilme imkanına kavuşur. Aynı zamanda bu saatlerde edilen duâlar kabul edilir. Seher ile dinin sıkı bir bağı dile getirilir. Sabah, karanlığın yakasının yırtılmasıdır ve karanlık yok edildiği için bahtsızlıktan da kurtulma olarak düşünülebilir. Renk ve parıltı günışığı ile ortaya çıkar. Sabahın ilk ışıklarıyla çiçekler açar, tabiatta yeni bir canlanma, huzur ve mutluluk başlar. Adeta çiçekler kollarına sabaha açarak gülümseyen eda ile açmaya başlarla. Bütün bu tabiat harikaları ise şairlerimize ilham kaynağı olur.

Sevgilinin yüzü de sabah aydınlığındadır. O anda sevgili uykudan yeni uyanmıştır ve mahmurluğu üstündedir. Bu nedenle baygın baygın bakar. Sabah rüzgarın, tatlı tatlı esişi ve koku dağıtması, çiçekler ve kuşlar arasında haber getirirmişçesine dolanması şeklinde tasvir edilmektedir. [96] Sevgilisiyle birlikte geceleyen kişi, sabahın olmasını istemez. Sabah üzerine yapılan teşbih ve

[93]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 493.
[94] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 452.
[95] Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 1428.
[96] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 458.

mecâzlardan birkaçını da şöyle sıralanabilir: Güneş denen sultanın ülkesi, kızıl sancak, gül bahçesi, sofra, vs.[97]

Āşığın gözüne aşkının ızdırabından geceden sabaha kadar uyku girmez. Ateş gibi yanıp tutuşmaktadır. Tek arzusu ise sevgilinin yüzünü bir an dahi olsa görebilmektir:

Bilürsin miḥnet-i hicrüň esīri bir giriftâram

Siyeh zülfüň gibi âşüfte çeşmüňgibi bīmâram

Söyinmez âteşüm bir baġrı yanmış 'âşıḳ-ı zâram

Gözüme uyḳu girmez giceler tâ ṣūbḥ bīdâram

Kemend-i kâkül-i miskīnüňe çoḳdan giriftâram

Nice ah itmeyim yanuňda yoḳdur 'ızzetüm ḫâram

Belâ-yı 'aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

Meded devletlü başunňçün baňa raḥmeyle sulṭânum

(terci-i bend-i müsemmen / 2)

Mey ṣun bize sâḳī bizüz ol ḳavm ki dirler

Rindân-ı ṣabūhī-zede-i bezm-i ḳıdemdür

(terkib-i bend 2 / 6)

2.3.5.1.2. Seher

Tan yerinin ağarmadan önceki hal.[98] Divân şiirlerinde "subh" ile aynı manaya gelecek şekilde pek çok kez kullanılmıştır:

Vardum seḥeri ṣâ'atiçün mescide nâgâh

Gördüm oturur ḥalḳa olup bir nice gümrâh

(terkib-i bend 9 / 1)

[97]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 397.
[98]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 409.

2.3.6. Mekān

2.3.6.1. Coğrafi Mekânlar

2.3.6.1.1. Ülkeler- şehirler

2.3.6.1.1.1. Mısır

Mısır Hz. Züleyha ile Hz. Yusuf macerasına mekan olması ve Nil nehri dolayısıyla beyitlerle sıkça görülmektedir. Genel itibariyle Yusuf'un güzelliğine telmih edilmektedir.[99]

Allah, gönlün içinde saklı bir hazinedir. O'na ulaşabilmek için gidilmesi gereken yol gönülden geçmektedir. Saklı bir kutudaki incidir. Mısır da bu inciye teşbih edilmiştir:

Yazmış vücūh-ı nâsda Fa'âl-ı muḳtedir

Bir nice saṭr u eylemiş anuñla keşf-i sır

Veche Ḫudâyı bulmaġa vechüñde dil mışır

Çün sırr-ı Ḥaḳ vücūh-ı meẓâhirde müstetir

Bir veche nâẓıruz güzelüm Ḥaḳ ne gösterür

(thms 3 / 1)

Aşk en kutsal yer olan Ka'be'ye benzetilmiştir. Orayı aydınlatacak olan sevgilinin parlak yüzüdür. Fener dahi olsa aydınlatmaya yetmez ve aşkın Ka'be'si için değerli olan tek ışık kaynağı sevgilinin nur yüzüdür:

Mihr-i ruḫuñdan eyleme ḫâlī derūnımuz

Lâyıḳ degül ki Ka'be-i 'aşḳ ola bī-sirâc

(G. 62 / 1)

Gezdi yürüdi bulmadı bir eglenicek yer

Min-ba'd yine 'âzim-i Bağdâd olayın dir

(terkib-i bend 4 / 7)

[99] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 82.

Baġdâd ṣadeftür güheri dür-i Necef'dür

Yanında anuň dürr ü güher seng-i ḫazefdür

(terkib-i bend 4 / 8)

2.3.6.2. İbadet Mekânları

2.3.6.2.1. Mescid

Camiden küçük olan ibadet yerine verilen addır. [100] Secde edecek yer, mescid, namâzgâh anlamlarında kullanılmaktadır. Kudüs'te Hz. Süleyman tarafından yaptırılan camiin yerine yapılan ve Müslümanların ilk kıblesi olan camiye Mescid-i Aksâ denilmiştir. Mekke'deki, içinde Kâ'be'nin de bulduğu mâ'bede ise Mescid-i Harâm denilir. Mi'râc gecesinde Efendimiz (sav) Mescidi Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gitmiş, oradan da göğe yükselmiştir**.**[101]

Yaşadığı devrin yolsuzluklarını şiirlerinde dile getirmekten çekinmeyen Rûhî, bir ibadet yeri olan mescidin haksızlık ve yolsuzluğun sultanları tarafından sarıldığından bahsetmektedir:

Vardum seḥeri ṣâ'atiçün mescide nâgâh

Gördüm oturur ḥalḳa olup bir nice gümrâh

(terkib-i bend 9 / 1)

2.3.6.2.2. Kilise

Manastır, kilise, dünya. Divân şairleri tarafından çoğu zaman mecâz anlama gelecek şekilde "meyhâne" yerinde kullanılmıştır. Kilisenin güzel resimler ve mozaik güzelliği için ve daha çok, çelîpâ, büt, tersâ, gibi kelimelerle olan ilgisiyle çok kullanılmıştır.[102] Burada içilen içki ile kendinden geçen kimseler âşıklardır. İçilen bir kadeh âşığı çektiği eziyetten sıyırıp yerin ve göğün hükümdarı dahi yapabilme kudretine sahiptir:

Bir ḳadeḥle gedâyı ṣâh eyler

Pīr-i deyrüň bülend himmeti var

(G. 131 / 4)

[100]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 1068.
[101]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 322.
[102]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 116.

2.3.6.3. Eğlence Mekânları

2.3.6.3.1. Gülbahçesi

En çok zikredilen yer olan gül bahçesi güzelliği, rengi, kokusu gibi özellikleriyle öne çıkar. Bahar gelmiştir, bir yandan bütün çiçekler gül bahçesini kaplamıştır, bir yandan da bülbül güle şakımaktadır. Bu geçici aleme canlılık veren güzellikler hem sevgiliyi hem de âşıkları heyecanlandırmaktadır. Bu güzellikler âşık için yanında sevgilisi olunca anlamlıdır. Yoksa gül bahçesi onun için zindana eşdeğerdir. Gül bahçesinde âşık, bülbül gibi aşkını dile getirir, şiirleri ile bülbül gibi şakır.[103]

Gül bahçesi, âşık için sevgili ile olduğu zaman anlamlıdır.Āşık yeri gelir gül bahçesindeki en güzel olan gülü sevgiliye benzetir, yeri gelir bu gül bahçesini sabahlara kadar sohbet meclisi olarak kullanır. Āşık için gül bahçesi bir nev'i aşka niyet için bir meclistir:

Künc-i ġamda nice bir nâle vü feryâd idelüm

Mey-i nâbile gelüň 'azm-i gülistâ idelüm

İçelüm göňlümüzi gül gibi ḫandân idelüm

'Aşḳile kendümüzi 'âleme destân idelüm

Köhne 'âlem yeňilendi yine nevrūz oldı

Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

(msdds 1 / 4)

Virdi şükūfeler çemene dehre zīb u fer

Bir güne câ ile ṣalınmaḳda her şecer

Gel ey ḥaḳīm dīde-i 'ibretle ḳıl naẓar

Gülşende gūne gūne nedür bu şükūfeler

Āb u hevâsı bir ḳamunuň bâġbânı bir

(thms 3 / 3)

[103] Melike Erdem Gündüz, *Ahmedi Dīvânı'nın Tahlili*, İstanbul 2001, s. 129.

2.3.6.3.2. Meyhane

İçki içilen mekân.[104]Divân şâirleri harabat kelimesini "meyhane" anlamıyla kullanmışlardır. Sevgilinin kırmızı şarabı andıran dudakları rengi itibariyle alakalıdır ve bir harâbâttır. Eskiden meyhânelerin kuytu, rutûbetli, mahzen ve bodrum katları gibi ve gizli işletilen yerler olarak ele alınırken Divân edebiyatında meyhane ehlinin gönüllerini hoşnut ettikleri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Divân şâiri aşk sarhoşu olduğu için meyhane üzerinde çok durmuştur. Âdeta orada ikinci bir hayâl alemi kurmuştur. Hayatın zorluklarını, gamlarını ve kederlerini unutturmak için meyhâne bir sığınak olmuştur.[105] Mutasavvıflar harâbâtı bir tekke olarak ele alırlar ve orada ilahî aşk şarabının içilip sarhoş olunduğunu söylerler.[106]

Allah aşkının sunulduğu yer olan meyhanede bu aşkla hemhâl olmamak ne mümkündür. Āşıkları sarhoş eden mey değil zaten içlerinde olan aşklarıdır. Nitekim şarap aşkı ortaya çıkarmaya vesile olan bir araç olarak düşünülebilir:

Ṣanmaň bizi kim şīre-i engūr ile mestuz

Biz ehl-i harâbatdanuz mest-i elestüz

(terkib-i bend 1 / 1)

Āşıkların Allah'a varma yolunda gittikleri yer meyhane de olsa orası âşıklar için Allah'a ulaşma yeridir ve Allah'a ulaşma niyetindedirler:

Biz mest-i mey-i mey-gede-i 'âlem-i cânuz

Ser-ḥalḳa-i cemiyet-i peymâne-keşânuz

(terkib-i bend 1 / 1)

2.3.6.3.3. Çemen

Otlarla örtülü yerin adıdır [107] Divân edebiyatındaki seyr ve temâşâ yerlerindendir. Sebz, sebze-zâr ve merg-zâr gibi şekillerde kullanılan kelime, yeşil otlarla dolu kır, bayır anlamında kullanılmaktadır. Bağ için geçerli olan bütün

[104]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 1083.
[105] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 204.
[106]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 204.
[107]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 286.

özellikler hemen hemen çemende de vardır. Her ikisi de anlam bakımından birbirini tamamlamaktadır.[108]

Lebi yâdıyla ḫaṭ-ı sebzine yâruň naẓar it

Ḫaṭı var bâde-i gül-rengile seyr-i çemenüň

(G. 2/ 6)

Böyle demlerde ki gül tâze vü sâġar terdür

Bâd-ı enfâs-ı Mesīḥâ gibi cân-perverdür

Ġonca hem-ṣoḥbet-i murġân-ı zebân-âverdür

Baġ u râġa açıl ey dil ki ‘aceb demlerdür

Köhne ‘âlem yeňilendi yine nevrūz oldı

Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

(msdds 1 / 2)

2.3.7. Hayvanlar

2.3.7.1. Bülbül

Genel olarak kuş unsuru âşığa ait hususlar için kullanılmaktadır. Divân şiirinde en çok ele alınan kuş, bülbüldür. Ağlayan, inleyen, sevgilisine hayranlığını güzel sözlerle ifade eden bir âşık sembolüdür.[109]

Ḥüsni reşk-i ḫuld olanlar meyl ider gülden yaňa

Gül nice meyl eylesün bīçâre bülbülden yaňa

(G. 9 / 1)

Hezârân ġoncaya gülşende bir bülbül olur gūyâ

Seni gör kim hezârân bülbülüň dara-yı ey gül-i ra’nâ

(G. 15 / 1)

[108]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 103.
[109] Tolasa, *Ahmet Paşa’nin Şiir Dünyası,* s. 484.

Dem-sâz olup ḳumrılara ‘uşşâḳâ ṣavtın diňledür

Her cūybâr olmış bugün bir ‘andelīb-i ḫoş-nevâ

(G. 2 / 2)

2.3.7.2. Papağan

Papağan, dudu kuşu. Divân şiirinde ayna ve şeker ile birlikte anılmaktadır. Renkli bir kuş olması da zaman zaman dile getirilmektedir.[110]

Eylemez ḳaṭ’-ı naẓar la’l-i lebüňden Rūḥī

Beňzer ol ṭūṭi-i gūyâ ki şeker gözedür

(G. 153 / 7)

2.3.7.3. Doğan

Kuş avlamak üzere alıştırılan ince ve keskin pençelere sahip olan yırtıcı bir kuştur.[111]

Zülfüňe öykinmek istermiş hümâ ammâ ne sūd

Böyle yüksekden uçan şehbâz ile pervâz güc

(G. 65 / 2)

2.3.7.4. Hüma

Akdeniz adalarında yaşayan, üreyen bir tür kuş, cennet kuşu olarak da bilinir. [112] Kanat açıp uçması, saadet ve ikbal getirmesi yönüyle devlet kuşu, talih kuşu da denilir.[113] Cennet kuşu, Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsanevî bir kuştur. Serçeden biraz büyük, yeşil kanatlı, sarı gagalı, boz saksağanı andırmaktadır.[114] Eskiden bir meydanda hümâ uçurulur ve kimin başına konarsa o kişi padişah olurmuş. Bu bakımdan hümâ bir devlet kuşu olarak da bilinir. Yine hümâ göklerde uçunca gölgesi kimin başına düşerse o kişi ilerde padişah olurmuş. Bu kuşun ayaksız olduğu ve dirisinin ele geçmediği de söylenir. Yani bu şekilde pek çok rivayete rastlama ihtimali oldukça yüksektir. Edebiyatımızda refâh,

[110]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 461
[111]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 356.
[112]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 662.
[113] Tolasa, *Ahmet Paşa’nin Şiir Dünyası,*s. 489.
[114] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 277.

kudret ve mutluluğa giden bir baht açıklığının sembolü olarak anılır. Çok zaman Anka kuşu veya Sîmurg ile karıştırılmıştır.[115]

Sevgili Hüma kuşuna benzetmiştir. Yüksekte uçan doğana bile hükmettiği hususunda âşığa hükmettiği de akıllara gelmektedir:

Çeşmi bir âhūdur ammâ ṣayd-gâh-ı ʻaṣḳda

Eylemişdür nice bin şehbâz hümâ-pervâzı râm

(G. 271 / 2)

Yine aynı şekilde Hüma bir benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. Āşığın iki gözü de sevgilinin yüzünü yer bilmiştir ve kirpikleri yüzünde kanat çırpmaktadır:

Uçar evc-i ruḫuňda bir hümâdur çeşm-i giryânum

Ḳanatlardur iki cânibde ṣaf ṣaf aňa müjgânum

(G. 281 / 1)

2.3.7.5. Kumru

Güvercinden küçük, boz renkli ve gerdanında siyah halka buluna bir kuştur.[116]

Dem-sâz olup ḳumrılara ʻuşşâḳâ ṣavtın diňledür

Her cūybâr olmış bugün bir ʻandelīb-i ḫoş-nevâ

(G. 2 / 2)

2.3.7.6. Zümrüdüanka

Güneş ve ateşten yaratıldığına ve semanın dördüncü katında yaşadığına inanılan efsanevi bir kuştur.[117] Kafdağında yaşadığı varsayılan, tüyleri renkli, yüzü insana benzer, asla yere konmayıp dâimâ yükseklerde uçan ve kendisinde her kuştan bir alâmet bulunduran, adı var ancak kendi yok olan bir kuş türüdür. Boynu uzun

[115] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 229.
[116]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 934.
[117]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 1883.

olduğu için "anka" adıyla; avlarını kapıp uzaklara doğru uçtuğu için de "mugrib (anka kuşu)" sıfatıyla anılır.[118]

Efsâneye göre anka dişi bir kuşmuş. Allah bu kuş için bir erkek yaratmış ve çoğalmışlar. Sonra Necid ve Hicaz taraflarına yayılmışlar. Anka o yöredeki hayvanları birer birer alıp götürürmüş. Sonra sıra çocuklara gelmiş. O zaman Ashâb-ı Ress onu, peygamberleri Hanzale b. Safvan'a şikâyet etmişler. O da dua etmiş ve anka kuşu nesli ile birlikte yıldırım çarpması sonucu ölmüş. Yine başka bir rivayete göre anka, cennet kuşuna benzer yeşil bir kuşmuş. Bu yüzden ona "zümrüdüanka" denilirmiş. İranlılarm ankaya üzerinden otuz kuştan birer renk ve alâmet bulundurduğu için sîmurg veya sîreng dedikleri anka kelimesinin de eski Oğuzcada anmak (an-) kökünden "birşey hatırlatan resim" anlamına geldiği düşünülürse, zümrüdü ankanın "sîmurga benzeyen, simurgu andıran" anlamında simurg-ı anka tamlamasından bozularak dilimize yerleştiği düşünülebilir. Anka, halk arasında devlet kuşu olarak bilinen hümâ ve musikî kuşu olan Kaknûs ileçokça karıştırılmıştır.[119]

Gönül, Zümrüdüanka kuşu gibidir. Sevgiliyi gördüğü an kanat çırpmaya başlar ve yerinde duramaz. Deli divâne olan âşığı da zabtetmek kolay değildir:

Murġ-ı dil'anḳâdur olmaz degme bir rişteyle bend

İster ol zülf-i semen-bū gibi bir müşkīn kemend

(G. 84 / 1)

2.3.8. Melekler

Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her birine verilen addır. [120] Nurdan yaratılmış olan melekler dişi ve erkek değildirler, yemezler, içmezler, uyumazlar. Özellikleri yaratılan başka hiçbir varlığa benzemez. İlahî emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Allah bunlara kudret vermiştir. Daima zikir içindedirler. Bunların içinden 4 tanesi (Cebraîl, Mikaîl, İsrafil, Azraîl) büyük melekler olarak bilinir. Kirâmen kâtibîn, Münker-Nekir ile Rıdvân da diğer meleklerden ayrıdır ve üstün tutulmuşlardır. Melekler gece-gündüz sürekli Allah'a

[118] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 102.
[119] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 34.
[120]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 1047.

ibadet edip O'nun emri ile iş görürler. Kendilerine emrettiği hususlarda asla asî olamazlar. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde meleklerden bahsedilir (Bakara /30, 31, 34, 98, 102, 161, 177,210, 248, 285; Âl-i İmrân/18,39, 42, 45, 80, 87, 124, 125 vs.). [121] Divân şiirinde birçok yönleriyle ele alınan melekler en çok sevgiliye benzetilmişlerdir. Melek huylu, melek yüzlü sevgiliyi melekler överler. Hatta bazen şâir kendisini de meleğe benzetir. Sanki melekler ona alkış tutar, duâsına âmin derler.[122] Bunun yanı sıra sevgilinin kendisi adeta bir melektir. Güzelliği itibariyle melekleri bile kendisine hayran bırakmaktadır.[123]

Şair gördüğü ve şiirine konu edindiği şahsın, yüzünün nur gibi parlaklığını ifade için nur yüzlü bir meleğe benzetiyor. Bu yüz öyle bir güneştir ki bütün âlem onun ayı gibidir. Ay nasıl ışığını güneşten alıyorsa; cihan da güzelliğini onun melek gibi güzel yüzünden almaktadır:

Gezersin ḳâmet-i yâdıyla dün servi görüp ṣandum

Libâs-ı sebz ile gülzâra gelmiş ol melek-sîmâ

(G. 15 / 4)

Ṣūretde nola ẕerre isek ma'nīde yūḥuz

Rūḥu'l-ḳudsüñ Meryem'e nefḫ itdügi rūḥuz

(terkib-i bend 12 / 1)

2.3.9.Şahsiyetler

2.3.9.1.1. Peygamberler ve Dini Şahsiyetler

Haber getiren; Allah'ın buyruklarını insanlara haber veren, rasûl, nebi anlamlarında kullanılan yüce kimse.[124]

Dünya işine kendisine dert sayan kimselere sitem ederek Allah'ın ve O'nun peygamberlerinin varlığından haberdar etmeye çalışmaktadır:

[121]Bakara /30, 31, 34, 98, 102, 161, 177,210, 248, 285; Âl-i İmrân/18,39, 42, 45, 80, 87, 124, 125.
[122]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 303.
[123] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 16.
[124] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 380.

Didüm ne ṣatarsuz ne alursuz ni virürsüz

K'asla dilünüẓde ne nebī var ne ḫod Allah

(terkib-i bend 9 / 3)

2.3.9.1.1.1. Hz. Yusuf

Yakup Peygamber'in on iki oğlundan biridir. Kardeşlerinin en güzeli ve aklısı olan Yusuf, kardeşleri tarafından kuyua atılmış ve "Yusuf'u kurt yedi" diyerek babalarını aldatmışlardır. İşte Yusuf bu kuyudan oradan geçen bir kervan tarafından çıkarılmıştır.[125] Kur'ân-ıKerim'de kendi adı ile bir sure vardır. Yusuf Suresi 111 ayettir.

Ol Yūsuf-ı ṣânī ki güzeller güzelidür

Gün gibi bugün yer yüzinüñ bī-bedelidür

(G. 100 / 1)

En çok adı geçen peygamberlerden olup bu isimle ele alınan vasıf güzelliktir. Hz. Yusuf'un güzelliği dillere destan olan bir güzelliktir. Peygamberler arasında güzelliğiyle nam salmıştır, asırlar boyunca adeta güzelliğin simgesi olmuştur. [126]Rivayet edilmiştir ki Allah (c.c) güzelliği tek parça olarak yaratmış ve sonra 100 parçaya bölmüştür. Bu yüz parçanın doksan dokuz parçasını cennete, bir parçasını da dünyaya indirmiştir. Dünyaya indirdiği bu bir parçanın da yarısını Yusuf'a yarısını da bütün dünyaya lütufetmiştir. Sevgili de âşığın gözünde Hz. Yusuf kadar güzeldir. Hatta cihanın ikinci Yusuf'udur:

Eger vâdī-i firḳatde aġarsa giryeden çeşmi

Yine Ya'ḳūb-ı dil ol Yūsuf-ı Ken'âne incinmez

(G. 191 / 4)

2.3.9.1.1.2. Hz. Musa

İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerden üçüncüsüdür. İsrailoğulları'ndan İmran'ın oğludur. Allahü teala ile konuştuğu için O'na

[125] Gölpınarlı, *Nesimi Usuli, Ruhi Hayatı Sanatı Şiirleri*, 1953.
[126] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 28.

"Kelimullah (Cenab-ı Hakk'ın hitab eylediği zat)" denilmiştir.[127] Kelimullah olması bakımından teşbih unsuru olarak ele alınmıştır.[128] Mısır'da doğmuş ve yaşamıştır. Hz. Musa Yakub Peygamber'in soyundandır. Harun'un ise kardeşidir.

"Ey Ruhi! Bu mucizevi nazım ile ben zamanın Musa'sıyım. Kalbini (Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu) Eymen vadisi, ondaki yara da vadideki (Hz. Musa'ya görünen) ateştir." Şeklinde nesre çevrilmiş olan beyitte şair kalbini vadi-i Eymen' e, kalbindeki yarayı da: vadideki Allah' ın tecelli ettiği ateşe benzetmiştir. Bu beyitte verilen bilgiler ışığında Ruhinin, Allah'ın kendi kalbine tecelli ettiğini ve ilahi ilhamla şiirler yazmış olduğunu vurgulamaya çalıştığı söylenebilir: [129]

Bu mu'ciz nazm ile Ruhi ben ol Musa-yı vaktem kim

Derunum vadi-i Eymen 'dür anda nardur dağum

2.3.9.1.1.3. Hz. Hızır

Kaynaklara göre, Hz. Mûsâ döneminde yaşamış ve peygamber olması muhtemel olan, hikmet ve ilim sahibi bir şahsiyettir.[130] Kur'ânı Kerîm'de, Hızır (a.s.)'in isminden açıkça bahsedilmemektedir. Ancak Kehf Sûresi'nin 60-82. âyetlerinde yer alan Hz. Mûsâ ile ilgili kıssadan "Katımızdan kendisine bir rahmet verdiğimiz ve kendisine ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul…" diye sözü edilen şahsın Hızır (a.s.) olduğu anlaşılmaktadır. [131] Çünkü bizzat Efendimiz (sav) den gelen sahîh hadislerde bu şahsın Hızır olduğu açıkça belirtilmiştir:

'Îsī-dem Rūḥī-laḳab u ḫıżr-hayâtuz

Deryâ-yı ṣıfât içre gör ki ne ẕâtuz

(terkib-i bend 12 / 8)

Ẕevḳ-ı viṣâluñ ile geçen gün ḥayât-ı Ḫıżr

Derd-i firâḳuñ ile geçen laḥẓa 'ömr-i Nūḥ

(G. 73 / 4)

[127] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, s. 364.
[128] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 29.
[129]Öztoprak*, Ruhi'nin Şair Anlayışı*, s. 17.
[130] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 268.
[131] Kehf /60-82.

2.3.9.1.1.4. Hz. Nuh

İdris aleyhisselam'dan sonra gelen peygamberdir. Tufan hadisesi ile birlikte görünür. Tufan âşığın gözyaşları olarak değerlendirilir.[132] Peygamberlerin büyükleri olan ve kendilerine « Ülü'l-azm » (azm edilen) denilen altı peygamberden ikincisidir. Bu altı büyük peygamber şunlardır: Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve peygamberimiz Muhammed Mustafa. Bunun nedeni kavminin Nuh tufanı diye adlandirilan gazap ile cezalandırılmalarındandır.

Ẕevḳ-ı viṣâluñ ile geçen gün ḥayât-ı Ḫıżr

Derd-i firâḳuñ ile geçen laḥẓa 'ömr-i Nūḥ

(G. 73 / 4)

2.3.9.1.1.5. Hz. Ali

Sahabe'den, aşere-i mübeşşereden, dördüncü halifedir.[133] İslam Devleti'nin 656-661 yılları arasındaki halifesidir. İslam peygamberi Muhammed'in hem damadı hem de amcası Ebu Talib'in oğlu olan Ali, Efendimiz (sav)in İslam'a davetini kabul eden ilk erkektir. Sünni İslam'a göre Ali, dört halifenin sonuncusu, Şii İslam'a göre ise imamların ilki ve Efendimiz (sav)' in hak vârisidir. Şii ve Sünni İslam arasındaki farklılaşmanın ana nedeni Efendimiz (sav)'in gerçek vârisinin kim olduğu konusundaki görüş farklılığından ileri gelmektedir**.**[134]

Hakkında ulaşabileceğimiz bilgiler bunlarla sınırla kalmamakla beraber pek çok peygamberimiz çeşitli özellikleri vasıtası ile divân şiirine konu olmuşlardır:

Baġdâd ṣadeftür güheri dür-i Necef'dür

Yanında anuñ dürr ü güher seng-i ḫazefdür

(terkib-i bend 4 / 8)

2.3.9.1.1.6. Hz. Hüseyin

İslâm peygamberi Muhammed'in torunu olan Hz Hüseyin, dördüncü Hâlife olan Ali bin Ebu Talib'in oğludur. Annesi, Muhammed'in kızı Fatıma Zehra'dır. On

---

[132] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 24.

[133] Ercilasun*, Başlangıcından Günümüze KadarBüyük Türk Klasikleri,* 1985.

[134] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 99.

İki İmâmlar'ın üçüncüsü olan Hüseyin bin Ali, İslam Devleti'nin bir Emevî saltanatına dönüşmemesi için mücadele vermiş ve Emevîler tarafından öldürülmüştür. Soyundan gelenler Hüseynî ya da Seyyid olarak tanınmaktadırlar.

Ṭoludur vech-i Ḥasenlerle cihân kim ammâ

Ey Hüṣeynüm seni biz cümleden aḥsen bilürüz

(G. 184 / 2)

2.3.9.1.1.7. Hz. Yakup

İbranilerin din büyüğü ve atasıdır. İslamiyet'e göre peygamberdir. Babası İshak, amcası İsmail, büyükbabası İbrahim'dir. Yusuf'un babasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de bazı yerlerde İsrail ismi Yakup yerine kullanılmıştır. Bu nedenle Yakup'un on iki oğlunun soyundan gelenlere "İsrailoğulları" denir.

Hz. Yakup çok sevdiği oğlu Hz. Yusuf'tan Ayrı kalınca onun hasretiyle Külbe-i Ahzan (hüzünler evi) denilen kulübesine çekilerek yıllarca ağlamış, gözleri kanla dolmuş ve sonunda ağlamaktan gözleri görmez olmuştur.[135]Sevgilisinden ayn düşüp hasretle kan ağlayan âşık (şair) da aynı kadere sahip olduğu için kendisini Hz. Yakup' a benzetir**:**

Ṣabruma inṣâf iderdi Ḥażret-i Yakub eger

Bir letâfetle göreydi sen büt-i sī-teni

(G. 379 / 2)

2.3.9.1.1.8. Hz. Eyüp

İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden Hazret-i İshâk'ın oğlu Iys'ın neslindendir. Kendisine yedi kişi îmân etti. Yüzkırk sene yaşadı. Sabrı ile insanlık tarihinde darb-ı mesel olarak anılan Eyyûb aleyhisselâm, Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilmiştir.[136]

Dünya dönmeye başladığından bu yana aşk, varolagelen en yoğun duygudur. En eski dönemlerden itibaren sözlü ve yazılı edebiyatın en çok işlediği konu aşktır. Aşk, divân şiirinin vazgeçilmez konusudur. Divân edebiyatında aşk, ıstırap ve acı doludur. Divân edebiyatında aşk, ilacı bulunmayan bir derttir; fakat divân şairleri

[135]Levend, *Divan Edebiyatı Kelimelerve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,* s. 647.
[136] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 224.

bu derde sahip oldukları için mutludurlar. Divân edebiyatı eserlerinde aşklar platonik, sevgili vefasız ve zalimdir. Âşık olan kişi ise her zaman bahtsızdır. Aşk, sevilenin (âşık olunanın) zalimliği ve acı çektirme isteği; seveninse (âşığın) bahtsızlığı ve acı çekmesi üzerine kurulmuştur. Bütün bunlar, sevenin sevdiğine kavuşmasına engeldir ve bu kavuşamama durumu, aşkı daha da yüceltmiştir. Bu yüce aşkta katlanılması gereken meşakkatli bir yol âşığı beklemektedir. Bu sebepten âşıkta bulunması gereken özellik sabırdır:

Ümmīd-i viṣâluň eyleyen bīçâre

Eyyūb gerek şekibde vü 'ömrde Nūḥ

(rubaiyyat 8)

2.3.9.1.1.9. Hz. İsa

Divân şairleri, şiirlerinde kendilerini bazen bir peygambere benzetirler. Bu peygamberlerin başında Hz. İsa gelir. Şair şiiriyle, bir yandan kelimeleri diğer yandan da ölü gönülleri diriltip canlılık verdiği için kendini Hz. İsa'ya benzetir. Böylece şiirinin ne kadar etkili olduğunu vurgulamaya çalışır. Kur'an-ı Kerim'de bahsedildiği üzere Hz. İsa ölüleri diriltir, hastaları iyileştirir, körlerin gözünü açardı. Bir keresinde çamurdan yaptığı kuşa ruhundan üfleyerek onu uçurduğu rivayet edilir. Allah'ın verdiği güç ve müsaade ile insanları hayrette bırakan bu mucizeleri gerçekleştirirdi. Şairler de tıpkı Hz. İsa gibi ölü harfleri anlamlı hale getirir, bunlarla miskinleşmiş ölü ruhları uyandırır ve ölüden farksız yaşayan insanların ruhuna can üfleyerek onları canlandırırlar. Şairlerin de sahip olduğu ruh verme kabiliyeti Allah vergisidir ve O'nun izni ile gerçekleşir.[137]

Suhanda İsi-i vaktem bana müsellemdür

Kelam-ı mevhibet asar u ruh-bahş enfas

2.3.9.1.2. Destan Şahsiyetleri

2.3.9.1.2.1. Ferhâd ile Şirin

İran edebiyatı mesnevî konuları arasında önemli yer tutan Ferhad ile Şirin hikayesinin baş kahramanlarından olanFerhad, Şirin adlı sevgilisini elde etmek için bir dağı yaran ve o şehre getiren, fakat Şirin öldü denildiği vakit kendisini öldüren bir

[137]Öztorak, *Ruhi'nin Şair Anlayışı*, s. 15.

delikanlıdır. Sonra Şirin de intihar etmiştir. İran halk hikâyesi olan ve bizim de edebiyatımıza akseden hoş bir hikâyedir.[138] Hüsrev ü Şîrîn olarak da bilinen hikâye Divân edebiyatında da mesnevî konusu olarak işlenmiştir. Halk edebiyatında daha çok Ferhâd ile Şîrîn adıyla anılan hikâyenin özetinden bahsedecek olursak eğer şöyledir:

Erkek çocuk bırakmadan ölen Ermen hükümdarının yerine Mehin Bânû adlı kızı geçer. Mehin Bânû'nun Şîrîn adlı bir kızkardeşi vardır. Mehin Bânû, Şîrîn için bir köşk yaptırır. Bihzâd adlı bir ressam bu köşkü güzel resimlerle süslemektedir. Bihzâd'ın Ferhâd adlı bir oğlu vardır. Ferhâd babasıyla çalışırken Mehin Bânû ona âşık olur. Oysa Ferhâd da Şîrîn'e tutulmuştur. Arada bir Ferhâd ile Şîrîn gizlice buluşurlar. Şîrîn birgün aşkım ispat için Ferhâd'dan şehrin dışındaki bir pınarın köşke bağlanmasını ister. Ancak arada "Bisütûn" adlı bir dağ vardır. Bazı varyantlarda pınar, yerini mandıraya bırakır. Şîrîn de mandıradan sarayına taze süt akıtılmasını ister. Ferhad saray bekçiliğine tayin edilmek şartıyla bu görevi kabul eder. Mimar mühendis olan Ferhâd büyük külüngüyle dağı delmeye başlar. Mehin Bânû Ferhad'ın Şîrîn'i sevdiği için onu hapse attırsa da bir müddet sonra gördüğü bir rüyâ üzerine onu serbest bıraktırır. Karamsarlığa kapılan Ferhâd ise dağda bir mağara açıp oraya Şîrîn'in resimlerini çizer ve yalnız yaşamağa başlar. Bu arada Hüsrev'in babası olan Hürmüz Şîrîn'i Ferhâd'a almak için Mehin Bânû ile savaşır. Hürmüz'ün oğlu Hüsrev ise Şîrîn'e âşık olur ve hastalanıp yatağa düşer. Nihayet Ferhâd dağı delmeğe devam eder. Tam dağı deleceği sırada Hüsrev'in dadısı Ferhâd'ın yanına gelip ona "Oğlum sen burada uğraşıyorsun ama Şîrîn öldü." der. Ferhâd bir âh çekip olanca gücüyle koca külüngü başına indirir ve ölür. Şîrîn bunu haber alınca sevgilisinin ölüsü başında ağlar ve belindeki hançer ile canına kıyar. Hüsrev'in dadısı ise dağdan inen bir aslan tarafından parçalanır.

İlk Hüsrev ü Şîrîn mesnevisi Genceli Nizamî tarafından ele alınmıştır. Şiirlerde Hüsrev, Ferhâd ile Şîrîn adları, Leylâ ve Mecnûn kadar sık kullanılmıştır. Halk edebiyatında manzum veya mensûr olarak işlenen konu, divân şiirinde daha çok manzûm olarak işlenmiştir. Şîrîn kelimesinin tatlılıkla ilgili anlamlarından faydalanılarak daha çok "dehân (ağız)" kelimesiyle birlikte kullanımı sık görülmektedir. Bu meşhur aşk hikâyesinin diğer kahramanları da şiirlerde çeşitli

[138] Abdülbaki Gölpınarlı, *Nesimi-Usuli- Ruhi Hayatı, Sanatı, Şiirleri,* İstanbul 1953.

yönleriyle anılırlar. Kaynaklarda geçen önemli başka bir konu da bu hikâyede geçen isimlerin daha çok isimlerin anlam bakımından tevriye oluşturmasıdır. Hüsrev "padişah, hükümdâr" anlamlarıyla sevgiliyi ve kudreti; Şîrîn, "tatlı" anlamıyla sevgilinin dudağı, ağzı ve sözü ile bazen âşığın canını karşılar. Şâirlerimiz daha birçok yönlerden bu aşk masalından sözedebilirler.[139]

Yüzyılladır bilinegelen Ferhad ile Şirin hikayesinde Ferhad'ın şöhreti aşkı ile dağları delmesindendir. Şair aşkının yüceliğini Ferhad ile kendini kıyaslayarak dile getirmeye çalışmıştır:

'Ömrin geçirüp kūh-ı belâda dil-i şeydâ

Ber-hem-zen-i hengâme-i Ferhâd olayın dir

(terkib-i bend 4 / 4)

Şair aşkı için can veren Ferhad'a rakip olmaktan öte bu sefer Ferhad'ın cesaretine imrendiğini dile getirmektedir.

Ferhâdadur zamânede reşküm ki yâr içün

Cân virdi âḫir olmadı aġyâra âşinâ

(G. 32 / 4)

2.3.9.1.2.2. Leyla İle Mecnun

İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan dillere destan bir aşk hikayesidir. Bu iki isimden Leyla maşuk, Mecnun ise âşık timsali olarak şöhret kazanmıştır.[140] Hikaye kahramanlarının gerçek kişilikler olduğu sanılmaktadır. Bir rivayete göre Mecnun, şair Kays b. Mülevvaha'l- Âmirî'nin lakabıdır ve bu hikâye onun şiirlerinin yorumundan meydana geldiği şeklindedir. Ancak onun Emevi ailesinden olup amcasının kızını seven bir genç olduğunu ileri sürenler de vardır. Hikayenin konusunu özetleyecek olursak kısaca şudur:

Necid çöllerinde, Beni Âmir kabilesinden Kays ile Leyla daha çocukken birbirlerini severler. Dedikodular çoğalınca Leyla'nın annesi kızını çadırına kapatır.

[139]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 162.
[140] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 74.

Kays ise sevgilisini göremeyince, üzüntüyle aklı başından gider ve sahralara düşer. Bir müddet sonra da Mecnun (deli) diye anılmağa başlar. Kays'ın babası oğlunun derdini öğrenince Leyla'yı ailesinden isterse de Kays mecnun olduğu için kızı vermezler, Bunun üzerine babası, iyileşmesi için onu Ka'be'ye dua etmeye götürür. Fakat Kays, derdinin çoğalması ve aşkının artması için duada bulunur. Duası kabul olunmuştur. Babası çaresizlik içinde evine döner. Mecnun ise çöllerde yabani hayvanlarla dostluk kurup arkadaşlık eder. Bu arada yanık aşk şiirleri yazmaktadır. Nevfel adlı bir Arap beyi onun şiirlerini okur ve acıklı hâline bir son vermek için Leyla'yı babasından tekrar ister. Kızı iyilikle alamayınca da ordusunu toplayıp Leyla'nın kabilesi ile savaşa girişir. Mecnun Leyla'yı o denli sevmektedir ki ona ait hiçbir şeye zarar gelmesini istemez ve Leyla'nın kabilesi, savaşı kazansın diye duada bulunur. Nevfel yenilir. Ancak bu mağlubiyeti nefsine yediremeyip tekrar savaşa başlar. Bu defa galip gelir; ama Mecnun'un duasını öğrendiği için kızı almadan çekip gider. Sonra Leyla'yı İbn Selâm adlı biriyle evlendirirler. Leyla ise Mecnun'un aşkına sadık kalmak için bir yalan uydurur ve kocasına, çocukluğundan beri bir cin tarafından sevildiğini, eğer ona el sürerse cinin her ikisini de öldüreceğini söyler. Böylece adamı kandırıp kendisinden uzak tutar. Bir müddet sonra Mecnun'un intizarları sonucu İbn Selâm ölür. Serbest kalan Leyla Mecnun'u aramaya çıkar. Çölde onu bulursa da Mecnun onu tanımaz ve visale gücü olmadığını bildirir. Çünkü artık bütün maddi varlıklarla ilgisini kesmiş ve manevi bir aşk ile sarhoş gezer olmuştur. Leyla umutsuz bir hâlde geri döner. Bir müddet acı çektikten sonra da ölür. Bunu haber alan Mecnun, Leyla'nın mezarına koşar ve orada kendisinin de ölmesi için Tanrı'ya yakarır. Yakarışı kabul edilir ve son nefesinde “Leylâ!” diyerek can verir. Sevgilisi ile cennette buluşurlar.

Türk edebiyatında çok fazla şair bu konuyu işlemiştir. Bunların çoğu Nizami'nin etkisi altında yazılmıştır. Ancak Ali Şir Nevai ile Fuzuli, hikayeye yeni bir ruh kazandıran şairlerdir. Türk edebiyatında bu hikayeyi ilk defa yazan şair Şahidî'dir. Sonra sırasıyla Ali Şir Nevai, Hamdullah Hamdi, Ahmed Rıdvan, Behiştî, Kadimi, Celalzade Salih, Celili, Sevdayi, Fuzuli, Larendeli Hamdi, Halîfe, Kul Atâ Azerî ve Türkmen şairi Andelîb ile Azeri şairi Nâkâm'ın Leylâ ve Mecnûn adlı mesnevileri gelir. Bunlardan başka henüz ele geçmeyen Leyla ile Mecnun mesnevileri de bulunmaktadır.

Hikaye, edebiyatımızı da etkilemiş, halk hikayesi geleneğine uygun olarak yalın bir dille ve resimli olarak da basılıp diden dile dolaşmaya devam etmiştir.[141]

Eylemekdi ḳaṣdı Ḳaysı kūy-ı Leylâdan yaňa

Eylemezdi yoḳ yere feryâd ṣaḥrâda ceres

(G. 197 / 2)

Dillere destan olmuş, anlattıkça susulmayan, dinledikçe doyulmayan bu efsane, olgunlaşa olgunlaşa maddeden sıyrılıp tamamen ruhî bir hayranlık uyandıran bir mahiyet almıştır. Gittikçe maddeden ayrılıp tamamıyla ruha ait bir keyfiyet haline gelen ulvî bir aşkın ifadesinin özeti olmuştur. İşte Kays'ın Leyla'ya olan aşkı onu hakiki, mutlak aşka yöneltmiştir. Netice olarak Kays'ın feryat ve figânı bir zulüm olarak değil bir tasavvufa yönelişin en mühim tacı olarak düşünülmelidir:

Yoḳ ṣafâsı vâdi-i ġurbetde ṣanmaň kim ider

Ġuṣṣa-i Leylâ ile Mecnūn-ı ġam-fersâ ṣafâ

(G. 35 / 4)

2.3.9.1.2.3. Vamık ile Azra

İran ve Türk edebiyatlarında klasik mesnevilerin konusunu oluşturmaktadır. Bir şark hikayesinin kahramanıdırlar. [142] Aslı Pehlevîce olan bu aşk hikâyesi Sasanîler zamanında yazıya geçirilmiştir. İlk defa Unsurî tarafından mesnevi biçiminde yazılmıştır. Vâmık u Azrâ hikâyesi, yazıldığı dönemden itibaren geniş bir ilgi uyandırmış, İranlı ve Türk şâirlerinin bu hikâyeyi yeniden kaleme almalarını sağlayıp yeni meyvelerin tohumu serpilmiştir.[143] Hikâyenin çıkış noktasını Yunan edebiyatında arayan bazı doğu bilimcilere göre eser, önce Arabistan'a, oradan da İran'a geçmiştir. Bu görüşü öne sürenler Vâmık (âşık) ile Azrâ (bâkire, üzerinde yürünmemiş kum) kelimenin Arapça oluşlarına dikkat çekerler. Hikâyenin çıkış noktasındaki değişik görüşlere rağmen eser ilk defa doğulu bir cephe ile ve gittikçe İslâm'a adapte edilerek işlenegelmiştir.[144]

[141]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,*s. 288.
[142] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,*s. 76.
[143] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, s. 493.
[144]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 485.

Biz o meyden ḳılmışuz ḫumlar tehī kim nūş idüp

Bir ḳadeḥden Vâmıḳ u Ferhâd serḫoş oldılar

(G. 145 / 5)

2.3.9.1.3. Tarihi Şahsiyetler

2.3.9.1.3.1. İbrahim Edhem

Kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre**,** İbrahim bin Ethem, meşhur âlimlerinden ve evliyânın büyüklerindendir. Miladi 714'te Belh şehrinde doğup, 779'da Şam'da vefât etmiştir. İsmi, İbrâhim bin Edhem bin Mansûr, künyesi Ebû İshâk'tır.Bağdât, Şâm ve Hicaz'da meşhur olmuştur. Üç kıtanın âlimlerinin çoğundan ilim öğrenip İmâm-ı A'zam hazretlerinin sohbetleriyle olgunlaşmıştır. Dinde fıkıh bilgisine sahip ve din alimi olmuştur. Rumlarla yapılan cihadlara katılmıştır. III. Hicret esnasında Belh'te hükümdar iken, bir gün avda bir ceylanı takip ederek vadiye indiği sırada, elleri ve ayakları bağlanmış bir adamın bir karga tarafından beslendiğini görmüş ve bağlı adamın kerva halkını soyup öldüren hırsızlar tarafından bu vaziyete getirildiğini, karganın da Allah tarafından ona gönderildiğini duyunca tahtından vazgeçerek derviş olmaya karar vermiştir.[145]

Pek çok hususta bilgiye sahip olan İbrahim Edhem'e, şairlerin şiirlerinde kendilerini benzetme amacı ile kullandıkları yüce bir karaktere sahip olarak yer verilirken sosyal eleştiri ile toplumun aksak yönlerine dikkat çekilmiştir:

Nice İbrâhīm-i Edhem gibi kâmil serveri

İndürüp taḫt-ı sa'âdetden 'abâ-pūş itdiler

(G. 91 / 3)

2.3.9.2. Tipler

2.3.9.2.1. Āşık

Birine sevgi ile bağlanan, tutulan, mübtela olan kişi için kullanılır.[146] Divân edebiyatında şâir daima âşıktır. Sevgilinin aşkı ile bütünleştiği için her şey, aşk ile ilgili görünür. Sadece âşıktan bahsedilen beyitlerde bile şâir kendinden bahsetmektedir. Aslında sevgilinin aşkı bir araçtır. Amaç aşkın kendisidir. Aşk

[145] Levend, *Divan Edebiyatı Kelimelerve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,* s. 647.
[146]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 111.

samimîlik ister. Doygunluk ister. Maddiyat ile ilişkisi yoktur. Âşığın gıdası üzüntüdür. Üzüntü ile beslenen yüreği meyvesini aşk ile verir. Sevgiliden daima lütuf bekler. Sevgilisi ile asla bir araya gelmez. Beraber görünseler dahi bu beraberliği daima hayalîdir. Âşık bu aşk çemberinde yalnız değildir. Bu denklem içinde ağyâr ile uğraşmak zorundadır. Rakipleri onun aşkına daima engel olmak isterler. Sevgili ile muhabbet kurmak ister. Sevgiliye ait bir bakış, bir söz âşığı sarhoş eden durumlardır. Âşık bunları düşündükçe kendinden geçer. Aşkıyla yanıp kül olacak kadar cömerttir. Âşığın gıdası gamdır. Aşkıyla hem-hal olmuştur.[147] Sözünde durur ve sadıktır. Sevgiliden gelen her türlü eziyete katlanır. Buna rağmen sevgiliden yine de yüz bulamaz. Sevgili herkese iyi davranırken âşığı daima ihmal eder. Bu durum âşığın ümitsizliğine yol açması gerekirken arzusunu kamçılamaktadır. Yüz vermedikçe âşığın aşkı artar. Sevgiliden ayrı kalmak âşık için cefadır, eziyettir, ölümdür. Bu nedenle hayatla ölüm arasında sürekli gidip gelmektedir. Ayrılıklar içinde geçen ömründe içli âhlar eder. Âşık yalvarmaktan bıkmaz, sevgili de naz ve istiğnadan bıkmaz. Takdîr sevgilinindir. Âşığa düşen ise canla başla ona boyun eğmektir. Sahip olduğu tek şeyi aşkında olan ısrar ve sebâtıdır. Âşık sevgilisinden başka talih, felek, ağyâr, zaman vs.den de zulüm gören kişidir. Bu zulüm karşısında sabahlara kadar ağlar, gözüne uyku girmez. Gözleri kanlı yaşlarla dolar. Bazen bülbül olup başına gelenleri anlatır. Onun sıfatları saymakla bitmez. Kararsız, sabırsız, yüreği kanla dolu, gözü kan ağlar, çaresiz, mest, gam yiyen, kendinden geçmiş, başı dönmüş, sadık, gönlü kırık, inleyen, güçsüz, zayıf, esir, gözü yaşlı vs. Âşık bazen güzel sesiyle bir kuşu andırır. Bazen de dertli, hasta, mübtelâ, divânedir. Kısacası âşık olumsuz özelliklerle de doludur. Söylediği şiirlerde de bu hallerini dile getirmekten çekinmez.[148]

Rûhî'nin şiir yazma sebeplerinden biri, sevgiliye olan özlemini anlatma arzusudur. Şair için şiir, kendini ifade etmek, aşkını dile getirmek için bir araçtır:

Sendedür nüktemüz her ṭâlib-i 'irfân olan rinde

Mürīd-i pīr-i 'aşḳuz 'ârif-i sırr-ı Ḫudâyuz biz

(G. 179 / 4)

[147] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,*s. 309.
[148] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 47.

Aynı zamanda şairi, şiir yazmaya sevk eden diğer bir etken de devlet adamı gibi ulu kimselerin, şairin çevresindeki diğer insanların şiire olan ilgisi ve övgüsüdür. Rūhī, ay gibi parlak simaya sahip olan sevgiliye her gün ilgisini ve özlemini arz eden şiirlerini sunduğunu ve bu şiirlerin çok kıymetli eserler olduğunu nitelendirmektedir:

Eserim kalmadı 'âlemde dime ey Rūhī

Sözden a 'la dahı olur mı eser dünyada

(s. 930, G. 947/5)

Rûhî, âşık olarak sevgilinin esiridir:

'Aşk esîri bir bölük ehl-i safâyuz sâkiyâ

Mesken-i me'lûfimuz sorsan der-i dilberdenüz

Söz ehli olan şair kimselerin suskun olması uygun değildir. Aksi bir durumda yani şiire, sanata değer verilmemesi hususunda şair, şiirden anlayan kimselerin kalmadığı düşüncesi ile üzülüp sükûn ederler. Genellikle divân şiirinde, âşığın sevgilinin hasretiyle öldüğü zaman kendisinden garip olarak bahsedileceği dile getirilir. Ayrılık acısının şiddeti yüzünden ölmeye razıdır. Sevgilinin derdiyle dolu olan kimsenin bu derde derman istemeyeceğinden, bu dertle can vermekten memnun olacağından bahsedilir. Sevgiliden ayrılacak olmanın üzüntüsü onu canından etmiştir. Diğer bir taraftan gönlüne seslenen âşık, sevgilinin verdiği sıkıntı ve üzüntü içinde, ayrılık acısıyla yaşamaktansa ölmenin daha iyi olacağını düşünür. Görüldüğü üzere âşık her türlü ikilem içinde kalmaktadır. Āşık çektiği acıyı anlatabilmek için ölümden yararlanır. Aynı zamanda ağlamak kendisine zevk verebilecekken dosta düşmana karşı itibarinin düşeceğinden yakınmaktadır.

2.3.9.2.1.1. Āşığa Ait Hususlar

2.3.9.2.1.1.1.Can

Cân, ruh, hayat, gönül anlamına gelir. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan madde dışı unsurlardan birisidir. Mürid ve derviş bu isimlerle zikredilir. Divân edebiyatında can âşığın elindeki tek sermayesidir. Onunla sevgilisinin aşkını satın almak ister. Âşık, canı ile oynayan ve bunu arzu ve büyük bir istekle yapan bir

varlıktır. Bu sebepten dolayıdır ki, kendisine canbaz denilmektedir.[149] Sevgilisinin âşıktan yüz çevirmesi canın bedeni terk edip ölümle yüz yüze bırakmasıdır. Sevgilinin dudağı can bağışlayan bir özellik taşır. Tabi bu dudaktan ortaya çıkan sözler de aynı niteliğe sahiptir. Yaşamla ölüm arasında tutunmaya çalışan âşığa bir yudum su gibidir. Âşık canını ortaya koyar ve canını ona kurban eder. Can kelimesi ile ilgili pek çok tamlama ve deyimler kurularak çeşitli yönlerden ele alınır. Cân u ten, çeşme-i cân (dudak), âyine-i cân (yanak), can almak, can vermek, cansız koymak, can oynamak vs. bunlardandır. Âşığın canı için de hayrân, bîtâb (yorgun), tatlı, zâr u nizâr (zayıf), harâb, gizli, biçâre (çaresiz) gibi benzetmeler kullanılır. Can, Hz. İsâ'nın ölüleri diriltme mucizesi ile birlikte anılır ve sevgiliye İsâ diye hitap edilir. Divân şâirleri birçok farklı açıdan canı konu edinmişlerdir. Cân ile cânân kelimelerinden oluşan terkipler yapıp hem dili şaşalı gösterip hem de âşığın aşkını dile getirmek oldukça sık rastlanan bir durum olmuştur.

Küşe-i çeşm ola ẓâhir cânib-i ma'şūkdan

'Āşıḳ oldur kim ide biñ cânı olursa fedâ

(G. 1 / 6)

Āşıkların âşıklık halinin halk arasında yaygın bir hâl aldığı, melankolik durumlar içine düştükleri, bu yüzden işten güçten kesildikleri ve hatta terk-i diyar ettikleri bilinmektedir. Aşk, âşık ile maşuk arasında daha çok âşığı ilgilendiren bir duygudur. Bilindiği üzere aşk, sevende haddinden fazla, sevilende ise yok denecek kadar azdır. Seven için aşk sonsuzdur. Âşığın gönlünde tecellî eden bu duygu onu ölüme götürür. Yani daha aşkın başında sevilen uğruna can vermek gerekir. Bu durumdan şikâyet ise yersizdir. Aşkın yüceliği gizli tutulmasındadır. Sevilen ile sevenden başkası bunu bilmemelidir. Aşkın açtığı yaralar asla kapanmaz. Aşk ile üzüntü birlikte vardır. Yani âşık üzülse de aşkı ister, aşkının ululuğu nisbetinde de üzülür. Şair, sevgilisinden bahsederken bütün bunları birer vesile bulup söyleyiverir. Bu söyleyişte mübalağa esastır. Hatta aşkın dile gelmesi için bazen bir bakış, bazen bir söz, bazen de sevgilinin adının anılması bir yeterlidir. Âşık için sevgiliye dair sözler asla tükenmez.

[149] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 343.

2.3.9.2.1.1.2. Gönül

Gönül âşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı, aşk kavgasının yapıldığı yerdir.[150] Gönül bir hitap yeridir. Âşık hem kendi gönlüyle konuşur, dertleşir. Hem de sevgilinin gönlüne seslenir. Ondan vefa umar. Gönül bir kuştur. Onun yemi de gam ve kederdir. Sevgilinin hayali ile mutlu olur, nazıyla kendinden geçer. Rakiplere kesinlikle tahammülü yoktur. Sevgilisinden ümidini asla yitirmez. O, aşkın galeyanına uğramış, sevgilideki güzellikler ile ser-beser dolmuştur. Bu yüzden perişândır, dertlidir, çaresizdir, harâbdır, sergeştedir, şikestedir, kararı yoktur vs. Siyeh-dil, dest-i dil, çeşm-i dil, dûd-ı dil vs. gibi pek çok şairin başvurduğu terkipler mevcuttur. Gönül, geceler boyu ızdırab çektiği için hasta ve yaralıdır. Bu hastanın derdinin dermanı ise sevgilinin dudaklarıdır. Ona bir kez ulaşsa derdine çare bulacaktır. Gönül hastasının derdi nâzdan dolayıdır. Sevgili süzgün bir bakışıyla âşığın gönlünü ok ve kılıcıyla yaralayıp deler, geçer. Sevgilinin ilgisizliği yahut ağyara meyli onu mecnûn, çılgın ve divâne eder. Bu deliyi de sevgilinin zincir saçları bağlamaktadır. Aşk derdine düşen perişan gönül esir olur. Sevgilinin çene çukurunu arzulayınca zindana düşer. Sevgili ile olan alışverişi yüzünden müşteri, kumarbaz ve mest sıfatlarını alır. Artık vuslata karşılık can sermayesini vermeye hazırdır. Gelenekte sevgilinin kara saçlarının geceye benzediği de olur. Âşığın gönlü bu geceye istekli olunca elbette gecenin her türlü tehlikesine de katlanacaktır. Sevgilinin saçları tuzak, benleri de bu tuzaktaki yem olunca gönül kuşu ister istemez bu tuzağa tutulur ve bu yeme ulaşmak ister. Bu kuş artık gamdan yapılmış bir tuzağa girmeyi hak etmiştir. Âşığın gönlü ateş olup yanarken göz onu söndürmek için daima sular akıtır. Acısını dindirmek için bir yandan çareler arar. Ancak bu ateş asla sönmez. Sevgili bir mum olursa âşığın gönlü onun çevresinde dönen bir pervâne olur. Tasavvufta ise gönül bir ayna olarak ele alınır. Bu aynada Tanrı'nın tecellîsini bulmak mümkündür. Tasavvuf gönle çok önem verir. İnsan bütün âlemin özü olduğu için insanın hakikati de gönüldür. Gönlün gerçeğini bilenlere de gönül ehli denilir. Kısaca gönül ile ilgili saymakla bitmeyecek teşbih ve mecâzlar bulunmaktadır.[151]

Āşığın gönlü dertlidir ve bu derdi dindirecek olan da yine derde sebep olan sevgilidir. Āşık sevgiliden yardım istemektedir. Kendisine acıması söylemektedir

[150] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 321.
[151] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 168.

2.3.9.2.1.1.3. Āh

Maddi ve manevi bir acı hissedildiği zaman istemsiz bir şekilde ağızdan çıkan bir ifadedir.[152] Azap, hüzün, ızdırap gibi durumlara delalet eder.[153]Bir acı ünlemidir. Divân şiirinde âşıkın aşk ateşiyle gönlünden çıkan bir duman olarak düşünülür. "Ah" denildiği zaman, ağızdan çıkan dumanın göğe doğru yükselmesi nedeniyle mazlûmun ahi yerde kalmaz / çıkar aheste aheste" atalar sözüne konu olmuştur. Böylece âh ateşi göklere yükselir ve Allah katına kadar ulaşır. Âşık bazan öyle ateşli âh eder ki onun ateşinden gökte yıldızlar, ay ve güneş dahi tutuşur, yanar. Âh, bazen keskinliği itibariyle oka benzetilir. Yerine göre âh, namludan fırlayan bir top gibidir, her yeri infilak eder. Bazen de sevgiliye âşığın durumunu anlatan bir tercüman olur. Ateşli ahların tesiri sevgilinin taş gibi olan gönlünü yumuşatır. Yine bu ateşli ahlar ile sevgilinin mahallesi tutuşacak ve yine âşığın gözyaşları seli ile söndürülecektir. Âh, sabahlara kadar sürer ve hatta bazen geceden sabaha kadar durmaksızın devam ettiği için sabah inlemeler ile halkı uyandırır. Bütün bunlar karşısında sevgili yine kayıtsız kalır ve yüz vermez. Bu onun için gurur okşayıcı bir durumdur, daima devamının arzusu içinde olur. Âhın en önemli sebebi sevgiliye kavuşa- mamak ve ona özlemini duymaktır. Divân edebiyatında âh ile ilgili birçok teşbîh ve mecazlar kullanılmıştır. Āşığın sürekli inlemelerine bakıldığı zaman "ah" metaforu dikkat çekmektedir. Āşıklar her zaman ateşli ah çekerler. Duman ağızdan çıkıp yükselir, kıvılcımları oluşturur. Âh" Arap harpleriyle yazıldığı zaman ateş ile ateşin yaydığı kıvımcımlara benzetilir. Benzetmede, he harfi kıvılcımı, elif ise ahın yüksekliğini karşılar. Elif harfi âşığın sevgilinin aşkıyla yandığını ve bu yangının dumanının göklere kadar ulaştığı mesajını vermek istediğini düşünebiliriz.

Cevr itme âh u nâlemi gamdan ḳıyâs idüp

Vallahi bī-günâham efendi inan baña

(G. 20 / 5)

2.3.9.2.1.1.4. Aşk

Aşk kelimesinin sözlük anlamı sarmâşıktır. Aşk, şiddetli sevgiden oluşan duygunun bütününü oluşturur. Aşk, âşık- maşuk arasında, daha ziyade âşığa uygun

[152]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s. 52.
[153] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, s. 87.

düşen bir haldir. Sevgilide en az bulunan şey, âşığa olan sevgi, ilgi ve aşktır.[154] Aşk gerek Divân edebiyatının gerekse tasavvufî Türk edebiyatının köşetaşıdır. Aşk kavramını iki ayrı şekilde ele almakta fayda vardır: Bunlardan ilki tasavvufta aşktır. Birçok dinlerde ve efsanelerde, yaratılış aşkla başlar. Tasavvufun özünü "Ben gizli bir hazîne idim. Bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım." kudsî hadîsi oluşturur. Bu hadîsin içeriğinde aşk mevcuttur. Yaratan Allah ile yaratılanın tek kaynaktan geldiğini dile getiren "Vahdet-i vücûd" felsefesi de Allah'ı bilmeyi ve tanımayı aşk yoluyla gerçekleştirmek ister. İnsanoğlunun ilk yapacağı şey nefsi arzularından vazgeçmek olmalıdır. Sufı ancak o zaman "fenâfillah"a erer ve sevdiğine kavuşur. Çünkü aşk, Allah'ın kendisine ait bir özelliktir. Allah'ın sırrı ve tecellinin işareti bu aşkta gizlidir. Muhiddin Arabî dışında bütün mutasavvıflar aşkı ikiye ayırır: Mecazî Aşk, hakikî aşk. Aşk, insan yaratılışında güzeldir ve varlığın temelini oluşturur. Yani Allah, insanı kendine ayna olsun diye yaratmıştır. O halde aşkların özünde güzellik vardır. Güzelliğin temeli ise Allah'ın üstün güzelliğidir. Bu durumda Allah'tan başkası sevilmez, tıpkı Allah'tan başkasına ibadet edilmediği gibi. Allah'a karşı duyulan aşk, maddeden mânâya, cisimden ruha şeklindedir. Bu yönelişte heyecan, coşku ve ızdırap bütün haline gelir. Bu yolun sonunda âşık, maşuka dönüşür. Fâniliğinin "sonsuzluk" alanda kaybolduğunu hissettiği anda irâdesi ortadan kalkar. Artık aşk görevini yapmış, esas olanın tecellisinde fanî varlığı ortadan kaldırmıştır. "Hakk ile Hak olmak" budur işte. Âşıklara göre kulu Allah'a ulaştıracak her şey bu yolda mübahtır. Cezbeli bir aşk bunların ilkidir ve mutlak uymak gerekir. O öyle yakıcı bir ateştir ki neyi bulsa yakar. Gerçekliğin esas yolcuları aşktan başka bir şeyle uğraşmazlar. Onların bedeni aşk ile bütün olur. Öyleyse aşksız yaşamak ölmektir. Ancak âşığın maşuk için can vermesi de aşkın, geleneğin şartlarındandır. Mevlanâ der ki: "Aşk, acıyı tatlıya, toprağı altına, kederi neşeye, ağrıyı şifâya, hapishâneyi güllüğe, hastalığı nimete, kahrı rahmete çevirir. Ölüyü dirilten ve köleyi efendileştiren de aşktır."Divân edebiyatımızda aşk, basit ve çekici bir arzudan başlayıp hastalık derecesine varan alışkanlık ve tutkulara kadar çeşitli boyutlarda ele alınmıştır. Maddî ve manevî aşk söz konusu olduğunda ağırlık, manevî aşka yönelir. Buna rağmen bazı şâirlerin aşk ve âşıklıklarının halk arasında yaygın bir hal aldığı, melankolik durumlar içine düştükleri, bu yüzden işten güçten kesildikleri ve hatta terki diyâr ettikleri pek çok kaynakta mevcut halde bildirilmiştir. Aşklarını

[154] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 408.

doludizgin yaşayan bu âşıklar için dünya sadece sevgiliye ulaşma vasıtası olarak kalmıştır. Divân şiirlerinde gazellerin daimi konusunu aşk oluşturur. Şâirlerin bir kısmı, dinî-tasavvufi bir aşkı anlatıyorlarsa diğer bir kısmı da ten zevkini dile getirmiştir. Edebiyatta aşk, âşık ile maşûk arasında daha çok âşığı ilgilendiren bir durumdur. Aşk, sevende haddinden fazla, sevilende ise yok denecek kadar az seviyededir. Seven için aşk sonsuzdur, mutlaktır. Âşığın gönlünde tecelli eden bu duygu onu ölüme götürür. Yani daha aşkın başında sevilen uğruna can vermek gerekir. Bu durumdan şikâyet ise yersizdir. Aşkın yüceliği gizli tutulmasındandır. Sevilen ile sevenden başkası bunu bilmemelidir. Aşkın bu şekilde olanı makbuldur. Bu edebiyatta her vesile ile aşktan söz edilir. Muhabbet, sevgi, mihr vs. aşk ile ilgili kelimelerden herbiri, divânların en önemli ve en sık kullanılan kelimeleridir. Bu kelimeler, edebiyatımızın şairlerimizin nefes almasına yarayan birer unsur niteliğindedir. Onlar aracılığı ile sevgiliden umud edip derdine derman dilemektedirler. [155]

Türkü, "Sevdânın mektebinde/ Yedi sene okudum" diyor.[156] Aşk okulunda yetişen âşık, içinde bulunduğu durumu bir eğitim gibi düşünmektedir. Mevlana hazretlerinin şu sözünden yola çıkacak olursak :"Hamdım, piştim, yandım." Yani âşık, aşk mektebinde emeline ulaşmıştır.

Aşk platonik, sevgili vefasız ve zalimdir. Âşık olan kişi ise her zaman bahtsızdır. Āşık içerisinde bulunduğu aşk derdinden şikâyetçi değildir; tam tersine aşk derdiyle yaşadığı için mutludur aşk, ilacı bulunmayan bir derttir; fakat âşıklar bu derde sahip oldukları için mutludurlar. Âşığın amacı aşkı doyasıya özgür bir şekilde yaşamaktır. Bu yüzden âşık, aşk derdiyle kelepçelenerek aşkının hakkını verebileceğini düşünmektedir:

Şuġl-ı dünyâ ḳaydıdur ol ḳayda kayd olmaḳ ne ḳayd

Kâr ise maḳṣūd 'aşḳuň gibi kâr olmaz baňa

(G. 26 / 2)

[155] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 49.
[156] Yozgat yöresine aittir.

Ṣanmaňuz ancaḳ beni bī-hūş kim merdân-ı Ḥaḳ

‘Aşḳ câmın kime ṣundılarsa bī-hūş itdiler

(G. 91 / 2)

Ġayrılar görüp vefâsın ben cefâsın çekdügüm

Hep belâ-yı derd-i ‘aşḳ-ı cân-sitânıdur baňa

(G. 37 / 4)

Reh-i ‘aşḳında yâruň ey didiler baňa serden geç

Ne cân ḳaldı ne dil ṣanmaň yolında gitdi ser tenhâ

(G. 5 / 2)

2.3.9.2.1.1.5. Gam

Keder, tasa, dert, gussa, belâ anlamlarındadır. Āşık daima gam içerisindedir. Yani gamın esiridir. Gamdan harap haldedir. Fakat halinden de hoşnuttur.[157] Divân şiirinde bu kelime ile beraber bahsedilen bu anlamdaşları çok kullanılır. Çünkü divân şiirinde şâir ve âşık daima gamlıdır. Âşık gözüyle sevgilisini görünce derde düşüp canında ve gönlünde dert hisseder. Bu dert, kavuşamamanın verdiği ızdıraptır. Sevgilinin saçı ne kadar uzun ve çok ise âşık da o saç yüzünden o kadar dert çeker. Āşığın gönlü sevgili yüz vermediği zaman dertten binbir parça olur ve her bir parçası sevgilinin saçının teline asılı kalır. Dert, âşık için bir mihenk taşı gibidir. Bu yüzden âşık daima gam ister. Gam âşığın en vefâlı ve en eski dostudur. Baştan beri bu yolsa ikisi beraber yürümektedir. Ancak dert bittiği zaman vuslat kendini gösterecektir. Āşığa ızdırap veren bu dert, olgunlaşmasına yardımcı olur.[158]

Divân şiirinde aşklar platonitir. Âşık olan kişi ise her zaman bahtsızdır. Sevgilinin eziyetlerinden ve kötü davranışlarından şikâyetçidir. Gönlünden dert ve gamdan başka her şeyin eksildiğini bir derdin baki kaldığını söyleyerek bu durumdan yakınmaktadır:

[157] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 386.
[158] Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 172.

Çeşm-i pür-nemden ziyâdan ġayrısı urmâkda mevc

Gönlimüzden derd ü ġamdan mâ'adâ eksilmede

(kaside / b.5)

2.3.9.2.1.1.6. Hicran

Ayrılık acısı, üzüntü, inleme, özleyiş, ele geçirilemeyen bir şey için üzülme durumlarının her biri için kullanılanbir kelimedir. Âşık ölüm halindedir, kan yutar, Ytoprak olur, gece sabah vakitlerine kadar ağlar, daima ah eder, kanlı gözyaşları döker. Bu sebepten dolayı divân şiirinde hasretve hicrân ile aynı anlamda kullanılır.[159] Âşığın en büyük derdi hasrettir. O, ayrılık ve hasrete asla tahammül edemez. Ayrılık çekmek yerine sevgilinin bütün cefasını çekmeye hazırdır. Sevgilinin âşığın rakipleri ve yabancılarla vakit geçirmesi onun için en büyük acıdır. Hatta rakiplerin alay edişleri âşığı öldürür. Âşık bu durumlardan dolayı ölümlü hastadır. Devamlı kan yutmakta, geceler boyu yanıp ağlamakta ve âh etmektedir. Bu ayrılık ve dertten vücuda gelen gözyaşları, dünyayı onun başına zindan eder ve belini büker. Sevgilinin yüzü, yanağı, dudakları, saçları, dişleri, çene çukuru, eşiği, mahallesi, ayağının toprağı vs. kısacası her şeyi âşık için daima birer hicrân sebebidir. Hatta bazen onun dert ve gamına da hasret çekilir. Āşık tam olarak böyle bir melankolinin içindedir. Tek çaresi sabır ve sevgiliyi hayal etmektir. Yani aslında âşık esir olmuştur. Bu hicran köşkünde sultan olmuştur. Âşığın feryadı ve hasreti ile her yer ateş olur yanar. Cehennem olup azap verir, yara olur acı çektirir.[160]

Aşk, sevilenin zalimliği ve acı çektirme isteği ile seven ve acı çekmesi üzerine kurulmuştur. Bütün bunlar, sevenin sevdiğine kavuşmasına engeldir ve bu kavuşamama durumu, aşkı daha da yüceltmiştir. Âşık her ne olursa olsun ayrılık da dâhil; buna razıdır:

'Aşḳdur bu yönde baş oynatmaḳ ednâ pâyedür

Tīġ-ı firḳat ġam degül eylerse baġruň laḫt laḫt

(G. 53 / 3)

[159] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 399.
[160] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 207.

Dünyada âşığa gereken şey, aşk derdidir. Nitekim bu dünya evinden maksat da güzeli sevmektir. Aşk derdi âşığa ızdırap verse bile onun nur yüzünün görülmesi ile ayrılık rüzgarı yerini kavuşma rüzgarına bırakmaktadır:

Ṭab-ımuz hicr ile dem-beste iken ġonca-ṣıfat

Geldi gül gibi anı açdı nesīm-i vuṣlat

(G. 55 / 1)

2.3.9.2.1.1.7. Vefa

Cevr ve sitem sevgilinin en belirgin özelliklerindendir. Vefasızdır, sevgisine güvenilmez. Āşıktan sevgisini saklar. Sevgilinin özellikleri arasında acı ve ıstırap verici olması önde gelir, cana kasteder. Sözünde durmaz, âşığın ağlayıp inlemesi acıdan, üzüntüden ölecek duruma gelmesi onu etkilemez. Sevgili âşığa sebepsiz yere eziyet eder. Bu özellikler divân şiir geleneğinde sevgiliyi sevgili yapan özellikler olduğu için ayıplanacak özellikler değildir. Dayanılması zor görünen bu olumsuz özelliklerine rağmen âşığa düşen görev sevgilinin eziyetlerine sabırla tahammül göstermektir. Sevgiliye olan aşk ve düşkünlük bütün bu olumsuzlukların niteliğini değiştirebilecek seviyededir.

2.3.9.2.1.1.8. Vuslat

Kavuşma, visâl anlamlarında kullanılıp âşığın sevgilisine kavuşması olarak düşünülür. En son ve en esaslı hedeftir. Bütün gayretler onu ele geçirmeye yöneliktir.[161]Divân şiirinde âşığın tek isteği vuslattır. Ağlayıp inlemesi sadece kavuşabilmek içindir. Âşık sevgilinin yüz vermemesi sonucu ayrılık çekmektedir. Yani hicrân içindedir. Ancak hicrânın sonunda vuslat vardır. Tabiî her başlangıç bir son buluşun habercisi olduğu gibi her vuslat da bir hicrana gebedir. Âşık vuslatın sonunda erişeceği nimetlerini düşünerek hicrânın zahmetlerine göz yumar. Vuslat için sevgiliye devamlı bir yakarış içindedir. Vuslat mümkün olmayınca üzülür. Hele ki rakîbin vuslata ermesini bırakın, onun sevgiliye bi adım dahi yaklaşması âşığı kahr-ı perişan eder. Fakat vuslat öyle kolay ele geçecebilecek bir şey değildir. Bu bakımdan Hüma kuşuna benzer.[162]

[161] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 404.
[162] Pala*, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 476.

Sevgiliden ayrı olmak âşığı inletir ve güçsüz hale getirir. Ayrılık sıkıntısına katlanamayan âşık, ölecekmiş gibi hisseder. Āşık, sevgiliden ayrı olmanın acısının kendisini güçsüz bıraktığını ve ayrılık acısına tahammül edemediğini her fırsatta dile getirir ve sevgiliden merhamet diler.

Sīne-çâk olmadın ġaraż

Vuṣlata feṭḥ-i bâbdur güyâ

(G. 18 / 6)

Āşık, ayrılık üzüntüsüyle can verir. Artık ayrılık gamıyla ölecek duruma geldiğini söyleyerek, dünya padişahı olarak gördüğü sevgiliden adalet bekler, âdil olmasını ister. Sevgilinin merhametsizliğinden yakınır. Kendisini hasta, sevgili ise tabip olarak görür ve derdine derman ister:

Vaṣluň umsam nola çoḳ çekmek ile hicrânuň

Ḫasta çoḳ yatsa virür kendüye ümmīd-i şifâ

(G. 28 / 3)

2.3.9.2.1.1.9. Kölelik

Rûhî, âlemin sultanıdır. Fakat aşk köyünün kölesidir. Adeta o köyde aşk ve arzu ile yanıp tutuşmaktadır. Arzusu ise sevgilinin bakışına nail olabilmektir. Zira o köyün sultanı sevgilidir. Rûhî, aşk köyünün sultanı olan sevgilinin kölesi, kuludur. Bu anlayış hemen bütün divan şairlerinde vardır.[163]

Ārzū-yı vaṣl idersem ġam degül dildârdan

Bendeler lâbüd ider sulṭâna ‘ârż-ı iḥtiyâc

(G. 61 / 2)

2.3.9.2.2. Sevgili

Divân şiirinin başkişisidir. Diğer bir tabirle Divân şiirinin mihenk taşı denilse yanlış bir tabir olmaz. Sevgili idealize edilmiş bir tiptir. Her bakımdan idealdir. Güzel değil, en güzeldir. Boyu en uzun, beli en ince, yüzü aydan, güneşten de güzel. Şiirde anlatılan sevgiliyi insanlar arasında bulmak mümkün değildir. Nedim, Yok bu şehr içre senin vasf ettiğin dilber Nedim/ Bir perî-sûret görünmüş bir hayâl olmuş

[163]Öztoprak, *Rūhī'nin Şair Anlayışı*, s. 16.

sana[164] derken, onun idealize edilmiş oluşuna işaret eder. Can, cânan, cânâne, yâr, dost, mahbûb, habib, ma'şûk, güzel, hûb, hûbân, sanem, büt, nigâr, server, şâh, şeh, hüsrev, sultan, mâh, âfitâb, şûh, tabîb, dilber, kâfir, nazenin, hûnî, bîvefâ, dildâr, dîlrübâ, dilârâ, dil-nüvâz, gülizâr, gülendâm, melek, mehlikâ, sâkî, peri, mutrib vs. kelimelerin hepsi onun güzel niteliklerini bir nebze de olsa tarif edebilmek için kullanılmaktadır. Sevgilinin özellikleri içinde acı ve ızdırap verici oluşu başta gelir. Cevr oku atar, cana kasdeder. Ādeta âşığa düşman gibidir. Kimse ona hesap soramaz. Bütün bu çaba, şairlerin kalemi, âşığın varlığı bile kendisi ile mümkündür. Hatta ettiği bu eza ve cefalar günah bile olsa melekler ona günah yazmaz. Gönlü taşa benzer, ona vuslata erişmek mümkün değildir, merhametsizdir. Aksineâşığın ağlaması ona zevk verir. Âşık ne kadar çok ağlarsa o kadar makbûl olur. Sebepsiz yere cevr ü cefâ eder. Âşığın âh u feryadını, inlemelerini duymazdan gelir. Bütün bu haller sevgilinin kendine has sıfatları olduğu için kimse tarafından ayıplanmaz. Çünkü o, gönül köşkünün sultanıdır. Sevgilinin eziyetten vazgeçmesi de âşık tarafından menfi bir davranıl olarak yorumlanır. Çünkü âşık bunu sevgilinin kendisinden yüz çevirmesi gibi yorumlar. Kısacası o, dert ve belâ, cevr ü cefânın esas temsilcisidir. Âşık bu hâlden memnundur. Şikâyet etmez. Sevgili, aşk oyunlarıyla gönüller alır veya kıskandırır. Tek amacı âşığa olan düşkünlüğü değil fitne sağlamaktır. İşte bu yüzden sevgili fettân ve âşüftedir. Ancak bütün bu olumsuz yönlerine rağmen bazen de şefkatli ve merhametli olabilir. Çok nazik ve nazenindir, en ufak bir şeyden incinir. Kolay kolay kendisini göstermez. Āşıklar onu görebilmek için mahallesinde gece gündüz nöbet tutarlar.[165]

Eğlence âlemlerinin eksilmez veya yokluğuna tahammül edilemeyen unsuru olan servete olan düşkünlüğü de olan sevgilinin daima yanında bulundurduğu bir unsur da aynadır. Ona edilecek hediyelerin en güzelidir.[166]

2.3.9.2.2.1. Sevgilinin Uzuvları

2.3.9.2.2.1.1. Göz

Âşık sevgilisinin güzelliği karşısında kendini puthanede dinden imandan çıkmış olarak gösterir. Çünkü o güzellik aklını başından almış ve onu, ne yaptığını

[164]Nedim G 273/2-8.
[165]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 401.
[166] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 142.

bilmez hale getirmiştir. İşte bu cezbedici güzellik unsurlarından birisi de sevgilinin çoğu zaman "siyah göz" olarak nitelendirilen gözleridir:

Halini âşıkların görmekde işitmekdedir

Güş-ı hūşuň bir yaňa çeşm-i siyâhuň bir yaňa

(G. 23 / 2)

2.3.9.2.2.1.2. Ten

Sevgilinin vücut özellikleri adeta bir sanatçı tarafından sanatkârane bir üslup ile dile getirilmektedir. Genellikle sīm-ten olarak ifade edilen güzelin teni altın gibi parlak ve ulaşılamayacak kadar kıymetli ve değerlidir:

Bir büt-i sīm-tenüň küştesiyüz kim götürür

Gâh zer ḫançer u geh tīġ-ı mücevher belde

(G. 334 / 4)

2.3.9.2.2.1.3. Yüz

Sevgilinin yüzü ehemmiyet itibariyle diğer uzuvlarını geride bırakır.[167] Şairlerin bahâr-ı hüsn olarak dile getirdikleri divân güzeli, dünyada eşi benzeri olmayan bir güzelliğe sahiptir. Nur yüzlüdür. Yüzü güneşe benzetilir:

Şeb-i ġamdur elem-i hicr ile nevrūz baňa

Yanar âteş görinür mihr-i cihân-sūz baňa

(G. 4 / 1)

2.3.9.2.2.1.4. Boy

Āşık, sevgiliden bahsederken uzunluğu ve dik duruşu bakımından serviyi teşbih unsuru olarak kullanmaktadır:

Sehī-ḳâdler nihâl-ı ḳâmet-i bâlânâ pey-revdür

Naẓīrüň yoḳ ṣalınsaň yaraşur ey sīm-ber tenhâ

(G. 5 / 3)

[167] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 206.

2.3.9.2.2.1.5. Saç

Geleneğe göre âşığın gönlü acıdan bin parçadır ve her parça sevgilinin saçının teline asılmıştır. Sevgilinin saçı toplu olduğu konumda gönül de rahat eder. Ancak bazen sevgili saçını aşağı doğru salmaktadır. Zira sevgilide makbul olan saç ayağa kadar dökülen saçtır. Âşığı bu ızdıraba sürükleyen şey sevgilinin süslenme arzusudur. Sevgilinin saçı âşığı deli divâne etmektedir. Aynı zamanda uzun saçlar ile saçlara duyulan sevgi hikayesi arasında uzunluk bakımından bir benzerlik bulunmaktadır. Perişan, bi-karar, ser-gerdan, dağınık, dolâşık, pür-tab, avareşeklinde tabirler ile ele alınmaktadır.[168] Şairin sevgilinin saçlarına duyduğu aşk, bu aşk hikayesinin doğduğundan beridir:

Ḫaṭından mülk-i ḥüsne yoḳ żarar zîrâ akrabadur

Ḳoyılsa cümleye ol ḫâl-ı ʻanber bu yeter tenhâ

(G. 5 / 4)

2.3.9.2.2.1.6. Dudak

Ağzın üst ve alt kenarı kısmı olarak tanımlanabilir.[169] Dudak, divân şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından birisidir. Görünüşündeki güzelliği en önemlisi renk itibariyledir. Bu sebepten renk, darlık, yuvarlaklık, kenarındaki ben, ayva tüyleriyle çevrili oluşu, konuşma, söz, ağız oluşturucu vs. yönleriyle dudak, divan şairinin vazgeçemediği bir güzellik ögesi olmuştur. Şairlerin tensel açıdan öpmek, emmek, buse almak vs. anlamlarında kullandıkları da olmuştur. Sevgilinin dudağının kenarı ile dahi gülümsemesi âşık için fevkalade bir durumdur. Bilindiği üzere canın son çıkış noktası dudak olduğu için can ile yakından ilgilidir. Bu noktada dudaktan dökülen can veren kelimeler de önem kazanır. Dudak, birçok yönlerden teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Renk ve şekil yönünden şarap ve kadehe teşbih edilmiştir. Şirinlik en belirgin özelliğidir. Ancak yine de acı sözler söylemesi kaçınılmazdır. Renk bakımından lale benzer. Bazenyakut ve mercan olduğu görülür. Şekil yönünden bir hokka, dür, mühr-i Süleyman'dır. Bu hokka veya dürc şeklindeki dudağın içinde inci dişler saklıdır. Ateş, kan, sürh, kan içici gibi özellikler de dudağa

[168] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 152.
[169]Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* s. 363.

aittir. Ab-ı hayattır, ancak onu içebilen olmamıştır. Söyledikleriyle ölüleri diriltmek bakımından bir Îsî nefes ve Îsî dem'dir. Dirilen ise âşığın kendisidir.[170]

Āşık sevgilinin dudağını öpemediği zaman üzülür. Canı pahasına sevgilinin dudağını öpmeye razı olur. Bazen de yoluna canını vermeye hazır olduğu sevgilinin kendisini öldürmekten vazgeçmesinden korkar. Çünkü olumsuz yönde de olsa âşık, sevgilinin kendisine ilgi göstermeye devam etmesini ister. Öldürme niyetiyle sevgilinin âşıkla ilgileniyor olması bile âşık için bir lütuftur. Sevgilinin dudağı çoğu zaman lal'e benzetilir. Lal gibi olan dudağıyla inci gibi değerli sözler söylediği belirtilmektedir ve o dudaktan çıkacak her bir söz oldukça kıymetlidir:

La'l-ı yâra baḳduġum demlerde ḳanile ṭola

Āh kim 'ayn-ı belâdur dīde-i pür-ḫūn baňa

(G. 27 / 2)

2.3.9.2.2.2. Sevgilinin Maddi- Manevi Halleri

2.3.9.2.2.2.1. Cevr

Haksızlık, zulüm, ezâ-cefâ, sitem karşılığında kullanılır. Divân edebiyatının en belirgin özelliklerinden birisi sevgilinin, âşığına bitmez tükenmez cefalarda bulunmasıdır.[171] Bu durum, âşığın kaderi olduğu kadar sevgilisinin onu hatırlatması olarak düşünülebilir. Cevrin asıl sebebi ayrılıktır. Âşık bu eziyyetten çok az şikâyette bulunur. Çünkü cevirden şikâyet sevgiliye sadâkatsizliktir. Âşık da varoluş sebebi ile sevgiliye sadıktır. Bunca eza ve cefaya karşılık sabır içindedir. Yani çektiği eziyetlerin sınırı yoktur. Çünkü sevgili bir kerecik bin kere cevr gösterir. Daha çok, cefâ kelimesiyle birlikte "cevr ü cefâ" şeklinde kullanılan cevr için en iyi çare sabır ve içkidir. Sabrın sonu selâmet olduğu gibi, cevr ü cefânın sonucu da sevgilinin vuslatıdır. Ancak bu vuslat bir hayal ürünüdür, asla gerçekleşmez. Âşığın, cevr ü cefâlara tahammül ettiği ölçüde değeri artacaktır. Cevr ü cefâ maşuka, vefâ ise âşığa münhasırdır. Bunun tecelli yeri ise âşığın gönlüdür. Cevr ü cefâ sonucu âşık bazan zevk duyar, bazan iki büklüm olup ihtiyarlar. Âşığa cevr ü cefâ eden bir başka unsur da devir ve felektir. Bütün bu eziyetler âşığa gelirken ok, kılıç haline girerler.[172]

[170] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 285.
[171] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 395.
[172] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 101.

Gelenek esasına göre sevgili âşığa zulüm eder ve âşık da bu durum hoşnuttur. Çünkü bu durumu bir lütûf olarak görür. Şair de beyitte vücudunun doktoru olarak gösterdiği zamanın eziyete layık olmadığından bahsetmektedir:

Lâyıḳ degül cefâya vücūduň ḥekīmi dehr

Virsün kemâl-i merḥametinden devâ saňa

(G. 12 / 2)

2.3.9.2.2.2.2. İşve, Naz

Kadınların ilgi çekmek, gönül çelmek için takındıkları hoş, aldatıcı tavır, kırıtma, naz, cilve, eda demektir.

Sevgiliyi âşık olmaya değer kılan şeylerden birisi de âşığa yaptığı naz ve istiğnadır. Bu unsur sevgiliyi sevgili yapan geleneğin temel taşı niteliğindedir:

Kemâl-ı ḥüsnile mümtâz-ı ʻâlem olduġına

Cemâluňa iki şâhiddür ol delâl u o ġanc

(G. 63 / 6)

2.3.9.2.2.2.3. Lütuf

Hoşluk, güzellik, iyi muamele, iyilik, kolaylıktır. Bir başka deyişle Allah'ın yardım ve müsaadesidir. Latîf ve letâfet kelimeleri de lutf ile alakalıdır. Divân şiirinde âşık için sevgiliden çeşitli şekillerde daima lütufta bulunması beklenir.[173]

Āşık, sevgilinin kendisini öldürmekten çekinmesi sonucu, dünyadan usanıp canından bezdiğini söyler. Âşık için, sevgili tarafından öldürülmek bile bir lütuftur. Ayrıca sevgilinin derdiyle, ondan ayrı olmanın üzüntüsüyle yaşamaktansa âşık ölmeyi tercih eder:

Hep ʻaksinedür işleri ol ṭūṭi-i cânu

Luṭf eyle diseň Rūḥī-i zâra ġażab eyler

(G. 26 / 5)

[173] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 292.

2.3.9.2.3. Rakip

Herhangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biridir. Âşık ve sevgili çenberine dahil olan üçüncü bir şahsiyettir. Her ne kadar müstakil bir şahsiyet olarak işlenmese de pek çok beyitte karşımıza çıkmaktadır.[174] Divân şiirinde âşık-maşûk İkilisi arasında âşık ile yarışan ve üstün olmayı amaçlayan kişidir. Rakip, âşığın nazarında kötü olan kişidir. Daima sevgili ile arasına girmekte, fitne ve fesatlık tohumları ekmektedir. Âşığa sevgili kadar eziyetlerde bulunur[175]

Divân şairleri aşk eksenli bir şiir anlayışı içindedir. Hemen her beyitte beşeri veya ilahi anlamda aşk, âşık, maşuk üçlüsü karşımıza çıkar ve sonra rakip de konuya dahil olur. Rûhî de birçok şiirinde aşkı işlemiş ve kendini âşık olarak nitelendirmiştir. Ona göre şair âşık olmalıdır ve sevgiliden karşılık beklememelidir. Çünkü aşk sevgilinin cefası ile mümkündür.[176] Yar ve ağyar, bütün divan şiirinde bilhassa gazellerde bulunan kişilerdir. Yar sevgilidir, dosttur. Ağyar rakiptir, âşığın, yani şairin düşmanıdır. Yani bu kişiler, bütün divan şairlerinin nazarında daima aynı özelliklere sahiptirler ve aynı davranışlarda bulunurlar; biri cefa eder, diğeri düşmanlık. Her şair bunu farklı şekillerde dile getirir.[177]

Şair kendisini âşık olarak nitelediği için sevgilinin mahallesinde gezinen rakipler de kendisi de rahatsızdır. Hatta bu rahatsızlığını rakibi ve onun destekçilerini, köpeğe benzeterek dile getirmiştir:

Seg raḳībi didiler gitdi bugün dünyâdan

Rūḥīyâ gerçek olursa bizüm olur dünyâ

(G. 12 / 5)

Rakip âşık için yabancı sevgili için yardır. Rakibi âşığın gözüyle tanıdığımız için daima kötü ve acımasızdır. Sevgili ile âşığın kavuşmasını engeller. Âşık kendisiyle sevgili arasına giren bu, rakipten şikayetçidir. Bu nedenle âşık üzüntü içindedir. Sevgiliyi rakip ya da ellere karşı davranışları konusunda uyarmasına rağmen âşık sevgilinin beklediği biçimde davranmasını sağlayamaz. Sevgili âşıktan

[174] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 416.
[175] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 374.
[176]Öztoprak, *Ruhi'nin Şair Anlayışı,* s. 14.
[177]Güler, "Bağdatlı Ruhî'nin Meşhur Terkib-bendine Sosyal Psikoloji Açısından Bir Bakış", s. 14.

çok onlarla ilgili görünür. Âşıkla rakip arasında sürekli bir mücadele vardır. Âşığa göre rakip onun sevgiliye kavuşmasını engelleyen, ona sevgili kadar eziyet eden kişidir. Rakiple uğraşmakta bazen çaresiz ve güçsüz kalan âşık sevgilinin ona kendisinden daha çok ilgi göstermesi karşısında öyle büyük bir üzüntü duyar ki bu üzüntüyü çekmektense ölmeyi tercih etmektedir:

Gezermiş reh-güẓârında raḳīb-i kec-naẓar tenhâ

Göñül şâd ol ki ḳaldı saña ol nūr-ı basar tenhâ

(G. 5 / 1)

2.3.10. Eğlence Hayatı

2.3.10.1. Bezm

Bezm, sohbet ve eğlence meclisi demektir.[178] İlkbahar mevsiminde çemende, kırlarda veya bir gülbahçesi vs. güzel yerlerde gezip eğlenmek, içip coşmak günümüzde bile istenilen bir eğlence şeklidir. Eskiden bu âdet daha cezp edici idi. Çünkü sevgili o bahçede salınan bir servidir. Sevgilisi, sâkîsi, çalgıcısı, gazeller okuyanı, yârânı ve içkisi, mezesiyle meclis, şâirlerin şiirlerinde en rağbet ettikleri durumlardır. Gelenekte, bezmde herkes yere bir daire oluşturacak şekilde yan yana oturur. Sâkî elindeki büyük kadehi, içki kâsesinden şarap sunar. Böylelikle herkes dert ve kederinden kurtulur, eğlenir. Bezmde bir musikî ve raks vardır.[179]

Sevgiliye olan yoğun duyguların dile getirildiği yer, açık havada "bahçe"de, kapalı mekânlarda "meyhane"de kurulan meclisin sözü edilen hayali misafiri sevgilidir. Mecliste geçen her konu ona ve onda bulunan güzelliklere dairdir. Āşık aşkının derdiyle hem-hal olduğundan bahsetmektedir. Bu meclis denilen yer bazen kapalı bir mekan bazen de saray olarak düşünülen yerin bahçesi olabilmektedir. Burada aşkından bahseden âşık bir nebzede olsa rahatlamaktadır. Meclis pirlerinden öğütler almakta, onlar sayesinde yolunu aydınlatmaktadır:

Biz mest-i mey-i mey-gede-i 'âlem-i cânuz

Ser-ḥalḳa-i cemiyet-i peymâne-keşânuz

(terkib-i bend 1 / 7)

---

[178] Levend, *Divan Edebiyatı Kelimelerve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,* s. 647.
[179]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 82.

Rûhî her ne kadar ilahî aşk şarabından ve onunla sarhoş olduğundan söz etmişse de, şarabın ve sarhoşluğun gerçek anlamını ifade eden, işret meclislerini anlatan beyitleri de vardır. Şarap dert dağıtır. Şair daima dertlidir, çünkü âşıktır. Āşık olmak bunu gerektirir. Bu yüzden âşığın yani şairin şaraba ve sarhoş olmağa ihtiyacı vardır. Derdinin ızdırabını bu şekilde dindirir. Şaire göre dünya bir gamhanedeir. Şairi dertlendirip, kedere düşüren dünya tabi ki de fani dünyadır.

Kenan Mermer'in, "geçip giden zamanı/dehri ve dolayısıyla âlemi, âşk meyhanesinde ne aklı başında ne de sarhoş olarak seyrettiğini ifade eden Rûhî, bulunduğu meclisi dünyaya benzetir. Bu garip dünyada her şey baş aşağıdır ve her gün binlerce kâse kırılıp heba olmaktadır. Dünya halkı, meyhanede çakırkeyf olarak etrafında bakınan âşıkların bezminde yaşanan şeyleri yaşamak durumundadır. İnsan aklı başında da olsa, sarhoş da olsa kâselerin kırılmak kaderini yaşadığı bir bezmde olduğunu anlayabilmelidir. Bu bezm âşıklar meyhanesi olduğu kadar aynı zamanda gam meclisidir. Orada Hızır olmak Mecnun olmak, hatta Musa yahut İsa yani bir peygamber olmak bile bu yazgıya karşı direnç gösteremeyecektir" yorumu durumu açık bir şekilde ifade etmiştir.[180]

2.3.10.2. İçki ve içkiye ait unsurlar

2.3.10.2.1. Bade

Şarap, içki anlamlarına gelir. Bade ile bu ifadeler kasdedilir.[181] Şarap ve mey kelimeleri de sıkça geçmektedir.[182] Divân edebiyatında en çok kullanılan, şairin mahmurluğuna sebep olan içecek maddesidir. Câm, sâgar, ayak, kadeh, piyâle, peymâne, ratl gibi mazmunlarla da bâdeden bahsedilir. Rengi dolayısıyla dudağa, kana, gözyaşına, yanağa benzetilir. Lezzeti ve sarhoş edici özelliğiyle de söz konusu olmuştur. Bezmin vazgeçilmez unsurudur. Şaraptan söz edildiği zaman nâb, sâfi sıfatlarıyla birlikte kullandığı da olmuştur. Divân edebiyatında olduğu kadar halk edebiyatında ve tasavvuf edebiyatında da kullanılır. Âşık, Allah'a ulaşma yolunda tasavvuf ehli, bâde de ruhun hoşnutluğu için bir araç olarak kullanılır Şâirlerin bâdeyi hangi maksatla kullandıkları çoğu zaman belli değildir. Divân edebiyatının gazellerinde bâdeden bahsetmek bir gelenek halini almıştır. [183]

[180]Mermer, "Bağdatlı Rûhî'de Hicvin Başka Bir Yüzü: Çarh ve Dehr", ss. 93-114.
[181] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,* s. 527.
[182]Levend, *Divan Edebiyatı Kelimelerve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,* s. 120.
[183] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 62.

Aşka dair önemli unsurlardan bir başkası da "bâde" olarak karşımıza çıkan "şarap" metaforudur. Şarap sayesinde âşık aşkının acısını dindirip kendinden geçmektedir. Sevgiliye kavuşmak için bir aracı olarak düşünülebilir:

Dehrden peymâne-i mihr ü vefâ eksilmede

Ḳalb-i ehl-i ḥâlden ẕevḳ u ṣafâ eksilmede

(Kaside / b. 1)

2.3.10.2.2. Câm

Şarap kadehi manasında oldukça fazla kullanılmaktadır.[184] Esas itibariyle ifade edilmek istenilen şey içkinin kendisidir.[185] Şairlerin kadeh anlamında en çok kullandığı bir kelimedir.[186] Birçok anlamı vardır. Câm, sevgilinin dudağıdır, ağzıdır. Çünkü içi şarap ile dolu olan bir kadeh tıpkı dudak renginde kırmızı görünür. Aynı zamanda sevgilinin ağzı acı sözlerle doludur. Bir kılıç misali keser, geçer. Sonuç olarak şarap da acıdır. Bu anlamda özdeştirebiliriz. Öte yandan câm bir gonca yahut bir güldür. Kırmızılığı yönünden ve çekiciliği nedeni ile bu ilişki kurulur. Bazen ise câm, bir lâledir. Çünkü lâle, renk ve şekil bakımından câma çok benzer. Güneşe benzediğini de söylemek mümkündür. Çünkü tıpkı güneş gibi ışıltılı ve parlaktır. Netice itibariyle âşığın kendinden geçmesini sağlar. Divân edebiyatında şarap ve dolayısıyla kadeh, oldukça önemli bir yere sahiptir. Şâir de şiirlerinde sık sık kadehten bahseder.[187]

Şarap kadehi, sevgilinin dudağı değdiği için oldukça kıymetlidir. Her âşığın ulaşmak istediği, tatmak istediği o güzelliğe şarap kadehi her an vakıf olmaktadır. Cansız bir varlık dahi olsa o mutluluğa erişebilmiştir. Bazen de "zaman"la eşdeğer tutulmuştur:

Ter-dâmen olanlar bizi âlūde sanur lïk

Biz mâ'il-i būs-ı leb-i câm u kef ü destüz

(terkib-i bend 1 / 2)

[184] Levend, *Divan Edebiyatı Kelimelerve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,* s. 207.
[185] Tolasa, *Ahmet Paşa'nin Şiir Dünyası,*s. 527.
[186] Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* s. 293.
[187] Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü,* s. 92.

2.3.10.2.3. Saki

Kadeh sunan, içki veren anlamına gelir. Divân şiirinde meclisin vazgeçilmez unsurudur. Meclise neşe ve canlılık verir. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Şâirin gözünde sâkî, sevgili ile eşdeğerdir. Bütün bu hallerde bezmde sâkî güzelliği ile dikkat çeker. Hatta âşık, içkiden değil sakinin güzelliğinden sarhoş olmauştur. Sâkîden, içkiden başka dilekte de bulunabilir. Meselâ şâir ondan vuslat veya dudağının içkisini sunmasını isteyebilir. O Hızır'a benzer ve bereket dağıtıp herkesin gönlünü yapar, hazırlar, içki sunar, meclise neşe ve parlaklık sunar, şarkı söyler vs. Daha pek çok görevle yükümlüdür.[188]

Şairin "Ey saki!" diye seslendiği kimse divân şiirinin güzelidir. Bu güzelden kendisine şarap getirmesini ister. Çünkü sevgiliden alacağı şey şarap dahi olsa onu kendine getirecektir. Sevgilinin güzelliğiyle sarhoş olan âşık çareyi yine sevgilinin ellerinden dilenmektedir:

Mey ṣun bize sâḳī bizüz ol ḳavm ki dirler

Rindân-ı ṣabūhī-zede-i bezm-i ḳıdemdür

(terkib-i bend 2 / 6)

2.3.11. Savaş Unsurları

Savaş, savaş ait aletleri, yapılan mücadeleler, kullanılan unsurların klasik şiir kahramanlarına yansıması ve savaş meydanındaki başarılarından bahsetmesi ile şiirlerinde sıklıkla karşılaşırız. Divân şairlerinin silahlarla harp aletlerini yalnız zafer durumlarında kullanmadıkları hatta genel itibariyle teşbih unsuru olarak yer verdikleri de görülmektedir.[189] Bu durum, onun mesleğinin şiirini etkilemesiyle alakalıdır.

Yüzyıllardır şairler âşıkların sevgiliye olan ilgisini anlatmak için çeşitli metaforlara başvurmuşlardır. Savaş, savaş aletleri ve savaşa ait birçok unsur söz konusu olmuştur. İnsandaki irade atın dizgininin mesabesindedir. İnsan olmayacak isteklerini irade dizginiyle gemler. Ancak doludizgin koşan bir atı dizginlemek zordur. Çünkü insanoğlu arzularıyla vardır ve bu istekleri karşısında çaresizdir. Dizginden boşalan at ancak vurularak durdurulabilir. Buradaki hadise seven ile

[188]Pala,*Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, s. 400.
[189] Levend, *Divan Edebiyatı Kelimelerve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar,* s. 647.

sevilen arasında cereyan etmektedir. Sevgili ve âşık adeta mücadele eden iki şövalye gibidir. Lakin bu mücadelede eşit olmayan bir rol dağılımı vardır. Sevgili daima tahakküm eden bir konumdadır. Çoğu zaman kılıçlı bir süvari olarak tasvir edilmektedir. Āşık ise bu tabloda mücadele veren, zayıf taraf konumundadır. Bu yüzden genellikle âşık manevi bir avcıya, bedeni yayın ipine, ahı ise oka benzetilmektedir. Zira âşığın vücudu dertten bükülüp yay şeklini almış, ızdıraplar onun belini bükmüştür. Âşığın göğsünden fırlayan ah oku da uzun ve dimdiktir. Aşkını kontrol etmek isteyen âşık, sevgilinin yüzünü gördüğü anda kontrolden çıkar ve ona yaklaşmak ister. İşte bu davranış ölümü hak eden bir davranıştır. Hızlı bir süvariye benzeyen sevgili bu davranışı cezalandırmak üzere kılıcını çeker. Yani keskin bakışlarını atar. Rûhî'nin, rakipten başka, savaştığı kişilerden bir tanesi de Divân edebiyatının şahıs kadrosunda yer alan zahiddir. Zahidin de emeli sevgilinin kendisidir. Şair, sevgilin mahallesini cennete benzetir. Zahid de şair gibi sevgilinin mahallesine ulaşma isteğindedir. Bu sebeple, şair zahid ile de savaş ahvali içerisine girer. Bu durumda âşığın işi daha da zorlaşmıştır. Hem sevgiliye kendini kanıtlama gayesinde hem de sevgiliye meyl edenlerle başa çıkmak zorundadır: [190]

Baḫt-ı siyâh-kâriledür cengimüz

Yoḳsa biz ol muġbeçeden şâkirüz

(G. 185 / 6)

2.3.11.1. Hançer

Divân edebiyatı geleneğine göre, sevgili hançer kullanmakta ustadır. Şair sevgilinin özelliklerinden bahsederken onun yan bakışını keskin bir kılıca benzetir. Āşık bu yan bakışa rağmen yine de bakışın arzusundadır. Bu sebeple mahallesinden bir an bile ayrılmak istemez. Çünkü bilir ki oradan bir an bile ayrılsa rakipler ve zahidler sevgilinin mahallesini dolduracaktır:

Hançer alup tīġ ele mestâne yerüñden ḳopıcaḳ

Yüregi çoḳlaruñ ey naḫl-ı melâḥat ḳopdı

(G. 375 / 4)

[190] Sarıkaya, "Bağdatlı Rûhî Divanı'nda Osmanlı Savaş Kültürüne Ait Kavramlar", s.121-146.

Ġayr irmez saňa ṭaḳınsa eger yüz ḫançer

Ḫançer-i nâz yaraşmaz güzelüm her belde

(G. 334 / 2)

2.3.11.2. Kılıç

Kılıç, Divân edebiyatının genel kullanımına göre sevgiliyi etkileyebilmek için sevgilinin kullandığı unsurlardan bir tanesidir. Kılıç ile sevgilinin gamzesi bir manaya gelecek şekilde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra âşık-sevgili denkleminin üçüncü şahsı olan rakip de âşığa eziyet amaçlı kılıç çekmektedir:

Bir büt-i sīm-tenüň küştesiyüz kim götürür

Gâh zer ḫançer u geh tīġ-ı mücevher belde

(G. 334 / 4)

2.3.11.3. Ok

Hançer, kılıç, ok gibi bu tür silâhlar, düşmanı ya da düşmana ait bir hedefi uzaklaştırmak için kullanılmaktadır. Şair, sevgilinin can alıcı gamze oklarını üzüntülü canına ruh gıdası, gönlüne de zafer sermayesi olarak kabul eder. Söz konusu okların bazıları muhabbet oklarıdır. Bazıları da can alıcı oktur. Āşığın gönlü sevgilinin bakışıyla sürekli paramparçadır. Āşık için de aslında bu durum bir lütuf, ihsandır.[191]

Dilde peykânuň ḳarâr itmez giçerse ġam degül

Şīşe mecrūḥ olıcaḳ lâbüd içinde ṭurmaz âb

(G. 47 / 3)

2.3.11.4. At

Rûhî Divânı'nda sevgiliyi, iyi bir at binici olarak nitelendirmektedir**:**

İki gün şeh-süvârum semt-i istiġnâda cevlân it

Eger bilmeḳ dilerseň firḳatini a'dâdan eḥībbânuň

(G. 246 / 5)

[191] Sarıkaya, "Bağdatlı Rûhî Divanı'nda Osmanlı Savaş Kültürüne Ait Kavramlar", s.121-146.

İrfan mızrağının Rûhî'nin elinde olduğundan ve Rûhî 'nin şiirini yazarak meydana çıkmasını isteyen şair, Rûhî'yi bir usta savaşçıya benzetmektedir. Bu savaş alanında şairin silahının kalemi olacağından bahsedilmekte ve bu kalemden çıkacak ilim okunu taşıma lütfuna nail olacak kimsenin şair olduğundan bahsedilmektedir.

2.4. Rûhî Divânı'nın Yazma Nüshaları Hakkında

Bağdatlı Rûhî Divânı'nın farklı bir nüshası üzerinde inceleme yapmış olan değerli Coşkun Ak, karşılaştırmalı metninde bu nüshayı ele almamıştır. Rûhî Divânı'na şiir ve söyleyiş bakımından katıkıda bulunacağı düşücesi ile yola çıktığımız için Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'nde yer alan nüshayı çalışmamıza esas olarak aldık. Bunun dışında Rûhî Divânı'nın pek çok nüshası bulunduğu bilgisini edinmiş bulunmaktayız. Bu nüshalar şu şekildedir:

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 2849:

Bu nüshanın ilk sayfasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Halis Efendi Kitaplığı K. Sani 1298 mührü ile TC İstanbul Darü'l-fünun Kütüphanesi 1322 tarihli mührü bulunmaktadır.

Yk. 232, öç: 219x125-170x85, st: 19, yz: ta'lik, bk: gayet hafif nakışlı, ct: Kırmızı, kt: sarıca aharlı, ct: etrafı meşin, üstü yeşil kumaş kaplı.

2. Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 396:

Birinci yaprakta, Millet Kütüphanesi, Selimiye Tekkesi, Seyyid Mustafa ve okunmayan iki mühürle birlikte 5 adet mühür vardır.

Yk. 223, öç: 284x160-215x102, st: 23, yz: nesih, bk ve cl: yaldızlı diğer cetveller ve szb: kırmızı, kt: abadi taklidi, ct: koyu kahverengi meşin, şemseli.

3.Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi 758:

Birinci yaprakta Reşid Efendi'nin vakıf mührü ile Millet Kütüphanesi mührü basılıdır.

Yk. 248, öç: 238x140-184x90, st: 21, yz: ince ta'lik, başlık cetveli yaldızlı diğer cetveller ve szb: kırmızı, kt: sarımtırak, ct: etrafı ıstampa yaldızlı, kahverengi meşin, istinsah tarihi: H 1043/1633-34, müstensih: Rahmi Mehmed.

4.Topkapı Sarayı Müzesi, Revan 765:

Baş kısmında I. Mahmud tuğralı mühür ile Üsküdarlı Çavuşzâde Sürmeneli Abdullah bin Mustafa Cehdi'ye ait temellük kaydı vardır.

Yk. 229, öç: 205x145, st: 21, yz: nesih, kt: aharlı Avrupa, ct: miklepli siyah deri, meşin, şemseli.

5. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 235

Birinci sayfada İstanbul Üniversitesi mührürü basılıdır. Sonunda istinsah kaydı ve tarihi ile Edebiyat Kütüphanesi mührürü vardır.

Yk. 135, öç: 238x150, st: 21, yz: rik'a, szb: kırmızı, kt: sarı, ct: meşin, üstü ebru kaplı.

6. Millet Kütüphanesi, AE Manzum Es. 180:

Birinci sayfada Ali Emiri mührü son sayfada ise Millet Kütüphanesi mührürü vardır.

Yk. 66, öç: 207x130, st: 17, yz: çok güzel ta'lik, bk ve cl: yaldız, diğer cetveller laciverd, szb: Kırmızı, kt: yeşil, ct: kabartma mor kağıt kaplı.

7. Millet Kütüphanesi, AE Manzum Es. 179:

Yk. 179, öç: 198x143, st: 20, yz: bozuk nesih ve ta'lik, kt: aharlı, ct: koyu kahverengi meşin, şemseli ve miklepli, bazı sayfaları eksiktir.

8. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 3599:

Şeyhülislam Yahyâ, Bâkî, Fuzûlî Divânları ile aynı ciltte bulunan bu nüsha eksiktir.

Yk. 233, öç: 189x106, st: 20, yz: ta'lik, Müstensih: Hacı Mustafa bin Molla Rıdvan, İstinsah tarihi; 13 Ramazan 1066.

9.İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2939:

Baş kısmı ve son kısmı eksik olan bu nüshanın ilk sayfasında kütüphane mührürü vardır.

Yk. 89, öç: 192x124, st: 17, yz: ta'lik, kt: kalın lekeli, ct: arkası meşin üstü ebrulu.

10.İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2879:

Baş kısmında kütüphane mührü bulunan bu nüshanın sayfa aralarında eksiklikler vardır.

Yk. 87, öç: 211x125-150x90, st: 19, yz: rik'a, bk: kırmızı, cl ve szb: kırmızı, kt: sarı, ct: sırtı meşin üstü kağıt kaplı.

11. Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa 902:

Yk. 100, öç: 210x140-135x90, st: 21, yz: ince nesih, kt: Venedik, bk ve cl: tezhipli, diğerleri kırmızı, ct: koyu kahverengi meşin, etrafı yaldızlı.

12. Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi 1584:

Bağdatlı Vehbi Efendi'nin mührünü taşımaktadır.

Yk. 103, öç: 188x120-133x65, st: 17, yz: ince ta'lik, szb ve cl: kırmızı, kt: esmerce, ct: kırmızı kağıt kaplı.

13.Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 5222:

Bazı sayfalarını okumak mümkün olmayan bu nüsha, çok karışıktır ve yıpranmış bir haldedir.

Yk. 125, öç: 190x125, st: muhtelif ve meyilli yazılı, yz: bozuk nesih, szb: kırmızı, kt: aharlı, ct: kahverengi meşin.

14. Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah Sultan 3979:

İlk sayfada Mehmed Abdullah Efendi'nin mührü, son sayfada ise H 1264 tarihli vakıf kaydı vardır.

Yk. 84, öç: 205x150-150x100, st: 19, yz: bozuk rik'a, szv ve bazı beyitler: kırmızı, kt: renkli, ct: ebrulu ve mikrepli mukavva cilt.

15. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 3918:

Bu nüshanın başında I. Mahmud'un tuğralı vakıf mühürü ile Mustafa Tahir Efendi'nin mührü basılıdır.

Yk. 114, öç: 193x137-153x82, st: 19, yz: ta'lik, bk: tezhipli, yaldızlı, szb: kırmızı, kt: aharlı, ct: kahverengi meşin.

16. Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi:

Yk. 96, st. 17, stn. 2, 250x155, (180x86) mm. 1195 H. Keşf. 1.790, yz: manzum, telif: 1594/1595 m., Râşid Efendi 1887/1888.[192]

[192]Cokun Ak, *Bağdatlı Rûhî Divânı Karşılaştırmalı Metin*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2001

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞDATLI RÛHÎ DİVÂNI'NIN YAZMA NÜSHASININ GÜNÜMÜZ ALFABESİNE AKTARILMASI

KAṢĪDE-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1a

1. Dehrden peymâne-i mihr ü vefâ eksilmede
   Ḳalb-i ehl-i ḥâlden ẕevḳ u ṣafâ eksilmede

2. Dem-be-dem meclis perīşân olmaġa yüz ṭutmada
   Encümenden bâde-i behcet-fezâ eksilmede

3. Sâz u söze ḳalmadı evvelki gibi meylimüz
   Ya'ni dilden ârzū başdan hevâ eksilmede

4. Ṭab'ı ḳılmaḳda ġubâr-âlūde cevr-i rüzgâr
   Ṣafvet-i âyine-i 'âlem-nümâ eksilmede

5. Çeşm-i pür-nemden ziyâdan ġayrısı urmâkda mevc
   Gönĭlimüzden derd ü ġamdan mâ'adâ eksilmede

6. Gitmede dilden ṣafâgözden cilâ eksilmede
   Ẕevḳ-ı 'ayşa şevḳimüz gitdükce noḳṣân bulmada

7. Bezmimüzden gün-begün ol meh-liḳâ eksilmede
Bâdedür gerçi devâ-yı derd ü ġam ammâ ne sūd

8. Devrimüzde ehl-i derd artup devâ eksilmede
Ey dirigâ ekseri ḫalḳuň cefâ üstindedür

9. Bu vefâsuz dehrden ehl-i vefâ eksilmede
Olmada mihr ü maḥabbetden müberrâ ḫâş u ‘âm

10. Ceme’ olup aġyâr u yâr-ı bī-riyâ eksilmede
Bir göňül eglencesi yâr isterüz girmez ele

11. Ġam hücūm itmekde yâr-ı ġam-zedâ eksilmede
Ḥalḳ-ı ‘âlem âh kim olmaḳda bir yüzden daḫi

12. ‘Adl ü ṣıdḳ-ı fırḳa-i mīr ü livâ eksilmede

1 b

Olmada dervīşden mihr ü maḥabbet münḳaṭı’

13. Şâh-ı ‘âlī-câhdan luṭf u ‘aṭâ eksilmede
Rūy-ı nâsa bâb-ı ḫayrât olmada gitdükce sed

14. Ḳalb-i ehl-i cahidden mihr-i Ḫudâ eksilmede
Kisvet-i faḳr u ḳabâyı ṭurmayup girmekde ḫalḳ

15. ‘Ārif-i billah olan ehl-i fenâ eksilmede
Câhilün ḳadr-i teraḳḳīde temâşâ bundadur

16. Kâmilüň âsâyişi ṣubḥ u mesâ eksilmede
Bir ‘aceb ‘âlemdeyüz rıf’âtda hep ehl-i ḫilâf

17. Ḳavline fi’li muvâfıḳ eṣdiḳâ eksilmede
Āb-ı raḥmet gökden inmez yer yüzi gülmez iken

18. Ḫalḳa gūyâ şefḳât-i arż u semâ eksilmede
Ḳâi’ olmazlar cihânda olsalar Ḳârūn-ı vaḳt

19. Aġniyânuň tīre ḳalbinden ġınâ eksilmede
Ekseri ḳâdīlaruň rüşvet ṭarīḳin ṭutmada

20. Ḥürmet-i şer’-i Resūl-ı müctebâ eksilmede
Mü’min oldur eyleye ol ḳavmden nefret k’ola

21. Dillerinden ḥubb-ı âl-i Muṣṭafâ eksilmede
Kendi ḥâlinden degül ḫoşnūd şimdi kâ’inât

22. Ḥaḳ Ta’âlânuň ḳâżâsına rıżâ eksilmede
Ḥâl-i dilden yâ-ḫaber kâmil bulunmaz degmede

23. Câhil artup merd-i dânâ mücmelâ eksilmede
Derdimüz şerḥ itmege bir yâr-ı ṣâdıḳ bulmazuz

24. Ḥayf kim gitdükce yârân-ı ṣafâ eksilmede
Kime arż itsün bir ehl-i derd varsun müşkilin

25. Biňde bu naẓm ehlinün şi'rinde ḥâlet görmezüz
Gevher-i baḥr-ı suḫan ayaḳda mânen-i ḫazef

26. Şâ'iriň ḳadrin bilür ehl-i seḫâ eksilmede
Ol güni âyâ bize görmek naṣīb olur mı kim

27. Ẕevḳ u şevḳ ola teraḳḳīde 'anâ eksilmede
Kâmilân-ı vaḳt ide faż̈l-ı Ḫudâ gibi ẓuhūr

28. Münkirân-ı sâlikâna 'aşḳ ola eksilmede

2a

Ṭâlibân-ı feyż-i Aḥmed 'âḳibet maḥmūd olup

29. Şübhe ref' olup ola çün ü çirâ eksilmede
Bir dükenmez rızḳdur zâd-ı ḳanâ'at 'ârife

30. Yoḳsa ḫalḳuň âb u nânı dâ'im eksilmede
Artuḳ eksik sözi ḳo ḫatm-ı kelâm it ebsem ol

31. Çekme ġâm ger olsa ḳadrüň **Rūḥīyâ** eksilmede

Ḥażret-i Ḥaḳdur teraḳḳīden tenezzülden beri

TERKİB-İ BENT

1.

Mef'ūlü/ mefâ'īlü / mef'âīlü/ fe'ūlü

Ṣanmaň bizi kim şīre-i engūr ile mestuz

Biz ehl-i harâbatdanuz mest-i elestüz

Ter-dâmen olanlar bizi âlūde sanur lïk

Biz mâ'il-i būs-ı leb-i câm u kef ü destüz

Bu 'âlem-i fanïde ne mi ne gedâyuz

A'lâlarla a'lâlanıruz pest ile perestüz

Erbâb-ı ġaraż bizden ırâġ olduġı yegdir

Düşmez yire zïrâ oḳımuz ṣâḥib-i şaṣtuz

Mâ'il degülüz kimsenüň âzârına ammâ

Hâṭır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestüz

Hem-kâse-i erbâb-ı dilüz 'arbedemüz yoḳ

Meyḫânedeyüz gerçi velï 'aşḳile mestüz

Biz mest-i mey-i mey-gede-i ‘âlem-i cânuz

Ser-ḥalḳa-i cemiyet-i peymâne-keşânuz

2.

Sâḳī getür ol bâdeyi kim dâfi’i ġamdur

Ṣayḳal ur mir’âta kim pür-jeng ü elemdür

Dil-bestelerüz bizden ıraġ eyleme bir dem

Ol bâdeyi kim nūr-i dil ü dīde-i Cem’dür

2b

Ey ḫˇâce fenâ ehline zinhâr ululanma

Dervīşi bu mülküň şeh-i bâ –havl ü haşemdür

Ḫâk ol ki ḫudâ mertebeni eyleye ‘âlī

Tâc-ı ser-i ‘âlemdür o kim ḫâk-i ḳademdür

Gel ṭoġrılalum meygedeye raġmına anuň

Kim bâr-ı riyâdan ḳad-i bergeştesi ḫamdur

Mey ṣun bize sâḳī bizüz ol ḳavm ki dirler

Rindân-ı ṣabūhī-zede-i bezm-i ḳıdemdür

Bu naẓmı Peyâmīden işit hâle münâsib

Kim zübde-i yârân-ı suḫandân-ı ‘Acemdür

3.

Ḫōş kūşe-i ẕevk idi ṣafâ ehline ‘âlem

Bir ḥâlile sürseydi eger ‘ömrini âdem

Ṣıḥḥat ṣoñı derd olmasa vuṣlat ṣoñı hicrân

Nūş âḫırı nīş olmasa sūr âḫırı mâtem

Bu ‘âlem-i fânī ṣafayı ol ider kim

Yeksân ola yanında eger ẕevḳ u eger ġam

Dâ’im ola hem-ṣoḥbet-i rindân-ı ḳadeh-nūş

Varın ḳoya meydâna eger bīş ü eger kem

Ṣūfi ki ṣafâda geçinür mâlik-i dīnâr

Bir dirhemini alsan olur ḥâṭırı derhem

Ẓâhir bu ki âḫır yeri ḫâk olsa gerekdür

Ger dirheme muḥâc ola ger mâlik-i dirhem

Mey ṣun bize sâḳī içelüm raġmına anuñ

Kim cehli ile bilmedügi yerde urur dem

Her münkir-i keyfiyet-i Erbâb-ı ḫarâbât

Öz ‘aḳlı ile Ḥaḳḳı diler bulmaġa heyhât

4.

Gör zahidi ki sohbete irşad olayın dir

Dün mektebe vardı bugün üstâd olayın dir

3a

Meyḫânede ister yıḳılup olmaġa vîrân

Bîçâre ḫarâbâtda âbâd olayın dir

Elden ḳomasun gül gibi câm-ı meyi bir dem

Her kim ki bu ġam-ḫânede dil-şâd olayın dir

Bir serv-ḳaddüň bende-i efgendesi olsun

‘Ālemde o kim ġuṣṣadan âzâd olayın dir

‘Ömrin geçirüp kūh-ı belâda dil-i şeydâ

Ber-hem-zen-i hengâme-i Ferhâd olayın dir

Vaṣl istemeyüp hicr ile ḫoş geçdügi bu kim

Miskin ġam-ı cânâneye mu’tâd olayın dir

Gezdi yürüdi bulmadı bir eglenicek yer

Min-ba’d yine ‘âzim-i Baġdâd olayın dir

Baġdâd ṣadeftür güheri dür-i Necef’dür

Yanında anuň dürr ü güher seng-i ḫazefdür

5.

Ol gevher yektâ ki bulunmaz aňa hemtâ

Gelmez ṣadef-i kevne bir öyle yektâ

O ẕât-ı şerīfe yaraşur dâ'vi-i himmet

Kim oldı ne dünyâ aňa maḳṣūd ne uḳbâ

Kim derk ider anı ki ola ẕâtına ma'lūm

Remz-i kütüb-i medrese-i 'ilm ile bâlâ

Ol zâhidün aġlar yer ü gök ḥâline yarın

Kim içmeye destinden anuň câm-ı muṣaffâ

Bir noḳṭadur sırrı didi çâr kitabuň

Ol çardadur sırr-ı kütübḫâne-i eşyâ

Ol noḳṣa menem didi dönüp remzini seyr it

Ya'nī ki benem cümleten esmâ-yı müsemmâ

Çün ḥiṣṣe imiş ḳıṣṣadan ehl-i dile maḳṣūd

Maḳṣūd nedür aňla bil ey 'ârif-i dânâ

Hep maġlaṭadur laḳlaḳa-i bâṭın u ẓâhir

Bir noḳṭa imiş aṣl-i suḫan evvel ü âḫir

6.

3b

Ey ṣâḥib-i ḳudret ḳanı inṣâf ü mürüvvet

Rindân-ı mey-âşâma niçün olmaya raġbet

Ḳısmetleri dirsen ezelī cevr ü cefâdur

Cevr ola niçün ẕevḳ ü ṣafâ olmaya ḳısmet

Dirsen ki bugün eylemeyen yarın ider ẕevḳ

Çoḳ mı iki gün bendelerüñ eyleye ‘işret

Ḥâcetlerimüz ḳâdir iken ḳılmaġa ḥâṣıl

Ṣalmaḳ keremüñden bizi ferdâya ne ḥâcet

Nâçâr çeker ḫalḳ bu mihnetleri yoḳsa

Ādem ḳârâ ṭaġ olsa getürmez buña tâḳat

Ḥâlüñ kime açsañ saña dir ḥikmeti vardur

Öldürdi bizi âh bilinmez mi bu ḥikmet

Bīhūde dönüp neyler ola başımuz üzre

Ḫalkuñ bu felek didügi dolâb-ı meşaḳḳat

Bīhūde yeter döndi hemen terkini ḳılsa

Kim’aksine devr eylemeden yegdi yıḳılsa

7.

Çarḫuň ki ne sa’dinde ne naḫsinde beḳâ var

Dehrüň ki ne ḫâṣında ne ‘âmında vefâ var

Aldanma anuň sa’dinde ne naḫsinden alınma

Naḫsinde dime miḥnet u sa’dinde ṣafâ var

Meyl itme anuň ḫâṣına ‘âmından üşenme

‘Āmında dime ḫısset ü ḫâṣında ‘aṭâ var

Cehd eyle hemân ġayr elinde baḳmayı gör kim

Benden ne saňa fâ’ide senden ne baňa var

Egninde görüp ġayrılaruň aṭlas ü dībâ

Ġam çekme ki egnümde benüm köhne ‘abâ var

Geç cümle bu efkârdan vü ‘ârif-i vaḳt ol

Sergeşte bil aňı ki serinde bu hevâ var

Ferdâ elemün çekme mey iç baḳ ruḫ-ı ḫūba

‘Āşıḳlara ferdâda daḫi va’d-i liḳâ var

El virse ṣafâ fırṣatı fevt eyleme bir dem

4a

Dünyâ aňa degmez ki cefâsın çeke âdem

8.

Giryeň ḳopar ey ḥˇâce meger kim cigerüňden

Kim çıkdı ciger-pâreleri çeşm-i terüňden

Biň girye idersiň seni âḫır ayırurlar

Ferzend ü zen ü ṭanṭana-i sīm ü zerüňden

Bu mülk-i fenâya ‘ademden güẕer itdüň

Sūduň nedür ancaḳ anı bilseň seferüňden

Yoḳ çıḳmaġa göňlün der-i dünyâyı denīden

Billah daḫi ḫoşnūd mısın yoḫsa yerüňden

Bu mezbeleden böyle güẕâr eyleyigör kim

Bir ẕerre ġubâr irmeye tâ reh-güẕerüňden

Sīmüňle zeri kendüňe ḳat ḳat itdüň

Merg oḳını geçmez mi ṣanursuň siperüňden

‘Aḳl adın aňup kendüni teklīfe düşürme

Dīvâne olup ref’ ḳıl anı üzerinden

Ey ḫˇâce eger kim sen isen ‘âḳl ü dânâ

Şeydâluġı biň ‘aḳla deġişmez dil-i şeydâ

9.

“Vardum seḥeri şâ’atiçün mescide nâgâh

Gördüm oturur ḥalḳa olup bir nice gümrâh

Girmiş kimisi vaḥdete almış ele tesbih

Her birisinüñ vird-i zebânı çil ü pencâh

Didüm ne ṣatarsuz ne alursuz ni virürsüz

K’asla dilünüẕde ne nebī var ne ḫod Allah

Didi biri kim şehrimüzüñ ḥâkim-i vaḳti

Ḥayr itmekiçün ḫalḳa gelür mescide her-gâ

İḥsânı ya pencâh ya çildür fuḳarâya

Sabr eyle ki demdür gele ol mīr-i felek-câh

Geldüklerini mescide bildüm ne içündür

Yüz döndürüp andan didüm ay ḳavm olun âgâh

Sizden kim ıraġ olsı ise Ḥaḳḳa yaḳındur

Zīrâ ki ḍalâlet yolıdur gitdüğüñüz râh

4b

Taḥḳīḳ bu kim hep işiñüz zerḳ ü riyâdur

Taḳliddesüz ṭâ’atıñuz cümle hebâdur

10.

Dünyâda denīlerden idersen ṭama’-ı ḫâm

Ey ḫâm-ı ṭama’ niceye dek bu ṭama’-ı ḫâm

Bir âdemi ger cübbe ü destâr ile görseň

Eylersin aňuň cübbe vü destârına ikrâm

Naḳşın çıḳarup eylemedin ẕâtını ma’lūm

Başlarsın aň eylemege faḳruňı i’lâm

Cerrâr diyü virmez olur ol Tânrı selâmın

Şerminden ider itse saňḥabbece in’âm

Vay er olasın ḫırḳada nâmuň ola derviş

Mülhīd diyü yandurmaġa eyler seni iḳdâm

Yazıḳ saňa kim eyleyesin ḥırṣ u şama’dan

Bir cübbe içün kendüňi ‘âlemlere bed-nâm

Yoḳ sende ḳanâ’at gözüň aç olduġı oldur

Rızḳuň irişür saňa eger ṣubḥ eger şâm

Et loḳması lâzım mı ṭoyurmaz mı seni nân

Zehr olsun o loḳma k’ola pesmânde-i dūnân

11.

“Ebnâ-yı zemânuň ṭalebi nâm u nişândur

Her biri taṣavvurda falân ibn-i falândur

Güftâre gelüp söyleseler cehl-i mürekkeb

Zu’munca velī her biri bir ḳuṭb-ı zamândur

Erbâb-ı ḫıred ẕerre ḳadar mu’teḳid olmaz

Ol mürşide kim mu’teḳid-i bī-ḫaberândur

Taḳlīd ile seccâde-nişīn Olmış oturmış

Taḥḳīḳde ammâ ḫar-ı bigsiste inândur

Dirmiş baňa keşf oldı hep esrâr-ı ḥaḳīḳat

Vallah yalandur sözi billah yalandur

Kendüňden iraġa düşüp ardınca yorulma

Ol bī-ḫaberüň gitdügi yol ẓann u gümândur

5a

Ey ṭâlib-i taḥḳīḳ eger var ise ‘aḳluň

Gūş it bu sözi kim ḫaber-i bâ-ḫaberândur

Zinhâ unudup bildügini düşme ‘inâda

Bir pīre yapış kim iresin sırr-ı mi’âda

12.

Ṣūretde nola ẕerre isek ma’nīde yūḥuz

Rūḥu’l-ḳudsüň Meryem’e nefḫ itdügi rūḥuz

Peymâne-i ḫurşidile her dem iderüz ‘ıyş

‘Īsī ile peymâne-keş-i câm-ı ṣabūḥuz

İtdükse şarâb içmemege tevbe güzelsüz

Ṣâbit-ḳademüz tevbemüz üstinde naṣūḥuz

Mâr ise ‘adū biz yed-i beyżâ-yı Kelīmüz

Ṭūfân ise dünyâ ġâmı biz geşti-i Nūḥuz

Mollâ oḳusun medresede şerh-i me’ânī

Metn-i ḳadehi ṣun bize biz ehl-i şürūḥuz

Ṣūfi bizi sen cism gözüyle göremezsin

Aç gözüni eyle naẓar gör ki ne rūḥz

Bed-gūlara leb-beste görinmekteyüz ammâ

Rindân-ı Mesīḥa-deme miftâḥı fütūḥuz

‘Īsī-dem Rūḥī-laḳab u ḥıżr-hayâtuz

Deryâ-yı ṣıfat içre gör ki ne ẕâtuz

13.

Eyâ nice bir devr ide bu çâr ‘anâṣır

Kim aňa ne evvel ola ma’lūm ne âḫır

Gâh eyleyeler ‘âlem-i tefrīdde seyrân

Gâhi olalar ‘âlem-i terkībde sâ’ir

Tefrīdde çâr ola ü nâçâr ola devri

Terkībe gelince se-mevâlid ola ẓâhir

Bu cümle meẓâhirden ola mu’teber insân

İnsânuň ola cümle ṭufeyli bu meẓâhir

Nefsini bilenler getüre Ḫâliḳ’a īmân

Bilmezlere īmân getürenler diye kâfir

Kâfir ki yerin dūzaḫ ider cehlden eyler

Çün cehl ḥaḳīḳatde ola küfr-i ‘aceb-sır

5b

Dünyâvire câhillere el kâmil olanlar

Ayaḳda ḳalup olmayalar ḥabbeye ḳâdir

Çün cehldedür ẕevḳ kemâli Nidelüm biz

Kâl ehli ṣafâ eyleye ḥâli Nidelüm biz

14.

Ṣūfi ki riyâ ile ider kendüyi mevṣūf

Evḳât-ı şerifi ola taḳlīd ile maṣrūf

Minberde ḫaṭīb ola vü maḥfelde mu'arrif

'Ār eylemeye olduġına cehlile ma'rūf

Āyīne-i ḳalbini küdūret ide tīre

Rūşenleri feyż- i Ḥaḳḳ ile olmaya mekṣūf

Cem'-i kütüb itmekle ne mümkin ola vâḳıf

Esrâr-ı Ḫudâ'ya k'ola mürşide mevkūf

Cân u dilinüň revzenesi olmaya pür-nūr

Dâyim biri maḫsūf ola anuň biri meksūf

Ẕâtında ki âsâr-ı kemâl olmaya ḫardur

Yâ şal-ı siyeh engine giymiş ya yeşil ṣūf

'Ālemde ki kâmil çeke ġam ẕevk ide câhil

Yerden göge dek yūf baňa ger dimeyen yūf

Çün Ḥaḳḳ diyeni eylediler ẓulmile ber-dâr

Bâṭıl söze âġâz idelüm biz daḫi nâçâr

15.

Yūf ḫarına dehrüň gül ü gülzârına hem yūf

Aġyâına yūf yâr-ı cefâ-kârına hem yūf

Bir ‘ıyş ki mevḳūf ola keyfiyet-i ḫamra

‘Ayyâşına yūf ḫamrına ḫammârına hem yūf

Zī-ḳıymet olunca nidelüm câh u celâli

Yok anı satan dūne ḫarīdârına hem yū

6a

‘Ārif kim ola müdbir ü nâdân ola muḳbil

İḳbâline yūf ‘âlemüň idbârına hem yūf

Çarḫ-ı felegüň sa’dine vü naḥsine la’net

Kevkevlerininüň ṡâbit ü seyyârına hem yūf

Çün oldı ḥarâm ehl-i Ḥaḳḳ’a dünye vü uḳbâ

Cehd eyle ne dünyâ ola ḫâtırda ne ‘uḳbâ

16.

Dünya talebiyle kimisi ḫalḳuň emekde

Kimi oturup ẕevḳile dünyâyı yemekde

Yoḳ derdine bir çâre ide mīr ü gedâda

Sen çekdügin âlâmı eger ṣaḳla eger de

A’yân-ı cihândan kerem umma anı ṣnma

Āṯâr-ı ‘aṭâ ola ne pâşâda ne begde

Muṭbaḫlarına ac varan âdemdegenek yer

Derbânları var göz ḳapuda el degenekde

Bir devrde geldük bu fenâ ‘âleme biz kim

Āṯâr-ı kerem yoḳ ne beşerde ne melekde

Aġyâr vefâdan dem urur yâr cefadan

‘Ādemde vefâ olmaya vü ola köpekde

Evc-i felege baṣdı ḳadem câh ile câhil

Erbâb-ı kemâlüň yeri yoḳ zīr-i felekde

Yârab bize er bulunup himmet ider mi

Yoḳsa günümüz böyle felâketle geçer mi

17.

Dirdük dil ü cânile rıżâ biz bu ḳażâya

Ġam çekmezüz eger uġrarsak derd ü belâya

Ḳoyduḳ vaṭanı ġurbete bu fikr ile çıḳduḳ

Kim renc-i sefer bâ'iṣ ola 'izz ü 'alâya

Devr eylemedük yer ḳomaduḳ bir nice yıldur

Uyduḳ dil-i dîvâneye dil uydu hevâya

Ne yire vardugise 'aşḳa giriftâr

Alındı göñül bir ṣanem-i mâh-liḳâya

6b

Baġdâd'a yoluñ düşerse ger ey bâd-ı seḥer-hīz

Ādâbile var ḫizmet-i yârân-ı ṣafâya

Rūḥiyi eger bir ṣorar ister bulunursa

Dirlerse buluşduñ mı o bī-berk ü hevâya

Bu maḳṭa'ı ġarrâyı oḳı ebsem ol andan

Ma'lūm olur aḥvâlimüz erbâb-ı vefâya

Ḥâlâ ki biz Üftâde-i ḥūbân-ı dımışḳuz

Ser-ḥalḳa-i rindân-ı melâet-keş-i 'ışḳuz

TERCĪ'-İ BEND

1.

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

Âh kim ḫâke buraḳdı beni bir tâze nihâl

Sâye-veş göñlüm olur râh-ı vefâda pâmâl

Bülbül cânumı çarḫ itdi şikeste-per ü bâl

Ṭūṭī-i ṭab'umı zehr-i ġam-ı hicr eyledi lâl

Kâse kâse çekeyim nice dek zehr-i hilâl

Nice bir ġayre felekde ṣunıla câm-ı viṣâl

Ġayrılar rūz u şeb itmekde temâşâ-yı cemâl

Ben isem olmada ammâ çekeyin tīr-i celâl

Raḥm ider ḥâlüme bir gün diyü ol ḫūb-ḫıṣâl

Dil-i şūrīde müdâm itmekde bīhude ḫayâl

Ben sitem-dīde vü dildâr ḳalīlü'l-inṣâf

Naẓar it ḥâlüme eey şâh-ı keşīrü'l-elṭâf

2.

Ẓan ider il ġam-ı cübbe vi destârdayın

Nâm ḳaydın çekerin yâ elem-i 'ârdayın

Düşmişim vesvese-i ‘aşḳa ‘aceb kârdayın

İşüm âh eylemedür ḥasret-i dīdârdayın

Gâh ṣaḥrâda vü geh kūçe vü bâzârdayın

Yoḳ ḳarârum gice gündüz ṭaleb-i eş’ârdayın

Yine derd ü ġam ü firkat-i eş’ârdayın

İşte yâr deyu hâlimi izhârdayın

7a

Bilmezem neyleyeyim hicr ile âzârdayın

Neye varur ola ḥâlüm diyü efkârdayın

Ben sitem-dīde vü dildâr ḳalīlü’l-inṣâf

Naẓar it ḥâlüme ey şâh-ı keşīrü’l-elṭaf

3.

Ḳanı ol dem ki dem-i vaṣlile ‘işretde idüm

Yâr yanında yerüm varidi ‘izzetde idüm

İçdügüm şerbet-i dīdâr idi ṣıḥḥatde idüm

Reşk iderdi niceler ḥâlüme vuṣlatde idüm

Ṣubḥa dek dün gice ġam-ḫâne-i firḳatde idüm

Miḥnet ü derd ü ġam-ı yâr ile ṣoḥbetde idüm

Yâd idüp ġayra olan ‘izzeti ẕilletde idüm

Fikr idüp eyledügüm ẕevḳi meşaḳḳatde idüm

Ne belâdur bu diyu ‘âlemi ḥayretde idüm

Bu belâyı çeken aňlar ki ne miḥnetde idüm

Ben sitem-dīde vü dildâr ḳalīlü’l-inşâf

Naẓar it ḥâlüme ey şâh-ı keşīrü’l-elṭâf

4.

Âh idersem nola müştâḳ-ı viṣâl-i yâram

Bende-i ‘aşḳam u sevdâ-zede-i dīdâram

Vireli derd ü ġam-ı ‘aşḳ göňül bīmârâm

Giceler ṣuḥâ dek efġân iderem bīdâram

‘İzzetüm ḳalmadı dildâr yanında ḫâram

Düşeli firkate Rūḥī gibi bī-miḳdâram

Bī-dil ü bī-kes ü ġamġīn ü ḫazīn ü zâram

Bâ’iş-i ḫande-i aġyâr-ı cefa-girdâram

Cânuma geçdi ḫadeng-i ġam-ı hicr efkâram

Beni ḳatl idene biň cânile minnetkâram

Ben sitem-dîde vü dildâr ḳalīlü'l-inṣâf

Naẓar it ḥâlüme ey şâh-ı keşīrü'l-elṭâf

7b

TERCĪ'-İ BEND-İ MÜSEMMEN

Mefâ'īlün/ mefâ'īlün/ mefâ'īlün/ mefâ'īlün

1. Ġamuňla aġlamâkdân görmez oldı çeşm-i giryânum

   Tutuldı ḥasretüňle iňlemekden ḳalbii nâlânum

   Yedi ḳat yire indi cūy-ı çeşmümden aḳan ḳanum

   Derūn-ı çarḫdan geçdi ḫadeng-i âh ü efġanum

   Perīşan itdi ḫalḳ-ı 'âlemi ḥâl-i perīşânum

   Esīr-i derd-i hicr oldum bulınmaz oldı dermânum

   Belâ-yı 'aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

   Meded devletlü başunňçün baňa raḥmeyle sulṭânum

2. Bilürsin miḥnet-i hicrüň esīri bir giriftâram

   Siyeh zülfüň gibi âşüfte çeşmüňgibi bīmâram

   Söyinmez âeşüm bir baġrı yanmış 'âşıḳ-ı zâram

   Gözüme uyḳu girmez giceler tâ ṣūbḥ bīdâram

   Kemend-i kâkül-i miskīnüňe çoḳdan giriftâram

   Nice ah itmeyim yanuňda yoḳdur 'izzetüm ḫâram

   Belâ-yı 'aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

   Meded devletlü başunňçün baňa raḥmeyle sulṭânum

3. Ḳapuňan dūr olalı aġlamaḳdan ġayrı kârum yoḳ

   Başumda ḳalmadı 'aḳlum elümde iḫtiyârum yoḳ

Dil-i bī-ṭâḳatumda ẕerrece ṣabr u ḳarârum yoḳ

Diyâr-ı hicre düşdüm hem-rehüm yoḳ sat-kârım yoḳ

Beni aňlar bu yad illerde bir âl ehli yârum yoḳ

Dilümde biň ġamum var ah kim bir ġam-güsârum yoḳ

Belâ-yı ‘aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

Meded devletlü başunňçün baňa raḥmeyle sulṭânum

4. Nice bir eyleyem ben ah ü efġân u ḳılam zârı

Nice bir ṭutasın sen muḥterem ḳapuňda aġyârı

Giriftaâr eyledüň yüz luṭfile evvel dil-i zârı

Ṣalup hicrâna ṣoňra eyledün miḥnet giriftârı

8a

Belâ-yı ‘aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

Meded devletlü başunňçün baňa raḥmeyle sulṭânum

5. Yeter Rūḥī gibi ben ḫasta-i hicrüňle zâr itdüň

Dil-i bī-ṭâḳatümden ṣabrum alduň bī-ḳarâr itdüň

Enīsüm olduň evvel ṣoḥbetümden ṣoňra ‘âr itdüň

Ten-i mecrūḥumı râh-ı belâda ḫâksâr itdüň

Dil-i maḥzūnumı şemşīr-i miḥnetle fikâr itdüň

Raḳībe merḥametler baňa ẓulm-ı bī-şümâr itdüň

Belâ-yı ‘aşḳile yaḳlaşdı kim tenden çıḳa cânum

Meded devletlü başunňçün baňa raḥmeyle sulṭânum

MÜSEDDES

1

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Nev-bahâr oldı ṣafâ eyleyicek rūz oldı
   Bâġ-ı nüzhet-geh-i ʻuşşâḳa ġam-endūz oldı
   Dehr pür-naġme-i murg-ı ṭarab-âmūz oldı
   Ḥaml-i ârâm-geh-i mihr-i cihân-sūz oldı
   Köhne ʻâlem yeňilendi yine nevrūz oldı
   Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

2. Böyle demlerde ki gül tâze vü sâġar terdür
   Bâd-ı enfâs-ı Mesīḥâ gibi cân-perverdür
   Ġonca hem-ṣoḥbet-i murġân-ı zebân-âverdür
   Baġ u râġa açıl ey dil ki ʻaceb demlerdür
   Köhne ʻâlem yeňilendi yine nevrūz oldı
   Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

3. Olmayın ʻaşḳile ʻâlemle rüsvâ nideyin
   Mâyil-i ẕevḳ u ṣafâdur dil-i şeydâ nideyin
   Tevbe teklīfin ider zâhid-i ḫodrâ nideyin
   Tevbe meyden ḳanı asân itdi amân ideyin

8b

   Köhne ʻâlem yeňilendi yine nevrūz oldı
   Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

4. Künc-i ġamda nice bir nâle vü feryâd idelüm
Mey-i nâbile gelüň ‘azm-i gülistâ idelüm
İçelüm göňlümüzi gül gibi ḫandân idelüm
‘Aşḳile kendümüzi ‘âleme destân idelüm
Köhne ‘âlem yeňilendi yine nevrūz oldı
Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

5. Nola Rūḥī gibi alup ele câm-ı ṣahbâ
Kūḥ u ṣahrâyı ṭolaşsam yürüsem ṣūbḥ u mesâ
Bir ben olduġum içün neyleyin ey meh-liḳâ
Gör ne dir ol ki sözinden İrişür câna ṣafâ
Köhne ‘âlem yeňilendi yine nevrūz oldı
Gül gibi sâġar-ı mey encümen-efrūz oldı

MÜSEDDES

2

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Āh kim ol gün ki başdum ‘âlem-i ‘aşḳa ḳadem
Çıktı istiḳbâle derd ü belâ vü renc ü ġâm
İrdi bir ḥâlet baňa kim kendümi bildüm ‘adem
Āh ü zâra başladum cân u göňülden dem-be-dem
Ġuṣṣadan ben ḫasta-dil bir laḥẓa ḥâlī olmadum

9a

Geçdi ‘ömrüm âhile ‘âlemde bir dem gülmedüm

2. Ẕevḳ dirler var ben ‘âlemde anı görmedüm
Açmadum hīç göz ‘anâdan ẕevḳden dem urmadum
Ġayrılar tek şâd olup ẕevḳ u ṣafâlar sürmedüm
Pister-i ġamdan bulup ṣıḥḥat dirīġâ ṭurmadum
Ġuṣṣadan ben ḫasta-dil bir laḥẓa ḥâlī olmadum
Geçdi ‘ömrüm âhile ‘âlemde bir dem gülmedüm

3. Encüm-âsâ ḫ̆âb görmez çeşm-i giryânum benüm
Giceler ḫalḳı uyutmaz âh ü efġânum benüm
Mużṭaribdür derd-i ‘aşḳ-ı yârile cânum benüm
Cevr çoḳ bī-raḥmdur ġâyetde cânânum benim
Ġuṣṣadan ben ḫasta-dil bir laḥẓa ḥâlī olmadum
Geçdi ‘ömrüm âhile ‘âlemde bir dem gülmedüm

4. Şöyle olmışdur mükedder ṭab’-ı pür-ṣâfum eger
Ṣâfi mey içsem virür elbetde câna bir keder
Ḳalmamışdur ḥâṣılı bende ṣafâdan bir eẕer
Muttaṣıl Rūḥī gibi ġuṣṣâyıla evḳâtum geçer
Ġuṣṣadan ben ḫasta-dil bir laḥẓa ḥâlī olmadum
Geçdi ‘ömrüm âhile ‘âlemde bir dem gülmedüm

MÜSEDDES

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

3

1. Kimine olmış cihân mülkinde sīm ü zer murâd

Kimine devlet kimine vuṣlat-ı dilber murâd

Yâ İlâhī çün ḳapuňda ḥâṣıl olur her murâd

Herkesüň maḳṣūdını virip idersin ber-murâ

9b

‘Āşḳ-ı pâküm gibi ben maḥzūna ḳalb-i ṣâf vir

Ḥâluma raḥm İtsün ol meh-pâreye inṣâf vir

2. Mest-i ‘aşḳam muttaṣ gül gibi sīnem çâkdur

Bülbül-i şeydâ gibi dâyim gözüm nem-nâkdur

Sevdügüm girçe ġurūr-ı ḥüsnile bī-pâkdur

Aňa şâdam kim hele ‘aşḳum yolında pâkdur

‘Āşḳ-ı pâküm gibi ben maḥzūna ḳalb-i ṣâf vir

Ḥâluma raḥm İtsün ol meh-pâreye inṣâf vir

3. Ẓâyi’ itmezsüň yoluňda giryesin ‘âşıḳlaruň

Ṣubḥ-veş ḫandân idersüň göňlini ṣâdıḳlaruň

Ḳadrini çünkim bilürsin luṭfuňa lâyıḳlaruň

Maḳṣadın virürsin ehl-i ‘aşḳ olan fâyıḳlaruň

‘Āşḳ-ı pâküm gibi ben maḥzūna ḳalb-i ṣâf vir

Ḥâluma raḥm İtsün ol meh-pâreye inṣâf vir

4. Arturup ḳadrum benüm dünyâda devlet vir demem

Pâyemi gün gibi ‘âlī eyle rıf’at vir dimem

Miḥnetüňden aġlamam künc-i ferâġat vir dimem

Baňa ‘izzet ḥâṣılı aġyâra ẕillet vir dimem

‘Āşḳ-ı pâküm gibi ben maḥzūna ḳalb-i ṣâf vir

Ḥâluma raḥm İtsün ol meh-pâreye inṣâf vir

5. Ḳıldı râh-ı ‘aşḳda Rūḥī miḥnet pâymâl

Dest-gīr ol ol belâ üftâdesinüň göňlin al

Ḳılma ehl-i derd olan bīkesleri âşüfte-ḥâl

‘İzzetüň ḥaḳḳıyçün ey Perverdigâr-ı Ẕü’l-Celâl

‘Āşḳ-ı pâküm gibi ben maḥzūna ḳalb-i ṣâf vir

Ḥâluma raḥm itsün ol meh-pâreye inṣâf vir

10a

TAḪMĪS

1

Mef’ūlü / fâ’ilâtü / mefâ’īlü / fâ’ilün

1. Dervâ ki ẕevḳ ḳalmadı câ- fikârda

Ālâm-ı hicri çekmedeyüz rūzgârda

Ḳalduḳ ṣafâ-yı seyr-i çemenden bahârda

Baġlandı dil selâsil-i zülf-i nigârda

Göz ḳaldı ḥalḳa gibidir intiẓârda

2. Deryâ-yı hicre ṣalsa seni rüzgâr eger

Ġam çekme virme ‘ârif iseň ṭab’uň keder

Gūş eyle gör ne söyler o seyyâḥ-ı baḥr u ber

Baḥr ġamı sefīne-i câm ile ḳıl güẕer

Kim devr-i rüzgâr degül bir ḳarârda

3. Ol bī-vefâ ki istese âfâḳı çignedür
Ayaḳ ḳosa rikâba bu takatı çignedür
Ṣanmaň hemân ki bu dil-i müştâḳı çignedür
Yetmiş semend-i nâz ile ‘uşşâḳı çignedür
Yoḳdur vefâ nişânı o çâpük-süvârda

4. Cân tekyesinde şem’-i maḥabbet uyanmada
Dil şem’-i vâr âteş-i miḥnetle yanmada
Āhum duḫânı künbed-i çarḫı ṭolanmada
Ḳanlu yaşumla ḫâk-ı vücūdum bulanmada
Seng-i sitemle şīşe-i dil inkisârda

5. Devr ideli sipihr-i denī ṣubḥ eger mesâ
Câhil ṣafâlar eyler u kâmil çeker belâ
Rūḥī ‘aceb mi olsa ġam-ı dehre mübtelâ
Erbâb-ı faẓl râh-ı meẕelletde ḥak-pâ
Aṣḥâb-ı cehl mertebe-i i’tibârda

TAḪMĪS

10b

2

Mefâ’īlün / mefâ’īlün / mefâ’īlün / mefâ’īlün

1. Fenâdârına geldük bir bölük ṣâḥib-suḫanlarla
Alışduḳ bizden evvel miḥnet-i dehri çekenlerle
Geçürdük rüzgârı sâkin beytü’l-ḥasenlerle

Ne açılduḳ feżâ-yı gülşene gül-pīrehenlerle

Ne ṣalınduḳ murâd üzre buyī serv-i semenlerle

2. Nemüz var ise gitdi ‘âḳibet ey y âr-ı hem-meşreb

Cihân bezminde olduḳ kâse-i faḳrile leb-ber-leb

Ġına ehliyle yoḳ bâzârımuz min-ba’d zīrâ hep

Faḳīr olmaḳla istiġnâ ṣatarlar bilmezüz Yârab

Ḥaẕer ḳıl ‘aşḳ minnetin itme güzellerle olup meftūn

3. Ṭolaşdum zülfinüň ḳullâbına cân terkini urdum

Düşündüm ṣol ḳadar sevdâsına kim ‘aḳlı yitürdüm

Ben idüm bir göňülden ayinede görince aldurdum

Gidüp ‘aḳlile cân zülfinde yâruň ḳaldılar gördüm

‘Abdī söyleşilmez ḥaḳ budur ġonca-dehenlerle

TAḪMĪS

3

Mef’ūlü / fâ’ilâtü / mefâ’īlü / fâ’ilün

1. Yazmış vücūh-ı nâsda Fa’âl-ı muḳtedir

Bir nice saṭr u eylemiş anuňla keşf-i sır

Veche Ḫudâyı bulmaġa vechüňde dil mışır

Çün sırr-ı Ḥaḳ vücūh-ı meẓâhirde müstetir

Bir veche nâẓıruz güzelüm Ḥaḳ ne gösterür

2. Virmiş firīb kimisine ḳayd-ı mâsivâ
Ḳılmış kimini feyż-i ezel ṭâlib-i Ḫudâ
Bir ḥâlet irdi ‘âlem-i ma’nâda dün baňa
A’yân-ı mümkinâta naẓar eyledü lâ
Ḳayd-ı ṣuverde her biri bir kâra muntazır

3. Virdi şükūfeler çemene dehre zīb u fer
Bir güne câ ile ṣalınmaḳda her şecer

11a

Gel ey ḥaḳīm dīde-i ‘ibretle ḳıl naẓar
Gülşende gūne gūne nedür bu şükūfeler
Āb u hevâsı bir ḳamunuň bâġbânı bir

4. Ser ṭu’me-i neheng-i muḥīṭ-i şehved itmiş
Cân dürc-i dürr-i ḳulzümi güft u şünūd itmiş
Eşyâ miṣâl-ı ḳaṭre hemân bir nümū itmiş
Ser-çeşme bunca ḳaṭreye baḥr-ı vücūd itmiş
Ser virmeyince olımadum âşinâ-yı sır

5. Cânânile münâsebet-i cânı farḳ idüp
Dilden geçen ġurūrile iẕ’ânı farḳ idüp
Rūḥī gibi merâtib-i a’yânı farḳ idüp
Mâhiyyet-i vücūdile imkânı farḳ idüp
Oldum ḳuṣūr-ı ḳudretüme Nev’iyâ muḳır

12a

İBTİDĀ-I DĪVĀN-I RŪḤİ-İ BAĠDĀDĪ

1

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. "Ḳad bedâ min 'aks-i kâ'si'l-'aşḳı envâri'l-hüdâ
   Düşdi ol envâra maẓhar 'ârif-i sırr-ı Ḥudâ

2. Vâdi-i vaḥdetde rehbersüz yetilmez menzile
   Ey ḫoş ol sâlik ki pîr-i 'aşḳa eyler iḳtidâ

3. Sâz-ı 'aşḳuň kimse güş itmiş degüldür naġmesin
   Ol ḳadar vardur ki ṭutmış kâ'inâtı bir ṣadâ

4. Āferīn ey dil ki çekdüň bezm-i dünyâdan ayaḳ
   Böyle müstaġnī gerek mest-i elest olan gedâ

5. 'Ālem-i vaḥdetde bir yerdür maḳâm-ı 'aşḳ kim
   Anda olmaz şâhid-i maḳṣūd 'âşıkdan cüdâ

6. Küşe-i çeşm ola ẓâhir cânib-i ma'şūkdan
   'Āşıḳ oldur kim ide biň cânı olursa fedâ

7. Bağladumsa bel nola zünnâr-ı 'aşḳa **Rūḥiyâ**
   Şükr kim gitmez dilümden bir nefes ẕīkr-i Ḫudâ

2

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

1. Oldı hevâlar mu'tedil irdi bahar-ı dil-kesa
   Sürsün sefasın 'âlemin zevḳ etsün erbâb-ı safâ

12b

2. Dem-sâz olup ḳumrılara 'uşşâḳâ ṣavtın diñledür
   Her cüybâr olmış bugün bir 'andelīb-i ḫoş-nevâ

3. Kesb-i hevâ eyler semen açup seherden sīnesin
   Ḥaḳḳâ bu ki faṣl-ı ḫübda cân-baḫş olur bâd-ı ṣabâ

4. Ālup eline câm-ı zer nergis çemende 'ıyş ider
   Ya'ni şeh-i gül devridür oldı mey-i nâba ṣalâ

5. 'Iyş eyle ey dil rüzgâ el virdi çünkim 'işrete
   Dilden ġubâr-ı ġṣṣayı silsün şaraâb-ı ġam-zedâ

6. Ḫālī degüldür bülbülüñ gülşende her şeb naġmesi
   Elbetde ol şūrīdenüñ başında vardur bir hevâ

7. Bülbül ṣafâsın eylesün ṣaḥn-ı çemende güllerüñ
   Câm-ı şarâbuñ gül gibi sür sen de ẕevḳın **Rūḥiyâ**

3

Mef'ûlü / mefâîlün / mef'ûlü / mefâîlün

1. Ḫidmetde beni ṣanma ḳâṣır ḳuluňam cevrüň
   Her ḫidmete ḳullansaň ḳâdir ḳuluňam cânâ

2. Aġyâr ile kâruň yoḳ dâ'im baňadur cevrüň
   'Aşḳuňda bilürbin san kim ṣâbir ḳuluňam cânâ

3. Ḥussâda ne ġam bilse 'aşḳuňda beni ma'düm
   Îcâd-ı ma'ânîde nâdir ḳuluňam cânâ

4. Aġyâr ile beni görme 'aşḳunda beni kim ben
   Bezl eylemede cânı mâhir ḳuluňam cânâ

5. Dür olduġuma senden cürmüm bu ki **Ruḥī-**veş
   Vaṣfuňla giçer 'ömrüm şâ'ir ḳuluňam cânâ

4

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Şeb-i ġamdur elem-i hicr ile nevrūz baňa
   Yanar âteş görinür mihr-i cihân-sūz bana

2. Seyre varsam çemene bâ'iş-i derd-i ser olur
   Naġme-i dil-keş-i murġ-ı ṭarab-âmūz baňa

3. Ḫârdur çeşmüme sensüz oda yansun gülzâr

Gül-i cennetdür o ruḫsâr-ı dil-efrūz baňa

13a

4. Tâze güldür tenüm üstindeki dâġ-ı ḫūn-rīz

Ġoncadur dildeki peykân-ı ciger-dūz baňa

5. Şeb itse pīre vü ol şem' ise yoḳ meclisde

Demidür ḳıl meded ey ṭâli'i fīrūz baňa

6. Çünki nevrūzda **Rūḥī** bir olurmış şeb u rūz

Olsa yeksân nola miḥnetde şeb u rūz baň

5

Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

1. Gezermiş reh-güẓârında raḳīb-i kec-naẓar tenhâ

Göňül şâd ol ki ḳaldı saňa ol nūr-ı basar tenhâ

2. Reh-i 'aşḳında yâruň ey didiler baňa serden geç

Ne cân ḳaldı ne dil ṣanmaň yolında gitdi ser tenhâ

3. Sehī-ḳâdler nihâl-ı ḳâmet-i bâlânâ pey-revdür

Naẓīrüň yoḳ ṣalınsaň yaraşur ey sīm-ber tenhâ

4. Ḫaṭından mülk-i ḥüsne yoḳ żarar zīrâ akrabadur

Ḳoyılsa cümleye ol ḫâl-ı 'anber bu yeter tenhâ

5. Olupsın ṣadr-ı meclis bü'l-heveslerle çekersin mey
Dil-i şeydâ ṭolanur kūyuñı şeb-tâ-seḥer tenha

6. Ġarībem gerçi ammâ feyż-i Yezdânile ḫoş-ḥâlem
Ḳomaz bīkesleri Rūḥī Ḫudâ-yı dâd-ger tenhâ

7. Emīnüz fitneden bir serverüñ devrinde kim ḫurşīd
Başında götürür altın ṭabaḳ dehri gezer tenhâ

8. Şeh-i ṣâḥib-ḫıred Sulṭân Muḥammed server-i ġâzī
O kim âlâyına a'dâ-yı dīnüñ at deper tenhâ

6

Mefâîlün / feilâtün / mefâîlün / fe'ilün

1. Virürse 'aceb mi la'l-i tâb ṣafâ
Ġamı olanlara dâ'im virür ṣarâb ṣafâ

2. Dem-i viṣâlda ḫoşdur ruḫuñ müşâhedesi
'Ales'-ṣabâḥ virür ṭab'a seyr-i âb ṣafâ

3. 'İtâba başladı ġamgīn görince ben zârı
Dil-i belâ-zedeye virdi çün 'itâb ṣafâ

13b

4. Ḫaṭṭı gelürse de sen la'l-ı yârı em **Rūḥī**
Mümessek olsa bilürsin virür ḫoşâb ṣafâ

7

Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

1. Ruḫundan ẕevḳ alan itdi gül-i ra’nâya istiġnâ
   Lebüňden mest olan ḳîldı mey-i ṣahbâya istiġnâ

2. Tevâżu’ ḳıl mahabbet ehline aġyâra serkeşlük
   Eḥibbâya gerekdür meskenet a’dâya istiġnâ

3. Biz ey zâhid çıḳarduḳ göňlimüzden mâsivâullahı
   ‘Aceb mi eylesek dünyâ vü mâfihâya istiġnâ

4. Ne ‘uşşâka o kâfir iltifât eyler ne aġâra
   Bir âfetdür ider a’lâya vi ednâya istiġnâ

5. Teġâfül ḳılduġından ol perînüň çekme ġam **Rūḥī**
   Saňa tenhâ degül ancaḳ ider dünyâya istiġnâ

8

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. Muḳîm-i kūyuň eyler cennet-i a’lâya istiġnâ
   Esîr ḳadduň eyler ḳâmet-i bâlâya istiġnâ

2. Sen ol sulṭân-ı ‘âlî-ḳâdrsın kim âsitânuňda
   Kemîne bendeň eyler devlet-i dârâya istiġnâ

3. Nedür câhid ḳaçınmaḳ iḫtilâṭ-ı duḫter-i rezden
İder mi kimse anuň gibi rūḥ-efzâya istiġnâ

4. Bizi dünyâ içün her dūna ṣanmaň eylerüz miḥnet
Biz ol ‘âriflerüz kim eylerüz dünyâya istiġnâ

5. Esīr-i derd-i ‘aşḳuň olduġı miḥnet yetişmez mi
Revâ mı çâḳ bu deňü **Rūḥi**-i şeydâya istiġnâ

9

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḥüsni reşk-i ḫuld olanlar meyl ider gülden yaňa
Gül nice meyl eylesün bīçâre bülbülden yaňa

2. Kâkülüň sevdâsı ḳılmışdur beni âşüfte-hâl
Mâ’il olmazsam ‘aceb mi seyr-i sünbülden yaňa

3. Ḳıldı ol bī-raḥm bizden kūşe-i çeşmin dirīġ
Ḥâlimuz ġâyet mükedderdür teġâfülden yaňa

4. Biz hele dur-i ruḫında fâriġuz ol meh-veşüň
Hem yüz yapraklı gül hem de karanfilden daha kat katız

5. Ḳılma gel teklīf-i mey **Rūḥīye** virme derd-i ser
Sâḳiyâ biz mest-i ‘aşḳuz fâriġuz mülden yaňa

14a

10

Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

1. Râh-ı Ḫudâda nola olsaḳ fenâ
   Kim ki fenâ olmadı bulmaz beḳâ

2. Menzil-i maḳṣūda irsek nola
   Fażl-ı Ḫudâdur bize çün reh-nümâ

3. Ṣūret u mânīde bu ḫalkuň bizi
   Şâh bilür kimisi kimi gedâ

4. Şâh-ı ezel ki bizi 'uryân ider
   Gâh serâser giyürür geh 'abâ

5. Gâh oluruz serḫoş u ger huşyâr
   Geh çekerüz ġam sürerüz geh ṣafâ

6. Ṭâ'atımuz olsa 'aceb mi ḳabūl
   Mürşid-i 'aşḳa iderüz iḳtidâ

7. Manṣıb-ı dünyâyı göňülden çıḳar
   Ḳo bu taṣavvurları gel uy baňa

8. Ḳaṭ’-ı ümīd eyleyelüm ġayrdan

Ḥaḳḳa tevekkül idelüm **Rūḥiyâ**

11

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. ‘Aks-i sīb-i dikkatin birle bu çeşm-i bīna

Beňzer ol şīeye kim ola içinde elmâ

2. Dem-be-dem yaşum aḳar başuma dâġ urduḳca

Dâġdan nâzil olan âb-ı revândur güyâ

3. Leblerinden emelüm ḥâṣıl ider yâr didüm

Gülüp ol ġonca didi ḫūn-ı cigerle ammâ

4. Ḳurtarur mı yaḳasın dest-i cefâdan dil-i zâr

Senden ey şūḫ vefâ ṣâdır olur mı ‘acaba

5. ‘Andelīb-i çemen-ârâ-yı semendir **Rūḥī**

Anı gül-ruḫlaruňuň şevḳi idüpdür güyâ

14b

12

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḥüsn bâġında bugün ol iki rūy-ı zībâ

İki güldür güzelüm biri birinden a’lâ

2. Ne iki leblerüňüň gülmedi güftâra
Sözi bir yere ḳomışlar dehenüňle güyâ

3. Bulmadı bizi vefâdan bir eşer zülfüňde
Nice demdür ki bu sevdâda yeler bâd-ı ṣabâ

4. İsterin ḫâk-ı rehüň gitmeye çehremden kim
Ḫâksâr olduġumı eyleyem iẓhâr saňa

5. Seg raḳībi didiler gitdi bugün dünyâdan
Rūḥīyâ gerçek olursa bizüm olur dünyâ

13

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Nây-veş iňler göňül bezm-i viṣâluňdan cüdâ
Dīde ḳan aġlar kemâl-ı bâ-kemâluňdan cüdâ

2. Ṭūṭiyem şīrīn-lebüňden ayru efġân eylerem
'Andelibem aġlaram derd-i cemalinden cüdâ

3. Hemdemüm ġmdur ṣafâ-yı bezm-i viṣâluňdan ıraġ
Nâledür kârum ruḫ-ı ferḫunde-ḫâluňdan cüdâ

4. Ḫâkipâyundan cüdâ düşdi egerçi çeşm-i ter
Ṣanma ammâ kim ola bir dem ḫayâluňan cüdâ

5. Aġlamaḳla iñlemekle geçse evḳâtı nola
Yâ nice ṣabr eylesün **Rūḥī** cemâluñdan cüdâ

6. Sensin ol vâli-i ‘âlī-ṭab’ kim erbâb-ı naẓm
Ġonca-veş dem-bestedür şīrīn-maḳâluñdan cüdâ

14

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Dâġ ḫū yelenler degül sīnemde olan câbecâ
Bir avuç altun bulup ḳoynuma ḳodum ben gedâ

2. Ḳaṭre ḳaṭre ṣafḥa-i çehremde eşk-i lâle-gün
Kâġıd-ı zer üzre mercândur dizilmiş gūyiyâ

3. Mey degül aġzı ṣuyı aḳdı ṣürâḥīnüñ gice
La’luñı dürc idicek meclisde yârân-ı ṣafâ

4. Ṣanmañ ol dem ḫasta olduġumı ‘arż eyleyüp
Medh-i rūḥumla uçurdum kūy-ı cânândan yaña

15a

5. Kâkülin gösterdi baña seyr iderken ḳâmetin
Rūḥī-i dil-ḫastaya oldı belâ üzre belâ

15

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Hezârân ġoncaya gülşende bir bülbül olur gūyâ
   Seni gör kim hezârân bülbülüň dara-yı ey gül-i ra'nâ

2. Yaraşur ḫūb-rū içre baḫş-i imtiyâz itseň
   Seni şâhum ser-efrâz eylemişdür ol ḳad-i belâ

3. Meleksin yâ perī sensin degül ḥadd-i beşer yoḫsa
   Bu zībâlūḳ bu ra'nâluḳ ki virmişdür saňa Mevlâ

4. Gezersin ḳâmet-i yâdıyla dün servi görüp ṣandum
   Libâs-ı sebz ile gülzâra gelmiş ol melek-sīmâ

5. Velī ṭurmaz leb-i cân-baḫş-ı yâra öykinür dâ'im
   Meger âyīneye baḳmış degül ṭūṭī-i şeker-ḫâ

6. Meh-i nev ṣanma tâb-ı nâr-ı âh-ı pür-şerârumdan
   Ḳanad ṣalmışdur anda murġ-ı gerdūn-ı cihân-peymâ

7. Görinen gök yüzinde hâle vü meh ṣanma ey **Rūḥī**
   Fenâr yaḳup uçurmışdur bu gice ol meh-i ġarrâ

16

Mef'ûlü / fâilâtü / mefâilü / fâ'ilün

1. İrdiyse ġam degül bir iki gün inâ saňa
   Her bir inaya Ḥaḳ vire yüz biň ṣafâ saňa

2. Lâyıḳ degül cefâya vücūduň ḥekīmi dehr
   Virsün kemâl-i merḥametinden devâ saňa

3. Luṭfuň ehl-i derde şifâu'l-ḳulūbsın
   Dâru'ş-şifâ-i ġaybdan irsün şifâ saňa

4. Üftâdeler elin ṭutıcı bir kerīmsin
   'Âlemde dest-gīr ola luṭf-ı Ḫudâ saňa

5. Çü burc-ı evliyâdasın âsūde-ḫâtır ol
   Kim ṣıḥḥat-ı vücūd virür evliyâ saňa

6. Dergâh-ı Ḥaḳda olmaya ḥâşâ ki müstecâb
   Rūḥī ḳuluň ki ṣıdḳile eyler du'â saňa

7. Fi'l-i cemīl u 'ömr-i ṭavīl eyleyüp naṣīb

15b

   Ḫâṭır-ṣafâluġın vire Ḥaḳ dâ'imâ saňa

17

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’lün

1. Gerçi evvel leb-i la’linden irür câna ṣafâ
   Ṣoňra ammâ ḫaṭı sevdâsına düşmek ne belâ

2. Öldürüp ḳanımuza ṣanma bulaşdurmış elin
   Bizi öldürdügine destine yaḳmış ḥınâ

3. Nedür ol zülf-i müselsel kâkül
   Ḳılca noḳsânları yoḳ biri birinden aslâ

4. Dirler ölmiş ġam-ı hicrüňle yoluňda aġyâr
   Var ümīdüm ki yalan ise daḫi gerçek ola

5. Gelse ḥaṭṭı bizi ḳurtarup belâdan dirdik
   Rūḥīyâ gül ḥaṭṭı oldı belâ üzre belâ

18

Fe’ilâtün / mefa’ilün / fe’ilün

1. ‘Ömr bir cūy-ı âbdur güyâ
   Ḫâne-i ten ḥababdur güyâ

2. Varaḳ-ı derd-i ‘aşḳ u ṣâfḥa-i ḥüsn
   Her biri bir kitâbdur güyâ

3. Ḫayme-i ḥüsne ol iki ebrū

İki müşkīn-ṭınâbdur güyâ

4. Cüya beňzer ġılâ'-ı zerīni

Ḫançer-i âbdardur güyâ

16a

5. Başladı 'arż-ı mihre mestâne

Yine ḳaṣdı 'itâbdur güyâ

6. Sīne-çâk olmadın ġaraż

Vuṣlata feṭḥ-i bâbdur güyâ

7. Geldi şâhīn-i çeşmini süzerek

Sevdügüm mest-i ḫ̆âbdur güyâ

8. Yine gözler ḳamaşdı ey **Rūḥī**

Gelen ol âfitâbdur güyâ

19

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. 'İbret göziyle 'âleme şol kimse kim baḳa

Baḳduḳca gözine görine 'âlem-i beḳâ

2. Ser-menzil-i beḳâya irişmez şu kimse

Râh-ı ṭalebde eylemeye cismini fenâ

3. Bezm-i ṣafâ ḳuruldı ṣalâ oldı ‘işrete
Ey ṭâlibân-ı câm-ı mey-i ‘aşḳıs-ṣalâ

4. İrmez degül Cenâb-ı Ḥaḳa âdem İrişür
Ammâbe-şarṭ-ı ân ki ide terk-i mâsivâ

5. Dergâh-ı Ḥaḳḳa ola dilerseň taḳarrubuň
Ḫalḳ-ı cihândan ülfeti ḳaṭ’ eyle Rūḥīyâ

6. Ḳoyup ol ḫaṭṭı o ger sebze-i gülzârı baňa
Bâġbân gül ṣatayın bir iki ḫârı baňa

7. Sen ḫırâm eyle naẓar sendedür ey gülbin-i feyż
Ḫârdur ġayrılaruň şīve-i reftârı bana

8. Ṣoḥbet-i ġayr belâdur dilerin Ḥaḳdan kim
Ne seni göstere aġyâra ne aġyârı bana

9. Rişte-i zülfüň elümden çıkârup ey **Rūḥī**
‘Arż ider şimdi felek dâmen-i kūhsârı baňa

20

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâilü / fâ’ilün

1. Vaṣluň cihâna virmem odur yâr-ı cân baňa
Evvel efendi cân gerek andan cihân baňa

16b

2. Mihrüňle şimdi virmededür kâ'inâta reşk
Ḳapuňda reşk iderdi o ki bir zamân baňa

3. Biňden birisi gerçek ise vây esīre kim
Gördüm söyledi dun çoḳ yalan baňa

4. Ḫuld-ı viṣâluňa dilerin ölmeden irem
Ḳaṣdum bu Ḥaḳ virürse ecelden amân baňa

5. Cevr itme âh u nâlemi gamdan ḳıyâs idüp
Vallahi bī-günâham efendi inan baňa

6. Bītâbluḳ nişânesidür keşret-i nigâh
Çoḳ baḳduġumdan incinür ol bed-gâh bana

7. Taḫt-ı taṣarrufumda serâser zemīn-i şi'r
Reşk itse **Rūḥīyâ** nola devr-i zamân baňa

21

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ḥabbeẕâ ey âbru-yı meclis-i şâh u ġedâ
Merḥabâ ey cân-ı 'âlem yoluňa cânlar fedâ

2. Alsalardı lez̲z̲et-i keyfiyet-i cân-ba h̲şuňa
Ayaġuň ṭopraġını eylerdi zühd ehli ġedâ

3. Z̲evḳīmuz var mâ'ilüz keyfiyet-i cân-ba h̲şuňa
İsterüz kim başımuzdan olmasun bir dem cüdâ

4. Başdadur dâ'im yerüň gül gibi ammâ zâhidüň
Görmeyüp lâyıḳ seni çeşmine h̲âr İtsün Ḫudâ

5. Geldüň iḥyâ eyledüň bezm-i ṣafâda **Rūḥīyâ**
Merḥabâ ey rūh-ı ṣânī yoluňa caňlar fedâ

22

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. İstemem aġyâr ide fikr-i viṣal-ı dil-güşâ
Tīre dillerde ne lâyıḳdur h̲ayâl-ı dil-güşâ

2. Ṣuda sâkin olurken âteş ne ḥikmetdür bu kim
Germ olur olsa 'araḳ-nâk ol cemâl-ı dil-güşâ

3. Bir ḳaraltıdur hemân h̲ayl-ı h̲aṭṭıňdan aġlamam
Ġâlib olur cümleye tenhâ o h̲aṭ-ı dil-güşâ

4. Çoḳlaruň ger vaṣf-ı h̲aṭıňla müşkilin ḥal eyledüm
Kim virür ḥâl ehli dil-bazar hal-ı dil-güşâ

17a

5. Bülbül-i vecdem gülistânum kelâmullahdur
Her elif medd-i naẓarda bir nihâl-ı dil- güşâ

6. Çoḳ miṯâlın ḫâme-i ṣun'uň temâşâ eyledüm
Görmedüm ḳaşuň miṯâlı bir miṯâl-ı dil-güşâ

7. Teşne-i vaṣluň geçer aġyâra ṣunmazsın niçün
Ḳande var tīġuň gibi âb-ı zülâl-ı dil-güşâ

8. Maẓhar-ı feyż-i İlâhī olmayan câhil kalır
Ṭab'-ı câhilden ṣudūr itmez maḳâl-ı dil-güşâ

9. **Rūḥīyâ** her kimine gördü oldı maġlūbuň senüň
Ehl-i taḳlīd idemez böyle ḫayâl-ı dil-güşâ

23

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Mest olup ey gül ḳoya zerīn külâhuň bir yaňa
Eyle dua' sen bugün hurşid u mahın bir yana

2. Halini âşıkların görmekde işitmekdedir
Güş-ı hūşuň bir yaňa çeşm-i siyâhuň bir yaňa

3. Oldılar bir cânibe aġyâr ḳatlüm kasd ne
Olduġiyçün meclis-i meyde nigâhuň bir yaňa

4. Ey göňül şâd ol ki ḥâluň ‘arż iderler yâruňa
Eşk-i çeşmüň bir yaňa feryâd u âhuň bir yaňa

5. Bir yaňa gitmek temennâsın çoḳ itme **Rūḥīyâ**
Kim ider bir gün seni ümmīd-gâhuň bir yaňa

24

Fa’ûlün / fa’ûlün / fa’ûlün / fa’ ul

1. Didüm câna geçdi ẖadeng-i cefâ
Gülüp yâr didi mażâ mâ-mażâ

2. Tenezzülde ẕevḳ u ṣafâ vü sürūr
Teraḳḳīde âlâm u renc u ‘anâ

3. Ne ümmīd-i mihr u ne imkân-ı ḳurb
Ne bende taḥammül ne sende ṣafâ

4. Gerek ağla ey dil gerek ẖurrem ol
Cefâsuz vefâ yoḳ belâsuz ṣafâ

5. Ṣaḳın ‘aşḳa yaḳlaşma **Rūḥī** ki ‘aşḳ
Belâdur belâdur belâdur belâ

17b

25

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Lebüň aġyâra ṣunup dâ’im idersin iḥyâ
   Nola ben mürdeňe ṣunsaň anı da iḥyânâ

2. Naḳd-ı cânuň eger ol sīm-tene ṣarf itseň
   Ṣanma ey ‘âşıḳ sevdâ-zede kim ide vefâ

3. Dün didi raḳṣa girüp saňa vefâlar ideyin
   Döndi ‘ahdine vefâ itmedi ol mâh-liḳâ

4. Başlayup gerdeni vaṣfına ṣürâḥī meyile
   Reşkden bezmde ḳan aġladı erbâb-ı ṣafâ

5. **Rūḥīyâ** bâġ-ı leṭafetde açılmış güldür
   Bâdeden sanma ḳızarmışdur o rūy-ı zîbâ

26

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Eylesem vaṣluň temennâ baḫt yâr olmaz baňa
   İḫtiyâr itsem ġamuň dil ġam-güsâr olmaz baňa

2. Şuġl-ı dünyâ ḳaydıdur ol ḳayda kayd olmaḳ ne ḳayd
   Kâr ise maḳṣūd ‘aşḳuň gibi kâr olmaz baňa

3. Ṣabra ṭâḳat yoḳ ġam-ı hicrâna bilmem neyleyem
Aġlasam ‘uşşâḳ içinde i’tibâr olmaz baňa

4. Murġ-ı cânuň per u bâlın buldı dest-i ġam didüm
Gül gibi güldi didi böyle şikâr olmaz baňa

5. Ḳaçmazam **Rūḥī** gibi ‘aşḳuňda rüsvâ olamadan
‘Āşıḳ-ı şürīde halim teng u ‘âr olmaz baňa

27

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Mesken oldı çünki vaḥşīler gibi hâmūn baňa
Ol ṣaçı Leylâ ‘aceb mi dirse ger Mecnūn bana

2. La’l-ı yâra baḳduġum demlerde ḳanile ṭola
Āh kim ‘ayn-ı belâdur dīde-i pür-ḫūn baňa

3. Câm-ı gülgūnı ḳoyup ṭeklīf-i kevṯer eyleme
Zâhidâ kevṯer saňa câm-ı mey-i gülgūn baňa

4. Gerçi a’lâluḳda söz yoḳ serv-i şimşâda velī
Cümleden a’lâ gelür ol ḳâet-i mevzūn baňa

18a

5. **Rūḥīyâ** dünyâ vü mâfihâyı terk itdüm yine
Cevr ider bilmem ne virdi alımaz gerdūn baňa

28

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Eşigüň ẖâkın umar kim getüre bâd-ı ṣabâ
   Gözedür yollaruňı her gice çeşm-i bînâ

2. Ḳaçmazım cismümi çâk itmeden ammâ bilürin
   Pâdişâhum reh-i ‘aşḳuňda olur cümle hebâ

3. Vaṣluň umsam nola çoḳ çekmek ile hicrânuň
   Ḫasta çoḳ yatsa virür kendüye ümmīd-i şifâ

4. Bende ‘aşḳunla bu deňlü olıcaḳ şeydâluḳ
   Var ḳıyâs it ne ḳadar sende gerek ḥüsn ü bahâ

5. Bâdeden kesb-i ṣafâ ise ġaraż ey **Rūḥī**
   Ġam-ı la’lin çekelüm olmaz anuň gibi ṣafâ

29

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Kim ki ḳıldı reşk idüp cânânumı benden cüdâ
   Sen anuň Yârabbi eyle ṭatlu cânını tenden cüdâ

2. ‘Ārıżından ayrı figân eylesem ‘ayb eylemeň
   Bülbül efġân eylemez mi olsa gülşenden cüdâ

3. Rüzgârum tīre oldı neyleyem bilmem beni
Rü-siyehler ḳıldılar ol şem’-i rūşenden cüdâ

4. Ġonca-veş ḳan ile baġruň ṭolsa efġân eyleme
Olduň ey dil gül gibi bī-pak dâmenden cüdâ

5. **Rūḥī**-i bīçâreyi öldürse miḥnet ġam degül
Ol Mesīḥâ-dem ḫuṣūṣâ kim ola senden cüdâ

30

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Gül gibi olmada günden güne ḥüsnüň ra’nâ
Nola bülbül gibi ‘âşıḳlaruň olsa şeydâ

2. Faṣl-ı güldür demidür gülşene varup alagör
Bir ele ġonca-i ter bir ele câm-ı ṣahbâ

3. Ṭab’ımuz nola küşâ olsa ruḫuň şevḳi ile
Gül-i ra’nâdur iden bülbül-i zârı güyâ

18b

4. Ġoncanuň açılaḳaldı deheni ḥayetden
Ṣubḥ-dem medḥ idicek la’luňı gülşende ṣabâ

5. Ṭab’-ı pâkuňda ṣafâ var yaraşur ey **Rūḥī**
Şi’rüňi vird-i zebâneylese yârân-ı ṣafâ

31

Mef'ûlü / fâ'ilâtün / mef'ûlü / fâ'ilâtün

1. Fâl açmaġı ḳo ṣūfī olur mı bundan a'lâ
   Hüsni kitâbına baḳ hem fâl hem temâşâ

2. Dil-ẖastalar belâda bī-derdler ṣafâda
   A'la yanunda ednâ edna yanuňda a'lâ

3. İderse la'l-tâbın ol cân ṭabībi ḳılsa
   Zaẖm-ı firâḳa merhem derd-i ġama müdâvâ

4. Endüh-ı firḳatuňdan ben ẖâk-sâr-ı 'âlem
   Feyż-i maḥabbetümden sen şâh-ı 'âlem-ârâ

5. Derd-i firâḳ ġâlib dil ẕevḳ-ı vaṣla ṭâlib
   Ṣabr eylemek ne mümkin **Rūẖī**-i zâr u şeydâ

32

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefa'ilü / fa'ilün

1. Yâr isteyen olur nice aġyâra âşinâ
   Biň yare ir ki tâ ola sen yâre âşinâ

2. Vuṣlat itmedin itme ol çemende kim
   Bülbül fiġâna yâr ola gül ẖâra âşinâ

3. Benden ṭarīḳ-i mihr ü maḥabbetde ‘ibret al
Ey olmaḳ isteyen o sitem-kâra âşinâ

4. Ferhâdadur zamânede reşküm ki yâr içün
Cân virdi âḫir olmadı aġyâra âşinâ

5. Yoḳ âşinâluġum dime ‘arż eyle derdüñi
Lâzım degül ṭabīb ola bīmâra âşinâ

6. Rūḥī-i bī-kese nola yâr itse iltifât
A’lâ söz eyler âdemi ḫunkâra âşinâ

19a

33

Mefâ’ilün / feilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Gel ey muḳayyed-i maḥabbet-i eşyâ
Beḳâya ir fenâdur nihâyet-i eşyâ

2. Felekde şâhid-i vaḥdet cemâlını görmez
Aña ki perde-i çeşm ola keşret-i eşyâ

3. Çıḳaydı perde-i pindârdan eger zâhid
Olurdı vâḳıf-ı sırr-ı ḥâḳīḳat-ı eşyâ

4. Duḫūl-ı ṣoḥbet-i pīr-i muġâna sa’y it kim
Mükedder itmeye ṭab’uñ küdūret-i eşyâ

5. Ṣaḳın mizâcuňa ḫoş gelmeyenden olma melül
Ki muḫtelifdür ezelden ṭabī'ât-ı eşyâ

6. Ḳo fikr-i bâṭılı el çek ṣalâḥ-ı 'âlemden
Saňa mı oldı mufavveż hükümet-i eşyâ

7. Hidâyet olmayıcaḳ ḥâṣıl olmaz ey **Rūḥī**
Vukūf-ı 'illet-i īcâd u ḫilḳat-ı eşyâ

34

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Çıḳar 'uḳbâyı dilden çünki el virdi saňa dünyâ
Ṭama'-kâr olma yâ 'uḳbâ gerek ey ḫˇâce yâ dünyâ

2. Sa'âdetle ser-firâz olduġuňdan şâdmân olma
Gel inṣâf it kimüňle başa çıḳmışdur fenâ dünyâ

3. Ḳatı âsân idi olmaḳ sa'âdet mülkine mâlik
İki gün bir ḳarâr üzre olaydı bī-vefâ dünyâ

4. Ne dünyâsuz olur devlet ne devlet baḫt u ṭâli'süz
Baňa bir yaňa baḫt eyler cefâyı bir yaňa dünyâ

19b

5. Dilerseň yâr-ı bâḳī feyż-i Ḥaḳḳa maẓhar düş
Çıḳar dünyâyı dilden kim fenâdur **Rūḥīyâ** dünyâ

35

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Gül ki 'âşıḳ eylesün ey ġonca-i ra'nâ ṣafâ
   Ġonca açılduḳda eyler bülbül-i şeydâ ṣafâ

2. Olma keyfiyet-i mey neş'e-i kâmil müdâm
   Eylemezdi andan ey ṣūfī dil-i dânâ ṣafâ

3. Rüzġâruñ dil nice çeksün ġamın kim âdemüñ
   Biñ ġamı olsa virür bir sâġar-ı ṣahbâ ṣafâ

4. Yoḳ ṣafâsı vâdi-i ġurbetde ṣanmañ kim ider
   Ġuṣṣa-i Leylâ ile Mecnūn-ı ġam-fersâ ṣafâ

5. Ḳurtulurdum miḥnet ü derd ü belâ vü ġuṣṣadan
   Dest-gīrüm olsa **Rūḥī** çâr-yâr-ı bâ- ṣafâ

36

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Nice Baġdâdı ögüp yürimesünler şu'arâ
   Kim ola ẖūbları biri birinden a'lâ

2. Bir vilâyet ḳanı Baġdâd gibi kim güzeli
   Hem suẖan-dân ola hem şūẖ ola hem ehl-i vefâ

3. Gerçi dilberleri ḫoş-ṭab'dur İstanbuluň
Anlaruň var lisânında velī özge safâ

4. İḫtilâṭile maḫabbet olur ammâ bunlar
Bir naẓarda dil-i 'uşşâḳı iderler yaġmâ

5. Beni nalân iden ey **Rūḥi** bu meh-rūlardan
Bir cefâ-kârdur adın söylemek olmaz ammâ

37

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. İşde zaḫm-ı ḫançerüň devlet nişânıdur baňa
Dilde dâġ- miḥnetüň luṭf-ı nihânīdür baňa

2. Geldi cânum aġzuma la'luň ġmıyla dostum
Cevri ḳo luṭf itmenüň şimdi zamânıdur baňa

3. Sözlerinden aňladum 'uşşâḳa luṭf olduġın
Sırr-ı ġayb-ı keşf iden 'aşḳ-ı cân-sitânıdur baňa

20a

4. Ġayrılar görüp vefâsın ben cefâsın çekdügüm
Hep belâ-yı derd-i 'aşḳ-ı cân-sitânıdur baňa

5. Yanmayup **Rūḥī** ne çare eylesün kim ol mehüň
'Aşḳ-ı cân-sūzı belâ-yı nâgehânīdür baňa

38

Mefâ'ilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

1. Güzellerden şikâyet ḳılmaduňsa ey dil-i şeydâ
   Ne sen ‘arż-ı niyâz eyle ne anlar nâz u istiġnâ

2. ‘Aceb mi ḫançer-i cevr anlardan gitmese dâ'im
   Perī-peykerleri eyler ġurūr-ı ḥüsn bī-pervâ

3. Ne ḫâcet ḳâşlaruň şemşīr çekmek ḳatl-ı ‘uşşâḳa
   Bütün dünyâyı öldürseň yeter ey nergis-i şehlâ

4. Gözümden aḳmada seylâb-ı ḥasret fikr-i la'luňla
   Başumda yanmada daġ-ı ġamuňla âteş-i sevdâ

5. Benem ol ‘âşıḳ ġam-dīde kim dinmez gözüm yaşı
   İşüm hicr-i ruḫuňla rūz u şeb feryâd u vâveylâ

6. Benüm gibi ne ‘ uşşâḳ içre var bir ‘âşıḳ-ı ṣâdıḳ
   Senüň gibi ne meh-rūlarda bir maḥbūb-ı müsteṣnâ

7. Gül-i terden giçüp **Rūḥī** gibi olurdı pervâneň
   Eger şem'-i cemâluň görse ey bülbül-i şeydâ

39

Mefâ'ilün / fe'ilatün / mefâ'ilün / fe'ilün

1. Didüm vefâyile al göňlüm eyle terk-i cefâ
   Göňüllenür gibi oldı biraz o mâh-liḳâ

2. Vefâ-yı ġayr gerekmez ḳo yâr cevr İtsün
   Anuň vefâsı cefâdur bunuň cefâsı vefâ

3. Ġamdan eylesem efġan u sökse ġam çekmem
   Birisi maḫż-ı vefâdur birisi 'ayn-ı dua'

4. Revâ mıdur ki ḳapuňda elem vire baňa ġayr
   Ölem gidem bu elemle yaz̲uḳ degil mi baňa

20b

40

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. Yıllar geçer ki görmezüz ol mâhı bī-niḳâb
   Mâbeynimüzden âh ki ref' olmadı ḥicâb

2. Dâ'im 'aceb mi mużṭarib olsa derūnımuz
   Eksik olur mı ẖâṭır-ı 'âşıḳdan ıżṭırâb

3. Seyr-i ruẖuň müyesser imiş ṭutalım ne sūd
   Ey şūẖ-ı bī-vefâ getüren kimdüraňa tâb

4. Bir būse luṭf idüp beni öldür diyüp ṭurur

Rūḥīyi bir gün öldürecekdür o la'l-i nâb

41

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

1. Bezmimüzde dönerdi câm-ı şarâb

Gelmedi devre mihr-i 'âlem-tâb

2. Mümtezicken lebüň ġamıyla göňül

İmtizâc itmemişdi ḫâkile âb

3. Cân yelerdi ṣaçuň hevâsından

Bitmedin yirde sünbül-i sīrâb

4. Ṣulamaḳdaydı kūyuňı dīde

Eşk-bâr olmadın felekde seḥâb

5. Biz o müflislerüz ki câm-ı meye

Rehn olur gâ ḫırḳa gâh kitâb

6. Yasdanup bâb-ı luṭfuňa **Rūḥī**

"Eftetiḥ yâ müfettiḥa'l-ebvâb

7. Sen çıḳup seyr idesin diyü degüldür kevkeb

Mum ṭonanması ider gökde melekler her şeb

42

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Girye her gün iner taḫt-ı şerâya yaşum
   Giceler çarḫa çıḳar na'ra-i Yârab

2. Gülüp açılmadadur dâ'im anuňçün güyâ
   Şu'arâ ġonca ḳomışlar dehen-i yâra laḳab

3. Ġamdan öldük nidelüm kâse-i şehr u şekeri
   Bize bir köhne sifâl olsa ṭolu âb-ı 'ineb

21a

4. Dün dimişsindir ki nedür **Rūḥī**-i zâruň ḥali
   Bu vefâ senden umılmaz 'aceb ey şūḫ 'aceb

43

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. La'luň ġamına ṭâlib olursam degül 'aceb
   Rızḳ irişürse aňa gerekdür velī ṭaleb

2. Her nesnenüň zamânı var ey pâdişâh-ı ḥüsn
   İḥsân umarken eylemek inṣâf mıdur ġażab

3. Bir bâbile açılmadı ḳaldı der-i viṣâl
   Olmış ḥayâ ol âfete mâni' baňa edeb

4. Ẕevḳ itmede viṣâluň ile rūz u şeb raḳīb
‘Āşıḳlaruň firâḳuň ile çekmede ṭa’ab

5. Lâyıḳ mıdur ki ġayr ile sen nūş idüp şarâb
Bīçâre **Rūḥī**ḳan içre derdüňile rūz u şeb

44

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḳanġı bâġa yâd-ı ruẖsâruňla çeşmüm virse âb
Anda her peydâ olan gül ḥâṣıl eyler âb u tâb

2. Cūy-bâr-ı bâġ ṣan bir baḥrdur kim üstine
Bir ṣadefdür dür hevâsıyla çıḳıpdur her ḥesâb

3. Ṣenüň şebnem dökdi gūyâ bülbülüň başına kim
Ṣubhdan şâh-ı gül üzre gözlerinden uçdı ẖ̆âb

4. Şâhid-i gül sürẖ reva olsa ‘aceb mi kim müdâm
Eksik olmaz ġoncanuň mīnâ-yı sebzinden şarâb

5. Mâcerâsı var ‘arūs-ı ġonca-i ra’nâ ile
Rūḥīyâ bâġuň anuňçün ṭolanur eṭrâfın âb

45

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Nice girsün bülbül ġam-dīdenüň çeşmine ḫˇâb
   Āşiyânın bâġda bâd-ı ḫazân itmiş ḫarâb

2. Ṣuya ṣalmış ‘andelībin beyżâsın bâd-ı ḫazân
   Bağda cūy üzre ṣanmaň görinen yer yer ḥabâb

3. Bülbülüň bâd-ı ḫazân ṭaġıtdı berk-i ‘ıyşını
   Neylesün bī-iḫtiyâr itdi çemenden ictinâb

21b

4. İki gün gül ẕevḳın itdürmekle maḥżâ rüzgâr
   Çekdürür bâd-ı ḫazândan bülbüle bunca ‘aẕâb

5. Āşiyânsuz neylesün gülşende bülbül **Rūḥīyâ**
   Derd-mendüň eylemiş bâd-ı ḫazân evin ḫarâb

46

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. ‘Aceb bilsem neden bīdâr olur şeb-tâ seḥer kevkeb
   Felekde bir meh-i ġarraya ‘âşıḳdur meger kevkeb

2. Şu deňlü ḥüsnüňe müştâḳdur ey mihr-i enver kim
   Seni her ṣubḥ-dem her şeb çerâġ ile arar kevkeb

3. Feżâ-yı sīne miḥnet ‘âleminüň âsumânıdur
Meh-i nev nâḫunum zaḫmıdur anda dâġlar kevkeb

4. Miyân-ı âsumânda hâle sīmīn-şem’dân anda
Ḳamer bir şem’ şeb-efrūz bir pervâne her kevkeb

5. Seni **Rūḥī** gibi gökde ararken yerde bulmışlar
Anuňçün giceler ey meh ayaġına düşer kevkeb

47

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ṣubḥ-dem ẕevḳ ehli oldur kim çeküp câm-ı şarâb
Neş’e-i meyle ḳıla seyr ṭulū’-ı âfitâb

2. Ṣoḥbet itmişsin yine şeb-tâ-seḥer aġyâr ile
Nūr-ı dīdem çeşm-i şūr-engīzüň olmış mest-i ḫˇâb

3. Dilde peykânuň ḳarâr itmez giçerse ġam degül
Şīşe mecrūḥ olıcaḳ lâbüd içinde ṭurmaz âb

4. Va’deye itmez ḫilâf ammâ gelince meclise
İntiẓâr ile ider ‘âşıḳlaruň bağrın kebâb

5. Rind-i mey-ḫˇâruňelinden nola düşmezse müdâm
Gülşen-i bezmüň gülidür **Rūḥīyâ** câm-ı şarâb

48

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Mihrdür burc-ı şerefde rūy-ı raḫşânı dürüst
   Maṭla'-ı mihr melâḥatdur girībânı dürüst

22a

2. 'Aks-i ṭab'-ı 'ârıżuñla sâḳiyâ câm-ı şarâb
   Hâledür kim devr idüpdür mâh-ı tâbânı dürüst

3. Şöyle mecrūḥuz ki yoḳölmekden özge çâremüz
   Giçdi ol ḳaşı kemânuñ câna peykânı dürüst

4. Oldı 'ömrüm bunca kim maḥbūblar yolında ṣârf
   Bulmadum bir ḳavli ṣâdıḳ 'ahd u peymânı dürüst

5. Mesned-i iḳlīm-i naẓma gelmeye **Rūḥī** gibi
   Ṭab'ı 'âlī sözleri şâhâne dīvânı dürüst

49

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Yâ beni maḳtūl-ı tīġ-ı ġamze-i ḫ̆âruñ it
   Yâ temâşâ-gâhumı âyīne-i ruḫsâruñ it

2. Ben senüñ bir baġrı yanmış cevr-keş bīmâr kim
   Ey ṭabīb-i cân keremḳıl çâre-i bīmâruñ it

3. Ġonca eylerse dehânuňla leṭâfet baḥṣini
Anı bir sözle esīr-i şīve-i güftâruň it

4. Serv bâlâluḳda ursa ḳâmetüň yanuında lâf
Bir ḫırâm eyle anı pâ-beste-i reftâruň it

5. **Rūḥīyi** yâ zehr-i ḳahr-ı firḳatuňla ḳıl helâk
Yâ devâ-yı ‘aşḳuň ey meh şerbet-i dīdâruň it

50

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Kıldun giçerek kūşe-i çeşm ile işâret
‘Uşşâḳa biri birine katdun behey afet

2. Mey ṣoḥbetidür ṭolular iç sâḳi-i bezmüň
Al būse-i ruḥsârını ber-vech-i ẓarâfet

3. Āsân idi rez duḫterinüň terkini urmaḳ
‘Ālemde güzel sevmeden olsaydı ferâġat

4. Cân geldi yeňiden beden-i mürdeye ṣandum
Rūḥī gelicek ḳabrüme ol ḳadd-i ḳâmet

22b

51

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Beni bir nâk ile eyledi ġamzeň iki ḳat
   Ḳolına ḳuvvet u üstâdına yüz biň raḥmet

2. Taş atup şīve ile başımuza urdı bugün
   Yine yükletdi bize yâr bir aġız minnet

3. Tīġ-i cevrile dimiş ḳanını bir gün dökerin
   Yârab ol dem mı âh ḳanı devlet

4. Ḳalmadı ḫaṭṭı daḥi bezme ayaḳ başdı raḳīb
   Gel ayaḳ götürelüm sâḳi ḳarışdı ṣoḥbet

5. Ḫ̆âb- ġafletde nice bir aç gözüňi ey **Rūḥī**
   ‘Āşıḳ ol dirseň eger def ola ḫ̆âb-ı ġaflet

52

Mef’ûlü / mefâ’ilün / fe’ûlün

1. ‘Aşḳuňla bizi eyledi melâmet
   Feryâduma ḳalmadı selâmet

2. Ger ḳâmetüňi göreydi Mecnūn
   Dīvâneň olurdı tâ ḳıyâmet

3. Dīdârı ḳıyâmete ḳalur âh

Gelmezse bugün ol serv-ḳâmet

4. Kec-ṭab'luġına dâl olupdur

Zâhiddeki arż-ı istiḳâmet

5. Āsân idi tevbe câm-ı meyden

Ger olmazsa bâ'iş-i nedâmet

6. **Rūḥī** gibi bâde-nūş olurdı

Zâhidde olaydı bir kerâmet

53

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. İḳtiżâ-yı 'aşḳ eyler ḳalb-i yârı gerçi saḫt

Anı nerm itmek ne cüz'īdür eger el virse baḫt

2. Nev-bahâr eyyâmıdur 'ıyş idecek demdür diyü

El çıḳarmış baġdan ḫalḳa el eyler her dırḫt

3. 'Aşḳdur bu yönde baş oynatmaḳ ednâ pâyedür

Tīġ-ı firḳat ġam degül eylerse baġruň laḫt laḫt

4. Penbe-idâġ ile ṭolmışdur serâser cismimüz

Ḥamdulillah devletüňde olmaduḳ muḥtâc-ı raḫt

23a

5. Pâdişâh-ı mülk-i istiġnâ olursaň **Rūḥīyâ**

Mihr olur başuňda efser çarḫ olur atluňda taḫt

54

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Çeşmüňe âyine-i ‘aşḳı temâşâ-gâh it

Ey göňül ṣubḥ u mesâ seyr-i Cemâlullah it

2. Nâtüvân ol diler iseň ki seni hayr ide haḳ

Kehribâ bil anı da kendüňi berk-i kâh it

3. Lâyıḳ-ı devlet didar olayın dirseň eger

Kendüň ‘âlem-i fânīde fenâfillah it

4. Meclis-i ‘aşḳda gör câm-ı şarâb u vaḥdet

Ṣoḥbet-i ehl-i riyâdan çek ayaḳ ikrâh it

5. Bilmeyen mes’ele-i ’aşḳı degüldür kâmil

Cehd ḳıl kendüňi ol mes’eleden âgâh it

6. Ḫâli olmazlar elem çekmeden ehl-i devlet

Rūḥīyâ sen ne elem çek ne hevâ-yı câh it

55

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ṭab-ımuz hicr ile dem-beste iken ġonca-ṣıfat
   Geldi gül gibi anı açdı nesīm-i vuṣlat

2. Ḥidmet-i ẖâk-ı dürri oldı müyesser yâruň
   Yine el virdi sa’âdet yine irdi devlet

3. Döndi maḳṣūdımuz üzre felek-i şu’bede-bâz
   Ṭoġdı vuṣlat güneşi gitdi ẓalâm-ı firḳat

4. Gitdi ol nâleler giryeler ol nâlişler
   Ẕevḳ u şevḳ el virüp irişdi zamân-ı behcet

5. **Rūẖīyâ** ṣabr gerek ‘âşıḳ-ı ṣâdıḳda hemân
   Yoḳsa hicrân elemin def’ ider âẖir vuṣlat

56

Mef’ûlü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ûlün

1. Ma’dūm iken âfâḳda âṣâr-ı maḥabbet
   Ben eyler idüm bir büte iẓhâr-ı maḥabbet

2. Ṣayyâd-ı ezel dâmını ḳurmazdan öňürdi
   Dil bülbül olmışdı giriftâr-ı maḥabbet

3. Almadan ele dest-i ḳażâ ‘aşḳ kemânın

Cânum benüm olmışdı dil-figâr-ı maḥabbet

23b

4. Āh eylemeden ġayrı dil-i ġam-zede nitsün

Sen ma’il-i âzâr o ṭaleb-kâr-ı maḥabbet

5. Şâ’irlerüz idüp niderüz sīnemüzi çâk

Eş’ârile biz eylerüz eş’âr-ı maḥabbet

6. Gördükde o gül-çehreyi âh eyleme **Rūḥī**

Ḥâl ehline lâzım degül iẓhâr-ı maḥabbet

57

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Nev-bahâr oldı açıldı verd-i ra’nâ semt semt

Ḳurdılar ṣaḥn-ı çemende bezm-i ṣahbâ semt semt

2. Kūh-ı deşte lâle vü gül ḳurdı zerrīn ḫaymeler

Ḳondılar ḫayl-ı bahâr-ı ‘âlem-ârâ semt semt

3. Cūy-ı eşküm bâġ u râġa akmadan maḥża seni

Cüst ü cü eyler yürür ey serv-i bâlâ semt semt

4. Sen lebi şīrīn saçı leyli ġamından baş alup

Gitdiler Ferhâd ile Mecnūn-ı şeydâ semt semt

5. Ḫurrem itdi ‘âlemi bârân-ı eşküm **Rūḥiyâ**

Çıḳdılar ṣaḥrâ seyrine a’lâ vü ednâ semt semt

58

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. Eger ṣu sepmeseydi dembedem endīşe-i vuṣlat

Ne dil ḳordı ne cân yandurmaduḳ sūz-ı ġam-ı firḳat

2. Bu gün mi bağrımuz pür-ḫūn olupdur çarḫ-ı kec-revden

Biz ol bī-i’tibâruň zehr-i ḳahrın yutmışuz ḳat ḳat

3. Nice âh itmesün neyle tesellī eylesün göňlin

O bī-kes kim ola dâ’im esīr-i kūşe-i miḥnet

4. İder bīr vech peydâ iktiżâ-yı ‘aşḳ olur mâni’

Ne deňlü eyleseň dīdâr-ı yârı görmege diḳḳat

5. Ṣaḳınsun sevdügüm mir’ât-ı ḥüsnin ânı serdinden

O dil-sūzuň ki yaḳmış ola bağrın âteş-i ḥasret

6. Yine seyr-i cemâl-i yâra diḳḳat ṣârf ider çeşmüm

Çekilmişken temâşâsında aňa perde-i ḥayret

7. Belâdur ‘aşḳ Yârab kimseye çekdürme ol derdi

Ki cânânı ola aġyâr-ı bī-derd ile hem ṣoḥbet

8. Meger irmek müyesser ola ẕevḳ-ı vaṣlına yoḳsa

24a

Göñülden **Rūḥīyâ** mümkin degül def’-i ġam-ı firkat

59

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. İlâhī ‘izzetüñ ḥaḳḳıyçün ol serv-i ser-efrâz it
   Kemâl-ı ḥüsnile dâ’im cevânın içre mümtâz it

2. Güzeller yüz sürüp dergâhına ‘arż-ı niyâz itsün
   O serv-i ser-firâzı pâdişâh-ı mesned-i nâz it

3. Daḫi tâb u tuvânum ḳalmamışdur çekmege cevrin
   Esirge ben dil-fikârı o şüḫuñ cevrini az it

4. Zebün itdi beni derd ü ġam-ı firḳat helâk oldum
   Dil-i bīçâreme ol ‘Īsī-i devrânı dem-sâz it

5. Bir ehl-i derddür **Rūḥī** du’âsın müstecâb eyle
   İlâhī ‘izzetün ḥaḳḳıyçün ol servi ser-efrâz it

60

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. Degül çün nâr-ı ‘aşḳuñ sīne-sūzân olmaġa bâ’iṣ
   Ne der ey meh dil-i ṣad-pâre püryân olmaġa bâ’iṣ

2. Degül mümkin gitmek sūzişinden âteş-i ‘aşḳuň
Budur dīvâneler yoluňda ‘uryân olmaġa bâ’iş

3. Mey-i la’l-ı lebüňle neş’e-i esrâr-ı ‘aşḳuňdur
Müdâm ehl-i maḥabbet mest u ḥayrân olmaġa bâ’iş

4. Ḫadeng-i miḥnetüň suraḫ suraḫ eylemiş cismin
Dil-i şeydâ budur ney gibi nâlân olmaġa bâ’iş

5. Ṣafâlar eylemekde ġayrılar ẕevḳ-i viṣâluňla
Ne der **Rūḥī** esīr-i derd-i hicrân olmaġa bâ’iş

61

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. İtme dirlerse ġam-ı la’lıyla yâruň imtizâc
Ölsem itmem ehl-i ḥikmetden temennâ-yı ‘ilâc

2. Ārzū-yı vaṣl idersem ġam degül dildârdan
Bendeler lâbüd ider sulṭâna ‘ârż-ı iḥtiyâc

24b

3. İḳtizâ-yı salṭanatdur gerçi taḫt u līk
Pâdişâhum ‘âlim odur kim ne taḫt ister ne de tâc

4. Virmez ey meh şem’-i rüyūn virdügi şevḳi eger
Bezme sensüz giceler mâh-u münīr olsa sirâc

5. Baġruňuň ḳanın ḳurutmuş ârzū-yı la’l-ı yâr

Bâde iç **Rūḥī** eger bu derde isterseň ‘ilâc

62

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’ilü / fâ’ilün

1. Ey dâġ-ı miḥnetüň ser-erbâb-ı ‘aşḳa tâc

Olmaz esīr-i derd u ġamuň ṭâlib-i ‘ilâc

2. Bâzâr-ı ‘aşḳ mihr-i cemâluňdan aldı germ

Sensin metâ’-ı ḥüsne viren gül gibi revâc

3. Mihr-i ruḫuňdan eyleme ḫâlī derūnımuz

Lâyıḳ degül ki Ka’be-i ‘aşḳ ola bī-sirâc

4. Zâhid ümīd luṭf ider ammâ revâ degül

Mihmân-ı şefḳâtuň ola o iki gözi ac

5. ‘Ālem-i kemâl luṭfuňa muḥtâcdur ne ġam

Rūḥī iderse dergehüňe ‘arż-ı iḥtiyâc

63

Mefâilün / fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Ne mümkin olmamaḳ âzâde-i meşaḳḳat u renc

Meger ki olmayasın sâkin-i sarây-ı sipenc

2. Ġınâ-yı ḳalb ki yoḳ sende ḳâni’ olmazsın

Eger zamânede cem’ eyleseň hezârân genc

3. Bisâṭ-ı dehrde şâh olmadan nolur âḫir

Yerüň ki teng ola mânend ḫâne-i satranc

4. Felekde hâle o yaḫ-beste âba beňzer kim

Meh-i münīr meyanında ola bir nârenc

5. Dil-i şikeste ‘uşşâḳı baġlamaḳdandur

Gören ṣanur anı ol zülf-i müşk-buda şikenc

6. Kemâl-ı ḥüsnile mümtâz-ı ‘âlem olduġına

Cemâluňa iki şâhiddür ol delâl u o ġanc

7. Edâ-yı ḫoş gerek sözde **Rūḥīyâ** yoḳsa

25a

Cihânda her kişi ḳadirdür ola ḳâfiye-senc

64

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Sīne mecrūḥ u göňül maḥzūn u ḫâṭır pür-ḫarac

Ṣabra ḳaldı çâremüz “eṣ-ṣabrı miftâḥu’l-ferec”

2. Āh ol dem ki ‘itâba başladı mestâne yâr

Elde câm-ı bâde ḫançer der-miyân destâr kec

3. Yâ işigin öp didüm benden ṣabâya işidüp
Ol ṣanem olmaz ḳabūl ışmarlamaġla didi ḥac

4. Ṭutalum bī-iḫtiyâruz biz ayaġuň öpmede
Senden ey ẓâlim nedür bir būse içün bunca lec

5. Kâr-gâh-ı ‘aşḳ **Rūḥī** bir ulu dergâhdur
Kim ‘amīḳ olmış ḥavâlisi anuň “min külli fecc”

65

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Neylesün cân idicek ol ġamze-i ġammâz güc
Murġ-ı nev-pervâza def’-i pençe-i şehbâz güc

2. Zülfüňe öykinmek istermiş hümâ ammâ ne sūd
Böyle yüksekden uçan şehbâz ile pervâz güc

3. Çoḳ taẓallum ḳılduġından ġam yine ‘aşıḳlaruň
Görmez inṣâf idelüm anlar da senden az güc

4. Gerçi nâz itmez niyâzum görmese cânân velī
‘Āşıḳa ḳaṭ’-ı niyâz u yâra terk-i nâz güc

5. **Rūḥīye** hem cevri der hem dir ki feryâd eyleme
Ḥaḳ bu kim miskīne eyler hep aġâz güc

66

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Yâra ‘aşḳ inkârı müşkil ġayrıya inkâr güc
   Bir belâ-keş neylesün iḳrar güc ikrâr güc

2. Ḫ̆âh âzâr-ı raḳīb u ḫ̆âh cevr-i rüzgâr
   Hep ḳolay ammâ ki ḳat’-ı iltifât-ı yâr güc

3. ‘Aşḳdan men ‘ itse nâṣıḥ ‘aşıḳı ma’ẕūrdur
   Neylesün ḥaḳḳâ ki subhdan bīdâr güc

4. İçmese âlâm-ı hicr-i yâr baġrın ḫūn ider
   ‘Āşıḳ-ı şeydâya câm-ı meyden istiġfâr güc

25b

5. Ġamzesin sevmekle zülfinden nice geçsün göñül
   Münkire dil virüp olmaḳ münkir-i zünnâr güc

6. Ādeme tekmīl-i ‘arż itmekden âsân nesne yoḳ
   Zahide ammâ ki ḳayd-ı cübbe vü destâr güc

7. Çekme ġam **Rūḥī** ḳo dem ursun edânī şii’rden
   Şâ’ir olmaḳ mümkin ammâ ḳuvvet-i güftâr güc

67

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Biz anuňçin çekmezüz câm-ı şarâba iḥtiyâc
   Kim ezelden itmişüz ḫūn-ı cigerle imtizâc

2. Ṭoludur endīşe-i la'l-ı lebüňle göňlimüz
   Ey gül-i ter nitekim ṣâfī şarabile zücâc

3. Gitmez olmış çeşm-i ḫūn-rīzüň elinden tīġ-ı tīz
   O benüm sulṭânum olmışsın iňen nâzik-mizâc

4. Naḳd-ı cân virüp metâ'-ı ġuṣṣayı almaḳdayuz
   'Aşḳ bâzârı bizümle şimdi bulmışdur revâc

5. **Rūḥīyâ** âḫir bizi derd u ġa- hicr öldürür
   Ol ṭabīb-i cân meger kim ide luṭfından 'ilâc

68

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Saňa zâhid eger dirse şarâb-ı dil-güşâdan geç
   Şarâb-ı dil-güşâdan geçme ey dil bu riyâdan geç

2. Saňa ehl-i vefâdangeç diyü ibrâm iderlerse
   Sen uyma sevdügüm aġyâr-ı bed-gūya cefâdan geç

3. Ḍalâlet bir belâdur başda ammâ def’i âsândur
Gel ey zâhid mürīd-i pīr-i ‘aşḳ ol ol belâdan geç

4. Dimem hergiz elden ṣafâ-yı cân u tesbīḥden el çek
Ne ẕikr-i Ḥaḳdan ol fâriġ ne câm-ı dil-güşâdan geç

5. Beḳâ bezmindedür **Rūḥī** ṣafâ-yı bâde-i vaḥdet
İrişmekse ġaraż ol ẕevḳa bu bezm-i fenâdan geç

69

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’ilü / fâ’ilün

1. Bir ‘âşıḳa ki ḫūn-ı cigerdür ġıdâ-yı rūḥ
Yıllarla içse ‘aynına gelmez mey-i ṣabūḥ

26a

2. Dem-beste ḳoyma göňlimüzi bezm-i ‘aşḳda
Ṣun sâḳiyâ piyâleyi şâyed bula fütūḥ

3. Dürc-i murâd-ı dürri ele girmege gerek
Ġavvas-ı baḥr-ı ‘aşḳuňa ‘âlemde ‘ömr-i Nūḥ

4. Huşyâr olınca ṣū yirine bâdeyi içer
Mest olsa ṣūfi biň kez ider tevbe-i naṣūḥ

5. Ṣanma şarâba meyl ide **Rūḥī**-i ḫasta-dil
Olmışdur aňa ġuṣṣa-i la’luň ġıdâ-yı rūḥ

70

Mefâ'îlün / fe'ilâtün / mefâ'îlün / fe'ilün

1. Nedür o ḥüsn-i edâ vü nedür o vech-i melīḥ
   ʻAceb midür seni itsem güzellere tercīḥ

2. Lebüňle mürdelere vir ḥayât kim görsün
   Felekde nice olur cân bağışlamaḳda Mesīḥ

3. Ḫaṭıyla ʻârıżı yâruň iki güzeldür kim
   Birisi sebz-i melīḥ u biri beyâż-ı ṣaḥīḥ

4. Esīr-i dâne-i rızḳ oldı zâhid-i ḳallâş
   Elinde dâm-ı riyâdur çevirdügi tesbīḥ

5. Hemīşe mihr u vefâlar idersin ġayra
   Degül mi **Rūḥī**-i bīçâreye bu ẓulm-ı ṣarīḥ

71

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Çeşm-i pür-ḫūnum gibi meclisde ḳan aġlar ḳadeḥ
   Guyiyâ olmış giriftâr leb-i dilber ḳadeḥ

2. Arturup ẕevḳın ṣafâsın ġâlib eyler âdemüň
   Ey gül-i ter görmedüm la'luň gibi bir ter ḳadeḥ

3. Başum üzre yiri var gül gibi bezm-i bâdede
Gülse o sâḳī-i gül-ruhsar elinden her ḳadeḥ

4. Mihr-i ‘âlem-tâba ġarrâluḳda sâḳī ṭa’n ider
Neş’e-i mey olsa başında elinde zer-ḳadeḥ

5. Lebleri devrüňde yâruň ṣanma ‘aḳluň yar olur
Rūḥiyâ gitdükce eyler âdemi ebter ḳadeḥ

26b

72

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Çıḳ ẖâneden güneş gibi cânâ ‘ale’ṣ-ṣabâḥ
Varsun ṭapuňa her gün eḥibbâ ‘ale’ṣ-ṣabâḥ

2. İrdi bahâr faṣlı bu faṣl-ı laṭīfde
Ḫoşdur şarâb-ı nâb ẖuşūşâ ‘ale’ṣ-ṣabâḥ

3. Ṭutmaḳ diler ‘inân-ı semendin ġarībler
Yaran olur ġarīb temâşâ ‘ale’ṣ-ṣabâḥ

4. İnsân nice ẖamūş ola kim murġ-ı beste-leb
Ẕikr-i Ḫudâ ile ola gūyâ ‘ale’ṣ-ṣabâḥ

5. **Rūḥī** ṣabâḥ uyḳuda olanlar aç ḳalur
Rızḳın virür ‘ibâdına Mevlâ ‘ale’ṣ-ṣabâḥ

73

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Ġamzeň ḫadengi cân-ı ḫazīne ġedâ-yı rūḥ
   Peykân-ı ḳâtilüň dile sermâye-i fütūḥ

2. İtdüm esīr-i silsile-i zülfüň olalı
   Ġayrıň hevâ-yı kâküline tevbe-i naṣūḥ

3. Sâḳī ayaḳa ḳaldum ayaḳlandur al elüm
   Öldüm ḫumâr-ı hicr ile ṣun sâġar-ı ṣabūḥ

4. Ẕevḳ-ı viṣâluň ile geçen gün ḥayât-ı Ḫızır
   Derd-i firâḳuň ile geçen laḥẓa 'ömr-i Nūḥ

5. Metn-i metin 'aşḳı faḳīh aňlamadı hīç
   Rūḥī kitâb-ı ḥüsnine yazdı nice şürūḥ

74

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Yılda bir kere idüp seyr-i gülistân gül-i surḫ
   İntiẓâr ile ider bülbüli nâlân gül-i surḥ

2. Ṣubḥ-dem def'-i ḫumâr itmek içün gülşende
   Bülbül-i zâra ṣunar câmı hezârân gül-i surḫ

3. Giceler var ise gülşende yatur kim seḥerī
Ṭaḳınur başına ol ġonca-i ḫandân gül-i surḫ

27a

4. Bâdeden gül gül açılduḳda ruḫ-ı rengīni
Bezm-i meyde alınup oldı perīşân gül-i surḫ

5. Bülbül olduḳsa nola her güle mâ'il degülüz
Yeter ey **Rūḥī** bize 'ârıż-ı cânân gül-i surḫ

75

Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

1. Ḳadeḥ ṣunduḳca dirsin baňa ey sīmīn-bedenküstâḫ
Lebüň peymânedür būs idüp oldum bil neden küstâḫ

2. Raḳīb aġlar yanuňda geh miyânuň geh lebüň aňup
Yine ben bī-edeb rūḥ-ı revânum yine ben küstâḫ

3. Saňa düşmez raḳībâ olmaḳ ol ṣūḫ ile hem-zânū
Egerçi biz daḫi küstâḫuz ammâ sen iňen küstâḫ

4. Ne cân ister cemâluňdan ıra çeşmin ne sen ey dil
Arada nitsün ol meh-pâre ol küstâḫ sen küstâḫ

5. Lebüňden diseler ḳıldı şikâyet 'itimâd itme
Ola ḥâṣâ ḥabībüm **Rūḥī**-i ṣâḥib-suḫan küstâḫ

76

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḳatı teng oldı ġamuňdan baňa bu kâḫ-ı ferâḫ
   Şuna ḳaldı ki ṭutam mülk-i ‘ademde bir kâḫ

2. Gökde peydâ olan ey mâh degüldür hâle
   Nâle vü zârumı gerdūn işidüp aṣdı ṣımâḫ

3. Zâhidüň kūşe-i destârdaki misvâkın
   Mey ḫayâlıyla ırāḳdan göricek ṣandum ṣâḫ

4. Ehl-i bezmüň nice ḫūn olmasun ey gül cigeri
   Nice bir leblerüňi būs ide sâġar küstâḫ

5. **Rūḥīyâ** ‘âlem-i fânīde bugün ẕevḳ idicek
   Görmedüm meygededen ġayrı münâsib bir kâḫ

77

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Nâz ile giyse bedenine dilber sefīd u surḫ
   Çeşm döker ayaġına gevher sefīd u surḫ

27b

2. Gösterdi gâh dâġını geh dâġı penbesin
   ‘Arż itdi bülbüline gül-i ter sefīd u surḫ

3. Meyle ṭolu billūr ḳadeḥ beňzer aňa kim
Birbiri üzre açıla güller sefīd u surḫ

4. Olmaz ḫaṭıyla kâküli gibi siyâh u sebz
Yoḳdur dişiyle la'lına beňzer sefīd u surḫ

5. Surḫ u sefīd gülleri bâġuň açılmasun
İç bir ḳadeḥ yaňaġunı göster sefīd u surḫ

6. **Rūḥī** sefīd u surḫa ider ḫūblar naẓar
Şi'rümde nola olsa mükerrer sefīd u surḫ

78

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ey ḳılan gül-ruḫların câm-ı şarâb-ı nâb surḫ
Gel ki oldı ḥasretüňle dīde-i aḥbâb surḫ

2. Firḳatuňdan şöyle geçmişdür başum ḳat ḳat yire
Kim çıḳar biň yıl ḳazarlarsa türâbum âb surḫ

3. Gördiler surḫ u sefīde meylüňi gökden senin
'Ārż encüm sefīd u surḫ 'âlem-tâb surḫ

4. Gösterdi gâh dâġını gehi ḫūn-ı penbesin
'Ārż iderler bülbüline gül-i ter gehi ḫâb surḫ

5. İňlamaḳan beňzerin dirmiş esīri ‘aşḳuňa
Didügi olurdı yaş dökseydi ger dōlâb surḫ

6. Geldi ammâ el-ḥaẕer ey dil ki âteşdür gelen
Câme surḫ u çehre surḫ u dīde-i pür-ḫˇâb surḫ

7. Reşk idüp pergâle-i çeşm-i terümden reng alur
Rūḥiyâ olsa ne deňlü lâle-i sīrâb surḫ

79

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Ḫalk-ı cihânile şu ḳadar ḳıldum ittiḥâd
Bir dost bulamadum ki ola ḫâliṣū’l-vedâd

2. Ehl-i kemâla ḳarşu ḳomaḳ maḥż-ı cehldür
Ḥaḳḳâ budur ki ‘ârif olan eylemez ‘inâd

3. Eflâka çıḳsa nefsine yol bulmayan kişi
Ma’nīde anı ‘ârif olanlar bilür cemâd

28a

4. Taḥṣīl-i mâl u rütbe-i ‘âlī ne cüz’idür
Dünyâya gelmeden bize ger bu ise murâd

5. Baḥṣ-ı me’âd u mebde’-i cem’ olsa kâ’inât
Ḥâşâ ki ide ‘ârif olan sülb-i i’tiḳâd

6. Şimden girü ne olsa gerekdür gelen ki biz
Bulduḳ cihânda luṭf u keremden heman bir ad

7. **Rūḥī** ‘aceb mi bulsa ġam-ı dehrden necât
Kesb-i ma’ârif eyleyen olur hemīşe şâd

80

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Ey dil dilerseň olmaya ol destinle yâd
Zinhâr âşinâları yanında itme yâd

2. Mihr-i cemâl-ı yâr temâşâ degül midür
Seyr eyledükce şevḳın ider âdemüň ziyâd

3. Maḥbūb u meyle zâhid alışmazsa ġam degül
Āsân mıdur güzeller ile itmek ittiḥâd

4. Çâh-ı sipihre ‘ârif olan aldanur mı hīç
Çâha ne i’tibâr sipihre ne i’timâd

5. Didüm ġamuňla öldi raḳīb işidüp o şūḫ
Nâz ile didi öldi ise **Rūḥī** ola şâd

81

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Bezm-i çemende sâġar-ı sīmī gül-i sefīd
   Şebnem o sâġar içre çekeydi mül-i sefīd

2. Sīnemde ṣanma dâġlarum üzre penbeler
   Ḳoynuma ḳoydı yâr bir avuç gül-i sefīd

3. Gülşende jâle ṣanma gelüp ẖ̆âce-i bahâr
   Ṣaḥn-ı çemende ḳodı yüki fülfül-i sefīd

4. Ḳolın ṭoladı boynına **Rūḥī** esīrinüň
   Güyâ ki urdı gerdedine bir ġıll-ı sefīd

28b

82

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Āh idüp senden umarken dil-i gümrâh meded
   Başladuň cevr u cefâ eylemege âh meded

2. Ḳalmışuz vâdi-i mihnetde ne hemden ne refīḳ
   Olsun ol Ḫıżr-ı zamân bedraḳa-i râh meded

3. Sevin ey dil ki helâk eyledi yâr aġyârı
   Ne sa'âdetdür ide bendesine şâh meded

4. Böyle ḳalmaz şeb-i firkat irişiyor payana
‘Āḳibet bir gün ider âh-ı seḥer-gâh meded

5. Ġayrdan umma meded eyle tevekkül Ḥaḳḳ
Rūḥīyâ devlet anuň kim ide Allah’a meded

83

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Ḥâk oldı râh-ı ġamda dil-i zâr u müstemend
Gel ḫâkdan getür anı ey serv-i ser-bülend

2. Pervâz ururken evc-i felekde hümâ-yı dil
Ser-rişte-i ḫayâluň anı ḳıldı pây-bend

3. Zikr-i keşan ‘âleme itdürdi ser-fürū
Gerd-i ruḫuňda ḫalḳa uran ‘anberīn-kemend

4. Ḥüsnüň senüň ṣafâ-yı melâḥatla dil-peẕīr
Ṭab’um benüm kemâl-ı maḥabbetle dil-pesend

5. Dil çeşme-i ḥayât didi la’l-ı nâbuňa
Ḫaṭṭ-ı siyâhı eyledi miskīni-rīş-ḫand

6. Ben şâh-râh-ı ‘aşḳda bir rind-i nev-niyâz
Sen mesned-i cemâlda bir şūh-ı şeh-levend

7. **Rūḥīyi** böyle yerlere çalmazdı rüzgâr
Olsaydı dest-gīr aňa bir himmeti bülend

84

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Murġ-ı dil'anḳâdur olmaz degme bir rişteyle bend
İster ol zülf-i semen-bū gibi bir müşkīn kemend

2. Derd-i hicr u ẕevḳ-ı vaṣl-ı yârdan sâḳī-i dehr
Geh ṣunar zehr-i helâhil ehl-i 'aşḳa gâh ḳand

3. Kesdi benden zâhid-i âlūde-meşreb pendüňi
Gördi kim 'aşḳum ziyâd olmaḳdadur virdükce pend

29a

4. Ḳonmayup her şâḫa yüksekden uçarken murġ-ı dil
Bağladı zülf-i dil-âvīzine bir serv-i bülend

5. Ben daḫi ḥâlümce çoḳ maḥbūb gördüm **Rūḥīyâ**
Görmedüm bir öyle nâzik-ṭab'-ı şūḫ u şehlevend

85

Mefâilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Ṣalınsa serv-i bâlâyı ıraḳdan baḳdurur ol ḳad
Açılsa lâle-i ḥamrâyı eyler dâġdâr ol ḫad

2. Cemâl-ı bâ-kemâlı âfitâb-ı ‘âlem-ârâdur
Siyeh ebrūsı gūyâ âfitâb üzre çekilmiş med

3. Degüldür aňa dilberlük yüzinden meylimüz tenhâ
Söz aňlar olsa dilber olur erbâb-ı dilden ‘ad

4. Ne ‘irfandur ki bu ḥâle gelince ol sehī-ḳâmet
Ne bir fi’l-i sadırola ne bir edâ-yı bed

5. Hemīşe başımuzdan sâyesi kem olmasun **Rūḥī**
Du’âmuz bu cihân ṭurduḳca ṭursun ol ḳıyâmet-ḳad

86

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. İňledür geh cânı ġamzeň geh o la’l-ı nūşẖand
İki ẖūn-rīzüň elinden neylesün bir derd-mend

2. Ġam degül zâr u zebūn olmaḳ belâda ḥaḳ bu kim
Sen bir ehl-i derd olasın sevdügüň bir şehlevend

3. Ben ẖod ey ẓâlim giriftâr olıcaḳ oldum saňa
Boynuma urmaḳ ne ḥâcet zülf-i pür-çīnüň kemend

4. Ḥüsni reşk-i âfitâb olsa degül maḳbūlımuz
Bir güzel kim serv gibi olmaya bâlâ-bülend

5. **Rūḥīyâ** ‘âlem ẓarīf oldı ‘aceb ḥayretdeyüz

‘Ayb-cūyân-ı cihânuň her biri bir ḫod-pesend

87

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Serv-ḳadsin sebz-ḫaṭsın ġonca-femsin lâle-ḫad

‘Ālemi aralamışsın ḥüsnile ey serv-ḳad

2. Göňlümi biň pâre ḳıl gögsümde yüz biň yâre aç

Cân viren yoluňda senden canı mı ṣaḳlar yâ cesed

29b

3. Ṣayḳal-ı ‘aşḳuňla pâk itdüm göňül âyīnesin

Şâhid-i ḥâlumdur ey gül-çehre egnümde nemed

4. Câna minnetdür yoluňda ḫâka yeksân olmamuz

Ey sehī-ḳad tek bizi üftâdelerden eyle ‘ad

5. Böyle mestâne ġaazeller dirseň ey **Rūḥī** nice

Ḳılmasun ṭab’-ı selâset-baḫşuňa a’dâ ḥased

88

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Keyfiyyetini itdi lebüňden şarâb aḫz

Germiyyetini ḳıldı dilümden kebâb aḫz

2. Yüz sürmez idi ḳapuňa tâb u ṭarâvetin
Mâh-ı ruḫuňdan eylemese âfitâb aḫz

3. Ey neyyīr-i vefâ naẓarı eyle k'anlara
Ḳılmaḳ murâduň ise lebüň la'l-ı nâb aḫz

4. Olur ṣadef miṣâl-ı güher ṣâḥibi o kim
Ebru kefüňden eyleye bir ḳaṭre âb aḫz

5. **Rūḥī** biz ol kitâbdan alduḳ sebaḳ ki ḫalk
Her nüktesinden eylediler bir kitâb aḫz

89

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ülün

1. Endūh u ġamuň hem-reh-i cân u dilimüzdür
Ser-ḥadd u bekâ ara yatı menzilimüzdür

2. Deryâ-yı muḥīṭüz dür-i vaḥdetle lebâleb
Kevneyn iki cânibde iki sâhilimüzdür

3. Ṣaḥrâ-yı maḥabbetde şu dīvâneleriz ki
Mecnūn-ı melâmet-zede en 'âḳilimüzdür

4. Biz tâlib-i esrâr-ı nükât-ı ḫaṭ-ı yâruz
Ḥall eyleyenüň bendesüyüz müşkilimüzdür

5. Aġyâr elemin çekme yapış zülfine **Rūḥī**

30a

Men’ eylemege cânumı var ḳâtilimüzdür

90

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ol şeh-i ḥüsne ḳul olmaḳ gibi bir devlet mi var
   Ayaġı tozına yüz sürmek gibi rıf’at mı var

2. Ḫ˘ârluḳdan ey baňa bīḫūde ṭa’n iden ‘azīz
   ‘Āşıḳa ‘aşḳında ḫ˘âr olmaḳ gibi ‘izzet mi var

3. Var ise ‘âḳluň mürüvvet adın aňma kimseye
   Ehl-i dünyâda mürüvvet mi olur şefḳat mi var

4. Kime eylersin kemâl iẓhâruň ey dil ebsem ol
   Kâmile raġbet kemâla ḳadr u yâ ḳıymet mi var

5. **Rūḥīyâ** keyfiyet isterseň ḳul ol bir kâmile
   Ḫidmet it ehl-i ḥaḳīḳat gibi keyfiyet mi var

91

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ehl-i diller nâle-i cân-sūzumı gūş itdiler
   Ṣundılar bir câm ben miskīni ḫâmūş itdiler

2. Ṣanmaňuz ancaḳ beni bī-hūş kim merdân-ı Ḥaḳ
‘Aşḳ câmın kime ṣundılarsa bī-hūş itdiler

3. Nice İbrâhīm-i Edhem gibi kâmil serveri
İndürüp taḫt-ı sa’âdetden ‘abâ-pūş itdiler

4. Sen bizi ṣūfī o ḳavm-ı pâkdan fehm eyle kim
Ḥaḳḳa vâṣıl oldılar ġayrı ferâmuş itdiler

5. Ol dür-i yektâyı kim dürc olmış aňa kâ’inât
Güş-ı cân-ı **Rūḥi**-i şeydâya mengūş itdiler

92

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. O serv-i ser-keşi râm itmege ibrâm lâzımdur
Ayaġı tozına yüz sürmege iḳdâm lâzımdur

2. Cihân bâġında ḳalbüň ġonca-veş teng olmasun dirseň
Elüňden sâḳīyâ gül gibi dâ’im câm lâzımdur

3. Ol iki çeşmi ḳâtilden şikâyet itdügüm bu kim
Göňülden aldılar ṣabrum saňa i’lâm lâzımdur

4. Dirīġ itme şehâ ḫ̆ân viṣâliň ehl-i dilberden
Gedâyı gevik olâ biň en’âm lâzımdur

30b

5. Güzeller fevc fevc eksik degüldür reh-güzâruňdan
Degül **Rūḥī** ḳuluň şâhum saňa dünyâ mülâzımdur

93

Mefâ'îlün /mefâ'îlü /mefâ'îlün/fe'ülün

1. Ey dil yine ṭab'uňda beşâşetden eṣer var
Ol çeşmi siyehden saňa beňzer ki naẓar var

2. Kūy-ı çemeninden yelerek geldi seher-bâd
Ol ġonca –i terden yine bir tâze ḥaber var

3. İncinme gider ḫâne-i aġyâra diňilse
Sen bilmedügüň ey dil-i şeydâ nice yer var

4. Aġyâr giderse gelürin dimiş o meh-rū
Dil muntaẓır ammâ ne gelür var ne gider var

5. 'Uşşâḳı ḳoyup ġayrile bâzâra sebeb ne
Ol Yūsuf-ı gül-çehreye bizden ne żarar var

6. Cân naḳdin alup ṣonra viṣâli hep alurduḳ
Müşkil budur ammâ ne alur var ne ṣatar var

7. Çin illerinüñ çoḳ gözi âhūların ögme

Ey ẖ̆âce bu Rūm illeridür bunda neler var

8. Bülbüllerini başladı aġlatmaġa **Rūḥī**

Ol ġonca varise yüzine güller var

94

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Ayaḳ çek bezm-i ‘âlemden ki ‘âlem menzil-i ġamdur

Ferâġat ‘âleminden gelme kim ‘âlem o ‘âlemdür

2. Pür olsun dem-be-dem peymânemüz ẖūn-ı kebūterden

Gel ey gül-çehre bir dem idelüm dünyâ çü bir demdür

3. ‘Aceb ‘âlem degül mi her kişi miḥnetden aġlarken

Benüm âvâre göñlüm miḥnet-i ‘aşḳuñla ẖurremdür

4. Esīr-i câm olan rinde ḥaḳâretle naẓar ḳılma

Ki her rind-i belâ-keş kendü vâdīsinde bir Cemdür

5. Ḫayâl-ı ‘ârızuñ fikr-i lebüñle eglenür göñlüm

Birisi yâr-ı cânumdur birisi nūr-ı dīdemdür

31a

6. Gelüñ ta'līm aluñ ey bü'l-hevesler ṭab'-ı **Rūḥīden**

Ki âyīn-i suẖan ol nükte-perdâza müsellemdür

95

Müfte'ilün / mefâ'ilün / müfte'ilün / mefâ'ilün

1. Esdi bahâr yelleri mevsim-i seyr-i bağdur
   Vây bize ki bağrımuz âteş-i ġamla dağdur

2. Sür'at ile içüp içüp meyi 'aḳlı yitürmeden nolur
   Bâde-i nâbdan ġaraż dimâġdur

3. Varmalıyuz o ġoncânuň bâġ-ı bihişt-i kūyına
   Sâḳi getür ayaġı kim menzilimüz ıraġdur

4. Hīç taṣavvur eylemeň ey ġam-ı derd-i yâra kim
   Cân-ı gürīz pâ size bir gicelük ḳonaġdur

5. Kılma ayaġı sâḳiyâ bâde-i tebden tehī
   Kim bizi yâr kūyına ileden ol ayaġdur

6. Geldi zamânı 'işretüň 'ıyş idegör ki bâġda
   Her biri bir ġonca-i terüň bir ḳurulı otaġdur

7. Būy-ı bahâr **Rūḫīyâ** dutdı cihânı gül gibi
   Devlet anuň ki meskeni kuşe-i bağ u ragdır

96

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Aġyâr o ḳalb-i âheni nerm eylemek diler
   Miskīni gör ki yoḳ yire ṣavuḳ demir döger

2. Yâruň raḳīb ni'met-i vaṣlına diş biler
   Bīçâre iki ḳaba ḳodursun bulursa ger

3. Geh bâb-ı hicri geh der-i endūhı 'arż ider
   Çarḫ-ı denī bize daḫi çoḳ ḳapularcaçar

4. 'Āşıḳlaruň yürekleri ḳopdı ḫaṭuň görüp
   Seyr eyle gör ki devr-i ruḫuňda neler ḳopar

5. Çeşmüňle ġamzeňe żarar itdi başın virüp
   Biz çıḳduḳ ey perī ser-i zülfüňle ser-be-ser

6. Kimüň elinden almaḳ olur târ-ı zülfüňi
   Herkes bilürsin ey yüzi gül kendüye çeker

7. Ḳarşumda ṭurma git dimeň ey meh ne iḥtiyâc
   Sen serv-i ser-firâzı gören kendiden gider

31b

8. Mesrūrdur hemīşe raḳībuň ne derdi var
   Derd anda var ki ḳalbi ḥazīn ola çeşmi ter

9. Geçmez yanında sözlerimüz diyü ġam yine

Ey **Rūḥī**-i belâ-zede ṣabr eyle hep geçer

97

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ey ṣoranlar ‘âlemimüz yâr ile ‘âlemde nedür

Ġam-ı hicrânile ḥâluň ne diyen ġam da nedür

2. Ey ola dehrde bir dem ideyim diyü melūl

Kimse miḥnet mi çeker bir dem içün dem de nedür

3. Ġam-ı la’luňla ḳapuňda var iken çâkerlük

Kim ider câm-ı Cemüň ḫâṭırasın Cem de nedür

4. Didüm emsem nola la’l-ı lebüňi luṭfuňan

Aňa ne luṭf gerekdür didi emsem de nedür

5. **Rūḥīyâ** medḥ-i eḥibbâ var iken ‘âlemde

Ẕemm-i a’dâya muḳayyed kim olur ẕem de nedür

98

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Aġlasam ben yaraşur kim baňa bülbül didiler

Sen gül ey ġonca-i ra’nâ ki saňa gül didiler

2. Felegüñ ḥâlini bildürmek içün insâna
Ṣaldılar bülbüli feryâda güle gül didiler

3. Ḫūblar murġ-ı dil-ii ‘âşıḳı ṣayd itmek içün
Bir duzaġ eylediler nâmına kâkül didiler

4. Leb-i la’l ü ruḫ-ı yâr olmayıcaḳ ‘uşşâḳa
Didüm âyâ nedür eglence gül ü mül didiler

5. Çemen-ârâ-yı cihân olmaġiçün zülfüñde
Bir nümüne ḳodılar nâmına sünbül didiler

6. Gördiler cân virürin olmaġa kuyūñda gedâ
‘Āḳibet giydürür ol saña ḳara çul didiler

7. Raḥmi olur mı didüm ‘âşıḳa ma’şūḳlaruñ
Nedür ey **Rūḥī**-i şeydâ bu teġâfül didiler

32a

99

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Ol ḳaşı yâ tīr-i sitemle bögür deler
Ḥaḳḳâ budur ki ḥiddete gelse demür deler

2. Müjgânım üzre ḳaṭre-i eşk ile gözlerüm
Ḫakkâkdur bi’ aynihi miṣḳabla dür deler

3. Uġratma çoḳ da yanuňa aġyârı dostum
Ceyb ü ḳabâňı ḳorḳarın ol kīse-bür deler

4. Teşbīh eylemekle dişin silk-i gevhere
Ol şūḫ-ṭab’ geçdi dil-i zâr ḫūr deler

5. Ḳılmaz ol âfetüň dil-i sengīnine eṣer
Rūḫī egerçi nâvek-i âhum demür deler

100

Mef’ûlü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ülün

1. Ol Yūsuf-ı ṣânī ki güzeller güzelidür
Gün gibi bugün yer yüzinüň bī-bedelidür

2. Zan itme ki senden ideyüz terk-i maḥabbet
Kim bizden olan mihr u maḥabbet ezelīdür

3. Nef ejderi kim genc-i dilüň oldı ṭılsımı
Her kim o ṭılsımı bozabildiyse velīdür

4. Ṣūfīleri zühd eylemiş endīşe-i kevṣer
Bīçârelerüň giydügi girçe ’aselīdür

5. Īcâd-ı ma’ânīde iden **Rūḥīyi** mümtâz
İḥsân-ı ‘alī mihr-i ‘alī ḥırz-ı ‘alīdür

101

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Öldürür nâzile ‘âşıḳları reftâruňdur
   Cân viren mürdelere şīve-i güftâruňdur

2. İnleyen cânımuzı bâġ-ı seyr-i kūyuňdur
   Ġonca-veş göňlimüz açan gül-i ruḫsâruňdur

3. Ṣabrımuz dilden alan sünbül-i pür-çīnüňdür
   ‘Aḳlımuz başdan alan ṭurra-i ṭarrâruňdur

4. Dâġlayan sīne-i mecrūḥımuzı ḫâluňdur
   Yanduran baġrımuzı ‘ârıż-ı gülnâruňdur

5. Naẓar-ı luṭfuňı men’ eyleme **Rūḥīdem** kim

32b

   Ṣâdıḳu’l-kul ḳuluň ‘âşıḳ-ı dīdâruňdur

102

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Aňmaz oldun beňi mahabbetiňle, mahabbet bu mıdur
   Yılda bir göremez olduḳ seni ülfet bu mıdur

2. Merḥamet eylemez olduň bize inṣâf ḳanı
   Silmez olduň gözimüz yaşını şefḳat bu mıdur

3. Nedür aġyâr ki dâḫil olasın meclisine
Dil-rübâlar olasuz sizde ḥamiyyet bu mıdur

4. Bir benüm gibi esīrüň ola raḥm itmeyesin
Ey şeh-i mülk-i vefâ şarṭ-ı mürüvvet bu mıdur

5. İl ṣanur ‘âlem-i vuṣlatda bizi ammâ biz
Ayaġuň öpmemişüz ‘âlem-i vuṣlat bu mıdur

6. Raḥmı yoḳ kâfir iken kendüňe sen ey **Rūḥī**
Mâ’il aňlarsın o bī-raḥmı ferâset bu mıdur

103

Mefâ’îlün / mefâ’îlün / mefâ’îlün / mefâ’îlün

1. Esīr-i ‘aşḳa istiġnâlaruň gerçi vefâdandur
Raḳībe iltifât itdüklerüň ammâ cefâdandur

2. Seni bizden raḳīb-i rū-siyehdür men ‘iden dâ’im
Dil-i şurideye meyl itmemek hep ol belâdandur

3. Ne lâzım ġayrı taḥrīle ‘uşşâḳa cefâ itmek
Cefâ bīgâneden gelmez gelen hep âşinâdandur

4. Ṭarīḳ-i zühre gerçi sâlik olmışdur göňül ammâ
Mey-i ‘aşḳuňla ẕevḳ itmekdedür ehl-i ṣafâdandur

5. ‘Aceb vâdīdedür sırrına irmez kimse **Rūḥīnüň**

Ne fâsıḳdan ne zâhidden ne mīr ü gedâdandur

104

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Öldi kendü elem-i ‘aşḳuň ile ‘aşıḳlar

Nedür ey şūḫ-ı cihân sende bu ra’nâlıḳlar

2. Lebüňün âb-ı ḥayâtın içürürsin ġayra

Nice âh eylemesünler cigerü yanıḳlar

33a

3. Layık oldır göz açup mihr ü cemalin göze

Elem subh üyatan sadakat

4. Nice ‘ârifler ile ol ma’ârīz zühhâd

Nice sermestlere ḳarşu ḳoya ayıḳlar

5. Şīve-i vaṣluň umar **Rūḥī**-i bīmâr didüm

Gülüp ol şūḥ cefâ pīşe didi sayıḳlar

105

Mef’ûlü/ mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ülün

1. Ol bezme ayaḳ başma ki âmâde degüldür

Ol şīşeye el urma ki pür-bâde degüldür

2. Eflâke irişse başı üftâde geçinme

Ol serv-i ser-efrâza ki âzâde degüldür

3. Canlar virür üftâdelere taze nihâliň

Kimdür saňa biň cânile üftâde degüldür

4. Ādâbile baṣ pâyuňı ḫâk-i der-i yâre

Ey zâhid-i şeyyâr bu seccâde degüldür

5. **Rūḥī** alımaz ‘aḳlımuzı bâde ne sırdur

Güyâ ki bizüm içdügümüz bâde degüldür

106

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ol ki çeşm-i mestini ḳan dökmede ġaddâr ider

Derd-i ‘aşḳ ile nice bīçâreyi bīmâr ider

2. Ṣad-hezârân âferīn ol ṣâni’uň īcâdına

Kim dehânuň gibi rūḥ-efzâyı yoḳdan var ider

3. Ġam degül ḥâl-ı dilümden aġlasam sulṭânuma

Ehl-i derd olan ṭabībe derdini iẓhâr ider

4. Ġuṣṣa çekme baġrumı ḫūn itdi diyü la’l-ı yâr

La’l-ı yâr itmez anı zehr-i ġam-ı aġyâr ider

5. **Rūḥīye** teklīf-i gülzâr eylemeň lâzım degül

Devletüňde padişahım ol yerin gülzar ider

107

Mefâ'îlün / fe'ilâtün / mefâ'îlün / fe'ilün

1. Benüm gibi ḫam-ı ebrūňa meyl ider yoḳdur

Maḥabbetüňe bugün yâyumı çeker yoḳdur

33b

2. Ḫadeng-i cevrüňe biz sīnemüz gerer ṭururuz

Belâ-keşân-ı reh-i 'aşḳda ḥaẕer yoḳdur

3. Bizüm ki nīm-nigâhuň virür tesellâmuz

Teġâfül eyleme iġmâż-ı 'ayna yer yoḳdur

4. Cemâl-ı yârda nūr-ı Ḫudâyı görmezler

Bu deňlü ḫalḳda bir ṣâḥib-i naẕar yoḳdur

5. Ḫadeng-i âhuma ḳarşu gögüs gerüp ṭurma

Ṣaḳın ṣaḳın ki ḳażâ tīrine siper yoḳdur

6. Cefâ-yı yâra er ol tek hemân taḥammül ḳıl

Gel ey raḳīb ki bizden saňa żarar yoḳdur

7. Şikâyet eyleme meh-rūlaruň cefâsından

Maḥabbetüňden senüň **Rūḥīyâ** eṣer yoḳdur

108

Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Bir şehrde kim ḥâl bilür âdemi yoḳdur
   Ḥâl ehlinüñ eglenmesinüñ ʻâlemi yoḳdur

2. Ben kimseye mi ḥâl-i dili şerḥ idebilmem
   ʻĀlemde yaḫūd ḥâl bilür kimse mi yoḳdur

3. Ey ʻaşḳa düşen derdüñe dermân bulunır sen
   Şemşīr-i belâ yâresinüñ merhemi yoḳdur

4. Bir sīne mi vardur ki anı yaḳmaya ʻaşḳuñ
   Bir dīde mi vardur ki gamından nemi yoḳdur

5. Al cânumı bir būse ʻaṭâ it diyü gördüm
   Hiç söyleyemez muġbeçe güyâ femi yoḳdur

6. Eksüklügini bilmez imiş **Rūḥīye** söyleñ
   Bitmez mi ol eksüklügi kim dirhemi yoḳdur

109

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Belde ḫançer niçün ol şūḫ-ı cefâ-cū götürür
   İki şemşīr ki ḫod ol iki ebrū götürür

2. İki ṣayyâddur ebrūları dildâruň kim
Her biri bir zīr-i kemendinde bir âhū götürür

3. ‘Aşḳ ṭaġın ten-i zârumla götürsem yürisem
‘Aceb olmaz ki ṭaşı ṣan’atla mü götürür

34a

4. Gösterür kâkülini her yaňadan ṣanmaň o mâh
İki cânibden iki sünbül-i ḫoş-bū götürür

5. Eger ednâ eger a’lâ ayaġun ṭopraġnı
Yerde ḳorlar mı meger o götürür bu götürür

6. Çeşmümüň baḥr-i muḥīṭ ile dükenmez baḥṣi
Daḫi ey şūḫ-ı cefâ-pīşe bu çoḳ ṣu götürür

7. Ne ḳadar **Rūḥīye** luṭf eyler iseň lâyıḳdur
Kim senüň bâr-ı ġamı ‘aşḳuňı hep o götürür

110

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Biz ‘âlemde göňül hemdemiňi cân idegör
Ẕevḳi elden ḳoma cam-ı meyi gül-fâm idegör

2. Düşünür her kişi nâm itmek içün bir ḳayda
Olma ol ḳaydda sen kendüňi bī-nâm idegör

3. Saña çekdürse riyâżet ne ḳadar mürşid-i ‘aşḳ
Ġam degül şâhid-i maḳṣūdı hemân râm idegör

4. Felek-i tīz-revün ‘aksine dönmekdür işi
Kâm-cūy ṣaḳın kendüňi nâ-kâm idegör

5. Sa’y ider herkes elin öpmek içün sâḳinüň
Rūḥīyâ sen ayaġın öpmege iḳdâm idegör

111

Mütefâ’ilün / fe’ ülün / mütefâ’ilün / fe’ülün

1. Baḳışuň deler cigerler bu ne ġamzelü baḳışdur
Revişüň alur göňüller bu ne şīvelü revişdür

2. Bir ışırması o sīb-zevḳiniň deger cihâna
Ne baḥâlu meyvedür bu ne leẕīẕce yemişdür

3. Çekilüp gider cevânlar ayaġına bir dehrin
Yanına cihânı çekdi bu ne ceẕbelü çekişdür

4. Yine şīşe-i pür ile bizi mest ṣanma sâḳī
Kerem eyle yanımuzdan odı eksük itme ḳışdur

5. Dişinüň ẖayâlı ile didi bir ġazel-i muṣanna’
Yine baḥr-ı fikre **Rūḥī** ṭaluben çıḳardı biş dür

34b

112

Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

1. Belâdur dil-rübâlar ḫançer-i bîdâra mâlikdür
   Maḥabbet ehli nitsün bir ḳuru feryâda mâlikdür

2. Ciger ḳanın döküp feyż-i naẓarla la'l ider ṭaşı
   'Aceb üstâd-ı kâmildür göňül îcâda mâlikdür

3. 'Acebler çeşm-i kâfir-kişiniň ḳan dökdügin iller
   Nice ḳan dökmesün ġamzeň gibi cellâda mâlik

4. El almışdur dil-i sergeşte pîr-i 'aşḳdan cânâ
   Fâkir ise nola ḥâl ehlidür irşâda mâlikdür

5. Yoluňda var beni beẕl itdi **Rūḥī** vaṣl-ı ümmîdile
   Ġam-ı 'aşḳuňla şimdi bir dil-i nâşâda mâlikdür

113

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Beni başdan çıḳaran kâkül-i 'anber budur
   Getüren başuma sevdâ ol iki gîsûdur

2. Nideyin bağlasalar ṭurmaz idüm 'âlemde
   Beni bend eyleyen ol kâkül-i sünbül budur

3. Sīnede yârelerümle bir olup göñlüm arar
Nâvek-i ġamzesi ḥaḳḳâ ki ‘aceb dil-cūdur

4. Baḳmazuz kuḥl-ı sefa hâ ṭolu cevher ise
Dostum ḫâk-ı rehüñle gözimüz memlūdur

5. Şanelerken ṣaçını üstine bir mū düşmiş
Rūḥīyâ ṣanma miyândur görinen bir mudür

114

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Bī-‘amel ‘ilmile kâmil geçinen câhildür
Kim ki ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı ḫūbânı oḳur kâmildür

2. Ḳanġı zâhid ki dil-âzârlıġa mâyildür
Rūz u şeb her ne ‘ibâdet ki ider bâṭıldur

3. “Yevke lâ-yenfa’u mâlün” ki didi Mevlâmuz
Bu sözi kim ki ta’aḳḳul ider o ‘âkildür

4. Dâ’imâ Ḥaḳḳa maḥabbet ider ol kâmil kim
“Men eḥabbe ḥaceren” nüktesine ḳâildür

5. Oḳumaġla kişi kâmil mi olur lâvallah
“Men ‘aref” sırrına her kim ki irür kâmildür

6. Sâlikân-ı reh-i ‘aşḳ cennete meyl itmezler
Neylesün cenneti dîdâra o kim vâṣıldur

35a

7. Kimi bâṭında ider seyr kimi ẓâhirde
Kiminüň menzili deryâ kiminüň sâḥildür

8. Ṭutalum mümkin imiş devlet-i dünyâya vuṣūl
‘Āḳil olan nider ol devleti kim zâ’ildür

9. Ma’rifet olmayıcaḳ bir kişide ey **Rūḥī**
Câhilüň başı göge irse yine câhildür

115

Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün

1. Beni ḫâk-ı reh-i yâr it diyu Ḥaḳḳa niyâzuň var
Meger ey dil murâduňa yürür bir serv-i nâzuň var

2. Yaraşur gün gibi tenhâ ṣalınsan ey sehī-ḳad kim
Kemâl-ı ḥüsnile meh-pârelerden imtiyâzuň var

3. Yoluňda ölmeyince ellerinden ḳurtuluş yoḳdur
Ne ḥâl-ı fitne-sâzuň var ne çeşm-i ‘işve-bâzuň var

4. Raḳībâ mübtelâ-yı derd-i ‘aşḳam dirsin ammâ kim
Ne çeşm-i eşk-bâruň var ne âh-ı cân-güdâzuň var

5. Ḳomazsın zülfin elden bu beni bağlu ḳuluňam dirsin
Ḳoya **Rūḥī** ‘aceb endīşe-i dür u dırâzuň var

116

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. Tenüm miḥnet oḳından ṣanmaňuz kim pīrehen ṣaḳlar
Oḳa pīrâhen olmaz ḥâ’il anı yârdan ṣaḳlar

2. Ne kâmil bâġbândur ḳūdret-i bâri Ta’âlâ kim
Ḳadüň mânendi serv u ‘ârıżuň gibi semen ṣaḳlar

3. ‘Aceb olmaz elemden reng-i rūyı dönse altuna
Ol ehl-i derd kim yanında bir sīmīn-beden ṣaḳlar

4. Felek devr ideli ol gül-ruḫuň sevdâ-yı ‘aşḳıyla
Derūn-ı sīnesinde lâle bir her gören ṣaḳlar

117

Mefâ’îlün /fe’ilâtün / mefâ’îlün / fe’ilün

1. Cihânda meskeni anuň ki ṣadr-ı maṣṭabadur
Maḥabbet ehli içinde bülend-mertebedür

35b

2. Diler ki ḫidmet-i ḫâk-ı derüňle ḳadr bula
Güneş ki evc-i semâda bülend-kevkebedür

3. Bu âsumân didügüň zer-nişân-ı demir-cevşen
Ḳapuň kanadlarından zamâneye cübbedür

4. Felek kemīsine ḳuluň elinde ‘ıḳd-ı per beni
Filori ile ṭolu nuḳre kūb-meşrebedür

5. Cihânı geşt ü güẕâr eylemişdür ey **Rūḥī**
Benüm bu zâde-i ṭab’um ki ṭıfl-ı yek-şebedür

118

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Çeşmimüz çeşmeleri aḳup aḳup gitmededür
Bizi ol serv-i sehī pâyına aḳıtmadadur

2. Eşkimüz dânelerin ẖâk-ı ümīde ṣaçduḳ
Görelüm ey dil-i sevdâ-zede iş bitmededür

3. Ḳo bu teşnī’i mürī-i ser-i rehdür ṣūfī
Ḳuvvet ol şūẖ-ı cefâ-pīşei estürmededür

4. Zâhidâ vâdi-i ḥayretde nolur yelmekden
Sa’y idüp menzil-i maḳṣūda hüner yetmededür

5. Gördügi yerde teġâfüller ider ey **Rūḥī**
Nice olur bilmezüz ol meh bizi incitmededür

119

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Çarḫ-ı bed-mihrde vefâ neyler
   Ser-nigün ṭâs içinde mâ neyler

2. Bezm-i ‘uḳbâdadur ṣafâ yoḳsa
   Bu fenâ bezmde ṣafâ neyler

3. Eşkümi görse ‘ayb ider zâhid
   Ne bilür kim o dil-rübâ neyler

4. Sīnesin ḳarşu ṭutsa da görse
   Ādeme ḫançer-i cefâ neyler

5. Ẕevḳ-i vaṣluň ne lâyıḳ aġyâra
   Ehl-i derd olmayan devâ neyler

6. Pârelenmek degül midür didügüň
   Tiġ-i firḳat daḫi baňa neyler

36a

7. Dâmen-i yârı ṭutdıḳ ey **Rūḥī**
   Göresüň ucı Ḫudâ neyler

120

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. Câm-ı mey-i maḥabbeti anlar ki ṭatdılar
   Tâc u ḳabâyı şevḳe gelüp hīçe ṣatdılar

2. Lâ-yâ'ḳıl itdiler bizi gördüň mi ḫūblar
   Câm-ı mey-i maḥabbete bilmem ne ḳatdılar

3. Vâdī-i hicre ṣaldılar ehl-i maḥabbeti
   Gör bī-vefâları bizi yâbâne atdılar

4. Ālile evvel eylediler göňlimüz esīr
   Ammâ vefâya ṭurmadılar ṣoňa ṣatdılar

5. Āḫir ġubâr-ı râh-ı fenâ ile ṭoldurup
   İki gözini **Rūḥī**-i zâruň ḳapatdılar

121

Müfte'ilün / mefâ'ilün / müfte'ilün / mefâ'ilün

1. Çekse yüzine yâr elin pençe-i âfitâb olur
   Açsa taḥammül eylemez kimse cihân ḫarâb olur

2. Tek bir işâret olsun ol nergis-i pür-ḫumârdan
   Günde hezâr pârsâ cür'â-keş-i şarâb olur

3. Ḥâlümi ‘arż idem dirin yâra velī mecâl yoḳ

Ṣubḥ ise mest-i nâz u şâm ise ḫ̆âb olur

36b

4. Ġayra ne deňlü yârdan olmasa meyl arada

Ġayr ki vardur ‘âşıḳa bâ’iş-i ıẕṭırâb olur

5. Şaḥne-i ḥüsn virmesün ruḫṣat-ı ‘işve yoḳsa kim

Yüz bulıcaḳo ġamzeler rehzen-i şeyḫu şâb olur

6. Sen bu kemâl-ı ḥüsn ile ḥaḳ bu ki kâm-baḫşsın

Genc-i maḥabbetüň bulan sīnede kâm-yâb olur

7. Söz dise yaraşur hele **Rūḥī**-i şūḫ-ṭab’a kim

Vaṣf-ı cemâl-ı yârda her sözi bir kitâb olur

122

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. Cihânda ehl-i ‘aşḳa mihr ider bir meh-liḳâ yoḳdur

Bu baġuň güllerinde âh kim būy-ı vefâ yoḳdur

2. Nâmıḳ u Ferhâd u Mecnūn mülk-i ‘âlemden

Diyâr-ı ‘aşḳda ben bī-kese bir âşinâ yoḳdur

3. Ne ḥaẓẓ İtsün ṭabī’ât meclisi vâ’ıẓdan ey ṣūfī

Bihişt olsa mey-i nâb olmayan yerde ṣafâ yoḳdur

4. Şarâb-ı nâbdandur reng-i rūyı ehl-i ‘irfânuň
İçerler muttaṣıl anlarda hīç rūy-ı riyâ yoḳdur

5. Olur bu gülşen-i ‘âlemde **Rūḥī** ġonca-veş dil-teng
Elinde gül gibi anuň ki câm-ı dil-küşâ yoḳdur

123

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḫırḳa giyseň egnine iẓhâr-ı zevḳ u şeyd olur
Meyl-i câh itseň dil-i bī-ḳayda külli ḳayd olur

2. ‘Aşḳ dânişmendi fâriġdur ġam-ı tedrīsden
Ṭâlib-i vaḥdet ḳaçan meşġul-ı ‘Amer-zeyd olur

3. Eylemezse dâmenin dest-i ta’alluḳdan ḫalâṣ
Bir gün ol âhū-ṣıfat itüň birine ṣayd olur

4. Ṣūret-i taḳvâdadur ṣayyâd-ı ṣaḥrâ-yı firīb
Dâne-i çīn-i va’z olan bend-i kemend-i keyd olur

5. Pây-bend naḳṣ ider ḳayd ta’alluḳ ‘âşıḳı
‘Ārif-i billah olan **Rūḥī** gibi lâḳayd olur

37a

124

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḫaṭ-ı nev-ḥâta-i ‘ârıż-ı cânân öpilür
   Öpilürse nola nev-bâde-i būstân öpilür

2. Ḳurṣ-ı ‘anberdür o sīmīn-bedenüň ṭaġları
   Öpdürürse nola bīkeslerine nân öpilür

3. Yüz sürüp ṣafḥa-i ruḫsârını öpsem yâruň
   Ṣaḳın ey ṣūfī ḫaṭâdur dime Ḳur’ân öpilür

4. ‘Aşḳ bir ‘âleme irgürdi bizi kim anda
   Pây-ı sulṭâna el irmez kef-i derbân öpilür

5. Geldi eyyâm-ı ṣafâ ‘id-i şerīf irdi yine
   Her ṭaraf ḫâkdur ḥâkim-i ẕī-şân öpilür

6. Ḥâletī-i suḫan-ârâ-yı kerīmü’ş-şânın
   Aşınupdur işigi şöyle firâvân öpilür

7. Varup ol feyż-resânuň elin öpsem nola kim
   Resmdür ‘īydda Rūḥī yed-i a’yân öpilür

125

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Dilüñ emdür disem dirsin saña degmez o mercândur
   Ḥaḳâretle naẓar ḳılma benüm ruḥum umar cândur

2. Olursın bâ'iṯ-i cem'iyyet aġyâr-ı cefâ-kâra
   Maḥabbet ehli senden dostum ḫâtır-perīşândur

3. Raḳīb-i ḫârile dil-süzuñı bir görme 'aşḳuñda
   Anı ġam nârına yandur beni vaṣla âbına ḳandur

4. Bizi döndürmege sa'y itme ṣūfī küfr-i zülfinden
   Ki biz ol küfre iḳrâr itmişüz iḳrâr īmândandur

5. Gider 'aḳlı başından bir perī-peyker güzel görse
   Hemân ölmek diler yolında Rūḥī ne 'aceb cândur

126

Mef' ūlü/ mefâ'ilü / mefâ' ilü / fe'ülün

1. Dil kūşe-i firḳatda viṣâluñ ṭaleb eyler
   İẓhâr ṭaleb itmede ammâ edeb eyler

2. Olmaz güzelüm ḫasta göñül vaṣluña ṭâlib
   Zīrâ ki vefâ resmini senden 'aceb eyler

3. ‘Uşşâḳa ider cevr ü cefâ gerçi güzeller

Müşkil bu ki ol sīm-beden bī-sebeb eyler

37b

4. Her ḳande ki kâmiller ider baḥṯ-ı ma’ârif

Ṣūfī oturup da’va-i bahs nisbet eyler

5. Hep ‘aksinedür işleri ol ṭūṭi-i cânuň

Luṭf eyle diseň **Rūḥī**-i zâra ġażab eyler

127

Mef’ūlü / mefâ’ilün / mef’ūlü / mefâ’ilün

1. Dünyâya gelen ṭurmaz dünyâ ne ‘aceb yerdür

‘Uḳbâya giden gelmez ‘uḳbâ ne ‘aceb yerdür

2. Kim gelse ṭurup dirler elbetde ṣafâ geldüň

Ḫâkinde maḥabbet var meyḫâne ne ‘aceb yerdür

3. Kendinde mürüvvet yoḳ ḫalḳında maḥabbet yoḳ

Dikḳatle naẓar ḳıl gör dünyâ ne ‘aceb yerdür

4. **Rūḥī** nuṣḫ-ı kevnüň müşkil yeri ‘aşḳ ancaḳ

Ḥilḳatde zebân ebkem ḥaḳḳa ne ‘aceb yerdür

128

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Dil ki câm-ı ‘aşḳile mest-i ḫarâb olmış yatur
   Cür’a vermiş meyhane tūrâb olmış yatur

2. Ḥaḳ bilür sâḳī olaldan bâde-i nâba yasaġ
   Rindler hep ḫasta-i câm-ı şarâb olmış yatur

3. Ḫūb-rūlar düşseler üstine ref’ itmez başın
   Āsitânuňda göňül ‘âlī-cenâb olmış yatur

4. Nâr-ı ‘aşḳuňla gelelden ‘âleme ey çeşm-i mest
   Ġam tennūrında ḳara baġrum kebâb olmış yatur

5. Kimse bilmez **Rūḥī**-i âşüfte-ḥâl u ḫâk-sâr
   Râh-ı ġamda nice yıllardur türâb olmış yatur

129

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Dem-be-dem âh itdügümden bende çeşm-i ter sezer
   Aġla ey çeşmüm ki sende yâr çoḳ gevher sezer

2. Yolında cânlar viren ‘aşıḳa gitmez bir ḳadem
   Ṣalınur aġyâr ile ḳoynında güyâ zer sezer

38a

3. Meclis-i va’za yine sufi’i safi meşrebin
Gitdügi değil elbette bir dilber sezer

4. Çıḳmasa meyḫânelerden vâ’ıẓı ‘ayb eylemeň
Kūb düşer her ḳande câm-ı bâde-i aḥmer sezer

5. Zâhide merdân-ı Ḥaḳ taḳlīdi cür’etden degül
Bīşe-zâr-ı ‘aşḳı ol bīçâre ḫâlī yer sezer

6. **Rūḥīyâ** altun idüpdür çehremi iksīr-i ‘aşḳ
Yanuma gelsün o serv-i sīm-ten isterse zer sezer

130

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Dime kim çâre-i def’-i ġam-ı firḳat yoḳdur
Sende ey şūḫ-ı cefâ-pīşe mürüvvet yoḳdur

2. ‘Arża muḥtâc nice derd-i dilüm var velī
Ayaġuň tozına yüz sürmege fırṣat yoḳdur

3. Yâr itmez diseler ġayra ider mihr ü vefâ
Bilürin pâdişehüm sende o ‘âdet yoḳdur

4. Şevḳ-ı mihrüňle ölürsem yüzüme baḳmazsın
Bendeňe ẕerrece ḳalbüňde maḥabbet yoḳdur

5. ‘Ākibet **Rūḥīyi** itdüň ser-i kūyıňdan dür
Raḥmsuz tâ’ifesüz sözde ḥaḳīḳat yoḳdur

131

Fe’ilâtün / mefâ’îlü n / fe’ilün

1. Dil-i pür-sūzumuň ḥarâreti var
Bir cefâ-pīşeye maḥabbeti var

2. Hâ’il olmaz o günde kevn u mekân
Sūz-ı’aşḳuň ‘aceb sirâyeti var

3. Zâr u zâr aġlasa ‘aceb mi göňül
Çarḫ-ı ġaddârdan şikâyeti var

4. Bir ḳadeḥle gedâyı şâh eyler
Pīr-i deyrüň bülend himmeti var

5. Çeşmi ḳatl eylemekde ‘uşşâḳı
Tīġ-ı ḫūn-rīz elinde ḳuvveti var

6. Yedi deryâyı içse ḳandurmaz

38b

Rūḥīyâ kalbimüñ ḥarâreti var

132

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Dilber oldur ki ide ‘âşıḳ-ı dīdâra naẓar
   Farż-ı ‘ayn ola yanında o dil-i bīmâra naẓar

2. Düşde irmek gibidür mertebe-i a’lâya
   Manṣıb-ı dehr-i denī devlet-i bīdâra naẓar

3. Kimi görseñ naẓar-ı luṭfına muḥtâc geçer
   Yâr bilmez ki ide ḳanġı dil-fikâra naẓar

4. Rūḫi dildâra naẓar ḳılmasa zâhid ne ‘aceb
   Çeşm-i ma’lül idemez mihr-i pür-envâra naẓar

5. Ḥâsid inṣâfa gelüp **Rūḥīye** taḥsīn eyler
   Çeşm-i Ḥaḳ-bīn ile eylerse bu güftâra naẓar

133

Mef’ūlü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ūlün

1. Zer duḫterine ḥürmetüñ eller gibi yoḳdur
   Nâmın çeküp ey ṣūfī dime ḳatı ṣoġuḳdur

2. Didüm daḫi bâġ-ı ser-i kūyuňda mı aġyâr
Ol ġonca-dehen güldi didi bunda o yoḳdur

3. Bī-fâ'idedür zülfüňe yapışduġ iller
Ḳanum dehenüňdür döken ol arada yoḳdur

4. 'Āşıḳlarına gerçi ki var kūşe-i çeşmi
Müjgânlarınuň her biri ammâ ki bir oḳ

5. Ġamzeň göze kim gerçi bir oḳdur görünürde
Rūḥī gibi urġunlaruň ammâ ḳatı çoḳdur

134

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Ruḫunda ḥayretüm bilmez beni zâhid ḫâmūş aňlar
Ġam-ı la'lüňle bīhūş olduġumdan bâde-nūş aňlar

2. Nola sermest isem hem-meşreb-i erbâb-ı taḥḳīḳem
Beni zühhâda sormaň ehl-i hūş aňlar

3. Tesellisin ġam-ı la'lüňe bulmış bâdeden geçmiş
Göňül ḳan içmegi devrüňde güyâ 'ıyş nūş aňlar

4. Getür câm-ı sürūr-encâmı sâḳī kim ser-encâmı
Ne rind-i bâde-nūş aňlar ne şeyḫ-i ḫırḳa-pūş aňlar

39a

5. Ḫaṭ-ı naḳşında cânânuň felek ‘âciz melek ḥayrân
Nuḳūşın sırrın ey **Rūḥī** yine ṣâḥib-nuḳūş aňlar

135

Müfte’ilün / müfte’ilün / fâ’ilün

1. Reng-i ruḫ-ı ġonca-i ḫandânı gör
Velvele-i bülbül-i nâlânı gör

2. Cezbe-i ḥüsn-i gül-i ra’nâya baḳ
Zemzeme-i murġ-ı ḫoş-elḥânı gör

3. Şâhid-i ġayb eyledi ‘arż- cemâl
Uyḳudan ey bī-ḫaber uyanı gör

4. Eyle naẓar çâk-i girībânına
Maṭla’-ı ḫurşīd-i raḫşânı gör

5. Açdı sevâdın dil-i ġam-dīdenüň
Feyż-i ḫaṭ-ı ‘ârıż-ı cânânı gör

6. Ma’niyi ṣüretde bulanlar bizüz
Mertebe-i ‘âlem-i ‘irfânı gör

7. Ḳılma ḥaḳâretle naẓar bendene

Gel göňül evindeki sulṭânı gör

8. Ẕerre-i nâbūdda ḫurşīde baḳ

Ḳaṭre-i nâçīzde ki ‘ummânı gör

9. **Rūḥīye** keşf oldı rumūz-ı kelâm

Aç gözüň ol ‘ârif-i Yezdânı gör

136

Mefâ’īlün / mefâ’īlün / mefâ’īlün / mefâ’īlün

1. Ziyâd olduḳça ḥüsn-i yâra mübtelâ artar

O ḫod ẕevḳ eyler ammâ ben dil-efkâra belâ artar

2. Viṣâl-ı yâra eyler sīm u zerrin naḳ-ı cân virdüm

Çoġ olsa bir metâ’uň ṭâlibi lâbüd bahâ artar

3. Çoġ olmaḳla derūnum dağı artar ḳalbümüň şevḳı

Ne deňlü ḫânede şem’ olsa ol deňlü żiyâ artar

4. Benüm ḫod ‘aḳlum almışsın ġaraż başdan çıḳarmaḳsa

Yeter yarım ḳadeḥ mey belki ey ḥūrī-liḳâ artar

5. Cihânuň ni’metinden ḥiṣṣe ümīdin getür **Rūḥī**

39b

Şu deňlü ṭâlibi var kim ne saňa ne baňa artar

137

Mef'ūlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. Zülfüň gehi cīm ider u gâh dâl ider
   Bildüm benümle ol gözi mestüm cidâl ider

2. Baḳdum tenümde kanlı elif üzre iki dâġ
   Her gördügince yâr anı biňbir ḫayâl ider

3. Yârab ne siḥrdür ki bezm içre ol perī
   Bir göz yumınca bedr-i tamâmı hilâl ider

4. Girse nigâr nola boyınca yazıḳlara
   Miskīn ṣaçın ayaġa ṣalup pâymâl ider

5. **Rūḥī** ḥarâmi ġamzesi vaṣfında dilberüň
   Ger ḳaṣd eyler ise şi'rini ḥalâl ider

138

Fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

1. Sīnesin 'arż ider ki ḳudreti gör
   Bizi öldürmek ister âfeti gör

2. Mest olup 'âşıḳa çeker ḫançer
   Kâfirüň itdügi ẓarâfeti gör

3. Bize itdükleri cefâ yitmez
Ġayra itdükleri maḥabbeti gör

4. Ẕevḳ-ı esrâr ile gelüp şevḳa
Vâ'ıẓuň itdügi şeṭâreti gör

40a

5. Ġarażuň ḥâlet ise ey ṣūfī
Bir ḳadeḥ bâde iç de ḥâleti gör

6. Nice meyl itmeyen ruḫ-ı yâra
Behey inṣâfsuz melâḥati gör

7. Dime içdükde eylemez ḥiddet
Hele gelsün gözine ḥiddeti gör

8. Ey ḳılan **Rūḥī** ile baḥṣ-ı suḫan
Cehli ḳo ḳuvvet-i ṭabī'atı gör

9. Lutf-ı pâkındaki nezâkete baḳ
Ġazelinde olan selâseti gör

139

Mef'ūlü / fâ'ilâtü / mefâ'īlü / fâ'ilün

1. Şevḳ-i ruḫuňla sīnede hīç eylemez ḳarâr
Gūyâ od üstine oturur bu dil-fikâr

2. Āhumla kâ’inâtı virürdüm fenâya līk
Mir’ât-ı ḳalbine irişür ḳorḳarın ġubâr

3. Bir kız ayaġuň altuna baḳ gör neler döker
İzüň tozına merdüm-i çeşm-i güher-niṣâr

4. Ṣusuzluġını kesmek içün teşne dillerüň
Almış eline ġamzesi bir tīġ-i âbdâr

5. **Ruḥīnüň** aldı eline ṣabr u ḳarârını
Bir cevri çoḳ teraḥḥumı yoḳ şūḫ-ı şīvekâr

140

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Şâh-ı mülk-i miḥnetem eşküm serīr-i ‘âcdur
Şu’le-i âhum başum üstinde zerrīn tâcdur

2. Bir gedâdur dil ki çeşmi ḫ̆ân-ı iḥsânuňdadur
Bir ışıḳdur göz ki ḫâk-ı pâyuňa muḥtâcdur

3. Merhem-i vaṣluňda ister olmaya bir dem cüdâ
Zaḫm-ı ḫūn-efşânumuň Allah ne gözi acdur

4. Baş ḳoyup gitmekde ‘âşıḳlar ‘adem iḳlīmine
Tīġ-i âteş-bâzuň üstinde o bir minhâcdur

5. Çeşm-i mestüň ‘aḳl u ṣabrın alsa **Rūḥīnüň** nola

40b

Dostum dâ’im ḥarâmīnüň işi târâcdur

141

Mefâ’îlün / fe’ilâtün /mefâ’îlün / fe’ilün

1. Żamīrimüzde olan hep maḥabbet-i Ḥaḳdur

Cihânı aňma bize kim fenâ-yı muṭlaḳdur

2. Revâḳ-ı ẕevḳde eyler felek ṣafâmuza reşk

Bize bu ẕevḳı viren bâde-i mürevvaḳdur

3. Ḳo ġafleti ki bu bâzâra ḫˇâce-i dehrüň

Getürmeden seni maḳṣūdı hīçe ṣatmaḳdur

4. Ḥaḳīḳata naẓar olınsa rehberüz Ḳaysa

Velī ṭarīḳa gelince o bizden esbaḳdur

5. Ayaġı ṣalma elüňden bilürsiň ey **Rūḥī**

İrişdüren seni ser-menzile ol ayaḳdur

142

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ṭoġrılup kūyına yâruň dil-i meyyâl yürür

Yürür ammâ ki ḳatı mużṭaribü’l-ḥâl yürür

2. Didüm ol zülf-i siyehde ne çoḳ efġânlar olur
Aṣılan düzdüň öňince didi dellâl yürür

3. İstemez âh u fiġân eyleyeler ardınca
Bilmezler ammâ ki idüp ‘âlemi pâmâl yürür

4. Yâr gelmezse saňa pâyına sen git yâruň
Yürümezse nola ṭaġ ey göňül abdâl yürür

5. Kimi ḫalḳuň irişür menzile bī-zaḥmet-i râh
Kimi **Rūḥī** gibi dehr içre meh u sâl yürür

143

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Ṭab’-ı laṭīfimüz bizüm ey dil selīmdür
Yoḳ kimseye ‘adâvetimüz Ḥaḳ ‘alīmdür

2. Ehl-i vefâya dâ’im olur mâni’-i viṣâl
Aġyâr-ı kīne-cü ne belâ-yı ‘aẓimdür

3. Redd eylemek revâ degül ey pâdişeh-i ḥüsn
Kūyuňda göňlimüz nice yıldur muḳīmdür

4. Ḳo gelmesün raḳīb-i bed-ef’âl kūyına
Cennetde neyler o ki maḳamı ceḥimdür

41a

5. **Rūḥī** ‘aceb mi ḥaşrda ‘afv olsa cürmimüz
Ḫallâkımuz bizüm ki ġafūr-ı raḥīmdür

144

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. ‘Ārıż-ı cânân gibi buldı leṭâfet bâġlar
Eşk-i çeşmüm gibi cūş itdi yine ırmaġlar

2. Rūz-ı firḳât işkiňde cân virür şevḳiňle dil
Giceler mehtâbda ṣaḥn-ı çemende yâ tulū

3. Ehl-i diller mest u medhūş oldılar gül şevḳına
Sīneler çâk oldı yine tâzelendi dâġlar

4. Gül gibi ‘âlem ṣafâ kesb itdi bu mevsimde līk
Bu benüm ḳan ile ṭolmış gözlerüm âh aġlar

5. İstemez uçmaġı bülbül bâġdan güyâ ki gül
Rişte-i şevḳile miskīnüň ayaġın bâġlar

6. Eşk-i çeşmi **Rūḥī**-i şeydânuň oldu lâle-reng
Yâsemen-veş cismine sen gitdügince aġlar

145

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. ʻAşḳ câmın nūş idüp anlar ki bī-hūş oldılar
   Cânu dilden hū diyüp bir kere ḫâmūş oldılar

2. Ḳıldılar "el-faḳrı faḫri" nüktesin anlar ki güş
   Aṭlasına baḳmayup çarḫuň ʻabâ-pūş oldılar

3. Dün ṣurâḥī bezm-i Cem naḳline açduḳda dehân
   Dikilüp meclisde bir bir câmlar gūş oldılar

4. ʻAşḳile cân virdügiyçün anılur ʻâlemde Ḳays
   Yoḳsa şâh-ı dehr olanlar hep ferâmūş oldılar

5. Biz o meyden ḳılmışuz ḫumlar tehī kim nūş idüp
   Bir ḳadeḥden Vâmıḳ u Ferhâd serḫoş oldılar

6. Germ olanlar âteş-i ʻaşḳ ile **Rūḥī** şem var
   Tenlerin yaḳup belâ bezminde ḫâmūş oldılar

41b

146

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Kūyı cânanda râḳībiň ne iki feryâdı
   Var ise kendin har-ı tab' ḫoş âvaz ṣanur

2. Meclis ehli maḳâmâtda neyler bilsem
Nâle-i meh nayı meger dem-saz ṣanur

3. Ayde bir çekmegile mâ'il idem dir ḫalḳı
Delü kendin o mihr gibi mümtâz ṣanur

4. Bitürür her gice feryâdımuzı nâhide
Bu cefâ-yı bize ey **Rūḥī** o şeh-nâz ṣanur

147

Mefâ'īlün / mefâ'īlün / mefâ'īlün / mefâ'īlün

1. Ferâġat baḫṣin eylersin yerüň meyḫâne olmaḳ var
Ṣafâdan dem ursun hemdemüň peymâne olmaḳ var

2. Dimişler yâra cân virdi bugün yoluňda bī-kes
Hemân ben ḫastasın aňmış ki ol dīvâne olmaḳ var

3. Gelür ammâ ki sīmīn-ḫançer elde tīġ-ı zer belde
Ṣaḳın ey dil ki ol bī-merḥamet mestâne olmaḳ var

4. Ne bekler bilmezin ḫayl-ı maḥabbet ḳalb vīr ânı
Meger ol genc-i ḥüsnüň yeri bir vīrâne olmaḳ var

5. Beni ayırmaḳ ister pendile efsūn-ı la'luňdan
Eṣer ḳalmaz kelâmı vâ'ıẓuň efsâne olmaḳ var

6. Ḫayâl-ı yâr içün bir kūşe peydâ eylemiş çeşmüm
Pesend-i ṭab'ı olmış şehüň şâhâne olmaḳ var

7. Gören dir şi'r-i ḥâlet-baḫşuňı **Rūḥī**-i dil-rīşüň
Sözinde ḥâl vardur semti dervīşâne olmaḳ var

148

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Felek ger kâmımuzca dönmese âlâmımuz yoḳdur
Biz ehl-i terküz andan ẕerre deňlü kâmımuz yoḳdur

2. Ṣarılmaḳ mümteni' dür sīne-i sīmīn-i dildâra
Biz ol endīşeden dūruz ḫayâl-ı ḥâmımuz yoḳdur

3. Ṣafâmuz var ezelden bâde-i 'aşḳuňla sermestüz
O ḳayd çekmezüz kim bâde-i gül-fâmımuz yoḳdur

4. Şarâb-ı nâbdan 'âlemde ehl-i ẕevḳ olan ḳaçmaz
Kimüň kim ẕevḳı var nūş eylesün ibrâmımuz yoḳdur

42a

5. Ġaraż ne bir dem ârâm it dimekden reh-güẕârumda
Bilürsin sevdügüm sensüz bizüm ârâmımuz yoḳdur

6. Hezârân dâġımuz var 'aşḳımuz Ferhâda ġâlibdür
Nihâyet ol lebi Şīrīn yanında nâmımuz yoḳdur

7. Kilīd-i ṣabrile bâb-ı viṣâlüň fetḥi mümkindür

Anuňçün **Rūḥīyâ** ol bâbda iḳdâmımuz yoḳdur

149

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Ḳo cihândan kerem ümmīdini kim nâkesdür

Oda Yansun bu cihân kim ṭolı ẖar u ẖasdur

2. Bülbülüz līk degül meskenimüz bâġ-ı cihân

Bize maḳṣūd cihândan o gül-i nevresdür

3. Sâz-ı 'aşḳuň idemez kimse hevâsın teşẖīş

Ol ḳadar var ki hemân işidilür bir sesdür

4. Biň kitâb oḳısa zâhid olımaz vaḳf-ı ḥâl

Keşf-i esrârda ḥâl ehline bir söz besdür

5. Āsitânuňda ki ṭaş yaṣdana topraḳ döşene

Rūḥī-i zâra 'aceb mi diseler bī-kesdür

150

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Germ-i ḥüsn olup miyân-ı meclise şem' atılur

Ḫod-nümâluḳdur işi hīçe anuňçün ṣatılur

2. Ġamzesin yâd eyledükce gerçi ḳalmaz bende cân
Leblerin aňduḳca ammâ cânuma cân ḳatılur

3. Rūz-ı firḳat işkünde cân virür şevḳuňla ol
Giceler mehtâbda ṣaḥn-ı çemende yatılur

4. Ṣaḳlasun Allah o sâ'at 'âşıḳı kim la'l-ı yâr
Câm-ı mülden reng alup meclisde ḳaşlar çatılur

5. **Rūḥīyâ** bâzâr-ı 'aşḳ-ı yâr cân bâzârıdur
Bunda 'âşıḳ Yūsuf-ı vaḳt olsa hīçe ṣatılur

151

Mef'ūlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. Gördüm raḳībe būseler ol dil-sitân virür
Öldürmege esīrini bildüm ki cân virür

42b

2. Geçsün gedâ-yı kūyı ḳo aġyâr-ı nâ-bekâr
Bir gün eline etmegin ol bī-emâ virür

3. İzüň ṭozını ḳor mı yire düşmege nesīm
'Aṭṭâr-ı Çīn alup anı armaġan virür

4. Gelse hilâl-ı meclis-i ḥüsn u cemâluňa
Ṣaff-ı ni'âlde aňa ḳaşuň mekân virür

5. Ġayruň hemīşe ḫ̆ân-ı viṣâluňdadur gözi
Ḳapuňda yoḳ mı ol ite bir üstüḫ̆ân virür

6. La’luň raḳībe câm-ı mey-i erġavân ṣunar
Ben dil-fikâra ġamzelerüň ṭolı ḳan virür

7. Bâr-ı belâ-yı firḳatı biz şimdi çekmedük
‘Uşşâḳa ol belâyı felek her zamân virür

8. Def’-i ġam-ı zamâneye yoḳ çâre **Rūḥīyâ**
Bir dem safâya ḫalḳ-ı cihân bulsa cân virür

152

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

1. Görinmez yâr ben maġlūb-ı ‘aşḳam ıżṭırâbum var
Beni mest eyle ey sâḳī ki yârile ‘itâbum var

2. Ḫaṭuň âyâtınuň tefsīrine bir vech buldum kim
Su’âl eylerse zâhid her su’âla biň cevâbum var

3. Dehânuň sırrını ṣūfī ṭutarmış yoḳ ḥesâbında
Hele rūz-ı hesâb olsun anuňla çoḳ ḥesâbum var

4. Ṣalâdur ‘âleme câm-ı belâdan ẕevḳ iden gelsün
Garīb-i meclis-i ‘aşḳam ṭoḳuz şīşe şarâbum var

5. Ġarīb-i ‘aşḳam ammâ sâye-i luṭfunda ḫoş-ḫâlem
Beni tenhâ ḳo bir ẕerre-perver âfitâbum var

6. Gedâ isem ne ġam bâlâ-nişīn-i meclis-i ḳurbam
Gedâsından ḳaçınmaz bir şeh-i ‘âlī-cenâbum var

7. Biḥamdillah muḳīm-i âsitâ-ı ‘aşḳam ey **Rūḥī**
Ne pâkum var bir öyle bârgâha intisâbum var

43a

153

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Gökde ḫâk-i ḳademüň dīde-i aḫter gözedür
Yerde būy-ı keremüň nergis-i ‘abher gözedür

2. Ḫoş gelür gerçi ki maḫmūra seḥer leẕẕet-i ḫˇâb
‘Ālem-i ḫˇâbda ammâ gözi sâġar gözedür

3. Gelür ol dilber-i ra’nâ didiler dīde-i ter
Nice demdür ki baḳup yollara dilber gözedür

4. Ḳaşlaruňdan bir işâret mi umar kim meh-i nev
Bezmünüň ṣadd-ı ni’âlinde ṭurup yer gözedür

5. İdüp ol ġoncadan ümmīd-i vefâ bülbül-i dil
Güş idüp her ṭarafa tâze ḫaberler gözedür

43b

6. Seyr-i dīdâruň ümīdiyle gider kūyuňa dil
Baġda bülbül-i şürīde gül-i ter gözedür

7. Eylemez ḳaṭ'-ı naẓar la'l-i lebüňden **Rūḥī**
Beňzer ol ṭūṭi-i gūyâ ki şeker gözedür

154

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Künc-i miḥnetde dil-i zâra ne hemdem bulunur
Elem-i 'aşḳı ne şerḥ itmege maḥrem bulunur

2. Ülfet itmezdi vuḥūş ile bileydi Mecnūn
Ki ṣadâḳatla bir ülfet ider âdem bulunur

3. Nola ger vaṣluň umarsaḳ daḫi andan ġayrı
Zaḫm-ı şemşīr-i ġam-ı 'aşḳa ne merhem bulunur

4. Gerçi ḫâṭırda bulunmaz eṣer-i ẕevḳ u sürūr
Dilde ammâ ne ḳadar ister iseň ġam bulunur

5. Düşünürdi iki 'âlemde bileydi **Rūḥī**
Dem-i vaṣluň gibi bir ẕevḳ idecek dem bulunur

155

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Kemend-i zülf-i cânânuň göňül aşüfte-hâlidür
   Ḫıredden ol dem urmak ister ammâ bağlamalıdır

2. ‘Aceb mülk-i cihânuň terkini umar ṣanur ṣūfī
   Yapışmış öyle muḥkem ḫırsile gūyâ ki mâlıdur

3. Cefâdan gerçi kim ḫâl-i Ruhi ḫaṭṭı gelüp başdı
   İşi altından ammâ işleyen hep yine ḫalıdur

4. Bizüm ḥüznile yoḳdur kârımuz müştâḳ-ı dīdâruz
   Raḳībi dâ'imâ maḥzūn iden fikr-i muḥâlliddür

5. ‘Aceb mi murġ-ı dil pervâz iderse evc-i a'lâdan
   Cihân bağında bir serv-i revânuň pâymâlıdur

6. Derūn-ı sīnemüz ġuṣṣayile mâlâmâl u dil mesrūr
   Anı mesrūr iden yâruň cemâl-i bâ-kemâlıdur

7. Meyânı ḳılca cânumdur dimiş aġyâr işitmiş yâr
   Dimiş nâzik ḫayâl ancaḳ bu **Rūḥīnüň** ḫayâlidür

44a

156

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Girçe Yūsufla güzellikde birâderlerdür
   Līk bir gömlek o servüñ teni nâzikterdür

2. Mey demiyle nola çıḳmazsa göñül meygededen
   Ḥaḳ bu kim âb u hevâsına ṭoyılmaz yerdür

3. Çekmez ol bâde-i vaṣluñla olan mest-i müdâm
   Ne ẖumâr-ı elem-i hicr geh derd-i serdür

4. Ne bilür başı ḳabâyı o ki mânend-i felek
   Şems gündüzlügi vü gicelügi mehlerdür

5. Sīnemüñ dâġı ḳarası ḳopulup düşmekile
   Kim ki ḳoynumda anı görse ṣanur ‘anberdür

6. Günde biñ teşne dilsuzı ḳanar ‘uşşâkuñ
   Rūḥīyâ ġamzesi yaruñ ne ṣulu ẖançerdür

7. Vaṣf-ı rūyuñda dönen tâze zemīni gūş it
   İstimâ’ında anuñ ẕevḳ alacak yerlerdür

157

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Gül demâdem açılup olsa nola tâze vü ter
   Bâġda bir dem anuň gitmez elinden sünger

2. Var iken niḫal-i ḳadüň ṣanma ḳonar her şâḫa
   Murg-ı dil ey boyı servüm ḳatı yüksekden uçar

3. Nice dilberlere meyl itmeyelüm ey ṣūfī
   Gül gibi meyvesidür bâġ-ı cihânuň dilber

4. Lebüňe nisbeti olmaḳla birez ṭūṭīnüň
   Ehl-i diller aňa dâ’im yidürürler şeker

5. Künc-i ġamda nice demdür güzelüm **Rūḥī**-var
   Ḥasret-i la’lüň ile didelerüm ḳan aġlar

158

Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Kâse-i ‘aşḳ elümde câm yeter
   Şevḳ-i cânân baňa müdâm yeter

2. Ṣâdıḳu’l-ḳavl olan dil-efkâra
   Yârdan yılda bir selâm yeter

3. Ġayre **Rūḥī** tefavvuḳ eylemege

Saňa bu rütbe-i kelâm yeter

44b

4. Derd-i hicrüňe ṣubḥı şâm olana

Ruḫlaruň şevḳi şem'-i şâm yeter

5. Beżm-i aġyâra dâḫil itme bize

Keşret-i ġamdan izdiḥâm yeter

159

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Kimi ẕevḳ eylemede kimi esīr-i ġamdur

Her kişi kendi ṣafâsında 'aceb 'âlemdür

2. Ġam-ı la'luňla muḳayyed olanuň ġonca-miṣâl

Ḳanile ṭolsa eger göňli yine ḫurremdür

3. Olsa ḫūnâbe-i ḥasretle gözüň mâlâmâl

Aġlama ey dil-i ġam-dīde bu da bir demdür

4. 'Aşḳ şâhı bizi bir bezme esīr eyledi kim

Câmdur köhne sifâlı vü gedâsı Cemdür

5. 'Āḳibet ṣanma bilüň bükmeye bâr-ı ġam-ı 'aşḳ

Rūḥiyâ ḳâmet-i eflâk bu yolda ḫamdur

160

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Kimi mestâne seḥer yârile gülşende yatur
   Kimi derd u ġam-ı hicrânile külḫanda yatur

2. Ey ḳaşı yâ nice girsün eline aġyâruň
   Ki oḳuň ḳande vü ḳan dilde vü dil tende yatur

3. Ḫâneden ṭaşra ḫırâm eyle gör ey serv-i sehī
   Her ḳadem ḫâk-ı rehüňde nice efgende yatur

4. Künc-i miḥnetde raḳībâ beni tenhâ ṣanma
   Yâr eger sende yatursa elemi bende yatur

5. Seḥerī her yane mestâne ḳulaḳ dut gör kim
   Gülsitânuňda nice bülbül kuyunda yatur

6. Ḫâk u ḫūn içre yatur derd u ġamuňla **Rūḥī**
   Yâd idüp anı dimezsin ki ‘aceb ḳande yatur

45a

161

Mefâ’îlün / mefâ’îlün /mefâ’îlün / mefâ’îlün

1. Güzeller nusḫa-i sīm üzere ġâyet de mâ’ildür
   Hemân ol nusḫa olsa anlaruň teshīri ḳâbildür

2. Yolınaşöyle olmışdur göñül dīvânesi yarıñ

Ki Mecnūn-ı belâ-keş ana nisbet ḥaylī ‘âḳıldır

3. Leb-i la’l ü ruḫ-ı rengīñle meyl eylemez zâhid

Şarâb içmez güzel sevmez ‘aceb bī-‘aḳl u câhildür

4. Ḫırâmânī ḫırâmânī giçüp ‘uşşâḳa baḳmazsın

Buna kim sabr ider yâ kim bu istiġnâya ḳâ’ildür

5. Ġaraż ne cân virüp cevr ü cefâ çekmekden ey **Rūḥī**

Saña mâ’il degül ol bī-vefâ aġyâra mâ’ildür

162

Mefâ’îlün / mefâ’îlün /mefâ’îlün / mefâ’îlün

1. Göñül bir meclis-ârâ şūḫ-ı nâzik-ṭab’a mâ’ildür

Ki erbâb-ı ẓarâfet tarz-ı güftârına ma’ildür

2. Açıḳdur ṭab-ı ârâ şūḥ-ı nâzik-ṭab’a mâyildür

Ki erbâb-ı ẓarâfet tarz-ı güftârına mayildür

3. Açıḳdur ṭab-ı ṭarz-ı iḫtilâṭı ḫūb bilmişdür

Melâḥat var sözinde şūhdur şīrīn-şemâ’ildür

4. Açılmaz ġayra kâfir şīvenüñ üstâdı olmışdur

Göñüller almada yoḳ miṣli bir maḥbūb-ı kâmildür

5. Teġâfül ḳılduġından çekme ġam ey dil ki ol şūḫuň
Murâdı hep cefâdur ḥâl-i dilden ṣanma ġâfildür

6. Bugün ol şūḫile hem-meclis olduḳ fırṣat el virdi
Ġam-ı hicr ahir oldı **Rūḥīyâ** maḳṣūd ḥâṣıldur

163

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Kimi ġam-nâk bu ḫalḳuň kimi 'ayyâş nedür
Kiminüň bâlışi atlas kiminün ṭaş nedür

2. Cümlenüň menşe'i birken 'acabâ sırr-ı Ḫudâ
Kimine gizlü bu ḫalḳuň kimine fâş nedür

3. Biricik derd ü belâ ṣofrasına mihmân ol
Sen de gör ehl-i maḥabbet yidügi aş nedür

4. Öldürenden ne eṯer ẓâhir olandan ne nişan
Reh-i 'aşḳuňda peyâpey kesilen baş nedür

45b

5. Baġrumı nâvek-i bīdâd ile kim deldi dime
Rūḥīyâ ol süzilen göz çatılan ḳaş nedür

164

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Lebüň anduḳca göňül dīde-i giryân ḳan aġlar
   Biri iňler ġam-ı aşḳuňla biri ḳan aġlar

2. Şu virüp ġamze seni ṭiġine abdar ḳatlüme tīr
   Beni ṣanma acıyup ol gül-i ẖandân aġlar

3. Benim aġladuġuma gülse ‘aceb mi cânân
   Resmdür ġonca güler bülbül-i nâlân aġlar

4. Şevḳ-i vaṣl aġladur aġyârı beni miḥnet-i hicr
   Kâfir aġlar ġam-ı ‘aşḳile müselmân aġlar

5. Kimsenüň şi’rine raġbet ḳomadı eş’âruň
   Görseň ey **Rūḥī** elinden şu’arâ ḳan aġlar

165

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Lâle-ruẖlar ṭonanup nâzile giyse ḳaralar
   El iderler ki görüp kanımı ẖâke ḳaralar

2. Fitne ḳopdı yine devr-i ruḥuňda ẖatt u ẖâl
   Ṣaldı Rūm iline ġavġâyı bir iki ḳaralar

3. Çīn idüp ḳaşlaruň urma baňa ġamzeň oḳıň
Bir dil almaġa nedür çaḳ bu ḳadar yayḳaralar

4. Dīde merdümleri yaşum dökeli oldı ‘ıyân
Görinür yaşile gūyâ ki denizden ḳaralar

5. Şi’re mihrüň göreli **Rūḥī**-i dil-ḫasta senüň
Eline câmın alup defter-i dīvân ḳaralar

166

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Lebüňle leẕẕet-i güftârda dem eylemek ister
‘Acebdür ṭūṭī-i şeker-şiken âdem gibi söyler

2. Çemende gözi bağlu çâkeridür çeşmünüň nergis
Ḫatâda yüzi ḳara bir ḳuluňdur zülfüňüň ‘anber

3. Ṣürâḥī gerden-i sīmīnüňe ḳanın ḥelâl eyler
Gözüň yanında âhū işte tīġuň işte boynum der

46a

4. Lebüň cür’a-i meydür ayaḳ ṭopraġı üftâde
Yüzüňe bir ġarīb-i şehr-i dil-dâra meh-i enver

5. Mekânı geh derūn-ı sīne geh çeşmümdür ey **Rūḥī**
Ḫayâl-i yâr gibi görmedüm seyyâḥ-ı baḥr u ber

167

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Mest olup gül gül açılmışsın bu fettânlıḳ nedür
   ʻĀlemi ḳırmaḳdasın âşūb-ı devrânlıḳ nedür

2. Dil firâḳuñda perīşândur disem dirsüñ nedür
   Bir perīşansın ki bilmezsin perīşanlık nedür

3. Sen ḳaçan düşdüñ ġam-ı hicre ḳaçan âh eyledüñ
   Bilmeseñ maʼz̲ūrsın ʻâlemde giryânlıḳ nedür

4. Ḥabs-i zindân olmış ey ṣūfī saña ṣâliḥ ʻamel
   Bir müselmânsın ki bilmezsin müselmânlıḳ nedür

5. Maʼrifetdür faż̈l iden ʻâlemde harlıktan seni
   Ey diyen insânam evvel bil ki insânlıḳ nedür

6. Geldi eyyâm-ı bahâr tevbeler buldı şikest
   Bir işi evvel idüp ṣoña peşīmânluk nedür

7. Ey suḫandan dem urup **Rūhiyle** baḥş̲-i naẓm iden
   Baḫt-i demsâz olsa da görseñ suḫandânluk nedür

46b

168

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Maḥabbet bir güherdür ḳalb-i ‘âşıḳ aña ma’dendür
   Kemi olmaz maḥabbet ehlinüñ hep bir güherdendür

2. Nider gülzâr seyrin ṭâlib-i dîdâr olan ‘âşıḳ
   Gül-i maḳṣūd hasılı ṣaḥn-ı külḫan baña gülşendür

3. Gülüp açılsa her ḫâra ne ġam kim ol gül-i ra’nâ
   Egerçi ḫâr ile hemdemdür ammâ pâk-dâmendür

4. Dil-i zâruñ bugün mi ḫūn olupdur baġrı çeşmüñden
   Giriftâruñ olaldan aña miḥnet hem mu’ayyendür

5. Dime sendendür ayrılmaḳ derd-i dildârdan **Rūḥī**
   Ḳażâ-yı âsumânīdür ne sendendür ne bendendür

169

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Nola çâk-ı girîbân itse dil bir mihre ‘âşıḳdur
   Ḫudâ ḥaḳḳı yolında ṣubḥ-ı ṣâduḳ gibi ṣâdıḳdur

2. Dil-i dermândemüz bir ‘ömrdür ḳapuñda çâkerdür
   Ne iḥsân eyleseñ ol bâbda miskīne lâyıḳdur

3. Elüňden sen gül-i ra’nânuň anlar dâ’imâ belki
Gülerler meylüň ẓâhirde ḥaḳīḳat baġrı yanıḳdur

4. Ruḫın geh surḫ u geh zerd itdügi bī-vechdür şâhum
Raḳīb-i ḫâra yüz virme iki yüzlü münafıḳdur

5. Gelürler muttaṣıl ġam-ḫânemüzden eksik olmazlar
Ġam u derd u belâ vü miḥnetüň yârân-ı ṣâdıḳdur

6. Başum deryâsını ‘arż itdügüm ol dürr-i nâyâba
Kenâr itmek degül **Rūḥī** ġaraż bir âşinâluḳdur

47a

170

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Vaṣluňuň teşneleri âb nedür bilmezler
Devr-i la’luňda mey-i nâb nedür bilmezler

2. Günlerin şevḳ-ı ruḫuňla giçüre ṣâdıḳlar
Ṣubḥ olınca gice mehtâb nedür bilmezler

3. Ḫˇâb-ı ġafletde ḳıyâs itme bizi ey ṣūfī
‘Aşḳ bīdârları ḫˇâb nedür bilmezler

4. Āh kim ġarḳ-ı yem-i ġaflet olup ḫalḳ-ı cihân
Felegüň ḳurduġı dōlâb nedür bilmezler

5. Gün gibi ẓâhir iken evc-i felekde meh-i nev
‘Āleme urduġı ḳullâb nedür bilmezler

6. **Rūḥīyâ** gevher-i nâyâbdur eş’âruň līk
Cühelâ gevher-i nâyâb nedür bilmezler

171

Mefâ’îlün / fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Vefâ vü mihr eşeri rüzgârda yoḳdur
Olursa da hele ol şīve-kârda yoḳdur

2. Senüňle baḥş-i cemâl itmege kemâl gerek
Bu ḫod zamânede bir gül-‘iẕârda yoḳdur

3. Felekde câm-ı mey-i ‘ıyşdan olan maḥrūm
Hemân benem ki yerüm bezm-i yârda yoḳdur

4. Şikâyet eylemezin ġayrılar gibi yoḳdur
Derūnumuň ġamı bir dil-fikârda yoḳdur

5. Bir ehl-i luṭf güzel isterin dimiş **Rūḥī**
Ḳosun bu fikri ki ol bu diyârda yoḳdur

172

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Her şeb ki mest-i nâz olup ol sīm-ber yatur
   Gūş itmekiçün âhumı şeb-tâ-seḥer yatur

2. Gel pīşe-zâr-ı ʻaşḳa ayaḳ baṣma serseri
   Her sermedüǹ yerinde nice şīr-i ter yatur

3. Varup giceyle ġayrıla tenhâda yatduġuǹ
   Fâş oldı ḫalḳa ṣanma efendi ḫaber yatur

47b

4. Ḳanġı birini söyleyeyin derd-i ʻaşḳuǹuǹ
   Ey serv-i ser-fīrâz göǹülde neler yatur

5. Künc-i belâ **Rūḥī**-i dil-ḫasta dostum
   Câm-ı lebüǹ ḫayâlı ile cân çeker yatur

173

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Her kim o serv-ḳad ile meyl-i kenâr ider
   Gülzâr-ı ġamda ḳanlu yaşın cūy-bâr ider

2. Gül ruḫlarıyla şevḳe gelüp bâde nūş iden
   Râz-ı derūnı ġonca-ṣıfat âşikâr ider

3. Bülbüllerinüň istemez eksüldügin bizüz
Ol gül-‘iẕâr bulsa birini murâd ider

4. Āh eylesem görince seni şevḳde nola
‘Āşıḳ benüm ne eylese bī-iḫtiyâr ider

5. Beyḫūde ṣanma nâlesin ehl-i maḥabbetün
Tīġ-ı cefâsı ḫūblaruň câna kâr ider

6. ‘Āḳil degül cihânda ḥaḳīḳât ricâ iden
Şol kim zamâne dilberine i’tibâr ider

7. ‘Ankâ geçerse her ne ḳadar **Rūḥīyâ** göňül
Şâhīn-i çeşm-i yâr ânı aḫir şikâr ider

174

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Hicr-i ruḫuňda çeşm-i terüm ḫūn-feşân olur
Bir cüydur ki aḳdugı yer gülsitân olur

2. Ḳurdı kemân fitne ḳaşuň ṣaġ olan görür
Yarın ḫadeng-i ġamzeň ucından ne ḳan olur

3. Yazmış raḳīb defter-i ‘uşşâḳa nâmını
‘Āşıḳ ḳaçan muḳayyed-i nâm u nişân olur

4. **Rūḥī** añıldı ‘aşḳile zâhid riyâ ile

Yaḫşinüň adı yaḫşi yemânuň adı yemân olur

48a

175

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Yüzinüň bir baḳışı yüz gül-i ḫandaňa deger

Zülfinüň bir ḳılı biň sünbül ü reyḥâna deger

2. Seng-i ġam gerçi ider âdemi mecrūḥ ammâ

Yâr elinden ki gele biň dür ü mercâna deger

3. Ḫaneden çıḳduġını istemezin kim ḫalḳuň

Ḳorḳarın gözleri ol ḫusrev-i ḫūbâna deger

4. Ṣaçılur ḫâke şererler baňa ṭaş atduḳca

Lebiňe yer yer ten-i zârumdaki peykâna deger

5. Tīşe-i cevri yıḳar ḫâṭır-ı mahzūnımızı

Ḫançer-i ġamzesi ṭurmaz dil-i nâlâna deger

6. Bu ḳadar meyl idüp almazdı ele ehl-i ṣafâ

Ḥâlet-i la’l-i lebi olmasa peymâne deger

7. Ḥadden aşurdı felek Rūḥīye cevri ammâ

Bu ḫaber ḳorḳarın o vâli-i zī-şâna değer

8. Ma’den-i faż̧l u hüner Ḥażret-i ‘Osmân Pâşâ

Ol ki her sözi biň la’l-i Bedaẖşâna değer

176

Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Ya baňa la’lüňüň şarâbın vir

Ya döküp ḳanumı cevâbın vir

2. Kevşeri aňma ibn-i vaḳtuz biz

Bize deyrüň şarâb-ı nâbın vir

3. Ḥâl olan yirde ḳīl u ḳâl olmaz

Eline va’ıẓuň kitâbın vir

4. Ḥâṣıl-ı ‘ömri neyledüň ṣūfī

Rūz-ı ḥaşr oldı gel ḥisâbın vir

5. **Rūḥīye** bī-sebeb ta’arrużı ḳo

Er iseň şi’irinüň cevâbın vir

177

Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Yârdan ṣanmaňuz ṣafâmuz var

‘Ayn-ı firḳatdayuz cefâmuz var

2. Ḫˇâḫ ẕevḳ u ṣafâ vü ḫˇâh ‘anâ

Her ne Ḥaḳdan gelür rıżâmuz var

48b

3. Ṭurmayup aḳsa eşkimüz ne ‘aceb

Dil-rübâmuzla mâcerâmuz var

4. Begi pâşâsı var ise ḫalḳuň

Fuḳarâyuz bizüm Ḫudâmuz var

5. Dâ’imâ Ḥaḳḳadur tevekkülimüz

Ġayrdan ṣanmaňuz ricâmuz var

6. Ġonca-veş nola olmasaḳ dil-teng

Gül gibi câm-ı dil-güşâmuz var

7. Bizi egler cihânda ey **Rūḥī**

Mey-i gül-rengile ṣafâmuz var

178

Mefâ’îlün / fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Göňül o ġamze-i ḳattâldan ḥayât ister

Şu ṣayd gibi ki ṣayyâddan necât ister

2. Yoluňda öldügi ‘uşşâḳuň ıżṭırârīdür

Öz iḫtiyâri ile yoḳsa kim memât ister

3. Ölür gider güzelüm aġzı dadını bilmez
Lebüň ġamın ḳoyup ol ḫasta kim nebât ider

4. Ġaraż ne nef’-i meyi ṣulb ḳılmadan ṣūfī
Sen istemezsin anı cümle kâ’inât ister

5. Yoluňda ġayr ile bir görme **Rūḥī** şâ’irdür
Ḳo cevri şâhum o senden çoḳ iltifât ister

179

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Ne şâh-ı dehre mensūbuz ne mün’im ne gedâyuz biz
Egerçi ehl-i faḳruz lîk meslūbu’r-ricâyuz biz

2. Edânī ḳısmına baş egmezüz yüz ser-bülend olsa
Kemâl ehli olan yârâna ammâ ḫâkipâyuz biz

3. Ne deňlü ḫaksâr isen yine ser-tâcıyuz çarḫuň
Şeref var ẕâtımuzda ḫâk-i burc-ı evliyâyuz biz

4. Sendedür nüktemüz her ṭâlib-i ‘irfân olan rinde
Mürīd-i pīr-i ‘aşḳuz ‘ârif-i sırr-ı Ḫudâyuz biz

49a

5. Ġam-ı dünyâyile dil-teng olanlardan ḳıyâs itmen
Küşâde-meşrebüz hem-ṣoḥbet-i ehl-i ṣafâyuz biz

6. Mey-i gülgūna inkâr eyleyenlerden ṣafâmuz yoḳ
Sözüň taḥḳīḳī bu kim münkir-i ehl-i riyâyuz biz

7. Ne şekl olduġını sâġarda gördük zâl-ı dünyânuň
Hemīşe nâẓır-ı âyine-i ‘âlem-nümâyuz biz

8. Diyâr-ı ‘aşḳda çoḳ mâcerâmuz geçdi Vâmıḳla
Ezelden ol ġarīḳ-i baḥr-ı ġamla âşinâyuz biz

9. ‘Aceb mi şi’rimüz pür-sūz olursa sende leb-muṭrib
Bilürsin bülbül şūrīde-veş ṣâhib nevâyuz biz

10. Nola eş’ârımuz maḳbūl-ı ṭab’ı olsa yârânuň
Ferīdüz ‘aşrımuzda başḳa bir ṣâḥib-edâyuz biz

11. Bugün meddâḥıyuz bir himmeti ‘âlīnüň ey **Rūḥī**
Bülend-âvâzile erbâb-ı ‘irfâna ṣalâyuz biz

12. Alanlar şi’rimüz keyfiyetin elden bıraḳmazlar
Şarâb-ı behcet-efzâ gibi dâ’im dil-güşâyuz biz

180

Müfte’ilün / mefâ’ilün / müfte’ilün / mefâ’lün

1. Derd-i derūnı açmaġa yâra olaydı çâremüz
Ḳâ’il idük oňılmayup işler gine yâremüz

2. Zaḫm-ı ḫadeng-i firḳata vasluň merhem eyleseň
Açmazuz raḳībile ḳan bıçaḳ olsa aramuz

3. Birgün ola esīrüme raḥm iderin dirseň ‘aceb
Ol güni biz görür miyüz var mıdur ol sitâremüz

4. Elde du’â devletüň dilde ise maḥabbetüň
Hep bilür ehl-i ḥâl olan gizlemez âşikâremüz

5. Ṣafvet-i gidermede ṭab’ımuzuň keşâfetin
Gelmese âh eger bu şeb meclise mâh-pâremüz

6. Dīde-i pâk u sünbül-i vech-i cemīle ṭâlibüz
Olsa cemâlına nola ṣubḥ u mesâ neẕẕâremüz

7. Geldi ḫurūşa ṭab’ımuz baḥr-miṣâl **Rūḥīyâ**
Dürrimüz oldu nazmımız şi’r-i sevâdı ḳaremüz

49b

181

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Oḳından bir nişân olmıyacaḳ cânânâ cân gitmez
Egerçi kime kim cân virür ammâ bī-nişân gitmez

2. Ḳaşıyla ḳâmeti yâdıyla gerçi eglenür göňlüm
Dilâverdür dilinden muttaṣıl tīr ü kemân gitmez

3. ‘Aceb gördüm bu dehr-i dūnı bir ġam-ḥânedür güyâ
Gelen elbetde bir ġam ḥâṣıl eyler şâdmân gitmez

4. Gör ol Mecnūnı kim ‘âlem yıḳılsa īynına
Elinden gül gibi câm-ı şarâb-ı erġuvan gitmez

5. Yanınca ṣalınur dâ’im uyup aġyâra ey **Rūḥī**
Bizümle bir ḳadem yâr olup ol serv-i revân gitmez

182

1. Ṣanmaňuz rüsvâluḳdan ġam çeker ferzâneyüz
Ṭaşa çalmış şīşe-i nâmūsı bir dīvâneyüz

2. Ġonca dir iller saňa biz şem’-i bezm-ârâ dirüz
Ġonca iseň ‘andelībüz şem’ iseň pervâneyüz

3. Gencsin gözden nihân olmaḳ münâsibdür saňa
Dostum gel bizde pinhân ol ki biz vīrâneyüz

4. Āşinâluḳ bilmeyenlerden ḳıyâs itmeň bizi
Āşinâya âşinâ bīgâneye bīgâneyüz

5. Sen beni ol bü’l-heves ṣanma ki kūyuňdan geçüp
Yâ ḳoyam baş kūhsâra yâ dutam yabâne yüz

6. İsterüz pend-i ṣalâḥa bulmaya zâhid mecâl
Geçmezüz meyden anuňçün dâ'imâ mestâneyüz

7. **Rūḥīyâ** hazanı olan gelsün ṣalâdur 'âleme
Biz mey-i vaḥdetle mâlâmâl bir gam-ḥâneyüz

183

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Ṭurup 'ahdine ṣanmaň 'âşıḳa ol meh cefâ ḳılmaz
Vefâya 'ahd ider gerçi velī 'ahde vefâ ḳılmaz

2. Nice reşk itmesün meh-pâreler bu ceẕbe-i ḥüsne
Naẓar bir 'aşıḳa ḳılmaz ki anı mübtelâ ḳılmaz

3. Ḥarâm olsun zer-i kâmil olan nâḳışu'l-'kula
Ki bir maḥbūb-ı sīm-endâma ṣarf idüp ṣafâ ḳılmaz

50a

4. Niḳâbuň ref' idüp 'uşşâḳa "arż-ı 'ârıż eylersin
Bilürsün sevdügüm hurşīd-i 'âlem-tâba baḳılmaz

5. İşâret cânib-i aġyârdandur aňla ey **Rūḥī**
Anuňçün ol perī-peyker naẓar bizden yana ḳılmaz

184

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Yârsuz dehr-i çemen-zârını külḫan bilürüz
   Yârile olıcagızkülḫan-ı gülşen bilürüz

2. Ṭoludur vech-i Ḥasenlerle cihân kim ammâ
   Ey Hüṣeynüm seni biz cümleden aḥsen bilürüz

3. Gevher-i ‘aşḳa ki ma’den olımaz kevn ü mekân
   Ḳalb-i ‘uşşâḳı biz ol gevhere ma’den bilürüz

4. İḫtiyârı geçinür vâ’ıẓ-ı şehr ortalıġuň
   Biz anı ‘âlem-i ma’nīde oġlan bilürüz

5. Bu cefâlar ki elinden çekerüz gerdūnuň
   Kimseden bilmezüz ey **Rūḥī** Ḫudadan bilürüz

185

Müfte’ilün / müfte’ilün / fâ’ilün

1. Ġayr idemez nükte bize şâ’irüz
   Nükte-serâluḳda ‘aceb mâhirüz

2. Ḳaṣd idicek siḥr iderüz sözde biz
   Ḳâdirüz iṣbâta disek sâḥirüz

3. Ḥüsn-i tekellüm bize maḫṣūṣdur
Kim sözüň īcâdına biz ḳâdirüz

4. Bâṭınımuz nūr-ı ḥaḳīḳatle pür
Gün gibi ehl-i naẓara ẓâhirüz

5. Ġayr gibi aġlamazuz faḳrden
Cevrüňe ey çarḫ-ı denī ṣâbirüz

6. Baḫt-ı siyâh-kâriledür cengimüz
Yoḳsa biz ol muġbeçeden şâkirüz

7. Şi're ḳarışdı cühelâ **Rūḥīyâ**
'Ār ider olduḳ dimege şâ'irüz

50b

186

Müfte'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

1. Yaḳdı bizi 'aşḳ-ı ġam-efzūdımuz
Varluġımuz ḳaldı hemân dūdımuz

2. Biz ki bu bâzârda çekdük ziyân
Fażl-ı Ḫudâdan dilerüz sūdımuz

3. Oldı bize âyine-i 'aşḳdan
Çehre-nümâ şâhid-i maḳsūdımuz

4. Ḳıldı bizi ẓulmet-i ġamdan ḫalâṣ

Āteş-i âh-ı şerer-âlūdımuz

5. Ḳalmaya böyle umaruz **Rūḥīyâ**

Feṯḥ ola bir gün derd-i mesdūdımuz

187

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Râh-ı vefâda ḫâk ola cism-i nizârımuz

A'dâ gözini kör ide şâyed ġubârımuz

2. Faḫr itmezüz zamânede biz mâl ü câhile

'Āriflerüz kemâledür iftiḫârımuz

3. Ṣalduḳ zamâna ġulġule âh ü fiġânile

Ṭutdı zemīni velvele-i iştihârımuz

4. Çoḳdur egerçi derd ü belâsı maḥabbetüñ

Ammâ ne çâre elde degül iḫtiyârımuz

51a

188

Mefâ'îlün/ fe'ilâtün / mefâ'ilün / fe'ilün

1. O mâh içündi bu şeb ġayrılarla ṣoḥbetimüz

Ṣafâyı gör sebeb-i vaḥdet oldı keṣretimüz

2. Ḫayâl-i bâṭıl ider ḥaḳḳımuzda ehl-i mecâz
Ḥaḳīḳat ehline ma’lümdur ḥaḳīḳatimüz

3. Ṭarīk-i Ka’be-i maḳṣūdı itdüren bize ṭayy
Kemâl-i diḳḳatimüzdür ‘uluvv-ı himmetimüz

4. Ġamuñla göñlimüz iñletmedür yoḳsa
Yoluñda bī-ġarażuz pâkdur maḥabbetimüz

5. Kelâm-ı ḫūb olıcaḳ kimden olsa ḫūb dirüz
Ġaraż ki ḫulḳile yoḳ **Rūḥīyâ** ‘adâvetimüz

189

Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Nūş idüp câm-ı ‘aşḳı yatduḳ biz
‘Ālemi bir ḥużura ṣatduḳ biz

2. Aralıḳdan getürdük a’dâyı
Oḳımuz himmetle atduḳ biz

3. Kâkülüñ gördük itdi serkeşlik
Biraz anuñ ipin uzatduḳ biz

4. Bulmaduḳ bir ḥaḳīḳat ehli güzel
‘Ālemi birbirine ḳatduḳ biz

190

Mef'ūlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1. Ḳaysilebiz ki tīr-i belâya nişânlaruz
   Yoḳdur mekânımuz bir iki lâ-mekânlaruz

2. Dünyâ evine gelmemişüz olmaġa muḳīm
   Bir iki gün bu tekyede biz mihmânlaruz

3. Yoḳdur gibi âşiyânımız
   'Anḳalarız zamânede bī-âşiyânlaruz

4. Eş'âr-ı sūz-nâkile aġyâra yaḳmışuz
   Şâ'irlerüz cihânda biz âteş-zebânlaruz

51b

5. 'Arż iderüz ġazeller ile yâra ḥâlimüz
   Biz **Rūḥīyâ** ẓarīflerüz nükte-dânlaruz

191

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Ne teklīf olsa ṣūfīden dil-i dīvâne incinmez
   Tekellüf ber-ṭaraf 'âḳil olan nâdâne incinmez

2. Fiġân u girye terkin urma ey dil ġayr ṭa'nıyla
   Maḥabbet iḳtiżâsıdur buňa cânâne incinmez

3. Viṣâlin ‘ahd ider ‘uşşâḳa aġyâra vefâ eyler
Bu vaż’ından kim ol bī-’ahd u peymâne incinmez

4. Eger vâdī-i firḳatde aġarsa giryeden çeşmi
Yine Ya’ḳūb-ı dil ol Yūsuf-ı Ken’âne incinmez

5. Ser-i kūyına çoḳ varduň diyü miskīni ḳoḳutmaň
Kime incinse ol meh **Rūḥī**-i bī-câne incinmez

192

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḳad-i bâlâsınun a’lâlıġın ister dilerüz
Nice yıldur ki hevâsında o servüň yelerüz

2. Aġlayup çâk iderüz gâh giribânımuzı
Gözümüz yaşını geh dâmenimüzle silerüz

3. Derdine derd virürüz mergine merg aġyâruň
Kūhsâruz bize a’dâ ne dise yaňşılaruz

4. Ġayrdan ḳat’-ı ümīd eylemişüz ey **Rūḥī**
Ne dilersek suḫan-ârâ-yı cihândan dilerüz

193

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Cümle gerçi ki biz ẕerre-i bī-miḳdâruz
   Olıcaḳ ẕâta naẓar gün gibi pür-envâruz

2. Evc-i taḥḳīḳde ṣâbit-kademüz ḳuṭb-miṣâl
   Ẓâhidâ gerçi ki ḫurşīd-ṣıfat seyyâruz

3. Ṣanmaň âlâyiş-i dünyâ ile âlūde bizi
   Naẓar-ı pâkile biz muntaẓır-ı dīdâruz

52a

4. Her kişi seyr idemez şâhid-i maḳṣūd yüzin
   Anı biz seyr iderüz kim giceler bīdâruz

5. Şeyḫ-i şehr eylemesün lâf-ı kerâmet ki biz
   Bilürüz her kişinüň mertebesin mi‘yâruz

6. Elem-i dehrden âsūde olursaḳ ne ‘aceb
   Biz ki câm-ı mey-i nâbile müdâm evkâuz

7. Ṭâlibe virmedeyüz sırr-ı ḥaḳīḳat ḫaberin
   Rūḥīyâ nâḳil-i aḫbâr-ı ṣafâ-âṣâruz

194

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ġam degül ḳan aġlasam ol serv-i gül-ruḫsârsuz
   'Āşıḳam bulmaz tesellī ḫâṭırum dildârsuz

2. Yârsuz ister beni aġyâr ümmīdüm bu kim
   Ola dâ'im yârsuz aġyâr u yâr aġyârsuz

3. Devr-i çeşm-i yârda dârü'ş-şifâ-yı kâ'inât
   Şöyle mâlâmâl kim bir kūşe bīmârsuz

4. Câna yetdün nice bir beyḫūde feryâd ideyim
   Biz derd-i dildâruz bülbül ben kūşe-i gülzârsuz

5. Yanmasun yaḳılmasun ölsün mi 'âşıḳ neylesün
   Gel sen inṣâf it nice ṣabr eyler âdem yârsuz

195

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ṣanmaňuz 'âlemde biz rıf'at temennâsındayuz
   Dest-i ḳudret düzdügi ṣan'at temâşâsındayuz

2. Virmezüz dünyâ vü mâfihâya 'uzlet kūşesin
   Biz bu dehrüň ne vezīrinde ne pâşâsındayuz

3. Ḥâh a’lâ ẖâh ednâ söylesün a’dâ bize

Biz ne a’lâsındayuz aňun ne ednâsındayuz

4. Dembedem ḳan aġlasaḳ râh-ı belâda ġam degül

Nūr-ı dīdem ḥükm-i şâh-ı ‘aşḳ icrâsındayuz

5. ‘Ālemi gezmekdeyüz Ferhâdile Mecnūnile

Gâh kūh-ı derd ü geh endūh ṣaḥrâsındayuz

6. Ṭalmışuz baḥr-ı muḥīt-i vaḥdete ġavvâş-vâr

52b

Rūḥīyâ bir gevher-i nâyâb peydâsındayuz

196

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Nice gündür o mâh-ı ‘âlem-ârâdan gelmez

Dili irsâl iderdüm ḳorḳaram ol da gider gelmez

2. Ta’alluḳ eyleyen zülfüňle ‘izz ü câha bağlanmaz

Aňun dünyâ vi mâfihâ gözine ḳıl ḳadar gelmez

3. Çıḳarma medḥile aġyâr-ı bed-girdârı eflâka

Yoluňda ‘âşıḳ-ı zâruň dime göňline gelmez

4. Ne ‘uşşâḳa vefâ eyler ne aġyâr-ı siyeh-kâra
O ṭıfl-ı nâz-perverdüň elinden ẖayr u şer gelmez

5. Belâġatle gidenler bunda taḥṣīl itdiler cümle
Cihâna yoḳsa ey **Rūḥī** gelen ṣâḥib-hüner gelmez

197

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Göňlimüz feryâd ider hicrüňde mânend-i ceres
Bu ümīd ile ki birgün olasın feryâd-res

2. Eylemekdi ḳaṣdı Ḳaysı kūy-ı Leylâdan yaňa
Eylemezdi yoḳ yere feryâd ṣaḥrâda ceres

3. Ārzū-yı bâde-i vaṣluň göňülden çıḳmaya
‘Ömrüm olduḳca eger biň câm çeksem her nefes

4. Ḥasret-i ẖâlüňle ża’fum şimdi şol ġâyetdedür
Ham olur ḳaddüm heman üstüme ḳonsa bir meges

5. Virme dil her ẖūba **Rūḥī** bu hevesden fâriġ ol
‘Ārif oldur kim ola ‘âlemde yek-din yek-nefs

198

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Ḳıldı serīr-i ḥüsne o Yūsuf-liḳâ cülūs
   'Uşşâḳ muntaẓır k'ola fermân-ı ḫâk-būs

2. Aġyâr sürmek ister imiş pâyuña yüzin
   Ḥaḳḳa bu luṭfa yaraşur ol çehre-i 'abūs

3. İcrâ-yı 'âdet it ser-i aġyâr-ı ḳaṭ' idüp
   Şâh-ı nev olıcaḳ yeñilenmek gerek rü'ūs

53a

4. Beñzer ḳaşuñla ġamzelerüñ iki ḫançere
   Kim dest-i ṣun' ḳabżaların ḳılmış âbnūs

5. Gel bezme kim ṣafâmuza reşk eylesün felek
   Şevḳuñla ay u gün gibi devr eylesün kü'ūs

6. Gögsin dögüp çekilmede mülk-i beḳâya ḫalḳ
   Sen mest-i ḫˇâb-ı 'âlemi ṭutmış ṣadâyı kūs

7. Rūḥī ṣaḳın zamâne saña virmesün firīb
   Kendin bu köhne nicelere ṣatdı nev-'arūs

199

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Ḥall eylemez mes'ele-i 'aşḳı müderris
   'Aşḳ ehline olmak ne var dâḫil-i meclis

2. Çeşmüň gibi olsaydı eger ġamzeye mâlik
   Fettân olur idi güzelüm baġda nergis

3. Girseydi eger serv-i sehī ḫil'at-ı nâza
   Bâlâ ḳadüňe eylemek olurdı melâbis

4. Tenhâ degülüz künc-i belâda yanımuzda
   Ey gonca-dehen var ḫayâlüň gibi münis

5. Reyḥân ḫaṭṭınuň vaṣfını dâ'im raḳam eyler
   Dirsem nola **Rūḥī**-i suḫan-sâza mühendis

200

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Gel ey sâḳī ki kesb itsün ḳudūmüňden ṭarab meclis
   Ṣafâ-yı seyr-i dīdâruňla geçsün rūz u şeb meclis

2. Gelenler meclise bī-hūş olurlar çeşm-i sâḳīden
   Şarâba iḥtiyâc omaz 'aceb sâḳī 'aceb meclis

3. Küşâde-ṭab’-ı erbâb-ı suḫan mevḳūf-ı luṭfuňdur
Ḳadeḥ sürilsün açılsun gül gibi ey ġonca-leb meclis

4. Bugün meyḫânede vâ’ıẓ açılmaḳ istedi ammâ
Anı söylemedük vaṣf-ı ruḫuňla geçdi hep meclis

5. Bir iki şīşe mey ḫâżır yanuňda ey **Rūḥī**
Gele ol mâh şâyed lâzım ola nīm-şeb meclis

53b

201

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ṣoḥbetüňden feyż ider ehl-i maḥabbet iḳtibâs
Kendüňi ġayrı güzeller gibi ḳılma ḳıyâs

2. Ġam degül aġyâr kim miḳdâr-ı ḳadrüň bilmese
Kim dür-i pâkı ne bilsün olmaya cevher-şinâs

3. ‘Āşıḳ-ı şeydâya ḫūnī olduġın bildürmeġe
Ol şeh-i hüsn egnine dâ’im giyür gül-gūn libâs

4. Gördüm ol şūḫ-ı cefây-cū ‘aksine işler işi
İzdiyâd-ı derd ü firḳat eyler oldum iltimâs

5. **Rūḥīyâ** şekvâyı ḳo bir feyże maẓharsın bugün
Kim cenâb-ı Ḥaḳḳa senden vâcib olmışdur sipâs

202

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Ṣafâ ol ehl-i ẕevḳuňdur ki eyler dâ'imâ meclis
   Göňülde ġam ḳomaz zīrâ olınca dil-güşâ meclis

2. Ne beňzer ṣoḥbet-i mey meclis-i erbâb-ı 'irfâna
   Olur anda perâkende bulur bunda beḳâ meclis

3. Olup dâḫil ne mümkin söz dimek her ḫâric-i mebḥaṣ
   O mecma'da kim eyler ehl-i diller câbecâ meclis

4. Söze ḳâdir olanlar söylesünler 'öẕre yer yoḳdur
   İder ol ser-firâz-ı ehl-i dil ṣubḥ u mesâ meclis

5. Aňa lâyıḳdur el-ḥaḳ ṣadr-ı meclis ola kim her şeb
   Fürūġ-ı şems-i iḥsânından olur pür-żiyâ meclis

6. Bilür ṣaff-ı ni'âlin ehl-i diller pâye-i rıf'at
   Zihī behcet-nümâ mecma' zihī 'işret-feżâ meclis

7. Bu ta'rīf itdügüm meclis kime maḫṣūṣdur dirseň
   O 'âlī-ḳadre kim rūz u şeb eyler **Rūḥīyâ** meclis

203

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Tīġ-i ḫışmile benüm kesse idüň başumı kaş
   Bulunmaġa olurdum yoluňa ḥâżır baş

2. Zehr u bade-i ‘aşḳ nider yoldaşını
   İşiň ṭaşı gibi olmaz aňa bir yoldaş

54a

3. Mâcerâ-yı elem-i ‘aşḳ ile fâş itdi
   Göreyin ḳanlara boyana bu çeşm-i ḫūn-pâ

4. Gözüň üstinde ḳaşuň var diyeni ḳırmaġ içün
   İki tīġ almış ele ġamzesi ṣanma iki ḳaş

5. **Rūḥīyâ** ‘aşḳa giriftâr olalı olmışdur
   Dīdeden ḫūn-ı ciger ḥâṣılımuz dilde ḫırâş

204

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Būstân-ı ġamda başum çizginür dolâb-veş
   Aḳıdur ḳanlı yaşını gözlerüm mīzâb-veş

2. Ṣalınurken baġda ol serv-i dil-cūyı görüp
   Düşdi pâyına dil-meyyâlum aḳdı âb-veş

3. Ṣarṣar-ı âhumdan urduḳca yaşum deryâsı mevc
Anda bu cism-i naḥīfüm çizginür girdâb-veş

4. Târ-ı çeng-âsâ virür yer yer reg-i cismüm ṣadâ
Her ḳaçan peykânı degse sīneme mıżrâb-veş

5. **Rūḥīyi** öldürdi ġam bīçâre geçdi kendüden
‘Aḳlın aldı teşne-i la’lüň şarâb-ı nâb-veş

205

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Seyr eyle evc-i nâzda sen âfitâb-veş
Rūy-ı niyâzı biz sürelüm ḫâka âb-veş

2. ‘Āşıḳ odur ki nüsḫa-i ḫatt-ı cemâl-i yâr
Ḳalbinde naḳs baġlaya ümmü’l-kitâb-veş

3. Ḳılmaḳda yâr cânımuza cevri bī-ḥisâb
Şâm-ı firâḳ uzanmada rūz-ı ḥisâb-veş

4. Dil-teşneler zülâl-i vefâya irişmedi
Ḳırdı geçürdi anları tīġuň türâb-veş

5. **Rūḥī** vezīr-i kâmile söz diňleden gerek
Rengīň-edâya mâlik ola la’l-i nâb-veş

206

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ol ḥüsn ü ân ile ḫūbânı tezyīn eylemiş
   Miḥnet-i hicrânı ehl-i ‘aşḳa ta’yīn eylemiş

54b

2. Āh-ı pür-sūzum yaḳardı neyleyem a’dâyı âh
   Meyl-i eşküm dilde tâb-ı ‘aşḳı teksī eylemiş

3. Yolda görse ‘âşıḳa ṭurup vefâlar itmegi
   Ḫayl-i ḫūbân içre ol şeh başḳa âyīn eylemiş
4. Dâḫil-i defter ṣanup dünyâya ṣıġmazken o yâr
   Seg raḳībī yoḳ yire defterde terkīn eylemiş

5. Lebleri vaṣfında ol Şīrīn-dehânuň **Rūḥīyâ**
   Sūz-ı şi’rüň Ḫusrev ü Ḥassân taḥsin eylemiş

207

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Dostum Ḫâliḳ seni âşūb-ı devrân eylemiş
   Ġamzeňi ḳan dökmege bir tīg-i berrân eylemiş

2. La’lüňi âlile cân almaḳda ḳattâl eyleyüp
   Çeşmüňi siḥr ile dil almaḳda fettân eylemiş

3. Bâġbân gülşende fâş itmiş lebüň esrârını
Bülbüli ḥayrân gül-i ra’nâyı ḫandân eylemiş

4. Göňlümi bend eylemiş ‘aşḳuň kemend-i zülfüňe
Müstedâm olsun yine miskīne iḥsân eylemiş

5. Senden ayru bir dem olmaḳ **Rūḥīye** mümkin midir
Ġâlibâ ‘aşḳ ehline Ḫâliḳ seni cân eylemiş

208

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Şâdam kim eyleyen seni ṣâḥib-cemâl-i ḫâṣ
Vaṣṣâfuň eyleyüp beni virmiş ḫayâl-i ḫâṣ

2. Besdür nümūne ḳıṭ’a-nüvisân-ı ‘âleme
Ol ṣafḥa-i cemâlde olan ḫaṭ miṣâ-i ḫâṣ

3. Mümkin degül raḳīb ile ülfet cefâyı ḳo
Yâ redd-i ṣulḥ-ı ‘âm ya meyl-i cidâl-i ḫâṣ

4. Ḫūn-ı cigerle besledügüm deňli yoḳ mıdur
Ḳaddüň nihâli gibi ḳanı bir nihâl-i ḫâṣ

5. Bâzâr-ı fikre geşt ü güẕâr eyleyüp arar
Ṭab’um niṣâr-ı bezmüňe lâyıḳ lâle-i ḫâṣ

55a

6. Çekmez ṣafâ-yı câh-ı ġamuň **Rūḥīye** yeter
Ẕevḳ-i edâ-yı pâk u ṣafâ-yı maḳal-i ḫâṣ

209

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Mevṣūf-ı 'âm olan ne revâdur cemâl-i ḫâṣ
Vaṣf-ı cemâl-i ḫâṣa gerekdür ḫayâl-i ḫâṣ

2. Cân u zaḥmına sipâhī dil-i dirhem istemez
Ki meger ki virür iḥtimâl-i ḫâṣ

3. Gel bezme ey bigâne-i âfâḳ kim senüň
Ḳılsun nişâr pâyuňa çeşmüm lâl-i ḫâṣ

4. Ḫalḳı sipihr mest-i ġurūr eyler oynadur
Manṣıbdan ellerine virür destmâl-i ḫâṣ

5. Ol şâh-ı ḥüsne ḥâlüňi i'lâm ise ġaraż
Bir şi'r-i ter yeter saňa bir ḥasb-i ḥâl-i ḫâṣ

6. **Rūḥī** ḥasūdı yine bıraḳduň ḫacâlete
İnkâr-ı 'âma yer ḳomadı bu maḳâ-i ḫâṣ

210

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḥâl bilmez diyenler zülfüňe aġyârı aṣ
   Zülfüňe aṣarsan evvel sevdügüm ben zârı aṣ

2. Zülfüňe aġyâr dirmiş kim esīrem hey meded
   İpi eksikdür hemân söyletme ol mekkârı aṣ

3. Dil uzadup öykinürlerse cebīn-i ḥüsnüňe
   Şem’-i bezmüň kes başın ḳandīl-i âteş-bârı aṣ

4. Ayaḳ uzadup ḥarīm-i ḥüsnüňe eyler duḫūl
   Hey ne aṣılmalıdur ol ṭurra-i ṭarrârı aṣ

5. Ġamzenüň cellâdına virmek ne ḥâcet **Rūḥīyi**
   Boynuňa öldürmekise ḳaṣduň anı bâri aṣ

211

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. ‘Azm-i kūyuňdur ġaraż ḳılmaḳdan eşküm saňa ‘arż
   Aḳçesi çoḳ olana zīrâ ki olur Ka’be farż

55b

2. Ey ṣoran meydân-ı ‘aşḳuň ṭūl u ‘arżın çarḫa çıḳ
   Gör ki mümkin midür ol meydânda farḳ-ı ṭūl u ‘arż

3. Ehl-i ‘aşḳ ile ‘uluvv-ı menziletden urma dem
Baḥşe yer yoḳ zâhidâ ḳande hümâ vü ḳande ‘arż

4. Bilsün ey dil çeşmümüñ yaşı neden olur revân
Mâcerânı eyle gâhi ḫâkipây-ı yâra ‘arż

5. Nâfile ḳıl diyü **Rūḥīye** yeter taṣdī’ vir
İtdügüñ teklīfi ey ṣūfī ne sünnetdür ne farż

212

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Zâhidâ dirseñ nedür maḥbūb-ı ġarrâdan ġaraż
Ṣun’-ı Ḥaḳ seyr itmedür her ḥüsn-i ẓībâdan ġaraż

2. Seyr-i maḥbūb itmegi ṣanmañ hevâ-yı nefs olâ
Ḳudret-i Ḥaḳḳa naẓardur ol temâşâdan ġaraż

3. ‘Āşıḳuñ sevdâsını ‘âlemde bilmeñ serseri
Ser-ḥaḳḳı bilmedirtaḥḳīḳ sevdâdan ġaraż

4. Ehl-i ẓâhir ‘aşḳ-ı dildârı mecâa ḥaml ider
Ḥikmet-i ḥaḳ görmedür ‘aşḳ-ı dilârâdan ġaraż

5. Bilmedi bu ma’nii **Rūḥī** şu kim taṣdīḳi yoḳ
Ḥaḳḳa bilmekdür ḥaḳīḳat ‘ilm-i esmâdan ġaraż

213

Müfte'ilün / mefâ'ilün / müfte'ilün / mefâ'ilün

1. Kesb-i ma'ârif itmeden ṭayy-ı maḳâl imiş ġaraż
   'Ārife lafẓ-ı ḳâldan ma'nâ-yı ḥâl imiş ġaraż

2. Ṭutdı tecelliyât-ı Ḥaḳ 'âlemi ey dil aç gözüň
   Kim bu cihâna gelmeden seyr-i cemâl imiş ġaraż

3. Nīm-ḳadeḥ şarâbile aldı olanca 'aḳlımuz
   İtdügi iltifâtdan hep bize âl imiş ġaraż

4. Bâde-i nâb-dan ṣafâ tenḳiye-i dimâġ imiş
   Tenḳiye-i dimâġdan ref'-i melâl imiş ġaraż

5. **Rūḥīye** irdi ḫidmet-i pīr-i muġân ile safâ
   Kâmile ḫidmet itmeden kesb-i kemâl imiş ġaraż

56a

214

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Cânib-i aġyâra yüz yirden gider ol sebz-ḫaṭ
   Nola bizden yaňa bir kez gelse yol itse ġalaṭ

2. Ben ölende istihva nem yâra ey hemdem ilet
   Eyleye şâyed o nev-ḫaṭ ḫâmesin üstinde ḳaṭ

3. Ḫūb-rūlar gördüm almışlar o servi ortaya
Seyr idüp ol dem didüm “lâ-ḫayruň illâ fi’l-vasaṭ”

4. Kūy-ı yârı ṣaḥn-ı Baġdâdile teşbīh eyledüm
Eşküm anda ṭūrmayup aḳmaḳdadur mânend-i şaṭ

5. Dün dimiş zâhid ki girmez cennete mey-ḫâreler
Mey-gede cennet degül mi söylemiş muṭlaḳ ġalaṭ

6. Yol bula ma’nâya ṣanma münkir-i ḫâl ü ḫaṭuň
Müstefâd olmaz ma’ânīye ḥurūf-ı bī-nüḳaṭ

7. Ṭatlu dillerle alursıň göňlüni ġayrılaruň
Rūḥīyâ lâyıḳ mıdur düşnâmuňa ḳalmaḳ faḳaṭ

215

Mef’ūlü / mefâ’īlün / mef’ūlü / mefâ’ilün

1. Vaṣlīn dilemez cân ol ruḫsârdan eyler ḥaẓẓ
‘Aşḳında olan ṣâdıḳ-ı dīdârdan eyler ḥaẓẓ

2. Maḥẓâ beni maḳṣūdı reşk odına yaḳmaḳdur
Yoḳsa neden ol meh-rū aġyârdan eyler ḥaẓẓ

3. Ḳanlu yaşumı görseň ‘ayb eyleme ey hemdem
Derd ehli olan çeşm-i ḫūn-bârdan eyler ḥaẓẓ

4. İḫfâ-yı maḥabbetden ḥaẓẓ eyler idük ammâ
Müşkil bu ki ol kâfir iẓhârdan eyler ḥaẓẓ

5. Ey **Rūḥī** sükūt itme bülbül gibi gūyâ ol
Ol ġonca bilürsin kim eş'ardan eyler ḥaẓẓ

56b

216

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Cân ḳomış ḳıymet metâ'-ı câı iden iḫtirâ'
Anuň içün zâhide olmaz müyesser metâ'

2. Ġayrılarla fâş olur tenhâda mey nūş itdügüň
Kim dimişler "Külli sırrun câvizü'l-iṣneyni şâ'

3. Ṭoldurur dâ'im ḳulaġın penbe-i şebnemle gül
İtmekiçün bülbül-i zâruň fiġânın istimâ'

4. Şem'-i şeb-efrūzile meclisde fânūs-ı ḫayâl
Beňzer ol ṣūfīye kim devrân ṭutup eyler semâ'

5. Ṭâḳ-ı eyvânında gerdūnuň aṣılmış **Rūḥīyâ**
Gün bir altun beyża sīmīn-ṭūrradur aňa şu'â'

217

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Şâh-beyt-i ḥüsnüňe ol gün ki oldı muṭṭali'
   Bildüm ey meh maṭla'-ı ḫurşīd seyrin mümteni'

2. Öyle ḳattâluň elin ṭutmaḳ olur mı neyleyin
   Tīġ-i ġamzeň câna zaḫm urmaḳdadur lâ-yenḳaṭı'

3. Bâb-ı rızḳa ḥüsn-i ḥaṭ miftâḥ imiş çün ey göňül
   Ḫaṭṭ-ı yâra ṭâlib ol olmaḳ dilerseň müntefi'

4. Çarḫa çıḳmış ṭutalum ṣūfī riyâżetle ne sūd
   Ḳapuňa yüz sürmeden olmaḳ ne mümkin mürtefi'

5. İstimâ'-ı şi'r-i **Rūḥī** feyżden ḫâlī degül
   Çoḳ ṣafâ kesb eyler ehl-i ḥâl olınca müstemi'

218

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Ḫânesinden ne dem ol vaḳt-i seḥer ḳıldı ṭulū'
   Döymeyüp dīde tecellâsına aḳıtdı dümū'

2. Göricek rūy-ı celâlile cemâlin o şehüň
   Ḳıble dür gâh sücūd eyle dilâ gâh rükū'

3. ‘Adl u dâd eyle begüm ‘âşıḳ-ı ṣâdıḳlaruña
Ḳılma ey pâdişeh-i milk-i ḥasen ẓulma rücū’

57a

4. **Rūḥīyâ** fâ’ide ne dürr ü güher naẓm itseň
Çün degül yâr ḥużūrında kelâmuň mesmū’

219

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Sâḳiyâ gül mevsimidür bâġdan gitmez ayaġ
Böyle mevsimlerde dâmen-gīr olurmış ṣaḥn-ı bâġ

2. Ṣubḥ-dem gülzârda çâk-ı girībân eyledüm
İtdiler gül mevsiminde bâde-i nâba yasaġ

3. Rūzgâr oldı muḫâlif ḥâl bir yüzden daḫi
Dâġ-ı ḫūnīnüm görince çekdiler güller ḳulaġ

4. Ol gül ra’nâ gelür bezm-i çemende ‘ıyş ider
Ṣubḥa dek bir bir yakar lâleler her şeb çerâġ

5. Bâġ u râġı cennet itmiş nev-bahâr ammâ ne sūd
Kūy-ı dildâ ḳoyup **Rūḥī** ne bâġ ister ne râġ

220

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Tâze gül şevḳıyla yaḳdı ey göñül her tâze dâġ
   Sen daḫi yaḳ tâzeler şevḳıyla yer yer tâze dâġ

2. Ḳorḳum andandur ki dirler bâ'iṣ-i hicrân ola
   Yandururdum cismime yoḳsa serâser tâze dâġ

3. Dūddan encüm görinmezdi felekde ṣubḥa dek
   Ey gönül yaḳdın bu gice yine beñzer tâze dâġ

4. Şevḳ odıyla nice 'âşıḳlar vücūdın yaḳmasun
   Yaḳa bir meclisde kim gögsinde dilber tâze dâġ

5. Tâze 'âşıḳ olduġın inkâr ider **Rūḥī** velī
   Tâze 'âşıḳ olmasa neyler elinde tâze dâġ

221

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ġayrılar yâr iḫtilâṭından bulur gerçi şeref
   Olur ammâ yâdile yâruñ geçen 'ömri telef

57b

2. Ārzū-yı būse-i la'luñle ḳan oldı yürek
   Ṭolular ṣun ṭurma ey sâḳī tekellüf ber-ṭaraf

3. İşidüp deryâda eşkümden dehânuň vaṣfını
Ey dür-i yektâ ḳulaḳdan ‘âşıḳ olmışdur ṣadef

4. Var ise şâh-ı ḫayâluň geldi bâġ-ı dīdeme
Çekdiler müjgânlarum serv-i ṣanavber gibi ṣaf

5. Gir semâ’a diyü hīç ṣūfīye minnet eyleme
Rūḥiyâ ṣabr it hele bir yire gelsün nây u def

222

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Cân virse nola seyrine ‘uşşâḳ-ı sīne-ṣâf
Şehr-i melâḥatuň göbegidür o sīm-nâf

2. Ṣanmaň ki irdi vesmeden ebrū-yı yâra reng
Düzdi o tīġ-i tīze yine bir siyeh ġılâf

3. Dil-dâdelerle ṣulḥa o şem’olmasaydı mūm
Olmazdı ḫaṭṭı ġamzesine mâni’-i maṣâf

4. Öldürmege raḳībi bugün va’de eylemiş
Ol va’de şâd iderdi bizi olmasa ḫilâf

5. Mest-i şarâb-ı vaḥdet olan ṣâf-dillerüz
Biz ḳanden u mülâzemet-i ehl-i i’tikâf

6. Vaṣf-ı ḫaṭṭında ḳâ’ide-i ṭarz-ı ḫâsıla
Ṭa’n-ı ‘avâma yer ḳomadı ṭarz’-ı mū-şikâf

7. **Rūḥī** ḥasūda aşma ḳulaḳ eyle şükr kim
Virmiş küdūret aňa Ḫudâ saňa ṭâb’-ı ṣâf

223

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Mesrūrdur o dil k’ola mest-i şarâb-ı ‘aşḳ
Ma’mūrdur o ḫâne ki ola ḫarâb-ı ‘aşḳ

2. Ma’nâya vâḳıf itdi bizi ġamzeň olalı
Ḥallâl-ı müşkilât-ı rümūz-ı kitâb-ı ‘aşḳ

3. Çekdi kemend-i şevḳile eflâka ẕerre-vâr
Ṭopraḳdan götürdi bizi âfitâb-ı ‘aşḳ

58a

4. Bilsün cihânda **Rūḥī**-i maḥzūnı bilmeyen
Efgende-i der-i şeh-i ‘âlī-cenâb-ı ‘aşḳ

224

Mef’ûlü / fâ’ilâtün / mef’ūlü / fâ’ilatün

1. Dünyâda eglenilmez cây-ı melâmet ancaḳ
Kâmil geçenleri hep ehl-i ḍalâlet ancaḳ

2. Hep irtifâ’-ı ḳadre düşmişler ehl-i dünyâ
Bildükleri ma’ârif maḥż-ı cehâlet ancaḳ

3. Mâla ḥarīş olup ḫalḳ iḥsândan el çeküpdür
Ṭıynetlerinde olan muṭlaḳ rezâlet ancaḳ

4. Taḥḳīḳ-i men ‘aref’de erbâb-ı ‘aḳl ḥayrân
Esrâra vâḳıf olmaḳ bir özge ḥâlet ancaḳ

5. Ṣıdḳ ehline ne lâzım seccâde ile tesbīḥ
İẓhâr-ı şeyd u zerḳa anlar bir âlet ancaḳ

6. Āsân idi raḳībüň maḥv eylemek vücūdın
Ol seng-dilden olsa bir istimâlet ancaḳ

7. Rūḥī müdâm sâġar lâzımdur elde yoḳsa
Dünyâda eglenilmez cây-ı melâmet ancaḳ

225

1. Maḥabbetden eṣer yoḳ ḫūb-rūlar bī-vefâ ancaḳ
Hemân mihr ü maḥabbet didügüň derd ü belâ ancaḳ

2. Belâ-yı ‘aşḳdan olmış degül bir kimse âzâde
Kimi görseň cihânda ol belâya mübtelâ ancaḳ

3. Gerek şâh ol gerekse bir fenâ-fillah dervīş ol
Cihân bir kimseye ḳalmaz ser-encâmı fenâ ancak

4. Olanlar devlet-i dünyâya ṭâlib râḥat olmazlar
Yine faḳr u fenâya mâlik olmaḳ bir safâ ancaḳ

5. Dirīġ itmez vefâsın ġayrılardan ol cefâ-pīşe
Saňa maḫsūsdur cevr ü cefâsı **Rūḥiyâ**ancak

58b

226

Mef'ūlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ūlün

1. Bir dem o mehi görmeyeli cândan uṣandun
Ey dil ya sen âlâm-ı ġam-ı 'aşḳī ne ṣanduň

2. Göz pür-nem u dil pür-elem ü sīne ise çâk
Üftâdesiyüz gül gibi bir serv-i bülendüň

3. Kesmez naẓarın cânib-i erbâb-ı vefâdan
Hep mu'terifüz semtine ol şâh-levendüň

4. Dūr eylemeden silsile-i ehl-i maḥabbet
Dīvâne göňül olmuş idi silsile-bendüň

5. **Rūḥī** dehen-i yârile baḥṣ itdi meger kim
Meclisde bugün beste-i vâfir mezelendüň

227

Fâ’ilâtün /mefâ’îlün /fâ’ilâtün /mefâ’îlün

1. Sürme ẖâk-ı pâyuňı dīde-i dūr-bīne çek
   Ḫançer-i kine dar ki sīne-i ehl-i kīne çek

2. La’lüňi öpmedük diyü münkir-i ni’met olsalar
   Muṣḥaf-ı ḥüsn-i pâkile cân u dili yemīne çek

3. Gülşen-i ‘aşḳuň ey göňül bülbül-i nükte-sencisin
   Vaṣf-ı ruẖıyla ṭoldurup ol güle bir sefīne çek

4. ‘Āşıḳ-ı ṣâdıḳ olduġun râh-ı vefâda ṣâbit it
   Ṭuḥfe-i cân-ı aḥḳarı ol büt-i nâzenīne çek

5. Ẕevḳ-i ṣafâyı ‘âlemi hâlden ögren göňül
   Sīne ki ya’ni sende bir dilber

6. Vaṣf-ı ruẖuňda şi’irini gūş idicek maḥabbetden
   Rūḥīyi ter düşürmeyüp bir ḳurı âferīne çek

228

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Sâḳīyâ faṣl-ı ḥazân itdi cihânı dil-teng
   İdeyüz meygedeye çâre odur kim âheng

2. ‘Āḳibet dönse gerek bir kez ḥazâna yüzimüz
Bir iki gün içelüm bâri şarâb-ı gül-reng

3. Yoḳ beḳâ kimseye boḳrât da olsa irişür
‘Ömri ḳârūresine dest-i kazadan seng

59a

4. Dâḫil silsile-i ehl-i maḳâmât olmaz
İtmeyen ḳadd-i ser-efrâzını ḫam niteki çeng

5. ‘Aşḳile hemdem olan kimsede neyler nâmūs
Bâdeden vir ḫaber ey ṣūfī ne nâmūs ne teng

6. Vâdi-i ‘aşḳa giren kimse gerek tīr-endâz
Yoḫsa her kūşede vardur nice biň şīr u peleng

7. Zerd olur çehresi derdi olanuň dirse nigâr
Ṣaḳın ey **Rūḥī** murâdı saňa urmaḳdur reng

229

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ṣanma gelmekle ḫaṭuň cân u dil olmaz mâlik
Kâfirem ey şūḫ eger dünyâya virsem bir ḳıluň

2. Ḫaṭṭ-ı sebzüň virdi çün ‘aşıḳlara ḫaṭṭ-ı amma
Ṣalsun elden ḫançerin min-ba’d çeşm-i ḳattâluň

3. Gördi yoḳ yâḳūtda la’lüňde olan ḥüsn-i ḫaṭ
Bir iken biň oldı meyli la’lüňe cân u dilüň

4. Rūy-ı yârı ol iki zülf ü bu hattı sebz eyle
Bir mecdul ḥüsn-i ḫaṭla yaralı muṣḥaf bilüň

5. Baḥṣ iderdüň ‘aşḳı aġyâruň mecâzıdur diyü
Geldi ḫaṭṭı **Rūḥīyâ** çıḳdı beyâża müşkilün

230

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Cân u dil ḥükmine neyler atılup peykânuň
Dostum ḥükmi nedür bir iki ḳaṭre ḳanuň

2. Dilini kesmeye bed-gülaruň inṣâf mıdur
Ḫançerüň ey büt-i dil-cū neye bekler yanuň

3. Ben kimem kim çekesin ḳatlüme tīġ u ḫançer
Ġarażuň bağrumı delmekse yeter müjgânuň

4. Ṭâlib-i la’l-i leb-i yârı sen ey dil göresin
Dürr ü yâḳūtile bir gün pür olur dâmânuň

5. Kūşe-i ġamda revâ mı unudulmaḳ **Rūḥī**
Ṭab’-ı derrâkile ma’lūmı iken dünyânuň

59b

231

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Pīrehen bâr-ı girândur aňa uymaz bedenüň
   Berk-i gülden gerek ey ġonca senūn pīrehenüň

2. Lebi yâdıyla ḫaṭ-ı sebzine yâruň naẓar it
   Ḫaṭı var bâde-i gül-rengile seyr-i çemenüň

3. Yâr meydâna girüp zülfini çevgân itmiş
   Gönidür ey dil-i sevdâ-zede serden giçenüň

4. Kesme cevlânuň Mecnūn gibi bu meydândan
   Girdbâd-ı reh-i ṣaḥrâ-yı adem olsa tenüň

5. **Rūḥīyâ** ḳaṭ’-ı ‘adū ṭab’uňa noḳṣân virmez
   Bildürür rütbeňi erbâb-ı kemâla suḫanuň

232

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Güller açıldı gelüň ẕevḳin idüň dir baġuň
   Ṣubḥ-dem itdügi feryâd budur ırmaġuň

2. Faṣl-ı gülde mey ü maḥbūbile ‘ıyş itmeyicek
   Ẕevḳin itsek dimek inṣâf mı bâġ u râġuň

3. Bunca kim merhem urur jâle ḳarası ḳopamaz
‘Aceb ey lâle kimüñ odına yanmış dâġuñ

4. İster ol servüñ ayaġı ṭozına yüz süre âb
Pâye-i rıf’at umar fikrini gör alçaġuñ

5. **Rūḥīyâ** künci yeter bekledüñ inṣâf oldı
Çıḳdılar seyrine şimdengirü ṣaḥn-ı bâġuñ

233

Mefâ’ilün / fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Yüzine perde olan zülf-i müşk-bârı görüñ
Bizi ne ḳara güne ḳodı rüzgârı görüñ

2. Semend-i nâz ile ‘uşşâḳı çignedüp gideyor
Meded ne âfet olupdur o şeh-süvârı görüñ

3. Ġam-ı firâḳile ey ḥâlimüz ṣoran aḥbâb
Bizi bu ḥale ṣalan şūḫ-ı şive-kârı görüñ

4. Gelür o ġonca-fem ey hemdemân-ı meclis-i yâr
Raḳīb-i ḫarı hemân aradan çıḳarı görüñ

5. ‘İẕâr-ı şevḳi ile lale sīne-çâk olmış
Ne al ḳana boyanmış o dâġdârı görüñ

60a

6. Suḫanda ḍarb-ı meṣel **Rūḥīye** müsellemdür
Bu sikke-ḫânede ol kâmilü'l-ıyârı görüň

234

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Bâ'iṣ-i şöhreti bir dâġ ise ger Ferhâduň
Var her kūşede biň dâġı dil-i nâşâduň

2. Cūy-ı şīrüň görüp âṣârını taḥsīn itdüm
Żâyi' itmez begüm üstâd emegin üstâduň

3. Sen ne bulduň görelüm nâlelerümden ey dil
Hele biz bulmaduḳ aṣla eṣerin feryâduň

4. Bâġ-ı kūyına meger uġradı dildâruň kim
Ṣubḥ-dem var idi būyında leṭâfet bâduň

5. Gerçi sen yâd bilürsin bizi ammâ ki bizüm
Çıḳmaz ey ġonca-dehen ḫâṭırımuzdan yâduň

6. Nola âh itse göňül ġamze-i ḳâṭṭâluňdan
Çekmek âsân mı meger cevrini bir bīdâduň

7. Saňa bu feyż yeter şi’rden ey **Rūḥī** kim
Aňılur ehl-i kemâl içre hemīşe aduň

235

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ġoncadur la’lüň dimişsin yâra berk-i gül yüzüň
Āferīn ey dil hemīşe böyle rengīndür sözüň

2. Çâre ne ṭozup ṭozup geldi gına bir ḫaṭṭ-ı yâr
Aġlamaḳ vaḳti degül ey çeşm-i giryân aç gözüň

3. Sen ne cây-ı pâksın ey Ka’be-i kūy-ı ḥabīb
Kim ulü’l-ebşâra kuḥl-ı nūr-baḫş olmış ṭozuň

4. Vaṣf-ı la’l-i yarile şi’rüm şekerden ṭatludur
Söyle ey ṭūṭī-i şīrin-kâr var ise sözüň

5. Gözyaşın dökdükce arturdı cefâ vü cevri yâr
Rūḥīyâ alışmadı gitdi o mehle yılduzuň

236

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Cân virir olmaġa yoluňda sehī-ḳadlerüň ḫâk
Bu leṭâfet bu melâḥat nedür ey nükte-i pâk

60b

2. Ḥüsni artar ḫaṭṭuňuň olsa ‘araḳ-nâk-ı ruḫuň
Gerçi ḫaṭṭı bozılur kâġıẕ olınca nem-nâk

3. İçmedin dügmelerüň nâzile açsan yegdür
Mest olup eylemedin ṣoňra girîbânuňı çâk

4. Ḳatl-ı aġyâra ne ḥâcet çeke ġamzeň şemşīr
Baňa luṭf eyle dilerseň ola aġyâr helâk

5. Ḳanı **Rūḥī** gibi bir ehl-i belâġat ki ola
Ṭab’ı ḳaddüň gibi ‘âlī sözi ḥüsnüň gibi pâk

237

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḳırma ‘uşşâḳı nola gisuyı miskinin senüň
Kim anı virmez ele ṣaḳlar ‘araḳ-çīnüň senüň

2. Biň şiken her târ-ı mūda her şiken biň murġa dâm
Başa çıḳmaz zülf-i müşkīnüňle miskīnüň senüň

3. Gül açılmış tâb-ı mey-i gülzâra dönmiş ruḫlaruň
Ḫârdur ey ġonca-fem ḥaḳḳa i gül-çīnüň senüň

4. Söyleşilmez tenüňdür dirlerse olma mużṭarib
Teng ise tenüň şekerdür la’l-i şīrīnüň senüň

5. Bâġa var bülbüllerüňle gül açıl kim eylesün
Biň gül-i üftâde her gül-berg-i senüň

6. Miskden bir noḳta koymuş adını ḥâl eylemiş
Ḫâme-i ḳudret yazanda ḫâl-i müşkinüň senüň

7. Öykinürse ol sehī-ḳaddüň dür-i dendânına
Ey felek biň pâre olsun ‘ıḳd-ı pervīnüň senüň

8. Böyle şi’r-i ter dir evṣâfuňda **Rūḥī** yoḳ mıdur
Olsa bu bīçâreye bir ḳurı taḥsīnüň senüň

238

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ṣaḳlanur yanında derd-i zülf-i pür-çīnüň senüň
Ḳorḳarın başdan çıḳar bir gün ‘araḳ-çīnüň senüň

2. Zülfüň altında nihân olmış yine bir ilâ var
Fitneden ḫâlī degüldür ḫal-i pürçīnüň senüň

3. El ayaḳ ṭutmaz yatur ‘uşşâḳa ṭutmazsın ḳadeḥ
Elsüz ayaḳsuzlara bilsem nedür kīnün senüň

61a

4. Misk gizlenmez dimişler bu meṣel meşhūrdur
Zülf-i müşkīnüň neden gizler ‘araḳ-çīnüň senüň

5. Şâh-ı ḥüsn iseň nola ‘uşşâḳı öldürmek neden
Ādem öldürmek mi yoḫsa resm ü eyleyenüň senüň

6. Ḫâb-ı râḥatdan ṭama’ kes **Rūḥīyâ** mâdâm kim
Pisterüň ḫâşâ ola hak ola bâlīnüň senüň

239

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Dil nedür bülbül-i şeydâsı gül-i aḥmerünüň
Cân nedür ṭūṭī-i şīrīn-suḫanı şekkerünüň

2. Ne revâ la’lüňi vaṣf itdüresin aġyâra
Ḳadrini ḫâka berâber idesin gevherüňüň

3. Nice teşbīh ideyin mihr-i cihân-tâbı saňa
Evdeyüz şevḳile üftâdesi ḥâk-ı derüňüň

4. **Rūḥīyâ** hep eṣer-i feyż-i maḥabbetdür kim
Tâzeler mâyilidür gül gibi şi’r-i terüňüň

240

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Cân viren yoluña dirler ki ḳocar ince belüň
   Bende cân ḳalmadı sen ḫançere urduḳda elüň

2. İl söziyle beni öldürmege evden çıḳma
   Ġarażı ey meh mihr-i temaşadır elin

3. Ne ṣafâdur ki olup ḥâlet-i meyle bī-hūş
   Düşesin pâyına bir ḳâmeti bâlâ güzelüň

4. Ne gül aňlar dil-i zârı ne temâşâ-yı nücūm
   Yerde gökde bedelin görmedük ol bī-bedelüň

5. Eylemiş ḥüsnine dünyâyı ḳulaḳdan ‘âşıḳ
   Rūḥīyâ ḥaḳ bu ki fettâh-ı zamândur ġazelüň

241

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Göňül mâh-ı muḥarremdür ḳanı feryâd u efġânuň
   Niçün virmez cihânı sele eşk-i çeşm-i giryânuň

61b

2. Anuňçün dutdılar yıl başını mâh-ı muḥarrem kim
   Cedīd olur bu ayda mâtemi şâh-ı şühedânuň

3. Bu mâh ol mâhdur kim Muṣṭafânuň ḳurretü'l-'aynı
Şehīd-i ḫançer-i bīdâdı oldı sitem-i nâdânuň

4. Bu mâh ol mâhdur ki Murtażânuň naḳd-ı īmânı
Esīr oldı elinde bir bölük bī-dīn ü īmânuň

5. Yezīdüň ey felek ḳuṭbı murâdı üzre dönmekden
Bozılsa yedi pergâruň dükense yedi devrânuň

6. Ḳanı bir ḫândân-ı ḫâksâr-ı âl-ı Aḥmed kim
Yaḳa bir âhile nüh saḳfını gerdün-ı gerdânuň

7. Ḥüseynüň ravżasın seyr it ḳâmet görmek isterseň
Ki ṭutmış serv-ḳadler mâtemin ol şâh-ı devrânuň

8. Yeter ḳan aġla **Rūḥī** Kerbelâyı ġarḳ-ı ḫūn itdüň
Gider seyle mezârı ḳorḳarın şâh-ı şehīdânuň

242

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Zīr ü bâlâsına baḳ ol ḫaṭ-ı 'anber-fâmuň
Cennet altında ya üstinde dimişler Şâmuň

2. Bu işâret ki dinür evvel-i şâm âḫir-i şâm
Zülfine ḫaṭṭınadur ol eh-i sīm-endâmuň

3. Ehl-i ‘aşḳa bu imiş remz-i ‘aleyküm bi’ş-şâm
Zülfine bend olalar sen büt-i ḫūn-âşâmuň

4. Şâmdan Ka’beye gitmek gibidür zülfüňden
Ṣafḥa-i ‘ârızuňa ‘azmi dil-i nâ-kâmuň

5. Ḳalmadı ẓannı görince seni gök meydânda
Gökde oldugına ‘Îsâ-yı ẕevi’l-efhâmuň

6. Ey göňül şâm-ı ġarîbân gibi geldüň Şâma
Giçdi ammâ ġam u endūhile ṣubḥ u şâmuň

7. **Rūḥîyâ** ṣaḳlasun Allah gözinden felegüň
Mâh-rūlarla ‘aceb revnaḳı vardur Şâmuň

243

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Hū diyüp olsam demidür sīne-çâk
Hây meded ġam beni ḳıldı helâk

62a

2. Taḫt nedür baht-ı müsâ’id nedür
Āḫīr olur çün yerimüz zīr-i ḫâk

3. Ölmeye beni yitmeye beni ben neyleyeyin
Nice bir itsün beni ġam derd-nâk

4. Pâk gelür pâk gider gül gibi
Kime virilse ezelī ‘aşḳ-ı pâk

5. **Rūḥīyi** öldürmege ḳaṣd itmeden
Ger ġarażuň rūḥ ise Rūḥī fedâk

244

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḫançerin belde görince bir ġaddâr didük
Ne didük sīnemüzi ḳarşu ṭutup yâr didük

2. Ṭarz-ı reftârda gördük revişüň şâhâne
Ḫūblar içre ḥabībüm saňa ḫunkâr didük

3. Başladuň cevr ü cefâ itmege üftâdelere
Yaňlış itdük saňa biz yâr-ı vefâ-dâr didük

4. Bizden evvel şu’arâ zülfüňe mekkâr dimiş
Biz gelüp çeşm-i dil-âvīzüňe seḫḫâr didük

245

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Āh idüp ‘ârıżı yad ile o gül-pīrehenüň
Ṣaḥn-ı gülşende seḥer otın uçurdı çemenüň

2. Göricek ḳalmadı ṣabrum ruḫuňa beňzetdüm
Ḳatı nazüklügi var idi bugün yâsemenüň

3. Ṭurmışuz ditremege derdile ḳorḳutma bizi
Ḳaçmazuz yanmadan ey şeh teb-i ‘aşḳuňla senüň

4. Şübhemüz yoḳ diseler ġayba eger ḥükm iderüz
Görmeden ṭūṭiye tercīḥ ḳılanlar dehenüň

62b

5. Şâ’ir oldur ki söze rūḥ vire **Rūḥī** var
Lebi vaṣfın idicek sen büt-i şīrīn-suḫenüň

246

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Aldanup reng-i ruḫuna miṣli yoḳsa dirmiş gülüň
Bâġa gel ey ġonca selb it i’iḳâdın bülbülüň

2. Būy-ı gīsū-yı ‘abīr-efşânuň eyler ârzū
Ser-fürū ḳılduġı hep budur ṣafâya sünbülüň

3. Ġoncalar açıldı mülden ẕevḳ iden ehl-i sürūr
Bâġa gelsün hem gülüň sürsün ṣafâsın hem mülüň

4. Vaṣf-ı la’lüň ḳılmaġı ibrâm idermiş sâḳiye
Dun ṣürâḥiden nedir aṣlına irdüm kâkülüň

5. Ġayrılar gibi nola bulmazsa **Rūḥī** seyr-i bâġ
Neylesün bīçâreyi bend eylemişdür kâkülün

247

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Düşüp mestâne baḥr-ı şevḳine ol dürr-i nâyâbuň
Ṣafâsın ṣubḥa dek itdüň bu gice 'âlem-i âbuň

2. Senüňle yerde gökde kim bugün baḫş-i cemâl eyler
Gül-i aḥmerse bi-rengiň meh-i enverse bītâbuň

3. Beni şevḳ-i ruḫuň bīdârluḳ şevḳine ṣâlmışdur
Bilür ẕevḳum ṣafâsından geçenler 'âlem-i ḫâbuň

4. Ġam-ı dünyâ vü 'uḳbâdan Cem-i vaḳt olsa ḳurtulmaz
Meded keyfiyetin başdan çıḳarma bâde-i nâbuň

5. İki gün şeh-süvârum semt-i istiġnâda cevlân it
Eger bilmeḳ dilerseň firḳatini a'dâdan eḥībbânuň

6. Mükedder ḳılma ṭab'uň geşt-i ümmīd olmaya ḥâṣıl
Kimüň râyına gördüň döndügin bu köhne dōlâbuň

7. Esīr-i şehvet olma sūz-ı 'aşḳ isterseň ey **Rūḥī**
Bilürsin ülfeti mümkin degüldür âteş u âbuň

248

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Luṭf idüp dermân idersin derdüme ihsân senin
   Ey hakīm-i lem-yezel hem derd hem dermân senüň

63a

2. Gönlüm al luṭfuňla isterseň dilerseň cânum al
   Arada nem var benüm hem dil senüň hem cân senüň

3. Ben fâḳīri hem 'azīz itmek elüňde hem ẕelīl
   Ḫâh luṭf it ḫâh ḳahr it bedeňe fermân senüň

4. Cânibindendür sipihrüň devrine taḥrīk hep
   Dâimâ ḥükm-i şerīfüňle döner devrân senüň

5. Sen meger kim idesin gūyâ zebânın yoḳsa kim
   Vaṣfuňı itmek ne mümkin **Rūḥī**-i bī-cân senüň

249

Mefâ'îlün /mefâ'îlün / fe'ūlün

1. Yine derd ü ġam-ı hicrâna düşdük
   Ne hicrân âteş-i sūzâna düşdük

2. Olup Leylī-i zülf-i yârdan dūr
   Yine Mecnūn gibi yabana düşdük

3. Çeker dīvânesin zencīr-i ‘aşḳa
Anuňçün biz daḫi dīvâne düşdük

4. Degül mümkin oňılmaḳ zaḫm-ı firḳat
Dirīġâ derd-i bī-dermâna düşdük

5. Ġam-ı hicrile ölseň aduň aňmaz
‘Aceb bī-merḥamet cânâna düşdik

6. Giçer evḳâtımuz fikr-i ruḫıyla
Ḫayâl-ı ravża-i rıḍvâna düşdik

7. Felek ḳıldı bizi âzūrde **Rūḥī**
Yine derd ü ġam-ı hicrâna düşdik

250

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Ġınâ ehlin ḳoyup bu deňli faḳrile baňa geldüň
Alup göňlüm enīsüm olduň ey ġam sen ṣafâ geldüň

2. Seni ey miḥnet-i dil-gīr gördük istemez kimse
Düşüp derd-i firâḳuň yanına bizden yaňa yine geldüň

3. Ḳadīmī yâra beňzersin ne bu germiyyet ey ġuṣṣa
Saňa meyl itdi göňüm baňa ḫayli âşinâ geldüň

4. Murâdı cânumı almaḳdı çoḳdan ol ḳaşı yânuň
Sen ey tīr-i belâ-yı hicr bildüm ki aňa geldüň

63b

5. Saňa maḫṣūṣdur **Rūḫī** maḥabbet şivesi güyâ
Gelenden ‘âleme bir şīve-kâra mübtelâ geldüň

251

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Râh-ı aşḳ yarda çeşm-i ġubâr etsem gerek
Bu tarīḳile yine geşt ü güzar etsem gerek

2. Bağbân-ı gülşen ‘aşıḳ oldum ey serv ü revân
Sīnemi dâġ-ı gamuňla lâle-zâr etsem gerek

3. Sīnede dâġım benim bir yâdigâr senüň
Pâdişâhım ben anıňla iftiḫâr etsem gerek

4. Ṭa’na-i aġyârdan kurtulmak içün **Rūḥīyâ**
Rah-ı aşḳ içre gezüp terk-i diyâr etsem gerek

64a

252

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Yudum al cândan ol gün kim dil-fikar olduġum bildüň
Helâkum ol zamân bildim ki bimâr olduġum bildüň

2. Bu serkeşlikler ey serv-i sehī senden umulmazdı
Kemend-i zülfüňe gūyâ giriftâr olduġum bildüň

3. Beni bülbül gibi gülzâr-ı ġamda eyledüň nâlân
Gül-i ruḫsâruňa beňzer ṭaleb-kâr olduġum bildüň

4. Görüp çâk-ı girîbân itdügüm şeydâluġum ṭuyduň
Baḳup cism-i nizârum dâġına zâr olduġum bildüň

5. Kemân ebrūlaruňdan men' ider beni yoḫsa
Nişân-ı nevk-i tīr-i ṭa'n-ı aġyâr olduġum bildüň

6. Baňa ṣunduḳlaruň câm-ı ṣafâyı ṣunduň aġyâra
Mey-i 'aşḳuňla gūyâ mest evkâr olduġum bildüň

7. Vefâ ṣūretlerin göstermez olduň ben dil-efkâra
Meger ey lâle-ruḫ müştâḳ-ı dîdâr olduġum bildüň

8. Ṭutarsaň ṭut ne deňlü kendüni ey Yūsuf-ı ṣânī
Metâ'-ı ḥüsnine çünkim ḫarīdâr olduġum bildüň

9. İşidüp nâlemi her gice dirmişsin ki **Rūḥīdür**
Biḥamdillah hele 'aşḳuňda bīdâr olduġum bildüň

253

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Vaṣf-ı ḥüsnin işidüp ‘ârıżına mâh didük
   Göricek bu ne temâşâ olur Allah didük

2. Dil ü cân eyliyecek meyl ṭavâf-ı Ka’be
   Gösterüp cânib-i kūyını budur râh didük

3. Şeb nişīn olduġın aġyârile yâruň işidüp
   Bir eşer itmiye mi âh-ı seḥer-gâh didük

4. Ṣubḥ-dem ḫūn-ı kebūterle ṭolu bir câmı
   İçüp ol mâhuň elinden dimege şâh didük

5. Didüler öldürür âh eyleyeni **Rūḥī**-vâr

64b

   Āh idüp payına düşdük meded eyvâh didük

254

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Zülf-i dildârı al aġyâruň elinden ey dil
   Söylenür ilde meşeldür ki ṭoňızdan bir ḳıl

2. Rehin-zârındagün olmış ki görüp bilmeye yâr
   Her günüm olsa firâḳındaacep mibiň yıl

3. Câme-i zerd mi elyaḳ saňa yâ surḫ diseň
Ol gül-i tâze gülüp nâzile dir al yeşil

4. La’l-i dildârı ile bulmaz idi baḥṣe mecâl
Ḳomasa bülbül eger ġoncalaruň aġzına dil

5. Ġam-ı ‘aşḳında iken fikrine düşdüň ġayruň
Bir iken ey dil-i şeydâ iki oldı müşkil

6. Yâr aġyâr ile ‘ıyş eylesün ey ḳalb-i ḥazīn
Yan virür benden ol gül-ruḫ diyü sen yan yaḳıl

7. Meclis-i meyde peyâpey ki ṣunar bâdeyi yâr
Rūḥiyâ ḥâl-i dilile bize dir ṭūrma yıḳıl

255

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Yâ semendür ḫattı yâ gül ikiden ḫâlī degül
Zülfi şebbūdur yâ sünbül ikiden ḫâlī degül

2. Ḫâl-ı ruḫsârı ki mülk-i fitnede yek-dânedür
Ḥabb-ı miskidür ya fülfül ikiden ḫâlī degül

3. İňler aġlar serv-kaddin gül ruḫun yâd eyleyüp
Dil ya ḳumrıdur ya bülbül ikiden ḫâlī degül

4. Dâġ-ı ẖūn-feşânuma didüm ne dirsün didi yâr
Lâle yâ ḳaṭmer ḳaranfül ikiden ẖâlī degül

5. Dün bir ehl-i derde ‘aşḳuň çâresin ṣordum didi
Yâ seferdür yâ taḥammül ikiden ẖâlī degül

6. Evvelâ ‘aşḳuň melâmetdür nedâmet âẖiri
Didi sen gerek ağla gerek gül ikiden ẖâlī degül

7. Va’de-i luṭf eylemiş dün **Rūḥī**-i ‘uryâna çarẖ
65a
Yâ’abâdur luṭfı yâ çul ikiden ẖâli degül

256

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Bülbüle ‘arż-ı cemâl itdi yine şâhid-i gül
Demidür zemzeme eylerse çemende bülbül

2. Güller açıldı ṣafâ eyleyicek demlerdür
Eylesün şevḳile meclisde ṣürâḥī ḳulḳul

3. Görinen ruẖları üstinde degül zülfini
İki cânibde ṭaḳınmış iki ġarrâ sünbül

4. Dâġlar mı görinen sâ’id-i sīmīnüňde
Yoḫsa bir tâze nihâl üzre açılmış iki gül

5. Ḥasret-i la’lüňile gülşen-i ġamda **Rūḥī**
Aġlasun derdile bülbül gibi sen gül gibi gül

257

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḫ̆âbda ḳōcdum didüm sen mâhı el virdi viṣâl
Ol hilâl-ebrū gülüp didi zīhi ḫâb-ı ḫayâl

2. Bir şeh-i ḥüsne ḳul olmaḳ niyetin itdüm bugün
Muṣḥaf-ı ruḫsârına baḳdum mübârek geldi fâl

3. Ger metâ’ vaṣlına cân naḳdi olursa bahâ
Naḳdüň al şimdengirü ey Yūsuf-ı ṣâḥib-cemâl

4. Kūşe-i çeşm-i güher-bârumda ‘aks-i ḳadd-i yâr
Gūyiyâ bitmiş kenâr-ı cūda bir nevres nihâl

5. Nice ḳocmak iḥtimâl olsun miyânın bir şehüň
Kim ola ‘âşıḳlara bir būsesin almaḳ muḥâl

6. Mūya dönmişdür tenüm sevdâ-yı zülfiyle henüz
Merḥamet itmez beni sevdâsı yoḳ eyler ḫayâl

7. Teşnelikden vâdi-i miḥnetde aṣlâġam yime

Rūḥīyâ eş’âr-ı dürr-bâruň yeter âb-ı zülâl

258

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. ‘Āḳil olan ‘âlemüň eyler ṣafâsın ġam ḫayâl

Nūşını nīş aňlar eyler sūrını mâtem ḫayâl

2. Görmiş erbâb-ı baṣīret ‘âlemi ‘ayn-ı elem

Ḳılmış esḥâb-ı ḥaḳīḳat âdemi bir dem ḫayâl

65b

3. Bu ṭoḳūz peymâneye el ṣūnma olma ṭelḫ-kâm

Eyle anuň her birin bir kâse-i pür-sem ḫayâl

4. Çâr ‘anâṣırdan mürekkeb nefs-i vâḥiddür cihân

Sen gerek âdem ḫayâl eyle gerek ḫâtem ḫayâl

5. Her sifâl-ı köhne kim bâd ile mâlâmâl ola

Rūḥīyâ nuş idüp anı eyle câm-ı Cem ḫayâl

259

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḫâlimi yâ bir noḳṭa-i r rahmını veyâ gül-berk-i âl

Yâ ruḫuň mâh-ı şeb-ârâdur sevâdıdur o ḫâl

2. Da’va-i ḥüsn ü cemâl iseň ne deňlü yaraşur
Ḫâl-i miskinin yektâ ḫaṭṭuň ise bī-miṣâl

3. Kâkülüňle başa kim çıḳdı gel inṣâf idelüm
Neylesün cân-ı belâ-keş olmayup âşüfte-ḥâl

4. Terk-i ser fikrinde olsun isteyen vaṣlum dimiş
Fikre vardum nâzile didi zihī fikr muḥâl

5. **Rūḥīyâ** derd oldı ġâlib vaṣl-ı yâr el virmedi
Ben dimez miydüm ki bu ümmīde virme iḥtimâl

260

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Bezmimüz kūşe-i ġam hemdemimüz derd ü melâl
Bâde-i miḥnetile sâġarımuz mâlâmâl

2. Öldürdi bizi ġam kūşe-i miḥnetde eger
Dil-i ġam-dīdeyi şâd itmese ümmīd-i viṣâl

3. Dün didüň bezmüme dâḫil niçün olmaz ‘uşşâḳ
Nedür ey şūḫ-ı cefâ-cū yine bu emir muḥâl

4. Nice ḥâl-i dilümi ‘arż ideyin ḫizmetüňe
‘Arż-ı ḥâle güzelüm olmayıcaḳ bende mecâl

5. **Rūḥīyâ** derd ü ġam-ı dehr zebūn itdi bizi

Vây eger itmez ise luṭf-ı Ḫudâ-yı müte'âl

261

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Ġam-ı dünyâyı göñülden çıḳarup âzâd ol

İḫtiyâr eyle göñül faḳr u fenâyı şâd ol

66a

2. Yalvarursın nice bir rıf'at içün her dūna

Ẕevḳ u şevḳ olmaz ise derd ü ġama mu'tâd ol

3. Bende söyletmek içün didüm efendi ḳuluňam

Gülüp âfet kereminden didi var âzâd ol

4. Zâhidâ râh-ı ḥaḳīḳat gerekmez taḳlīd

Câhil olma yüri üstâda iriş üstâd ol

5. İşigi taşlarını basdın o şīrīn-dehenüň

Rūḥīyâ râh-ı maḥabbetde bugün Ferhâd ol

262

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ḳaçma çevġân-ı maḥabbetden göñül cevlâna gel

Başuň ṭūp eyle ehl-i ḥâl iseň meydâna gel

2. Ka’be olursa ayaḳ başmam didüǔ meyẖâneye
Kâfir olduǔ i’tirâf it zâhidâ îmâna gel

3. Yoluǔa ey dil raḳîb ẖâr dirsen gelmeye
Gülsitân-ı kūyına mestâne git mestâne gel

4. Mest-i zahidlere ‘arż itme çâk-ı sīneǔi
Sırr-ı ‘aşḳı açma her kec-fehm olan nâdâna gel

5. Nize-i ‘irfân elinde tevsen-i ṭab’ ise râh
Naẓm meydânı senüǔdür **Rūẖīyâ** cevlâna gel

263

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Dilde derd-i ‘aşḳı pinhân eylemek âsân degül
Ġayrıdan pinhân idersüǔ yâra ẖod pinhân degül

2. Düşmeyince miẖnet-i hicre bilinmezmiş nedür
Maẖż-ı âteşdür hele ben bildügüm hicrân degül

3. Çekmek olurdı ümīd-i merẖametle cevrini
Kimseye ammâ o kâfir raẖm ider cânân degül

4. Sende inṣâf olsa biz ḳân aġlamaḳdan ḳâçmazuz
Çıḳsun ol göz kim hevâ-yı ‘aşḳile giryân degül

5. ‘Aşḳmuz bir ‘aşḳdur kim derddür ḫâṣiyyeti
Derdimüz bir derddür kim ḳâbil-i dermân degül

6. Söylesen ey ṭūṭ-i ṭâb’um ḳo ġayrı itsün sükūt
Şi’r diñletmek belâġat ehline âsân degül

66b

7. Dest-būsuñdan ġaraż bilsem nedür men’ itdügüñ
Ġâlibâ **Rūḥī**-i şeydâ kâbil-i iḥsân degül

264

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Bir âfetüñ ki būsesin almaḳ ola muḥâl
‘Āşıḳlar miyânını ḳocmaḳ ne iḥtimâl

2. Yüz virmegil raḳībe revâ görmezüz begüm
Ġayra cemâl gösteresin ‘âşıḳa celâl

3. Erbâb-ı ‘aşḳa ṣoḥbetüñi eyledüñ ḥarâm
Olur mı idecegüñ ne ṣanursın saña ḥelâl

4. Virmem sipihre kūşe-i genc-i ferâġat
Zâhid baña cihânda ne manṣıb gerek ne mâl

5. Vaṣfında **Rūḥī** tâze ġazel didügi bu kim
Eyler o bī-vefâya ẓarâfetle ‘arż-ı ḥâl

265

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ne gedâ ile muḳâyyed ne şehenşâh ile ol
   ‘Ālem-i vaḥdete var ey göňül Allah ile ol

2. Āsumân gibi bülend eyleyegör himmetüňi
   Ṣubḥ bir mihrile eglen gice bir mâh ile ol

3. Câna endīşe-i vaṣlı yeter ol mâhuň enīs
   Ey ġam-ı hicr yüri sen dil-i gümrâh ile ol

4. Bir gün ahir tokunur ṭī-i ḳażâ aġyâra
   Sen hemân ey dil-i zâr âh-ı seḥer-gâh ile ol

5. **Rūḥīyâ** ḳâtlüňe cem’ olsalar aġyâr ne ġam
   Dâmen-i yârı sen elden ḳoma Allah ile ol

266

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Ey dil yeter âsâyiş içün ṭâlib-i kâm ol
   Bir neşve bulam dirseň eger hemdem-i câm ol

2. Taḥsīli maḳam itdiler erbâbı ḫarâbât
   Bir kūşesine sen daḫi giç ehl-i maḳâm ol

3. Manṣıb hevesin ḳılma denīlerde bir olma
Rıf’atsa murâduň o şeh-i ḥüsne ġulâm ol

67a

4. Bir demde ider nice biň üftâdeyi pâmâl
Reftâra gelüp eylese nâz ile ḫırâm ol

5. Ey şūḫ yeter zehr içirüp ṭūṭi-i câna
Mir’ât-ı mücellâ gibi manẓūr-ı ‘avâm ol

6. Eksiklügüňi istemez erbâb-ı maḥabbet
İç nīm-ḳadeḥ bâdemüzi mâh tamâm ol

7. Dem-beste ḳıl a’dâ-yı ḥased-pīşeyi **Rūḥī**
Şemşīr-i zebânuňla bugün İbn-i Ḥüsâm ol

267

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Bir mehüň çekme cefâsın ki vefâdâr degül
Ṭâlib ol mihrine anuň ki cefâ-kâr degül

2. Ay giçer görmezüz ol mihr-i cihân-ârâyı
Elimüzden ne gelür ṭâli’imüz yâr degül

3. Giceler çıḳduġı ol kevkeb-i maḳṣūd ne sūd
Ben siyeh-kâra kı baḫtum gözi bīdâr degül

4. Ġam degül dâġ-ı ġamiyle cigerüň ḳan olsa
Bir büt-i lâle-‘iẕârуň ki dilâzâr degül

5. Sīnemüň daġların ṣaḳlamadan ey **Rūḥī**
Ne ṣanursın meger ol yâr ḫaberdâr degül

268

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Şeb-i firḳatda ey dil leblerin yâd eyleyüp ḳan ol
Demüňdür sen daḫi ey dīde-i ġam dīde giryân ol

2. Ḳo olsun baġ-ı ġamda ‘âşıḳuň bülbül gibi nâlân
Açıl ey ġonca-i nev-reste sen gül gibi ḫandân ol

3. Bize pervâne-veş yanmaḳ yaḳılmaḳ câna minnetdür
Münevver eyle bezmi sen hemân şem’-i şebistân ol

4. Gedâ-yı kūyuň olmaḳdur didüm ‘âlemde maḳṣūdum
Gülüp ol Yūsuf-ı ṣânī didi var Mıṣra sulṭân ol

5. Saňa yâr olmaz ey **Rūḥī** anuň aġyâradur meyli
Gerek âh eyle nâlân ol gerek ḳan aġla giryân ol

67b

269

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. ‘Aşḳuň ey hemdem dime zâhid ṭaleb-kârı degül
Terk-i ser ḳılmaḳ birâder herkesüň kârı degül

2. Derd-i aşkın başka bir güne harab-darı olur
Her gelen bâzâr-ı dünyâya ḫarīdârı degül

3. Aġlamaḳla giçse evḳâtı dil-i zâruň nola
Yâr ise serkeşlik eyler baḫtise yârı degül

4. Ṣaġluġından ‘âlem-i fânīde yegdür ölmesi
Zahid nadanına derd-i ‘aşḳ bīmârı degül

5. Nola **Rūḥī** aṭlas u zer-baftdan ‘ârī ise
Ḥamdülillah kim libâs-ı ‘aşḳdan ‘âri ise

270

1. Hamame girdi nâz ile bir güzel
Ḥur u perīye beňzergüzel

2. Noḳsanı yoḳ tenâsib ‘âzade bir kemâl
Pehlev ü sâḳ u sâ’adını hep cümle güzel

3. Câm oldı tâb-ı hüsn temâşasına güzel
Hiç iẖtiyâr ḳalmadı gördüm iki güzel

4. Bilmek dilersiň o ṣanemiň nâz u şivesin
Bâki sür ey göňül bulurum ben anı güzel

5. Bir serv ü kadd-i nigara göňül virdi **Rūḥī** kim
Haddlâle çehre gül gibi ra’na dehen güzel

271

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Ey ḳalb yeter sâkin-i dergâh-ı liyâm ol
Maḳbūl-ı Ḥaḳ olmaḳsa ġaraż redd-i ‘avâm ol

2. Ḳo”ucbı ân ol vaḳtı ki ẖâk ola ‘iẓâmuň
Gel nâẓır-ı aḥvâl-ı selâṭīn-i ‘iẓâm ol

3. Āzâde olam dirseň eger ḳayd-ı cihândan
Gīsū-yı dilâvīzine düş beste-i dâm ol

4. Mestâne kesüp nâmını dün sīneme dildâr
Nâz ile didi sen daẖi var ṣâḥib-i nâm ol

5. Cânlar virüben cevrini biň kere çekem ben
Lâyıḳ mı baňa virmese bir kere selâm ol

68a

6. **Rūḥī** ne ḳadar kâmil iseň gözleme ṣadrı
Tek dâḫil-i cem’iyyet-i Erbâb-ı kelâm ol

272

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ẓâhir oldı ṣanmaňūz la’linde ḫaṭṭ-ı müşk-fâm
Murġ-ı dil ṣaydına ḳurdı bir görinmez yerde lâm

2. Çeşmi bir âhūdur ammâ ṣayd-gâh-ı ‘aşḳda
Eylemişdür nice bin şehbâz hümâ-pervâzı râm

3. İḳtiżâ-yı ḥüsndür ma’şūḳı müstaġni ḳılan
Ārzū-yı vaṣl idüp ḳılduḳca ‘âşıḳ iltiyâm

4. Göňlümi mehcūr-ı dīdâr itme lâyıḳ görme kim
Ben esīr-i derd olam ‘aşḳuňda iller şâd-kâm

5. Ḳaşlaruň fikriyle mecrūḥ olmayup nitsün göňül
Şeh-süvârum iki şemşīre olur mı bir niyâm

6. Ey ḫoş ol renciş ki ḥayret almış iken ‘âşıḳı
Cânib-i ma’şūḳdan düşnâm ola feth-i kelâm

7. **Rūḥīyâ** ḥâl ehli oldur kim bile ‘ayn-ı viṣâl

Göz ucıyla virse ger ma’şūḳı yılda bir selâm

273

Müfte’ilün / müfte’ilün / fâ’ilün

1. Keṣret-i ġamdan nice bir izdiḥâm

Gelse bahâr olsa göñül şâd-kâm

2. Giçse ḥamel burcına şâh-ı nücūm

Alsa felekde dil-i zâr intiḳâm

3. Bâd-ı bahâr esdi dem-i ‘aşḳdur

İşte sen ey ḳalb-ı ḥazīn işte câm

4. Ṣalmaya ġam tâ ki ayaḳdan seni

Elde gerek câm-ı mey-i lâle-fâm

5. Yendinedür zâhid-i dūn-himmetüñ

Bâde ṣūn ey sâḳi-i ‘âlī-maḳâm

6. Bülbül-i gūyendelerüz gül gibi

Gülşenimüz ravża-i dâru’s-selâm

68b

7. Yoḳ sözimüz üstine söz **Rūḥīyâ**

“Eş-şu’arâu’n ümerâü’l-kelâm”

274

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Gelüňüz ṣubḥa-i ṣad-dâne elden ṣalalum
   Varalum pīr-i ḫarâbâtdan irşâd alalum

2. Elimüz almamaḳ inṣâf degüldür nice bir
   Pâymâl-ı ġam-ı hicr olup ayaḳda ḳalalum

3. Terk-i nâmūsdadur çünki ṣafâ-yı vaḥdet
   Şīşe-i nengimüzi saḳf-ı sipihre çalalum

4. ‘Aşḳ baḥrine ṭalan buldı dür-i maḳsūdı
   Ne ṭurursuz gelüňüz biz de o baḥra ṭalalum

5. Dehenünmiş ṭutalum ḳâtil-i cân ey **Rūḥī**
   Göze görinicek ḳanını kimden alalum

275

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Bâde-i gül-reng içüp seyr-i gülistân eylesem
   Neylesem bilmem ki def’-i derd-i hicrân eylesem

2. Dil ḥicâb-âlūd-ı ‘aşḳ u yâr maġrūr-ı cemâl
   Derd-i dil iẓhârına bilmem ne dermân eylesem

3. Gitdi âḳl u dīn u dil bir câna ḳalmış bī-kesem
Ḳurtulup andan daḫi telsīm cânân eylesem

4. ‘Aḳl mâni’dür ṣafâ-yı ‘aşḳda mest-i şevḳ olup
Sen ṭâġıtsaň zülfi ben ‘aḳlı perīşân eylesem

5. Eşküňde şöyle bī-ḳadram ki ḳılmazsuň nigâh
Çeşmüm itsem dür-feşân âhum zer-efşân eylesem

6. Cân fedâ ḳılmaḳdadur mihr u maḥabbet lezzeti
Kâşki biň cânum olsa yâra ḳurbân eylesem

7. Hutbe terki zâhide müşkil gelürmiş **Rūḥīyâ**
Müşkilin kūy-ımuġâna gelse âsân eylesem

276

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Gül-i terdür cemâluň ‘andelībi ben dil-efkâram
Dilde ḫâr-ḫârum var ânuňçün muttaṣıl zâram

69a

2. Sen ey meh ḫˇâb-ı râḥatda yatursın ben ḳuluňdan ṣor
Dil-i zâruň giceyle çekdügi derdile bīdâram

3. Çekersin ṣubḥa dek câm-ı ṣafâ-baḫṣı olursın hem
Fiġân u nâleme rencīde bilmezsin ki bīdâram

4. Nola âh eylesem ḳan aġlasam kendüm helâk itsem
Ruḫın göstermez ol meh-pâre ben müştâḳ-ı dīdâram

5. Esīr oldum kemend-i zülfine bir çeşm-i ḳattâluň
Nice âh itmeyin kim kâfiristânda giriftâram

6. Günâhuň var diyü ḳahr eylemeň ben zâra lâyıḳ mı
Senüň luṭfuňa ṭutalum kim ben günehkâram

7. ʻAzīz-i ʻâlem oldum ṭutalum gül gibi ey **Rūḥī**
Ne sūd ol ġonca-fem yanında yoḳdur ʻizzetüm ḫ̆âram

277

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Eylesem ḳaddümi ḫâk-ı ḳâdemüň almaġa ḫam
Benden evvel düşer üstine ḥasedden sâyem

2. Felegüň saḳfını bir âhile yandurmıyacaḳ
Sūziş-i ʻaşḳdan ey dil dem urur mı âdem

3. Beslenmişdür anı bir ġonca iken ṭıfl-miṣâl
Yüzine gülse gülüň nola çemende şebnem

4. Bir yeşil yapraġile şâh-ı bahâra bulışur
Başıcaḳ ġonca-i ter ṣaḥn-ı gülistâna ḳadem

5. Varaḳ-ı naẓmı alup ben de ‘aceb mi elüme
Varup ol ehl-i dilüň pâyına yüzler sürsem

6. Gül-i gülzâr-ı suḫan Ḥażret-i ‘Alī Beg kim
Gülşen-i midḥatınuň bülbüli olmış ‘âlem

7. Ṭab’-ı pâkına selâsetde iderler taḥsīn
Fuṣaḥâ-yı ‘Arab u nükte-güẕerân-ı ‘Acem

8. Çarḫ döndükce o mihr-i keremüň ey **Rūḥī**
Ẓıll-ı luṭfı başımuzdan umaruz olmaya kem

278

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Nice bir cür’a gibi pest olalum
Şīşe mânend zīr-i dest olalum

69b

2. Nice bir kūze-i şarâb gibi
Atılup bezmden şikest olalum

3. Hep bu huşyârluk belâsıdur
Bize bir câm ṣun ki mest olalum

4. Meclis-i vaḥdete ayaḳ baṣalum
Mest-i peymâne-i elest olalum

5. Sivelüm **Rūḥīyâ** o muġbeçeyi

Nice gün biz de büt-perest olalum

279

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Mest olup bezmde aġyâra dimekden öp elüm

Bize ey şūẖ icâzet vir ayaġuň öpelüm

2. Mey-i gül-reng degül kevşer olursa içmem

Lebüňüň câmını emmekdür ezelden emelüm

3. Sâḳiyâ ṭab'a kesel virdi ġubâr-ı ẖaṭ-ı yâr

Yâre ṣun bâde ki def' eyleye şâyed keselüm

4. Nâm-ı ġayrı nice bir ẕikr idesin bī-taḳrīb

Ġarażuň bedeňe iẓhâr-ı cefâ mı güzelüm

5. Ġam yimem ḳadeḥ-i 'adūdan ki ey **Rūḥī**

Bildürür rütbemi erbâb-ı kemâla ġazelüm

280

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Sâḳiyâ sâġar-ı ṣaḥbâyı getür nūş idelüm

Mest olup ġuṣṣa-i devrânı ferâmūş idelüm

2. Ser-nigün eyleyelüm geşti-i endūh-ı ġamı
Mest-i lâ-ya'ḳıl olup baḥr-ṣefid cūş idelüm

3. Giceler yer yer elifler çekelüm sīnemüze
Ṣubḥa dek ḥsret-i ḳaddüňle der-âġūş idelüm

4. Vaṣf idüp ḥüsnüňi gūyâ olalum gülşende
Güli şerminde idüp bülbüli ḫâmūş idelüm

5. Pâydâr olmayıcaḳ neyleyelüm dünyâyı
Rūḥiyâ kendümüzi yine 'abâ-pūş idelüm

70a

281

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Dönmez gülzâr-ı ġamda dembedem dōlâb-veş başum
Ayaġına aḳar ol serv-ḳaddüň ṣu gibi yaşum

2. Eşki ṭaşı 'ayb itmeň yaşumdan eksik olmazsa
Ġarībem dostlar öldürür 'aşḳ içre yoldaşum

3. İki saṭr eylemiş baḫtum ḳara olduġınuň şerḥin
Yazan levḥ-i cebīnümde görinen ṣanmaňuz ḳaşum

4. Ayaġuň ṭopraġın kūyuňa ḫūn-âlūd idüp her dem
Çeker kuḥlu'l-cevâhir yerine çeşm-i güher-yâşum

5. Ḳılıclar yaġdurursa başuma aġyâr ey **Rūḥī**

Ṭarīḳ-i ‘aşḳdan gitmem eger bilsem gider başum

282

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Uçar evc-i ruḫuňda bir hümâdur çeşm-i giryânum

Ḳanatlardur iki cânibde ṣaf ṣaf aňa müjgânum

2. Benem ol bülbül-i şūrīde kim diňmez gözüm yaşı

Dehânuň ġonca la’lüň gül cemâluňdur gülistânum

3. Libâsım eşk-i pür-ḫūnumla oldum ṣanmaňuz gülgūn

Ṭutuşdı şu’le-i nâr-ı sitemle cism-i sūzânum

4. Ruḫ-ı rengīnüň üzre görmeyenler zülf-i pür-çīnüň

Ne bilsünler ne yüzden olduġın ḥâl-i perīşânum

5. Lebin aġzumdan almışken teraḥḥum eyleyüp ṣundı

Biḥamdillah yine yerine geldi **Rūḥīyâ** cânum

283

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Yoluňda żâyi’ oldı maḥabbetler itdügüm

Ma’ẕūr dur efendi şikâyetler itdügüm

2. Uydun raḳībe hep bugün içündi sevdügüm
Yıllarla ol münâfiḳa ‘izzetler itdügüm

3. Gördüň mi ġayrılarla nice ülfet eyledük
Ol ḳorḳudandı vaṣluňa diḳḳatler itdügüm

4. Bir şâha felek beni bârī ḳul eyle kim
Yoluňa żâyi’ olmaya ḫidmetler itdügüm

5. Oldı zamânede sebeb-i intiḳâm-ı çarḫ
Ol şūh-ı şīve-kârile işâretler itdügüm

70b

6. Terk-i fiġâna çâre mi vardur meger ölem
Dilden çıḳar mı yâr ile ṣoḥbetler itdügüm

7. Āḫir raḳīb başladı yârı meẕemmete
Hep geldi çıḳdı aňa naṣīḥatler itdügüm

8. Öldür sitemle **Rūḥīyi** beňzetme ġayra tek
Ey bī-vefâ budur saňa minnetler itdügüm

284

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Kūşe-i çeşmile virmez ey dil anuňçün selâm
Kim seni gözden bıraḳmışdur o serv-i ḫoş-ḫırâm

2. Gel sen inṣâf eyle kim ‘âşıḳ nice dâġ itmesün
Sine-i siminin üstünde o ẖâl-i müşk-fâm

3. Şehsüvaram baġruma ur ṣaḳlayın cânum gibi
Sīnem olsun ẖançer-i bürrânuňa zerīn niyâm

4. Rahm kıl kim hasret-i la’lünle künc-i hicrde
İçdügim hun cigerdür **Ruhi**-zarun müdam

285

Mef’ûlü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ūlün

1. Eyler hedef-i nâveg-i miḥnet beni eyyâm
Destümde siper olmasa câm-ı mey-i gül-fâm

2. Mey ṣun içelüm nuḳl gerekmez bize sâḳī
Yâruň deheni beste yeter gözleri bâdâm

3. Kes sevdügüňüň sīne-i bī-kīnine-i nâmın
‘Ālemde idem dirseň eger sen daẖi bir nâm

4. Meh-rūlaruň iḳdâmına yüz sürmeden özge
Ṣanmaň idevüz dünyede bir nesneye iḳdâm

5. Zülfin ṭaġıdup seyrimüze mâ’ni olursın
Ey bâd-ı ṣabâ sensin iden ṣūbḥımuz şâm

6. ‘Anber saçına el üzre dirse nola aġyâr

Nâ-puḫte olanlarda olur hep ṭab-ı ḫâm

7. Gūyâluġı bīḫūde degül **Rūḥī**-i zâruň

71a

Cânâ yine aḥvâlin ider şi’rile i’lâm

286

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Benem ol rind-i şeydâ kim esīr-i miḥnet-i ‘aşḳam

Mürīd-i nâ-murâd-ı pīr-i pür-keyfiyyet-i ‘aşḳam

2. Bilelden kendümi giçdüm cihânuň ḳīl u ḳâlından

Bu fâni bezmde mest-i mey-i pür-ḥâlet-i’aşḳam

3. Çeküp el mâsivâdan meclis-i ‘aşḳa ḳadem başdum

Ṣafâ-yı ḫâṭırım var gül gibi hem-ṣoḥbet-i ‘aşḳam

4. ‘Aceb mi eylesem dünyâ vü mâfihâya istiġnâ

Bilürsin bende-i sulṭân-ı ‘âlī-himmet-i ‘aşḳam

5. Benüm ol sade dil kim naḳşı ġayrın derūnumda

Hemân ancakgiriftâr nūḳuş sūret-i aşḳum

6. Yerüm ḫâk olduġı noḳsan getürmez ḳadrüme **Rūḥī**

Ṣafâ-yı ṭab’ile bir gevher-i ẕī-ḳıymet-i ‘aşḳam

287

Mef’ûlü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ūlün

1. Ḫışt-ı ḥaremin mesned-i ‘Īsâya değişmem

Ḫâk-ı ḳademin ‘âlem-i bâlâya değişmem

2. Çeşmümden aḳan ḳanlara baḳ ṣevḳ-i ruḫuñla

Bir ḳaṭresini biñ gül-i ra’nâya değişmem

3. Mey içdügüm zühdüme ḥaml eyleme kim ben

Zehr-i ġamuñı sâġar-ı ṣaḥbâya değişmem

4. Ey ḫˇâce beni ṣanma olam ṭâlib-i dünyâ

Ben ol büt-i sīm-teni dünyâya değişmem

5. Ġam-ḥâne-i ‘uşşâḳa żiyâ baḫş olan oldur

Mâh-ı ruḫuñı şem’-i şeb-ârâya değişmem

6. **Rūḥī** ruḫı fikrinde iken ḫâvere baḳmam

Bu maḳṭa’ı ol maṭla’-ı ġarrâya değişmem

288

Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Çeşm-i nem-nâkı ẖūn-feşân idelüm
   Derd-i dildârı zer-nişân idelüm

2. ‘Arż idüp yâra ḳanlu dâġımuzı
   Mihrimüz gün gibi ‘ıyân idelüm

71b

3. Nice bir ẖâkdân-ı ‘âlemde
   Çürisin ‘ömrimüz ziyâ idelüm

4. Bir evc-i burc-ı iḳbâluz
   Bal açup ‘azm-i âsumân idelüm

5. Çıḳalum bu mekân-ı fânīden
   Seyr-i iḳlīm-i la’mekân idelüm

6. Sâḳiyâ câm ṣūn ki cūşa gelüp
   Keşf-i esrâr-ı “kün-fekân” idelüm

7. Böyledür iḳtiżâ-yı ‘aşḳ u cemâl
   Sen gül ey ġonca biz fiġân idelüm

289

Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ ilün

1. Giceler ṣubḥa dek şarâb içelüm
   Encüm-i çarḫı dīde-bân idelüm

2. Şu’arâyuz bizümle yâr ol kim
   Seni biz yâr-ı nükte-dân idelüm

3. Mâliküz biz ki ḳuvvet-i ṭab’a
   Feyż-i nuṭḳile cisme cân idelüm

4. Ḥâlet-i ‘aşḳīle olup ġūyâ
   Ḥased ehlini bī-zebân idelüm

5. Ḳalmadı ṣabra ṭâḳat ey **Rūḥī**
   Nice bir derdimüz nihân idelüm

290

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Cihândaki ele Cem gibi câm-ı dil-küşâ idelüm
   Ki İskender gibi âyine-i ‘âlem-nümâ aldum

2. Ayaḳda ḳalmış idi duḫter-i rez nice demlerdi
   Ḳabūl itdüm bugün pīr-i muġândan ben gedâ aldum

3. Gice meclisde ḳanum dökmişidi la’l-i mey-gūnı
Bugün da’vâ idüp bir iki būse ḳan bahâ aldum

4. Virüp cân naḳdini sevdâ-yı zülfin aldum ol şūẖuň
Dirīġâ başuma kendi elümle bir belâ aldum

5. Beni dün bezm-i meyde bâde-i pür-zūr yaḳmışdı
Bugün pīr-i muġânda **Rūḥīyâ** vardum du’â aldum

72a

291

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ẕikr idüp câm-ı lebin def’-i ġam vehm idelüm
Ḳanlu yaşlar dökelüm bu gice bir dem idelüm

2. Ġam-ı ‘âlem bizi terk eylemez ey sâḳi-i ‘aşḳ
Eyle bir luṭf ki def’-i ġam-ı ‘âlem idelüm

3. Düşelüm bâde-i gülgūna gelün ey dil ü cân
Ẕevḳimuz arturalum ġuṣṣamuzı kem idelüm

4. Cehli ḳo bezm-i cevânâna ayaḳ baṣ ṣūfī
Pīrlükde seni gel bâri bir âdem idelüm

5. Müdde'īnüň aňup adın nidelüm ey **Rūḥī**

Niresin medḥ idelüm yâ nesini ẕem idelüm

292

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Dil-i dânâsını 'âşıḳlaruň deryâya beňzetdüm

İçinde sırr-ı 'aşḳı gevher-i yektâya beňzetdüm

2. Sirişk-i âlile âlūde olmış çehre-i zerdi

Fenâ bağında açılmış gül-i ra'nâya beňzetdüm

3. Libâs-ı sebzile ṣandum ki gelmiş seyr-i gülzâra

Iraḳdan servi gördüm ol ḳad-i bâlâya beňzetdüm

4. Dehânın nisbet itdüm **Rūḥīyâ** bir şekkeristâna

Dil u cân murġın iken ṭūṭī-i gūyâya beňzetdüm

293

Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ūlün

1. Sünbül diyü ol ṭurra-i ṭarrâra yapışdum

Bilmezlik ile veh ki düm-i mâra yapışdum

2. Uṣlanmaduġum ehl-i ḫıred bildiler andan

Kim silsile-i kâkül-i dildâra yapışdum

3. Gördüm dürişüp her kişi bir ḳulpa yapışdı
Ben dest-i sebū-yı ṭarab-âsâra yapışdum

4. Mestâne nola girdüm ise ḫalḳa-i żikre
Vardum bu bahâneyile kef-i yâra yapışdum

5. Endīşe-i ‘aşḳuň beni sevdâlara ṣaldı
Dünyâya gelüp ben de ‘aceb kâra yapışdum

72b

6. Feryâd u fiġân eyleyüp ol kâfir elinden
Mestâne ‘inân-ı şeh-i dīndâra yapışdum

7. Söyleşmemege baḥş-i ma’ârifde ‘adūyı
Güftâra gelüp defter-i eş’âra yapışdum

8. **Rūḥī** yapışanlar bu fenâ dâra yaňıldı
Ben dârdan el çekdüm u deyyâra yapışdum

294

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Göňülde şeb-çerâġ-ı baḥr-ı ‘aşḳ-ı yârdur dâġum
Belâ kânında la’l-i âteşīn-ruḫsârdur dâġum

2. Nola ger dâġdâr-ı ḫâl-i rūy-ı yâr ise sīnem
Biḥamdillah ki reşk-i nâfe-i tâtârdur dâġum

3. Senüň ey murġ-ı gülşen maḥzenü’l-esrâr ise ġoncan
Benüm de gül gibi bir maṭla’-ı envârdur dâġum

4. Seg-i bī-ḳâdr isem yâra pelengüm ‘ayn-ı a’dâya
Vücūdumda benek şeklinde yüz biň vardur dâġum

295

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Dehrde her bī-ser ü bī-pâda ġamdârâda gam
Bir ‘aceb ‘âlemdeyüz ednâda ġam a’lâda hem

2. Yârdan ‘âşıḳ melūl aġyâr ‘âşıḳdan helâk
İḳtiżâ-yı ‘aşḳ ile a’lâda ġam ednâda gam

3. Ḫ̆âh Ḫıżr u ḫ̆âh Mecnūn hep esīr-i derd-i ‘aşḳ
Böyle gelmişdür gider iḥyâda ġam mevtâda gam

4. Vaṣlda efkâr-ı hicr ü hicr-i ḫod ‘ayn-ı ‘aẕâb
‘Āşıḳ-ı bī-dil çeker ‘usrâda ġam yüsrâda gam

5. Bunda meyden bī-naṣīb anda riyâ senden ḫacil
Zâhid-i nâdân çeker dünyâda ‘uḳbâda gam

6. Ol dü-çeşm-i sâḥir u ol iki la’l-i nâbdan

73a

Ger ṣorarsaň **Rūḥiyâ** ‘Īsâda ġam Mūsâda gam

296

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Bir büte iẓhâr-ı ‘aşḳ itdüm vefâdâ aňladum
   Râzumı açdum yanında kendüme yâr aňladum

2. Ḫūblardan imtiyâz itdüm kemâl-i ḥüsnile
   ‘Āşıḳ-ı şūrīde ḥâlinden ḫaberdâr aňladum

3. Virmedüm cevr-i dil-âzârına aṣla iḫtimâl
   Göňlümi bend eyledüm zülfine dildâr aňladum

4. Bâver itdüm ḳavline güftârına ḳıldum ‘amel
   Raḥmsuz bir bī-emânı ehl-i iḳrâr aňladum

5. Öyle ṣandum kim cefâ semtine salik olmaya
   Ḫâṭırumda merḥamet cânibleri var aňladum

6. Bilmedüm varduḳca derdüm arturur hicrânile
   Ol cefâ-cūyı ṭabīb-i cân-ı bīmâr aňladum

7. Redd olursın bunca kim kūyından ey **Rūḥī** yine
Vazgelmezsin seni ġâyetde bī-‘âr aňladum

297

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ḫâteminde la’l ṣanmaň ol meh-i nâ-mihribânuň
‘Āşıḳın ḳurbân iderken ṣıçramış bir ḳaṭre ḳan

2. Sīne-i pür-sūzum üzre tâze tâze dâġlar
Micmer-i sūzânda yer yer ḳurṣ-ı ‘anberdür hemân

3. Sen mehi râm itmek ümmīdiyle şâhum yoluňa
Ḫayli dökildi ṣaçıldı eşk-i çeşm-i ḫūn-feşân

4. Hâle ile meh degül âhum oḳından ḫavf idüp
Bir siper almış ele altun göbeklü âsumân

5. Ṣanma **Rūḥī** râh-ı ‘aşḳuňda cihândan giçmeye
Ehl-i ‘aşḳa bir hüner midür meger terk-i cihân

73b

298

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Eşküň gibi ey dil ḳo yerüň ḫâk-ı der olsun
Ol çeşm-i siyehden saňa tek bir naẓar olsun

2. Meydân-ı vefâda ḳanı bī-pâk gezersin
Ṣabr eyle göñül ḫayl-i belâ ḥaber olsun

3. Cân virme didüm ‘aşḳa virüp oldı dil-efkâr
Söz ṭutmaduġiyçün ḳoya bundan beter olsun

4. Göz yaşı mey-i nâbı ciger başı kebâbı
‘Uşşâḳ arasında yemeler içmeler olsun

5. **Rūḥī** yime ġam ḫâk-ı reh oldıysa mekânuñ
Tek sözlerüñe yaşlar üstinde yer olsun

299

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Ezel naḳḳâşı ṭarḥ itmezden evvel cism u cân şeklin
Göñül ḫâṭırda naḳş itmişdi ol şūḫ-ı cihân şeklin

2. Dem-i maḥşerde dīdâruñla ḫoşdur gülşen-i bâḳī
Ḫudâ göstermesün sensüz baña ḥūr u cinân şeklin

3. Görüp Ferhâd-veş ṭaşdan ṭaşa çalınduġum bilsün
Çek ey hemdem der u dīvârına ben nâtüvân şeklin

4. Elüñde ölmege bīḫūde cân virmezmiş üftâdeñ
Görürmiş tīġ-i ‘aşḳuñda ḥayât-ı câvidân şeklin

5. Çekil ehl-i riyâdan pīr-i ‘aşḳa irmek isterseň
Uyan deccâla görmez mehdi-i ṣâḥib-zamân şeklin

74a

6. Tesellī bulmadı şeyḫu’l-ḥaremden ḫâṭır ey **Rūḥī**
Anuňçün görmege cân virürüz pīr-i muġân şeklin

7. Zemīn-i tengde söz söylemek ṭab’âzmâluḳdur
Diyen bu şi’ri gūyâ gösterüpdür imtiḥân şeklin

300

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Ġamzeň ṣaf-ı aġyâra ḳo şemşīr-zed olsun
Tīġ-ı müjenüň her biri bir ṣaf-şeklin olsun

2. Şâyed ideler ḳaṭ’-ı naẓar ol gül-i terden
Gelsün ḫaṭṭı aġyâr gözine diken olsun

3. Nūş eyleyelüm câm-ı ṣafâ-baḫşı yekâyek
Bir ben olayum bir daḫi ol sīm-ten olsun

4. Feryâd idüben gülşen kūyında ben aňın
Ġam-nâk olayum ben tek o gül-çehre şen olsun

5. Vaṣf eylesün ol la’l-i lebi her biri **Rūḥī**
Cân u dil iki ṭūṭi-i şeker-şiken olsun

301

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Açıldı defter-i ehl-i melâmet ḳayd olan gelsün
   Çekenler nâm ḳaydın gelmesün lâ-ḳayd olan gelsün

2. Göñüller saydına meydân-ı ḥüsne çıḳmış ol âfet
   Bu meydâna kemend-i zülf-i yâra ṣayd olan gelsün

3. Ḳadeḥ-nūş olmayanlar rindler bezminde neylerler
   Riyâ ṣıġmaz bu meclisde buña bī-şeyda olan gelsün

4. Egerçi 'âmdur pīr-i muġânuñ himmeti ammâ
   Virilmez ehl-i keyde feyż-i Ḥaḳḳ bī-keyd olan gelsün

5. Bugün yoḳlarmış ol şeh zümre-i 'uşşâḳın ey **Rūḥī**
   Açıldı defter-i ehl-i melâmet ḳayd olan gelsün

302

Mef'ûlü /mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ūlün

1. Rencīde olur aġladuġumçün siteminden
   Ammâ ḫaberi yoḳdil-i zâruñ eleminden

2. Geldi bu gice bezme ayaġile mey-i nâb
   Al virdi ṣafâ ḫayli dem itdük ḳademinden

74b

3. Da’vâ-yı maḥabbetde degül her kişi ṣâdıḳ
Ẕevḳ eyle göñül ‘âşıḳ iseñ derd ü ġamından

4. Kimlerle ‘aceb hemdem olur giceler ol mâh
Bir çâre olaydı ḫaber almaġa feminden

5. **Rūḥī** ile demlerdi ki söyleşmez idi yâr
Açıldı bugün bir iki sögdi kereminden

303

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Öykinürse nola ruḫsâruña ey ġonca-dehen
Bâġda ḫaylice nâzik geçinür berk-i semen

2. Gül iken dīde-i ‘uşşâḳa seni ḫâr eyler
Ġâfil olma güzelüm ḫaṭṭuña yüz virme iñen

3. Müya dönmekle tenüm ṣanma dönem ‘aşḳuñdan
Uyma a’dâ sözine anı ḫayâl eyleme sen

4. Nice ṣabr idelüm ey dost gel inṣâf eyle
Nedür ol müy-miyân u nedür ol sīm-beden

5. Bağrımuz ḫūn oluben gönlimüz elden gitdi

Rūḥīyâ neyleyelüm oldı olan gitdi giden

304

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Rūz-ı ḳıyâmette ki çıḳa gūrdan beden

Ervâḥa feyż-baḫş ola nūrdan beden

2. Ḥayfâ ki ḳalbüñi daḫi mermerden eylemiş

Ey bī-vefâ viren saña billūrdan beden

3. Pervâne-veş yanup yaḳılam ben revâ mıdur

Şem' ola bezm-i ġayra o kâfūrdan beden

4. Her yıl dıraḫt-ı gül gibi abdâla şarṭ olur

Gül-rīz ola cerâḥat-ı 'âşūrdan beden

5. **Rūḥī** 'aceb mi diñese bir dem gözüm yaşı

Āteş bıraḳdı cânuma ol nūrdan beden

305

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Ḫaṭṭı geldi daḫi ol lâle-'iẕârı severin

Aġlamaz degme belâdan dil-i zârı severin

75a

2. Nola râm itmege meyl itsem ol âhū çeşmi
Şâhbâzın ne ḳadar olsa şikârı severin

3. Gülüp gelse yine ‘âlemüň itsek yürüsek
Severin ḥaḳḳâ bu ki ben tâze bahârı severin

4. Olur aġyâra ḳaraňlıḳ ne ḳadar ‘ıyş itsek
Ey yüzi mâhum anuňçün şeb-i târı severin

5. Ġayra ḳılsun ne cefâ ḳılsa ki ben ey **Rūḥī**
Şâ’irin mihr ü vefâ idici yârı severin

306

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Sebze-i nev-ḫīze ṣanma baş eger âhū-yı Çīn
Eyler ey meh nergis-i mestüň görüp ser-ber-zemīn

2. Yâd-ı ḳadd u ‘ârıżuňla eylesem gülşende âh
Ditrer ey gül-çehre yapraḳ gibi serv u yâsemin

3. Ḥüsnüň şem’ olmayaydı ḳıpḳızıl dīvânesi
Ehl-i meclis pâyına urmazdı bend-i âhenīn

4. **Rūḥīyâ** Mecnūnluġum yolında taḥḳīḳ itmedi

İtmeyince ol gözi âhū beni ṣaḥrâ-nişīn

307

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Ġamuňdan derde düşdüm ḥâlüme bir raḥ ḳılmazsın

Esīrüň derd-mendüň olduġum gūyâ ki bilmezsin

2. Gidersin kūy-ı ġayra yol yaňıldum diyü söylersin

Benüm yanuma ammâ hīç bir kere yaklaşmazsın

3. Görürsün reh-güẕâruňda beni üftâde vü nâlân

Ḫırâmânī giçersin gözlerüm yaşını silmezsin

4. Ṭutalum biz ġam-ı hicrânla dil-tengüz ammâ sen

Neden ey ġonca-i nev-reste gülmezsin açılmazsın

5. İşidüp nâlemi kūyuňda dirmişsin ki kimdür bu

Ne lâzım ṣormaḳ ey meh **Rūḥī**-i şeydâyı bilmezsin

75b

308

Mefâ'îlün /fe'ilâtün /mefâ'îlün / fe'ilün

1. Cemâl-i yâruň eger görmeseň tecellâ sen

Maḳam-ı 'aşḳda Mūsī iseň de a'mâsın

2. Ṣafâ-yı mülk-i beḳâya irem diyen ‘ârif
Bu ḳâr-ḫânede almaḳ gerek tesellâsın

3. Metâvaṣldan olmışdı Ḳays müstaġnī
Ne yana baḳsa gördi cemâl-i Leylâsın

4. Ṣafâ-yı ‘aşḳa düşüp giçdi cümleden göñlüm
Ġamuñla itmedeyüz ‘âlemüñ temâşâsın

5. Belâ-yı firḳatile **Rūḥī** ḫâḳ olup gideyor
Zamânenüñ görüñ ehl-i dile ta’addâsın

309

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Nice bir neşve-i ṣaḥbâyile ḳâlḳar düşesin
Cehd ḳıl cehd ki feyż-i Ḥaḳḳa maẓhar düşesin

2. Reng-i rū ḫâṣıl ider deyü meye aldanma
Bir işi itme ḥabībüm ki ṣoñı ter düşesin

3. Ne ṣafâdur mey içüp açıla gül gül dildâr
Ḥâlet-i ‘aşḳile sen pâyına aġlar düşesin

4. Yoḳ nihâyet elem-i dehre hemân çâre odur
Varasın kūşe-i meyḫânede ebter düşesin

5. Yâr ḫaṭṭıyla nihân eyledi çarh-ı dikkatin

Nitsün ey **Rūḥī**-i şeydâ seni ḳorḳar düşesin

310

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Ruḫ-ı dildârınuñ eṭrâfını almış zülfin

Beñzer ol bâġa ki sünbüller ile olmış zeyn

2. 'Ālemi ṭutdı yine ḳanlu yaşum ḳorḳum odur

Yârile bu çıḳası göz bizi eyler mâbeyn

3. Gözlerüm aġlamadan çıḳdı ḳıyâs itmeñ kim

Câmi'-i 'aşḳ-ı cebīnümde çıḳardum iki 'ayn

4. Başumı kesse o ḫulḳı ḥasen âh itme diyü

Yüz sürüp ayaġı ṭozına diyem vâh Ḥüseyn

5. Borcımuz yolına cân virmek idi ey **Rūḥī**

76a

Şükr kim devlet-i 'aşḳında edâ oldı bu deyn

311

Mef'ûlü /mefâ'îlün / mef'ūlü / mefâ'ilün

1. Câm-ı ġamuñı tenhâ inṣâf mı cân çeksün

Aġyâra da ṣun ol da bir nice zamân çeksün

2. Cânın ṣaḳınan ṣanma cânâna ire ey dil
Sūd isteyen üftâde bu yolda ziyân çeksün

3. Aġyârı ġamı la’lin eň ṣoňra helâk eyler
Sen yârile sâġar çek aġyârı ḳo cân çeksün

4. Görmiş ki ḳabūl itmez hicrân elemin aġyâr
Ben ẖastayı yâd idüp dimiş ki fulân çeksün

5. Ger çekmemek isterseň acısını ey **Rūḥī**
Sīneňdeki peykânı ol ḳaşı kemân çeksün

312

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Şu’le-i şem’ şeb-efrūz üzre gūyâ ol duẖân
Bir siyâh otaġadur altunla dutulmışlar hemân

2. Ḥüsnüňe mâyillenüp bir sūz ışıldatmış gibi
Şem’-i bezmüň ser-fürū ḳılduġı budur her zamân

3. Eşk-i çeşmim üzre dir âh-ı şerer-bârum gören
Baş çıḳarmış baḥrdan bir ejder-i âteş-feşân

4. Nâr-ı âhumdan mezârum üstine dikdüm ‘alem
Ehl-i sūz olduġuma ‘âlemde ḳodum bir nişân

5. **Rūḥiyâ** çarḫa çekilmiş âh-ı âteş-bârumuň

Ejder-i âteş-feşânıdur degüldür kehkeşân

313

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Devr-i la'luňda bize mâni' olan sâġardan

Ola maḥrūm umaruz rūz-ı cezâ kevṯerden

2. Ḳande varsaḳ buluruz anda raḳīb-i dīvi

Ya iner gökden o iblīs çıḳar yâ yerden

3. Reh-i 'aşḳuňda şeh-i baḥr u bere baş egmez

Ẕevḳ alan kimse leb-i ḫuşkile çeşm-i terden

4. Yâr gülzâra gelürmiş bugün ey bâd-ı sabâ

Eyle ferş-i rehini berk-i gül-i aḥmerden

76b

5. Ḫalḳa-i zülfine meyl itme iňen ey **Rūḥī**

Çarḫ-ı kec-rev geçürür ṣonra seni çenberden

314

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Nice bir ḳatlüme hicrânuňı ta'yīn idesin

Ġayrı şâd itmekle maḥża beni ġamgīn idesin

2. Nice bir ġamze-i ġammâza virüp ruḫṣat-ı nâz
Ġâret-i memleket-i ‘aḳl u dil dīn idesin

3. Ey ḫoş ol vaḳt ki mestâne olup germ-i ‘inân
Geh ḫam-ı kâkülüňi ḳaşuňı çīn idesin

4. Nice bir ḳılmaġa bülbüllerüňi reng-peẕīr
Açılup ġayrılara nükte-i rengīn idesin

5. Rişte-i cânumı engüştüňe ṣardum ola kim
Göricek rişte‌i yâd-ı dil-i miskīn idesin

6. Benem ol ṭūṭī-i gūyâ ki hüner-âvârem eger
Günde biň kez dehen-i talḫumı şīrīn idesin

7. Eyleyüp tecrübe bir bir suḫan-ı aġyârı
Dostum bir gün ola **Rūḥiye** taḥsīn idesin

315

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Bir şeme irmeyince şemīm-i viṣâlden
‘Āşıḳ şükufte-ḫâṭır olur mı şimâlden

2. Yegdür zamânede Cem-vaḳt olmadan baňa
İçmek segân-ı kūyuň ile bir sifâlden

3. Bezm-i cihânda ehl-i ṣafâdan nişâne yoḳ
Sâḳī getür piyâlei öldük melâlden

4. Sevḳ eyle yâri gülşene ey bâġbân ki serv
Görsün ḫırâm ṭarzını ol nev-nihâlden

5. Dil bir hevâya düşdi ki yanında **Rūḥīyâ**
Bâd-ı bahâr dem uramaz i'tidâlden

316

Mefâ'îlün/ fe'ilâtün / mefâ'îlün / fe'ilün

1. Yoluňda 'aşḳuň ile derd-nâk olup giderin
Hevâ-yı Ka'be-i kuyuňla ḫâk olup giderin

77a

2. Gelür bir dahi ḫançerlerin anı vir imiş
Bu luṭf ümīdi ile sīne-çâk olup giderin

3. Helâkı olmayana işiginde yer yoġimiş
Bu sözi işideli ben helâk olup giderin

4. Ḫulūs-ı ḳalbile ma'mūr olam meger yarın
Bugün ḫarâb-ı nem-i âb-nâk olup giderin

5. Kemend-i zülfine dil-beste oldum ey **Rūḥī**
Esīr-i silsile-i 'aşḳ-ı pâk olup giderin

317

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Senden ayruya düşerse dil u cân ḳân olsun
   Bu cihân ḫūbları hep saña ḳurbân olsun

2. Olmayan seyrüňe ḳâni’ senüň ey mihr-i münīr
   ‘Ömri olduḳca esīr-i ġam-ı hicrân olsun

3. Nice bir ġayra vefâ eyleyesin ey ẓâlim
   İşimüz niceye dek nâle vü efġân olsun

4. ‘Ālemi ḳırdı o kâfir meded Allah meded
   Göňline merḥametüň ṣal ki müselmân olsun

5. Kim ḳaçar yoluňa cân virmeden ey rūḥ-ı revâ
   Tek hemân Rūḥī dil-ḥastaya fermân olsun

318

Fe’ilâtün /mefâ’îlün / fe’ilün

1. Alup ibrīḳ-ı vaḥdetile vużū
   Diyelüm lâilâhe illâ hū

2. ‘Aşḳ medhuşu bâdeyi neyler
   Meste lâzım gül bilürsün sū

3. Hīç bilürsin ki bezmde def u ney
Nedür ey zâhid-i melâmet-gū

4. “Vaḥdehu lâşerikeleh”dur o
“Leyse fiddâre ġayruhu”dur o

5. Göňlümi çeşm-i mestiň itdi şikâr
Şīri kim gördi ṣayd ide âhū

77b

6. İtdi **Rūḥī** diyâr-ı vaḥdete ‘azm
Hele bunda ḳalanlara yâ hū

319

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Çâk ḳīl sīneňi kim mah-ı muḥarremdür bu
Ey göňül âh u fiġân eyle ki mâtemdür bu

2. Dökdiler ẖâka bu dem Āl-i Resūluň ḳanın
Aġla ey dīde ki ḳan aġlayacaḳ demdür bu

3. Beňzemez ġayra ġam-ı vaḳı’a-i ḳatl-i Ḥüseyn
Nâr-ı ḥasretle göňüller yaḳıcı ġamdur bu

4. Aňup ol vâḳı’ayı aġlamayan bī-derde
Dir melekler ne ‘aceb seng-dil âdemdür bu

5. Bedenüň dâġ-ı siyehlerle siyeh-pūş eyle

Rūḥīyâ ḳaralara gir dem-i mâtemdür bu

320

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. İtdürür mâh-ı neve ol ṭâḳ-ı ebrū ser-fürū

Ḳıldurur ḫurşīde ol âyīne-i rū ser-fürū

2. Cūdâ ʻaks-i ḳadd şimşâduň degüldür servdür

Eylemişdür ḳaddüňe ey serv-i dil-cū ser-fürū

3. Ḫaṭṭı sebzüňden ey gül-ruḫ nümūne olmasa

Eylemezdi sebze-i nev-ḫīze âhū ser-fürū

4. Zülfüňüň serkeşlügin ʻarż itdi gülşende ṣabâ

Ey ṣaçı sünbül yanında itdi şebboy ser-fürū

5. **Rūḥiyâ** şi'rüň meger efsūnludur kim eylemiş

Ṭab'-ı sâḥir-pīşüňe her çeşm-i câdū ser-fürū

321

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Dâġ urdı bülbüle çünkim bahâr-ı nev

Sen de nev eyle ʻaşḳuňı ṭut ya'ni yâr-ı nev

78a

2. Terk itdi yâr köhnesini lâle-ḫaddimüz
Beňzer ki ḥâṣıl eyledi bir dâġdâr-ı nev

3. Çün mülk-i ḥüsne pâdişeh olduň vefâlar it
‘Ādet budur ‘adâlet ider şehriyâr-ı nev

4. Terk-i şarâba çâre mi vardur ‘alel’-ḫuṣūṣ
Rūz-ı nev ola mevsim-i nev rūzgâr-ı nev

5. Ol ṣadr-ı hezar kadrına bu bâġ-ı köhnede
Her gün nihâl-ı luṭfı virür berk ü riya nev

6. Sâl-ı nev oldı ṣâdr-ı felek-ḳadrdan nola
Bulsam bu şi’r-i dil-keşile ağyar nev

7. Eksüklügini ṭutmaġa dehrüň degül hilâl
Vaż’ itdi ‘adli muḥtesibi bir ‘ıyâr-ı nev

8. Devr-i teselsül ile ṭulū’u ġurūb-ı mihr
Tâ ẓâhir ide dehrde ley ü nehâr-ı nev

9. Luṭf’ı bahârı mezra’-ı ḫâṭırda **Ruhiya**
Her gün başına bitüre bir sebze-zâr-ı nev

322

Mütefâ'ilün / fe'ūlün / mütefâ'ilün / fe'ūlün

1. Beni kim sever dimişsin ne sitem ne cevrdür bu
   Seni sevmeyen de var mı meger ey büt-i cefâ-cū

2. Ġam-ı hicr olur mı âḥir o güni görür miyüz kim
   İre göňlimüz ṣafâya göre gözlerimüz uyḳu

3. Didiler dü çeşm-i yâra ne dimek olur didüm ben
   İki nergis iki bâdâm iki sâḥir iki âhū

4. Acıň o bī-kese kim ola yârı ġayra mâyil
   Ol esīre raḥm idüň kim düşe sevdüginden ayru

5. Bizi zühd ṣanma **Rūḥī** yüri bezm-i 'aşḳâ gir gör
   Nice pârsâ oturmış kimi hây dir kimi hū

323

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Söyleşmedi bizümile henüz o mâh-rū
   Bilmem miyân-ı ḫalḳa neden düşdi güft ü gū

2. Ẕevḳ-i viṣâluň içün ider cân u dil cedel
   Müşkil budur ki irmez o ẕevḳe ne o ne bu

3. Ḳan aġla ey göňül ki ḫalâṣa mecâl yoḳ

Ālâm-ı hicr üstimüze itdiler ġulū

78b

4. Bulmazdı cân sarâyına derd-i ecel duḫūl

Tīrüň eger öňine düşüp açmasa ḳapu

5. Çünkim bulur piyâle-i ser ‘âḳībet şikest

Lâyıḳ budur ki gitmeye elden ser-i sebū

6. Hīç ṣaḳlama ki ḫalḳı nice zülfüň öldürür

Hep ṭuyduḳ açdılar bize ol sırrı mū-be-mū

7. La’liyle mū-miyânına el urdılar diyü

Rūḥī ṭurur fiġânlar ider ne o var ne bu

324

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Buňa ‘ârıż dimek olmaz gül-i âl ancaḳ bu

Baḳanuň ‘aḳlı gider özge cemâl ancaḳ bu

2. Şu’arâ ḳaddüňe şimşâd dimekden ne biter

Meyve-i nâz biter tâze nihâl ancaḳ bu

3. İrseler vaṣluňa emr olsa didüm ‘uşşâḳa

Gülüp ol şūḫ didi emr-i muḥâl ancaḳ bu

4. Suḫan-ı dūzeḫ u cennet nice bir ey vaiz
Ḥâlden söyle sözüň var ise ḳâl ancaḳ bu

5. Saflıkda buna benzer kanı bir nazm-ı latif
Ruhiya şiir degil ab-ı zülal ancak bu

325

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Bildirür düşkinluġın ol serv-i gül-ruḫsâra ṣu
Yüz sürüp girer anuňçün her seḥer gülzâra ṣu

2. Mevc ṣanmaň ki buruşmış çehresi bir pīrdür
Çoḳ yaşamışdur cihânda neylesün bīçâre ṣu

3. O çıḳarmaz kūh-ı 'aşḳuňda delü gönlüm gibi
Dostum ursun gerekse başını ṭaşlara ṣu

4. Reşkden ḳan içirür ezhâra ṣaḥn-ı bâġda
Ṣubḥ-dem kim 'aks-i la'luňla girer gülzâra ṣu

5. **Rūḥīyâ** bir nice gün kim eyledüm meşk-ı cünūn
Baḳa baḳa ḫaṭṭına indi gözümden ḳara ṣu

79a

326

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḳaddüňe irmek umar dil ne temennâdur bu
   İremez kimse buňa ‘âlem-i bâlâdur bu

2. Dil-i şūrīdeyi men’ itme ruḫuň seyrinden
   Gül-i ra’nâ ise ol bülbül-i şeydâdur bu

3. Va’de-i vaṣluňı ferdâya ṣalarsın nice bir
   Ṣabrımuz ḳalmadı ey şūḫ ne ferdâdur bu

4. Doyamaz kimse tecellâ-yı cemâl-ı yâra
   Özge ḥal özge cemâl özge temâşâdur bu

5. İstemezsin ḳoyasın bir dem elüňden zülfin
   Ḳoya ey **Rūḥī**-i şūrīde ne sevdâdur bu

327

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Gül gitdi ise sâġar-ı ṣaḥbâ elimüzde
   Bâġ olmaz ise dâmen-i ṣaḥrâ elimüzde

2. Seyr itmedeyüz şâhid-i maḳṣūd cemâlin
   Sâġar gibi mir’ât-ı mücellâ elimüzde

3. Mâḥiyyetini cümleden a’lâ bilürüz biz
Zîrâ büyüdi ol meh-i ġarrâ elimüzde

4. Ḳâtillerimüzden dehenüň gerçi görinmez
Câna hele ol zülfi muṭarrâ elimüzde

5. **Rūḥī** dil-i vîrâneden biň genc-i güher var
Ṣarf itmege bir ḥutbe yoḳ ammâ elimüzde

328

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Zâhid aldıysa nola ṣubḥ-i mercânı ele
Alalum biz daḫi câm-ı güher-efşânı ele

2. Yâr elinden güher-i câmı ne gam alsa raḳīb
Diyu beňzer getüre mihr-i Süleymânı ele

3. Ḳurtaram dir etegin ḫârdan ol tâze gülüň
Ġam degül bülbül-i dil virse girîbânı ele

4. Olayım ḳoň beni pâmâl-ı reh-i miḥnet-i yâr
Yar tenüm nak ola yahud gire dâmânı ele

79b

5. Ey ḳılan **Rūḥīye** ḳahr ile naẓar bir gün ola
Cân virüp arayasın girmeye dîvânı ele

329

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Düşe dirseň güher-i dīde-i giryânı ele
   Ey felek ṭurma ġubârda cânânı ele

2. Tâzelük ‘arż idüp öykinmiş o gül-ruẖsâra
   Bâġa varsam biraz alsam gül-i ẖandânı ele

3. Zülfi zencīrine dīvâne geçermiş aġyâr
   Olmaz isem hele rüsvây ideyin anı ele

4. Yâr odur ẖâṭır-ı aġyâr-ı dil-âzârı yıḳup
   Ala luṭfile dil-i ‘âşıḳ-ı nâlânı ele

5. Dâmenin ṭutmaġa sa’y eyler imiş ol servüň
   Birgün ammâ virür aġyâr girībânı ele

6. Ol iki sâ’id-i sīmīne ne dirsin **Rūḥī**
   Ṭutalum beňzedesin pençe-i mercânı ele

330

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḫalḳuň kimisi gül gibi ḳat ḳat libâsda
   Egnine kimi giymege bulmaz palâsda

2. Erbâb-ı faḳr u faḳa vü ehl-i ġınâ ki var
Dergâh-i Ḥaḳda her biri bir iltimâsda

3. Maḳbūl-ı Ḥaḳ odur ki bulup faḳrdan ṣafâ
Ṣıdḳ ile muttaṣıl ola şükr ü sipâsda

4. Meyl itmese şarâba nola göñli zâhidüñ
Āyīneden ṣafâ gider olınca pâsda

5. **Rūḥī** vücūduñ âḫir olur ḳūt-ı mar u mūr
Ger aṭlas içre ṣaḳla anı ger palâsda

331

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Geşt idüp 'âlemi cennet diyü düşdüñ Şâma
Āh kim murġ-ı dil-i zârı düşürdüñ dâma

2. Gülüp açılmada her kūşede yüz ġonca-i ter
Her ser-i râhda biñ serv-i ṭavīl ilḳâma

80a

3. Dil ṭaleb-kâr-ı ṣafâ giyse tehī ḳorḳum odur
Ki ne destâr ḳala başda ne tende câme

4. Baḫtiyâr olmayıcaḳ ma'rifet ışşı itmez
Ṭutalum kim ola 'aṣrında kişi 'allâme

5. Terk idüp ‘uzleti ḳıldı ṭaleb-i ‘izzet ü câh
Dil-i nâ-puḫte bizi ṣaldı ḫayâl-ı ḫâma

6. Düşmesin ġayret-i aḳrân ile ṭūl-ı emel
Degmez ol ṭūl-ı emel çekdügimüz âlâma

7. **Rūḥīyâ** ‘âlem-i fânīde odur ‘ârif kim
Vire destârı külâha çuḫayı iḥrâma

332

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Vaḳt irdi ki gün cilve ḳıla burc-ı ḥamelde
Yer yer gül-i maḳṣūd açıla şâh-ı emelde

2. Buluşmaġa bülbül-i şeydâya tehī-dest
Bir nice yeşil yapraġı var ġoncanuň elde

3. Aġyâr ile seyr eyleme inṣâf degül kim
Firḳât bizi bend ide ḫuşūşâ bu maḥalde

4. Üftâdesinüň göňlin alup merḥamet itse
Ḥüsnile ġurūr itmese ḫulḳ olsa güzelde

5. Ḫallâḳ-ı ma’ânī olalı ṭâb’uňa **Rūḥī**
Peyrevlik iderler şu’arâ ṭarz-ı ġazelde

333

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Yâr isterin ki bezmüme her dem ḳadem baṣa
   Aġyârı reşkden ġam u derd u elem baṣa

2. Görmek raḳībsüz seni luṭf-ı ʿaẕīmdür
   Cehd eyle bir iş itme ki luṭfı sitem baṣa

3. İḥtimâli ḳo vücūdını ḥakk idelüm hemân
   Yüzden çıkup ḫaṭuň ne revâdur harem baṣa

4. Lâyıḳ mıdur ki sen şeh-i mülk-i cemâl iken
   Devrüňde mübtelâları ḫaylı elem baṣa

5. Mest oldı bezm-i ʿaşḳda dil benīm cür'adan
   Gel gör belâyı ṭolular ol ġonca-fem baṣa

80b

6. Teşḫīṣ yoḳ zamânede yoḫsa bu ṭab'ile
   Rūḥī gerekdi firḳat-ı sipihre ḳadem baṣa

7. ʿĀlem-pesend olur varaḳ-ı naẓmuma eger
   Mühr-i ḳabūlü o ḫˇâce-i müşkīn-raḳam baṣa

8. Baġdâduň âb u rūyı Ḥarīrī ki cân virür
   Bezmine pâ ʿuṭârid-i zerīn-ḳalem baṣa

334

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Nice bir tīr-i maḥabbetle göñül yaralana
   Nice bir ẖançer-i miḥnetle ciger paralana

2. Rişte-i cân şu ḳadar pür-girih olmışdur kim
   Girihin açmaġa yoḳ çâre meger paralana

3. Ḥüsn meydânına meh-rūları ḳılmış da’vet
   Gül gibi ister o nev-reste bugün aralana

4. Nice bir fikr-i ẖaṭuñla idelüm meşk-i cünūn
   Nice bir kâġıẕ-ı meşki gibi dil ḳaralana

5. Nice bir derdine dermân idesin aġyâruñ
   Nice bir **Rūḥī**-i şī-kes saña bīçârelene

335

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Çıḳdı evden o sehī-ḳad kemer-i zer belde
   Gül gibi neşve-i mey başında vü ẖançer belde

2. Ġayr irmez saña ṭaḳınsa eger yüz ẖançer
   Ḫançer-i nâz yaraşmaz güzelüm her belde

3. Tīġ u ḫançer ne ṭurur zer kemerüňde dimezüz
Bilürüz yol kesiciler olur ekşer belde

4. Bir büt-i sīm-tenüň küştesiyüz kim götürür
Gâh zer ḫançer u geh tīġ-ı mücevher belde

5. Ehl-i bezmüň nic'olur ḥâli 'aceb ey **Rūḥī**
Gele ol şūḫ-ı cihân meclise ḫançer belde

336

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Ṣanma hicrüňle yanan 'uşşâḳa a'dâ yaḳlaşa
Ḫâr u ḫas ey ġonca-i ra'nâ ṭayanmaz âteşe

81a

2. Câna zaḫm urmaḳsa ḳaṣduň tīr-i müjgânuň yeter
Ey ḳaşı yâ el urup ṭurmaḳ ne lazım terkeşe

3. Yūsuf-ı Mıṣır-ı melâḥatdur bugün ol sīm-ten
Kim anı virmez bütün dünyâda ḳardeş ḳardeşe

4. Ḳılmayup raġbet ṣatardı bir ṣınıḳ peymâneye
Virseler faraża bütün dünyâyı rind-i mey-keşe

5. Yine ey **Rūḥī** gözüň nem-nâk u sīneň çâkdur
Ġalibâ üftâde olmışsın yine bir meh-veşe

337

Mütefâ'ilün / fe'ülün / mütefâ'ilün / fe'ülün

1. Ġamuň itdi cânı hasta elemüň şikeste
   Nola olsa firḳatuňda sözimüz şikeste beste

2. Gele seyr-i bâġa şâyed diyü özleyüp ḳudūmüň
   Dökilüp yatur yoluňda gül ü lâle deste deste

3. Nice yıldur olmalıdur daḫi bir selâma lâyıḳ
   Ḳapuňa gelüp gidenler baḳa çâk u ser şikeste

4. Bizi ṣaldı yâr gözden yine ḳılmaḳ ister ey dil
   Seni zülfi gibi beste beni çeşmi gibi ḫasta

5. Eyü söz diler ki **Rūḥī** anı naẓm ide 'aceb mi
   Ṭoḳınursa gūş-ı ehl-i dile şi'ri ceste ceste

338

Mefâ'īlün / mefâ'īlün / mefâ'īlün / mefâ'īlün

1. O baḫtum yoḳ ki râhm idüp beni kūyuňa yâr eylete
   Meger ḫâk olam o kūya ġubârum rüzgâr eylete

2. Eyü basmak ne mümkin bezm ü yara kimde ṭâḳat var
   Meger şevḳ-ı maḥabbet ceẕb idüp bī-iḫtiyâr eylete

3. Bir iki ṣayd ile dönmez ġazâlum ṣayd-gâhdan
Çıkup meydân-ı ḥüsne günde ister biň şikâr eylete

4. Muḳīm-i kūy-ı dildâruz bize gülzârı vaṣf itme
Bihişt olursa gitmek yog meger ol gül-‘īẕâr eylete

5. Olınca güllerin derdüň suḫan gülzâruň **Rūḥī**
Gelen min-ba’d o gülzâra meger ḫâşâk u ḫâr eylete

81b

339

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ehl-i ‘terkiň münkirin ṣorduḳda bir Bektâşiye
Didi câhildür eger tercīde yazsa ḥâşiye

2. Ḫâr-ı keff u pâyını deşt-i belâda çekmeyen
Ḳays-ı nâ-şâduň eli degmezdi başın ḳaşıya

3. Naḳl idüp bu beyti Manṣūr-ı refī’u’l-ḳadrdan
Merḳadı üstinde taḥrīr eylemişler kâşiye

4. Ser-firâz-ı ‘aṣr iken ‘âlemde alurdum seri
Sır virür elbet açan sırr-ı Ḫudâyı nâşiye

5. Mest-i câm-ı şevḳ iderler anı kim **Rūḥī** gibi
Nice yıl pīr-i ḫarâbâtuň şarâbın ṭaşıya

340

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Bezm-gâh-ı ḥamele neyyir-i a’ẓam girse
   Seyre çıḳsaḳ ele bir sâḳi-i ḫoş-dem girse

2. Ruḫ-ı maḳṣūdı saña gül gibi seyr itdürsem
   Nev-bahâr olsa ele âyine-i Cem girse

3. Cengimüz zâhidile cennet-i kūyuň durur
   Bizi ṣulḥ eylese mâbeyne bir âdem girse

4. Mihr idüp ġayrılara ḳanma girdüklerini
   Hep ḥelâl eyleridüm ḳoynuma bir dem girse

5. Dil tehī-destdür ammâ şu ḳadar himmeti var
   Ki yapışır eline dâmen-i ḫâtem girse

6. ‘Aşḳ vâdīleri **Rūḥī** nice ṭayy olsun kim
   Baş ḳurtarımaz o vâdīlere Rüstem girse

341

Mefâ’îlü / fâ’ilâtü / mefâ’ilü / fâ’ilün

1. Ḳılmaz girçe naẓar ehl-i fâḳaya
   Cân virür i’tibâr ile ammâ ‘alâḳaya

2. Aġyârile ṣafâ virüp sīne sīneye

Ben ‘arż-ı mihr idince olur yaḳa yaḳaya

3. Leylâ yolında ḫâkile âlūdedür diyü

Yüzler sürürdi Ḳays kef-i pây-ı nâḳaya

4. Baş egmez oldı efser-i hurşid çarḫa şem’

Bezmüňde mâlik olalı zerrīn oṭâḳaya

82a

5. Ehliyyet olsa sende ger çarḫ-ı bī-temīz

Rūḥī bu deňlü düşmez idi faḳr u fâḳaya

342

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Ḥayâl-ı câm la’luň baġlayaldan naḳṣ ḫâṭırda

Ḥaḳīḳat neşvesin bulduḳ dil-i deryâ-müeṣṣirde

2. Nola geldüňse ṣoňa kendüňi kem ṣanma Yūsufdan

Ki bir evvelde ġonca mu’teberdür bir de âḫirde

3. Olurlar mıydı başdan münkir-i keyfiyet-i ṣaḥbâ

Ṣafâ-yı bâṭın olsaydı eger erbâb-ı ẓâhirde

4. Ser-i kūyunda yâruň secde ḳılsam küfre ḥaml itme

Ḫudâ ḥâżırdur ey ṣufī bilürsin çünki her yirde

5. Kelâmuň ḥâlet-efżâ olduġından şüphe yoḳ **Rūḥī**

Bi-şart an ki taḳlīd olmasa ḥâl olsa şâ'irde

343

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Nedür eksüklügimüz bunca cefâ vü cevre

Ki getürdüň bizi Yârab bu muḫâlif devre

2. Yere mi geçdi muhabbet ki sitem-dīdelerüň

Yetdi dūd-ı dili âfâḳa yeter yoḳ ġavre

3. Rıḥneler geçdi şüreyyâya felekde âhum

Ḳanlar aġlatdı yaşum taḫt-ı şerâda şevre

4. Nūr u nevr ile firâḳuňda pür olsa yer u gök

Ne gözüm nūra baḳar gökde ne yerde nevre

5. Râsıtı ol gün olur ehl-i 'gâzaya dūzeḫ

Ola bir yerde ki nâdân otura çep çevre

6. Āḫir-ı kârcu tefrīke düşer terkībüň

Sâḳiyâ ṭurma getür câm-ı şarâb-ı devre

7. Sâlik olduň yine bir ṭarz-ı neve ey **Rūḥī**

Āferīn aňa ki peyrevlük ide bu ṭavr

344

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḫalḳa kīn eyleme var ise belâġat sende
   Seni ḳadḥ ideni sen medḥile ḳl şermende

82b

2. Kimseye aġlama ḥâluň baňa raḥm eyle diyü
   Cehd ḳıl eylemesün üstüňe ‘âlem ḫande

3. Ehl-i ‘irfanile ḳülḫanda geçinmek yegdür
   Cühelâile ṣafâ eylemeden gülşende

4. Pest ider ḳadrini âḫir kişinüň serkeşlük
   Ser-firâz ola o ‘ârif ki ola efgende

5. Sâkin-i künc-i tevekkül olıgör ey **Rūḥī**
   Nefs içün ‘ârif câhile olmaz bende

345

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Mâyilüz duḫter-i rez ṣoḥbetine girmez ele
   Sâḳīyâ hū çekelüm şâyed ayaġile gele

2. Nola rez-duḫterine mâyil olursa dil u cân
   Meyl ider cân u göňülden kim olursa güzele

3. Gerçi var dest-i maḥabbetde nice çeşmi ġazâl
Sensin ammâ güzelüm lâyıḳ olan bu ġazele

4. Reh-i miḥnetde eger sâye-ṣafvet pâmâluz
Senüñ üftâdeñüz ey serv-i ser-efrâz hele

5. Baḳışından saňadur ḳaṣdı hemân ey **Rūḥī**
Yine almış ḳılıcın ġamze-i ẖūn-rīzi ele

346

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Gördi kūyuňda dil-i zâruň başın ṭaş üstine
Ṣubḥa dek ḳan aġladı bu çeşm-i ẖūn-pâş üstine

2. Ḥat idersin 'âşıḳ-ı zâruň yanup yaḳılasın
Dağlar yaḳmaḳ degül mi didügüňbaş üstine

3. Nefret eyler mū-miyânın ḳocmadan meh-rūlaruň
Ya'ni ḳıl ḳondurmaz ol ṣūfī-i ḳallâş üstine

4. Nola dönse üstüme ṣaḥrâ-yı ġamda girdibâd
Şimdi mi döndi meger yoldaş yoldaş üstine

5. 'Āşıḳ-ı ṣâdıḳ dinilse yaraşur **Rūḥīye** kim
Nice yıllar baş ḳodı kūyuňda bir ṭaş üstine

83a

347

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Yanımda gerçi yoḳ sâyemden özge rūz-ı miḥnetde
Belâ bu kim o da ṭâḳat getürmez şâm-ı firḳatde

2. Ruḫuň zülfüňde pinhân u göňül sâyeňde ser-gerdân
Nitekim şem' fânūs içre vü pervâne ẓulmetde

3. Hele ey meh bu deňlü ḳadrile ser-çeşme-i ḫurşīd
Degüldür pâyuňa ṣu ḳoyulmaġa lâyıḳ leṭâfetde

348

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Felek ger mâlik olmış ṭatlum bir zer-nişân ṭasa
Ne beňzer meh saňa sen şah-ı vaḳt ol bir siyeh kâse

2. Ġam-ı la'luňla çeşmi 'âşıḳuň geh yaş döker geh ḳan
Gözüm nūrı yoluňda kim baḳar yâḳūt u elmasa

3. Naẓar bir ṣayḳal-ı behcet-feżâdur ḳadrini bil kim
Yıḳılmaz ṣoňra mir'ât-ı cemâluň yüz ṭutar pasa

4. İçüp biň nazile kaküli perīşân-ı sīne-çâk olduň
Kimi sevdâya düşdi ehl-i bezmüň kimi vesvâsa

349

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Biz tâze dâġ yaḳdı bugün yâr sīneye
   Mühr urdı geldi kendü eliyle ḫazīneye

2. Dâġum ḳârası üzre degül ḳaṭre ḳaṭre ḳan
   Mercân durur ki zīb virür her 'anberīneye

3. Çeşmümde ḳanlu yaşumı gören bi'aynihi
   Engür mey ḳonıldı ṣanur âb-gīneye

4. Dilde viṣâlı fikrini buldı sevindi cân
   Müflis gibi ki ṣataşa nâgeh defīneye

83b

5. Çeşmi dile ḫadengini gönderse **Rūḥīyâ**
   Beňzer ki o kâfire ki oḳ atar Medīneye

350

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Evvel egerçi göňlimü alduň vefâyile
   Ammâ ki ṣoňra yerlere çalduň cefâyile

2. Bezm-i belâda biz çekelim derd-i hicrini
   Sen 'ıyş u 'işret ile çemende ṣafâyile

3. Āh u sirişküm ile ser-i kūyun ey melek
Bir kūşedür ki aňılup âb u hevâ ile

4. Lâle-i dâġ maḥabbettür pür-ḥūnumuz
Yâr şevrânı taksın kuşe-i destâr ki

5. ‘Ayb itme âh u nâlemi kim deyr u ḫânḳâh
Devr-i lebüňde ṭopṭoludur hūy u hâ ile

6. Yüz biň esīr var ki ümīd-i vefâ ider
Bir yâr neylesün bu ḳadar mübtelâ ile

7. Ḫaṭ gülmeyince gül yüzine öpmedüň lebin
İrdiň murâda girçe dili biň belâyile

8. Ṭab’um suḫanda gâh lebin aňdı geh ruḫın
‘Arż itdi yâra ḥâlini rengīn edâ ile

9. **Rūḥī** cihânda ẕevḳı ol eyler ki ‘ıyş ide
Bir vâlih müdeḳkiḳ-i Āṣaf-ṣafâ ile

351

1. Dīdâra mani’ olma esir-i viṣâliňe
Bir mâḥ-pâresin ki ṭoyılmaz ki cemâliňe

2. Ḳalsa ta’lib elem ‘aşḳdan fiġân
Rencide olma ‘âşıḳ-ı şūrīde ḥaliňe

3. ‘Uşşâḳ içinde **Rūḥī** bī-nazīrdir luṭf idüp
Erbâb-ı tab’-ı cümle ḳul itdiň kemâliňe

84a

352

Mefâ’ilün / fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün

1. Gel ey bülend-naẓar ḳadd-i yârı seyr eyle
Kemâl-i ḳudret-i Perverdigârı seyr eyle

2. Ta’accüb eyleme âh itdügüm ḥarâretle
Mekânum âteş iden gül-‘iẕârı seyr eyle

3. Olup muḳâbil ider baḫş-i ḥüsn mehle güneş
Kimüňle ḳarşu ḳor ol bī-kararı seyr eyle

4. Görince murġ-ı dili seg raḳībe rindâne
Baṣar işâreti ya’ni şikârı seyr eyle

5. Beni ayırmaġiçün kūyına gider aġyâr
Ne fitneler ideler varı varı seyr eyle

6. Raḳībüň itdi göňül iẖtiyâr hıdmetini

Ne ḥale ḳaldı o bī-iẖtiyârı seyr eyle

7. Yolında çignemedük kimse ḳoymadı **Rūḥī**

Ne ṭoz ḳopardı o çâpük-süvâri seyr eyle

353

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Sâye-i ḳadd-i bülendüň 'âşıḳ-ı dîdâruňa

Gerçi iḳrâr itdüň ammâ ṭurmaduň iḳrâruňa

2. Lâle-i dâġ-ı maḥabbetdür dil-i pür-ẖūnımuz

Yaraşur anı ṭaġıtsaň kūşe-i destâruňa

3. Sen ne ṣayd-efgensin ey bī-raḥm kim âzâdeler

Reşk iderler beste-i gīsū-yı 'anber-bâruňa

4. Herkese âzârdur kâruň ẖuṣūṣâ 'âşıḳa

Neylesün ey şūẖ mu'tâd olmayan âzâruňa

5. Düşdi derd-i hicre **Rūḥī** ârzū-yı vaṣl ider

Çâre-sâz ol ey ṭabīb cân u dil bīmâruňa

354

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Yara mı sardırayım ol büt-i gaddara hele
   Görsün ağyar sarılmak nice olur yara hele

2. Zâr-ı aşḳuňda yine zehr-i firâḳuň ṣanma
   Yidüġi cânına sinsün ḳoya bir pâre hele

3. Yeg bilür ḳand-ı lebüňden diseler incinme
   Aġzını ṭūṭī-i şīrīn-suḫanuň ara hele

84b

4. Kimse bizden naẓar-ı merḥametüň kim diyelüm
   Uġraduḳ biz daḫi bir yâr-ı vefâ-dâra hele

5. Ne ġazeller oḳınup yazıla evṣâfuňda
   Rūḥī-i ġam-zede gelsün yine güftâra hele

355

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Düşme ol semte ki erbâb-ı riyâ mâyil ola
   Aňa meyl eyle ki erbâb-ı ṣafâ mâyil ola

2. Sevmezüz bir güzeli kim ola eşḫâṣ-pesend
   Aňa biz meyl iderüz kim ẓurefâ mâyil ola

3. İşi yoḳ ‘âşıḳına cevr u cefâdan ġayrı
Ol sitem-kâra nice ehl-i vefâ mâyil ola

4. Yâra derd-i dili şerḥ eyleyelüm nolsa gerek
Ġâyeti yâ bize ḳahr eyleye yâ mâyil ola

5. Mâyilüz ol meh-i bed-mihre diyü ẕevḳ itme
Ẕevḳ odur kim saña ol mâh-liḳâ mâyil ola

6. Naẓar it ḥâline ḳaçma güzelüm Rūḥīden
Devlet ol serv-ḳadüñ kim şu’arâ mâyil ola

356

Müfte’ilün / mefâ’ilün / müfte’ilün / mefâ’ilün

1. Gelmez o şūḫdan vefâ kim revişi yemân ola
‘Āşıḳa eyleyüp cefâ ġayrıya mihribân ola

2. Göklere çıḳmadı fiġân yâr ise ġayr-ı mihribân
Ḳorḳum odur ki nâgehân birgün arada ḳan ola

3. Nâr-ı ġamı o meh-veşüñ yaḳsa ne ġam içüñ ṭaşuñ
Kim bile baḫt-ı sirişk-i yâr ola bir zamân ola

4. Ḳan ile ṭolsa gözlerün cevrine ḳalma dilberüñ
Şâyed o mâh-peykerüñ maḳṣadı imtiḥân ola

5. **Rūḥīye** dir o ġonca-fem bülbül gülşen-i elem
Ḳaṣdı budur ki dembedem işi anuň fiġân ola

85a

357

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Dildâr odur ki kâmil ola ehl-i ḥâl ola
Server odur ki malik ola ehl-i kemâl ola

2. Olsa viṣâluň ellere vallah sevdügüm
'Ālemde ölmemek eleminle muḥâl ola

3. Dildâra ki müdâm viṣâluň durur meram
Görme revâ ki dilde melâl viṣâl ola

4. Olam melūl göňlüm eger almasa ele
Ol lâle-rū ki kâr ola her demde lâl ola

5. Devriňdeki aňa ola mesrūr līk ḥarâm
Oldurdı aňa ki râḥ-ı viṣâliň helâl ola

358

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Fitne çevgânını aldı ele biň yıl başı
Nice serbâzlaruň ṭop olacaḳdur başı

2. Ḳamerüň âḫiri devr-i zuḫaluň evvelidür

Ḥâdiṯât-ı felegi görme ‘aceb ey bâşi

85b

3. Maẓhar-ı luṭf u celâl olmış ezelden ‘âlem

Kimi gülmekde kimi dökmede gözden yaşı

4. Gâh müjgânı geçer tīr-i ḳażâya raḫne

Gâh ḳavs-i ḳadere kūşeler eyler ḳaşı

5. Kaşların olmayıcaḳ cebin-i ġaẕabdan ḫâli

Giryeden kesmek olur mı müje-i ḫūn-pâşı

6. Bizüz ol ṣūret-i eşyâda bulan ma’nâyı

Bizüz ol nefs-i meẓâhirde gören naḳḳâşı

7. Evliyâdur bize ey **Rūḥī** nigeh-dâr ne ġam

Seng-sâr itse eger ‘âlemi miḥnet ṭaşı

359

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Cehd eyle bir maḳâma yetür ḳalb-i aḳdesi

Kim ferş-i râhuň eyleyeler çarḫ-ı aṭlası

2. Ben merd aňa dirin ki binüp raḫş-ı himmete

Evvel ḳademde çignede çarḫ-ı muḳarnası

3. Ṭolmışdı dehr nâle-i Ferhâd u Ḳaysdan
Feryâdum işidince hemân kesdiler sesi

4. Sīnemden özge yerde yaraşmazsın ey melek
Gel cilve-gâhuň eyle bu ‘arż-ı muḳaddesi

5. Ḳatl eylerin raḳībi dimişsin meded meded
Çoḳdan geçüpdür elḥaḳ o nâ-cinsüň ölmesi

6. Başum kesilse ṣanmaňuz ol ġamzeden dönem
Bir bilmeňüz ṭarīḳ-i maḥabbetde herkesi

7. **Rūḥī** yeter sürindi teraḥḥum maḥallidür
Şimdengirü murâdına irgür o bī-kesi

360

Mef’ûlü / mefâ’îlü /mefâ’îlü/ fe’ūlün

1. Râḥı ḳoyup elden diseler ḳoma merâḥı
Hem oḳı merâḥı hem elüňden ḳoma râḥı

2. Sâḳī nice gögsin gerüp oturmasın ey dil
Meclisde dizinden meger iner mi ṣürâḥī

3. Ẕevḳı ol ider kim gice gülşende yatup mest
Çeşm-i terini gül yüzine açsa ṣabâḥī

86a

4. Göñlüm olalı mest-i mey-i bezm-i maḥabbet
Ẕevḳile geçer cümle ṣabâḥīle revâḥı

5. Teklīf-i şarâb itse saña pīr-i ḫarâbât
Reddeyleme **Rūḥī** suḫan-ı ehl-i ṣalâḥı

361

Mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün /mefâ'îlün

1. Neden çekdüñ niḳâb ol ṣafḥa-i ruḫsâra besbelli
Bize şimdengirü ṣūret yoḳ ey meh-pâre besbelli

2. Eñ evvel biz aldanduḳ o luṭf-ı miḥnet encâma
Murâduñ neydügi luṭf itmedin aġyâra besbelli

3. Elümde tâze dâġumdan göñülde sezdiler 'aşḳı
Nihândur gerçi derdüm ġayra ammâ yâra besbelli

4. Dimişsin 'aşḳa ṣatdum 'âlemüñ varın yoġın ey dil
Alınmışsın sözüñden bir büt-i ḫūn-ḫˇâra besbelli

5. Göñülden geçürüp âh itmeyin dirseñ mecâluñ yoḳ
Hevâ-yı 'aşḳ-ı yâr almış seni bīçâre besbelli

6. Degül ḳaṣduň teṭebbu’ **Rūḥiyâ** bi şi’r-i dil-keşden
Ġaraż ‘arż eylemekdür ḥâluňı dildâra besbelli

7. Ne ḥâṣıl ḥussâd oḳursa şi’r-i nâ-hemvârı
Sözüň ḫod cümle yârân-ı suḫan-dâra besbelli

362

Mütefâ’ilün / fe’ūlün / mütefâ’ilün / fe’ūlün

1. Düşeli hevâ-yı ‘aşḳa dil u cân yaňılmaz oldı
Ne ‘aceb şarâb imiş bu ki içen ayılmaz oldı

2. Naẓar itmez oldı ehl-i dile sâḳi-i maḥabbet
Mey-i vaṣl içilmez oldı gül-i şevḳ açılmaz oldı

3. Yine lâyıḳ olmaz olduḳ iki günde bir selâma
Göze almaz oldı âfet bizi şimdi bilmez oldu

4. Oḳunup sözüm aňılsam ‘acabâ kim ola dirmiş
Belli yolıňda ṣıdḳum beni yâr bilmez oldı

5. Ġam-ı zülf-i ser-keş ile yeňi başdan oldı şeydâ
Yine murġ-ı ṭab’-ı **Rūḥī** ṭutılup ḳapılmaz oldı

86b

363

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Birgün zamâne ẖâṭırumı şâd ḳılmadı
   Baẖtum güli bu bâġda birgün açılmadı

2. Emvâc-ı baḥr-ı eşkümi başdan aşurdı 'aşḳ
   Ammâ derūnum âteşine ṣu sepilmedi

3. Terk-i şarâb-ı nâba naṣīḥat çoḳ itdiler
   Zühhâda uymadı deli göňlüm yeňilmedi

4. Yüz sürmedük cenâbuň ey pīr-i ẖanḳâh
   Maḥbūb u mey mülâzemetinden geçilmedi

5. Dirmiş ḥakīm bilmedügüm nesne ḳalmadı
   Dünyâyı bildi kendüyi bīçâre bilmedi

6. Yaňılduġına bildügi degmez muḳallidüň
   Rūḥī ṭarīḳ-i 'aşḳa girenler yanılmadı

364

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Gökde gūyâ hâle bir ẖargâh şeklin bağladı
   Anda mâh-ı 'âlem-ârâ şâh şeklin bağladı

2. Bezm-i meyde sâḳīyâ bir hâledür peymâne kim
Pertev-i ruḫsâruň anda mâh şeklin bağladı

3. Gelmege şâh ḫayâl-ı yâr çeşmüm ḳaṣrına
Çehre-i zerdümde eşküm râh şeklin bağladı

4. Eyledi bârân-ı eşküm ḫâk-ı râh-ı yârı gül
Anda bu cism-i naḥīfüm kâh şeklin bağladı

5. ‘Aks-i ruḫsârile ol Yūsuf-cemâluň **Rūḥīyâ**
Fi’l-meṣel girdâb-ı çeşmüm çâh şeklin bağladı

365

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Belden ki o meh tīġ-ı güher-bârını çözdi
Behrâm meger terkeş-i zer-kârını çözdi

2. El çekdi yolında göricek olmaga şevḳın
Ṣanmaň acıyup dest-i giriftârını çözdi

3. Şīr-i dilümi ṣalmaġiçün gâv raḳībe
Zencīr-i ser-i ṭurra-i ṭarrârını çözdi

4. Bağlandı zebânum gelüp ol laḥẓa ki ḳâṣıd
Ser-rişte-i mektūb-ı dürer-bârını çözdi

87a

5. Noldı felegüň naġme-i dil-sūzına gūyâ
Sâz-ı ṭarabuň dest-i ḳażâ târını çözdi

366

Mefâ'ilün / fe'ilâtün / mefâ'lün / fe'ilün

1. Göňül ḳo fiġânı kim ḳopsun işkiňde seni
İşitse ger ne seni kor o bi-vefaya beni

2. Bu deňlü yüz bulur mâhiden 'aceb görmek
Yanaġın öpmege zülf-ipür-şikeni

3. Ruḥuňdan ayrı ġam gördi besledi vaṣfa
Biraz uçurdı ṣabâ çemende yâsemeni

4. Karibbilmek o mahı muhallizirâ
Görünmeyince bilinmez letâfet

5. 'Aceb mi **Rūḥī** biçâre küşe-gir olsa
Laṭīf kūşedir el-ḥaḳ o mehveşin

367

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Şeb-i târ oldı bu 'âlem yine ẖâlī
Umaruz kim gele ol mâh mecâli oldı

2. Kendüden gitdi görince o ḳamer ruḫsârı
Āfitâbuň gice bilmem ne zevâlı oldı

3. Ṣoḥbetin ġayra ḥarâm itmekiçün duḫter-i rez
Pīr-i deyrüň yanına vardı ḥelâli oldı

4. Leşker-i fitne çeküp ḫayl-ı ḥaṭ u ḫâlından
Ḳırdı ‘âşıḳların ol mâh celâlī oldı

5. Genc-i vaṣlın nola aġyâr taṣarruf ḳılsa
Ey dil-i ġam-zede şimdengirü vebâlı oldı

6. İtdiler mūsi miyân ile dehânı baḫşin
Ehl-i naẓmuň gice çoḳ ḳīlile ḳâlı oldı

7. Ḳalmadı ṣabr eşeri **Rūḥī**-i sevdâ-zedeye
Bilmem ol lâle-ruḫuň yine ne âlı oldı

368

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Kadduň ki olmış anda ruḫ-ı bī-miṣâl iki
Açıldı bir nihâlda ṣaf-ı verd-i âl iki

87b

2. Ebrūlaruňla ġamzeň o ḫūn-rīze döndi kim
Bağlanmış ola âlet-i ḥarb-ı cidâl iki

3. Zülfüňde iken irdi ḫaṭuň oldı ‘âşıḳa
Müşkil bir iken ey meh-i ṣâḥīb-cemâl iki

4. Ger mihr ü mehile gögsüňi kim virmiş ey felek
Bir dil-rübâ yerine saňa zü’l-celâl iki

5. İki cevâna virme göňül kim ḫarâb olur
Bir mülke olsa ḥâkim-i ferḫunde-fâl iki

6. **Rūḥī** süvâr-ı tevsen-i ikbal odur k’ola
Cevlângehi cihân-ı belâġat memâliki

369

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

1. Ey göňül pervâne-veş ki rūşenī gördüm seni
Bülbül-i şeydâ gibi ki gülşenī gördüm seni

2. Naḳd-ı cânı yâra ṣarf itdüň bu deňlü faḳr ile
Ehl-i faḳr içre ‘aceb göňli ġanī gördüm seni

3. Yeg dutarsın zâhidâ gülzârı kūy-ı yârdan
Gülşene meyl eylemez bir külḫanī gördüm seni

4. Ey ḳaşı yatır ġamzeňden bağlamış kâinât
Vâdi-i ‘aşḳuň aceb ṣayd-efgeni gördüm seni

5. ‘Āḳibet cevrüňle virdi **Rūḥī** dil-ḫasta cân

‘Āşıḳa raḥm eylemez kâfir seni gördüm seni

370

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Mestânelükde dün beni ġamzeň bıçaġladı

Mecrūḥ gördi ḫâṭırumı çeşmüm aġladı

2. Dīvâne oldı rūy-ı ‘araḳ-rīzüňi görüp

Zülfüň dil-i şikeste-i tez ṭutdı baġladı

3. Yüz sürdi ṣanma ḳapuňa tezvīrini görüp

Cellâd-ı ‘aşḳ çehre-i aġyârı ṭaġladı

4. Ümmīd-i pây-būsuňile ḫâkir âh idüp

Ḥaḳḳâ budur zamâne bizi çoḳ aġladı

88a

5. **Rūḥīnüň** aġladuġına ġam çekme neylesün

Raḥm ide diyü saňa birez ḥâlin aġladı

371

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Yârdan ummaz iken mihr ü vefâdan ġayrı

Olmadı ḥâṣılımuz cevr ü cefâdan ġayrı

2. Böyle itmiş gibi taḳdīr Ḫudâvend-i cihân
Ki naṣīb olmaya ‘uşşâḳa belâdan ġayrı

3. Ehl-i ‘aşḳa hele ben şöyle ḳıyâs itdüm kim
Bir ṣafâ kūşesi yoḳ mülk-i beḳâdan ġayrı

4. Yâr eger cevr ü cefâyile bizi ḳılsa helâk
Elimüzden ne gelür ḫayr du’âdan ġayrı

5. Bir ‘aceb ‘âleme düşdik ki çemenzârında
Ne dilerseň bulunur żevḳ u ṣafâdan ġayrı

6. **Rūḥīyâ** muntaẓır ol maḳdemine pâşânuň
Ki seni gözlemez ol kân-ı ‘aṭâdan ġayrı

372

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Sen dürr-i pâka göňlin o kim menzil eyledi
Feyż-i maḥabbetüň anı deryâ-dil eyledi

2. Düşdük belâ-yı firḳata gördüň mi ṭuymaduḳ
Vaṣluň bizi ṣafâya ṣalup ġâfil eyledi

3. Cevr u cefâdan aġlamazuz şükrimüz bu kim
Īzid bizi maḥabbetüňe ḳâbil eyledi

4. Birgün gibidür her yılımuz vaṣl-ı yârda
Ālâm-ı hicr her günimüz bir yıl eyledi

5. Ancaḳ felekden biz degülüz nâ-murâd olan
Maḳṣūdını zamânede kim ḥâṣıl eyledi

6. Yârab ne ceẕbedür bu ki ol ḥüsn-i ber-kemâl
Evvel naẓarda göñlimüzi mâil eyledi

7. Āzâdelük ümīdin iderken zamânede
‘Aşḳ irdi **Rūḥīyâ** işimüz müşkil eyledi

373

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Bend olursa ne ḳadar cismüñüñ ey dil ḳafesi
Uçup elbette gider ṭūṭī-i şīrīn-nefesi

88b

2. Sa’y ḳıl cilvegehüñ ‘arş-ı mu’allâ olsun
Sedd-i râh itmeyigör kendüñe dâm hevesi

3. Ṭâlibi olma anuñ yanına efġân iderek
Kendüñi itmeyegör nâḳa-i dehrüñ ceresi

4. Aldanup leẕẕetine şehdine el urma ṣaḳın
Cehd ḳıl üstüñe ḳondurmaya cihanın her megesi

5. ‘Āşıḳ-ı râst-reve çâk-ı girībânıňdır
Dostum baḥr-ı muhabbette selâmet yaḳası

6. Mīve-i mihr ile pürdür ṭutalum naḫl-ı ḳadüň
Neylesün ehl-i vefâ olmayıcaḳ dest-resi

7. Ḳat’ idüp mihrüňi **Rūḥīyi** ferâmūş itdüň
İtdügüň işi unutma hele ey cân-ı kesi

374

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Ḳatl-ı ‘uşşâḳa tereddüd ne çeker ḳaşları
Ḳılıcından ḫod anuň geçse gerek başları

2. Bulmaduḳ ġâret-i mülk-i elem-i firḳata yol
Bunca kim ṣaldı aḳın çeşmimüz yaşları

3. Zülf-i dildâra muḳayyed geçinürmiş aġyâr
Nice yüksekden uçarlar göre ḳallâşları

4. Nola aldursaḳ o ṭıfla dil-i ġam-dīdemüzi
Geldi çatdı Nidelüm üstimüze ḳaşları

5. Ġam degül şīşe-i dil bulsa şikest ey **Rūḥī**
Göre meydan-ı melamette yatan başları

375

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Şa’şa’a ṣanma ki ol mâh-veşüñ iki ḳaşı
   Gezme kūyumda diyü oḳa ṭutupdur güneşi

2. İnmeden taḫt-ı şüreyyâ gözümüñ yaşı ne sūd
   Dil-i zâruñ ki yanup çarḫa çıḳa el-‘aṭaşı

3. Beni bir meygedeye ṣaldı mey-i ‘aşḳuñ kim
   Saki-i çarhıdır ol meygedenüñ dertkeşi

4. Aşḳa ṣabr itmedi dīvânelük itdi Ferhâd
   Gördi yârı gezdi yürüdi ṭaġı ṭaşı

89a

5. Ġam-ı ‘aşḳuñla neler çekdi ise **Rūḥī**-i zâr
   Mâcerâ şerḥine geldi ḳapuña gözi yaşı

376

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. Yine dilden bugün ol mihre maḥabbet ḳopdı
   Ḥaḳ bu kim ol gül-i ra’nâ ‘aceb âfet ḳopdı

2. Dökilen berk-i gül-i tâze mi yâ sīnemden
   Penbe-i dâġ-ı ciger-sūz-ı melâmet ḳopdı

3. Ġam-ı ḳadduňla bugün çıḳdı fiġânum felege
Alemi tuttu sada sanki ḳıyâmet ḳopdı

4. Hançer alup tīġ ele mestâne yerüňden ḳopıcaḳ
Yüregi çoḳlaruň ey naḫl-ı melâḥat ḳopdı

5. Geldi ḫaṭṭ-ı ruḫ-ı yâr aç gözini ey Rūḥī
Esdi firkat yeli gird u gam-ı miḥnet ḳopdı

377

Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1. Meyl-i câh itme ṣaḳın ey dil-i şūrīde seni
Pây-bend itmesün âlâyiş-i dünyâyı denī

2. Er olan kimse virür pīre-zen-i dehre ṭalâḳ
İde bu erlüġi şimdi ḳanı bir merd ḳanı

3. Ḥasret-i câm-ı şarâ ile ölürse zâhid
Öleni görme sen ey öldür anı öldüreni

4. Medfeni olmayıcaḳ Ka'be-i taḥḳīḳ ne sūd
Âb-ı zemzemle yunılmış ṭutalum kim kefeni

5. Nuṭḳ-ı cân-baḫş ile mürdeler iḥyâ ider
Ne ṣanursın güzelüm **Rūḥī**-i ṣâḥib-suḫanı

378

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. Ṣūfī hezâr sâl kitâb açsa gül gibi
   Müşkil-küşâ-yı ḫalḳ olımaz câm-ı mül gibi

2. Şâ'ir odur ki beslenmesin ṭab'-ı pâkınuñ
   El üzre ṭuta ehl-i belâġat oġul gibi

3. Abdâl olup girerse tehī kimine posta
   Gögsin döger zamânede âhīr dühül gibi

89b

4. Ey ḫ ̆âce-i zamâne o dervīşden ṣaḳın
   Kim aṭlas sipihr ola yanında çul gibi

5. Ey bī-baṣīret aç gözüñi kim hevâ-yı 'aşḳ
   İcrâ-yı cismümi göge ṣavurdı kül gibi

6. Uyduñ o zülfe sen daḫi ey cân-ı bī-ḳarâr
   Dīvânelük hevâsına düşdüñ göñül gibi

7. **Rūḥī** bahâr irişdi terennüm zamânıdur
   Elden buraḳma sâġar- ṣaḥbâyı gül gibi

379

Mef'ûlü / fâ'ilâtü / mefâ'îlü / fâ'ilün

1. ‘Âşıḳlaruň alâyına dip sür semendüňi
   Çignet eň evvel esbüňe ben müstemendüňi

2. Sen var iken yaraşmaz aňa başḳa boy çeke
   ‘Arż eyle serv-i bâġa nihâl-ı bülendüňi

3. ‘Âlem tamâm nīm-nigahuň esīridür
   Ey şūḫ-ı cevr-pīşe ne ṣanduň ya kendüňi

4. Şâhum ṭabīb-i ḥâẕıḳ iken sen revâ mıdur
   Künc-i belâda öldüre ġam derd-mendüňi

5. **Ruhi**şikayet etme cefaya tahammül et
   Azarde-i hatır etmeye sen na-efendini

90a

380

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. Bâz idüp ben bülbül-i zâra sev dirsin beni
   Gel sen inṣâf eyle ey gül-çehre kim sevmez seni

2. Ṣabruma inṣâf iderdi Ḥażret-i Yakub eger
   Bir letâfetle göreydi sen büt-i sī-teni

3. Bilmezem ḳalbüm nedendür kim aňa ḳılmaz eṣer
Āh-ı dil-sūzum ki nerm eyler ṭoḳınsa âheni

4. Bu teġâfül nice bir âzâr ise ancaḳ olur
Ġamile öldürdüň beni hey ẓâlim inṣâfuň ḳânı

5. Gülşene **Rūḥī** nice meyl eylesün kūyuň ḳoyup
Vâṣıl-ı cennet olan ‘âlemde neyler gülşeni

381

Mef’ûlü /mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ūlün

1. Dil bir güzelüň vaṣlına âḥir maḥal oldı
Ṣabr itdügimüz derd ü belâya güzel oldı

2. Gül gitdi ise eglenürüz seyr-i ġamuňla
Seyr-ı ruḫı ‘âşıḳlara ni’me’l-bedel oldı

3. Teşvīş-i ġam-ı dest-res-i serrişte-i maḳsūd
Pâ-bestelere bâ’iṣ-i ṭūl-ı emel oldı

4. Ṣulḥ üzre iken yârile ġayr araya girdi
O ṣulḥ u ṣalâḥuň ṣoňı ceng ü cedel oldı

5. **Rūḥī** ḳulına gerçi ki râhm eyledi ol şâh

90b

Ammâ sebeb ol merḥamete bu ġazel oldı

382

Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1. İtme gül ḫaṭṭuň ḳo bitsün bâġ-ı ḥüsnüň ḥâṣılı
   Çün odur senden bilürsin ehl-i ʻaşḳuň ḥâṣılı

2. Başa iltüp kârını aldı şikârın çekdi el
   Oḳı atılmış ol ebrūnuň kemânı başılı

3. Bir perīnüň zülfine dil-beste olduḳ biz ki var
   Her ser-i mūyında biň cân-ı muḳaddes aṣılı

4. Her kimi anladuḳ aġyâr çıḳdı ʻâḳibet
   Bī-vefâ bulduḳ hep ebnâ-yı zamânı ḥâṣılı

5. Şâh aşkının ḫâṣıdur göňlüm ḫarâb olup gider
   Ḫayl-ı hicrân virdi yaġmaya bir öyle ḫâṣ ili

6. Kâmurân olmaḳ ümīdin ḳo ki ḫalḳ-ı ʻâlemüň
   Nâ-murâd olandur ey **Rūḥī** murâda vâṣılı

383

Fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

1. ‘Āşıḳ olan kişi üftâde gerek jâle gibi
   Ki hevâdan ḳapa gül-ruḫlar anı lâle gibi

2. Sâġar- mey alımaz ‘aḳlını ehl-i ‘aşḳuň
   Meger aġzı bir ide yârile tebḫâle gibi

3. Hel sen mâhı çeken sīneye bir şeb yaraşur
   Gögsini gerse felekde güzelüm hâle gibi

91a

4. Maraż-ı ‘aşḳile zerd olduġı yegdür yüzimüz
   Surḫ olup tīre-dil olmaḳdan ise lâle gibi

5. Ḳatı bītâb idi dün künc-i belâda **Rūḥī**
   Ruḫlaruň şevki o miḥnet-zedeyi ala gibi

384

Mef’ûlü / fâ’ilâtü / mefâ’îlü / fâ’ilün

1. Sensin güzellerüň ḳamu ey mâh ülkeri
   Mihr-i cemâluňa meh ü nâhīd müşteri

2. Dirlerdi ḫaṭṭ-ı dilberi bir gün gelür çıḳar
   Hep geldi çıḳdı ey dil-i şeydâ didükleri

3. Derd ü belâ vü ġuṣṣa vü ġamdan berī olup
Pehlūye çekme çek ne dimekdür o dilberi

4. Nâziklikile la’l-i lebin dişleyüp o yâr
Biri birine ḳatdı dür ü la’l u gevheri

5. Ol serv-ḳâmetüň dil u cânile **Rūḥīyâ**
Mâ’il nihâl-i ḳaddine gördüm ṣanavberi

385

Mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün /mefâ’îlün

1. Ṣafâ-yı gül getürdi yine devre câm-ı ṣaḥbâyı
Hevânuň i’tidâli ẕevḳa taḥrīk itdi dünyâyı

2. Götürdi ḫâkdan ezhârı nevrūz-ı cihân-efrūz
Bugünden böyle seyr it feyż-i mihr-i ‘âlem-ârâyı

91b

3. Bahâr oldı güzellendi hevâlar vaḳt-i ‘işretdür
Şarâb iç zâhidâ aňma ġamı dünyâ vü ‘uḳbâyı

4. Yeşiller giydi oldı Ḫıżr-veş ḥalḳ ḥayât-efzâ
Ṣafâ eyler ṭutan şimdengirü dâmân-ı ṣaḥrâyı

5. Daḫi gülşende âġâz itmedi gül cilve-i nâza
Bir iki gün hele ṣabr eyle ey dil gör temâşâyı

1

MERḤUM SİNĀN PĀŞĀ ḲAPUDAN ÖLDİĠÜNE TARĪḪDÜR

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

Biḥamdillahi ve'l-minne du'âmuz müstecâb oldı

'İnâyet ḳıldı īmân ehline Mevlâ-yı bī-hemtâ

Felek devr eyledi ḳutb-ı murâdı üzre dünyânuň

Ḳapudan oldı yine ṣadr-ı mülk-ârâ Sinân Pâşâ

Yine ol ḳahramân şīr himmet girdi meydâna

Ki zīr-i pençesinden şīr iken rūbâh olur a'dâ

Yine sulṭân-ı 'âla ḳıldı ol ẕī-himmete himmet

Ṣafâ itdi bu himmetden eger a'lâ eger ednâ

Cihân üftâde-i deryâ-yı ḥayretdür 'aceb demdür

Meger kim ḳaṭ' ola geşti-i tedbīr ile ol deryâ

Ḳapudanluḳ virildi ehline devlet yerin buldı

Maḥall-i luṭf itdi yine sulṭân-ı mülk-ârâ

Ṣafâlar kesb edüp Rūḥī iderken fikr-i târīḫin

Hemândem lâyıḳ oldı ḳalbe bu beyt-i sürūr-efzâ

Ḥurūf-ı ġayr-ı menḳūṭile menḳūṭın ḥisâb itseň

Olur bu beyt-i müsteṣnâ iki târīḫ-i rūḥ-efzâ

Bihamdillah īmân ehline luṭf oldı Ḥaḳdan kim

Ḳapudan oldı yine ṣadr deryâ-dil Sinân Pâşâ

92a

2

SİNĀN PĀŞĀNIN TA'MİR EYLEDİĠİ CĀMİ'İ Ü ÇEŞME-İ TARĪḪ

Müfte'ilün / fâ'ilün / müfte'ilün / fâ'ilün

Ḥâmi-i dârü'l-amân ṣadr-ı mükerrem Sinân

'Uḳde-küşâyende-i râbıṭa-i müşkilât

Yūsuf-ı Mıṣr-ı kerem mâlik-i tīġ u ḳalem

Ḥâkim-i vâlâ-himem vâli-i pâkiẕe-ẕât

Ḥażret-i şeyḫuñ idüp câmi'i yanında sa'y

Kim ide Erbâb-ı dīn anda edâ-yı ṣalât

Ravża-i pâkında bir çeşme binâ itdi kim

Nūş iden ol çeşmeden buldı elemden necât

Câmi'i yanında pest ḳubbe-i çarḫ-ı berīn

Çeşmesi yanında maḥv leẕẕet-i âb-ı ḥayât

Bir aradan olıcaḳ câmi'ü çeşme tamâm

Şeyḫden idüp recâ Rūḥī-i zâr iltifât

İkisin şevḳıyle söyledi târīḫini

Câmi'-i ehl-i du'â çeşme-i âb-ı ḥayât

3

MERḤUM 'ALİ PĀŞĀ BAĠDAD'A VĀLİ OLDUĠINA TĀRĪḪ

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

Yine luṭf oldı Ḥaḳdan sâkinân-ı mülk-i Baġdâda

Yine bir ehl-i himmet ḥâkim-i dâru's-selâm oldı

O gün geldi ki erbâb-ı ma'ârif olalar gūyâ

Felek ḥâcet-revâ-yı zümre-i ehl-i kelâm oldı

Ṣafâ-baḫş oldı ḫâş ü ‘âma teşrīf-i ḳudūmıyla

Cefâ-yı dehrden gam-gīn olanlar şâd-kâm oldı

Didi Rūḥī ṣafâ-yı ḳalbile teşrīfine târīḫ

‘Ali Pâşâ-yı âdil ḥâmi-i dâru’s-selâm oldı

4

MERḤUM ZEKERİYĀZĀDE EFENDİ ḲĀḌI-İ ḤALEB OLDUĠINA TĀRĪḪ

Fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

Minnet Allaha kim oldı devlet ü iḳbâl ile

Ḳâdı-i mülk-i Ḥaleb bir mâlik-i ṭab’-ı selīm

92b

Ḥażret-i Yaḥyâ Efendi ol bülend-iḳbâl kim

Ṣâḥib-i ḥilm ü ḥayâdur mâlik-i luṭf-ı ‘amīm

Ol ki yoḳ naẓm-ı laṭīfi gibi naẓm-ı mu’teber

Ol ki yoḳ ṭab’-ı laṭīfi gibi ṭab’-ı müstâḳīm

Ol Ferīd-i ‘aṣr kim olmış müsellem ṭab’ına

Ḥall ü ‘aḳd-i nükte-i tefsir ayat-kadim

Ol nihâl ṣaḥn-ı gülzâr-ı suḫan kim sözleri

Tâzedür mânend-i gül-zar çemenzâr-ı na’īm

Devlet ü iḳbâl ile olduḳda ḳâḍī-i Ḥaleb

Maẓhar-ı iḥsân idince ẕâtını Rabb-i Raḥīm

Şâd olup Rūḥī bu devletten ṣafâ-yı ḳalbile

‘Arż-ı iḫlâṣ eyleyüp mânend-i ḫuddâm-ı ḳadīm

Muḥmel u mu’cem ḥurūfın iki târīḫ eyleyüp

Söyledi bir beyt kim irem aňa ṭab’-ı le’īm

Oldı ḳâḍī-i Ḥaleb şehbâ-yı ‘Īsī-dem o kim

Ḥâvī-i ‘ilm ü ẖayâdur mâlik-i ṭab’-ı selīm

5

MERḤUM ḲADRİ DĀḪİL MÜDERRİS OLDUĠINA TĀRĪḪ

Mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün / mefâ’ilün

Sa’âdetle olup Ḳadri Efendi Dâẖile vâṣıl

‘Uluvv-ı ḳadrile oldı fażīlet ehlinüň ṣadrı

Żiyâ-baẖş ola âfâḳa ‘aceb mi şem’-i iḳbâli

Odur şimdi fażiletde ma’ârif burcınuň bedri

İrince paye-alaya Rūḥī didi târīẖin

Mezīd ola İlahī ‘izzet ile pâye-i ḳadri

6

EHİBBADAN BİRİNİN SÖZİNE TĀRĪḪDİR

Mef’ūlü / fâ’ilâtü / mefâ’ilü / fâ’ilün

Dâ’im ṣafâda olasın ey serv-i ser-firâz

Evḳâtuň ide ṣubḥ u mesâ ẕevḳile mürür

Ẕevḳ u sürūr virmek içün ẖalḳa gül gibi

İtdüň dem-i nev-bahârda bir ẖusrev ana sur

93a

Ḳılduň sürūr-ı sīneňi sünnet bu sūrda

İcrâ-yı sünnet eylemede itmedüň ḳuṣūr

Bir sūr eyledüň ki bugün ẕevḳ u ṣevḳden

‘Alem sürūr ḥâṣıl idüp itdiler ḥużūr

Rūḥī safâ-yı ḳalbile târīḫini didi

Oldı bu sūr ‘âleme hep mūcib-i sürūr

93b

RUBAİYAT

Mef’ūlü / mefâ’ilün / mef’âilü / fe’ul

1. Başumda fitīl-i dâġdur işve-i ‘īd

Egnümde şu’â’-ı âhdur zīved-i ‘īd

Sīm u zer ile olursa ẕevḳı ‘īdüň

Eşkümle ruḫumdur baňa sīm u zer-i ‘īd

2. Sulṭân-ı ġamam derd-i dilüm ni’met-i ‘īd

Ḫūnâb-ı cigerle eylerem ‘işret-i ‘īd

Başumdaki mūylar külâh-ı semmür

Egnümde köhne şallar ḫil’at-ı ‘īd

94a

3. Ey kevkeb-i ṭâl’atuň çerâġ-ı şeb-i ‘īd

Ḫâl-ı ruḫuň ehl-i naẕara kevkeb-i ‘īd

‘Īduň dise ben ṣafâsın itdüm yaraşur

La’luň kime olsa câm-ı leb-ber-leb-i ‘īd

4. Ey ‘uḳde-küşâ-yı rişte-i dürr-i maḳâl

Vey feyż-resân-ı zümre-i ehl-i kemâl

Dergâhuňa yüs süren ider kesb-i sürūr

Ben hem umarın kim eyleyem def’i melâl

5. Meyẖâne-i ‘aşḳda olup bâde-perest
Seyr itmedeyüz dehri ne hüşyâr ne mest
Bir bezmdeyüz ki anda mânend-i sipihr
Biň kâse-i ser-nigūn olur günde şikest

6. ‘Ālemde ki maḫż-ı ġuṣṣadur ‘ayn-ı elem
Rūḥīnüň eger girân ise gūşı ne ġam
Bed-gūylaruň ol işitmeden yâvesini
Ḥâl ehli cihâna gelse yeg ceẕr-i aṣam

7. Ey ruẖları ṣubḥ u lebleri câm-ı ṣabūḥ
‘Uşşâḳa degül bâb-ı viṣâluň eyleyen bīçâre
Ümmīd-i viṣâluň eyleyen bīçâre
Eyyūb gerek şekibde vü ‘ömrde Nūḥ

8. Geldi göňül Erżurūma ‘ıyş eylemege
İtdükleri ẕevḳı dili yok söylemege
‘Uryân göricek anı didüm geldi şitâ
Didi ki ne çâre ṭūrmışuz ditremege

9. Yârab baňa râz-ı ‘aşḳuňı ifşâ ḳıl
Râh-ı ṭlebüňde ‘aḳlumı yaġmâ ḳıl
Mütaġraḳ-ı vaṣl idüp dilüm şeydâ ḳıl
Dīdâruňı gösterüp gözüm bīnâ ḳıl

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞDATLI RÛHÎ DİVÂNI'NIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

BAĞDATLI RÛHÎ KASÎDESİ

1a

1. Dünyada vefa ve sevgi şarabı eksilmekte
   Hâl ehlinin kalbinden zevk ve sefa eksilmekte

2. Zaman zaman meclis perişan olmaya yaklaşmakta
   Meclisten güzelliği artıran şarap eksilmekte

3. Saz ve söze yeme içmeye isteğimiz kalmadı
   Yani gönülden arzu akıldan istek eksilmekte

4. Yaradılışı zamanın kadehini tozlandırmış
   Dünyayı gösteren saflığın aynası azalmakta

5. Gözümden akan damlalarda ışıktan başka dalga vurmakta
   Gönlümüzden dert ve gamdan başkası eksilmekte

6. Gençliğin zamanı geçip yaşlılık günü gelmekte
   Gözden parlaklık gönülden huzur eksilmekte

7. Yaşamak için olan isteğimiz arttıkça eksiklik artmakta

   Meclisimizden her gün o ay yüzlü eksilmekte

8. Dert ve gamın devası şaraptır ama sevda kuyusu

   Zamanımızda dert artıp devası eksilmekte

9. Eyvahlar olsun! En çok da halkın cefası artmakta

   Bu vefasız zamandan vefa hali eksilmekte

10. Herkes sevgi ve muhabbetten arınmış olmakta

    Yar ile yabancı bir olunca yalanı olan eksilmekte

11. Yar, bir gönül eğlencesi isteriz gelmez

    Gam hücum edince gamı defeden eksilmekte

12. Ah ki herkes bu yüzden başka olmakta

1b

    Adalet ve doğruluk sevgi ve yoksul grubu eksilmekte

13. Derviş muhabbetten kesilmekte

    Yüce padişahtan lütuf ve doğruluk eksilmekte

14. Engeller kalktıkça insanların yoluna sevap kapısı olmakta

    Elinden bir şey esirgemeyenin kalbinden Allah'ın muhabbeti eksilmekte

15. Dünya ve halk fakirlik elbisesi ve fakirliğe girmekte
    Allah için bilgili olan geçip gitmekte

16. Cahilin değeri bundan yüksekte seyr etmekte
    Kamil kimsenin güveni sabah akşam eksilmekte

17. Nasıl bir alemdeyiz ki büyüklük hep terste
    Sözüne fiili uygun olan sadıklar eksilmekte

18. Yeryüzü gülmediği zaman gökten rahmet suyu inmez
    Sanki halka gökyüzünün şefkati eksilmekte

19. Kârun zamanında dünyada olsalar kanaat etmezler
    Zenginlerin kalbinden zenginlik eksilmekte

20. Genellikle kadılar rüşvet yolu tutmakta
    Kıymetli Resul'un ilahi kanununun itibarı eksilmekte

21. Mümin odur ki o topluluktan nefret kovula
    Dillerinden Mustafa Ali sevgisi eksilmekte

22. Kainat da şimdi halinden memnun değil
    Allah'ın takdirine razı olma eksilmekte

23. Gönül ehlinden habersiz olan kamil bulunmaz dense de

    Özet olarak cahil artıp yiğit eksilmekte

24. Derdimizi anlatmaya sadık bir yar bulamayız

    Haksızlık ki arttıkça dostların huzuru eksilmekte

25. Zor durumda kalan varsa derdini kime anlatsın

    Şiir sahibinin şiirinde keyfiyet kalmadı

26. Söz denizinin elması öğütte toprağa benzer

    Şairin kıymetini bilen cömert ehl eksilmekte

27. Ey o günü görmek bize nasib olur mu ki

    Zevk ve istek çok olsun zenginlik eksilmekte

28. Allah'ın ihsanı gibi tamamen açık ede

2a

    Zamanın tümü hidayet edenlerin olgunluğu gibi ortaya çıka

29. Ahmed'in tecellisine talip olanların sonu cenneti olup

    Şüpheler yok olmalı, teslimiyet eksilmekte

30. Arif için kanaat bitmeyen bir nimettir

    Yoksa halkın su ve ekmeği eksilmekte

31. Artık eksik sözü kov, ufak sözler söyle, tebessüm et

Ey Ruhī! Eğer derdin varsa çekme kıymetin eksilmekte

32. Yüce olan Allah'tır yükselişten düşüşten beri

Her an Allah'tan başka her şey eksilmekte

TERKİB-İ BENT

1.

1. Bizim üzüm şarabıyla sarhoş olduğumuzu sanmayın

Biz meyhane ehlindeniz sarhoş değil miyiz

2. Amma iffetsiz olanlar bizi iffetsiz sanır

Biz şarap kadehinin dudağını ve elin avuç içini öpmeye meylederiz

3. Bu dünya meclisinin başköşesini kollayıp ne yapağız

Biz şaraba taparız bizim yerimiz şarap küpünün dibidir

4. Kimseyi azarlama niyetinde değiliz

Kadeh kıran sofunun kalbini kırarız

5. Maksadı yüksek olanların bizden uzak olması daha iyidir

Bizim okumuz yere düşmez çünkü biz şast sahibi usta okçuyuz

6. Bu fani dünyada ne başkan ne dilenciyiz

İtibar sahibi olanlara itibarlanırız alçak gönüllülere mütevazı oluruz

7. Hem gönül erbabıyız kavgamız yok

   Her ne kadar meyhanede olsak da evliyanın aşkı ile sarhoşuz

8. Biz içkiyle sarhoş olan içki meclisinin mestiyiz

   Toplumun en başında içki içeniz

2.

1. Saki gamı yok eden o içkiyi getir

   Dert pasıyla dolmuş o aynaya perdah vur

2. Bir an bile bizden uzak durma biz âşığız

   Cem'in gözünün nuru olsa şarabı bir an olsun bizden uzak tutma

2b

3. Ey hoca!Yokluğa erenlere sakın büyüklenme

   Bu ülkenin dervişi ordusu ve teşrifatı olmayan bir padişahtır

4. Hak o ki Allah mertebeni yükseltsin

   Ayak toprağı olan kişi dünyanın başının tacıdır

5. Ey saki bize içki sun

   Biz kıdem meclisinin şarabının çarptığı rintleriz

6. Sabah vakti içilen içkiyi içen

   Alçak gönüllüler meclisin ayağıdır.

7. Söz ustası İranlı dostların seçkini Peyami'den

   Bu şiiri dinle uygun olan budur

8. Biz elest meclisinin şarabının çarptığı rintleriz

   Şarap tortusunu önce içtik, sarhoş olduk

3.

1. İnsan ömrünü hep aynı durumda sürseydi

   Dünya safa ehline güzel bir eğlence köşesi oldu

2. Sağlığın sonu dert, kavuşmanın sonu ayrılık

   Balın sonu zehir, düğünün sonu matem olmasa.

3. Bu fani dünyada safayı süren

   Gam olsun sevinç olsun her şey yanında bir olan

4. Az veya çok varını yoğunu ortaya koyup

   Sürekli şarap içen, rintler sohbetinde bulunandır

5. Safa konusunda zengin olduğunu iddia eder

   Sofunun bir dirhemini alsan karmakarışık olur

6. İster dirheme muhtaç olsun ister dirhem sahibi olsun

   Görünen o ki son yeri toprak olacaktır.

7. Saki, bize şarap sun içelim

   Cehaletinden bilmediği yerden konu açana rağmen

8. Meyhane ehlinin her halini inkâr eden

   Kendi aklı ile Allah'ı bulayım der; Eyvahlar olsun

4.

1. Mürşit olmak isteyen şu zahide bak

   Daha dün mektebe başladı, bugün üstat olmak ister

3a

2. Meyhanede yıkılıp perişan olmasın ister

   Zavallı harap olmadan abat olayım der

3. Dünyada gamdan kurtulmak isteyen

   Bir servi boylunun boynu bağlı kölesi olsun

4. Deli gönül ömrünü bela dağında geçirip

   Ferhad'ın şöhretini alt üst edeyim der

5. Vuslat istemeyip ayrılıkla hoşça vakit geçirmesinin sebebi

   Zavallı sevgilinin derdine alışayım der

6. Bu gam yeri gönlüm hoş olsun diyen

   Gül gibi şarap kadehini bir an elinden bırakmasın

7. Gezdi dolaştı, eğlenecek bir yer bulamadı

   “Bundan sonra yine Bağdat’a döneyim.” der.

8. Bağdat bir istiridye, mücevheri Necef’in İncisi Hz. Ali’dir

   Onun yanında inci ve mücevher taş ve toprak gibidir

5.

1. O eşi benzeri bulunmayan öyle bir tek mücevherdir ki

   Kâinat istiridyesine öyle değerli bir inci gelmez

2. Himmet davası, o şerefli zata yaraşır

   Kendisine ne dünya ne de ahreti amaç edinmeyen

3. Kendisine malum olan o zatı kim anlatabilir

   Ulvî âlem medresesinin kitaplarının sırları

4. Zahidin haline, yarın yer gök ağlar

   Onun elinden saf şarap kadehini içmeyen

5. O “dört kitabın sırrı bir noktadır,”dedi.

   Varlık kütüphanesinin sırrı da o dörttedir

6. Hz. Ali,duyup hikmetini seyret

   “O nokta benim, yani bütün isimlere müsemma benim.”dedi

7. Madem ki gönül ehline amaç kıssadan hisse imiş
   Ey bilge arif amacın ne olduğunu anlayıp öğren

8. Görünen ve görünmeyen yanıltmaca ve boş sözlerden ibarettir
   Başında son bir noktaymış

3b

6.

1. Ey kudret sahibi! İnsan ve mürüvvet hani
   Şarap içen rintlere ne için şefkat olmaz

2. Nasipleri ezelde beri eziyet ve cefadır" dersen
   Eziyet olur da niçin zevk ve safa olmaz

3. "Bugün zevk sürmeyen yarın sürer" dersin
   Kulların iki gün eğlenseler çok mu

4. İhtiyaçlarımızı görmeye kudretin varken
   Bizi kereminden yarına ertelemene ne gerek var

5. Halk bu eziyetleri çaresiz çeker
   Yoksa adam kara dağ olsa buna tahammül edemez

6. Durumunu kime açsan sana "Vardır bir Hikmet." Der
   Ah öldürdü bizi, bilinmez mi bu hikmet

7. Halkın bu felek dediği eziyet dolabı

   Boş yere başımızın üstünde dönüp ne yapıyor

8. Boş yere döndüğü yeter, artık bıraksa

   Çünkü tersine dönmektense yıkılması iyidir

7.

1. Feleğin ne uğrunda ne uğursuzluğunda sonsuzluk vardır

   Dünyanın ne seçkininde ne de avamında vefa vardır

2. Feleğin uğruna aldanma, uğursuzluğundan da alınma

   Uğursuzluğunda zorluk, uğurunda da safa var diye düşünme

3. Seçkinlere aldanıp perişan olma

   Avamında hasislik, seçkininde cömertlik var deme

4. Gayret edip başkalarına muhtaç olmamaya bak

   Çünkü ne benden sana, ne de senden bana fayda var

5. Başkalarının sırtında atlas ve ipek elbiseler görüp

   Benim sırtımda eski aba var diye gam çekme

6. Bütün bu düşünceleri bırakıp zamanın arifi ol

   Başında böyle bir sevda olan kimseyi şaşkın bil

7. Yarının derdini çekme, şarap içip güzel yüze bak

   Âşıklara gelecekte de “Huri” vaadediliyor.

8. Safa el verirse hiç fırsatı kaçırma

4a

İnsan için dünya,cefasına çekmeye değmez

8.

1. Ey cimri zengin! Yaşlı gözünden ciğer parelerin çıktı diye

   Ciğerden feryat edersin

2. Binlerce ağlasan da seni sonunda ayıracaklar

   Çocuğundan, karından gümüş ve altınından

3. Bu fanilik ülkesine yokluktan göç ettin

   Ama yolculuktan karın nedir bir bilsen

4. Alçak dünya hanesinden çıkmaya gönlün yok

   Allah aşkına söyle! Yoksa yerinden memnun musun

5. Bu mezbelelikten öyle geçip gitmeye bak

   Ki yolundan sana bir zerre toz değmesin

6. Gümüş ve altını kendine kat kat siper ettin

   Ölüm oku siperinden geçmez mi sanırsın

7. Akıldan bahsedip kendini karışıklığa bırakma
   Deli olup üzerinden kalemi kaldır

8. Ey efendi! Eğer akıllı ve bilgili sen isen
   Çılgın gönül deliliği bin akla değmez

9.

1. Bir seher vakti ibadet için zamansızca mescide vardığım zaman
   Bir takım yolsuzların halka halinde oturmakta olduğunu gördüm

2. Kimisi eline tespih alıp birlikteliğe girmiş
   Her birinin dilinden düşmeyen kırk elli paradır
3. Onlara "Dilinizde ne Allah ne Peygamber var, ne sayıyorsunuz
   Ne alıp satıyorsunuz?" dedim

4. İçlerinden birisi dedi ki halka hayır için her vakit
   Şehrimizin günümüzdeki hâkimi mescide gelir

5. Fakirlere ihsanı ya kırk ya ellidir, sabret
   Şimdi o felek mertebeli emirin gelme zamanıdır

6. Mescide niye geldiklerini öğrenince onlara yüz çevirip
   Ey! Topluluk, bilinki dedim

7. Sizden uzak olan Allah'a yakındır

   Çünkü gittiğiniz yol delalet yoludur

4b

8. Doğrusu hep işiniz riya ve gösteriştir

   Taklittesiniz, bütün ibadetiniz boşadır."

10.

1. Dünyada meramını alçaklardan talep edersin

   Ey! Ham tamahlı bu olmayacak isteklerin ne zamana kadar sürecek

2. Soyuna çekmemişin birisini cübbe ve destarla gördüğünde

   Onun cübbe ve destarına saygı gösterirsin

3. Hilesini sezip durumunu anlamadan

   Ona muhtaçlığını bildirmeye başlarsın

4. Utancımdan sana azıcık iyilikte bulunursa da,

   Ona duacısın diye bir daha Tanrı selamını vermez

5. Hırkalı er olup namında "derviş" olursa,

   "Vay kâfir!" diye seni mahvetmeye yakmaya başlar

6. Sana yazıklar olsun ki

   Azıcık bir şeye olan hırs ve tamahından, adını kötüye çıkarırsın

7. Nasibin sana sabah veya akşam ulaşmaktadır

   Gözünün aç olmasının sebebi, sende kanaat bulunmamasıdır

8. Seni ekmek doyurmuyor mu? İt lokması mı lazımdır

   Alçakların artığı olan o lokma zehir olsun

11.

1. Zamane insanlarının hevesi şan ve şöhrettir

   Her biri güya filanın oğlu filandır

2. Söze gelip konuşmaya başlasalar katmerli cehalet

   Ama zanlarına göre her biri zamanın kutbu gibidirler

3. Kafasızların itikat ettikleri o mürşide

   Zeka sahibi olanlar zerre kadar inanmazlar

4. Taklit ile seccade sahibi olup oturmuş

   Ama gerçekten yular gevşek bırakılmış bir eşektir

5. Bana hakikatin bütün sırları açıklandı

   " Dermiş vallahi de billahi de yalandır"

6. Ondan uzaklaş,arkasına düşüp yorulma

   Çünkü o habersizin gittiği yol zan ve şüphedir

5a

7. Ey hakikate ermek isteyen! Eğer idrakın varsa
   Haber sahibi olanların haber olan şu sözü işit

8. Aman bildiklerini unut,inada düşme!
   Gidilecek yerin sırrına ermek için bir mürşide yapış

12.

1. Eğer görünüşte zerreysek, mana itibariyle güneş gibiyiz
   Biz Cebrail'in Meryem'e üflediği ruhuz

2. Her sabah güneşin kadehi ile işret ederiz
   Sabah içilen şarabın meclisinde İsa ile kadeh çekeriz

3. Güzeller olmadan şarap içmemeye tövbe ettiysek
   Bozmamız mümkün olmayan tövbemizde sımsıkı duruyoruz

4. Düşman yılansa biz Musa'nın beyaz eliyiz
   Dünya gamı tufan ise biz Nuh'un gemisiyiz

5. Molla medresede Metâli şerhi okusun
   Sen bize kadeh metnini sun, biz şerh ehliyiz

6. Ey sofu,sen bizi madde gözüyle göremezsin
   Gönül gözünü aç da nasıl bir olduğumuza bak

7. Kötü söyleyenlere susuyor görünüyoruz
   Ama İsa nefesli rintlere açılma anahtarıyız

8. İsa nefesli,Rûhî lakaplı ve Hızır hayatlıyız
   Sıfatlar denizinde gizlenmiş zat cevheriyiz

13.

1. Acaba başı sonu bilinmeyen bu dört unsur
   Daha ne kadar dönecek

2. Bazen ilahi alemde dolaşırlar
   Bazende mürekkeb cisimler aleminde seyrederler

3. Vahdet aleminde dört [unsur] olur da devri çaresiz olur
   Mürekkeb cisimler alemine gelince üç ana unsur ortaya çıkar

4. Bütün bunlardan insan itibara gelir de
   Bütün mezahir insana tufeyli olur

5. Kendini bilenler Yaratıcı'ya iman getirirler
   Bilmeyenlere iman getirenler kafir derler

6. Yerini cehennem eden kafir cehaletten eder
   Cehalet gerçekten küfür olsun bu ne acayip sır

5b

7. Cahillere dünya el versin

   Kemal sahipleri ayaklar altında kalıp bir zerreye kudretleri olmasın

8. Madem zevk cehalettedir ki kemali ne yapacağız

   Laf ehli olanlar safa sürsün şimdi biz ne edeceğiz

14.

1. Riyakarlıkla kendini vasıflı gösteren

   Ham sofunun mübarek zamanı taklit ile ziyan olur

2. Minberde hatip, mahfilde muarrif de olsa

   Cehli ile tanındığından utanç duymaz

3. Kalbinin aynasını kaygılar karartır da

   Hak feyzinin parlatıcısı bile aydınlatmaz

4. O mürşide verilen ilahi sırları kitaplar toplamakla

   Vakıf olmak ne mümkündür

5. Canının ve gönlünün güneşi ve ayı ışıklanmaz

   Daima onların biri gölgede diğeri tutulmuş olur

6. Zatında kemale ermişlik sırları yoksa

   Sırtına ya siyah şal ya yeşil sof giymiş bir eşektir

7. Dünyada kemal sahibi gam çeksin,cahil zevk etsin

   Ben buna yuh demezsem; bana yerden göğe kadar yuh olsun

8. Mademki Hak diyeni zulümle darağacına çektiler

   Bizde çaresiz batıl söze başlayalım

15.

1. Dünyanın dikenine,gülüne, gül bahçesine yuh olsun

   Düşmanına da cefakar dostuna da yuh olsun

2. Şarabın keyfiyyetine bağlı olan

   Eğlenceye, ayyaşına, şarabına, şarapçısına yuh olsun

3. Parayla olunca makam ve mevkiyi ne yapalım

   Onu satan alçağa da alanına da yuh olsun

4. Madem ki vücut ehlinin yeri yokluk çölüdür

   Kafilesine de kafilecisine de yuh olsun

5. Afyonkeşlerin esrara vakıf olduklar alemde

   Kendinden geçene de onların esrarına da yuh olsun

6a

6. İrfan sahibi talihsiz, cahil ikbal sahibi olsun

   Dünyanın ikbaline de düşkünlüğüne de yuh olsun

7. Feleğin çarkının uğruna da uğursuzluğuna da lanet olsun
   Yıldızlarının sabitine de seyyarına da yuh olsun

8. Madem gönül ehline dünya ve ahiret haram oldu
   Gayret et gönül de ne dünya olsun ne ahiret...

16.

1. Halkın kimisi dünyayı elde etmek için emekte
   Kimisi de zevkle dünyayı yemekte

2. Sen çektiğin elemleri ister sakla ister söyle
   Derdine ne beyden ne de fakirden bir çare yok

3. Cihanın önde gelenlerinden kerem bekleme
   İhsan eseri paşada veya beyde olur sanma

4. Mutfaklarına aç giden adam sopa yer
   Gözleri kapıda elleri değnektedir

5. Bu fani dünyaya öyle bir devirde geldik ki
   Cömertlik alameti ne insanda ne melekte var

6. Başkaları vefadan bahseder,dost cefadan
   İnsanda vefa olmasın da köpekte mi olsun

7. Cahil, makamı ile feleğin tepesine ayak bastı

   Kemal sahiplerinin feleğin altında yeri yok

8. Ya Rab bir er çıkıp da bize yardım eder mi

   Yoksa günümüz böyle felaketle mi geçer

17.

1. Kaderin hükmüne can ve gönülden razı olduğumuzdan

   Eğer dert ve belayauğrasak gam çekmeyiz

2. Sefer sıkıntısı değer kazanma ve yücelmeye sebep olur düşüncesiyle

   Vatanı bırakıp gurbete çıktık

3. Deli gönüle uyduk,gönülde hevesine uydu

   Nice yıldır dolaşmadık yer bırakmadık

4. Nereye vardıysak aşka düştük

   Gönül ay yüzlü bir güzele yakalandı

6b

5. Ey seher vaktinde uyanan rüzgar

   Eğer Bağdat'a yolun düşerse edeple safa dostlarının huzuruna git

6. Rûhî'yi eğer sormak isteyen biri bulunursa

   "O elinde avucundabir şeyi olmayanla görüştün mü?" derlerse

7. Bu parlak matlaı okuyup sonra sus

   Vefa sahiplerine durumumuz malum olur

8. Şimdi biz Şam güzellerinin düşkünüyüz.

   Aşkın kınanmasını çeken rintlerin halkabaşıyız

TERCĪ'-İ BEND

1.

Ah taze vücütlu beni kim bıraktı

Gölge gibi gönlüm vefa yolunda ayaklara düşer

Yenilmiş kanat ve gönül bülbül gibi olan canımı döndürdü

Konuşmayı seven huyumu dilsiz eyledi, zehr etti

Kase kase ayçanın zehrini içeyim sonsuza kadar

Alemde sevgiliye kavuşmak için kadeh sunılsa

Başkaları gece gündüz güzel yüzlüyü seyretmekte

Ben ise bakışlarının öfkesini çekeyim

O güzel huylarıyla belki birgün acır halime

Perişan gönül boş hayaller kurmaya devam etmekte

Ben mazlum ve sevgili ikiye bölünenin azı

Ey şah halime bak lutf et

2.

El cübbe ve sarıktayım zanneder

Şöhret kaydederim, utanma derdindeyim

Aşkın kuruntusuna düşmüşüm acaba karda mıyım

Yüzünün hasretindeyim işim ah etmektir

Kah çölde kah sokakta kah pazardayım

Kararım yok gece gündüz yarın hasretindeyim

Yine dert, sıkıntı, ayrılığın derdindeyim

İşte yar diye halimi açığa vurmaktayım

7a

Bilmem neyleyeyim ayrılıkla zulümdeyim

Ne olacak bu halim diye düşüncedeyim

Ben mazlum ve sevgili ikiye bölünenin azı

Ey şah halime bak lutf et

3.

Hani o zaman ki kavuşma zamanı mecliste idim

Yarın yanında yerim vardı kudrette idim

İçtiğim yüzünün şerbeti idi huzurlu idim

Çokları kıskanırdı halimi çünkü yar ile kavuşmada idim

Dün gece sabaha kadar hüzün evinde ayrılmakta idim

Sıkıntı, dert ve gam ile yar ile sohbette idim

Başkalarıyla olan ikramında hor görmekte idim

İstek ettiğim zevkin zahmetinde idim

Nasıl bir beladır bu diye hayrette idim

Bu belâyı çeken anlar ki nasıl bir sıkıntıda idim

Ben mazlum ve sevgili ikiye bölünenin azı

Ey şah halime bak lutf et

4.

Yare kavuşmayı özleyip ah edersem nolur ki

Aşka bağlanmış bir yüzüne sevdalıyım

Hasta gönle aşkın dert ve gamı vereli

Gece sabaha kadar uyumam kul köleyim

Ey sevgili kudretim kalmadı yanında horum

Ayrılığa düştüğümden beri Ruhi gibi kıymetsizim

Gönülsüz, kimsesiz, dertli, hüzünlüyüm

Yabancı gülüşünden bahseder ben cefayla meşgul olurum

Ayrılık derdinin oku canıma geçti, dertliyim

Beni kesene bin can ile minnettarım

Ben mazlum ve sevgili ikiye bölünenin az

Ey şah halime bak lutf et

7b

TERCĪ'-İ BEND-İ MÜSEMMEN

1. Derdinle ağlamaktan gözlerim görmez oldu

   İnleyen kalbim hasretinle inlemekten tutuldu

   Gözümden akan kanlı yaşlar yedi kat yere aktı

   Feleğin içinden geçti ah ve ızdırabım

   Dünya alemi perişan etti halimin fenalığı

   Ayrılık derdine esir oldum dermanım bulunmaz oldu

   Aşk belası ile yaklaştı ki neredeyse canım bedenden çıkacaktı

   Yüce devletli olan sultanım beni esirge

2. Üzüntüye tutulmuş olan bir esir olduğumu bilirsin

   Siyah saçın gibi oynak, gözün gibi hastayım

   Bağrı yanmış ağlayan bir âşığım

   Gözüme geceden sabah vaktine kadar uyku girmez

   Çok uzun zamandır mis kokulu saçına tutuldum

   Çok ah etmeyim yanında büyüklüğü yoktur

   Aşk belası ile yaklaştı ki neredeyse canım bedenden çıkacaktı

   Yüce devletli olan sultanım beni esirge

3. Kapından ayrıldığımdan beri ağlamaktan başka karım olmadı

   Aklım başımdan gitti iradem elimden gitti

   Tâkatsız gönlümde zerre sabrım kalmadı

   Diyâr-ı hicre düşdüm hem-rehüm yoḳ sat-kârım yoḳ

   Bu yabancı ellerde beni anlayan bir yarim kalmadı

   Gönlümde bin derdim var da bir dert ortağım yok

   Aşk belası ile yaklaştı ki neredeyse canım bedenden çıkacaktı

   Yüce devletli olan sultanım beni esirge

8a

4. Ah ben ızdırap ile ne kadar feryat figan edeyim

   Yüce kapında ne kadar çok bekletirsin yabancıları

   İnleyen gönlü esir ettin

   Önce ayrı bıraktın sonra üzüntüyle inlettin

   Aşk belası ile yaklaştı ki neredeyse canım bedenden çıkacaktı

   Yüce devletli olan sultanım beni esirge

5. Yeter Ruhi beni ayrılığın hastalığıyla inlettiğin

   Tâkaatsız gönlümden sabrı aldın beni karasız kıldın

   Önce dostum oldun sonra sohbetimden çekindin

   Yaralı vücudumu bela yolunda perişan ettin

   Üzgün gönlümü sıkıntı kılıcıyla yaraladın

   Rekabet edene daima merhamet gösterdin bana zulm ettin

   Aşk belası ile yaklaştı ki neredeyse canım bedenden çıkacaktı

   Yüce devletli olan sultanım beni esirge

MÜSEDDES

1.

1. İlkbahar oldu üzüntüden uzaklaştı gün doğdu

   Eğlence bağı âşığa dert yeri oldu

   Zaman bir kuşun sevinç sesi oldu

   Eğlence vakti doğduğunda güneş yangın oldu

   Köhne dünya yenilendi yine bahar oldu

   Gül gibi içki kadehi parıldadı

2. Böyle zamanlarda ki gül taze ve içki kadehi sudur

   Mesīh nefesinin rüzgarı gibi canı korur

   Gonca hem düzgün konuşan kuşun sohbetidir

   Ey gönül çimene hangi zaman açılır acaba

   Köhne dünya yenilendi yine bahar oldu

   Gül gibi içki kadehi parıldadı

3. Aşk ile dünyada rezil olmayın ne edeyim

   Aşk çılgını olan gönülün isteği zevk ve sefadır ne edeyim

   Tövbe teklif eder zühd sahibine ne edeyin

İçkiden tövbeyi kolay etti aman ne edeyim

8b

   Köhne dünya yenilendi yine bahar oldu

   Gül gibi içki kadehi parıldadı

4. Gam köşesinde çokca inleyip feryad edelim

   Şarabın üstadına gelin, gülbahçesine niyet edelim

   İçelim ki gönlümüzü gül gibi güldürelim

   Aşk ile kendimizi dünyaya destan edelim

   Köhne dünya yenilendi yine bahar oldu

   Gül gibi içki kadehi parıldadı

5. Nolur ki Ruhi gibib şarap kadehini elimize alsak

   Sabah akşam çölü dolaşsam da bulsam

   Ey ay yüzlü bir ben olduğum için neyleyim

   Senin bir çift sözünden cana zevk, sefa gelir

   Köhne dünya yenilendi yine bahar oldu

   Gül gibi içki kadehi parıldadı

MÜSEDDES

2.

1. Ah o gün aşk alemine ayak bastım

   Dert, bela, gam, sıkıntı ortaya çıktı

   Bana bir hal oldu kendimi insan bildim

   İnleyip ah etmeye başladım her zaman canımdan

   Üzüntüden bir bakamadım gönül hastası oldum

9a

   Ömrüm dert ile geçti bir an yüzüm gülmedi

2. Dünyada zevk var dediler ama ben onu göremedim
   Gözümü hiç üzüntüden açamadım zevke varamadım
   Başkaları gibi muylu olup zevk ve sefa süremedim
   Eyvahlar olsun! Dert döşeğinden kurtulup sıhhate eremedim
   Üzüntüden bir bakamadım gönül hastası oldum
   Ömrüm dert ile geçti bir an yüzüm gülmedi

3. Yıldızlar gibi uyku görmez ağlayan gözüm benim
   Figanımdan geceleri halkı uyumaz oldum
   Yarin aşkının derdi ile sıkıntıdadır canım benim
   Sevgilim sitem çok merhametsizdir
   Üzüntüden bir bakamadım gönül hastası oldum
   Ömrüm dert ile geçti bir an yüzüm gülmedi

4. Şöyle hüzünlü olmuştur karakterim
   Saf içki içsem elbette canıma bir dert verir
   Özet olarak bende zevkden bir eser kalmamıştır
   Ruhi gibi aralıksız üzüntüyle vaktim geçer
   Üzüntüden bir gönül hastası oldum, bir göz atamadım
   Ömrüm dert ile geçti bir an yüzüm gülmedi

MÜSEDDES

3

1. Dünya evinde kimisine altın ve gümüş isteği olmuş

   Kimine mevki kimine gönül alan güzele kavuşma isteği

   Tanrı ḳapısında gerçek olur her istek

   Herkesin dilediğini verirsen dilediğine ulaşırsın

9b

   Temiz aşkım gibi üzgün olan bana temiz bir kalp ver

   O ay yüzlü halime acısın insaf etsin

2. Aşk sarhoşluğum devam etmekte, gül gibi göğsüm yaralıdır

   Âşık gibi gözüm daima yaşlıdır

   Sevdiğim güzelliğinin gururu ile temiz değildir

   Onun aşkının yolunda her an tamamım

   Temiz aşkım gibi üzgün olan bana temiz bir kalp ver

   O ay yüzlü halime acısın insaf etsin

3. Âşıkların gözyaşını yolunda mahvetme

   Samimiyetle gönlü sana bağlı olanları sabah vaktinde güldürürsün

   Lutfuna layık olanların değerini bilirsin

   Aşk ehli olanlara istediğini verirsin

   Temiz aşkım gibi üzgün olan bana temiz bir kalp ver

   O ay yüzlü halime acısın insaf etsin

4. Dünyada değerimi artırıp bana kıdem ver demem
   Rütbemi gün gibi yüce eyle yükseklik ver demem
   Üzüntüden ağlamam, feragat köşesi ver demem
   Özet olarak bana kıymet ver de yabancılara hor bak demem
   Temiz aşkım gibi üzgün olan bana temiz bir kalp ver
   O ay yüzlü halime acısın insaf etsin

5. Ruhi aşk yolunda ayak altına aldı
   Arka ol, aşk belasının gönlünü al
   Derd ehli olan kimsesizleri işveli kılma
   Ey tanrım hürmetin hakkı için
   Temiz aşkım gibi üzgün olan bana temiz bir kalp ver
   O ay yüzlü halime acısın insaf etsin

10a

TAḪMĪS

1

1. Kendine gelemedi ki dertli gönülde zevk kalmadı
   Alemde ayrılık acısı çekmekteyiz
   Baharda yeşilliği seyr etmekten geri kaldık
   Gönül sevgilinin saçının zincirine bağlandı
   Gözlerim beklemekten halka gibi oldu

2. Zaman seni eğer ayrılık denizine salarsa
   Dert çekme, yaradılışına kefer verme eğer irfan sahibi isen
   Dinle bak ne söyler deniz ve toprak

Dert denizini kadehin gemisi ile geçici kıl

Kararsızlıkta kim alemin zamanı değil

3. O vefasız ki istese ufukları çiğnetir

   Ayak sürse o huzura gücü çiğnetir

   Sanmayın ki hemen bu can atan gönlü çiğnetir

   Güzel, naz ile âşıkları çiğnetir

   Vefa eseri yok o atlı askerde

4. Can yerinde muhabbet mumu yanmakta

   Gönül mumu var ki sıkıntı ateşiyle yanmakta

   Ahımın dumanı feleğin kubbesine dolanmakta

   Kanlı gözyaşımla vücudumun berraklığı bulanmakta

   Gönül şişesi sitem taşıyla kırılmakta

5. Alçak felek sabah akşam döneli

   Cahil sefa sürer kamil ise bela çeker

   Ruhi acaba zamanın derdine mi mübtela

   Olgunluk erbabı bayağılaşma yolunda ayağının tozu

   Cahil kimseler itibar mertebesinde

TAḪMĪS

2

10b

1. Bir bölük su sahibiyle fenalık evine geldik
   Bizden önce zamanın sıkıntısını çekenlere
   Zamanı güzel beyitlerle sakin geçirdik
   Gül bahçesinde gül gömleğiyle gezmedik
   İstediğimiz yasemin boylu çemenlerle gezemedik

2. Ey yar, huyun yüzünden neyimiz varsa gitti
   Dünya meclisinde yoksulluk kasesiyle ağzına kadar dolduk
   Bundan sonra bıkma haliyle işimiz yok
   Yarab, fakir olmakla nazlanırlar
   Güzellere tutkun olup aşk derdine düşme, çekinme

3. Saçlarının ucuna dolaşıp canımdan vazgeçtim
   O kadar düşündüm ki sevdasına aklımı kaybettim
   Onu görünce göbülden aldıran ben idim
   Akıl ile gidip yarin zülfünde kaldılar, gördüm
   Gonca dudaklarınla söyleşilmez, olması gereken budur

TAḪMĪS

3

1. İnsanların yüzünde çalışan “itibar görür “yazmıştır

   Bir hoş satır ile sırrı keşfetmiş

   Gönül, yüzünde Allah’ı bulmak için Mısır

   Çünkü hakkın sırrı lutfun çehresinde gizlidir

   O yüze göz kulak oluruz biz güzelim Hak ne gösterir

2. Kimisine gönül aldatan kimisine dünya ile ilgili düşünce vermiş

   Kimisini eskinin kimisini Huda’nın feyziyle ödüllendirmiş

   Mana aleminde bana dün bir hal oldu

   Aşikar mümkün olana baktı değil

   Suretin kaydında her biri bir bekleyen

3. Çiçekler zamanın çemenine süs ve parlaklık verdi

   Her ağaç bir güne bir kıyafetle salınır

11a

   Gel ey ḥükmeden ibret gözüyle bak

   Gülbahçesinde renk renk nedir bu çiçekler

   Su ve isteği bir hepsinin bahçıvanı bir

4. Nihayet çevrenin timsahı azık istemiş

   Gönül, denizin inci kutusunu işitmiş

   Eşyâ gibi damlalar hemen ortaya çıkmış

   Çeşme başı bunca damlaya damlaya deniz olmuş

Baş vermeyince sırrın gerçeğini bulamadım

5. Can ile cananın münasebetini fark edip

   Gönülden geçen gurur ile anlamı farḳ edip

   Rūḥī gibi mertebeyi farḳ edip

   Varlığın önemini farḳ edip

   Ey Nev'i kudretimin kusuruna kara verdim

12a

BAĞDADLI RŪHİ DĪVĀNININ BAŞ KISMI

1

1. Aşk kadehinin yansıması rabbinin ilahinin ışıkları gibidir
   Huda'nın sırrının bilgisi o ziyaya nail oldu

2. Yalnızlık vadisinde o yola rehbersiz varılmaz
   O hoş haberci ki aşkın piri aşka uyar

3. Aşkın sesini kimse işitmemiştir
   Kainatı bir ses o kadar tutmuştur ki

4. Ey gönül aferin!Dünya meclisinden el ayak çektin
   Yoksul olan elest meclisinde böyle nazlı olmak gerek

5. Yalnızlık aleminde aşk makamı öyle bir yerdir ki
   Âşığın varmak istediği yer ayrılık olmaz

6. Gözünün köşesi sevgilinin parlaklığı olsun
   Âşık öyle bir âşıktır ki bin canını feda eder

7. Ey Ruhi aşkın kemerini bağladıysam ne olur
   Şükür ki dilimden bir an Huda'nın zikri eksilmez

2

1. Gönül çeken bahara kavuştu, istekler yavaşça oldu

   Alemin sefasını sürsün eğlencenin büyüğüyle zevklensin

12b

2. Kumrulara dost olup âşıklara seda dinletir

   Her akarsu bugün güzel sesli bir bülbül olmuş

3. Sabahtan göğsü çemen açıp heveslenir

   Seher yeli öyle hoş bir fasıldır ki can verilir

4. Nergis altın kadehini eline alıp çimende yeyip içer

   Yani gülün şahı döner, berrak şaraba meydan okudu

5. Ey gönül!Eğlen çünkü rüzgar el verdi içmeye

   İçki gönülden üzüntü sisini silsin

6. Bülbülün sesi gül bahçesinde her gece boşuna değildir

   Elbette âşığın aklında bir istek vardır

7. Bülbüller avluda güllerin sefasını sürsün

   Ey **Ruhi**! Gül gibi şarap kadehinin zevkini sen de sür

3

1. Hizmette beni zulmün kusurlu kulu sanma

   Ey sevgili! Her ẖizmette ḳullacağın güçlü kulunum

2. Yabancı ile karın yok zulmün banadır ancak

   Ey sevgili! Aşkında sabreden bir kulunum, seninim

3. Kıskananlarda ne dert bilse aşkında beni yok eden

   Ey sevgili anlamın ortaya çıkmasında nadir kulunum

4. Aşkında yabancılarla beni bir görme

   Ey sevgili! Canımı sunmada esirgemeyen maharetli bir kulunum

5. **Ruhi** gibi senden uzak olduğuma kusurum bu ki

   Ey sevgili! Ömrüm halini tarif etmekle geçiren şair bir kul olarak geçer

4

1. Ayrılık hüznü ile bahar bana azap gecesidir

   Alemi yakan güzelin yüzü bana ateş görünür

2. Yeşilliği izlemeye gitsem derdin sebebi fena olur

   Kuşun gönlü cezbeden sesi coşku verir bana

3. Sensiz ateştir gül bahçesi bana o zaman yansın

   Gönül aydınlatanın yüzü bana cennet gülüdür

13a

4. Tenim kalı ciğerim üstündeki taze bir güldür

   Dildeki dikenin oku goncadır bana

5. Gece ise mecliste mum ve yok

   Meded et bana ikinci sevinci zamanıdır

6. Çünkü baharda gece ve gündüz bir olurmuş

   Gece ve gündüz sıkıntıda bir olsa ne olur

5

1. Yolunun üstünde yalnız kötü gözle bakan rakibler gezermiş

   Gönlünü rahat tut ki o nur yüzlü yalnız sana kaldı

2. Yarin aşkının yolunda baştan geç dediler bana

   Sanma ki ne canım ḳaldı ne gönlüm, yalnızlığın başında

3. Fidan boylular boyunun yüksekliğini takip ederler

   Gümüş gibi beyaz göğüslü sevgili! Eşin benzerin yok, salınsan yakışır

4. Vücudundan güzelliğine zarar yoktur, çünkü akrabadır onlar

   Cümleye bu saçın güzelliği konulsa yalnız bu yeter

5. Meclisin başında istekle içki içersin

   Âşık sabah akşam mahalleni dolaşır

6. Garip ama Tanrı'nın feyziyle hoşum

   Ruhi niyeti iyi olanlardan başka kimseyi koymaz

7. Eminiz ki kötülükten, büyüklerin devrinde nerede güneş
   Zamanı yalnız gezip altın tabağı başında gezdirir

8. Ulu Sultan Muhammed akıl sahibi bir şahdır
   O ki din düşmanların yalnız hepsine at teper

6

1. Acaba berrak dudağı zevk verir mi
   Derdi olanlara şarap daima sefa verir

2. Kavuşma zamanında ruhun görünüşü
   Sabah erkenden suyun gidişi huyuna zevk verir

3. Gamlı beni görünce öldürmeye başladı
   Yorgunluk belaya uğramışın gönlüne sefa verdi

13b

4. Yüzü gelirse **Ruhi** sevgilinin dudağını öp
   Mis kokulu olsa bilirsin berrak su ver

7

1. Yanağından zevk alan güzel yüzlü sevgiliye nazlandı
   Dudağından zevk alan şaraba nazlandı

2. Yabancılara kafa tutma, muhabbet ehline alçak gönüllü davran
   Dostlata miskinlik gerektir

3. Ey zahid! Biz o Allahın yarattıklarını gönlümüzden çıkardık
   Acaba dünyaya ve içindekilere nazlansak mı

4. O kafir ne yabancılara ne âşıklara iltifat eder
   Öyle bir afetdir ki en alttakilere de en üsttekilere de nazlanır

5. **Ruhi**! Sevgili anlamazdan geldiği için derdini çekme
   Sadece sana değil bütün dünyaya nazlanır

8

1. Mahallende oturanlar en yüksek cennete nazlanır
   Boyunun esiri yüksek boyuna naz eder

2. O dergahta sen çok yüksek yere sahibsin
   Kimine bağlar, devletin hükümdarına naz eder

3. Ey zahid şaraptan kaçınmak nedür
   Kimse onun gibi cana can katana nazlanır mı

4. Bizi dünya için aşağılık sanma biz sıkıntı çekeriz
   Biz o kadar meşhuruz ki dünyaya nazlanırızı

5. Aşk derdinin esiri olduğu sıkıntı yetmez mi
   Ruhi'ye bu nazlanma reva mıdır

9

1. Kıskanılacak gibi sonsuz güzelliği olanlar güle özenirler

   Gül ise ne kadar isterse istesin çare yok bülbülden yana

2. Saçlarına olan aşkım beni açık saçık etmiştir

   İstekli olmazsam acaba sünbülü seyretmeye

3. O acımasız bizden gözünün köşesini esirgedi

   Anlamazdan geldiği için halimiz gayet kederlidir

4. Biz o ay yüzlünün yanağından uzakta rahatız

   Hem yüz yapraklı gül hem karanfilin çok yaprağından yana

5. Ruhiye şarap teklif etme ki derdini başlatma

   Ey kadeh sunan! Aşk sarhoşuyuz, uzağız şaraptan yana

14a

10

1. Allah yolunda iyi olsak ne olur

   İyi olmayan kimse kalıcı olamaz

2. Amaca ulaşsak ne olur

   Çünkü kılavuz bize Allah'ın olgunluğudur

3. Sonsuz hakka sahip şah ki bizi çırılçıplak eder

   İsterse baştan başa giydirir isterse üstü açık

4. İsterse sarhoş oluruz isterse uyanık

   İsterse dert çekeriz isterse sefa süreriz

5. İbadetimiz kabul olur mu acaba

   Aşkın kılavuzuna uyarız

6. Dünyaya hizmeti gönlünden çıkar

   Bunları göz önüne al da bana uy

7. Başkasından ümidi keselim

   Ey **Ruhi**! Ḥaḳḳa güvenelim

11

1. Elmanın yansıması ile bu göz

   İçinde elma olsa o şişeye benzer

2. Her zaman gözümden yaşım akar yaram aklıma geldikçe

   Yaramdan inen akarsudur güya

3. Dudaklarına olan arzum ortaya çıkar yar dedim

   Goca güler amma içeri kanlı

4. Zavallı gönül cefa elinden yakasını kurtarır mı

   Ey şahım! Herşeyden evvel vefan olur mu acaba

5. **Ruhi**, bahçıvanın kuşu yasemindir

   Güya onu, gül yanağının hevesi eder

14b

12

1. Güzellik bahçende bugün o iki güzel çiçek

   İki güldür güzelim birbinden hoş

2. İki dudağının sözüne gülmedi

   Güya ağzıyla sözünü bir yere koymuşlar

3. Saçında bize vefadan bir eser yok

   Ne kadar zamandır ki sabah rüzgarı bu sevdada eser

4. İsterim ki uğurun yüzümden gitmesin

   Perişan olduğumu göstereyim sana

5. Rakibin köpekleri bu dünyadan gitti dediler

   Ey **Ruhi** bu gerçek olursa dünya bizim olur

13

1. Kavuşma meclisinden uzak kalmış gönlüm ney gibi inler

   Mükemmelliğinden uzak kalmış gözlerim kan ağlar

2. Şirin dudaklarından ayrı dudu kuşuyum, ağlayıp inlerim

   Yüzüne uzak kalmanın derdinden bülbül oldum ağlarım

3. Kavuşma meclisinin sefasından uzak her zaman dertliyim
   Uğurlu halinden uzakta iken inlemek karımdır

4. Gerçi gözüm huzurundan ayrı düştü
   Ama hayalinden bir an uzak kaldığımı sanma

5. Vakti ağlamayla inlemeyle geçse ne olur
   Ruhi güzel yüzünden uzakta nasıl sabretsin

6. Sen yüce huylu rütbelisin ki şiirin erbabı
   Şirin sözlerinden uzakta gonca gibi sesim solum kesildi

14

1. Hey! Göğsümde yer yer olanlar istek değil
   Yoksul ben bir avuç altın bulup koynuma koydum

2. Yüzümde damla damla lale renginde gözyaşı
   Altın kağıt üzerine serilmiş bir mercandır güya

3. Gece şarabın değil sürahinin ağzının suyu aktı
   Sevgilinin sefası dudağını küçük kutu edecek

4. O zaman hata olduğumu sanmayın
   Canının övgüsüyle sevgilinin mahallesinden yana

15a

5. Saçların gösterdi gezerken bana boyunu
   Gönül hastası olan **Ruhi'**ye bela oldu

15

1. Her goncaya gül bahçesinde bir bülbül olurmuş güya
   Ey gül yüzlü! Binlerce bülbül sıkıntılı gör ki

2. Güzel yüzlü olan için bir ayrıcalık etsen yakışır
   Ey şahım! O sevgili seni üstün eylemiştir

3. İnsanoğlunun gürültüsü değil sen ya meleksin ya peri
   Bu güzellik bu letafet ki Mevla vermiş sana

4. Dün serviyi görüp yabancı boyluyla gezersin sandım
   O melek yüzlü eski yeşillerle gül bahçesine gelmiş

5. Evliya durmaz daima yarin dudağına benzemeye çalışır
   Meğer aynaya bakmamış tatlı dilli papağan

6. Ahımın kıvılcımından çıkan ateşi ayın bir türü sanma
   Dünyayı ölçen feleğin kuşu onda kanat salmıştır

7. Ey **Ruhi** gökyüzünde görünenin ay ile halkaları olduğunu sanma
   O parlak ay! Feneri yakıp uçurmuştur

16

1. Sana bir iki gün zahmet verdiyse dert değil

   Her bir zahmete Hak sana yüz bin sefa versin

2. Vücudun doktoru olan zaman cefaya layık değildir

   Merhametinin olgunluğundan sana çare versin

3. Derd halinin dermanı, kalbin şifasısın

   Başkasının sağlık evinden sana şifa versin

4. Düşkünlere el uzatan bir ulusun

   Allah'ın lütfu dünyada yardımcı olsun sana

5. Çünkü velilerin yıldızısın gönlün rahat olsun

   Vücudunun sağlığını sana kim verir veli

6. Hak dergahında dileği kabul edilmiş olmazsa mümkün değildir

   Rūḥī ḳulun içtenlikle sana dua eder

7. Nasip ki güzelin fiili ve ömrün uzunluğu

15b

   Hak daima sana gönül rahatlığı versin

17

1. Gerçi önce suskun dudağın cana sefa verir

   Ama sonra vücudunun sevdasına düşmek ne güç

2. Kanımıza elinin bulaştığını sanma

   Bizi öldürünce eline kına yakmış

3. O şaşıran saç art arda gelen kakül nedir

   Birbirlerinden asla eksikleri yoktur

4. Yabancı ayrılık acısıyla yolunda ölmüş

   Yalan da olsa gerçek de olsa hala ümidim var

5. Gelse hatta bizi beladan kurtarsa derdik

   Ey Ruhi! Geldi çizgileri bela üstüne bela oldu

18

1. Ömür bir nehir gibidir sanki

   Ten hanen son derece muhabbetli gibidir sanki

2. Aşk derdinin yaprakları ve yüzünün her evresi

   Her biri bir kitab gibidir sanki

3. Yüzünün çadırına o iki kaş

   İkisi de mis kokulu bir ip gibidir sanki

4. Nehire benzer altın renkli kılıfı

   Hoş bir hançer gibidir sanki

16a

5. Ay yüzlüye olan istek kendinden geçmişçesine başladı

   Yine sanki mldürmeye kast etti

6. Yaralı yüreğin hemen kinlenmedi

   Sevgiliye kavuşma fethin başlaması gibidir sanki

7. Gözyaşlarını akıtarak geldi

   Sevdiğim sanki uyku sarhoşudur

8. Ey **Rūhī**! Yine gözler kamaştı

   Gelen sanki parlak yüzlü sevgili gibidir

19

1. Ders alma gözüyle şu dünyaya kim bakar

   Dünyanın devamlılığı baktıkça gözüne görünsün

2. Şu kimse durak yerinin devamına erişmez

   İstek yolunda cismini kötü eylemekte

3. Meclise sefa meclisi kuruldu alay oldu

   Ey şarap kadehinin talibi, âşık

4. Allah ulaşılmaz değildir, insanoğlu ulaşır
   Ama iyi haber et ki dünya ile ilgili şeyleri terk et

5. Hakkın dergahına yaklaşmak istersen
   Ey Ruhi! Dünya halkından görüşmeyi kes

6. O yüzü bırakırsa gülbahçesinin sebzesi bana
   Bahçıvan gül satayım bir iki diken bana

7. Ey gül biten yere isteği olan nazlan bakış sendedir
   Başkalarının edalı yürüyüşü bana ateştir

8. Başkasının sohbeti beladır, dilerim ki Allah'tan
   Ne seni yabancılara göstersinler ne de beni yabancılara

9. Ey **Ruhi**! Saçlarının telini elimden çıkarıp
   Dünya şimdi dağın tepesini bana sunar

20

1. Sana kavuşmayı dünyaya değişmem canıma yardır o benim
   Efendi bana dünyadan önce gönül gerek

16b

2. Güneşinle dünyayı kıskandırmaktadır
   Bir zamanlar kapında iken beni kıskandırırdı

3. Bin tanesinden birisi gerçek ise vay ki cariyeye
   Alçak bana çok yalan söyledi

4. Cennet bahçesine ölmeden kavuşmayı isterim
   Hak ölüm yazmadan amacım budur

5. Ahımla inlemelerime bakıp bana aziyet etme
   Vallahi günahsızım inan bana efendi

6. Düşkünlüğün göstergesidir bakışlarının durumu
   Çok baktığım zaman o bana incinir

7. Şiirin zemini büsbütün tasarruf tahtımda
   Ey Ruhi! Tali beni kıskandırsa da nolur ki

21

1. Ne güzel ey meclisin şerefi zengin ve fakir
   Merhaba! Alemin canı, yoluna canlar feda

2. Cana can katan sevgilinin keyfinden lezzet alsalardı
   Zühd sahibi ayağın toprağını dilenci eylerdi

3. Cana can katan sevgilinin keyfine istekliyiz
   Başımızdan bir an uzakta kalmasın isteriz

4. Senin yerin baştadır her zaman gül gibi ama zahidin

   Huda seni gözüne layık görmeyip küçümseyip

5. Ey **Ruhi**! Sefa meclisine geldin canlandırdın

   Merhaba ey ikinci can! Yoluna canlar feda

22

1. Yabancı ferahlık veren kavuşmaya fikr etmesini istemem

   Yüreğinde derdi olanlara kalbe ferahlık verenin hayali layıktır

2. Şuda sakinlik varken ateşin ne değeri vardır ki

   Ter içinde kalsa sıcak olur, o kalbe ferahlık veren nur yüzlü

3. Bir ḳaraltıdır alayın gidişi hemen ağlamam

   Yalnız tüm aleme o kalbe ferahlık veren galip olur

4. Gidiş halinle zorlukları hallettim

   Ki gönül çeken, gönlün gösterişi keyif verir

17a

5. Allahın kelamı olan Kur'an gül bahçesidir

   Her elif görünüşte kalbe ferahlık veren bir fidandır

6. Amelin kaleminin çok benzerini seyrettim

   Senin kaşın gibi bir kalbe ferahlık veren görmedim

7. Kavuşmaya istekli olan geçer neden o yabancılara sunmazsın
   Nerede o kalbe ferahlık veren güzel su

8. İsteği ermişlik olmayan cahil kalır
   Kalbe ferahlık verenin sözü cahilin huyundan ortaya çıkmaz

9. Ey **Ruhi**! Her kimi gördü ki
   Yabancılar, kalbe ferahlık verenin hayalini taklid edemez

23

1. Ey gül mest olup altın külahı bir yana koyup
   Eyle dua' sen bugün hurşid u mahın bir yana

2. Âşıkların halini görüp işitmektedir
   Dikkatli dinlemen bir yana siyah gözlerin bir yana

3. Bir tarafa yabancı oldular kesmeye amaç ne
   Şarap meclisinde olduğu için bakışın bir yana

4. Ey gönül!Mutlu ol ki yarine halini anlatırlar
   Gözyaşın bir yana feryad ile ahın bir yana

5. Ey **Ruhi**! Bir yere gitme isteğinde bulunma
   Kim seni birgün ümid eder, umut yerin bir yana

24

1. Cefa okun canıma geçti dedim

   Yar gülüp olan oldu dedi

2. Zevk, sefa ve sevinci kabullenmede

   Elem ile sıkıntı artmakta

3. Ne güneşin ümidi ve ne yakınlığın imkanı

   Ne bende tahammül kaldı ne sende sefa

4. İster ağla gönül ister sevin

   Cefasız vefa yoktur, belasız sefa yoktur

5. Ey **Ruhi**!Şakın aşka yaklaşma

   Beladır beladır beladır bela

17b

25

1. Dudağını yabancılara sunarsan daima diriltirsin

   Ne olacak ki ben ölmişe sunsan da diriltmeye

2. Eğer o teni gümüş gibi güzel olan sevgiliye canını versen

   Ey sevdazede!Âşığın vefalı olacağını

3. Dün raks edip sana vefa edeyim dedi

   O ay yüzlü sözüne vefa etmedi

4. Şarap kadehi ile boynuna kavuşmaya başlayıp
   Sefa erbabı kıskanmaktan meclisde kan ağladı

5. Ey **Ruhi**! Letafet bağında açılmış bir güldür
   O güzel yüzlünün şaraptan kızardığını zannetme

26

1. Sana kavuşmayı istesem şansa yar olmaz bana
   Derdini seçsem gönül arkadaş olmaz bana

2. Dünya derdi kelepçedir, o kelepçeye kelepçe olmak kelepçedir
   Aşkın amacı gibi kar olmaz bana

3. Ayrılık derdine sabr etmek için takat yoktur, bimem ne yapayım
   Ağlasam âşıklar içinde itibarım kalmaz

4. Can kuşun kanadı ve kolu tasa elbisesi buldu dedim
   Gül gibi güldi bilye avlanma olmaz dedi bana

5. **Ruhi** gibi aşkından rezil olmadan kaçmam
   Perişan âşık halim utanma olmaz bana

27

1. Yurt oldu vahşiler gibi sahran bana
   O saç Leyla'nın mı der mi acaba Mecnun bana

2. Yarin dudağına baktığım anlarda kanla dolar

   Ah kan içindeki gözler bana göz belasıdır

3. Gül renkli kadehi koyup cennet teklif etme bana

   Zühd sahibi cennet sana bana gül renkli şarabın kadehidir

4. Evliya gerçi yükseklikte Şimşir ağacı gibi boylu olana söz yok

   Hepsinden yüksek gelir o düzgün boylu bana

18a

5. Ey **Ruhi**! Dünya ve içindekileri terk ettim

   Dünya bana ne verdi ise alamaz haksızlık eder bana

28

1. Sabah rüzgarı, alçak gönüllülüğün eşiğinin umar ki

   Her gece yollarını bekler gözleri

2. Bedenimi yırtmadan kaçmam ama bilirim

   Padişahım bütün herkes yolunda heba olur

3. Kavuşmayı istesem ne olur ki, ayrılık acını çok çektim

   Hasta çok, kendine şifa ümidi verir

4. Bu denli aşkınla bende delilik olacak

   Gel düşün sende ne kadar güzellik var

5. Ey **Ruhi**! Amaç şaraptan sefa kazanmak ise

   Dudağının derdini çekelim onun gibi sefa olmaz

29

1. Kim cananımı kıskanıp benden uzak bıraktı

   Yarabbi! Sen tatlı canını tenden uzak tut

2. Yanağından inlesem ayıplamazsın

   Bülbül gül bahçesinden uzakta kalsa inlemez mi

3. Zamanım karanlık oldu ne yapsam bilmem ben

   Yüzü kara olanlar o parlak geceden ayrı kıldılar

4. Gonca gibi göğsün kanla dolsa inleme

   Ey gönül! Gül gibi namuslu olanın eteğinden uzak kaldın

5. **Ruhi** çaresizi öldürse sıkıntı, dert değil

   Özellikle o Hz. İsa gibi nefesiyle canlara can veren senden uzak

30

1. Yüzün gül gibi günden güne güzel olmakta

   Bülbül gibi âşıkların çılgın olsa ne olur

2. Gül mevsimidir, zamanıdır gül bahçesine varıp gör

   Bir ele yeni gonca bir ele kırmızı şarap

3. Yanağın şevki ile huyumuz açılsa ne olur

   Göze hoş görünen güldür güya bülbülü inleten

18b

4. Goncanın ağzı şaşkınlıktan açık kaldı

   Sabah rüzgarı sabah vakti gül bahçesinde dudağını övecek

5. Ey **Ruhi**! Tertemiz huyunda sefa var, yakışır

   Sefa dostu şiirini dilde tesbih etse

31

1. Sufi bundan yüce olur mu talihe bak

   Yüzünün kitabına bak hem talih hem seyretme

2. Gönül hastaları belada, dertsizler sefada

   Yüksek yanında alçak, alçak yanında yüksek

3. O can tabibi dudak parlatan ederse

   Ayrılık galibiyetine merhem gam derdine ilaç yapsa

4. Ayrılık derdinden ben dünyada perişanım

   Muhabbetimin feyzinden sen alemi süsleyen şah

5. Ayrılık derdi galip, gönül kavuşmanın zevkine talib

   İnleyen çılgın **Ruhi** sabretmek ne mümkün

32

1. O kadar yabancıya yar isteyen hep tanıdık olur

   Bin yare var ki o zaman sen yare tanıdık ol

2. Kavuşmadın kavuşma ki bahçede

   Bülbül inlemeye yar ola, gül ateşe tanıdık

3. Benden muhabbet yolunda ibret al

   Ey o sitem edene tanıdık olmak isteyen

4. Dünyada yar için Ferhad'adır kıskanmam

   Sonunda can verdi ama ellere tanıdık olmadı

5. Yakınlığım yok deme, anlat derdini

   Tabibin hastaya tanıdık olmasına gerek yok

6. **Ruhi** yar kimsesize iltifat etse ne olur

   Uğurlu insanoğluna iyi söz eder tanıdık

19a

33

1. Ey eşya muhabbetinin tuzağına bağlı olan! Gel

   Devamlı ol sonsuz eşya kötüdür

2. Dünyada birliğin şahidi yüzünü görmez

   Eşya bolluğu onun gözüne perde olur

3. Eğer zühd sahibleri böbürlenmeseydi

   Hakikatin sırrına erişirdi

4. Ateşperestlerin pirinin sohbetine dahil olmayı iste ki

   Eşya hüzünlü eder kederlendirir

5. Sakın sana hoş gelmeyenlerden usanma

   Eşya tabiatı önceden beri çeşit çeşittir

6. Dünya düzeninden el çek, doğru olmayan düşünceleri uzak tut

   Eşyanın gücü sana mı yapılması istendi

7. Hak yolunda olmayan kazanamaz ey **Ruhi**

   Hastalığa vakıf olmak yaradılışın keşfedilmesi

34

1. Öbür alemi gönlünden çıkar çünkü el sana dünyayı verdi

   Ey efendi cimri olma, öbür alem gerek

2. Saâdetle başını kaldıran olduğundan, mutlu olma

   Kötü dünya kiminle başa çıkmıştır, gel insaf et

3. Saadet mülküne sahip olmak kolay idi

   Vefasız dünya bir kararlı olsaydı

4. Devlet ne dünyasız ne de baht ve talihsiz olur

   Dünya bana cefayı bir baht eder

19b

5. Eğer yari kalıcı istesen Hakkın isteğine nail ol

   Çıḳar dünyâyı gönülden ki dünya kötüdür ey **Ruhi**

35

1. Ey hoş sevgili gül ki âşık sana sefa çeksin

   Çılgın âşık gonca açıldıkça sefa eder

2. Olgunluk neşesinin şarabı ile keyifli olma, şarap

   Ey sufi! Gönlü bilen ondan sefa eylemezdi

3. Gönül zamanın insanın derdini ne kadar çeksin

   Bir şarap kadehi bin derdi olsa sefa verir

4. Sanma ki gurbette yok sefası

   Leylâ ile Mecnun'un derdi mahveden bir sefadır

5. Kurtulurdum dert ve sıkıntıdan, bela ve kederden

   Ruhi dört dostun sefası yardımcı olsa

36

1. Şairler Bağdadi çok övüp yürümesinler

   Kim acaba o birbirinden güzel

2. Hani Bağdadi gibi kim güzel

   Hem güzel söz söyleyen hem neşeli hem vefa ehli ola

3. Gerçi İstanbul'un güzelleri hoş tabiatlidir

   Onların dillerinde başka bir sefa vardır

4. Ama bunlar başkalarıyla bir araya gelince muhabbet olur

   Âşıkların gönlünü bir bakışta yağmalarlar

5. Ey **Ruhi** beni inleten bu ay yüzlülerden

   Üzüntülere katlanmış adını söylemek olmaz

37

1. Haçerinin yarası bana bir işarettir bana

   Gönülde sıkıntının acısı gizli bir lütfundur bana

2. Canım ağzıma geldi dudağının derdiyle dostum

   Zulmü bırak şimdi lutf etmenin zamanıdır bana

3. Sözlerinden anladum âşıklara lutfun olduğunu

   Görünmeyen sırrı keşfeden aşkın ruhunu alandır bana

20a

4. Başkaları vefasını gördü ben de cefasını çektim

   Hep dert belası aşkın ruhunu alandır bana

5. **Ruhi** o aya yanmayıp ne yapsın ki

   Can yakan âşık ansızın bir beladır bana

38

1. Ey çılgın gönül güzellerden şikayet etmediysen

   Ne sen yalvar ne de onlar nazlansın

2. Kıskançlık hançeri onlardan gitmez mi acaba

   Peri yüzlü güzelleri pervasız eyler

3. Âşıkları kesmek için kaşlarının kılıcını çekmeye ne gerek var

   Ey ela gözlü güzel! Yeter bütün dünyayı öldüreceksin

4. Dudağının düşüncesiyle hasretin gözümden akmakta

   Sevda ateşi başımda derdinden

5. O kederli âşık benim, gözyaşım dinmez

   Yanağının ayrılığıyla gece gündüz bu feryat ve çığlık

6. Benim gibi âşıklar içinde sadık bir âşık yok

   Senin gibi ay yüzlüde bir eşsiz sevgili yok

7. **Ruhi** gibi gülden geçip etrafında pervane oldu

   Ey çılgın bülbül yüzünün aydınlığını görse

39

1. Vefa ile gönlümü al cefayı terk et dedim
   O ay yüzlü biraz gönüllenir gibi oldu

2. Başka vefaya gerek yok ki yar zulmetsin
   Onun vefası cefa, cefası vefadır

3. Derdinden feryat etsem de dert çekmem
   Birisi saf vefadır, birisi saf dua

4. Hak mıdır ki başkaları kapında bana dert verir
   Ölüp gidersem bu dertle bana yazık değil mi

20b

40

1. Yıllar geçer ki biz o ay yüzlüyü peçesiz görmeyiz
   Ah iki şeyin arasından kalkmadı perde

2. Acaba her zaman içimiz ızdıraplı mı olacak
   Âşığın gönlünden ızdırap eksik olur mu

3. Yanağın izlemek kolaylıkla ortaya çıkarmış
   Ey vefasız işveli! Ona parıltıyı getiren kimdir

4. Bir buse ihsan edip beni öldür deyip durur
   Onun dudağı yakalayıp **Ruhiyi** bir gün öldürecektİr

41

1. Meclisimizde şarap kadehi dönerdi

   Dünyaya gelmedi daha zamanı aydınlatan

2. Gönül dudağının derdiyle birleşirken

   Suyuyla uymamıştı

3. Saçının hevesinden gönül eserdi

   Suya kanmış sünbül bitmedin yerde

4. Gözleri mahalleni sulamakta idi

   Bulut, dünyada çok gözyaşı dökmedin

5. Biz şarap kadehinde o kadar batmışız ki

   Ara sıra dervişin giysisinin kitabı ara sıra kitap daim olur

6. **Ruhi**, lutfunun bir kısmına yaslanıp

   Fetih edip kapılarını açan

7. Yıldızlar sen çıkıp da seyir edesin diye değildir

   Gökte melekler her gece mum gibi dolanır

42

1. Gözümün yaşı hergün köşk tahtına iner

   Yarab! Haykırışlarım gece göğe çıkar

2. Daima onun için gülüp açılmaktadır sanki

   Şairler, yarin dudağına lakap gonca demişler

3. Şehrin çanağı ve şekerinin derdinden öldük ne yapalım

   Bize bir eski çanak üzüm suyu dolu olsa

21a

4. Dün zavallı**Ruhi'**nin hali ne demişsin

   Ey sevgili bu vefa senden istenir mi acaba

43

1. Dudağının derdine talip olsam

   Nimet yetişirse ona evliya istemek gerek

2. Herşeyin bir zamanı vardır ey padişah

   İyi niyet isterken kızgınlık sunmak insaf mıdır

3. Kavuşmaya bir kapı kaldı açılmadı

   O güzele utanma mani olmuş bana edep

4. Gece gündüz rakibler kavuşmayla zevk etmekte

   Âşıkların ayrılığınla yorgunluk çekmekte

5. Başkalarıyla şarap içmek layık mıdır ki

   Çaresiz **Ruhi** derdinle gece gündüz kan içinde

44

1. Yanağını anmakla hangi bağa gözlerim su versin

   Onda her peyda olan gül bir ziynet eşyası ortaya çıkarır

2. İtibar bahçesinin nehri bir denizdir ki üstüne

   Bir inci kabuğudur, inci hevesiyle çıkar her hesap

3. Bülbülün başına şebnem taşı döktü sanki

   Sabahdan gül yüzlünün gözlerinden uyku gitti

4. Gülün şahidi kızıl olsa acaba devam eder mi

   Goncanın şarap şişesinden şarap eksik olmaz

5. Süslü gonca ile macerası var

   Ey **Ruhi**! Su bağın etrafında onun için dolanır

45

1. Nasıl hüzünlü bülbülün gözüne uyku girsin

   Sonbahar rüzgarı bahçede yuvanı harap etmiş

2. Sonbahar rüzgarı beyaz bülbülü suya salmış

   Bağda nehirin üstündeki görünenin yer yer su kabarcığı sanman

3. Bülbülün sonbaharda dağıttı yaşama kuvvetini

   Çemenden uzaklaştı ne yapsın

21b

4. Zaman sadece iki gün gülle zevk ettirir
   Sonbahardan bülbüle çok azap çektirir

5. Ey **Ruhi**! Gül bahçesinde evsiz ne yapsın bülbül
   Dert sahibi sonbaharda evini harap etmiş

46

1. Yıldızlar neden geceden sabaha kadar uykusuz acaba
   Meğer yıldızlar dünyada bir parlak aya âşıktır

2. Ey parlak ay! O kadar yüzüne arzuludur
   Seni her sabah her gece mumu ile arar yıldızlar

3. Yüreğinin isteği sıkıntı aleminin gökyüzüdür
   Yeni aya kadar yaradır onda, dağlar yıldız

4. Gökyüzünün ortasında gümüş ışık halkası gece onda
   Her yıldız bir pervane, geceyi aydınlatan bir sadık hizmetçi

5. Seni **Ruhi** gibi gökte ararken yerde bulmuşlar
   Ey ay yüzlü! Onun için her yıldız ayağına düşer

47

1. Sabah vaktinin zevk ehli odur ki o da şarap kadehi
   İçkinin neşesi güneşin doğuşunu seyr eyle

2. Geceden sabaha kadar yabancılarla sohbet emişsin yine
   Göz nurum, şamata koparan gözüm uyku isteklisi olmuş

3. Gönülde sivri ok karar etmez dert değil
   Şişe yara alacak, kesinlikle su içinde durmaz

4. Zamana çıkmaz karşı meclise gelince
   Âşıkların bağrı yanmış inleme ile

5. Kalenderlerin elinden şarap düşmezse ne olur ki
   Ey **Ruhi**! Şarap kadehi meclisin gül bahçesinin gülüdür

48

1. Güneş şeref yıldızında parıltılı yüzünü dürüst kılan
   Parlak yüz şeref yıldızında güneştir, dürüsttür

22a

2. Güneşin ilk doğduğu yeryüzünün güzelliğidir elbisenin yakasını dürüst kılan
   Güneşin doğması güzelliktir, elbise yakası dürüst

3. Ey saki! Şarap kadehi yanağının yansımasıyla
   Işıktır ki parlayan ayı dürüst kılan

4. Öyle yaralıyız ki ölmekten başka çaremiz yok
   O kaşı kemanın cana oku geçti dürüst

5. Ömrüm sevgili yolunda tükendi
   Sözüne sadık bir kimse bulamadım

6. Şiir makamına gelmeye **Ruhi** gibi
   Yüce huylunun sözleri muhteşem meclisi dürüst

49

1. Yâr! Beni bakışının okuna kabul et
   Eğlence yerimi yüzünün aynası yap

2. Ben senin ciğeri yanmış zulme uğrayan hastanım
   Ey gönül tabibi! Büyüklük et, hastanın çaresini bul

3. Sevgilinin ağzı dudağının tatlılığından söz ederse
   Onu bir işveli bir sözün ile esir et

4. Servi yükseklikte boyuna laf etse
   Salınarak yürü onu ki edanla yürüyerek onun ayağını bağla

5. Ya ayrılık zehrinin kahrı ile **Ruhiyi** mahvet

   Ey ay yüzlü! Ya aşkın devasını yüzünün tatlılığı et

50

1. Gözünün köşesini geçerek işaret ettin

   Âşıklara veli ehli denilse yeridir

2. Saki meclisin şarap sohbetidir

   Yanağından öpmek aynen inceliktir

3. Kolay idi şarabı terk etmeyi düşünmek

   Dünyada güzel sevmekten vazgeçmek olsaydı

4. Ölü bedene yeniden can geldi sandım

   Ruhi o boylu boslu mezarıma gelecek

22b

51

1. Birbakışın ile beni iki kat yaptı

   Koluna kuvvet, ustana yüzbin rahmet

2. İşvesiyle taş atıp başımıza vurdu bugün

   Yine bize dolu bir sıkıntı yükletti

3. Zulüm okunla birgün kanını dökerim demiş

   Yârab ah o zaman hani devlet

4. Hatta rakipler meclise ayak bastı

   Gel gidelim saki, sohbet karıştı

5. **Ruhi** gaflet uykusundan gözünü aç

   Eğer âşık ol dersen gaflet uykusundan kurtul

52

1. Aşkınla bizi kınadı

   Feryadıma ferahlık kalmadı

2. Eğer boyunu görseydi Mecnun

   Kıyamete kadar âşığın olurdu

3. Yüzü kıyamete kalır ah

   Bugün o servi boylu gelmezse

4. Mizacının sertliğine sebep olup

   Zahiddeki yön arzusu

5. Şarap kadehinden töbeyi kolaylaştırdı

   Eğer pişmanlık sebebi olmazsa

6. **Ruhi** gibi şarap içen olurdu

   Olsaydı zahidde bir keramet

53

1. Yarin kalbini gerekli kılar aşk, gerçi zor
   Baht el verirse onu yumuşatmak hafiftir

2. İlkbahar günleridir, yaşayacak zamandır diye
   Bahçeden el çıkarmış halka el sallar her ağaç

3. Bu yönde baş etmek çok aşağı derecede olan bir aşktır
   Ayrılık ok dert değil ciğerini parça parça etse de

4. Vücudumuz baştan başa yara ile dolmuştur
   Ellamdulillah mevkiinde hiçbirşeye muhtac olmadık

23a

5. Ey Ruhi naz evinin padişahı olursan
   Güneş taç olur başında, felek taht olur altında

54

1. Aşk aynasını gözünde eğlence yeri et
   Ey gönül! Sabah akşam Allah'ın lütfunu et

2. Çaresiz olsan da hak seni istersen faydalı eder
   Kıymetli bir taş bil onu da kendini sağlam et ara sıra

3. Devlete uygun görüneyim dersen eğer
   Kendini fani alemde Allah'ın varlığı içinde yok et

4. Aşk meclisinde şarap kadehini ve birliği gör

   İki yüzlülerin sohbetinden el ayak çek

5. Aşk meselesini bilmeyen kamil değildir

   Nefsine hakim ol, o meseleden kendini haberdar et

6. Devlet ehli dert çekmeden sonuca varmaz

   Ey **Ruhi**! Sen ne dert çek ne nefsine itibar et

55

1. Gonca yüzlünün ayrılığı ile mizacı susmuş iken

   Geldi gül gibi açtı, kavuşma rüzgarı esti

2. Hakkın hizmeti inci oldu yarin, kolayca ortaya çıktı

   Yine mutluluk el verdi, yine devlet erdi

3. O inlemeler, gözyaşları o inilti gitti

   Sevinç zamanı el verip zevklendi

4. Ey **Ruhi**! Sadık âşıkta sabır gerek

   Yoksa ayrılık derdini sonsuz kavuşma yok eder

56

1. Ufukta muhabbetin kolaylığı yok iken

   Ben onun yerine muhabbet gösterisi yapardım

2. Avcı ezel tuzağını kurmazdın çevirdi

   Muhabbetine yakalanan gönül bülbül olmuştu muhabbet

3. Aşk kemanını ele almadın

   Muhabbet âşığı benim canım olmuştu

23b

4. Gamlı gönül ah etmeden başka ne yapsın

   Sen zulüm isteyen o ise muhabbet taleb eden

5. Göğsümüzü yırtsak ne yaparız şairiz biz

   En iyi şairlerle biz muhabbetin en iyi şairleriyiz

6. **Ruhi** o yüzü gördükçe ah etme

   Muhabbet gösterme hal ehline lazım değildir

57

1. Güzel gül ilkbahar oldu açıldı sokak sokak

   Çiçek bahçesinde şarap meclisini kurdular sokak sokak

2. Lale ve güle çöle altın çadırlar kurdular

   Dünyayı süsleyen bahar atlısı yer yer kondu

3. Gözyaşım bağ ve bahçeye akmadan sadece seni

   Teşvik ve tahkik eyler, servi boylu sokak sokak yürür

4. Sen dudağı tatlı, saçı siyah derdinden

   Çılgın Ferhad ile Mecnun gittiler sokak sokak

5. Ey **Ruhi**! Gözyaşım rahmet dünyasını şenlendirdi

   Yükseği ve alçağı çölü sokak sokak seyre çıktılar

58

1. Kavuşma düşüncesi zaman zaman su serpmeseydi

   Ayrılık derdinin ateşi ne gönül bırakırdı ne can

2. Düzgün olmayan felekten bugün mü bağrımız kan içinde doldu

   Biz o itibarsızın kahrının zehrini içmişiz kat kat

3. Nasıl ah etmesin gönlüm, ne ile teselli olsun

   A kimsesiz ki dert köşesinin esiri

4. Bir suret meydana çıkar aşkın gereği engel olur

   Yarin gözünü görmeye ne kadar dikkat edersen

5. Sevdiğim yüzünün aynası onu sakınsın

   Ogönül yakıcı ki bağrını hasret ateşi yakmış

6. Yine gözüm yarin yüzünü seyr etmeye dikkat eder

   Onu seyretmeye hayret perdesi çekilmişken

7. Aşk beladır Yarab kimseye o derdi çektirme

   Ki hem sevdiği yabancı olsun, hem sohbet etsin

8. Zevkine ermek demek ki kolay yoksa

24a

   Ey **Ruhi**! Gönülden ayrılık derdini def etmek kolay değil

59

1. İlahi izzetin hakkı için o serviyi üstün kıl

   Yüz güzelliğin ile içinin tazeliğini üstün tut

2. Güzeller dergahına yüz sürüp yalvarıp yakarsınlar

   O padişahın başını yükselten servi nazın desteği kıl

3. Zulmünü çekmeye daha halim kalmamıştır

   Ben gönlü yaralı âşığı esirge o işveli sevgilinin zulmünü azalt

4. Ayrılık derdin beni aciz kıldı mahvoldum

   Çaresiz gönlüme o feleğin İsa'sını sırdaş et

5. **Ruhi'**nin duası bir dert halidir kabul eyle

   İlahi izzetin hakkı için o serviyi üstün kıl

60

1. Aşk ateşinin göğüs yakmasına gerek yok çünkü

   Ey gönlü yüz parçaya bölünmüş sevgili kebap olmaya ne der

2. Aşk ateşinin yakıcılığından gitmek mümkün değildir

   Divaneler yolunda çıplak olmaya gerek budur

3. Dudağının kırmızı şarabının gizli neşesi aşkındır

   Muhabbet ehlinin şarabı sarhoş etmeli

4. Sıkıntı oku vücudunu delik delik etmiş

   Çılgın gönül budur ki ney gibi inlemeli

5. Kavuşma zevkiyle başkaları sefalar etmekte

   Ruhi üzüntünün esiri olmaya ne der

61

1. Yarin dudağının derdiyle bir olma derlerse

   Hikmet ehlinden ilaç temennisinde ölsem de bulunmam

2. Sevgiliden kavuşmayı arzularsam dert değil

   Sultana kölelerin ihtiyaçlarını arz etmesi gerekir

24b

3. Gerçi taht saltanatın gereğidir

   Padişahım! Bilgin odur ki ne taht ister ne de taç

4. Eğer o ay yüzlü yüzünün mumunun ışığını vermezse
   Ay ışığı geceleri sensiz meclise ışık olsa

5. Yarin dudağının arzusu bağrının kanını kurutmuş
   Ruhi! Eğer bu derde deva istersen bade iç

62

1. Ey! Sıkıntı dağın ehlin başına tac
   Olmaz derdin ve gamın esirinin istediği ilaç

2. Aşk pazarı yüzünün parlaklığından sıcakladı
   Yüzünü gül gibi değerli kılan sensin

3. Yanağının parlaklığından gönlümüzü uzak tutma
   Fener dahi olsa aşkın Kabe'sine layık değil

4. Zühd sahipleri ümidi sunar ama uygun değildir
   O iki gözü aç şefkat konuğun olsun

5. Bilginler alemi lütfuna muhtactır, ne gam
   Ruhi dergahına ihtiyaç duyarsa

63

1. Sıkıntı ve zahmetten serbest olmak ne mümkün
   Meğer olmayasın konaklama evinin sessizi

2. Gönül zenginliği yok ki sende sen inanmazsın
   Eğer zamanede binlerce hazine toplarsan

3. Zamanın döşeğinde şah olmadan ne olur sonra
   Yerin ki satranç hanesine benzeyen kederli olsun

4. O hale gökte buz tutmuş gezegene benzer
   Işık saçan ayın ortasında o bir turunç

5. Kırık gönül âşıkları bağlamaktadır
   Görenler onun mis kokulu saçını büklüm sanır

6. Yüzünün değeriyle alemin seçkini olduğuna
   Yüzüne o ikisi işve ve naz şahittir

7. Ey Ruhi! Sözde hoş tavır lazım yoksa

25a

   Dünyada herkes değerlidir şair olursa

64

1. Göğüs yaralı, gönül hüzünlü ve hatır dolu
   Tek çaremiz sabretmek

2. Ah işte o zaman kendinden geçen yar azarlamaya başladı
   Şarap kadehi elde hançer, sarık eğik olduğunu ileri sürer

3. Ya sarayın yanı dedim benden rüzgara işitip

   O put gibi güzel kadın put ısmarlamakla kabul olmaz

4. Biz ayağını tutalım, seçim yapamıyoruz öpmek için

   Ey zulüm eden sevgili! Bir öpücük için nedir bunca geri çevirme

5. **Ruhi** aşk karargahı bir yüce yerdir

   Ki onun çevresi derinleşmiş her yönde tamamen çarpık

65

1. Gönül ne yapsın, o fitne bakış zor edecek

   Kanat çırpan kuşa doğanın pençesini def etmek zor

2. Saçlarına benzemek istermiş devlet kuşu ama ne fayda

   Yüksekten uçan doğan ile uçmak zor

3. Çok zulüm ettiğin için dert yine âşıkların

   Onlar da senin gibi insafı görmezler, zor

4. Gerçi veli nazımı görmese sevgili naz etmez

   Âşığa nazlanma bitmez ve yarin nazı terk etmesi zor

5. Hem **Ruhi'**ye eziyet eder hem de feryad etme der

   Hak bu ki tembele hep ağzı zor eyler

66

1. Yara aşkı inkar etmek zor, başkalarına kabul etme zor
   Bir bela çeken ne yapsın, inkar zor kabullenme zor

2. Ha rakiplerin zulmü ha zamanın sitemi
   Hepsi kolay ama yarin iltifatını bırakmak zor

3. Nasihat veren aşktan yok saysa âşığı mazereti vardır
   Gerçekten uykusuzluk zor ne yapsın

4. Yarin ayrılık acısını içmese bağrı kan dolar
   Çılgın âşığa şarap kadehinden tövbe etmek zor

25b

5. Gönül bakışını sevdi diye saçlarından nasıl vazgeçsin
   İnkar edene gönül verip inananın kemerini almak zor

6. İnsanın istediğini tamamlamaktan kolay şey yok
   Zühd sahibine ama kıyafet bağı ve sarık zor

7. **Ruhi** dert çekme alçaklar şiirden bahsetsin
   Şair olmak mümkün ama kuvvetli söz zor

67

1. Biz şarap kadehine onun için ihtiyaç duymayız
   Ki ezelden ciğeri parça parça parça edenle uygunuz

2. Gönlümüz dudağının düşüncesiyle doludur

   Hakikat şu ki gül sadece şarap kadehi ile

3. Gözünden kan akıtanın elinden keskin kılıç

   O benim sultanım güzel huylu olmuşsun

4. Canımızı verip derd satın almaktayız

   Aşk pazarı şimdi bizimle değerlenmiştir

5. Ey **Ruhi**! Ayrılığın dert ve gamı öldürür

   O gönül tabibi ancak lütfundan deva etse

68

1. Zühd sahibi eğer sana kalbe ferahlık veren şaraptan vazgeç derse

   Ey gönül! Bu özü sözü bir olmayan geç, gönül şarabından geçme

2. Seni vefa ehlinden vazgeç diye zorlarlarsa

   Sen uyma sevdiğim yabancıların cefasından geç

3. Doğru yoldan ayrılmak başa beladır ama def etmek kolaydır

   Ey zühd sahibi! Gel beladan vazgeç, aşk pirinin yolunda ol

4. Gönül sefasından ve tesbihten asla el çek demem

   Ne Hakkı zikretmekten geri çekil ne gönül kadehinden

5. **Ruhi**, birlik şarabının sefası ölümsüzlük meclisindedir

   O zevke erişmekse amacın kötülük meclisinden vazgeç

69

1. Bir âşık için ciğerin kanaması ruhun fakirliğidir

   Sabah vakti içilen içkiyi yıllarca içse de gözüne görünmez

26a

2. Aşk meclisinde gönlümüzü susturma

   Sakiye şarap kadehini sun, eşer açılırsa

3. Temiz arzu kutusunu ele geçirmek gerek

   Aşk denizinin dalıcı dünyada Nuh'un ömrü

4. Uyanık olunca su yerine şarap içer

   Sufi sarhoş olsa bin kez tövbe eder

5. **Ruhi**, gönül hastası şaraba istek duyar sanma

   Dudağının derdi ona canın gıdası olmuştur

70

1. O güzel çehre, o hoş yüz nedir

   Acaba seni güzellere tercih eder miyim

2. Dudağınla ölmüşlere hayat ver ki görsünler

   Mesih dünyada can bağışlamak nasıl olur

3. Yarin vücudu ile yanağı iki güzeldir

   Birisi yeşil renkli ve birisi beyaz renkli şirin

4. Kalleş zühd sahibi rızık tohumunun esiri oldu

   Elindeki tesbih iki yüzlülüğün tuzağıdır

5. Başkalarına sürekli sadakat edersin

   Çaresiz **Ruhi**'ye açıkça zulüm değil mi

71

1. Kan içinde olan gözlerim gibi mecliste kadeh kan ağlar

   Güya kadeh dilberin dudağına tutulmuş

2. İnsanın zevk ve sefasını artırıp galip eyler

   Ey gül! Dudağın gibi bir kadeh görmedim

3. Şarap meclisinde gül gibi başımın üstünde yeri var

   Gülse o gül yüzlü saki, elinden her kadeh

4. Saki, parlaklıkta dünyayı aydınlatan güneşi kötüler

   Başında şarabın neşesi, elinde altın kadeh olsa

5. Yarin dudakları zamanında aklın olur sanma

   Ey **Ruhi**! Kadeh insanı bozar

26b

72

1. Ey sevgili! Güneş gibi çık haneden sabah vakti
   Hergün dostlar varsın kapına sabah vakti

2. Bahar faslı bu hoş fasılda oldu
   Keyfiyyet için berrak şarap hoştur sabah vakti

3. Zavallılar o atın dizginini tutmak ister
   Sevgililer zavallı olur seyrederler sabah vakti

4. İnsan nasıl suskun kalır, o ki dudağı kapalı bir kuş
   Güya Allah'ın zikri ile olur sabah vakti

5. **Ruhi**! Sabah uyḳuda olanlar aç ḳalur
   Mevla kullarına sabah vakti rızkını verir

73

1. Bakışının kızgınlığı yanağının dilencisine hazine
   Katilin oku gönlü fetheden sermaye

2. Saçına bağlanıp esir olalı, ettim
   Başkalarının saçlarının hevesine kesin tövbe

3. Saki! Ayakta kaldım elimi tut ayaklandır
   Ayrılığın sarhoşluğuyla öldüm, sabah vakti içilen kadehi sun

4. Kavuşmanın zevki ile geçen hergün Hızır'ın hayatı
   Ayrılığın acısıyla geçen her an Nuh'un ömrü

5. Aşk kuvvetinin bir bölümü anlayışlı kimse hiç anlamadı
   Ruhi yüzünün kitabına çok açıklama yazdı

74

1. Yılda bir kere gül bahçesinin kırmızı gülünü seyr edip
   İnleyen bülbül kırmızı şarap ile bekler

2. Gül bahçesinde sabah vakti içki sersemi olmak için
   Kırmızı gül binlerce şarap sunar inleyen bülbüle

3. Geceler var ise sabah güneş doğmadan gülbahçesinde yatar
   O neşeli gül, başına kırmızı gül takar

27a

4. Renkli yanağın şaraptan gül gibi açıldıkça
   Kırmızı gül şarap meclisinde perişan oldu

5. Bülbül olduysak ne olur? Her güle istekli değiliz
   Ey **Ruhi**! Yeter bize sevgilinin yanağı kırmızı gül

75

1. Şarap sundukça bana gümüş vücutlu dersin
   Dudağın şarap kadehidir, öpüp neden küstah olduğumu bil

2. Rakipler yanında iken ya da dudağını anınca ağlar
   Yine ben ruhuna ferahlık veren bir edepsiz yine ben bir küstah

3. Ey yabancı! Sana düşmez o işveli ile yan yana oturmak
   Biz küstahız ama sen daha küstahsın

4. Ey Gönül! Ne sen ne gözün ne gönlün yüzünden bağış yapmak ister
   O ay yüzlü ne yapsın, sen küstah o küstah

5. Dudağından şikayet etti deseler inanma
   Haşa sevgili, söz sahibi olan **Ruhi** küstah

76

1. Ferahlık köşkü, derdinden kimi zaman bana keder oldu
   İnsanoğlunun evinde şuna bir ev tutacağım neredeyse

2. Ey ay! Gökte ortaya çıkan ışık değildir
   Felek inlemelerimi işitip kulak astı

3. Zühd sahibinin sarığının köşesindeki ağacın
   Şarap hayaliyle şah uzaktan görecek sandım

4. Meclis ehlinin ciğeri kan ağlamasın

   Şarap kadehi dudaklarını çok öperek küstah

5. Ey **Ruhi**! Fani alemde bugün zevk edecek

   Meyhaneden başka uygun bir köşk görmedim

77

1. Sevgili bedenine naz ile giyse beyaz ve kızıl

   Cevher gözyaşını ayağına döker beyaz ve kızıl

27b

2. Ara sırasını yasını ara sıra pembe yarasını gösterdi

   Bülbülüne istedi gül beyaz ve kızıl

3. Şarapla dolu berrak kadeh kim ona benzer

   Birbiri üzerinde açılsın güller beyaz ve kızıl

4. Yüzüyle saçı gibi olmaz siyah ve yeşil

   Dişiyle dudağının benzeri yoktur beyaz ve kızıl

5. Bahçenin yeşil ve beyaz gülleri açılmasın

   Bir kadeh iç yanağını göster yeşil ve beyaz

6. **Ruhi**, güzeller ak ve kızıla bakar

   Şiirimde ak ve kızıl tekrar edilse ne olur

78

1. Ey gül yanakların kızıl berrak şarap kadehi kılan
   Gel ki dostların gözü hasretinle kıpkırmızı oldu

2. Ayrılığından başım kat kat yere şöyle geçmiştir
   Bin yıl kazarlarsa kırmızı su ve kırmızı toprak çıkar

3. Senin beyaz ve kızıla arzunu gökten gördüler
   Alemi süsleyen beyaz ve kızıl yıldız sunar

4. İnlemekten aşkın esirine benzerim dermiş
   Eğer kızıl çark yaş dökseydi dediği olurdu

5. Ey gönül ! Sakın, geldi ama ateştir gelen
   Elbise kırmızı, yüz kırmızı, göz uyku dou

6. Kıskanıp gözümle dokuduğumdan renk alır
   Ey **Ruhi**! Suya kanan lale ne kadar kızıl olur

79

1. Dünya halkı ile şu kadar birleştim
   Katıksız bir sevgisi olan bir dost bulamadım ki

2. Kemal ehlinle karşı çıkmak katıksız cahillik
   Arif olan hakka inat etmez

3. Nefsine yol bulmayan kişi göğe çıksa

   Engelde onu arif bilenler yağmur yağmayan yer sanır

28a

4. Tahsil ve yücelik rütbesi ne azdır

   Eğer bize dünyaya gelmeden istek bu ise

5. Dünya, içkinin bahsi ve hükümdarın başı olsa

   Arif olan haşa ki inancı inkar etsin

6. Şimdiden sonra gelene ne gerek var

   Hemen bir ad bulduk dünyada lütuf ve keremden

7. **Ruhi**, acaba zamanın derdinden kurtulur mu

   Bilgiyi elde etmek isteyen sevinçli olur

80

1. Ey gönül! O elinle anılmak istersen

   Asla yabancıları yanında anma

2. Yarin yüzünü seyr etmeye değil midir

   İnsanların çoğu seyrettikçe ister

3. Zühd sahibi sevgili ile şaraba alışmazsa dert değil

   Güzellerle bir olmak kolay mıdır

4. Feleğin kuyusuna arif olanlar aldanır mı hiç
   Kuyuya ne değer feleğe ne bağlanmak

5. O şah rakibi duyup derdinden öldü
   Nazlanarak öldüyse ruhu şad olsun dedi

81

1. Beyaz gül, çemen meclisinde altın kadeh
   Su damlacıkları beyaz şarabı içine çekseydi

2. Göğsümdeki yaraları sanma ki pamuk
   Yar bir avuç beyaz şarabı koynuma koydu

3. Baharın efendisini gelip gül bahçesinde çiğ sanma
   Yükü yeşillik yerde koydu ak karabiber

4. Ruhi esirinin kolunu boynuna doladı
   Sanki boynuna bir düşmanlık vurdu

28b

82

1. Deli gönül ah edip senden meded umarken
   Başladın zulüm ve cefaya, ah meded

2. Sıkıntı vadisinde ne arkadaş ne dost kalmışız
   Zamanın Hızırı yolun kılavuzu olsun meded

3. Ey gönül! Sevin ki gönül yabancıyı helak etti
   Hükümdar kuluna ne saadettir ki meded

4. Ayrılık gecesi böyle kalmaz sonuca erer
   Sabah vaktinin ahı sonlanır birgün meded

5. Hakka tevekkül et başkalarından meded umma
   Ey Ruhi! Devlet onun Allaha'a kim meded ede

83

1. Dert yolunda gönül dertli ve kederli oldu
   Ey yüksek boylu! Gel haktan getir onu

2. Gönül kuşu feleğin zirvesinde kanat çırparken
   Hayalinin ipinin ucu onu ayak bağı yaptı

3. Zikir çekenler dünyaya baş eğdirdi
   Yanağının bahtında halka vuran güzel kokulu saç

4. Senin yüzün, tatlılığın sefasıyla gönle şifa verendir
   Benim huyum muhabbet kemaliyle gönlü beğenir

5. Gönül, hayat çeşmesi dedi berrak dudağına
   Yanağının düşüncesi halka olan güzel kokulu saçın

6. Ben aşk hükümdarının yolunda bir işe yeni başlayan bir kalender
   Sen güzel yüzlünün noktasında hoş bir boylu poslu

7. Zaman **Ruhi'**yi böyle yere vurmazdı
   Zahir ona bir yüksek bir lütuf

84

1. Gönül kuşu Zümrüdüanka'dır, bir iple bağlı olmaz
   O yasemin kokulu gibi bir mis kokulu saç

2. Zamanın sakisi yarin ayrılık derdi ve kavuşma zevkinden
   İsterse şeker kamışı sunar aşk ehline ister zehirli kadeh

3. Zühd sahibi benden nasihatini kesti
   Gördü ki muallakta oldukça aşkım çoğalmaktadır

29a

4. Gönül kuşu her şaha yüksekten uçup konmadığında
   Sevgilinin saçına bir servi boyluyu bağladı

5. Ey **Ruhi**! Ben çok sevgili gördüm
   Öyle nazik tabiatli ve gösterişli bir şah görmedim

85

1. O boylu salınsa uzaktan uzun boyluları baktırır
   O hudut açılsa kırmızı gülü kederlendirir

2. Güneşin mükemmel yüzü, dünyayı süsleyendir
   Siyah kaşı parlak yüzüne çekilmiş uzatma gibi

3. Sadece güzelliği yüzünden değildir arzumuz
   Gönül alıp götüren güzel, gönül halinden anlasa kabul eder

4. Nasıl bir kültürdür ki o boylu bu hale gelince
   Ne bir görünen davranış ola ne bir kötü tavır

5. **Ruhi** gölgesi başımızdan eksik olmasın
   Duamız bu dünya durdukça o afet boylu dursun

86

1. Bazen o tatlı dudağın bazen bakışın canı inletir
   O dertli, iki kanlının elinden ne yapsın

2. İnleyen ve güçsüz olmak dert değil ki hak bu
   Sen bir dert ehli olasın, sevdiğin boylu poslu bir güzel

3. Ey zalim ben sana tutulacak oldum
   Boynuma vurmaya ne gerek çok bükümlü saçını

4. Kıskandıran yüzü güneş olsa istediğimiz o değil
   O uzun boylu güzel bir servi boylu olsa

5. Ey **Ruhi**! Dünya zarif oldu mu acaba şaşkınlıktayız
   Cihanın ayıbını arayan her biri bir mağrur

87

1. Lale yanaklı! Uzun boylu, berrak yüzlü, gonca ağızlısın
   Ey servi boylu! Yüzünle dünyayı aralamışsın

2. Gönlümü bin parçaya ayır, göğsümde bin yara aç
   Yolunda can veren senden canını mı saklar

29b

3. Aşkın gösterişi ile gönül aynasını tertemiz ettim
   Ey gül yüzlü halim şahiddir

4. Yolunda bir olmamız cana minnettir
   Ey fidan boylu! Sadece bizi biçare eyle

5. Ey **Ruhi**! Böyle sarhoş gibi gazeller istersen
   İhsanın akıcı huyunu düşmanlar kıskanmasın

88

1. Şarap dudağından keyif aldı
   Yanmış yürekten hararet aldı

2. Dünyayı parlatan tazelik ve körpelik kapına yüz sürmezdi
   Güneş yanağının parlaklığından kabul etmese

3. Ey güneş! Mutlulukla sevinçle bak

   Eğer isteğin berrak dudağını sunmak ise

4. Cevher sahibi o ki inci kabuğu misali

   Yanağının içinden bir damla su eylese

5. **Ruhi** biz o kitaptan ders aldık

   Her sözünden bir kitap eylediler

89

1. Keder ve derdin canımızın ve gönlümüzün yol arkadaşıdır

   Hudut ve devamlılık konaklama yerimizdir

2. Birliğin incisiyle tamamen civarın deniziyiz

   Bu dünya ve ahirette yönümüz iki yakamızdır

3. Şu muhabbet çölünde deliyiz

   Ayıplanan Mecnun en akıllımızdır

4. Biz yanağının gizli noktasının talibiyiz yar

   Hal eyleyenin kölesiyiz ki derdimiz budur

5. **Ruhi** yabancıların derdini çekme saçlarına yapış

30a

   Canımı almaya niyetli katilimiz var

90

1. O şahın yüzüne kul olmak gibi bir nimet var mı
   Ayağının tozuna yüz sürmek gibi bir itibar mı var

2. Hor görmekten beni boşu boşuna kınayan ey muazzez
   Aşkında âşığı hor görmek gibi bir izzet mi var

3. Aklın var ise sevincinin adını kimseye söyleme
   Dünya halinde sevinç mi olur, şefkat mi var

4. Ey gönül! Sus, olgunluğunu kime gösterirsin
   Bilginliğe istek mi var, olgunluğa değer ya da kıymet mi var

5. Ey Ruhi! Keyif istersen bir olguna kul ol
   Hakikat ehli gibi bir keyif mi var, hizmet et

91

1. Gönül ehilleri, can yakan inlemelerimi duydular
   Hasta olan bana bir kadeh sundular, susturdular beni

2. Ancak beni sersem sanmayın ki, yiğitliğin gerçeği
   Aşk kadehini kime sunduysalar sersem ettiler

3. Nice İbrahim Edhem gibi yüce olgunu
   Saadet tahtından indirip fakir ettiler

4. Sufi, sen bizi o temiz kavmden ulu eyle

   Hakka kavuştular, başka unuttular

5. O eşsiz inci ki, kainata mücevher kutusu olmuş

   Çılgın **Ruhi'**nin can kulağına küpe ettiler

92

1. O başkaldıran serviye boyun eğdirmeye rica etmek gerekir

   Ayağının tozuna yüz sürmek için çok çalışmak gerekir

2. Dünya bahçesinde kalbin gonca gibi kederli olmasın dersen

   Ey saki! Daima elinde gül gibi kadeh gerek

3. O iki katil gözden şikayet ettiğim bu ki

   Gönlümden sabrımı aldılar, sana duyurmak gerek

4. Ey şah! Güzellik ehlinden kavuşmayı esirgeme

   Dilencilik rüşvet olsa bin ni'met gerek

30b

5. Güzellerin kalabalığı yolundan eksilmez

   Ey şahım! **Ruhi** kulun değil sana dünya bağlıdır

93

1. Ey gönül! Yine tabiatında güleryüzlülükten eser var

   O siyah gözden sana benzeyen bir bakış var

2. Sabah rüzgarı mahallenden eserek geldi

   O goncadan yeni bir haber var

3. İncinme yabancının evine gider denilse

   Ey çılgın gönül! Senin bilmediğin ne kadar çok yer vardır

4. O ay yüzlü güzel! Yabancılar giderse gelirim demiş

   Gönül bekleyen ama ne gelen var ne giden var

5. Âşıkları başkalarıyla bir yere koymana sebep ne

   O Yusuf gibi güzel yüzlüye bizden ne zarar var

6. Can parasını alıp sonra hep kavuşurduk

   Zor olan budur ama ne alan var ne satan

7. Çin illerinin ceylan gözlerini çok övme

   Ey muallim! Bunlar Rum illeridir ki burada neler var

8. **Ruhi** bülbüllerini ağlatmaya başladı

   O gonca var ise yüzünde güller var

94

1. Dünya meclisinden el ayak çek ki dünya dert konağıdır

   Dünyadan vazgeçmeden gelme ki alem o alemdir

2. Şarap kadehimiz güvercin kanından zaman zaman dolu olsun
   Ey gül yüzlü! Gel, eşlik edelim dünya için bir eşlik edelim

3. Herkes sıkıntıdan ağlarken, acaba dünya değil mi
   Benim çılgın gönlüm aşkının kederiyle sevinçlidir

4. Kadehe esir olan rinde hakaretle bakma
   Ki her bela çeken kendi vadisinde bir Cem'dir

5. Gönlüm, yanağının hayaliyle dudağının düşüncesiyle sevinir
   Birisi canımı yarısı diğeri gözümün nurudur

31a

6. Ey taze hevesler! Gelin **Ruhi'**nin mizacından eğitim alın
   Ki sözü değen kimse o nükteli söz söyleyene kabul edilmiştir

95

1. Bahar yelleri esti, bahçeyi yürüme mevsimidir
   Vay ki bize, gönlümüz derdinin ateşiyle yanmıştır

2. Hızlıca şarabı içip aklı yitirmeden ne olur
   Berrak şaraptan maksat, zihnin temizlenmesidir

3. O goncanın mahallesinin cennet köşesine varmalıyız
   Ey saki! Su bardağını getir ki konak yerimiz uzaktır

4. Yarin derdinin sıkıntısını hiç hayal etmezsin
   Kaçan gönül size bir gecelik konaktır

5. Ey saki! Şarabın hararetinden kadehi boş çevirme
   Ki bizi yarin mahallesine düşüren o kadehtir

6. İçki içme zamanı geldi bahçede zevk ve sefa ediyor
   Her biri goncanın kurulmuş bir çadırdır

7. Ey **Ruhi**! Baharın kokusu gül gibi dünyayı sardı
   Mutluluk onun ki bahçenin köşesi konaklama yeridir

96

1. Yabancılar o keskin kalbi yumuşatmak ister
   Zavallıyı gör ki soğuk demiri döver

2. Yarin rakipleri kavuşma nimetine diş biler
   Çaresiz iki kaba koydursun bulursa eğer

3. Bazen ayrılıkla bazen dert ile seni ister
   Alçak felek bize daha çok kapı açar

4. Yüzünü görünce âşıkların yüreği koptu
   Yüzün döndüğünde gör ki neler kopar

5. Başını verip gözünle bakışına zarar etti

   Ey peri! Biz saçınla baştan başa çıktık

6. Karanlık saçını kimin elinden almak olur

   Bilirsin herkes gül yüzlüyü kendisine çeker

7. Ey ay yüzlü! Durma git demen ne ihtiyaç

   Sen başını yükselten serviyi gören kendisi gider

31.b

8. Rakibin ne derdi var ki daima sevinçlidir

   Dert onda var ki kalbi hüzünlü gözü yaşlı

9. Sözümüz yanında geçmez der, dert yine

   Ey derde uğramış **Ruhi**, sabret hepsi geçer

97

1. Ey şoranlar yar ile alemimiz cihande nedir

   Ayrılık derdiyle halin ne diyen dert de nedir

2. Zavallı, zamanda bir nefes alayım dedi

   Kimse sıkıntı mı çeker bir nefes için nefes de nedir

3. Dudağının derdiyle kapında kulluk varken

   Kim eder Cem'in kadehinin hatırına Cem de nedir

4. Emsem ne olur dudağını lutfunla

   Ona ne lütuf lazım dedi emsem de nedir

5. Ey **Ruhi**! Dostların sevgisi dünyada iken

   Düşmanları kötülemeye kim bağlanır, kötülemek de nedir

98

1. Ben ağlasam bana yakışır ki bana bülbül dediler

   Ey göze hoş görünen gonca! Sen gül ki sana gül dediler

2. İnsana feleğin halini bildirmek için

   Bülbülü feryada saldılar güle gül dediler

3. Güzeller gönül kuşunu avlatmak için

   Bir tuzak yaptılar adına kakül dediler

4. Yarin yanağı ile dudağı olmayacak âşıklara

   Didim acaba eğlence nedir, gül ile şarap dediler

5. Saçında cihan bahçıvanı olmak için

   Bir örnek koydular adına sünbül dediler

6. Mahallende dilenci olmaya can veririm gördüler

   Sonunda giydirir o sana kara çul dediler

7. Maşukların âşıklara acıması olur mu dedim

   Ey çılgın **Ruhi**! Bu anlamazlıktan gelme nedir dediler

32a

99

1. O kaşı sitem okuyla böler deler

   Hakka budur ki öfke gelse demir deler

2. Dostum, yanına yabancıları çok uğratma

   O hırsız korkarım ki, gömleği ve kabanı deler

3. Dişin hileli bir cevhere benzemekte

   O şuh tabiatli geçti, inleyen gönül noksan

4. A afetin taş gönlüne eser kılmaz

   Ruhi ahımın oku demiri deler

100

1. O ikinci Yusuf ki güzeller güzeli

   Gün gibi bugün de yeryüzünün kıymetlisidir

2. Zannetme ki senin muhabbetini terk ederiz

   Ki bizden olan muhabbet sözsüzdür

3. Nefes ejderi ki gönül hazinesinin tılsımı oldu

   Her kim o tılsımı bozabildiyse gözeticidir

4. Cennet havuzunun düşüncesi sufileri zühd eylemiş
   Çaresizlerin giydiği bal gibi sarıdır

5. Anlamın ortaya çıkmasında **Ruhi'**yi ayrı tutan
   İyilik, muhabbet, yardımı yücedir

101

1. Âşıkları nazile öldürür, edalı yürüyüşündür
   Ölülere can veren sözünün işvesidir

2. İnleyen canımızı seyreden sokağındır
   Gönlümüzün gonca gibi açan yanağının gülüdür

3. Gönlümüzden sabrımızı alan saçlarının büklümüdür
   Aklımızı başımızdan alan hilekarın mührüdür

4. Yaralı göğsümüzü dağlayan halindir
   Bağrımızı yakan yanağının çiçeğidir

5. **Ruhi'**den lütuflu bakışını esirgeme

32b

   Sadık kulun yüzünün âşığıdır

102

1. Anmaz oldun beni güneş ile muhabbet bu mudur
   Yılda bir göremez olduk seni görüşme bu mudur

2. Merhamet etmez oldun bize, insaf hani
   Silmez oldun gözümüzün yaşını şefkat bu mudur

3. Yabancı nedir ki dahil olasın meclise
   Gönlü çelenler olmadan sizde fazilet bu mudur

4. Benim gibi bir esirin olsa acımayasın
   Ey mülkünün şahı! Mürüvvetin şartı bu mudur

5. El bizi kavuşma dünyasında sanır ama biz
   Ayağını öpmemişiz, kavuşma dünyası bu mudur

6. Ey **Ruhi**! Acıması yok kafir iken sen kendine
   Sende anlayışlılık bu mudur

103

1. Aşkın esirine nazlanmaların vefadandır
   Ama rakiplere ettiğin iltifatlar cefadandır

2. Seni bizden uzaklaştıran daima siyah yüzlü rakiplerdir
   Perişan gönle meyl etmemek hep o beladandır

3. Ne gerek başka uzaklaştırmalarla âşıklara cefa etmek

   Cefa yabancıdan gelmez gelen hep tanıdıktandır

4. Gönül, zühre yıldızının yoluna bağlanmıştır

   Aşkın şarabıyla zevk etmektedir, sefa halindendir

5. **Ruhi'**nin sırrına kimse eremez, acaba vadide midir

   Ne fesat edenden ne zühd sahibinden ne dilencidendir

104

1. Âşıklar kendi aşkının eleminden öldü

   Ey cihan şahı! Nedir sendeki bu güzellik

2. Başkalarına dudağının hayat suyunu içirirsin

   Nasıl ah etmesin ciğeri yanıklar

33a

3. Zühd sahibi ariflerle hasta ol

   Sarhoşlara karşı koyarlar sarhoşluğu geçenler

4. Kavuşma nazını umar hasta **Ruhi** dedim

   O uyanık gülüp sevgilinin cefasını sayıklar dedi

105

1. O meclise ayak basma ki hazır değildir

   O kadehe el vurma ki kadeh dolu değildir

2. Başı göklere erişse âşık geçinme

   O başı dik servi ki başı boş değildir

3. Taze fidanın canlar verir düşkünlere

   Kim sana bin can ile âşık değildir

4. Ahlak ile ayağını bas yarin toprağına

   Ey duyarlı zühd sahibi bu seccade değildir

5. **Ruhi**, şarap aklımızı alamaz sırrı nedir

   Sanki bizim içtiğimiz şarap değildir

106

1. O ki sarhoş gözünü kan dökmekte acımasızca davranır

   Aşk derdi ile çaresizi nasıl hasta eder

2. Yüzlerce aferin o icadı yapana

   Kim dudağın gibi ruhu okşayanı yoktan var eder

3. Sultanım için ağlasam gönlümün hali dert değildir

   Dert ehli olan tabibe derdini anlatır

4. Kederlenme, ciğerimi kanattı diye yarin dudağı

   Yarin dudağı etmez onu yabancıların derdinin zehri eder

5. **Ruhi'**ye gül bahçesini teklif etmeye gerek yoktur

   Padişahım talihinde o yeri gül bahçesi eder

107

1. Benim gibi kıvrımlı kaşını isteyen yoktur

   Bugün muhabbetine yayımı çeken yoktur

33b

2. Zulüm okuna bir göğsümüzü gerer dururuz

   Aşk yolunda bela çekenlerde çekinme yoktur

3. Bize yan bakışın teselli verir

   Anlamazlıktan gelme, gözü görmezden gelmeye yer yoktur

4. Yarin yüzünde Huda'nın nurunu görmezler

   Bu denli halkta bakışın sahibi yoktur

5. Ahımın okuna karşı göğüs gerip durma

   Sakın sakın ki kaza okuna siper yoktur

6. Yarin cefasına er ol, derhal dayan

   Ey rakib! Gel, ki bizden sana zarar gelmez

7. Ay yüzlü güzellerin derdinden şikayet etme

   Ey **Ruhi**! Senin muhabbetinden eser yoktur

108

1. Bir şehirde hal bilir bir adam yok mudur
   Hal ehlinin eğlenmesinin anlamı yoktur

2. Ben kimseye mi gönlümün halini anlatamam
   Dünyada halden anlayan kimse mi yoktur

3. Ey aşka düşen derdine derman bulunur senin
   Yarin bela kılıcına merhem yoktur

4. Bir göğüs mü var ki aşkın onu yakmakta
   Bir göz mü var ki derdinden yaşı yoktur

5. Al canımı bir buse ihsan et diye gördüm
   Hiç söylemez meyhane çırağı sanki dili yoktur

6. **Ruhi**'ye söylen, eksikliğini fark etmezmiş
   Bitmez mi o eksikliği ki ölçüsü yoktur

109

1. O şuh niçin belinde hançer götürür
   İki kılıç ki, kendin ol iki kaş götürür

2. İki avcıdır, ki sevgilinin kaşı
   Her biri bir kayışında bir güzel götürür

3. Aşk dağını inlemeyle götürsem yürüsem

   Şaşırılmaz ki taşı sanatla mı götürür diye

34a

4. O ay yüzlü her taraftan kakülünü gösterir sanma

   İki tarafta iki sünbül götürür

5. Eğer alçakta eğer yüksekte ayağın toprağını

   Yerde bırakırlar mı meğer o götürür bu götürür

6. Gözyaşım çevrenin denizi ile azalmaz

   Ey gaddar sevgiliye bu çok su götürür

7. **Ruhi**'ye ne kadar lütuf etsen layıktır

   Aşk derdinin eğlenceli yanını hep o götürür

110

1. Biz dünyada gönül arkadaşını yakın dost edegör

   Zevki elden bırakma gül renkli şarap kadehini edegör

2. Herkes düşünür ki ünlendirmek için bir bağa

   Olma o bağda sen kendini namsız edegör

3. Aşk kılavuzu seni dünya lezzetlerinden uzaklaştırırsa

   Kasdedilenin şahidi dert değil hemen boyun eğern

4. Edalı yürüyüşünü aksine döndürmektir feleğin işi
   Maksadına ulaşmak isteyeni sakın kendini mutsuz edegör

5. Sakinin elini öpmek için herkes çabalar
   Ey **Ruhi**! Ayağını öpmek için çabalar

111

1. Bakışın ciğerleri deler bu nasıl gamzeli bir bakıştır
   Gidişin gönüller alır, bu nasıl bir işveli gidiştir

2. O elmayı bir kere ısırmak dünyaya değer
   Ne pahalı bir meyvedir, ne lezzetli bir yemiştir

3. Zamanın ayağına gençler çekilip gider
   Dünyayı yanına çekti bu nasıl cezbeli bir çekiştir

4. Saki, yine dolu şişe ile bizi mest oldu sanma
   Büyüklük et yanımızdan ateşi eksik etme kıştır

5. Dişinin düşüncesi sanatla yapılmış bir gazel didi
   Ruhi, yine deniz fikrine yiğit çıkardı

34b

112

1. O gönül çelenler uykusuzun hançerine sahiptir
   Muhabbet ehli ne yapsın, kuru bir feryada sahiptir

2. Ciğerinin kanını döküp bakışının arzusuyla taşı dilsiz eder
   Gönül acaba kamilin üstadı mıdır, buluşa sahiptir

3. Acımasız kimsenin kan döktüğü iller mi acaba
   Nasıl kan dökülmesin, bakışın gibi bir cellada sahiptir

4. Ey sevgili! Aşkın pirinden başı dönmüş gönül el almıştır
   Fakir ise ne olur, hal ehli doğru yolu göstermeye sahiptir

5. Ruhi kavuşma arzusuyla beni yolunda esirgemeden verdi
   Aşk derdinle bir kederli gönle sahiptir

113

1. Beni baştan çıkaran güzel kokulu bu saçlardır
   Başıma sevda getiren o iki uzun saçtır

2. Ne yapayım, bağlasalar dünyada durmazdım
   Beni eğen büken o güzelin saçı budur

3. Göğsümde saçlarımla bir olur gönlüm arar
   Bakışının oku hakka ki acaba gönlü arayan mıdır

4. Sefa sürmen cevher dolu olsa da bakmayız
   Dostum hak yolunla gözümüz doludur

5. Saçını tararken üstüne bir tüy düşmüş

   Ey **Ruhi**! Görüneni kök sanma bir tüydür

114

1. Amelsiz bir ilimle bilgin geçinen cahildir

   Kim ki güzelin yanağını yüzünün okursa bilgindir

2. Hangi zühd sahibi ki gönül incitmeye sahiptir

   Her gece ve gündüz ibadet eder ki doğru değildir

3. "O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar!" dedi yaradan

   Bu sözü kim hatırlar ise o akıllıdır

4. O bilgin daima hakka muhabbet eder

   "Kişi sevdiği ile beraberdir" sözüne inanır

5. Vallahi hayır, okumakla insan kamil mi olur

   "Ben bilirim"sırrına her kim ererse bilgindir

6. Aşk yolunun salikleri cenneti istemezler

   Cenneti ne yapsın ki, o yüze kavuşmuştur

35a

7. Kimi gizli seyr eder, kimi açıkca

   Kiminin konağı deniz kiminin göl

8. Dünya mevkiine kavuşmak mümkün imiş
   Akıllı olan ne yapar, o mevkiyi ki sürekli değildir

9. Ey **Ruhi**! Marifet olmayacak bir kişide
   Cahilin başı göğe erse yine de cahildir

115

1. Beni Hak yolunda yar et diye yalvarırsın
   Ey gönül muradına yürüyen bir nazlı servi var

2. Ey fidan boylu! Sadece yürümen yeter
   Yüzünün eksiksizliği ile ay parçalarından ayrıcalığın var

3. Yolunda ölmeyince ellerinden kurtuluş yoktur
   Ne kargaşa sesinin hali ne de yırtıcı kuşun gözü var

4. Ey rakipler! Aşk derdinin müptelasıyım, dersin ama
   Ne çok ağlayan gözün ne de canı mahveden ahın var

5. Saçlarını elden bırakmazsın sana bağlı kulunum dersin
   Ruhi ‘nin acaba uzun uzadıya düşüncesi mi var

116

1. Tenimi sıkıntı oku sanmayın ki gömlek saklar
   Oka gömlek olmaz engel onu yardan saklar

2. Yaratanın kıymeti ne bilgin bahçıvandır

   Boyunun benzeri servi ve yanağın gibi yasemin saklar

3. Gül yanaklı güzel dertten altına döner mi acaba

   O dert ehli ki yanında gümüş beden sakalr

4. O gül yanaklı güzelin sevdasının aşkıyla felek döneli

   Göğsünün içinde her bir lale gören saklar

117

1. Dünyada onun yurdu en iyi sedirdir

   Muhabbet ehli içinde yükseklik mertebedir

35b

2. Diler ki hakkın hizmeti kıymet bula

   Güneş gökyüzünün en üstünde en yüksek şöhretlidir

3. Bu gökyüzü dediğin demir cevşenin süsüdür

   Kapın kanatlarından döneme giysidir

4. Dünya, bazılarına kulun elinde kıvrımlı gerdanlık etti beni

   Altın para ile dolu gümüş vurucu bir maşrapadır

5. Ey Ruhi, dünyayı gezip tozmuştur

   Benim bu dürüst tavrım ki bir gecelik çocuktur

118

1. Gözümün çeşmeleri akıp akıp gitmektedir

   Bizi o fidan gibi boylu servinin ayağına akıtmaktadır

2. Gözyaşımızın tanelerini hakkın umuduna saçtık

   Ey sevda mağduru! Görelim iş bitmektedir

3. Sufi bırak bu başa kakanı, sağlam ip çağdaşındır

   Kuvvet, o gaddar sevgili estirmektedir

4. Ey zahid! Hayret vadisinde ne olur esmekten

   Çalışıp amaç uğrunda hüner yetmektedir

5. Ey **Ruhi**! Gördüğü yerde anlamazlıktan gelir

   Nasıl olur, bilmeyiz o ay yüzlü bizi incitmektedir

119

1. İnsaniyetsizin feleğinde vefa neyler

   Bahtsız kap içinde su ne eyler

2. Sefa yoksa ahiret meclisinde midir

   Bu kötü alemde sefa ne arar

3. Zahid, gözyaşımı görse utanır

   Ne bilir ki o gönül çelen ne eyler

4. Gögsünü karşı koysa da görse

   İnsanoğluna cefa oku ne eder

5. Kavuşma zevkin yabancıya layık mı

   Derd ehli olmayan çare ne eder

6. Dediğin paralanmak değil midir

   Ayrılık oku da olsa bana ne eder

36a

7. Ey **Ruhi**! Yarin eteğini tuttuk

   Göresin Huda ne eder

120

1. Muhabbet şarabının kadehi ki onlar tattılar

   İpek hırka ve tacı arzuya gelip sattılar

2. Güzeller bizi akılsız ettiler, gördün mü

   Muhabbet şarabının kadehine ne kattılar bilmem

3. Muhabbet ehlini ayrılık vadisine saldılar

   Vefasızları gör ki bizi ıssız yere attılar

4. Hastalık öncesinde gönlümüzü esir ettiler

   Ama vefa etmediler sona attılar

5. Sonunda kötülük yolunun tozu ile doldurup
İnleyen **Ruhi'**nin iki gözünü kapattılar

121

1. Yar yüzüne elini koysa güneşin pençesini olur
Açarsa kimse dayanamaz, dünya harap olur

2. O içki sersemi nergisten tek bir işaret olsun
Günde iffetliye binlerce bir yudum su şarap olur

3. Veli! Yara halimi anlatayım derim halim yok
Sabah ise nazının mesti, akşam ise uyku olur

36b

4. Başka ne denli yardan istek olmasa arada
Âşığın ızdırabına sebep olan başka vardır

5. Güzel yüzün cilve yoksa vermesin
Genci yaşlısı herkes bakışlarında yüz bulacak

6. Sen bu hüsn ile herkesin isteğini yerine getirensin
Muhabbetinin hazinesini bulan göğsünde muradına erer

7. Neşeli **Ruhi'**ye kim söz söylese yakışır
Yarin yüzünün halinde her sözü bir kitap olur

122

1. Dünyada aşk ehlinde bir ay yüzlü sevgili yoktur
   Bu bağın güllerinde ah ki vefa ve muhabbet yoktur

2. Dünya sahibinden Namık, Ferhad, Mecnun
   Aşk diyarında ben kimsesize bir tanıdık yoktur

3. Ey sufi! Tabiat meclisi niye haz etsin vaizden
   Cennet olsa berrak şarap olmayan yerde sefa yoktur

4. Berrak şaraptandır irfan ehlinin yolunun rengi
   Yan yana içerler, onlarda hiç ikiyüzlülük yoktur

5. **Ruhi**, bu alemin gülbahçesinde gonca gibi kederli
   Elinde gül gibi gönle ferahlık veren kadeh yoktur

123

1. Üstüne elbise giysen meydana çıkarır
   Tasasız gönüle itibar arzusu istersen tamamen bağ olur

2. Aşk bilgini gam dersinden uzaktır
   Birliğin talibi Amer-zeyd'in meşgulü olur

3. Aldatıcı çölün avcısı, buyrukların görünüşündedir
   Kuş yemini toplamaktan vaz geçen tuzağın kayışını bağlar

4. Eteğin kurtulmazsa elinin ilgisinden

   Bir gün o ahu yüzlü, itin birine avlanır

5. Talibin ilgisinin kelepçesi, ayakbağını azaltır,

   Allah'ı tanıyan **Ruhi** gibi kayıtsız olur

37a

124

1. Cananın yanağının sakalı öpülür

   Öpülürse ne olur, bahçenin yeni üretilmiş şarabı öpülür

2. O gümüş teninin dağları, gül kokulu yüzüdür

   Kimsesizlere öptürürse ne olur, ekmek öpülür

3. Yarin yanağına yüz sürüp öpsem

   Ey sufi! Sakın hatadır deme, Kur'an öpülür

4. Aşk bizi bir aleme girdirdi ki onda

   Sultanın ayağına el değmez, kapıcının ayağının altı öpülür

5. Sefa günleri geldi, bayram şerifi oldu yine

   Her taraf haktır, şeref sahibi öpülür

6. Güzel söz söyleyenin hali şerefli şanlı öpülür

   Geçici feleğin kapısının her tarafı her zaman öpülür

7. Bereket getirenin eline gidip öpsem ne olur

   Ruhi, bayramda resimdir, seçkinlerin eli öpülür

125

1. Dilini emdir dersem sana değmez o süstür dersin

   Canım canını umar, hakaretle bana bakma

2. Eziyet çeken yabancıya toplumun fakiri olursun

   Dostum, muhabbet ehli senden perişandır

3. Aşkında adı kötüye çıkan rakip ile gönül yakanı bir görme

   Onu dert ateşinde yak, beni kavuşma suyuna doyur

4. Ey sufi! Saçının örtüsünden bizi döndürmeye çabalama,

   Ki biz o örtüye kabul ettik, kabul etmek imandandır

5. Peri yüzlü bir güzel görse aklı başından gider

   Ruhi, hemen yolunda ölmek ister

126

1. Gönül, ayrılığın köşesinde kavuşmak ister

   Göstermeyi istemekte ama terbiyelidir

2. Güzelim, hasta gönül kavuşmayı istemez

   Çünkü vefa resmini acaba senden mi eyler

3. Gerçi güzeller âşıklara ceda ederler

   Zor olan bu ki gümüş ten sebepsiz eyler

37b

4. Her nerede ki kamiller bilgiden bahs eder

   Sufi oturup davadan bahsedip nisbet eder

5. O gönül papağanının işleri hep tersinedir

   İnleyen **Ruhi**'ye lütuf et desen hiddetlenir

127

1. Dünyaya gelen durmaz, acaba dünya nasıl bir yerdir

   Ahirete giden gelmez ahiret nasıl bir yerdir acaba

2. Kim gelirse durup sefa geldin derler

   Toprağında muhabbet var, acaba meyhane nasıl bir yerdir

3. Kendinde sevinç yok halkında muhabbet yok

   Dikkatli bak ve gör, acaba dünya nasıl bir yerdir

4. **Ruhi**, mahalle öğütünün zor yeri aşk

   Yaradılışta konuşmayan bir dil gerçekte acaba nasıl bir yerdir

128

1. Gönül ki aşk kadehi ile çok harap olmuş yatar

   Meyhane, bir yudum su vermiş, toprak olmuş yatar

2. Hak bilir, saki berrak şaraptan nasıl yasak ola
   Kalenderler hep şarap kadehine hasta olmuş yatar

3. Yüzü güzel olanlar üstüne düşse başını kaldırmaz
   Gönül, kapının eşiğinde yüce ahlaklı olmuş yatar

4. Ey sarhoş göz! Aşkının ateşiyle dünyaya gel
   Güzelin derdinde kara bağrım yanmış yatar

5. Perişan, açık saçık **Ruhi'**nin halini kimse bilmez
   Dert yolunda uzun yıllar toz olmuş yatar

129

1. Zaman zaman ah ettiğimden bende gözyaşı sezer
   Ey gözüm! Ağla ki yar sende çok cevher sezer

2. Yolunda canlar veren âşığa bir adım gitmez
   Gezer yabancılarla koynunda sanki altın hisseder

38a

3. Davranışın yine temiz sufinin güzel söz söyleyen meclisine
   Gittiği değil elbette bir güzel sezer

4. Vaiz meyhanelerden çıkmasa ayıplamayın
   Küp düşer her nerede kırmızı şarap kadehini sezer

5. Zühd sahiplerine mertleri taklit etmek cüretten değil
   Aşkın çok inleyenleri o çaresiz hali sezer

6. Ey **Ruhi**! Aşkın iksiri yüzümü altın eder
   İsterse o gümüş tenli yanıma gelsin

130

1. Ayrılık derdini def etmenin çaresi yoktur deme
   Ey zalim! Sende iyilik yoktur

2. Veli, isteğine muhtaç çok fazla dertli gönül var
   Ayağının tozuna yüz sürmeye fırsat yoktur

3. Yar yapmaz deseler de başkalarına muhabbet ve sevgi gösterir
   Bilirim padişahım sende o adet yoktur

4. Muhabbetinin isteğiyle ölürsem yüzüme bakmazsın
   Kölene çok az da olsa kalbinde muhabbet yoktur

5. **Ruhi**'nin sonun mahallenin başında inci yaptın
   Acımasız sözde gerçeklik yoktur

131

1. Yanan gönlümün ateşi var
   Bir zalime muhabbeti var

2. O günde alem engel olmaz

   Aşkının ateşi acaba dağılır mı

3. Gönül inleye inleye ağlasa mı acaba

   Gaddar felekten şikayeti var

4. Bir kadehle yoksulu şah eder

   Kilisenin pirinin yüksek iradesi var

5. Gözünü kesmekte, âşıkları

   Kan dökücünün oku elinde, kuvveti var

6. Yedi denizi içse dindirmez

38b

Ey Ruhi! Kalbimin ateşi var

132

1. Güzel odur ki yüzüne bakarsan âşık eder

   O hasta gönüle bakmak gözünün borcu olsun

2. Hayaldeki yükseklik mertebesine ermek gibidir

   Alçak dünya makamı uykusuz devlete bak

3. Kimi görsen lutüf olan bakışına muhtaç

   Yar hangi yaralı gönüle baksın bilmez ki

4. Zahid acaba Ruhi âşığa neden bakmaz
   Hasta göz nurlu güneşe bakamaz

5. Kıskanan insafa gelip **Ruhi'**ye bağışta bulunur
   Bu sözlere hak bakıp gözünü arlarsa

133

1. Altın kızına hürmetin eller gibi yoktur
   Ey sufi! Soğuktur deme

2. Yabancı mahallenin bahçesinde mi dedim
   O gonca ağzın güldü ama dedi bunda yoktur

3. Saçına yapışan eller faydasızdır
   Kanım ağzınındır o arada döken yoktur

4. Âşıklarına gözünün köşesi var
   Ama kirpiklerinin her biri ok

5. Bakışın göze ok gibi görünür de
   Vurgunların **Ruhi** gibi ama acımasız çoktur

134

1. Zahid, yüzünden şaşkınlığımı bilmez beni susan anlar
   Dilsizin derdiyle deli olduğumdan içki içen anlar

2. Ne olur sarhoş isem ulu huylu araştırırım

   Beni zahidlere sormayın beni akıl ehli anlar

3. Suskun derdinin tesellisini şaraptan bulmuş

   Gönül zamanında kan içmeyi yaşam sevincini içen anlar

4. Saki, sevincin son kadehini getir

   Ne dünya işlerini hor gören içen anlar ne dervişlerin şeyhi anlar

39a

5. Cananın işlenmiş yüzünde gök aciz, melek hayran

   Ey Ruhi! Nakışın sırrını yine nakşın sahibi anlar

135

1. Güler yüzlü gonca yanağının rengini gör

   İnleyen bülbülün gürültüsünü gör

2. Göze hoş görünen gül yüzlünün coşkusuna bak

   Hoş sesli kuşun nağmelerini gör

3. Yüzünün güzelliğini sunan şahidini gizledi

   Ey uykudan habersiz olanı gör

4. Gömleğinin yakasını yırtana bir bak

   Parıltılı güneşin doğuşunu gör

5. Hüzünlü gönül karardı

   Cananın yanağının çizgisine olan arzuyu gör

6. Engeli yüzde bulanlar biziz

   Gerçek alemin mertebesini gör

7. Kölene hakaretle bakma

   Gel gönül evindeki sultanı gör

8. Yok olan güneşe bak

   Değersiz damlanda okyanusu gör

9. Sözünün sembolü **Ruhi'**ye keşf oldu

   Aç gözünü Allah'ı bileni gör

136

1. Çoğaldıkça yarin yüzüne tutkun arar

   O kendi zevk eder ama ben hüzünlü gönle bela artar

2. Altın ve gümüş yara kavuşmak ister, en güzel olan şey verdim

   Çok olsa mal varlığın takibi şüphesiz güzellik artar

3. Yaram çoğaldıkça kalbimin isteği artar

   Hanede ne kadar mum olsa o kadar ışık artar

4. Amaç baştan çıkarmaksa benim kendi aklımı almışsın
   Ey huri yüzlü! Yarım kadehle şarap yeter belki

5. **Ruhi**, dünyanın nimetinden hisse isteğini getir

39b

   O kadar talibi var ki ne sana ne bana artar

137

1. Saçını ara sıra kıvrımlı ara sıra düz eder
   Benimle o gözü sarhoşum savaşır

2. Baktım tenimde kanlı elif üstünde iki yanık
   Yar onu her gördüğünde bir hayal eder

3. Yarab! O peri, meclis içinde nasıl bir büyüdür
   Bir göz kapatınca dolunayın tamamı hilal olur

4. Güzel çok günaha girse ne olur
   Zavallı saçını ayağına alıp süründürür

5. **Ruhi**, güzelin kavuşmasında bakışının hırsızı
   Eğer şiirini isterse helal eder

138

1. Göğsünü ister ki kudretini gör
   Bizi öldürmek isteyen güzeli gör

2. Kendinden geçip âşığa hançer çeker
   Kafirin ettiği inceliği gör

3. Bize ettikleri zulüm yetmez
   Başkalarına ettiği muhabbeti gör

4. Sırrın aşkıyla şevke gelip
   Vaizin ettiği sevinci gör

40a

5. Ey sufi! Amacın keyfiyet ise
   Bir kadeh şarap iç de keyfiyeti gör

6. Yarin yanağını istemeyen
   Behey! İnsafsız güzeli gör

7. İçtikçe kızgınlık eylemez deme
   Hele gelsin de gözündeki kızgınlığı gör

8. Ey Ruhi ile sözü az kılan
   Cahilliği bırak huyunun kuvvetini gör

9. Ayağının lütfundaki inceliğe bak

   Gazelinde olan akıcılığı gör

139

1. Yanağının şevkiyle gönülde hiç karar eylemez

   Güya bu hüzünlü gönül ateş üstünde oturur

2. Lakin ahımla kainatı üzüntüye verdim

   Korkarım ki toz kalbin aynasına erişir

3. Bir kere ayağının altına gör bak neler döker

   İnsan izinin tozuna cevher saçar

4. Susamış gönüllerin susuzluğunu kesmek için

   Su dağıtan hizmetçi eline bakışını

5. **Ruhi** sabır ve kararını eline aldı

   İşveli güzelin zulmü yok merhameti çok

140

1. Üzüntü mülkünün şahıyım, gözyaşım

   Ahımın alevi başım üstünde altın taçtır

2. Gönül bir dilencidir ki hevesinin gözü bağışındadır

   Göz ki bir ışıktır ki ayağına muhtaçtır

3. Kavuşma merheminden bir an uzak olmaya

   Allah'ım kan saçan yaramın gözü ne açtır

4. Âşıklar adem iklimine baş koyup gitmekte

   Ateşle hüner gösteren okun üstünde o bir açıktır

5. Aklım, sabrım gözünden mest olsa da **Ruhi** ne olur

40b

Dostum! Daima hırsızın işi yağmadır

141

1. İçimizde hep olan Hakk'ın muhabbetidir

   Dünyayı bize söyleme daimi olan yok omadır

2. Zevkin sunulmasında felek sefamızı kıskanır

   Bize bu zevki veren süzülmüş şaraptır

3. Zamanın bilgini bırak bu dalgınlığı bir yere

   Amacı seni getirmeden hiçe saymaktır

4. Gerçeğe bakılırsa Kaysa rehberiz

   Veli tarikata gelince o bizden eskidir

5. Ey **Ruhi**! Kadehi elinden bırakma bilirsin

   Seni durak yerine ulaştıran o kadehtir

142

1. İstekli gönül, yarin mahallesine doğru yürür
   Yürür ama ızdıraplı hal yürür

2. Asiyah saçlıda ne kadar çok haykırma olur dedi
   Dedi önünde tellal yürür

3. Ardında ah ile haykırmak istemezler
   Bilmezler ama ki alemi ayak altına alır yürür

4. Yar sana gelmezse sen yarin ayağına git
   Dağ yürümezse ne olur ey derviş gönül yürür

5. Bazısı halkın durak yerine varır
   Kimi **Ruhi** gibi zamanda aylarca yıllarca yürür

143

1. Ey gönül! Bizim güzelliğimizin tabiatı mizacı doğrudur
   Kimseye düşmanlığımız yok, hak bilendir

2. Vefa ehline daima kavuşmaya engel olur
   İntikam almak için çalışan yabancılar gamın kararlılığıdır

3. Ey güzel yüzlü padişah! Geri çevirmek uygun değildir
   Gönlümüz nice senelerdir mahallende oturur

4. Kötü amelleri olan yabancılar mahallene gelmesin

   Cennette o ne yapar onun yeri çukurda yanan ateştir

41a

5. **Ruhi** acaba toplantı yerinde günahımız affedilir mi

   Bizim yaradanımız koruyan, bağışlayandır

144

1. Cananın yanağı gibi tatlılık buldu

   Irmaklar yine gözyaşım gibi aktı

2. Aşkın ayrılık gününde gönül arzunla can verir

   Geceler ay ışığında, doğan güneş avluda

3. Gülün isteğine gönül ehilleri mest olup şaşırdılar

   Göğüsler parçalandı yine yaralar tazelendi

4. Lakin sefa alemi gül gibi bu mevsimde kazandı

   Bu benim kan dolu gözlerim ah ile ağlar

5. Bülbül bahçeden uçmak istemez sanki gül

   Güzel kokunun isteği münasebetiyle ayağını bağlar

6. Çılgın **Ruhi'**nin gözyaşı lale renkli oldu

   Yasemin gibi sen gittiğinde ağlar

145

1. Aşḳ kadehini içen onlar ki sersem oldular
   Canı gönülden bir kere Allah deyip sustular

2. Onlar “kendin bilmek” sözünden dinlediler
   Feleğin kumaşına bakmayıp derviş oldular

3. Dün Cem meclisinin su şişesine aktarmaya ağzın açtık
   Mecliste durup bir bir dinlediler

4. Kays alemde can verdiği için anılır
   Yoksa zamanın şahı olanlar hep unutuldular

5. Biz bu şarap küplerini dahi içmişiz
   Bir kadehten Vamık ve Ferhad sarhoş oldular

6. Aşk ateşi ile yananlar **Ruhi’**nin mumu var
   Vücutlarını yakıp bela meclisinde sustular

41b

146

1. Âşığı zulüm ile öldürdüğünü naz sanır
   O gonca dudağın insanı öldürmeyi az sanır

2. Cananın mahallesinde rakibin feryadı
   Var ise kendin o eşek mizac hoş nara sanır

3. Meclis ehli makamda ne yapar bilsem

   İnleyen ay ney gibi meğer kendini sırdaş sanır

4. Halkı, ayda bir çekmekle hevesli ederim der

   Kendini aldatır o ay gibi üstün sanır

5. Zühre yıldızı her gece feryadımızı bitirir

   Ey Ruhi! O nazlı, bu zulmü bize naz sanır

147

1. Vazgeçmekten bahsedersin yerin meyhane olmalı

   Sefadan bahsedersin şarap kadehi olmalı

2. Yare, bugün kimsesizler yolunda can verdi demişler

   Hemen beni anmış ki o âşık olmak var

3. Gelir ama gümüş hançer elde, ok belde

   Ey gönül! O merhametsizlere kendinden geçmek var, sakın

4. Gönül muhabbetinin eksikliği ne bekler bilmeyiz, ver onu

   Meğer o yüzünün hazine yeri bir harabe olmak var

5. Dilsizin sırrından beni öğütle ayırmak ister

   Vaizin sözünden eser kalmaz efsane olmak var

6. Gözüm yarin hayali için bir köşe oluşturmuş

   Şehin huyunu beğenen olmuş, şahane olmak var

7. Gönlü yaralı **Ruhi'**nin sözü edilen halinin şiirini gören der

   Sözünde hal var, yönü dervişçe olmak var

148

1. Eğer felek isteğimizce dönmese derdimiz yoktur

   Biz vazgeçme ehliyiz ondan zerre kadar isteğimiz yoktur

2. Sevgilinin gümüş göğsüne sarılmak olmayacak bir şeydir

   Biz o düşünceden uzağız, hayalimiz yoktur

3. Ezelden beri sefamız var, aşk şarabı ile sarhoşuz

   O bağı çekmeyiz ki gül renkli şarabımız yoktur

4. Berrak şaraptan dünyada zevk ehli olan kaçmaz

   Kimin isteği var ise içsin, ısrarımız yoktur

42a

5. Yolumda bir an dinlen demekten kastın ne

   Bilirsin sevdiğim sensiz bizim dinlenmemiz yoktur

6. Binlerce yaramız var aşkımız Ferhad'a galiptir

   Nihayet o dudağı şirin yanında adımız yoktur

7. Sabrın kilidi ile kavuşma kapısının fethi mümkün müdür

   Ey **Ruhi**! Onun için o kapıda ilerlememiz mümkün değildir

149

1. Dünyadan lütuf umudunu bırak ki o alçaktır

   O da yansın bu dünya ki çalı çırpı dolu

2. Lakin biz bülbülüz yerimiz dünya bahçesi değil

   Bizim dünyadan amacımız o yeni yetişen güldür

3. Âşık eden kimsenin hevesini bulamaz

   Ol ḳadar var ki hemân işidilür bir sesdür

4. Bin kitap okusa da zühd sahipleri halden anlamaz

   Sırrın keşfedilmesinde hal ehline bir söz yeter

5. Kapı eşiğindeki taş toprak döşene

   İnleyen **Ruhi'**ye acaba kimsesiz derler mi

150

1. Meclisin ortasında yüzünün sıcaklığı mum olur

   İşi gösteriş meraklısıdır, onun için satılır

2. Bakışını hatırladıkça bende can kalmaz

   Ama dudaklarını andıkça canıma can katılır

3. O, aşkın ayrılık gününde can verir isteğinle
   Geceler ay ışığında bahçede yatılır

4. O zaman Allah o zaman âşığı ki yarin dudağını saklasın
   Şarap kadehinden renk alıp mecliste kaşlar çatılır

5. Ey **Ruhi**! Aşk pazarı can pazarıdır
   Bunda âşık zamanın Yusuf'u olsa hiçe satılır

151

1. Gördüm o gönül alan güzel rakibe öpücük verir
   Esirini öldürmek için can verir

42b

2. Dilenci mahalleyi geçsin, yabancıyı işsiz bırak
   Birgün erişmek iste,o gönül alan güzel verir

3. Rüzgar yere düşmeye alametin tozunu bırakır mı
   Çin attarı onu alıp armağan eder

4. Yüzünün ve güzelliğinin meclisine hilal gelse
   Ayakkabıların dizildiği sırada kaşın ona yer verir

5. Başkalarının gözü daima kavuşmadadır
   Kapında o ite bir kemik yok mu

6. Dudağın rakiplere kırmızı şarap kadehi sunar
   Ben gönlü yaralı âşığa bakışların kan verir

7. Ayrılık belasının yükünü biz şimdi çekmedik
   Âşıklara o belayı felek her zaman verir

8. Ey **Ruhi**! Zamanın gamını yok etmeye çare yok
   Dünya halkı sefaya bir an bulsa canını verir

152

1. Yar ben aşk mağlubuyum, görünmez derdim var
   Ey saki! Beni mest et ki yar ile yorgunluğum var

2. Ayetin yorumuna bir üslup buldum ki
   Zühd sahibi sorarsa bir sorusuna bin cevabım var

3. Ağzının sırrını sufi tutarmış, hesabında yokmuş
   Hele hesap günü olsun onunla çok hesabım var

4. Bela kadehinden zevk alan gelsin, aleme seladır
   Aşk meclisinin garibiyim, dokuz şişe şarabım var

5. Aşk garibiyim ama lutfunun gölgesinde hoş halim
   Beni yalnız bırak, bir ufak besleyen güneşim var

6. Dilenci isem ne dert yakınlık meclisinin üstündeyim
   Yoksulluğundan kaçınmaz bir iyilik sahibi şahım var

7. Ey **Ruhi**! Allah'a hamd olsun ki aşk kapısının süsüyüm
   Temiz ki yüksek divana bağlanmak var

43a

153

1. Ayağının adaletini gökte yıldızın gözü gözetir
   Nergisin lütfunun kokusunu yerde nergis gözetir

2. Uykunun tadı sabah vakti sarhoşa hoş gelir
   Uyku aleminde gözü içki kadehi gözetir

3. O güzel sevgilinin gözünden yaş gelir dediler
   Çok uzun zamandır ki yollara bakıp güzel gözetir

4. Ki ay kaşlarından bir işaret mi bekler
   Ayağına engel olan meclisinde durup yer gözetir

5. Gönül kuşu o goncadan vefa umar
   Her taraftan taze haberler duymak için dinler

43b

6. Gönül, yüzünü seyr etmenin ümidiyle mahallene gider
   Bahçede âşık bülbül gülü gözetir

7. **Ruhi**, dudağına bakmaktan vazgeçmez

   O papağan sanki şekere benzer

154

1. Sıkıntı köşesinde inleyen gönle ne arkadaş bulunur

   Aşk derdini açıklamaya ne kimse bulunur

2. Mecnun bilseydi vahşi ile dost olmazdı

   Ki sadakatle bir dost olan insan bulunur

3. Ne olur ondan başka kavuşmayı eğer umud edersek

   Ne de aşk derdinin kılıcının yarasına ilaç bulunur

4. Zevk ve sevincin eseri akılda kalmaz

   Ama gönülde ne kadar istersen dert bulunur

5. **Ruhi** bilseydi iki alemde düşünürdü

   Kavuşma anı gibi zevk edecek bir an bulunur

155

1. Gönül, cananın saçının telinin oynak halidir

   O akıldan bahsetmek ister ama bağlamalıdır

2. Sufi, dünya evini terk etmeyi düşünür mü acaba

   Öyle sağlam hırsla tutmuş ki sanki malıdır

3. Zulümden Ruhi'nin yüzünün hali gelip bastı

   İşi altından işleyen yine hep halidir

4. Bizim hüzün ile işimiz yoktur, yüzünü özleyeniz

   Rakibi daima üzen devamlı düşüncesidir

5. Acaba gönül kuşu uçarsa en yüksekten

   Dünya bahçesinde su gibi akıp giden servinin ayağının altındadır

6. Göğsümüzün içi dert ile dolu ve gönül sevinçle

   Onu sevindiren yarin yüzüdür

7. Yabancılar, beli kılıca canımdır demiş yar işitmiş

   Demiş bu ince düşünce **Ruhi'**nin düşüncesidir

44a

156

1. Yusufla güzellikte kardeştir

   Ancak bir gömlek o servin teni naziktir

2. Şarap demiyle gönül meyhaneden çıkmazsa ne olur

   Hak bu ki su ve hevesine doyulmaz yerdir

3. Çekmez o kavuşma şarabıyla şarap isteği olan

   Ayrılık derdinin sarhoşu ara sıra başının derdidir

4. O ki felek gibi, başı kabayı ne bilir
   Güneş gündüzlüğü ve geceliği aylardır

5. Göğsümün yarasının karasını bırak
   Kim koynumda onu görse mis kokulu sanır

6. Âşıkların günde bin susamış gönül yakan kana
   Ey **Ruhi**, yarin bakışı sulu bir hançerdir

7. Yüzüne kavuşmada dönen taze yeri dinledi
   Onun dinlenmesinde zevk alacak yerlerdir

157

1. Gül zaman zaman açılıp taze olsa ne olur
   Bahçede onun elinden bir an sünger gitmez

2. Fidan gibi boyun var iken sanma her şaha konar
   Ey servi boylu! Gönül kuşu yüksekten uçar

3. Ey sufi! Nice güzellere meyl etmeyelim
   Dilber, dünya bahçesinin gül gibi meyvesidir

4. Papağanın dudağına yakın olmakla biriz
   Gönül ehilleri ona daima şeker yedirirler

5. Gam köşesinde uzun zamandır güzelim **Ruhi** var

Dudağının hasretiyle gözüm kan ağlar

158

1. Aşk kasesi elimde kadeh yeter

Cananın şevki bana daima yeter

2. Doğru sözlü olan gönlü yaralı olan âşığa

Yardan yılda bir selam yeter

44b

3. **Ruhi** başkalarına üstünlük eyler

Sana bu söz yeter

4. Ayrılık derdine sabah akşam olana

Canın isteği akşam mumu yeter

5.Yabancı meclisine dahil etme bizi

Gamın çokluğundan kalabalık yeter

159

1. Kimi zevk etmekte kimi derdin esiridir

Herkes kendi sefasına, acaba alemdir

2. Gonca gibi dudağının derdiyle bağlı olanın

   Kan ile dolsa gönlü yine sevinçlidir

3. Gözün hasretle ağzına kadar kanlı su olsa

   Ey kederli gönül! Ağlama bu da bir andır

4. Aşk şahı bizi bir meclise esir etti ki

   Eskimiş çanağı kadehtir ve dilencisi Cem'dir

5. Aşk derdinin ateşi belini bükmeye son sanma

   Ey Ruhi! Feleğin boyu bu yolda bükülmüştür

160

1. Kimi sarhoş yarile gül bahçesinde yatar

   Kimi ayrılık derdi ile cehennemde yatar

2. Yabancının kaşı nasıl eline gelsin

   Ki o kan nerede ve kan gönülde ve gönül tende yatar

3. Ey fidan boylu! Haneden dışarı salın da gör

   Her adım yolunda nice biçare yatar

4. Ey rakip! Sıkıntı köşesinde beni yalnız sanma

   Yar eğer sende yatarsa derdi bende yatar

5. Sabah vakti her yana sarhoş gibi kulak tut gör ki
   Mahallenin bülbülleri gülbahçesinde yatar

6. **Ruhi**, derdinle ve hüznünle kan içinde yatar
   Onu düşünüp acaba nerede yatar demezsin

45a

161

1. Güzeller gümüşe benzer olana gayet de isteklidir
   Hemen o benzer olsa onların büyülemesi mümkündür

2. Gönül, yarin yoluna şöyle deli olmuştur
   Ki Mecnun ki onun derdine düşmüş, nispet hayli tedbiridir

3. Zühd sahibi yanağın ve dudağınla meyl etmez
   Şarap içmez güzel sevmez acaba cahil ve akılsız mıdır

4. Salına salına geçip âşıklara bakmazsın
   Buna ki kim sabır eder ya kim,bu nazlanmaya aklı yatmıştır

5. Ey **Ruhi**! Dert ve zulümden can vermekte amacın ne
   Sana istekli değil o vefasız, yabancılara istekli

162

1. Gönül, nazik huylu bir güzel konuşana isteklidir
   İncelik erbabı sözünün üslubuna isteklidir

2. Hastalıkla karşılaşması açıktır güzeller bilmiştir
   Sözünde tatlılık var, huyun şirin ve hoştur

3. Başkalarına açılmaz acımasız söyleyişin ustası olmuştur
   Gönül almada sevgiliden dahası yoktur

4. Ey gönül! Anlamazdan geldiği için o işveliden dert çekme
   Gönül ehlinden isteği hep zulümdür sanma, bilgisizdir

5. Bugün fırsatımız oldu da o işveli ile bir mecliste olduk
   Ey Ruhi! Ayrılık derdi bitti, amaç ortaya çıktı

163

1. Bu halkın kimi gamlı kimi içkiye düşkün
   Kiminin yastığı ipek kiminin taş

2. Hepsinin kaynağı birken acaba Allah'ın sırrı mıdır
   Bu halkın kimine gizli kimine açık

3. Dert ve bela sofrasının biricik konuğu ol
   Sen de gör muhabbet ehlinin yediği yemek nedir

4. Öldürenden ne eser, açık olandan ne iz
   Aşk yolunda art arda kesilen baş nedir

45b

5. Bağrımı zalimliğin oku ile kim deldi deme
   Ey **Ruhi**! O süzülen göz çatılan kaş nedir

164

1. Gönül, dudağını düşündükçe gözyaşı döken göz kan ağlar
   Aşk derdinle biri inler, biri kan ağlar

2. Yan bakışla su verip, seni okuna hizmet eden katlime ok
   Beni sanma acıyıp o güler yüzlü ağlar

3. Benim ağladığıma canan güler mi acaba
   Gonca güler, inleyen bülbül ağlar

4. Ayrılığın sıkıntısı, kavuşmanın isteği yabancıyı ağlatır
   Aşk derdiyle acımasız ağlar, Müslüman ağlar

5. Şairin, kimsenin şiirine karşı çıkmadı
   Ey **Ruhi**! Görsen şairler elinden kan ağlar

165

1. Lale yanaklılar karalar giyip naz ile dolansa
   El ederler ki görüp kanımı toprak karası

2. Yüz ve halinde yine fitne koptu

   Rum iline bir iki kavgayı karalar gönderdi

3. Kaşlarını büküp bakış okunu bana atma

   Gönül almak için bu kadar yaygara nedir

4. Gözbebeklerim yaş dökeli gözüm açıldı

   Yaş ile sanki denizden karalar görünür oldu

5. **Ruhi**, şiire isteğini gördüğünden beri hasta gönlü senin

   Eline kadehini alıp defterini karalar

166

1. Dudağınsa sözünün lezzetinde dinlenmek ister

   Tatlı söz söyleyen papağan, acaba insan gibi söyler mi

2. Gözünün nergisi, bahçede gözü bağlı köledir

   Saçının güzel kokusu, hatada yüzü kara bir kulundur

3. Şarap şişesi, gümüş boynuna kanın helal eder

   Gözün yanında ceylan gibi gözün işte okun işte boynum der

46a

4. Dudağın bir yudumluk şaraptır, ayağının toprağı biçare

   Yüzüne garip bir şehir, sevgiliye nurlu ay

5. Ey **Ruhi**! Yeri bazen göğsümün içi bazen gözümdür
   Yarin hayali gibi denize götüren gezgin görmedim

167

1. Kendinden geçip gül gül açılmışsın, bu cilve nedir
   Dünyayı kırmaktasın bu dünyayı karıştırman nedir

2. Gönül ayrılığında perişandır dersem nedir dersin
   Bir perişansın ki perişanlık nedir bilmezsin

3. Sen ayrılık derdinden kaçarken ayrılık derdine düşüp ah ettin
   Dünyada gözyaşı dökmek nedir bilmesen hatalısın

4. Ey sufi! İyi işler seni zindana hapsetmiş
   Bir Müslümansın ki, Müslümanlık nedir bilmezsin

5. Seni dünyada yakmaktan fazilet eden marifettir
   Ey diyen insanım önce bil ki insanlık nedir

6. Bahar günü geldi tövbeler kırıldı
   Önce bir işi yapıp sonra pişmanlık nedir

7. Ey sözünden bahsedip **Ruhi** ile nazmdan bahseden
   Arkadaşın bahtı olsa da görsen güzel söz etmek nedir

46b

168

1. Muhabbet bir cevherdir ki âşığın kalbi ona madendir
   Muhabbet ehlinin noksanı olmaz hep bir cevherdendir

2. Gözüne talip olan âşık gülbahçesini seyredip ne eder
   İstenilen gül sözün kısası avlu bana gülbahçesidir

3. Gülüp açılsa her sıcaklığa ne dert ki o hoş gül
   Sıcaklık ile dosttur ama eteği temizdir

4. İnleyen gönlün bugün mü kan ağladı gözünden
   Tutkunluğun ona hem sıkıntı hem bellidir

5. **Ruhi**, sevgilinin derdi senden ayrılmaktır deme
   Feleğin hükmüdür ne sendendir ne bendendir

169

1. Elbisenin yakası yırtılsa ne olur, gönül bir güneşe âşıktır
   Allah hakkı yolunda sadık sabah vakti gibi sadıktır

2. Zavallı gönlümüz bir ömür kapında köledir
   Ne bağışlasan o kısımda zavallıya layıktır

3. Şahım, yüzünü ara sıra kızıl ara sıra solgun ettiği yüzsüzdür
   Sıcaklığın rakibine yüz verme iki yüzlü münafıktır

4. Gelirler yan yana gam evimizden eksik olmazlar
   Sıkıntı, bela ve dert ile gamın yaranı sadıktır

5. Denizin başını arzu ettiğim o benzersiz inciye
   Kenar etmek değil Ruhi, amaç bir benzerliktir

47a

170

1. Kavuşmaya susamışlar su nedir bilmezler
   Dudağının zamanında berrak şarap nedir bilmezler

2. Sadıklar, günlerini yanağının arzusuyla geçirir
   Sabah vakti olunca gece ay ışığı nedir bilmezler

3. Ey sufi! Gaflet uykusunda kıyas etme bizi
   Uyanık âşık uyku nedir bilmezler

4. Ah ki dünya halkı dikkatsiz olup
   Feleğin kurduğu dolap nedir bilmezler

5. Gün gibi parlak iken feleğin zirvesinde hilal
   Dünyaya kurduğu çengel nedir bilmezler

6. Ey **Ruhi**! Lakin şiirlerin benzersiz cevherdir
   Cahil kimseler eşsiz cevher nedir bilmezler

171

1. Vefa ve muhabbet eseri zamanda yoktur
   Olursa da hele o işvelide yoktur

2. Senin yüzünden bahsetmeye bilgelik gerek
   Bu tok gözlü zamanda bir iffetlide yoktur

3. Gökde hayat şarabının kadehinden mahrum olan
   Benim ki yerim yarin meclisinde yoktur

4. Başkaları gibi şikayet eylemem
   İçimin dersi bir gönlü yaralıda yoktur

5. **Ruhi**, bir lütuf ehli güzel isterim demiş
   Bu fikri düşünsün ki bu diyarda yoktur

172

1. O gümüş gibi beyaz göğüslü olan her gece naz ile mest olup yatar
   Geceden sabaha kadar ahımı dinlemek için yatar

2. Gece ile varıp başkalarıyla tenhada yattığın
   Açığa çıktı sanma efendi haber yatır

3. Aşkının derdinin hangi birisini söyleyeyim

   Ey başını kaldıran servi! Gönülde neler yatar

47b

4. Dostum, **Ruhi'**nin hasta gönlü bela köşesi

   Dudağının kadehinin hayali ile can çekip yatar

173

1. Her kim o servi boyluyu kucaklamak ister

   Gamın gül bahçesinde kanlı yaşın akarsu gibi akar

2. Gül yüzleriyle şevke gelip şarap içen

   İçimde saklı gonca yüzlü ortaya çıkar

3. Bülbüllerin eksildiğini istemez, biziz

   O gül yanaklı bulsa birini ümid eder

4. Seni görünce arzudan ah eylesem ne olur

   Âşık benim ne yapsa isteksiz yapar

5. Boşuna sanma muhabbet ehlinin iniltisi

   Güzellerin cefa oku cana kar eder

6. Hakikat değil dünyada gerçeği isteyen

   O ki zamanın güzeline itibar eder

7. Ey **Ruhi**! Gönül kuş gibi ne kadar geçerse

   Yarin gözünün bakışı onu sonunda avlar

174

1. Yüzünün ayrılığında gözüm kan saçtı

   Öyle bir ırmaktır ki aktığı yer huzurlu olur

2. Kurdu keman gibi fitne kaşın sağ olan görür

   Yarin bakışının okunun ucundan ne kan olur

3. Rakip, âşığın defterine adını yazmış

   Serbest olmayan, kaçan âşığın adı ve izi olur

4. **Ruhi** aşk ile anıldı, zühd sahibi iki yüzlülükle

   Güzelin adı güzel kötünün adı kötü olur

48a

175

1. Yüzünün bir bakışı yüz gülen güle değer

   Saçının bir teli bin sünbül ve reyhana değer

2. Dert insanı yaralı eder ama

   Yar elinden gelen bin inci ve mercana değer

3. Halkın hanesinden çıktığını istemez ki

   Korkarım gözleri o güzellerin hükümdarına değer

4. Bana taş atıldıkça saçlar kıvrılır

   Dudağına yer yer inleyen vücudumdaki oka değer

5. Zulmünün keskinliği hüzünlü hatrımızı yıkar

   Bakışının hançeri durmaz, inleyen gönüle değer

6. Sefa ehli bu kadar isteyip ele almazdı

   Dudağının hali olmasa şarap kadehine değer

7. Felek haddini aştı ama

   Korkarım ki bu haber o şanlıya değer

8. Hazreti Osman Paşa hüner ve fazlın madeni

   O ki sözü bin Bedahşanın dudağına değer

176

1. Ya bana dudağının şarabını ver

   Ya kanımı döküp cevabını ver

2. Cennet suyunu anma zamane adamıyız biz

   Bize insanlık aleminin berrak şarabını ver

3. Hal olan yerde dedikodu olmaz

   Eline vaizin kitabını ver

4. Sufi, ömrü ne yaptın

   Toplanma günü oldu gel hesabını ver

5. **Ruhiye**sebepsiz saldırıyı bırak

   Yiğit isen şiirinin cevabını ver

177

1. Sanmayın yardan sefamız var

   Ayrılık kaynağındayız, sıkıntımız var

2. Zevk ve safa isteyen isteyene

   Her kadar Haktan gelse de isteğimiz var

48b

3. Gözyaşımız aksa acaba ne olur

   Gönül çelenimizle maceramız var

4. Bey paşası varsa halkın

   Fakiriz bizim Allah'ımız var

5. Daima Allah'adır boyun eğmemiz

   Sanmayın başkasından ricamız var

6. Gonca gibi sıkıntılı gönlümüz olmasa ne olur

   Gül gibi gönüle ferahlık veren kadehimiz var

7. Ey **Ruhi**, bizi dünyada eğler

   Gül renkli şarap ile sefamız var

178

1. Gönül o katil bakıştan hayat ister

   Şu av gibi ki avcıdan kurtulmak ister

2. Yolunda ölen âşıkların çaresizdir

   Kendi seçimi yoksa ölmek ister

3. Ölür gider güzelim ağzının tadını bilmez

   Dudağın dert bırakıp o hasta tatlılık ister

4. Sufi, amaç ne faydalı şarabı taş kılmadan

   Sen onu istemezsin ama bütün alem onu ister

5. Yolunda başkalarıyla bir görme, **Ruhi** şairdir

   Zulmü bırak şahım o senden iltifat ister

179

1. Ne zamanın şahına mensubuz ne nimet veren ne yoksuluz

   Lakin yoksulluk ehliyiz isteği giderilmişiz biz

2. Alçaklar kısmına baş eğmeyiz yüz üstün olsa

   Olgunluk ehli olan yarana ama huzuruz biz

3. Ne kadar perişan isen yine de feleğin baş tacıyız
   Kendimizde şeref var evliya kümesinin hakıyız biz

4. Her bilginin talibi olan yerde sözümüz sendedir
   Aşk pirine bağlıyız, Allah'ın sırrının bilgisiyiz biz

49a

5. Dünya derdiyle sıkıntılı olanlardan kıyas etmen
   Açık yaradılışlıyız sefa ehlinin sohbetiyiz biz

6. Gül renkli şarabına inkar edenlerden sefamız yoktur
   Sözün soruşturması bu ki ikiyüzlülük ehlini inkar edeniz

7. Dünyanın ne şekilde olduğunu şarap kadehinde gördük
   Her zaman aynaya bakan dünyayı göstereniz

8. Aşk diyarında Vamık ile çok maceramız geçti
   Ezelden gam denizinde boğulmuşla tanıdığız biz

9. Çok can yakan şiirimiz olursa acaba sende şarkı söyleyen dudak olur mu
   Bilirsin âşık bülbül gibi sese sahibiz biz

10. En iyi şairimiz huyu kabul edilebilir olsa yaranın ne olur
    Aşrımızda eşsiziz başka bir davranış sahibiyiz biz

11. Ey Ruhi! Bugün yüksek iradeli bir Ali'nin öveniyiz
    Yüksek sesle bilgili erbabın afetiyiz biz

12. Şiirimizin keyfini alanlar elden bırakmaz
    Sevinci artıran şarap gibi daima gönül açanız

180

1. Gönlümün derdini açmaya çaremiz olsaydı
   İşe konulmayıp söyledik işler yine yare

2. Ayrılık okunun zahmına kavuşmayı merhem etsen
   Rakip ile kanlı bıçaklı olsak aramızı açmayız

3. Birgün olsun esirime acırım der misin acaba
   O günü biz görür müyüz acaba var mıdır bahtımız

4. Talihin elinde dua, gönülde ise muhabbetin
   Hal ehli olan hep bilir saklamaz, açıkça bellidir

5. Huyumuzun çokluğu saflık gidermekte
   Ah bu ay gibi güzel bu gece meclise gelmezse

6. Tertemiz göz haliyle güzel yüze telibiz
   Sabah akşam yüzüne bakan bir kavmimiz olsa ne olur

7. Ey **Ruhi**! Huyumuz coştu bahar misali

   Karanlık şiirimiz incimiz oldu

49b

181

1. Gönül, okundan bir iz olmayacak canana gitmez

   Kimine can verir ama izsiz gitmez

2. Gönlüm, kaşını boyunu anmayla zevklenir

   Gönlünden yiğittir, yan yana ok ve keman ayrılmaz

3. Alçak dünyayı gördüm, sanki gam evidir

   Gelen elbette bir dert meydana getirir, sevinçli gitmez

4. O mecnun'u gör ki gözüne alem yıkılsa

   Elinden gül renkli kızıl şarabın kadehi gitmez

5. Ey **Ruhi**! Daima yabancıya uyup yanında salınır

   O salınarak giden sevgili, bizimle dost olup gitmez

182

1. Rüsvalıktan çektiğimizi sanmayın, bilgeyiz biz

   Namus şişesini taşa vurmuş bir divaneyiz

2. Eller sana gonca der, biz meclisi süsleyen mum deriz

   Gonca isen bülbülüz mum isen pervaneyiz

3. Gençsin, gözden gizli olmak uygundur sana
   Dostum, gel bizde gizli ol ki biz darmadağınığız

4. Yakınlık bilmeyenlerle kıyaslama bizi
   Yakınlık gösterene yakın uzaklık gösterene uzağız

5. Mahallenden geçip sen beni isteği çok sanma
   Ya başımı dağın tepesine koyuyum ya yabancıya yüz tutuyum

6. Zühd sahibi, iyiliğin sorusuna kuvvet bulmak isteriz
   O yüzden şaraptan vazgeçmeyiz daima sarhoşuz

7. Ey **Ruhi**! Sonbaharı olan gelsin dünyaya afettir
   Biz birlik şarabının ağzına kadar dolu bir dertliyiz

183

1. O güneş, durup âşığın ahdine vefa etmez sanmayın
   Veli, vefaya ahd eder ama ahde vefa etmez

2. Bu yüzün işvesini, güzeller kıskanmasın
   Âşığa bir bakış onu dertli etmez ki

3. Kamil olan kusuru olan kula haram olsun
   Ki bir muhabbet olunmuş gümüş endama çabalayıp sefa vermez

50a

4. Âşıklara yüzünü kaldırıp yanağını sunarsın

   Bilirsin sevdiğim dünyayı parlatan güneşe bakılmaz

5.Ey **Ruhi**! Yönün işareti yabancıdandır anla

   Onun için o peri yüzlü güzel bizim tarafımıza bakmaz

184

1. Yarin olmadığı zamanı ateşli çimenlik biliriz

   Yar ile olunca ateşi gülbahçesi biliriz

2. Ama dünya güzellerin yüzü ile doludur

   Ey Hüşeyin'im biz seni herkesten daha güzel biliriz

3. Dünya, aşkın cevheri ki maden olmaz

   Âşıkların kalbi ki biz o cevheri maden biliriz

4. Şehrin vaizi ortalığın bilgini geçinir

   Biz onu gerçek alemde oğlan biliriz

5. Bu dertleri feleğin elinden çekeriz

   Ey **Ruhi**! Kimseden bilmeyiz, Allah'tan biliriz

185

1. Başkaları bize söz söyleyemez biz şairiz
   Sözün köşkünde acaba hünerli miyiz

2. Sözde biz istenen büyü yaparız
   Ispat etmeye kudretimiz var desek uykusuzuz

3. Söyleyenin yüzü bize hastır
   Sözün keşfinde biz hünerliyiz

4. Sırrımız gerçeğin nuruyla dolu
   Gün gibi bakış ehline açığız

5. Yoksulluktan başkaları gibi ağlamayız
   Ey alçak felek! Zulmüne sabredeniz

6. Savaşımız, günah işlemişlerin bahtıdır
   Yoksa biz o meyhaneci çırağından şükredeniz

7. Ey **Ruhi**! Cahiller şiire karıştı
   Şairiz demeye utanır olduk

50b

186

1. Bizi dertlendiren akımız yaktı
   Derdimiz hemen varlığımız kaldı

2. Biz ki bu pazarda zarar çektik

   Allah'ın fazlından faide dileriz

3. Aşk aynasından bize oldu

   Amacımızın şahidi yüzümüzü gösteren

4. Derdin zulmünden bizi kurtardı

   Ahımın ateşi kıvılcıma karışmış

5. Ey **Ruhi**! Böyle kalmayı umarız

   Birgün kapatılmış derdimiz feth ola

187

1. Vefa yolunda hak ola zayıf vücudumuz

   Gözünü düşmanlar kör ederse eğer toz

2. Dünyada övmeyiz biz cahile

   Bilginiz olgunlaradır övgümüz

3. Dünyaya gürültü saldık ah ve feryad ile

   Yeryüzünü gürültümüz tuttu

4. Gerçi muhabbetin dert ve belası çoktur

   Ama ne çare ki bilgimiz elde değil

51a

188

1. Bu akşam başkalarıyla sohbetimiz o ay yüzlü içindi
   Bolluğumuz birliğimizin sebebi oldu zevkimizi gör

2. Gerçek olmayanın ehli hakkımızda hayali geçersiz kılar
   Gerçeğimiz gerçeklik ehline bilinir

3. Ka'be'nin yolunun amacını bize sardıran
   Lütfun büyüklüğü dikkatimizin erişkinliğidir

4. Yoksa derdinle gönlümüz inler
   Yolunda amaçsızız, muhabbetimiz saftır

5. Sözü hoş olacak kimseden olsa hoş deriz
   Ey **Ruhi**! Amaç ki ahlakla düşmanlığımız yok

189

1. Aşk kadehini içip yattık biz
   Dünyayı bir huzura sattık biz

2. Aralıktan beri getirdik
   Okumuzu lütufla attık biz

3. Saçını gördük dik başlılık etti

   Biraz onun ipini uzattık biz

4. Gerçeklik ehli bir güzel bulmadık biz

   Dünyayı birbirine kattık biz

190

1. Kays ile biz bela okuna işaretiz biz

   Birkaç yerimiz yoktur, yersiziz biz

2. Dünya evine oturmaya gelmişiz

   Bir iki gün bu toplantı yerinde kalıcıyız biz

3. Yoktur bir yuvamız

   Dünyada bir kuşuz, yuvasızlarız

4. Can yakan şairler ile yabancılara yakmışız

   Dünyada çok dokunaklı söz söyleyen şairiz

51b

5. Halimizi yare gazellerle anlatırız

   Ey Ruhi! Biz hoş söz söyleyen zarifleriz

191

1. Sufiden ne teklif gelse deli gönül incinmez

   Aklı ortadan kaldıran cahile incinmez

2. Ey gönül! Başkalarıyla dert ve gözyaşını terk etme
   Muhabbet gereğidir, bu canana incinmez

3. Eğer ayrılık vadisinde gözü yaştan ağarsa
   Yine gönülün Yakub'u o Yusuf'a incinmez

4. Mahallenin başına çok geldim diye güzel kokunu kokutmazsın
   Kime incinse o güneş, Ruhi incinmez

192

1. Uzun boyunun yüksekliğini diler isteriz
   Uzun yıllardır ki o servi boylunun hevesindeyiz

2. Ara sıra ağlayıp elbisemizin yakasını yırtarız
   Gözümüzün yaşını ara sıra eteğimizle sileriz

3. Yabancıların derdine dert veririz ölümüne ölüm
   Dağlık yeriz, düşmanlar bize ne derse yansılarız

4. Ey Ruhi! Başkalarından ümidi kesmişiz
   Ne dilersek hoş söz söyleyeni dünyadan dileriz

193

1. Zaten biz ufacık bir değersiziz
   Kişiye bir bakış, gün gibi parlak nurluyuz

2. Soruşturmanın üstünde sözünde duranız büyük evliya gibi
   Ey zühd sahibi gerçi güneş yüzlü gezginiz

3. Dünya gösterişi ile karışmış sanmayın bizi
   Saf bakış ile yüzünü bekleyeniz biz

52a

4. Yüzünün muradının şahidini herkes seyredemez
   Onu biz seyrederiz ki geceleri uyanığız

5. Şehirlerin şahı eylemesin ermişin sözü bizi
   Biliriz ki herkesin mertebesini gösteren kıymet göstereniz

6. Zamanın derdinden uzak olur muyuz acaba
   Biz ki saf şarap kadehi ile devamlı düşkünüzüz

7. Gerçeğin sırrını taliplere haber vermekteyiz
   Ey Ruhi! Sefa eserinin haberini ulaştıranız

194

1. O gül yanaklı servi olmadan kan ağlasam dert değil
   Aklım sevgili olmadan teselli olmaz

2. Yarsız ister yabancı beni ki ümidim budur
   Daim olsun yabancı yarsız ve yar yabancı olmadan

3. Kainatın şifa yurdu, yarin gözünün casusunda
   Şöyle doludur ki bir köşe hastasız

4. Ne kadar boşuna feryad edeyim cana yettin
   Biz dertli sevgiliyiz, ben gülbahçesi olmadan bülbül

5. Yanmasın, yakılmasın ölsün mü âşık ne yapsın
   Sen gel insaf et, yarsız insanoğlu nasıl sabreder

195

1. Dünyada mertebe arzusunda olduğumuzu sanmayın
   Kudret elinin düzdüğü sanat seyrindeyiz

2. Dünya ve içindekilere yalnızlık köşesini vermeyiz
   Biz bu zamanın ne vezirinde ne paşasındayız

3. Düşmanlar ne alçak ne yüksek desinler bize
   Biz ne aşağısındayız ne üstündeyiz

4. Bela yolunda her an kan ağlasak dert değil
   Gözümün nuru, aşk şahının hükmünü yerine getirmekteyiz

5. Ferhad ve Mecnun ile dünyayı gezmekteyiz
   Bazen dert mahallesinde bazen keder çölündeyiz

6. Ayrılık muhitinin denizinde inci arayana dalmışız

52b

Ey **Ruhi**! Benzersiz inci çıkarmaktayız

196

1. Çok uzun zamandır o alemi süsleyen ay parçası gelmez
   Gönlü gönderdim korkarım o da gider gelmez

2. Saçınla ilgi gösterenle itibar ve kıymet bağlanmaz
   Dünya ve içindekiler onun gözüne kıl kadar kılmaz

3. Yabancıları överek kötü tabiatliyi göklere çıkarma
   İnleyen âşığın yolunda gönlüne gelmez deme

4. Ne âşıklara ne de günah işleyen yabancılara vefa eder
   A küçük nazlı elinden hayır ve şer gelmez

5. İyi konuşanların hepsi bunda öğrendiler
   Ey **Ruhi**! Dünyaya gelen hüner sahibi olarak gelmez yoksa

197

1. Gönlümüz ayrılığında hapsedilmiş gibi feryad eder
   Birgün bu ümitle feryad edenin yardımına koşan olasın

2. Kays'ın arzusu Leyla'nın yanından geçmekti

   Yok yere feryad eylemezdi çölde

3. Kavuşma şarabının arzusunu gönülden çıkarmaya

   Eğer ömrüm olursa her nefes bin kadeh çeksem

4. Halinin hasretiyle zaafım şimdi gayettir

   Üstüme bir sinek konsa boyum hemen büklüm büklüm olur

5. **Ruhi**, her güzele gönül verme, bu hevesten uzak ol

   Bilgin odur ki dünyada tek din tek nefs

198

1. O Yusuf görüşüp yüzünün tahtına çıktı

   Âşıklar toprağını öpmeyi gözeten ola

2. Yabancılar ayağına yüz sürmek istermiş

   - asık yüzlü bu lütufa yaraşır
   -

3. İcrayı adet et, yabancının başını sonlandırıp

   Başları yenilemek gerek

53a

4. Kaşınla bakışların iki hançere benzer

   Ki elini sun silahların karartmış

5. Meclise gel ki sefamızı kıskansın felek
   Ay ve gün gibi isteğinle çanak dönsün

6. Kalıcı mülke halk göğsünü dövüp çekilmekte
   Sen uyku sarhoşu gibi dünya avazı tutmuş davul

7. **Ruhi** zaman senin gönlünü aldatmasın
   Yeni gelin bu eskilere kendini sattı

199

1. Ders veren aşkın meselesini hal eylemez
   Aşk ehline meclise dahil olmak için ne var

2. Gözün gibi bakışına sahip olsaydı eğer
   Nergis bahçede fitneli olurdu güzelim

3. Fidan boylu servi nazın kaftanına girseydi eğer
   Yüksek boyuna elbiseler olurdu

4. Bela köşesinde yalnız değiliz, yanımızda
   Ey gonca gibi dudağın var hayalin gibi sevimli

5. Güzel kokulu yüzünün vasfını daima rakam eyler
   Dersem ne olur **Ruhi**, canı yakana mühendis

200

1. Ey saki! Gel ki meclis, yolundan sevinç kazansın
   Meclis yüzünü seyr etmenin sefasıyla gece gündüz geçsin

2. Meclise gelenler içki dağıtanın gözünden şaşırırlar
   Şaraba ihtiyaç olmaz mı acaba saki, acaba meclis

3. Ferah yaradılış vefa ehlinin lütfunun tutkunudur
   Ey meclisin gonca dudaklısı! O gül gibi açılsın kadeh sürülsün

4. Bugün içki içilen yerde vaiz açılmak istedi ama
   Onu söylemedik, yanağının vasfıyla geçti hep meclis

5. Ey Ruhi! Bir iki şişe şarap yanında hazır
   O ay gelsin ki gece yarısı lazım olur meclis

53b

201

1. Muhabbet ehli sohbetinden alıntı ister
   Kendini başka güzeller gibi kıyaslama

2. Yabancı değerinin miktarını bilmese dert değil
   Saf inciyi ne bilsin, cevheri tanımayan

3. Çılgın âşığa kan dökmeye meyilli olduğunu bildirmeye
   O yüzünün şahı,vücuduna daima gül renkli giysi giyer

4. O cefa şahını gördüm işleri aksine işler

   Dert ve ayrılığı çoğaltmak ister oldum, haksız yere

5. Ey **Ruhi**! Yakınmayı bırak, bugün bir bolluğa mazharsın

   Şükür, Cenab-ı Hakka edilmesi gerekir

202

1. Meclis, zevk ehlinindir ki daima sefa eyler

   Meclis, gönüle ferahlık veren olunca gönülde dert bırakmaz

2. Şarap sohbeti, yüce meclisi irfana benzemez

   Meclis olur, onda ayrı ayrı bulunur bunda kalıcı

3. Her kısmın haricine dahil olup söz söylemek ne mümkün

   Gönül ehilleri, yer yer o toplantı yerinde toplanır

4. Sözü bilenler söylesin, özre gerek yoktur

   Gönül ehlinin başını yukarı kaldıran sabah akşam toplanır

5. Meclisin en iyisi ona layıktır ki her gece

   Lütuf güneşinin aydınlığından meclis ışıkla dolar

6. Bu tarif ettiğim meclis kime özeldir dersen

   Ey **Ruhi**! O yüksek değer sahibi gece gündüz toplanır

203

1. Kızgınlık oku ile benim kaşımı, başımı kesseydin
   Yoluna hazır baş olurdum

2. Aşkın şarabı ve zehri yoldaşa ne yapar
   İşin taşı gibi bir yoldaş olmaz ona

54a

3. Aşk derdinin macerası ile ortaya çıktı
   Kanlı gözlerin kana boyana, göreyim

4. Gözünün üstünde kaşın var diyeni kırmak için
   Bakışı eline iki ok almış, kaş sanma

5. Ey Ruhi! Aşka tutulalı olmuştur
   Gözden kanlı ciğer olmuştur gönülde tırmalayan

204

1. Dert bahçesinde başım dolap gibi döner durur
   Gözlerim oluk gibi akıtır kanlı yaşını

2. O gönül çeken serviyi bahçede gezerken görüp
   Düştü ayağına, su gibi aktı istekli gönlüm

3. Ahımdan yaşımın deniz dalgası vurdukça sarsar
   Onda bu zayıf vücudum çukur gibi döner durur

4. Vücudumun damarı savaş gibi yer yer ses verir
   O kaçan oku göğsüme değse mızrap gibi

5. Dert **Ruhi'**yi öldürdü, çaresiz kendinden geçti
   Berrak şarap gibi olan susamış dudağın aklımı aldı

205

1. Güneş gibi en yüksek noktadan seyr et
   Hakka biz yüz sürelim su gibi

2. Âşık odur ki yarin yüzünün hattını kopya eder
   Kalbinde Kur'an'ın aslı gibi bağlansın

3. Yar zulmü hesapsızca canımıza kılmakta
   Ayrılık akşamı hesap günü gibi uzanmakta

4. Gönlü çok istekli olanlar vefanın tatlı suyuna erişmedi
   Toz gibi onlar kırıp geçirdi

5. **Ruhi**, kamilin vezirine söz dinletmesi gerek
   Berrak dudak gibi nazın hoşluğuna eren ol

206

1. O yüz, güzelleri süslemiş
   Ayrılık derdini aşk ehline yüklemiş

54b

2. Çok yakan ahım düşmanları yakardı ne yaparım
   Gözyaşımın arzusu gönülde aşkı biricik etmiş

3. Yolda durup âşığa vefa etmeyi görse
   O güzellerin içinde şah başka tören hazırlamış

4. Defterin içi sanıp o yar dünyaya sığmazken
   Köpek rakibi yok yere defterden silmiş

5. Ey Ruhi! Dudak niteliğinde o tatlı ağzın
   Husrev ve Hasan şiirin yakacılığını beğenmiş

207

1. Dostum, Allah seni devri karıştıran eylemiş
   Kesici bir ok gibi bakışın kan dökmek istemiş

2. Gönül, dudağını eli ile almakta katil edip
   Gönül, gözünü sihr ile almakta fettan olmuş

3. Bahçıvan, gülbahçesinde dudağının sırrını ortaya dökmüş
   Bülbül, gül yanaklıyı şenlendirmiş

4. Aşkın gönlümü saçının kayışına bağlamış
   Devam etsin yine güzel kokuna lütuf etmiş

5. Senden bir an ayrı kalmak **Ruhi'**ye mümkün müdür

   Galiba Allah seni aşk ehline can eylemiş

208

1. Mutluyum ki seni güzele özgü eyleyim

   Beni övüp dermiş ki hayale özgü

2. Dünyaya bir numune kafidir

   O yüzünde olan hattın örneğine özgü

3. Rakip ile tatlılık ve zulmü bırakmak mümkün değil

   Barışı reddedip savaşı istemek esas

4. Ciğerimin kanı ile beslediğim kadar yok mudur

   Fidan boylu gibi hani bir nihale özgü

5. Fikrin pazarını gezip tozar, arar

   Huyum meclise saçılana layık laleye özgü

55a

6. Ey **Ruhi**! Dert makamın sefa çekmez, yeter

   Nazlanmanın zevki temiz ve sefa söze özgü

209

1. Niteliği yaygın olsun, yüzüne ne yakışır

   Yüzünün vasfına katiyen hayal gerekir

2. Asker, canına ve yarasına gönül merhemi istemez
   Meğer ki ihtimale verir

3. Ey ufuğun yabancısı! Meclise gel, senin
   Gözüm, ayağına suskunluğu dağıtsın

4. Felek, halkı gurur isteklisi edip oynatır
   Devlet hizmetinden ellerine elbezi verir

5. Amacı o şaha halini bildirmek ise
   Bir şiir bir de görüşüp konuşma yeter sana

6. **Ruhi**! Çok hased edeni yine utanmada bıraktın
   Bu söz yaygın olanı inkara yer bırakmadı

210

1. Hal bilmez diyenlerin saçına yabancıyı as
   Sevdiğim, saçına asarsan önce ben inleyeni as

2. Yabancı Dermiş ki saçına esirim, meded et
   İpi eksiktir. Hemen söyletme o düzenbazı as

3. Dil uzatıp taklit ederlerse yüzüne
   Meclisin mumunu kes, ateş yağdıran kandili as

4. Yüzüne yasak olan yere girip ayak uzatır

   Hey o düzenbazın mührü asılmalıdır

5. **Ruhiyi** bakışının can alıcısına vermek ne gerek

   Öldürmek ise amacın onu boynundan as

211

1. Gözyaşımı sana sunmaktan amacım kesinlikle mahallendir

   Parası çok olana Ka'be farz olur

55b

2. Ey aşkın meydanını soran feleğin üstüne çık

   Ama mümkün müdür ki o meydanda yukarı

3. Aşk ehli ile yükseklik mertebesinden dem vurma

   Ey zühd sahibi! Bahse yer yok, nerede mutluluk nerede yükseklik

4. Ey gönül! Bilsin gözyaşım neden yol olur

   Ara sıra hiç olmayacak gibi görünen yarin huzurunu iste

5. Ey **Ruhi**! Yeter, can sıkma boş ver

   Ey sufi! Teklif ettiğin ne sünnet ne farzdır

212

1. Ey zühd sahibi! Parlak yüzlü sevgiliden amacın nedir

   Hakkın işi, amacı her güzel yüzü seyr etmektir

2. Sevgiliyi seyr etmeyi nefsin hevesi sanmayın

   Hoşlanarak bakmaktan amaç, Hakkın kudretine bakıştır

3. Âşığın sevdasını dünyada tutarsız bilmeyin

   Sevdanın soruşturmasındaki amaç, Hakkın sevincini bilmek

4. Şüphesiz, gönülü alan sevgilinin aşkını hile ile sırtına yükler

   Hakk'ın hizmeti gönül alandan kin görmektedir

5. **Ruhi**, bu manayı bilmedi onayı yok

   Allah'ın adının ilmini bilmekten amaç gerçek Hakkı bilmektir

213

1. Amaç, bilgi kazanmadan sözü dürmekmiş

   Bilgin kimseye ağızdan çıkan sözün amacı durumun manasıymış

2. Ey gönül! Aç gözünü hakkın tecellisi tuttu

   Kim bu dünyaya gelmeden güzel yüzü görmeyi amaç etmiş

3. Yarım kadeh şarap ile olan aklımızı aldı

   Amacı ettiği iltifatlarla hep bizi aldatmakmış

4. Berrak şaraptan sefa, zihni temizlemekmiş

   Zihni temizlemenin amacı üzüntüyü kaldırmakmış

5. Ey **Ruhi**! Mecusilerin pirinin hizmeti sefa geldi

   Olgunlara hizmet etmekten amaç olgunluğu kazanmakmış

56a

214

1. Yabancının yanına yüz yerden o yeşil yüzlü gider

   Ne olur yanılıp bir kere bizim yanımıza gelse

2. Ey arkadaş! Ben ölürsem şaşırıp kalma

   Eğer o parlak yüzlü başının üstünde kat eylerse

3. Hoş olanları gördüm o serviyi ortaya almışlar

   Seyredip o an 'hayır ancak vasattadır." dedim

4. Yarin mahallesini Bağdad avlusuna benzettim

   Gözyaşım orada durmadan akar, su teknesi gibi

5. Zühd sahibi dün içki içenler cennete girmez

   Meyhane cennet değil mi, yanıltmış mutlaka

6. Yüzünü ve halini inkar eden anlama yol bulduğunu sanma

   Anlama, ince sözü olmayan harfleri anlaşılmaz

7. Başkalarının gönlünü tatlı dille alırsın

   Ey **Ruhi**! Sayıp sövmek gerekir mi

215

1. Gönül, kavuşmak istemez o gül yanaklıdan sevinç duyar
   Aşkında olan yüzünün doğruluğundan sevinç duyar

2. Sadece amacı beni kıskançlık ateşine yakmaktır
   Yoksa neden o güneş gibi olan yabancıdan sevinç duyar

3. Ey dost! Kanlı yaşımı görsen ayıplama
   Dert ehli olan kan yağdıran gözden sevinç duyar

4. Muhabbeti gizlemekten sevinç duyardık ama
   Zor olan budur ki o kafir göstermekten sevinç duyar

5. Ey Ruhi! Sessiz durma bülbül gibi ol
   O goncayı bilirsin ki şiirden sevinç duyar

56b

216

1. Gönül koymuş, kadehin varlığının kıymetini keşfeden
   Onun için zühd sahibi kolaylıkla keşfedemez

2. Başkalarıyla sıssız yerde içki içtiğin ortaya çıkar
   Kim "Külli sırrun câvizü'l-işneyni şâ" demişler

3. Her zaman kulağını penbe şebnem ve gülle doldurur
   İnleyen bülbülün feryadını dinlemek için

4. Hayalin ayaklı feneri, geceyi aydınlatan mum ile mecliste
   Dünya o sufiye benzer ki tutup felek eder

5. Ey **Ruhi**! Köşkün çardağında boynun asılmış
   Ona ışık gün gibi altın, beyaz gümüş mühürdür

217

1. Yüzünün en güzel yerine o gün haber oldu
   Ey güneş yüzlü! Güneşin doğduğu yeri seyr etmekten kaçındığını bildim

2. Öyle katilin elini tutmak olur mu, ne yapayım
   Bakışının oku her zaman gönüle yara açmaktadır

3. Ey gönül! Çünkü rızık kapısına güzel yüzün anahtar imiş
   Kaybolmak istersen yarin yüzüne talip ol

4. Göğe çıkalım, nefsin isteklerini kırarak ne fayda
   Kapına yüz sürmeden yükselmek mümkün mü

5. **Ruhi'**nin şiirini dinlemenin arzusundan hal değil
   Hal ehli dinleyince çok sefa eder

218

1. Hanesinden o sabah vakti güneş doğdu
   Gözü doymayıp kaderine gözyaşı akıttı

2. O şahın yüzünü ululuk yoluyla görecek

   Gönülden seven bazen secdeye bazen öne doğru eğil

3. Hanımefendi, tarafsız ol ve adalet sağla sadık âşıklarına

   Ey güzel padişah! Zulme dönme

57a

4. Ey **Ruhi**! İnci ve cevher şiir yazsan da ne fayda

   Çünkü yarin huzurunda sözün duyulmuş değil

219

1. Ey saki! Gül mevsimidir bahçeden ayağı gitmez

   Böyle mevsimlerde bahçenin avlusu eteği tutarmış

2. Sabah vakti gül bahçesinde elbisemin yakasını parçaladım

   Gül mevsiminde berrak şaraba yasak ettiler

3. Zaman karşı durdu bu yüzden

   Güller, kana bulanmış ciğerini görünce kulak çektiler

4. O gül yanaklı bahçeye gelip yaşama sevincinde olur

   Her gece mum, sabaha kadar bir bir de lale bakar

5. İlkbahar bahçe ve çimeni cennet etmiş ama ne fayda

   Ruhi'yi gönül mahallesine koysan ne bahçe ister ne çimen

220

1. Ey gönül! Her taze yara taze gül arzusuyla yandı
   Sen de taze yaralar aç tazelerin arzusuyla

2. Ayrılık söz konusu olur derler korkum ondandır
   Yoksa vücuduma baştan başa taze yaralar açtırırdım

3. Gökte sabaha kadar yıldızlar görünmez oldu
   Ey gönül! Bu gece yine aynı bir yara yaktın

4. İstek ateşiyle nice âşıklar vücudunu yakmasın
   Bir mecliste göğsünde taze bir yara yaka

5. **Ruhi** taze bir âşık olduğunu inkar eder
   Taze bir âşık olmasa elinde taze bir yara ne arar

221

1. Başkaları yarin hastalığından şeref bulur
   Ama hatırlamakla yarin hastalığından ömrü boş yere gider

57b

2. Yürek, dudağının öpücüğünün arzusuyla kal doldu
   Ey saki! Durma dolu sun, işi hallet

3. Denizde gözyaşımdan ağzıma kavuşmayı işitip
   Ey eşsiz inci! İnci kulaktan âşık olmuştur

4. Hayalinin şahı var ise gözümün köşesine geldi

   Kirpiklerim sevgilinin boyu gibi sıra sıra oldular

5. Gir gökyüzüne sufiye hiç minnet eyleme

   Ey **Ruhi**! Def ve ney hele bir araya gelsin sabret

222

1. Âşıklar seyretmek için sarılıp kucaklaşıp can verse ne olur

   O gümüş güzellik şehrinin göbeğidir

2. Yarin kaşına yağmur tanesinden renk geldi sanmayın

   O keskin oka yine bir siyah kılıf düzdü

3. Gönül vermişlerle barışa o mum, ışık olmasaydı

   Savaş bakışına engel olmazdı

4. Rakibi öldürmek için bugün mühlet istemiş

   O mühlet, yalan olmasaydı bizi mutlu ederdi

5. Birlik şarabının isteği olan temiz gönülleriz

   Biz nerede ve devam eden ehlin devamıyız

6. Şeklinin kuralı yüzünün karakterinde

   Halkın güneşine inceden inceye araştıran yer bırakmadı

7. **Ruhi**, hasede kulak asma, şükret

   Allah ona kudret sana temiz huy vermiş

223

1. O gönül, aşk şarabının sarhoşluğuyla mutludur

   O yer, aşk yıkıntısı ile tamir edile

2. Bakışın bizi manaya vakıf etti, olalı

   Aşk kitabının sözleri, zorlukları çözen

3. Güzelin saçı ufacık şevk ile göğe çekti

   Aşk güneşi bizi topraktan götürdü

58a

4. Dünyada mahzun **Ruhi'**yi bilmeyen bilsin

   Biçare aşkın en ahlaklı kölesi

224

1. Ancak dünyada eğlenilmez ayıplama yeri

   Kamil geçenleri hep doğru yoldan ayrılan ehil

2. Dünya ehli hep kadrin yüksekliğine düşmüşler

   Bildikleri şey sadece cehaletin kendisi

3. Baş örtüsü kaşıyıp halk lütuftan el çekmiştir

   Yaradılışlarında gerçek olan sadece rezalet

4. Çok iyi bilinenin o ki soruşturulmasında akıl erbabı hayran
   Sırra vakıf olmak sadece bir hal

5. Gerçeklik ehline seccade ile tesbih lazım
   Onlar göstermek için bir eşya ancak

6. Rakibin vücudunu mahvetmek kolaydı
   O taş yürekliden sadece bir kullanışlık olsa

7. Ruhi elde yoksa şarap kadehi lazım
   Dünyada eğlenilmez sadece kınama yeri

225

1. Yüzü güzel olan vefasızlardan muhabbetin eseri yok
   Muhabbet dediğin sadece dert ve beladır

2. Aşk belasından kimse serbest kalmamış
   Kimi görsen dünyada sadece o belaya tutkun

3. İster şah ol, ister Allah'ın varlığında yok ol, ister derviş ol
   Dünya kimseye kalmaz sonu yok olmaktır

4.Dünya devletine talip olanlar rahat olmazlar
   Yine yokluk ve yoksulluğa sahip olmak bir sefadır

5.O sevgili, esirgemez başkalarından vefasını

Ey **Ruhi**! Cefası sadece sana özeldir

58b

226

1. Bir an o ayı görmeyeli candan usandın

   Ey gönül! Sen aşk derdinin elemini ne sandın

2. Göz yaş dolu, gönül dert dolu, göğüs ise yarık

   Gül gibi uzun boylunun düşkünüyüz

3. Bakışın vefa erbabının onurundan kesmez

   O yakışıklının mahallesine hep itirafçıyız

4. Muhabbet ehlinin bağı uzak kalmadan

   Deli gönül kölen olmuştu

5. **Ruhi**, yarin ağzıyla bahsetti, meğer ki

   Mecliste bugün çok fazla bestelendi

227

1. Ayağını sürme uzağı gösteren göze sür

   Hançer kılıfa dar ki ehlin göğsünü kılıfa çek

2. Dudağını öpmedik diye nimeti kabul etmeseler

   Can ve gönlü temiz yüzünün kutsal kitabı ile yemine çek

3. Ey gönül! Aşk bahçesinin nükteyi anlayan bülbülüsün
   Yanağının niteliği ile doldurup o güle bir gemi çek

4. Sadık bir âşık olduğun için vefa yolunda dur
   Değersiz gönlün hediyesini o zarif puta çek

5. Gönül, sefa zevkinin halini dünyadan öğren
   Gönül ki yani sen de bir sevgili isteği çek

6. Muhabbetten yanağının niteliğinde şiirini dinleyecek
   Ruhi'yi düşürmeyip kuru bir aferine çek

228

1. Ey saki! Gönlü darda olan dünyayı sonbahar mevsimi etti
   Çare odur ki meyhaneye uyum sağlarız

2. Yüzümüz bir kez sonbahara dönse son olmalı
   Bir iki gün içelim bari gül renkli şarabı

3. Kimseye ölümsüzlük yok filozof olsa da erişir
   Ömrü göz bebeğine kaza elinden taş

59a

4. Makam ehlinin bağı dahil olamaz
   Başını yukarı kaldıran kıvrım nitekim savaş etmeyin

5. Aşk ile can ciğer olan kimsede namus ne eyler

   Ey sufi! Şaraptan haber ver, ne namus ne keder

6. Aşk vadisine giren kimse ok atmalı

   Yoksa her köşede birçok aslan ve pars vardır

7. Sevgili, derdi olanın yüzü solgun olur der ise

   Ey **Ruhi**! İsteği sana renk vermektir

229

1. Sanma can ve gönül çizgin gelmekle sahip olmaz

   Ey neşeli! Eğer dünyaya bir kılını versem

2. Renkli yüzün verdi çünkü âşıklara korkusuzluk

   Bundan böyle katil gözün hançerini elden salsın

3. Gördü ki dudağında olan güzellik, o kıymetli taşta yok

   Canın ve gönlün dudağına olan isteğin bir iken bin oldu

4. Yarin yüzünü o iki saç ve bu çizgiyi renklendir

   Bir sağlam güzellikle yaralı bir sahife bilin

5. Yabancının aşkı gerçek değil diye bahsederdin

   Ey **Ruhi**! Sıkıntın temize çıktı

230

1. Ok atılınca can ve gönül hükmüne ne eyler
   Dostum bir iki damla kanın hükmü nedir

2. Dedikoducuların dilini kesmeye insaf mıdır
   Ey gönül arayan put! Hançerin yanın niye bekler

3. Ben kimim ki ok ve hançer öldürmek için çekesin
   Amacın ciğerimi delmekse kirpiklerin yeter

4. Ey gönül! Yarin dudağının talibi göresin
   Eteğin birgün inci ve kıymetli taş ile dolu olur

5. Ruhi, gam köşesinde unutulmak hak mıdır
   Dünyanın en anlayışlı huyu olarak bilinirken

59b

231

1. Bedenini ona pahalı eğlence yerinin gömleğidir, demez
   Ey gonca! Senin gömleğin gül yaprağından olmalı

2. Yarin renkli yüzüne dudağının anılmasıyla bak
   Gül renkli şarap ile çemeni seyretmek var

3. Yar meydana gelip saçını değnek etmiş
   Ey sevda düşkünü! İntikamdan geçenin günüdür

4. Mecnun gibi bu meydanda dolaşmayı bırakma
   Tenin insan olsa çöl yolunun rüzgarını bağlar

5. Ey **Ruhi**! Düşman senin yaradılışına eksiklik vermez
   Sözün, olgunluk erbabına rütbeni bildirir

232

1. Bahçen, gelin güller açıldı zevk edin der
   Sabah vakti ırmağın ettiği feryad budur

2. Gül zamanında şarap ve sevgili ile sevinmeyecek
   Bağın ve bahçen zevk etsek insaf mı

3. O kadar merhem sürer jale karası geçmez
   Ey lale! Acaba ciğerin kimin ateşine yanmış

4. Su, o servin ayağına yüz sürmek ister
   Yüksek derece bekler, fikrine bak alçağın

5. Ey **Ruhi**! Köşeyi beklediğin yeter, insaf
   Bahçenin avlusuna şimdi izlemeye çıktılar

233

1. Yüzüne perde olan misk yağdıranı görün
   Zamana bakın, bizi ne kara güne bıraktı

2. Nazın atı ile âşıkları çiğneyip gidiyor
   a atlıya bakın, nasıl bir afettir

3. Ey ayrılık derdiyle halimizi soran dost
   Bizi bu hale salan işveliye bakın

4. Ey yarin meclisinin bacanağı! O gonca ağızlı gelir
   Rakibi hemen aradan çıkarmaya bakın

5. Arzun ile lalenin göğsü parçalanmış
   O üzgüne bakın ki nasıl kırmızı kana boyanmış

60a

6. Ey **Ruhi**! Sözünde örnek inkar edilemez
   Bu para basan yerde o altın gibi saf olgunu görün

234

1. Eğer Ferhad'ın şöhretinin konusu ciğeri ise
   Kederli gönlün her köşede bin ciğeri vardır

2. Şirin'in ırmağını görüp öcünü lütuf ettim
   Hükümdar üstadın emeğini hiçe saymaz

3. Ey gönül! İnlemelerimden sen ne buldun bakalım
   Hele biz asla feryadın eserini bulmadık

4. Sevgili, meğer mahallenin bahçesine uğradı
   Sabah vakti kokunda rüzgarın tatlılığı vardı

5. Gerçi sen yabancı bilirsin bizi ama bizim
   Ey! Gonca dudağını anmak aklımızdan çıkmaz

6. Gönül, katil bakışlarından ah etse
   Düşmanın zulmünü çekmek kolay mı

7. Ey **Ruhi**! Bu şiirden sana aldığın zevk yeter
   Her zaman olgunluk ehlini içeri aldın

235

1. Yare gül yüzün,dudağın gonca gibidir demişsin
   Ey gönül! Aferin her zaman sözün böyle hoştur

2. Yarin yüzüne toz geldi ki ne çare
   Ey ağlayan göz! Ağlamak vakti değildir, gözünü aç

3. Ey mahallenin kabesi! Sen nasıl tertemiz bir makamsın
   Ki büyük gözlere parlak gözün sürmesi bahsolmuş, tozun

4. Yarin dudağının kavuşmasıyla şiirim şekerden tatlıdır
   Ey şirin söz söyleyen papağan! Var ise sözünü söyle

5. Yar, gözyaşı döktükçe cefa ve derdini artırdı

   Ey **Ruhi**! Yıldızın o ay ile alışmadı gitti

236

1. Hak, fidan gibi boyluların yolunda olmak için can verir

   Ey temiz sözlü! Bu tatlılık, bu güzellik nedir

60b

2. Yanağın ter içinde kalsa yüzünün güzelliği artar

   Kağıt nemlenince gerçi yüzün bozulur

3. İçmedin düğmeleri naz ile açsan iyidir

   Sonra mest olup elbiseni yırtmadın

4. Yabancıyı katletmeye ne gerek, bakışın kılıç çeke

   Bana lutf etmek istersen düşman yok olsun

5. Hani **Ruhi** gibi bir belagat ehli

   Boyun gibi, yüzün gibi sözü tertemiz

237

1. Âşıkları kırma ki güzel kokulu saçın

   Takkeni ki ele vermez, saklar ki senin

2. Bin kıvrım her karanlık her kıvrım bin kuşa tuzak

   Senin misk gibi kokulu saçınla başa çıkmaz

3. Yanakların gül açmış bir gül bahçesinin şarabına benzemiş
   Ey gonca ağızlı olan! Senin gül toplayanın ateştir

4. Vücudun söyleşilmez derlerse ağlama
   Vücudun kederli ise tatlı dudağın şekerdir senin

5. Gül, bülbüllerinle bahçeye git, açıl
   Bin çaresiz gül her gül yaprağının rengi senin

6. Güzel kokudan bir nokta koyup adını hal eylemiş
   Kudret kalemini yazanda, senin mis kokun

7. O fidan gibi boylu! İnci gibi olan dişinin tanesine benzemeye çalışırsa
   Ey felek! Yıldızının incisi bin parça olsun

8. **Ruhi**! Böyle bir nitelikte şiir yok mudur
   Bu çaresize kuru bir lütfun olsa senin

238

1. Karışmış saçının derdi yanında saklanır
   Korkarım ki takken bir gün başından çıkar

2. Saçının altında gizlenmiş bir istekli yine var
   Senin karışık halin kargaşa hali değildir

3. Elleri ayakları tutmayıp yatan âşıklara kadeh tutmazsın
   Elsiz ayaksızlara olan kinin nedir senin bilsem

61a

4. Misk kokulu gizlenmez demişler bu söz meşhurdur
   Takken, misk kokulu saçını neden gizler

5. Güzellik şahı iesn ne olur, neden âşıkları öldürürsün
   İnsan öldürmek mi yoksa senin üslubun

6. Ey Ruhi! Madem ki rahat uykudan isteği
   Allah korusun atağın toprak ola eski ola senin

239

1. Gönül, kırmızı gülün çılgın âşığı nedir
   Can şekerinin tatlı söz söyleyen papağanı nedir

2. Yabancıya dudağını tarif ettirmeye ne gerek var
   Cevherinin boyunu hakla beraber edesin

3. Dünya aydınlatanı sana nasıl anlatayım
   Gönül evindeyiz çaresizin arzusuyla

4. Ey Ruhi! Hep muhabbet isteğinin eseridir
   Tazeler hayrandır, gül gibi şiirinin

240

1. Yoluna can verenler derki ince belin kocar
   Bende can kalmadı sen hançere elini vurdukça

2. El sözüyle beni öldürmek için evden çıkma
   Ey ay! Elin amacı aya hoşlanarak bakmaktır

3. Şarap haliyle hoş olmak ne sefadır
   Bir yüksek endamlı güzelin ayağına düşesin

4. Gül ne inleyen gönlü anlar, ne de hoş görünmeyi
   Yerde gökte o eşsizin eşini görmedik

5. Dünyayı yüzüne âşık etmiş
   Ey **Ruhi**! Gerçek bu ki şiirin zamanın fethedenidir

241

1. Gönül, muharrem ayıdır hani feryat ve figanın
   Gözyaşı döken gözünün yaşı dünyayı neden sele vermez

61b

2. Onun için yılbaşını Muharrem ayı tuttular
   Bu ayda yası yeni olur, şehitlerin şahının

3. Bu ay o aydır ki Mustafa'nın parlak gözü
   Kötünün sitemi adaletsiz hançerinin uğrunda ölen oldu

4. Bu ay o aydır ki Murtaza'nın imanının serveti
   Dinsiz ve iman bir bölük elinde esir oldu

5. Ey Felek! Dünyanın iki ucu Yezid'in isteği üzerine dönmekten
   Bozulsa yedi pergelin tükense yedi talihin

6. Hani hanedanın perişan halli Ahmed'i
   Feleğin dokuzunu bir ahile yaka, dönen felek

7. Hüseynün bahçesini seyret görmek istersen
   Servi boylular, o kaderin yasını tutmuş

8. Yeter **Ruhi**, kan ağla Kerbela'yı kana boğdun
   Şehitlerin şahının mezarı gider korkarım

242

1. O güzel kokuyla dolu olanın yüzünün aşağısına ve yukarısına bak
   Koklayan cennet ya altında ya üstünde demişler

2. Bu bir işarettir ki kokunun öncesi, kokunun sonrası denir
   O gümüş tenin saçına ve yüzünedir

3. Aşk ehline bu imiş işaret
   Saçına bağlansınlar, sen kan içen putsun

4. Şaçından Şamdan Ka'be' ye gitmek gibidir

   Muradına eremeyen gönlüm, yanağının evresinedir azmi

5. Gök, seni meydanda görünce şüphesi kalmadı

   Anlayış sahibi İsa'nın gökte olduğuna

6. Ey gönül! Garipler akşamı gibi geldin Şam'a

   Sabah ve akşamın dert ve gamı geçti ama

7. Ey **Ruhi**! Allah feleğin gözünden saklasın

   Acaba ay yüzlülerle mi akşamın parlaklığı vardır

243

1. Allah deyip göğüs yırtma zamanıdır

   Eyvah! Dert beni öldürdü

62a

2. Taht nedir, uygun baht nedir

   Sonunda olur çünkü yerimiz halın aşağısıdır

3. Ölmeye beni yitmeye beni ben neyleyeyim

   Dert beni çok dertli etsin

4. Temiz gelir, temiz gider gül gibi

   Aşk kime verilse sonu temiz

5. Ruhi'yi öldürmeyi amaçlamadan

   Ruhi , eğer amacın can ise feda olsun

244

1. Hançerini belde görünce bir gaddar dedik

   Ne dedik göğsümüzü karşı tutup yar dedik

2. Salınarak yürüyüşünü gördük, yürüyüşün şahane

   Sevgilim, güzeller içinde sana padişah dedik

3. Çaresizlere zulüm ve cefa etmeye başladın

   Yanlış ettik, biz sana vefalı yar dedik

4. Bizden önce şairler saçına düzenbaz demiş

   Biz gelip gönlü alıp götürenin gözüne büyüleyici dedik

245

1. O gül gömleklinin yanağını anıp

   Gül bahçesinin avlusunda sabah çemenin otunu uçurdu

2. Yanağına benzettim, görecek sabrım kalmadı

   Yaseminin çok nazikliği vardı bugün

3. Dert ile korkutma bizi, titremeye başlamışız

   Ey şeh! Senin aşkının sıcaklığı ile yanmadan kaçmayız

4. Gizli olana şüphemiz yok deseler düşünürüz

   Ağzını görmeyenler papağanı tercih eder

62b

5. Şair odur ki söze can versin canı var

   Dudağına kavuşma seni tatlı sözün putu edecek

246

1. Yanağının rengine aldanıp gülün benzeri yoksa dermiş

   Ey gonca! Bahçeye gel, bülbülün kararlılığını ortadan kaldır

2. Güzel koku saçan, saçının kokusunu ister

   Sünbülün sefasına hep söz dinlediği budur

3. Şaraptan zevk eden sevinç ehli goncalar açıldı

   Bahçeye gelsin hem gülün hem şarabın sefasını sürsün

4. **Ruhi**, başkaları gibi bahçeyi seyredemezse ne olur

   Saçların çaresizi bağlamışsa ne yapsın

247

1. Sarhoş gibi olan, o eşsiz incinin denizinin isteğine düşüp

   Hayat suyunun sefasını bu gece sabaha kadar sürdün

2. Bugün yerde gökte seninle yüzünün sözünü eder

   Renksizin gülü kırmızı ise, çaresizin ayı parlak ise

3. Yanağının isteği beni uykusuzluk isteğine salmıştır
   Zevkimin sefasından geçenler dünya uykusunu bilirier

4. Cem vakti olsa dünya ve ahiretin derdinden kurtulmaz
   Eyvah! Katıksız şarabın keyfinden baştan çıkarma

5. Naz semtinde atlı şehim iki gün dolaş
   Eğer sevgilinin düşmanından ayrılmak istersen

6. Üzgün olma ümitli olmak gerek
   Bu eski dönen çarkın kimin fikrine döndüğünü gördün

7. Ey **Ruhi**! Şehvet esiri olma, yakıcı aşkı istersen
   Ateş ve suyun dostluğu mümkün değil bilirsin

248

1. Lütuf senin, lutf edip derdime derman edersen
   Ey daim olan hakim! Hem dert hem derman senin

63a

2. İstersen canımı al, istesen gönlümü al
   Arada neyim var hem gönlüm hem canım senin

3. Ben yoksulu hem üstün hem hor görülen etmek senin elinde
   İşte lütuf et, işte kahret vücuduma ferman senin

4. Feleğin devrine kışkırtma hep tarafındandır

   Dünya her zaman senin temiz kararınla döner

5. Sanki senin dilin yok edesin

   Ruhi, kavuşmak ne mümkün

249

1. Yine ayrılığın gam ve derdine düştük

   Ayrılığın yakıcı ateşine düştük

2. Yarin saçından Leyla gibi uzak olup

   Yine Mecnūn gibi ıssız yere düştük

3. Aşk zincirini çeken delisin

   Onun için biz bile deli olduk

4. Ayrılık yarasından şifa bulmak mümkün değil

   Eyvahlar olsun! Dermansız bir derde düştük

5. Ayrılık derdi ile ölsen adını anmaz

   Nasıl bir merhametsiz sevgiliye düştük

6. Yanağının fikriyle vakitler geçer

   Cennetin hayaline düştük

7. **Ruhi**, felek bizim kalbimizi kırdı

   Yine ayrılık derdine ve gamına düştük

250

1. Zenginlik ehlini bırakıp bu kadar yoksullukla bana geldin

   Ey dert! Gönlümü alıp dostum oldun, sefa geldin

2. Ey kalbe sıkıntı veren! Seni kimse görmek istemez

   Ayrılık derdinin yanına düşüp bizden yana geldin

3. Ey tasa! Çok eski bir yare benzersin bu hararet ne

   Bana çok tanıdık geldin, gönlüm seni istedi

4. İsteği canımı almaktı, o kaşın

   Ey! Sen ayrılık belasını oku ile ona geldin

63b

5. **Ruhi**, sanki muhabbetin edası sana özeldir

   Dünyaya gelenden işveliye tutkun geldin

251

1. Yarin aşkının yolunda gözün tozu etmem gerek

   Bu yol ile yine gezip tozmam gerek

2. Ey salınarak yürüyen servi! Gülbahçesinin bahçıvanı âşık oldum

   Göğsümü derdinin üzüntüsüyle lale yeri etmem gerek

3. Göğsümde acım senin bir hatıran

   Padişahım, benim onun ile onurlanmam gerek

4. Ey **Ruhi**! Yabancıyı ayıplamaktan kurtulmak için

   Aşk yolunun içinde gezip diyarı terk etmem gerek

64a

252

1. Candan bir yudum al, o gün gönlü yaralı âşık olduğumu bildin

   O zaman öldüm, bildim ki hasta olduğumu bildin

2. Ey fidan boylu servi! Bu baş kaldırmalar senden beklenmezdi

   Sanki güzelin saçına yakalandığımı bildin

3. Beni derdin gül bahçesinde bülbül gibi inlettin

   Gül yanağına benzeyen istekli olduğumu bildin

4. Görüp elbisemi yırttığım çılgınlığımı duydun

   Zayıf vücuduma bakıp üzüntüne inlediğimi bildin

5. Yoksa yay gibi kaşlarından beni yasaklar

   Sivri uçlu okun izi yabancının kusuru olduğunu bildin

6. Bana sunduğun zevk kadehini sundun yabancıya

   Sanki aşkının şarabıyla kuş yuvasının sarhoşu olduğumu bildin

7. Gönlü yara olan bana vefa yüzü göstermez oldun
   Ey lale yanaklı! Yüzünü özleyen olduğumu bildin

8. Ey ikinci Yusuf! Kendini ne kadar tutarsan tut
   Çünkü yüzünün malını satın aldığımı bildin

9. Her gece inlemelerimi işitip **Ruhi'**dir dermişsin
   Aşkında uyanık olduğumu bildin

253

1. Yüzünün niteliğini işitip yanağına ay dedik
   Allah görecek bu nasıl gezinme olur dedik

2. Gönül ve can Ka'be'yi tavaf etmek isteyecek
   Mahallenin yanını gösterip yol budur dedik

3. Gece yarin yabancıyla oturduğunu işitip
   Sabah vakti bir ah etmeye mi dedik

4. Sabah vakti kadehi güvercin kanı ile dolu
   O ayın elinden içip şeh dedik

5. **Ruhi**, ah edeni öldürür dediler

64b

Eyvah! Ayağına düştük, yardım et dedik

254

1. Ey gönül! Sevgilinin saçı yabancının elinden al
   İlde söz söylenir ki domuzdan bir kıldır

2. Gün doğmuş ama yar bilmez
   Her günüm ayrılığında olsa acaba bin yıl

3. Solgun elbise mi daha layık sana ya kırmızı dudak mı
   O taze gül gülüp naz ile der kırmızı yeşil

4. Sevgilinin suskunluğu ile bahsetmeye güç bulmazdı
   Bülbül goncaların ağzına gönül koymasa

5. Aşk derdinde iken başkasının fikrine düştün
   Ey çılgın gönül! Bir iken iki oldu müşkili

6. Ey hüzünlü kalp! Yar yabancı ile yaşasın
   O gül yanaklı benden yan verir sen yan yakıl

7. Şarap meclisinde yar, ard arda şarabı sunar
   Ey **Ruhi**! Gönül haliyle bize durma, yıkıl der

255

1. Yüzü yasemindir ya gül ikiden boş değil
   Saçı güzel koku veren ya ikiden boş değil

2. Yanağının hali ki fitne mülkünde eşsizdir
   Ya karabiber iken boş değil güzel kokulu tazedir

3. Gül yanağını, servi boyunu hatırlayıp inler ağlar
   Gönül ya kumrudur ya bülbül ikiden boş değil

4. Kan saçan ciğerime ne dersin dedim dedi yar
   Lale ya çok yapraklı karanfil ikiden boş değil

5. Dün bir dert ehline aşkın çaresini sordum dedi
   Dedi ya yolculuktur ya katlanma ikiden boş değil

6. Önce aşkın kınamadır, pişmanlık sonra
   Dedi sen gerek ağla gerek gül ikiden boş değil

7. Felek, çıplak **Ruhi'**ye dün süre ihsan eylemiş

65a

   Ya cübbedir lütufu ya çul ikiden boş değil

256

1. Bülbüle yüzünün isteğini etti yine gülün şahidi
   Bülbül çemende şarkı söylerse zamanıdır

2. Güller açıldı, sefa edecek zamandır
   Şevk ile mecliste isteği şen olsun

3. Görünen canları üstünde değil, saçını

   İki yanda takınmış iki parlak sünbül

4. Dağlar mı görünen gümüş gül

   Yoksa bir taze fidan üzerine açılmış iki gül

5. **Ruhi**, dert bahçesinde dudağının hasreti ile

   Bülbül gibi ağlasın sen gül gibi gül

257

1. Uykuda kucakladım dedim yok eden ayrılık el verdi

   O hilal kaş gülüp mutlaka hayal uykusu dedi

2. Bugün bir yüzü güzel şaha kul olmak için niyet ettim

   Yanağının sahifesine baktım baht uğurlu geldi

3. Eğer kavuşma malına can parası kıymetli olursa

   Ey yüz güzelliğine sahip Yusuf! Şimdiden sonra parasını al

4. Cevher yağdıran gözümün köşesinde, yarin boyunun yansıması

   Söylemesine yurdun kenarında yeni yetişen bir nihal bitmiş

5. Bir şehi kucaklamaya nasıl ihtimal olsun

   Âşıkların bir öpücüğünü almak mümkün değildir

6. Saçının sevdasıyla vücudum kıla dönmüştür

   Merhamet etmez sevdası, beni hayali yok eder

7. Susuzluktan sıkıntı vadisinde asla gamlanma

   Ey **Ruhi**! İnci yağdıran şairler tatlı su

258

1. Akıllı olan alemin sefasını sürer gam hayal

   Balını arının iğnesi anlar, düğünü hayalin yası eyler

2. Anlayış erbabı, dünyayı dert gözü görmüş

   Gerçek arkadaş olanlar bir an hayal eylemiş

65b

3. Bu dokuz şarap kadehine el sunma, kederli olma

   Onun her birini zehir dolu bir kase hayal et

4. Dünya dört unsurdan oluşan bir nefstir

   Sen ister iyi yetişmişi hayal et ister olgunu

5. Her eski çanak ki rüzgar ile dolu ola

   Ey **Ruhi**! İçip Cem'in kadehini hayal eyle

259

1. Kaygımı ya bir şefkat noktası veya kırmızı gül yaprağı

   Yanağın ya geceyi süsleyen aydır, karaltıdır o hal

2. Yüzüne ve güzelliğine davacı olsan ne kadar yakışır
   Eşsiz yüzün, güzel kokulu benin ise eşsiz

3. Saçlarınla ki başa çıktı ki, gel insaf edelim
   Bela çeken gönül oynak hal olmayıp ne yapsın

4. İntikamdan vazgeçme fikrinde olmak isteyen kavuşalım demiş
   Naz ile düşünceye vardım, bu fikir olamaz dedi

5. Ey **Ruhi**! Dert galip oldu yar kavuşmaya el vermedi
   Ben bu ümide ihtimal verme demez miydim

260

1. Meclisimiz dert köşesi; arkadaşımız dert ve can sıkıntısı
   Sıkıntı şarabıyla kadehimiz çok dolu

2. Sıkıntı köşesinin derdinde bizi öldürdü
   Kavuşma ümidi tasalı gönlü mutlu etmese

3. Dün meclisime bile neden âşık olamaz dedin
   Ey bela arayan şah! Yine bu emir olamaz

4. Gönlümün halini hizmetine ne kadar anlatayım
   Güzelim, halimi anlatmaya bende takat kalmayacak

5. Ey **Ruhi**! Zamanın dert ve gamı bizi güçsüz bıraktı
   Vay! Eğer yüce Allah lütuf etmezse

261

1. Dünyanın derdini gönlünden çıkarıp serbest ol
   Gönül, yokluk ve yoksulluğa razı ol mutlu ol

66a

2. Alçağa yükseklik için ne kadar çok yalvarırsın
   Zevk ve istek olmazsa dert ve gama alış

3. Efendim, bende söyletmek içün kulunum dedim
   Güzel kadının asaletinden gülüp mutlu ol dedi

4. Ey zühd sahibi! Hakikat yolunu taklit etmek gerekmez
   Cahil olma, yürü üstada yetiş, üstat ol

5. Eşiği taşların bastın o tatlı ağzın
   Ey **Ruhi**! Bugün muhabbet yolunda Ferhad ol

262

1. Gönül! Muhabbet okundan kaçma, gezmeye gel
   Muhabbet değneğinden kaçma, gönül gezmeye gel

2. Ka'be olursa ayak basmam meyhaneye dedim
   Ey zühd sahibi! Kafir oldun itiraf et, imana gel

3. Ey gönül! Yoluna rakip diken olmaya gel dersen
   Mahallenin gülbahçesine kendinden geçmişçesine git, gel

4. Sarhoş zahidlere göğsünü yırtıp sunma
   Aşkın sırrını açma tabiatı ters olan, cahile gel

5. Yol, bilim okunun elinde inatçı huylu ise
   Ey **Ruhi**! Şiir meydanı senindir, gezmeye gel

263

1. Gönülde aşk derdini saklamak kolay değil
   Başkasından saklarsın, yare kendini saklamak değil

2. Ayrılık derdine düşmeyince nedir bilinmezmiş
   Hele bildiğim ayrılık değil, ateşin kendisidir

3. Merhameti ümid etmek zulmünü çekmek olurdu
   O kafir esir ama gönülden sevilen değil

4. Sende insaf olsa biz kan ağlamaktan kaçmayız
   Çıksın o göz ki aşk hevesiyle ağlamaz

5. Aşkımız bir aşktır ki dert ona özgü
   Derdimiz bir derttir ki dermanı mümkün değil

6. Ey papağan mizaçlı! Söylesen artık sessiz olsun

   Sözle inandırma yeteneğine sahip ehle şiir dinletmek kolay değil

66b

7. Ben el öpmekten amacının ne olduğunu bilsem

   Çılgın **Ruhi**, galiba ihsan mümkün değil

264

1. Bir güzelin öpücüğünü almak imkansız

   Âşıklar arasında kucaklamak ne mümkün

2. Hanımefendi, rakiplere yüz vermeyi reva görmeyiz

   Başkalarına güzel yüzünü gösterirsin âşıklara öfke

3. Aşk erbabına sohbetini haram ettin

   Sana helal olur mu, ne zannedersin

4. Feleğe hazine köşesini bırakmam

   Zühd sahibi bana dünyada ne mal gerek ne rütbe

5. **Ruhi**, kavuşmada bu yeni gazel dediği ki

   O vefasıza incelikle halini anlatır

265

1. Ne dilenci ile bağlı ol, ne en büyük padişah ile bağlı ol

   Ey gönül! Birlik alemine var Allah ile ol

2. Gayretini gökyüzü gibi yüksek tut

   Sabah bir güneş ile eğlen, gece bir ay ile ol

3. O ayın dostuna, gönle kavuşma endişesi yeter

   Ey ayrılık derdi sen yürü, deli dolu gönül ile ol

4. Sonunda bir gün yabancıya kaza oku dokunur

   Ey inleyen gönül! Sen hemen sabah vaktinin ahı ile ol

5. Ey **Ruhi**! Kesmeye toplansalar yabancılar ne dert

   Yarin eteğini sen elden bırakma, Allah ile ol

266

1. Ey gönül! Yeter, düzen için dileğin talibi ol

   Bir sevinç bulmak istersen kadehin dostu ol

2. Harabat ehli öğrenimi makam ettiler

   Sen de bir köşesine geç, makam ehli ol

3. Rütbe hevesini kılma, alçaklarla bir olma

   İsteğin yükseklik ise o yüzü güzele köle ol

67a

4. Bir anda o kadar çok çaresizi ayak altına alır

   Edalı yürüyüşüne geçse naz ile sallan

5. Ey Şah! Gönül kuşuna içirdiğin zehir yeter
   Parlak ayna gibi halkın mazereti olan ol

6. Muhabbet ehlinin eksikliğini istemez
   Ay, yarım kadeh şarabımızı iç tamam ol

7. **Ruhi** düşmanları, kıskanç huyluları sustur
   Bugün dilin kılıcıyla İbn-i Hüsam ol

267

1. O ayın cefasını çekme, vefalı değildir
   O güneşe talip ol ki cefalı değildir

2. O dünyayı süsleyen ay geçer ama görmeyiz
   Elimizden ne gelir ki kaderimiz yar değil

3. Gece çıkan o muradın yıldızı ne fayda
   Ben günah işlemiş biriyim ki bahtımın gözü uykusuz değil

4. Dert değil dert ile ciğerin kan dolsa
   Gönülü inciten değil gül yanaklı bir put

5. Ey **Ruhi**! Göğsümü saklamadan kızdırırım
   Ne zannedersin, meğer o habersiz imiş

268

1. Ey gönül! Dudaklarını ayrılık gecesinde anıp kan ol
   Ey dertli göz! Zamanıdır ki sen de gözyaşı döken göz ol

2. Bırak, âşığın derdinin bahçesinde bülbül gibi inleyen olsun
   Ey taze gonca! Açıl gül gibi neşeli ol

3. Bize pervane gibi yanmak yakılmak gönle minnettir
   Meclisi aydınlat, sen hemen harem odasının mumu ol

4. Dünyadaki amacım mahallenin dilencisi olmaktır dedim
   Gülüp ikinci Yusuf var, Mısır'a sultan ol dedi

5. Ey Ruhi! Onun yabancıya isteği var sana yar olmaz
   Gerek ah eyleyip inle, gerek kan ağla gözyaşı döken ol

67b

269

1. Ey dost! Zühd sahibi aşkını talip eden değil deme
   Ey dost! İntikamı terk etmek herkesin yapabileceği bir iş değil

2. Aşkının derdi başka güne harab eder
   Dünya meydanına her gelen satın alan değil

3. Ağlamakla inleyen gönül vakit geçirse ne olur
   Yar ise kafa tutar, baht ise yarı değil

4. Ölümlü dünyada ölmesi, sağlığından iyidir
   İnleyen zühd sahibi aşk derdinin hastası değil

5. **Ruhi**! İpekten yapılmış kumaştan yoksun ise ne olur
   Şükürler olsun ki, aşk giysisinden hür ise

270

1. Göğsüme naz ile bir güzel girdi
   Güzel, güneşe ve periye benzer

2. Eksiği yok uygunluk serbest bir erdem
   Cesur ve gülün sapı hepsi güzel

3. Gözüm güzelliğine hoşlanarak bakan kadeh oldu
   Hiç seçmeye gerek kalmadı iki güzel gördüm

4. O sanemin naz ve işvesini bilmek istersin
   Ey gönül! Sonsuz güzel bulurum ben onu

5. **Ruhi**, bir fidan gibi boylu poslu güzele gönül verdi
   Çizgileri lale, yüzü gül gibi hoş ağzın güzel

271

1. Ey gönül! Yeter dergahın sakini ol
   Amacı hakkın kabul edilmesi olmaksa halk reddeder

2. Ki acaba o zaman büyüklerin hali toprak ola
   Gel hali gözetleyen büyük sultan ol

3. Eğer dünya bağından serbest olayım dersen
   Gönle takılan saçına düş tuzağın bağı ol

4. Sevgili dün sarhoş gibi şöhretini göğsüme kesip
   Naz ile sen de git ün sahibi ol dedi

5. Canlar veririm ben, bin kere zulmünü çekeyim
   O, bir kere selam vermese layık mı

68a

6. **Ruhi**, ne kadar kamil isen en iyisi olmayı gözleme
   Tek toplanılan sözün erbabı ol

272

1. Misk renginde olan yüz, dudağında ortaya çıktı sanmayın
   Gönül kuşu görünmeyen bir yerde avlanmaya boyun eğdi

2. Amma aşkın av yerinde gözü bir ceylandır
   Nice Hüma gibi yükseklerde uçan doğanı boyun eğdirmişsin

3. Âşığın gönlü tok eylemek için gerekli olan yüzündür
   Kavuşmayı arzulayıp yaranın kapanıp iyi olmasını istedikçe

4. Gönlümü yüzünden ayrı bırakma ki buna layık görme
   Ben aşkında derdinin esiri olayım, eller mutlu

5. Gönül, kaşlarının düşüncesiyle yaralanmayıp ne yapsın
   Şahım, iki kılıca bir kılıf olur mu

6. Ey! Hoş ol ki sızlanış âşığı hayrete düşürmüşken
   Sevgilinin yanından kötü söz söyleyip sözü fethetsin

7. Ey Ruhi! Hal ehli oldur ki kavuşmanın ayıbını bilir
   Eğer gözünün ucuyla senede bir selam verse

273

1. Derdin çokluğu fazla yığılmış
   Gelse bahar gönül mutlu olsa

2. Doğanın şahı koç burcuna geçse
   İnleyen gönül, felekte intikam alsa

3. Bahar rüzgarı esti, aşk zamanıdır
   Ey hüzünlü kalp, işte sen işte kadeh

4. Dert seni ayaktan göndermesin
   Elde lale renginde şarap kadehi felek

5. Gayretsizlerin zühd sahibi nedir, yendi

   Ey yüksek mevkiin kadeh sunanı şarap sun

6. Gül gibi bülbülü söyleyenleriz

   Gülbahçemiz cennet bahçesidir

68b

7. Ey **Ruhi**! Sözümüzün üstüne söz yok

   "Şairin sözü emirdir"

274

1. Gelin, sabah vakti elden salalım

   Meyhane pirinden hidayet yolunu öğrenelim

2. Uzun bir zaman elimize almamak mümkün değil

   Ayrılık derdinin ayakları altında olup ayakta kaldım

3. Namusu terk etmededir çünkü birliğin sefası

   Utanma kadehimi gökyüzünün çatısına alalım

4. Aşk denizine dalan amacın incisini buldu

   Ne durursunuz gelin bizde o denize dalalım

5. Ey **Ruhi**! Gönlün katili dudağın imiş, tutalım

   Göze görünecek kanını kimden alalım

275

1. Gül renkli şarabı içip gül bahçesini gezsem
   Ayrılık derdini nasıl savacağım bilmem ki

2. Gönül aşk sıkıntısına bulaşmış, yar yüzü gururlu
   Zavallı gönlün derdine bilmem nasıl deva olsam

3. Aklı, gönlü, inancı gitmiş bir çaresizim
   Sevgili, ondan kurtulup teslim etsem

4. Aşk sefasında hevesin isteklisi olmaya akıl engeldir
   Sen saçını dağıtsan ben perişan halli olsam

5. Gözünde şöyle değersizim ki bakmazsın
   Gözümü inci saçan, ahımı altın saçan etsem

6. Muhabbetin lezzeti canı feda etmektedir
   Keşke bin canım olsa yare kurban etsem

7. Ey **Ruhi**! Zühd sahibine öğüdü terk etmek zor gelirmiş
   Zor olan mahallenin törenine gelse kolay gelse

276

1. Yüzün ıslak güldür, papağanı ben gönlü yaralıyım
   Gönülde isteğim var onun için sürekli inlerim

69a

2. Ey ay! Sen rahat yastığında yatarsın ben kuluna sor
   İnleyen gönlün geceyle çektiği dert ile uykusuzum

3. Sabaha kadar sefa kadehinin söz konusu olursun
   Ağlayıp inlememe kalbi kırılmış bilmezsin ki uykusuzum

4. Ah edip kan ağlasam kendimi helak etsem ne olur
   O parlak yüzlü bana yanağını göstermez, ben yüzünü özleyenim

5. Bir katil gözün saçının bağına esir oldum
   Ah etmeyin ki Kafir ülkesinde yakalanmışım

6. Günahın var diye kahretmeyin, ben inleyen âşığa layık mı
   Senin lütfuna tutalım ki ben günahkarım

7. Ey **Ruhi**! Gül gibi tutalım, dünyanın azizi oldum
   O gonca ağızlı olanın yanında izzetim yoktur, kan içiciyim

277

1. Boyumu eğsem ayağının toprağını almaya
   Gölgem kıskançlıktan benden önce üstüne düşer

2. Feleğin çatısını bir ah ile yandırmayacak
   Ey gönül! Aşkın inleyişinden bahseder mi insanoğlu

3. Gonca iken onu bir çocuk gibi beslemiştir

   Yüzine gülse gülüň nola çemende şebnem

4. Bir yeşil yaprak ile baharın şahıyla buluşur

   Gülbahçesinin avlusuna gonca ayak basacak

5. Şiirin yaprağını bende elime alsam mı acaba

   Gidip o gönül ehlinin ayağına yüz sürsem

6. Yüce Ali Bey ki sözün gül bahçesinin gülü

   Dünya övgüsüne sahip gülbahçesinin bülbülü olmuş

7. Temiz huyuna akıcılıkta ihsan ederler

   Güzel söz söyleyenler Arap ve geçici söz söyleyen İranlı

8. Ey **Ruhi**! Asaletin güneşinin çarhı döndükçe

   Lütfunun gölgesi umarız ki başımızdan eksik olmasın

278

1. Nasıl bir yudumluk su gibi yavaş olalım

   Şişe gibi elin aşağısı olalım

69b

2. Nasıl şarabın testisi gibi

   Meclisten atılıp kırılalım

3. Hep buuyanıklık belasıdır

   Bize bir kadeh sun ki kendimizden geçelim

4. Birlik meclisine ayak basalım

   Kadehin sarhoşu değil miyim, olalım

5. Ey **Ruhi**! Sevelim o meyhaneci çırağını

   Çok uzun zaman biz de put-perest olalım

279

1. Yabancıya elimi öp demekten kendimden geçip

   Ey şah! Bize izin ver de ayağını öpelim

2. Gül renkli şarap kutsal su olsa içmem

   Amacım eskiden beri kadehinin dudağını öpmektir

3. Ey kadeh sunan! Yarin yüzünün tozu mizacıma gevşeklik verdi

   Yare şarap sun ki def ede

4. Başkalarının adını nasıl anıp söylersin

   Amacın vücuda cefa göstermek mi güzelim

5. Ey **Ruhi**! Dert etmem ki demirden kadehten

   Şiirim erbap ehline rütbesini bildirir

280

1. Ey saki! Şarap kadehini getir de içelim
   Devrin kederini kendimizden geçip unutalım

2. Bahtsızın derdinin üzüntüsünü seyredelim
   Aklı başında olmayıp kendinden geçip ak denizi coşturalım

3. Geceler yer yer göğsümüze elif çekelim
   Sabaha kadar boyunun hasretiyle kucaklaşalım

4. Güzel yüzünü bildirip gül bahçesinde olalım
   Gülü mahcup edip bülbülü suskun edelim

5. Devamlı olamayacak dünyayı ne yapalım
   Ey Ruhi! Kendimizi yine fakir edelim

70a

281

1. Dert bahçesinde başım zaman zaman dönen çarh gibi dönmez
   O servi boyun ayağına yaşlarım su gibi akar

2. Bahtımın kara olduğunu iki satır açıklamış
   Yüzümün manzarasını yazanda görünen kaşım sanmayın

3. Mahallenin toprağına ayağını kana bulamış her an
   Çeker cevherin göz sürmesi yerine cevherin gözü yaşım

4. Ey **Ruhi**! Yabancılar başıma kılıçlar yağdırırsa
   Aşk yolundan gitmem eğer bilsem gider başım

282

1. Yüzünün en zirvesinde uçan bir Hüma kuşudur, ağlayan gözüm
   Saf saf kirpiklerim iki tarafta da kanatlandırır

2. O perişan bülbül benim ki gözümün yaşı dinmez
   Ağzın gonca, dudağın gül, yüzün gül bahçemdir

3. Giysimi gül renkli sanmayın, kanlı gözyaşımla dolu oldu
   Yanan vücudum, sitem narının ateşiyle tutuştu

4. Renkli yüzünün üstünde büklüm büklüm saçını görmeyenler
   Halinin neden perişan olduğunu nerden bilsinler

5. Dudağını ağzımdan almışken acıyıp sundu
   Ey **Ruhi**! Şükürler olsun ki yine yerine geldi canım

283

1. Muhabbetler ettiğim yolunda kayboldu
   Şikayetler ettiğim efendi, mazeretli ol

2. Yabancılara uydun, hep bugün içindi sevdiğim
   Yıllarca o inançsıza izzetler ettiğim

3. Gördün mü yabancılarla ne kadar görüştük
   O korkudandı kavuşmana dikkatler ettiğim

4. Felek, beri beni bir şaha kul eyle
   Yolunda kaybolmaya hizmetler ettiğim

5. Zamanede feleğin intikamının sebebi oldu
   O işveli, neşeli ile işaretler ettiğim

70b

6. İnlemeyi bırakmaya çare var mı, ölem
   Gönülden yar ile sohbetler ettiğim çıkar mı

7. Son rakip yari ayıplamaya başladı
   Ona nasihatler ettiğim hep çıktı geldi

8. **Ruhi'**yi başkalarına benzetme de tek sitemle öldür
   Ey vefasız! Budur sana minnetler ettiğim

284

1. Ey gönül! Gözünün köşesiyle onun için selam vermez
   O güzel yürüyüşlü servi ki seni gözden bırakmıştır

2. Gel sen insaf et ki âşık nasıl yakmasın
   Gümüş teninin üstüne o misk renginde olanın rengi

3. Atlı askerim bağrıma koy canım gibi saklayım
   Göğsüm keskin hançerine altın kılıf olsun

4. Acı ki dudağının hasretiyle ayrılık köşesinde
   İçtiğim kanlı ciğerdir, inleyen **Ruhi**'nin şarabı

285

1. Zaman beni sıkıntı okunu hedef yapar
   Gül renkli şarap kadehi elimde siper olmasa

2. Saki, bize şarap sun hikaye gerekmez
   Yarin ağzı kapalı, gözleri badem yeter

3. Sevdiğinin göğsüne kin beslemeyen namını sal
   Dünyada bir daha bir nam edeyim dersen

4. Ay yüzlü güzellerin gayretine yüz sürmekten başka
   Sanmayın dünyada bir nesneye gayret ederiz

5. Saçlarını dağıtıp seyretmemize engel olursun
   Ey seher yeli! Sabahımızı aydınlatan sensin

6. Güzel kokulu saçına el el üstü derse ne olur
   Hep tecrübesiz olanlarda acemilik olur

7. İnleyen **Ruhi'**nin söyleyişi boşuna değil

71a

Cana yine şiir ile halini bildirir

286

1. O çılgın âşık benim ki aşk derdinin esiriyim
   Aşk keyfiyle dolu muradına eremeyen kimseyim

2. Dünyanın halini bildiğimden beri kendimden geçtim
   Bu geçici mecliste aşk haliyle dolu şarabın isteklisiyim

3. Dünya ile alakalı şeylerden el çekip aşk meclisine ayak bastım
   Gönlümün sefası var gül gibi aşk sohbetiyim

4. Dünya ve içindekilere naz etsem mi acaba
   Bilirsin himmeti yüce sultanın kölesiyim

5. O sade gönül ki içimde başkalarının nakşı
   Ancak hemen tutulmuş aşk suretinin resmiyim

6. **Ruhi** , yerim hak olduğu eksiklik getirmez kadrime
   Aşkın kıymetli cevheri ile sefadayım

287

1. Haremin mızrağını İsa'nın dayanacağı noktaya değişmem
   Ayağının hakkını en yüksek aleme değişmem

2. Gözümden akan kanlara bak, yüzünün sevkiyle
   Bir damlasını bin göze hoş görünene değişmem

3. Şarap içtiğim ibadet ehlime yük etme ki ben
   Dert zehrini kızıl kadehe değişmem

4. Ey hoca! Benim dünyaya talip olduğumu zannetme
   Ben o gümüş vücutlu putu dünyaya değişmem

5. Âşıkların dert evine aydınlık olan ihsan olur
   Yüzünün ayını geceyi süsleyen muma değişmem

6. **Ruhi**, yüzünün düşüncesinde iken yardıma bakmam
   Bu son beyiti o güzel olan ilk beyite değişmem

288

1. Yaşlı gözü kan saçan edelim
   Sevgilinin derdini kılıç edelim

2. Yare kanlı ciğerimizi sunup
   Güneşimiz gün gibi, açıklayalım

71b

3. Nice bir dünya alemde

   Çürüsün ömrümüz aydınlatalım

4. Bir baht yıldızının zirvesiyiz

   Bal açup gökyüzünün kararını isteyelim

5. Bu geçici alemden çıkalım

   Yeri belli olmayan iklimi seyredelim

6. Ey saki! Kadeh sun ki coşup

   Sırrı keşfedip "kün-fekân" edelim

7. Aşk ve güzelliğe gerekli olan böyledir

   Ey gonca! Sen gül biz inleyelim

289

1. Gece sabaha kadar şarap içelim

   Feleğin yıldızını bekçi edelim

2. Şairiz bizimle yar ol ki

   Biz seni hoş söz söyleyen edelim

3. Güçlü mizaca sahibiz ki

   Söyleyişin isteği ile vücuda can edelim

4. Aşk hali ile olup güya

   Kıskançlık ehlini dilsiz edelim

5. Ey **Ruhi**! Sabra güç kalmadı

   Çok fazla derdimiz var saklayalım

290

1. Dünyadaki ele Cem gibi gönül açan kadeh edelim

   Ki İskender gibi dünyayı gösteren ayna oldum

2. Uzun zaman şarap ayakta kalmıştı

   Ateşe tapanların ulusundan bugün fakirlik aldım, kabul ettim

3. Şarap renginde olan dudağın gece mecliste kanımı dökmüştü

   Bugün dava edip bir iki kanlı öpücük aldım

4. O işvelinin saçının sevdasını can verip aldım

   Eyvahlar olsun! Başıma kendi elimle bir bela aldım

5. Beni dün şarap meclisinde yalan yakmıştı

   Ey **Ruhi**! Bugün ateşe tapanların ulusuna vardım, dua aldım

72a

291

1. Derdi def edip dudağını anıp hayal kuralım

   Bu gece kanlı yaşlar dökelim eşlik edelim

2. Ey aşkın kadehini sunan! Dünyanın derdi bizi terk etmez
   Bir lütuf et ki dünyanın derdini terk edelim

3. Ey gönül ve can! Gelin gül renkli şaraba düşelim
   Zevkimizi artırıp derdimizi azaltalım

4. Sufi, cahilliği bırak, gençlerin meclisine ayak bas
   Pirlikte seni gel bir adem edelim

5. Ey Ruhi! Davacının adını anıp ne edelim
   Neresini övelim ya da nesini yerelim

292

1. Âşıkların gönlünü denize benzettim
   İçinde aşkın sırrını eşsiz cevhere benzettim

2. Gözü görmeyenin gözyaşı solgun yüzüne karışmış
   Yokluk bahçesinde açılmış göze hoş görünen güle benzettim

3. Yeşil renkli giysi ile gül bahçesine seyretmeye gelmiş sandım
   Uzaktan serviyi gördüm, o uzun boyluya benzettim

4. Ey Ruhi! Ağzını şeker tarlasına eşit ettim
   Can ve gönül kuşu iken papağana benzettim

293

1. Sünbül diye o hilekarın mührüne yapıştım

   Bilmeden yılanın kuyruğuna yapıştım

2. Ondan uslanmadığımı akıl ehli bilir

   Ki sevgilinin saçının sırasına yapıştım

3. Gördüm herkes bir ḳulba yapıştı

   Ben şarap şişesinin elini sevinç eserine yapıştım

4. Ne olacak, zikir halkasına sarhoş gibi girdiysem

   Bu bahane ile yarin keyfine yapıştım

5. Aşkının endişesi beni sevdalara saldı

   Dünyaya gelip bende acaba işe yapıştım

72b

6. Feryat ve figan edip o kafir elinden

   Sarhoş gibi dindar olan şehe yapıştım

7. Konuşturmamak gerek bilgiyi anlatmakta düşmanı

   Söze gelip en iyi şairin defterine yapıştım

8. Ruhi, bu yokluk ülkesine yapışanlar yanıldı

   Ben ülkeden el çektim papaza yapıştım

294

1. Gönülde gece mumu aşk denizinin yaridir, yaram
   Belada ateş kırmızısı çehrendir, yaram

2. Göğsüm, yarin yüzünün hali gibi yaralı olsa ne olur
   Şükürler olsun ki, kıskanılan acımasızdır yaram

3. Ey gül bahçesinin kuşu! Senin ağzın sırrın hazine odası ise
   Yaram, benim de gül gibi bir parlak cisim

4. Yare, değersiz köpek isem parsım düşmanların gözüne
   Vücudumda yüz bin benek şeklinde yaram var

295

1. Zamanda dert, dertliye her bir serv bir hayvan sürüsü gibidir
   Bir acayip alemdeyiz ki alçakta dert, yüksekte dert

2. Âşık yardan üzgün, âşık yabancıdan bitkin
   Aşkın gereği ile yüksekte dert alçakta dert

3. Mecnun da Hızır da her zaman aşk derdinin esiri
   Böyle gelmiş böyle gider canlıda dert, ölüde dert

4. Kavuşmakta ayrılık üzüntüsü ve kendi ayrılığı eziyetin kendisi
   Âşığı gönülsüz çeker, güçlükte dert sol tarafta dert

5. Bunda şaraptan nasipsiz onda senden utangaç
   Dünyada ahirette zühd sahibini cahil çeker

6. O iki göz uykusuz ve iki berrak dudaktan

73a

   Ey **Ruhi**! Eğer sorarsan İsa'da dert, Musa'da dert

296

1. Aşkı gösterdim vefalı anladım
   Yar, yanında razımı kendime açtım

2. Güzellerden güzelliğin mükemmelliği ile ayrıcalık ettim
   Perişan âşığın halinden haber

3. Gönül incitenin zulmüne asla ihtimal vermedim
   Gönlümü saçına büktüm, sevgili

4. Sözleşmene inandım, sözüne amel kıldım
   Acımasız bir emniyetsizliği açıkça söyleyen ehli

5. Öyle sandım ki cefa semtine yol almaya
   Gönlümde merhamet tarafı var

6. Bilmedim vardıkça ayrılık ile derdimi artırır
   O bela arayanı, hasta gönlün hekimi

7. Ey **Ruhi**! Yine mahallende istenmezsin

   Vazgeçmezsin seni gayette bir utanmaz

297

1. O vefasız ayın mühründe dilsiz sanma

   Âşığı kurban ederken bir damla kan sıçramış

2. Çok yakan göğsüm üstünde taze taze yaralar

   Yakıcı şamdanda yer yer hemen güzel kokulu yıldızın yüzü

3. Sen ayı boyun eğdirmek ümidiyle şahım yolunda

   Kan saçan gözün yaşı hayli döküldü saçıldı

4. Ahımın okundan korkup ay ile halkası değil

   Bir siper almış eline altın göbekli felek

5. **Ruhi**, aşk yolunda dünyadan geçmeye sanma

   Aşk ehline bir hüner midir dünyayı terk etmek

73b

298

1. Ey gönül! Gözyaşını bırak, yerin hal olsun der

   O siyah gözden sana tek bir bakış olsun

2. Vefa meydanında temiz olmadan gezersin

   Gönül, sabret fazla belaya haber olsun

3. Aşka can verme dedim, gönlü yaralı oldu
   Söz tutmadığı için bundan beter olsun

4. Gözyaşı tertemiz şarap, gönlü başı kebab gibi yanan
   Âşıklar arasında yemeler içmeler olsun

5. **Ruhi**, mekanın hak yolu olduysa dert etme
   Tek sözlerine yaşlar üstünde olsun

299

1. Önce nakışçıyı çıkarmadan can ve vücut şeklin
   O cihan şahının şeklimi gönül akılda renklendirmişti

2. Sonsuz bahçe, mahşer zamanında yüzünle hoştur
   Allah bana sensiz cennet ve güneşin şeklini göstermesiz

3. Ferhat gibi taştan taşa vurulduğumu görüp bilsin
   Ey dost! Çılgınım der çaresizliğin

4. Çaresizin, elinde ölmeye boşuna can vermezmiş
   Aşk okunda sonsuz hayatın şeklini görürmüş

5. Aşkın ulusuna erişmek istersen iki yüzlülük ehlinden çekil
   Uyan zamanın sahibi deccalı görmez, şeklin

74a

6. Ey **Ruhi**! Gönül haremin şeyhinden teselli bulmadı
   Ateşe tapanların şeklin görmek için can veririz

7. Sıkıntılı yerde söz söylemek denenmişliktir
   Diyen bu şiiri sanki imtihan şeklini gösterir

300

1. Temiz bakışını yabancıya bırak kılıç vuran olsun
   Kirpiğinin her bir oku berrak şeklin olsun

2. Şayet o taze goncadan bakışını keserler
   Yüzü yabancının gözüne gelsin, diken olsun

3. Kederi def eden kadehi birebir içelim
   Bir ben olayım bir de gümüş vücutlu

4. Ben onun mahallesinin gülbahçesinde feryat edeyim
   O gül yüzlü mutlu olsun tek ben kederli olayım

5. **Ruhi**, her biri o kırmızı dudağı tarif etsin
   Can ve gönül iki tatlı söz konuşan papağan olsun

301

1. Kınama ehlinin defteri açıldı, kaydolan gelsin
   Şöhret kaydı çekenler gelmesinler, kayıtsız olanlar gelsin

2. O dilber, Gönül avlamak için yüzünün meydanına çıkmış
   Bu meydana yarin saçının bağını avlamak isteyen gelsin

3. Kadeh içmeyenler rindler meclisinde ne yaparlar
   Bu mecliste iki yüzlülük sığmaz buna çılgın olmayan gelsin

4. Ateşe tapanların pirinin gayreti bilinir ama
   Kötülük ehlinde Hakkın feyzi verilmez, kötü olmayan gelsin

5. Ey **Ruhi**! O şah âşıklar topluluğunu bugün yoklarmış
   Kınama ehlinin defteri açıkladı kaydı olan gelsin

302

1. Siteminden ağladığım için rencide olur
   Ama inleyen gönülün derdinden haberi yok

2. Sevgili, bugün meclise kendi ayağı ile kendi
   Ayağından uzun bir süre bahsettik

74b

3. Muhabbet davasında herkes dürüst değil
   Gönül, âşık isen dert ve gamından zevk et

4. O ay yüzlü, geceleri acaba kimlerle dost olur
   Ağzından haber almak için bir çare olsaydı

5. **Ruhi** ile yar uzun zamandır konuşmazdı
   Açıldı bugün bir iki lütfundan kötü söz söyledi

303

1. Gonca ağzın yanağını yüzünü taklit etse ne olur
   Yaseminin yaprağı bahçede oldukça nazik geçinir

2. Gül iken âşıkların gözüne seni diken eder
   Güzelim, yüzüne yüz verme ile bilgisiz olma

3. Vücudum kıla döndü diye aşkından olduğunu sanma
   Düşman sözüne uyma, onu hayal etme sen

4. Ey dost! Nasıl sabredelim, gel insaf et
   Nedir o saç, nedir o gümüş vücut

5. Ciğerimiz kanlı olurken gönlümüz elden gitti
   Ey **Ruhi**! Olan oldu, giden gitti ne yapayım

304

1. Beden kıyamet gününde bedenden çıkıp gel
   Parlak vücut akşama kadar bereket ve feyz verse

2. Eyvah ki, kalbini bile mermerden yapmış

   Ey vefasız! Sana temiz bir vücut veren

3. Kelebek gibi yanıp yakınalım, hak mıdır

   O kafir vücut başkalarının meclisine mum olsa

4. Her yıl gül ağacı gibi dervişe şart olur

   Vücut, onuncu yarasından gül saçsa

5. **Ruhi** acaba dener mi bir an gözyaşım

   O parlak beden canıma ateş bıraktı

305

1. Yüzü geldi, o lale yanaklıyı severim

   Ağlamaz deme beladan, inleyen gönlü severim

75a

2. O güzel gözlüyü boyun eğdirmeyi istesem ne olur

   Doğanın ne kadar olsa avlamayı severim

3. Gülüp gelse yine alemler etsek yürüsek

   Gerçek bu ki ben taze baharı severim

4. Ne kadar yeyip içsek de yabancıya karanlık olur

   Ey ay yüzlüm! Onun için karanlık geceyi severim

5. Ey Ruhi! Başkalarına ne zulüm ederse etsin ki ben
   Şâirin sadakatli olan yari severim

306

1. Çin güzeli yeni yetişene baş eğer sanma
   Ey güneş! Sarhoş nergisi görüp başı öne eğer

2. Boyunu ve yanağını anmakla gülbahçesinde ah etsem
   Ey gül yüzlü! Yasemin ve servi yaprak gibi titrer

3. Yüzünün mumu kıpkırmızı olmasaydı
   Meclis ehli ayağına demir bağ vurmazdı

4. Ey Ruhi! Yolunda Mecnunluğumu araştırmadı
   O güzel gözlü beni sahrada hayat geçiren etmeyince

307

1. Derdinden derde düştüm, halime bir yol yapmazsın
   Derdinden esir olduğumu güya bilmezsin

2. Başkasının mahallesine gidip yol şaşırdım dersin
   Benim yanıma ama hiçbir kere yaklaşmazsın

3. Beni yolunda düşmüş ve inleyen görürsün
   Salına salına geçersin, gözlerimin yaşını silmezsin

4. Tutalım, biz ayrılık derdi ile kederliyiz ama sen
   Ey taze gonca! Neden gülmezsin, açılmazsın

5. Mahallende iniltimi işitip bu kimdir dermişsin
   Ey ay! Çılgın **Ruhi'**yi bilmezsin, ne sormak lazım

75b

308

1. Eğer yarin yüzünü görmezsen sen
   Aşk makamında Musi isen de görmezsin

2. Sonsuzluk mülkünün sefasına ereyim diyen bilgin
   Bu iş yerinde avunmak gerek

3. Nazlı Kays kavuşma sermayesinden olmuştu
   Ne tarafa baksa Leylası'nın yüzünü gördü

4. Gönlüm, aşkın sefasına düşüp başkalarından geçti
   Derdinle dünyayı seyretmekteyiz

5. **Ruhi**, ayrılık belası ile toprak olup gidiyor
   Gönül ehline zamanenin düşmanısın sen

309

1. Nasıl bir keyif veren kızıl ile düşer kalkarsın
   Çalış, çalış ki Hakk'ın feyziyle onurlanasın

2. Renkli yüzlü ortaya çıkar diye şaraba aldanma

   Sevgilim, bu işi itme ki gücenirsin

3. Sevgili, nasıl bir sefadır ki açıla gül

   Aşk hali ile sen ayağına düşer ağlarsın

4. Sonu yok, zamanın derdine hemen çare odur

   Meyhanenin köşesine varasın, ihsanı kalmayan kişi olasın

5. Yar yüzüyle sakladı dikkatin feleği

   Ey çılgın **Ruhi**! Seni ne yapsın korkar düşersin

310

1. Sevgilinin yüzünün etrafını saçın almış

   O bahçeye benzer ki sünbüller ile zinet olmuş

2. Dünyayı yine kanlı yaşım tutar diye korkum

   Yar ile bu çıkası iki göz beni iki şeyin arasında bırakır

3. Gözlerim ağlamaktan çıktı kıyas etmeyin ki

   Aşk yerini yüzümde çıkardım iki göz

4. Onları güzel etme diye başımı kesse

   Ayağının tozuna yüz sürüp vah Hüseyin deyim

5. Ey **Ruhi**! Borcumuz yoluna can vermek idi

76a

Şükür ki, bu borç aşkın talihinde naz oldu

311

1. Derdinin kadehini sadece canın çekmesi insaf mı

   Yabancıya da sun ki o da uzun bir zaman çeksin

2. Ey gönül! Canını sakındığını düşünme, sevgiliye erse

   Fayda isteyen biçare bu yolda zarar çeksin

3. Sonra yabancıyı dudağının derdi ile öldürürsün

   Sen yar ile kadeh çek yabancıyı bırak can çeksin

4. Görmüş ki yabancı ayrılık derdini kabul etmez

   Ben hastayı anıp filan çeksin demiş

5. Ey **Ruhi**! Eğer acısını çekmemek istersen

   Göğsündeki oku o kaşı keman olan çeksin

312

1. Geceyi aydınlatan mumun alevi üzerinde duman ol

   Bir siyah çadır ki hemen altına tutulmuşlar

2. Yüzüne isteklenip bir ateş ışıldatmış gibi
   Meclisin mumunun her zaman baş eğdiği budur

3. Gözümün yaşı üzerindedir, meclisin kıvılcımının ahını gören
   Denizden bir ateş saçan baş çıkarmış

4. Ahımın ateşinden dünyayı mezarımın üstüne diktim
   Dünyada dert ehli olduğuma bir iz koydum

5. Ey **Ruhi**! Feleğe çekilmiş ateş yağdıran ahımın
   Samanyolu değil, ateş saçan ejderidir

313

1. Dudağının devrinde bize engel olan kadehten
   Kıyamet günü cennet suyundan mahrum olsun

2. Nereye gidersek orda dev rakibi buluruz biz
   O şeytan ya yerden çıkar ya gökten iner

3. Aşk yolunda deniz ve toprağın şahı baş eğmez
   Kuru dudağın ile gözünün damlasından zevk alan kimse

4. Ey sabah rüzgarı! Bugün yar gülbahçesine gelirmiş
   Yolunu kırmızı gülün yaprağından yeryüzü yap

76b

5. Ey **Ruhi**! Saçının halkasına heveslenmek ile
   Sonra sakat olan felek seni çemberden geçirir

314

1. Nasıl ölmem için ayrılığı kararlaştırırsın
   Başkalarını mutlu etmek ile sadece beni kaygılı edersin

2. Nasıl bir fitneci bakışa naz iznini verip
   Memleketin saldırısı aklını ve gönlünü ayağa kaldırsın

3. Ey vakit! Hoş ol ki dizginin kızgınlığı ile sarhoş olup
   Bazen saçını büklüm büklüm bazen kaşını büklüm büklüm edesin

4. Bülbüllerini nasıl renkli tohum yapar
   Başkalarına açılıp renkli sözler edesin

5. Canımın ipini parmağına sardım
   Gönlü anarsan münasebeti görürsün

6. O papağan benim ki eğer boşsam
   Günde bin kez acı ağzını tatlı edesin

7. Yabancının sözünü bir bir tecrübe edip
   Ey **Ruhi**! Dostum bir gün beğenesin

315

1. Sevgiliye kavuşma mumundan bir muma ermeyince
   Âşığa açılmış hatır olur mu kuzeyden

2. İçindeki dönemde toplantı zamanı olmadan bana daha iyidir
   Mahallende oturanla bir çanaktan içmek

3. Dünya meclisinde sefa ehlinden bir iz yok
   Saki, şarap kadehini getir can sıkıntısından öldük

4. Ey bahçıvan! Yari gülbahçesine gönder ki serv
   O düzgün vücutlu sevgili salına salına yürüyüşünü görsün

5. Ey Ruhi! Gönül bir hevese düştü ki yanında
   Bahar rüzgarı bu uygunluktan bahsedemez

316

1. Aşkın ile yolunda dertli olup giderim
   Mahallenin Ka'be'sinin hevesine toprak olup giderim

77a

2. Onu gelir bir daha hançerlerim dermiş
   Bu lütuf ümidiyle göğsüm yırtılıp giderim

3. Mahv olmayana gözyaşında yer yokmuş
   Bu sözü işittiğimden beri ölüp giderim

4. Kalbin temizliği ile yaldızlanmış olayım eğer
   Bugün berrak suyu gibi harap olur giderim

5. Ey **Ruhi**! Saçının kayışına gönül bağlamış oldum
   Aşk zincirinin esiri temiz olup giderim

317

1. Gönül ve can senden ayrı düşerse kan olsun
   Bu dünya güzelleri hep sana kurban olsun

2. Ey güneşin nuru! Senin seyrine inanmayan
   Ömrü oldukça ayrılık derdinin esiri olsun

3. Ey zalim! Başkalarına vefa edesin
   İşimiz uzun zamana kadar inleme ve ızdırap ile bağırma olsun

4. Eyvah Allah eyvah! Dünyayı kırdı o kafir
   Gönlüne merhametini bırak ki Müslüman olsun

5. Ey ruhun ferahlığı! Yoluna can vermeden kim kaçar
   Hemen gönlü hasta **Ruhi'**ye emir olsun

318

1. Birlik ibriği ile abdest alıp
   Diyelim ki "Bil ki! Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur"

2. Aşk dehşetine uğramış olan şarabı ne yapar
   Sarhoş olmak için gül lazımdır bilirsin su

3. Bilirsin ki mecliste def ve ney
   Ey zühd sahibi! Ayıplama söyleyen nedir

4. Şeriki, ortağı yoktur (Allah) dır o
   Başkasının evi değildir

5. Gönlümü sarhoş gözün avladı
   Aslanı kim gördü ki, avlasa ceylan

77b

6. Birlik aleminde **Ruhi** azmetti
   Ya Allah! Hele bunda kalanlara

319

1. Göğsünü yırt ki Muharrem ayıdır bu
   Ey gönül! Ahlayıp inle ki yastır bu

2. Şimdi toprağa Ali Resulün kanını döktüler
   Ey göz! Ağla ki kan ağlayacak zamandır bu

3. Hüseyin'in katli olayının derdi başkasına benzemez
   Hasret ateşiyle gönüller yakan dert bu

4. O olayı hatırlayıp ağlamayan bir dertsize

   Melekler acaba bu nasıl merhametsiz insandır der

5. Vücudunu siyah yaralarla karalara bürünmüş eyle

   Ey **Ruhi**! Karalara gir, yas zamanıdır bu

320

1. O kavisli kaş, yeni aya baş eğdirir

   O güneş dünyaya baş eğdirir

2. Şimşadın boyunun yansımasından uzak olan servdir

   Ey gönül arayan! Boyuna baş eğdirmiştir

3. Ey gül yüzlü! Yeşil renkli yüzünden bir örnek olmasa

   Göz, yeni yetişmiş yeşil renkliye baş eğmezdi

4. Rüzgar, gülbahçesinde saçının inatçılığını arzu etti

   Ey saçı sümbül yanında güzel kokulu baş eğdi

5. Ey **Ruhi**! Şiirin meğer büyülüdür ki

   Sihirbazlığı meslek edinen mizacına her büyücü baş eğmiş

321

1. Bülbüle dağ vurdu çünkü taze güzel

   Sen de aşkını taze tut ki yeni sevgili

78a

2. Yar eskisini terk itdi,lale yanaklımız
   Bir taze acıklı benzer oldu

3. Çünkü yüzünün mülküne padişah oldun, vefa et
   Adet budur ki taze padişah adalet eder

4. En çok da şarabı ter etmeye çare mi vardır
   Yeni gün ola yeni mevsim, yeni rüzgar

5. O itibarın en iyisine bu eski bahçede
   Hergün düzgün vücutlu sevgili lütuf verir

6. Zamanın eksikliğini tutmaya zamanın değil ay
   Adaletle görevli belirledi, bir taze altın

7. Güneşin grubunun doğuşu zamanın zinciri ile
   Açıklayana kadar zamanda gece gündüz taze

8. Ey **Ruhi**! Toprağın baharının lütfu akılda
   Her gün başına bindebir yeşillik

322

1. Beni kim sever demişsin bu ne sitem ne zulüm
   Ey bela arayan put! Seni sevmeyen de var mı

2. Ayrılık derdi son olur mu, o günü görür müyüz ki
   Gönlümüz sefaya, gözlerimiz uykuya ersin

3. Yarin gözü ne demek dediler ben de dedim ki
   İki nergis iki badem iki uykusuz iki zarif

4. Acın o çaresize ki yari başkasına istekli
   O esire acıyın ki sevdiğinden ayrı

5. **Ruhi**! Bizi zühd sahibi sanma aşk meclisine gir gör
   Çok fazla sofu oturur kimi hay kimi hu der

323

1. O ay yüzlü henüz bizimle söyleşmedi
   Halkın arasına neden dedikodu düştü bilmem ki

2. Kavuşmanın zevki için can ve gönül münakaşa eder
   Güç olan budur ki, zevke ne o ne bu erer

3. Ey gönül! Kan ağla ki kurtulmaya kuvvet yok
   Ayrılık elemi üstümüze sersem ettiler

78b

4. Ecel derdi can sarayına girmezdi
   Okun eğer önüne düşüp kapıyı açmasa

5. Çünkü son içki kadehi kırılmış olabilir
   Layık budur ki şarap testisi elden gitmeye

6. Hiç saklama ki saçların çoğunu öldürür
   O sırrı açtılar hep duyduk inceden inceye

7. Beli ince olan güzelin dudağına el vurduar diye
   Ruhi durur, feryatlar eder ne o var ne o bu

324

1. Buna yanak demek olmaz, kırmızı gül bu
   Bakanın aklı gider, başka güzel bu

2. Şairler, boyuna şimşir ağacı demekten ne çıkar
   Naz meyvesi biter taze fidan bu

3. Âşıklara emredilse kavuşsalar dedim
   O şah gülüp imkansız emir dedi bu

4. Ey din adamı! Cehennemin sözü ve cennet çok
   Halden sözün varsa hal ancak bu

5. Temizlikte buna benzer bir hoş şiir
   Ey **Ruhi**! Bu şiir değil, tatlı su bu

325

1. O gül yanaklı serviye su düşkünlüğünü bildirir
   Her sabah rüzgarına onun için su yüz sürüp gider

2. Dalga sanma ki buruşmuş yüzü bir pirdir
   Çaresiz, dünyada suyu ne yapsın çok yaşamış

3. O aşk dağına deli gönlüm gibi çıkarmaz
   Dostum, gerekirse su başını taşlara vursun

4. Bahçenin avlusunda çiçeklere gözyaşından kan içirir
   Su sabah vakti ki dudağının yansımasıyla gülbahçesine girer

5. Ey Ruhi! Uzun zamandır ki delilik çalışması yaptım
   Yüzüne baka baka gözümden kara su indi

79a

326

1. Gönül boyuna erişmek ister ki nasıl bir minnettarlıktır bu
   Kimse yetişemez buna yüksek bir alemdir bu

2. Âşığın gönlünü yanağını seyretmekten engelleme
   O güzel gül ise bu çılgın bülbüldür

3. Kavuşma mühletini birçok feryadasalarsın
   Ey şah! Sabrımız kalmadı ki bu nasıl gelecektir

4. Kimse yarin güzel yüzünü görmeye doyamaz

   Başka hal, başka güzellik, başka hoş bakıştır bu

5. Koymak istemezsin bir an elinden saçını bırakmak

   Ey âşık**Ruhi**! Bu nasıl sevdadır

327

1. Gül gitti ise kırmızı kadeh elimizde

   Bahçe olmazsa kırın eteği elimizde

2. Yüzünün kastedilen tanıdığını seyretmekteyiz

   Kadeh gibi parlak ayna elimizde

3. Hakikatini herkesten iyi biz biliriz

   Çünkü o parlak ay elimizde

4. Katillerimizden ağzın görünmez

   Ey gönül! O güzel kokulu saçı elimizde

5. **Ruhi**, yıkık gönülden bin hazine ve cevher var

   Elimizde harcamak için bir öğüt yok

328

1. Zühd sahibi mercan tespihini ele aldıysa ne olur

   Biz de cevher saçan kadehi ele alalım

2. Rakip, yarin elinden kadehin cevherini alsa ne dert
   Süleyman'ın güneşine benzer ki ele getirsin der

3. O taze gülün eteğini dikenden kurtarayım der
   Gönül kuşu, elbisenin yakasını ele verse dert değil

4. Yarin sıkıntı yolunda ayak altında olayım koyun beni
   Yar tenim berrak olsun ya da eteğim kir

79b

5. Ey Ruhi! Bir gün bile bakışı ile kahr eyleyen
   Can verip eriyesin meclise girmeye

329

1. Gözyaşı döken gözünün cevheri ele düşsün dersen
   Ey felek! Cananı tozda bırakma ele

2. Tazelik sunup o gül yanaklıya taklit etmiş
   Bahçeye varıp neşeli gülü biraz ele alsam

3. Yabancı, saçının zincirine deli olurmuş
   Onu ele ayıplanacak hale getireyim

4. Gönlü inciten yabancının düşüncesini yıkan yardır
   İnleyen âşığın gönlü lütuf ile ele ala

5. O servin eteğini tutmak için çabalarmış
   Ama birgün yabancı yakasını ele verir

6. **Ruhi**, o iki teninin yaseminine ne dersin
   Mercanın parmaklarını tutalım da ele benzetesin

330

1. İnsanların kimisi gül gibi kat kat elbisede
   Kimi giymeye kumaş bulamaz

2. Yoksulluk erbabı ve ihtiyar ile zenginlik ehli var
   Hak dergahında her biri bir haksızlık yapmakta

3. Hakkın kabul göreni odur ki, yoksulluktan sefa bulmak
   Şükretme doğruluk ile devamlı ola

4. Zühd sahibinin gönlü şaraba istek duymuşsa ne olur
   Aynadan sefa gidince sıkıntıda

5. **Ruhi**, vücudun son olur yılan ve karıncanın saadeti
   Onu kumaş içinde kumaşta sakla

331

1. Dünyayı seyredip cennet diye Şam'a düştün
   Ah ki inleyen gönül kuşunu tuzağa düşürdün

2. Gonca her köşede gülüp açılmakta

   Her yolun başında bin uzun servi

80a

3. Gönlü talep eden sefa giyse sebepsiz korkum budur

   Ki ne sarık kalır başta ne tende giysi

4. Mutlu olmayacak, marifet sahibi etmez

   Tutalım ki, devrinde çok bilgili kişi olsun

5. Tek başına yaşamayı bırakıp makam ve büyüklük talep etti

   Toy gönül bizi kalem sahibinin hayaline bıraktı

6. Bitmek tükenmek bilmeyen arzu akranın gayretiyle düşmesin

   O bitmek tükenmek bitmeyen arsu çektiğimiz derde değmez

7. Ey **Ruhi**! Geçici dünyada odur bilgin

   Sarığı külaha, kumaşı dikişsiz giysiye vere

332

1. Vakit geldi ki, koç burcunda gün cilve yapmakta

   Arzunun şahında yer yer isteğin gülü açılmakta

2. Eli boş, çılgın bülbüle buluşmakta

   Goncanın elde çok yeşil yaprağı var

3. Yabancı ile seyretmek insaf değil ki
   Ayrılık bizi bu konuda bükmekte

4. Çaresizin gönlünü alıp merhamet etse
   Yüzü ile gurur etmese huyu güzel olsa

5. **Ruhi**, yaratan huyuna engel olalı
   Şairler, gazelin şeklinde birbirini takip ederler

333

1. Yar isterim ki her an meclisime ayak bassın
   Yabancıyı gözyaşından dert, gam ve hüzün bassın

2. Seni rakipsiz görmek büyük bir lütuftur
   Bir işe çalış ki lütuf etme sitem bassın

3. Sen yüz güzelliğine sahip şah iken layık mıdır ki
   Zamanında tutkunları çokça dert bassın

4. Gönül, aşk meclisinde bir yudum sudan kendinden geçti
   O gonca ağızlı olan gel belayı gör, dolu

5. İçinde bulunulan zamanda bu huy ile tanımak yok
   Ruhi, feleğin ayrılığına ayak basması lazım

80b

6. Bağdad'in suyu ve yolu kutsal ki can verir
   Meclisine altın gibi parlak olan Merkür ayak bassın

334

1. Muhabbet okuyla gönül yaralama
   Sıkıntı hançeriyle ciğer parçalama

2. Can ipiyle şu kadar düğüm olmuştur ki
   Düğümü açmaya meğer çare yok

3. Yüzünün meydanına ay yüzlüleri davet etmiş
   O genç, bugün gül gibi aralansın ister

4. Nasıl yüzünün fikri ile çılgınlık için çalışalım
   Gönül, nasıl bir çalışma kağıdı gibi karalansın

5. Yabancının birçok derdine derman edesin
   Çılgın **Ruhi**, sana çok çaresiz kalmış

335

1. O fidan boylu evden çıktı, altın kemer belde
   Gül gibi şarabın sevinci başında ve hançer belde

2. Sana yüz hançer takılsa başka kimse ermez
   Güzelim! Naz hançeri her bele yakışmaz

3. Ok ve hançer altın kemerinde ne durur demeyiz
   Biliriz yol kesiciler yerde çok olur

4. Bir gümüş vücutlu putun öldürdüğüyüz ki götürür
   Bazen altın hançer ve bazen mücevher oku belde

5. **Ruhi**, meclis ehlinin hali nasıl olur acaba
   O cihan şahı, hançeri belde meclise gele

336

1. Ayrılığınla yanan âşığa düşmanlar yaklaşır sanma
   Ey güzel görünen gonca! Çalı çırpı ateşe dayanmaz

81a

2. Amacın gönle yara açmaksa kirpiklerinin oku yeter
   Ey, Ok torbasına el vurup durmaya ne gerek var

3. Bugün o gümüş vücut, Mısır'ın Yusuf'u yüzü güzeldir
   Bütün dünyada onu kardeş kardeşe vermez

4. Kırık şarap kadehine rağbet etmeyip satardı
   Diyelim ki, bütün dünyayı içki içen dünya işlerini hoş görene verseler

5. Ey **Ruhi**! Yine gözün yaşlı, göğsün parçalanmıştır
   Galiba yine bir ay gibi güzele düşmüşsün

337

1. Canı derdin hasta, elemin kederli etti
   Ayrılığında sözümüz kırık bir söz olsa ne olur

2. Bahçeyi seyretmeyi özleyip ayak basmaya gele
   Gül ve lale deste deste dökülüp yolunda yatar

3. Uzun yıllardır bir selama layık olmalıdır
   Kapına gelip gidenler kederli ve yakaları yırtık

4. Ey gönül! Yar bizi yine gözden gönderdi kılmak ister
   Seni saçı gibi bağlı, beni gözü gibi hasta

5. **Ruhi**, iyi söz ister ki onu düzenler mi acaba
   Gönül ehlinin kulağına şiiri azar azar dokunursa

338

1. Bahtım yok ki koruyup beni mahallesine yar hazırlasın
   Meğer toprak olayım o mahalleye toprağım, rüzgar hazırlasın

2. Ey! Yarin meclisine ayak basmak ne mümkün kimde güç var
   Meğer muhabbet isteği ile çekip iradesi dışında hazırlasın

3. Bir iki av ile av yerinden dönmez ceylanım
   Yüzünün meydanına çıkıp günde bin av hazırlasın

4. Sevgilinin mahallesine oturanız bize gülbahçesini tarif etme
   Cennet olursa gitmek yok o gül yanaklı hazırlasın

5. Güller derdin, sözün gül bahçesi olunca **Ruhi**
   Bundan böyle gül bahçesine gelen çöp ve diken hazırlasın

81b

339

1. Bir Bektaşiye Allah'ın varlığını inkar edenin halini sorduk da
   Eğer bir kenarda açıklama cahildir dedi

2. Ateş elini ayağını belada çekmeden
   Üzgün Kays'ın elini başını kaşımaya değmezdi

3. Değeri yüce olan Mansur'dan bu beyiti aktarıp
   Kabrin üstünde çiniye yazmışlar

4. Başını yukarı kaldıran gözcü iken dünyada
   Allah'ın sırrına sebep olana elbette sır verir

5. **Ruhi** gibi onu da kadehin isteği ile sarhoş ederler
   Çok kez meyhanenin büyüklerinin şarabını taşıya

340

1. Koç burcunun meclisine güneş girse

   Seyretmeye çıksak ele samimi arkadaşın kadeh sunanı çıksa

2. Yanağın isteğini sana gül gibi seyr ettirsem

   İlkbahar olsa ele Cem'in aynası girse

3. Savaşımız zühd sahibi ile mahallenin cenneti durur

   Araya birisi girip bizi barıştırsa

4. Güneş başkalarına inanma

   Koynum bir an girse hep helal ederdim

5. Gönlün eli boştur ama şu kadar lütfu vardır

   Ki yapışır, eline mührün eteği girse

6. **Ruhi**, nice aşk vadileri bükülsün ki

   Rüstem girse o vadilere baş kurtaramaz

341

1. Her ne kadar yoksulluk ehline baksa da

   Ama gönül bağına itibar ile can verir

2. Yabancı ile göğüs göğse sefa edip

   Ben güneşi sununca yaka yakaya olur

3. Leyla yolunda toprak ile bulaşmıştır diye
   Kays, temiz olan ayağının altına yüzler sürerdi

4. Güneş baş eğmez oldu feleğin güneşinin tacına
   Meclisinde o altın iktidara sahip olalı

82a

5. Temiz olmayan felek sende yetenek olsa eğer
   Ruhi bu kadar yoksulluk ve ihtiyaca düşmezdi

342

1. Dudağının kadehinin hayali hatırda
   Neşenin aslını bulduk, gönül denizde etkili

2. Ne olur sona geldiysen kendini Yusuf'tan eksik sanma
   Ki gonca önce ve bir de sonra değerlidir

3. Baştan sabah keyfini inkar edenler olur muydu
   Suret erbabında eğer zevk olsaydı

4. Yarin mahallesinin başında yere eğilsem küfür zannetme
   Ey sufi! Çünkü Allah her yerde hazırdır

5. **Ruhi**, sözün durumunu artırdığından şüphe yok
   Şartsız an ki taklit olmasa keyfiyet olsa şairde

343

1. Bunca dert ve zulüme eksikliğimiz nedir ki
   Ki Yarab bizi getirdin bu aykırı zamana

2. Muhabbet yere mi geçti ki zulme uğramışların
   Ufka sıkıntılı gönül yetti, yeter yok esasa

3. Gökyüzünde ahım ülkere zarar ziyan etti
   Yaşım sarayın tahtında boğa burcuna kanlar ağlattı

4. Ayrılığında yer ve gök parlaklığınla dolu olsa
   Gözüm ne yerde aydınlığa ne gökte parlaklığa bakar

5. Doğrusu savaş ehline o gün tuzak olur
   Cahil, bir yerde her yeri kuşatmış gibi oturmakta

6. Sonunda kar arayan beraberliğin ayrılığa düşer
   Ey içki sunan! Durma şarap kadehini devre getir

7. Ey **Ruhi**! Bir tarikata bağlandın yine
   Aferin ona ki bu tavrın peşinden gider

344

1. Sende inandırma kabiliyeti varsa halka kin eyleme
   Seni yereni sen öv, utandır

82b

2. Bana acı diye kimseye halinden ağlama
   Gayret et ki alem üstüne gülmesin

3. İrfan ehli ile cehennemde geçinmek iyidir
   Cahil ile gülbahçesinde sefa eylemeden

4. Sonunda baş kaldırmak kişinin itibarını aşağılar
   O bilgin ki çaresizin başını yukarı kaldıran ola

5. Ey Ruhi! Tevekkül köşesinin sessizi ol
   Arif nefs için cahile köle olmaz

345

1. Şarap sohbetine istekliyiz girmez ele
   Ey saki! Allah diyelim yoksa ayak ile gele

2. Ne olur, gönül ve can şarabına istekli olsa
   Kim olsa can ve gönülden güzel ister

3. Gerçi muhabbet elinde çok ahu gözlü var
   Ama sensin bu şiire layık olan

4. Gölge, sıkıntı yolunda ayak altında çiğnenmiş temiziz
   Ey başı dik servi! Senin düşkününüzüz

5. Ey **Ruhi**! Amacı hemen sana bakmaktır

   Yine kan dökücü bakışının kılıcını ele almış

346

1. İnleyen gönül, mahallende başını taş üstünde gördü

   Sabaha kadar kan döken gözü kan ağladı

2. İnleyen âşık yanıp yakılmadan gidersin

   Dediğin dağlar yakmak değil mi, baş üstüne

3. Beli ince olanlar ay gibi yüzü güzel olanları kucaklamandan nefret ederler

   O dönek sufi, tüy kondurmaz üstüne

4. Döne döne esen şiddetli rüzgar dert çölünde üstüme dönse ne olur

   Şimdi mi döndü meğer yoldaş yoldaş üstünde

5. Ey **Ruhi**! Sadık âşık denilse yakışır

   Uzun yıllar mahallende bir taş üstüne başını koydu

83a

347

1. Sıkıntı gününde yanımda gölgemden başka yok

   Bela bu ki o da güç getirmez, ayrılık akşamında

2. Yüzün saçında gizli ve gönül gölgende başı dönmüş
   Gerçekten mum, fanus içinde ve pervane zulmette

3. Ey ay! Bu kadar itibar ile güneşin piri
   Ayağına su koymak için tatlılığa layık değil

348

1. Tatlım, felek bir süslü tasa sahip olmuş
   Sen zamanın şahı bir siyah kase, ay sana benzemez

2. Dudağının derdiyle âşığın gözü ara sıra yaş döker ara sıra kan
   Gözümün nuru yolunda elmas ve yakuta bakar

3. Bakış güzelliği artıran bir gösteriştir, değerini bil
   Sonra yüzünün aynası yıkılmaz, paslanmaya yüz tutar

4. Naz ile içip göğsü yaralı oldun
   Meclis ehlinin kimisi sevdaya düştü kimisi kuruntuya

349

1. Yar bugün bizim göğsümüze yeni bir yara açtı
   Geldi kendi eliyle hazineyi mühürledi

2. Yaramın karası damla damla kan değil
   Mercandır süs verir her güzel kokuna

3. Gözümdeki kanlı yaşı olduğu gibi gören

   Şişeye bereketli şarap konuldu sanır

4. Gönülde sevgiliye kavuşma fikrini buldu sevindi gönül

   İflas etmiş gibi zamansız defineye sataşa

83b

5. Ey **Ruhi**! Gönül gözüne ok gönderse

   Medine'ye ok atar ki benzer kafire

350

1. Önce gönlümü vefa ile aldın

   Ama sonra yine zulüm ile yerlere vurdun

2. Bela meclisinde ayrılık derdini biz çekelim

   Sen yaşama sevinciyle çemende sefa ile

3. Ey melek! Ah ve gözyaşım ile mahallenin başında

   Bir köşedir ki güzelliği ile anılır

4. Lale kan dolu muhabbetimizdir

   Yar sarığının köşesine taksın

5. Utanma ah ve inlememi ki kilise ve tekke

   Dudağının zamanında istekle dopdoludur

6. Yüz bin esir vardır ki vefa ümid eder

   Bir yar ne yapsın bu kadar tutkun ile

7. Yüzü gül yüzüne gülmeyince dudağını öpmedin

   Gönlü bin bela ile isteğine kavuştun

8. Mizacım ara sıra sözünde dudağını ara sıra yanağını

   Renkli halini naz ile yare sundu

9. **Ruhi**, dünyada zevki o eyler ki yaşasın

   Bir inceleyenin şaşkınlığı ile Asaf, sefa ile

351

1. Yüzüne engel olma kavuşmanın esirine

   Bir ay gibi güzelsin ki yüzünün güzelliğine doyulmaz

2. İradesi dışında isteyen ve yorgun

   Yanağı ve yüz hattı eşsiz

3. Talip olsa, aşk derdinden inlese

   Âşığın âşık haline kırılma

4. Âşığın ufak gönlü bildiklerini unutturup

   Değerine herkesi kul ettik

5. **Ruhi**! Âşıklar içinde benzersizdir, lütuf edip
   Şairlerin bilgisinin hepsini kendine kul ettin

84a

352

1. Ey yüksek bakış! Gel yarin boyunu seyret
   Allah'ın kudretinin büyüklüğünü seyret

2. Coşkunlukla ah ettiğim şaşırma
   Mekanım ateş eden gül yanaklıyı seyret

3. Güneş ay ile karşılıklı yüzünden bahseder
   Kiminle karşı çıkar o kararsızı seyret

4. Köpek gönül kuşunu rintçe görünce, yabancıya
   İşareti basar yani avı seyre

5. Yabancı beni ayırmak için mahallene gider
   Ne kötülükler yapar gel gel de seyret

6. Gönül, rakibini irade hizmetinde etti
   O iradesi dışında olanı ne hale getirdi seyret

7. **Ruhi**, yolunda ezmediği kimseyi bırakmadı
   O hızlı atlı asker nasıl toz kopardı seyret

353

1. Yüksek boyunun gölgesi âşığın yüzüne
   Gerçi açıkça söyledin ama açıkça söylemeye durmadın

2. Kan dolu göğsümüz, yaralı lalenin muhabbetidir
   Sarığının köşesine onu dağıtsan yakışır

3. Ey acımasız! Sen nasıl ava düşürensin ki başıboş
   Güzel kokulu bağlı saçını kıskanırlar

4. Herkese zulmeder, zengin özellikle âşığa
   Ey şah! Kırılmaya alışmayan ne yapsın

5. **Ruhi**, ayrılık derdine düştü arzuya kavuşmak ister
   Ey tabib! Can ve gönül hastasına çare ol

354

1. Yari o insafsız puta mı sardırayım
   Yabancı görsün bakalım yare sarılmak nasıl olur

2. Aşkın inlemesinde yine ayrılık zehri sanma
   Yediği canına sinsin bir parça koysun

3. Dudağının şekerinden iyi bilir deseler incinme
   Tatlı sözlü papağanın ağzını bir ara

84b

4. Merhametli bakışını bizden eksik etme, ki diyelim
   Biz bir vefalı yare uğradık

5. Vasfında ne gazeller yazılıp okunmakta
   Dertli **Ruhi** de yine gül bahçesine gelsin

355

1. O semte uğrama ki ikiyüzlülük erbabı ister
   Sefa ehlini iste ki ona meyl et

2. O güzeli sevmeyiz ki kişilerin beğendiği olsun
   Biz onu isteriz ki zarife istekli olsun

3. Zulüm ve eziyetten başka âşığına yaptığı bir şey yok
   O sitem edene nasıl vefa ehli hayran kalır

4. Yare gönlün derdini anlatalım
   Ya bizim üzülmemize sebep ol da hayran bırak

5. O kötü güneşin ayına hayranız diye zevklenme
   Asıl zevk şudur ki ay yüzlüye hayran olmak

6. Kaçma **Ruhi'**den güzelim, bak ona
   Mutluluk o servi boylu ki, şairler hayran

356

1. O şahtan vefa gelmez ki davranışı kötüdür

   Âşıklara eziyet edip başkalarına şefkatlidir

2. İnlemelerim göklere çıkmadı yar da başkalarına şefkatli

   Korkum şudur ki ansızın bir gün kan olur

3. O ay yüzlü güzelin derdinin ateşi taşını yaksa ne dert

   Kim bilsin, yarin gözyaşı bir zaman olsun

4. Kan dolsa da gözlerin güzelin zulmüne kalma

   O ay yüzlünün ama imtihan ise

5. Gül bahçesinin bülbülünün gonca ağzı **Ruhi'**yedir

   Amacı şudur ki onun zaman zaman inlemesi olsun

85a

357

1. Sevgili odur ki olgun ve hal ehli ola

   Ulu odur ki sahip ola olgunluk ehli ola

2. Vallah ellere kavuşursan sevdiğim

   Dünyada derdinle ölmemek imkansız olur

3. Şarap sevgiliye kavuşmak için durur

   Uygun görme ki, gönülde can sıkıntısı ve sevgiliye kavuşma isteği ola

4. Üzgün olurum eğer gönlümü almazsa

   O lale ki ona her an kırmızı ola

5. Devrindeki ona sevinçli olsun, ancak haram

   Olurdu ona ki kavuşma yolunda helal olsun

358

1. Kötülük değneğini bin yıl başı ele aldı

   Nice korkusuzların başı top olacaktır

2. Zühal devrinin öncesidir ayın sonu

   Ey başı, feleğin hadiselerini görme

85b

3. Başlangıçtan beri dünya, lütfun mazharı ve büyüklüğü olmuştur

   Kimi gülmekte kimi gözünden yaş akıtmakta

4. Ara sıra kaza oku zarar ziyan kirpiğini geçer

   Ara sıra kaşı kaderin yayına parlak eder

5. Kızgınlığın korkusundan kaşların olmayacak boş

   Kan döken kirpiği gözyaşından kesmek olur mu

6. O eşyanın görünüşünde gerçeği bulan biziz

   O nefis bahçesinde nakkaşı gören biziz

7. Ey **Ruhi**! Evliya bize bekçidir ne dert

   Sıkıntı taşı dünyayı taşlık yer yapsa

359

1. Kutsal kalbi makama getir çalış

   Ki yeryüzünü yol yaparlar feleğin kumaşı ile

2. Ben ona derim ki lütfun gösterişli atına binip

   Önce kubbe gibi olan feleği ayağımda çiğne

3. Zaman Ferhad ve Kays'ın inlemesiyle dolmuştu

   Feryadımı işitince hemen seslerini kestiler

4. Ey melek! Göğsümden başka yere yakışmazsın

   Gel bu kutsal isteği eğlence yeri yap

5. Eyvah eyvah! Yabancıları keserim demişsin

   Şüphesiz ki, o cinsi bozuğun ölmesi çoktan gelmiştir

6. Başım kesilse o gamzeden döneceğimi sanmayın

   Herkesi muhabbet yolunda bir bilmeyin

7. **Ruhi**, Yeter süründüğü merhamet et, yeridir

   O kimsesizi şimdiden sonra isteğine ulaştır

360

1. Kederi elden bırak deseler bırakma

   Hem oku hem elinden kederi bırakma

2. Ey gönül! Göğsü gerip nasıl oturmasın

   Mecliste dizinden camı iner mi

3. Gece gülbahçesinde yatan zevklenir, mest olur

   Sabah gözyaşını gül yüzüne açtı

86a

4. Gönlüm muhabbet meclisinin şarabının sarhoşu olalı

   Gece sabah oluncaya kadar herkes zevklenir

5. Meyhanenin piri sana şarap teklif etse

   Ruhi, dine bağlı olanların sözünü reddetme

361

1. Neden o yüzüne peçe çektin, besbelli

   Ey ay yüzlü! Bize şimdiden sonra görmek yok besbelli

2. En önce o sıkıntının lütfuna biz aldandık, sonra

   Ne istedin ki yabancıya ihsan etmedin besbelli

3. Elimde taze yaradan gönlümdeki aşkı anladılar

   Derdim başkalarına gizlidir ama yara besbelli

4. Ey gönül! Dünyanın varını yoğunu aşka sattım demişsin
   Alınmışsın sözünden besbelli

5. Gönülden geçirip ah etmeyin dersen gücüm yok
   Yarin aşkının hevesi seni çaresiz yapmış besbelli

6. Ey **Ruhi**! Amacın araştırmak değil, kalbi cezb edenin şiirinden
   Amaç halini sevgiliye açıklamaktır, besbelli

7. Kıskananlar doğru olmayan şiiri okursalar ne olur
   Sözün kendisi cümle dostlar şiir meşgul

362

1. Gönül ve can aşkın hevesine düştüğünden beri yanılmaz oldu
   Nasıl bir şarap imiş ki içen ayılmaz oldu

2. Saki, gönül ehline muhabbetle bakmaz oldu
   Kavuşma şarabı içilmez oldu, şevkin gülü açılmaz oldu

3. İki günde bir selama yine layık olmaz olduk
   Güzel bizi şimdi göze almaz oldu

4. Sözüm anılsa acaba o kim dermiş
   Yolunda doğruluğu bileli yar beni bilmez oldu

5. Başkaldıran saçının derdi ile çılgın baştan oldu

   Ruhi yaradılışlı kuş yine tutulup kapılmaz oldu

86b

363

1. Zamane bir gün hatırımı mutlu etmedi

   Bahtımın gülü bir gün bu bahçede açılmadı

2. Aşk, gözyaşı denizimin dalgalarını baştan taşırdı

   Ama içimdeki ateşe su serpilmedi

3. Berrak şarabı terk etmek için çok öğüt verdiler

   Deli gönlüm sofuya uymadı, yenilmedi

4. Ey ulu tekkenin piri! Onura yüz sürmedik

   Muhabbet olunmuş sevgili ve şarabın meşguliyetinden geçilmedi

5. Hakim, bilmediğim nesne kalmadı dermiş

   Dünyayı bildi de çaresiz kendini bilmedi

6. Taklit edenin bildiği yanıldığına değmez

   Ruhi, aşk yoluna girenler yanılmadı

364

1. Hale sanki gökte bir çadır şeklini aldı

   Onda dünyayı süsleyen ay şah şeklini bağladı

2. Ey saki! Şarap meclisinde şarap kadehi bir haledir ki
   Yanağının parlaklığı ay şeklini aldı

3. Şah, yarin hayali gözümün köşesine gelmekte
   Soluk yüzümde gözyaşım keder şeklini aldı

4. Gözümün yağmuru yarin yolunu gül yaptı
   Onda bu zayıf cismim saman çöpü şeklini aldı

87a

5. Ey **Ruhi**! Yüzünün yansıması ile o Yusuf gibi güzel yüzün
   Mesela gözümün çukuru kuyu şeklini aldı

365

1. O ay cevher saçan okunu belden çözdü
   Merih yıldızı, altın ile işlenmiş okunu çözdü

2. O, yolunda el çekti isteğini görecek
   Sanma ki eli acıyıp yakalanmışı çözdü

3. Gönlümün şiirini salmak için rakibe
   Hilekarın mührünün baş zincirini çözdü

4. Dilim gelip bağlandı o kasdedilen söz ki
   İnci mektubunun ipucunu çözdü

5. Feleğin gönül yakan sözüne ne oldu sanki
   Sevincin, kaza elinin karanlığını çözdü

366

1. Gönül inlemeyi bırak ki kopsun aşkında seni
   İşitirse vefasız seni eğer ne seni ne beni bırakır

2. Bu kadar yüz bulur aydan, acaba görür mü
   Yanağını öpmek için çabalarsa perişan saçını

3. Yanağından ayrı dert gördü, kavuşmaya besledi
   Rüzgar çimende yasemini biraz uçurdu

4. O ayı süsleyeni uzak bilmek, çünkü
   Görünmeyinde tatlılık bilinmez

5. Çaresiz **Ruhi** köşeye çekilir mi
   Şüphesiz, o ay gibi güzel hoş köşedir

367

1. Gece yine bu alem karanlık oldu
   O ay derman oldu umarız ki gelir

2. Yanağını görünce o ay kendinden geçti
   Gece dilberin ne zararı oldu bilmem

3. Sohbetin şarabını başkasına haram etmek için
   Kilisenin büyüğünün yanına geldi helal oldu

4. Kötülüğün derdini halinden hayli çekip
   Kırdı âşıklarını o ay eşkıya oldu

5. Yabancı tutumlu olsa kavuşma hazinesi ne olur
   Ey kederli gönül! Şimdiden sonra vebalı oldu

6. Ferahlık veren dudağından basettiler
   Şiir ehli gece çok mest oldu

7. Sevdalı **Ruhi'**de sabır kalmadı
   Bilmem o lale yanaklı yine nasıl yemin eden oldu

368

1. Endamın ki olmuş onda iki eşsiz yüz
   Sevgilide berrak iki söz açıldı

87b

2. Kaşlarınla bakışların o kan dökücüye döndü ki
   O katilin aleti bağlnamış olsa gerek

3. Saçında iken kavuştu yüzün âşığa, oldu
   Ey güzel yüze sahip ay iki iken zorluk bir

4. Ey felek! Ay ve güneş ile göğsünü kim vermiş
   Bir gönül alan yerine sana iki Tanrı

5. İki delikanlıya gönül verme ki harab olur
   Bir mülke uğurlu olsa, baht iki

6. **Ruhi** baht sahibi inatçı binicidir ki
   Dolaşma yeri memleket sözünün dünyası

369

1. Ey gönül! Kelebek gibi parlaklığı gördüm seni
   Çılgın bülbül gibi ki gül bahçesi gördüm seni

2. Bu kadar yoksulluk ile yare canın servetini harcadım
   Yoksulluk ehli içinde gönlü zengin gördüm seni

3. Ey zühd sahibi! Gül bahçesini iyi tutarsın yarin mahallesinden
   Gül bahçesini istemeyen bir cehennemlik gördüm seni

4. Ey! Kaşı yatır bakışından dünya yıkıldı
   Aşk vadin, ava düşüren gördüm seni

5. Zulmünün sonu ile **Ruhi**, hasta gönle can verdi
   Âşığa acımaz kafir seni gördüm seni

370

1. Dün sarhoşlukla beni bakışın bıçakladı
   Yüzümü yaralı gördü gözüm ağladı

2. Ter döken yüzünün görüp âşık oldu
   Saçın kırık gönlü çabuk tutup bağladı

3. Yüz sürdü sanma kapına, arabozanı görüp
   Aşkın celladı yabancının yüzünü yaktı

4. Ayak öpenin ümidi ile hor görülen ah edip
   Gerçek budur ki zamane bizi çok ağlattı

88a

5. Ruhi'nin ağladığına üzülme, ne yapsın
   Sana biraz acısın diye halini ağladı

371

1. Yardan güneş ve vefadan başka bir şey ummazken
   Zulüm ve cefadan başka bir şeyimiz olmadı

2. Dünyanın hükümdarı taktir etmiş gibi
   Ki nasip olmasın âşıklara beladan başka

3. Aşk ehli hele ben şöyle kıyas ettim ki
   Bir sefa köşesi yok ölümsüzlük mülkünden başka

4. Yar eğer zulüm ve cefa ile bizi öldürse

   Elimizden hayır duadan başka ne gelir

5. Öyle bir aleme düştük ki yeşilliğinde

   Zevk ve sefadan başka ne istersen bulunur

6. Ey **Ruhi**! Paşanın geri gelmesini bekle

   Ki o atanın kaynağından başka seni gözlemez

372

1. Gönlün seni temiz inciye konak etti

   Muhabbetinin isteği onu gönlü geniş yaptı

2. Ayrılık belasına düştük gördün mü duymadık

   Kavuşma bize sefa verip kul olduğumu hatırlamadan yaşattı

3. Zulüm ve dertten ağlamayız şükür ettiğimiz bu ki

   Allah bizi muhabbetine kabul etti

4. Yare kavuşmada her yılımız bir gün gibidir

   Ayrılık elemi her günümüzü bir yıl eyledi

5. Ancak biz felekten isteksiz olan biz değiliz

   İsteğini zamanede kim ortaya çıkardı

6. Yarab! Nasıl bir coşkudur bu ki o mükemmel yüzü

   Önce bakışta gönlümüzü hevesli etti

7. Zamanede serbestliği ümid ederken

   Ey **Ruhi**! Aşk gelince işimiz zor oldu

373

1. Ey gönül kafesi! Vücudun ne kadar eğilirse

   Papağanın tatlı nefesi elbette uçup gider

88b

2. Çalış, cilve yerin en yüksek kat olsun

   Yolu kapatma bak o zaman kendine tuzak hevesi

3. Talibi olma onun yanına feryat ederek

   Kendini deve etme bak o zamanın Bereket Tanrıçası

4. Balın lezzetine kanıp dokunma sakın

   Dünyanın üstüne kondurmaya çalış her eğlencesi

5. Doğru düzgün gidene âşık elbisesinin yakasını yırtandır

   Dostum yakası muhabbet denizinde esenlik

6. Güneşin meyvesi ile doludur uzun boyunu tutalım

   Ne yapsın vefa ehli isteğine ulaşamayacak

7. Güneşini kesip **Ruhi'**yi unuttun

   Ey can çeken! Ettiğin işi unutma hele

374

1. Âşıkları kesmek için kaşları ne çeker

   Onun kendi kılıcından geçmesi lazım başları

2. Ayrılık derdinin evini yağmalamaya yol bulmadık

   Bunca gözümüz akan yaşlarımızı saldı ki

3. Sevgilinin saçına yabancı bağlı yaşarmış

   Nasıl yüksekten uçarlar kalleşleri görsen

4. Küçük çocuğa o hüzünlü gönlümüzü aldırsak ne olur

   Kaşları üstümüze geldi çattı ne yapalım

5. Ey **Ruhi**! Dert değil, gönül şişesi kederlense

   Ayıplama meydanında yatan başları görsün

375

1. O ay yüzlünün iki kaşını görkemli sanma

   Mahallemde gezme deyip güneşi oka tutar

2. Gözümün yaşı inmeden yıldızın tahtı ne fayda

   İnleyen gönül ki yanıp feleğe çıksa

3. Aşkının şarabı beni öyle bir meyhaneye gönderdi ki
   Feleğin içki kadehi sunanıdır o meyhanenin dertlisi

4. Ferhad aşka sabretmedi delilik etti
   Yari gördü dağı taşı yürüyerek gezdi

89a

5. Dertli **Ruhi**, aşkının derdiyle neler çekti
   Gözümün yaşı kapına macera anlatmaya geldi

376

1. O güneşe bugün yine gönülden muhabbet koptu
   Doğru bu ki o gül yanaklı acaba afet mi oldu

2. Taze gül yaprağı mı göğüsten dökülen
   Göğsü yakan yaranın pembesi kınama oldu

3. Boyun posun derdi ile bugüninlemem gökyüzüne çıktı
   Dünyayı öyle bir ses sardı ki kıyamet koptu

4. Oku hançeri ele alıp sarhoş yerinden olacak
   Ey güzellik ağacı! Çoğunun yüreği koptu

5. Ey **Ruhi**! Yarin yanağının çizgisi geldi, aç gözünü
   Hasret yeli esti, sıkıntı yolunun süsü koptu

377

1. Ey âşığın gönlü! Makamın isteklisi olma sakın
   Alçak, dünyanın gösterişi ayak bağı etmesin

2. Er olan kimse, zamanın koca karısını boşar
   Bu yiğitliği yapacak mert hani nerede hani

3. Zühd sahibi berrak şarabın hasreti ile öldürse
   Ey gönül! Öleni görme sen öldüreni gör

4. Ka'beyi sorgulayanın mezarı olmayacak
   Kefeni zemzem suyu ile yıkanmış yapalım

5. Can verenin hitabeti ile ölüleri canlandırır
   Söz sahibi **Ruhi'**yi ne sanırsın güzelim

378

1. Sufi binlerce yıl gül gibi kitap açsa
   İnsanlar, şarap kadehi gibi zorluğu gideren olamaz

2. Şair odur ki temiz yaradılışını beslemesin
   El üstünde tutsun oğlu gibi sözün ehlini

3. Derviş olup giderse boş ki kimine posta
   Zamanede göğsünü davul gibi ezer

89b

4. Ey zamanın hocası! O dervişten sakın
   Ki gökyüzünün parlak kumaşı olsa yanında çul gibi

5. Ey basiretsiz gözünü aç ki aşk hevesi
   Vücudumu kül gibi göğe savurdu

6. Ey kararsız can! Sen bile saçına uydun
   Gönül gibi delilik hevesine düştün

7. Ruhi, bahar geldi şarkı söyleme zamanıdır
   Gül gibi şarap kadehini elden bırakma

379

1. Âşıkların hepsine atını sür diye
   En önce atına ben kederliyi çiğnet

2. Sen varken başka vücut çekmesi yakışmaz
   Yüksek boyunu bahçenin servine sun

3. Dünyanın hepsi göz ucuyla bakmanın esiridir
   Ey şah! Zulmün önünde kendini ne sandın

4. Şahım sen usta tabip iken hak mıdır
   Dert, bela köşesinde kederliyi öldürür

5. **Ruhi**, şikayet etme zulme tahammül et

Zulmü hatırlamaya sen efendine

90a

380

1. Ben inleyen bülbüle sev beni dersin

Ey gül yüzlü! Sen gel insaf et ki kim sevmez seni

2. Sabrıma acırdı Hazreti Yakup, eğer

Sen gümüş tenli puttan bir tatlılık görseydi

3. Kalbim neden ona bir eser etmez bilmem ki

Gönül yakanın ahı ki dokunsa demiri yumuşatır

4. Bu anlamazlıktan gelme nasıl bir incitme ise ancak olur

Hey zalim! Dert ile öldürdün beni, hani insafın

5. **Ruhi**, mahalleyi bırakıp gül bahçesini istesin

Cennete ulaşan dünyada gül bahçesini ne yapsın

381

1. Gönül bir güzele ulaşmaya mekan oldu

Sabır ettiğim dert ve belaya güzel oldu

2. Gül gitti ise derdini izlemekle eğleniriz

Yüzünü seyretmek âşıklara orta değerli oldu

3. Kastedilen ipucuna ulaşan dert bulanık

   Ayağı bağlılara uzunluğun sebebi istek oldu

4. Yar ile barışmak üzere iken araya yabancılar girdi

   O barış ve iyiliğin sonu savaş ve kavga oldu

5. **Ruhi** kuluna o şah gerçi acıdı

90b

Ama o merhamete bu şiir sebep oldu

382

1. Sözün kısası gül yüzünü bırak bitsin yüzünün bahçesi

   Çünkü sözün kısası aşk ehlini senden bilirsin

2. Başa iletip malın karını aldı el çekti

   Ebrunun oku atılmış yayı basılı

3. Biz bir perinin saçına gönül bağlamış olduk

   Her saçın başında bin değerlinin canı asılı

4. Her kimi anladık ki sonu yabancı çıktı

   Sözün kısası zamanın çocuğunu hep vefasız bulduk

5. Aşkının şahı hasıdır gönlüm harap olur gider

   Ayrılığın atlısı öyle yağmaya verdd iki

6. Dünya halkı mutlu olmak ümidini bırak ki

Ey **Ruhi**! Murada ulaşan muradına eremeyendir

383

1. Âşık olanın çaresiz olması lazım şebnem gibi

Gül yanaklılar onu jale gibi hevesten kapa

2. Şarap kadehi âşık ehlinin aklını alamaz

Meğer ağzını yar ile bir etmiş dudak kabartısı gibi

3. Ayı arzulayan göğüse bir gece yakışır

Göğsünün gökyüzünde gerse güzelim hale gibi

91a

4. Yüzümüzün aşk hastalığı ile solgun olması iyidir

Kızıl olup fena kalpli olmaktan ise lale gibi

5. **Ruhi**, şüphesiz yorgun idi dün bela köşesinde

Canların isteği o sıkıntızedeyi kurtarmak gibi

384

1. Ey ay yıldız! Sensin güzellerin hepsi

Yüzünün güneşine ay ve zühre müşteri

2. Güzelin yüzü bir gün çıkar gelir derlerdi

Ey çılgın gönül! Hep dediklerin çıktı, geldi

3. Dert, bela ve keder, tasadan beri olup

   O güzeli bir yana çekme demek ne demek

4. O yar naziklik ile tatlı dudağını dişleyip

   Dudağının incisi ile cevheri birbirine kattı

5. Ey **Ruhi**! O servi boylu gönül ve can ile

   Sevgilinin boyu posunu, uzun boyuna hevesli gördüm

385

1. Şarap kadehi zamana gülün sefasını getirdi yine

   İsteğinin ölçüsü dünyayı zevk için kışkırttı

2. Çiçekleri topraktan götürdü dünyayı parlatan ilkbahar

   Bugünden böyle dünyayı süsleyen güneşin şöhretini seyret

91b

3. Bahar oldu, güzellendi havalar, içki içme zamanıdır

   Ey zühd sahibi! Dünya ve ahreti anma, şarap iç

4. Yeşiller giyip Hızır gibi hayat verici oldu

   Çölün eteğini tutan şimdiden sonra sefa sürer

5. Gül, gülbahçesinde cilve ve naza başlamadı

   Ey gönül! Hele bir iki gün sabret hoşlanarak bakmayı gör

BAĞDATLI RŪHĪ DİVANI'NDA YER ALAN TARĪHLER

1. MERHUM SİNĀN PĀŞĀNIN ÖLDÜĞÜNE DAİR TARĪHDİR

Tüm hamd ve minnetler Allah'a mahsustur, O' na aittir duamız kabul oldu

Eşsiz mevlayı iman ehline lütuf etti

Felek isteğin noktası üzerine dünyayı döndürdü

Her şeyden önce mülkü süsleyen Sinan Paşa yine kapıdan oldu

Yine o kahraman aslan çalışarak meydana girdi

Ki düşmanlar pençesinin altından aslan iken tilki olur

Yine padişah saygın kıldı, o himmet sahibine himmet

Hem yüksek hem alçak bu himmetten sefa sürdü

Dünya hayret denizinin düşkünüdür, acaba zaman mı

Ki gezinti ile deniz ayrıldı

Ehline kaptanlık verildi devlet yerini buldu

Mekanlar lütuf etti yine mülkü süsleyen sultan

Ruhi tarihin düşüncesinde iken sefalar elde edip

Bu sevinç veren beyit çarçabuk kalbe layık oldu

Harf nokta ile noktalı olduğunu hesap etsen

Bu müstesna beyit ruhu okşayan olur

Hamd Allah'a mahsustur, Hak'tan iman ehline lütuf oldu

Her şeyden önce Sinan Paşanın gönlü yine denizin kaptanı oldu

92a

2.

SİNAN PAŞANIN DÜZENLEDİĞİ CAMİ VE ÇEŞMENİN TARİHİ

Aziz gönlün sığınağının koruyucusu Sinan

Zorlukların bağının düğümünü açan

Yusuf ok ve kaleme sahip

Yüksek gayretlerin sahibi temiz bir kişiliğe sahip

Yüce şeyhin cami yanında çalışıp

Namaz ki, onda naz ede ki din erbabı

Ayağının bastığı çimende bir çeşme inşa etti ki

O çeşmeden içen dertten kurtuluş buldu

En yüksek feleğin kubbesi cami yanında alçak

Hayat suyunun lezzeti çeşmeyi yanında yok etti

Çeşme ve cami bir arada olunca tamam

İnleyen Ruhi şeyhden iltifat rica edip

İkisinin arzusuyla tarihini söyledi

Cami dua ehlinin hayat suyunun çeşmesi

3.

MERHUM ALİ PĀŞĀNIN BAĞDAD'A VALİ OLDUĞUNA DAİR TARĪH

Bağdat mülkünde oturanlara yine Hak'tan lütuf oldu

Yine bir irade ehli cennet yerini denetleyen oldu

O gün geldi ki bilgili kimse oldular güya

Gök ihtiyacı gideren söz ehlinin zümresi oldu

Ayak basmasının şerefiyle herkese sefa lütuf edildi

Zamanın derdinden dertli olanlar sevinçli oldu

Ruhi temiz kalp ile gelişine tarih dedi

Adaletli Ali Paşa cennetin koruyucusu oldu

4.

MERHUM ZEKERİYAZADE EFENDİNİN HALEB KADISI OLDUĞUNA DAİR TARİH

Allah'a minnet ile mutluluk ile bahtı açık oldu

Halep mülkünün kadısı doğru bir huya sahip

92b

Yahya Efendi ki o yüksek bahtlı

Yumuşak huylu ve utanma bilendir, herkese mahsus lütfun sahibidir

O ki yumuşak şiiri gibi saygın şiir yok

O ki yumuşak huylu gibi doğru huylu yok

O zamanın eşsizi ki huyuna inkar edilemez olmuş

Kur'an-ı Kerim ayetinin yorumunun sözü neticeye bağlanmış

O gül bahçesinin nihalinin sözleri tatlı ki

Cennetin yeşilliği gül bahçesi gibidir

Halep'in kadısı mutluluk ve arzu ile oldukça

Merhamet eden Rabbin ihsanı lütuf edince

Ruhi, bu kalbinin zevki ile v-bu mutluluktan mutlu olup

Kur'an-ı Kerim'e hizmet edenler gibi yürekten bağlılığı sunup

Noktalı ve noktalı harfin ikisini bildirip

Cennet bahçesi ona bir beyit söyledi ki alçak huylu

İsa Halep kadısı oldı ki

Dürüst huylu olan, ilim ve utanmaya sahiptir

5.

MERHUM KADRİ EFENDİNİN MÜDERRİS OLDUĞUNA DAİR TARİH

Bir şeyin aslına ulaşan Kadri Efendi mutlu olup

Kadrinin büyüklüğü ileerdem ehlinin göğsüne ait oldu

Arzunun mumu acaba ufuklara ışık verir mi

Erdemde bilgi yıldızının dolunayı şimdi odur

Ruhi yüksek rütbeye ulaşınca tarihin dedi

Değerin rütbesi büyüklük ile artsa

6.

EHİBBADAN BİRİNİN SÖZİNE TARİHDİR

Ey başını yukarı kaldıran servi! Her zaman zevkte olasın

Sabah aksam vaktin zevk ile geçer

Halka gül gibi zevk ve sevinç vermek için

Padişah, taze bahar vaktinde ona bir ihsan ettin

93a

Bu lütufta göğsünü sevindirip düğün yaptın

Düğün yaparken bir kusur etmedin

Bir lütuf ettin ki zevk ve arzudan

Dünya sevinçli olup huzurlu oldular

Ruhi, kalbinin zevki ile bildirdi

Bu lütuf, aleme her zaman sevinç gerektiren oldu

93b

RUBAİYYAT

1. İçki içme bayramı başımda dağın fitilidir
   Süs bayramı ahımın ışığıdır
   Zevki gümüş ve altın ile olursa bayramın
   Gözyaşımla yüzümdür bana gümüş ve altın bayramı

2. Derdimin sultanı gönlümün derdi nimet bayramıdır
   Kanlı ciğerle içki içme bayramı yaparım
   Ey bayramın ay gibi güzel putu! Gönül dudağının zamanında
   Zaman zaman bayram şarabını içse ne olur

94a

3. Ey yüzünün yıldızı bayram gecesinin kandili
   Yüzünün hali bakış ehline bayramın yıldızı
   Bayramın dese ben sefasını sürdüm yakışır
   Dudağın kime ağzına kadar dolu kadeh olsa bayram

4. Ey sözün incisinin düğümünü açan
   Vay! Kemal ehlinin doluluğu isteğe erişen
   Tekkene yüz süren sevinci kazanır
   Ben hem isterim ki can sıkıntısını yok edeyim

5. Aşk meyhanesinde şaraba tapan olup
   Zamanı seyretmekteyiz ne ayık ne sarhoş
   Bir meclisteyiz ki gökyüzüne denk
   Her gün bin kase baş aşağı olur kırılır

6. Derdin kaynağı dünyadaki saf
Ruhi'nin kuşu pahalı ise ne dert
O saçma sapan konuşan seni duymadan
Hal ehli dünyaya gelse günahların temeli iyidir

7. Ey yüzleri sabah ve dudakları sabah vaktinde içilen içki kadehi
Âşıklara kavuşma kapısını durduran çaresiz değil
Kavuşma ümidini çaresiz kılan
Sabırda Eyyüp ve ömürde Nuh lazım

8. Gönül Erzurum'a yaşamaya geldi
Ettikleri zevki söylemeye gönlü yok
Çıplak görecek onu dedim kış geldi
Dedi ki ne çare titremeye başladık

9. Yarab aşkının sırrını bana açıkla
Keder isteğinde aklımı talan et
Kavuşup gönlümü eğlendir
Yüzünü gösterip gözümü sevindir

SONUÇ

İncelememize öncelikle üzerinde çalıştığımız nüshayı temin ederek başladık. Daha sonra divan nüshasını transkripsiyon işaretlerini de kullanarak günümüz Latin kökenli Türk alfabesine aktardıktan sonra nesir cümlesi halinde şiirlerin çevirilerini yaptık. Çalışmamızın son aşamasında ise elimizdeki malzemeyi çeşitli başlıklar altında sınıflandırıp tahlilini yapmış bulunmaktayız.

İnceleme bakımından her divan nüshasının müstakil bir eser olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Bu şekilde incelenen her eser sayesinde, eserden yola çıkarak yazıldığı dönemin siyasi, sosyal ve sanat çevresi bakımından pek çok bilgiye sahip olmaktayız.

Bağdatlı Rūhi'nin, eserlerini yaşadığı dönemde Divan Şiiri'nin gelişimiyle aynı doğrultuda olmak üzere katkılar sağlamış olduğu bu çalışmamı ile ortaya konulmuştur. Bu eseri ile Bağdatlı Rūhi'nin Divan şiiri alanında olan başarısını bir kez daha göstermiş bulunmaktadır.

Divan'dan yola çıkarak asıl belirtmek istediğim nokta ise şairin gücün, malın, servetin dünya hayatına ait ve kıymetsiz olduğunu, esas olanın esas âlemi oluşturan ahiret hayatı olduğunuTürk töresi, beşeri hükümler ve gerçek İslamlık açılarından, rind, cesur diliyle eleştirmiş olmasıdır. Aşk, kahramanlık gibi dönemin popüler konuları üzerine şiirler yazmaktansa yaşadığı bölgelerin idari sistemlerinin meseleleri, toplumun sorunlu ve eksik noktaları, yanlış din anlayışı gibi konularda, eleştirel bir üslupla şiirler yazmayı tercih etmiştir. Bu yönüyle birçok şairden ayrılmaktadır.

EKLER

Ek 1 (1a)

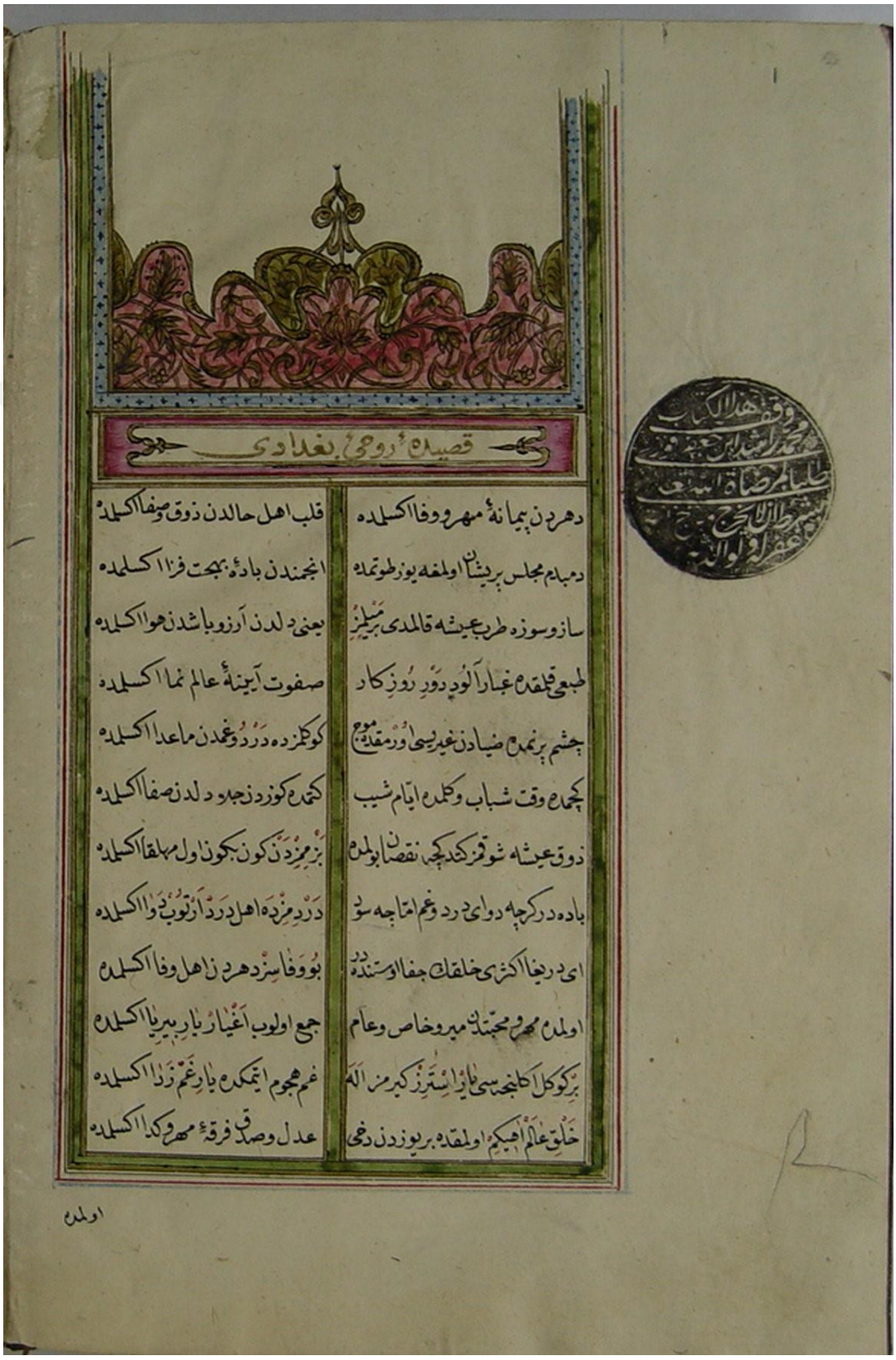
قصیدهٔ روحی بغدادی
دهر دن پیمانهٔ مهر و وفا اکسلمده
قلب اهل حالدن ذوق صفا اکسلمده
دمبدم مجلس پریشان اولمغه یوز طوتمده
انجمندن بادهٔ بهجت فزا اکسلمده
ساز و سوزه طرب عیشه قالمدی پرهیز
یعنی دلدن آرزو باشدن هوا اکسلمده
طبعی قلمقده غبار آلود دور روزگار
صفوت آینهٔ عالم نما اکسلمده
چشم پرنمدن ضیادن غیر یسی اورمقده موج
کوکلمزده درد و غمدن ماعدا اکسلمده
کچمده وقت شباب و کلمده ایام شیب
کتمده کوزدن جلو دلدن صفا اکسلمده
ذوق عیشه شوق مزکندیکی نقصان بولمده
بزمزدن کون بکون اول مهلقا اکسلمده
باده در کرچه دوای درد و غم امتاجه سود
درد مزده اهل درد ارتوب دوا اکسلمده
ای دنیا اکثری خلقك جفا اوستنده در
بو وفا سز دهر دن اهل وفا اکسلمده
اولمده محو محبتدن میر و خاص و عام
جمع اولوب اغیار یار بیریا اکسلمده
برکوکل اکلنجه سی طاز استرز کیرمز اله
غم هجوم ایتمکده یار غم زدا اکسلمده
خلق عالم اهیکم اولمقده بریوزدن دخی
عدل و صدق فرقهٔ مهر وکدا اکسلمده
اولمده

Ek 2 (1b)

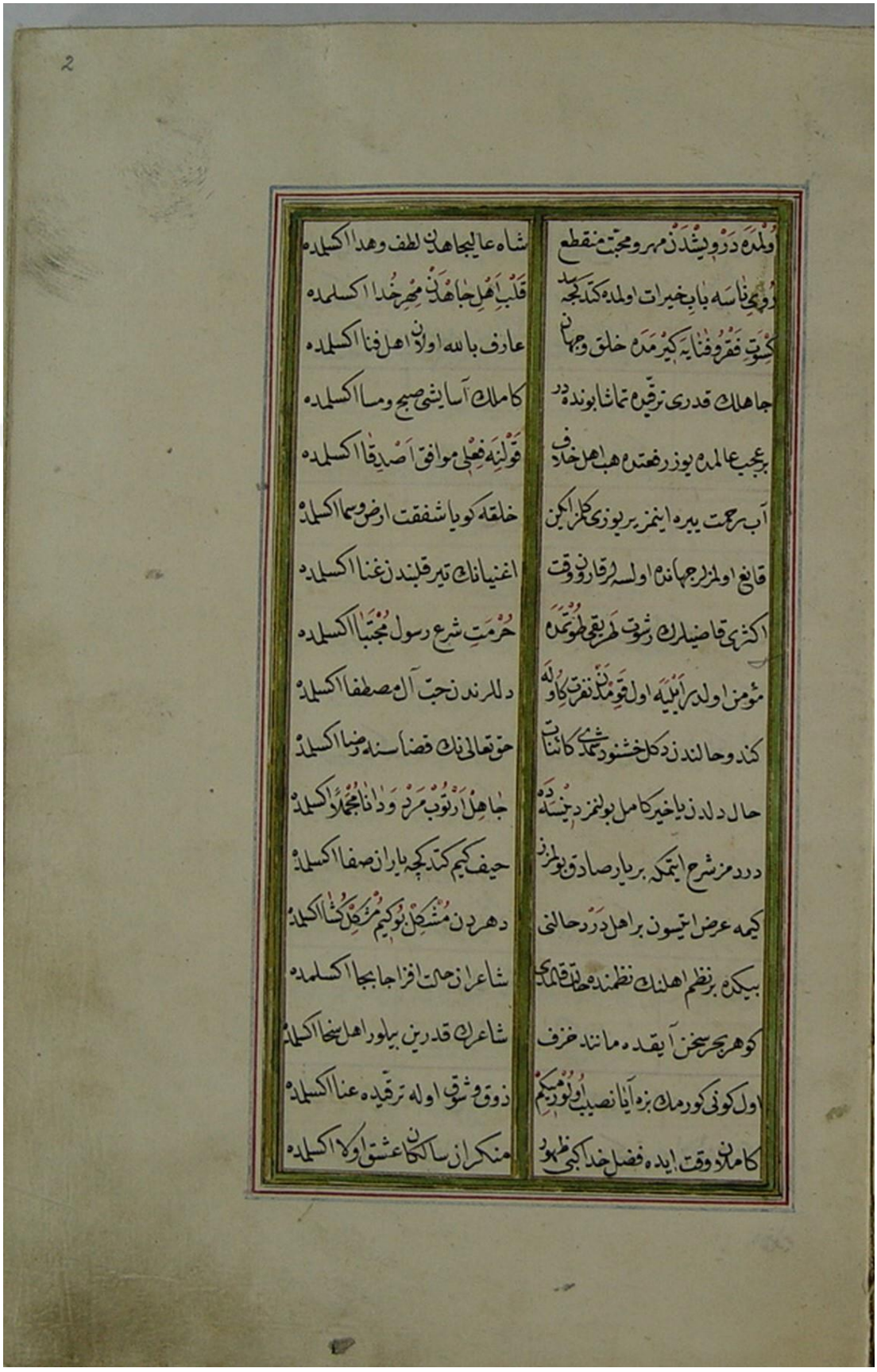

Ek 3 (2a)

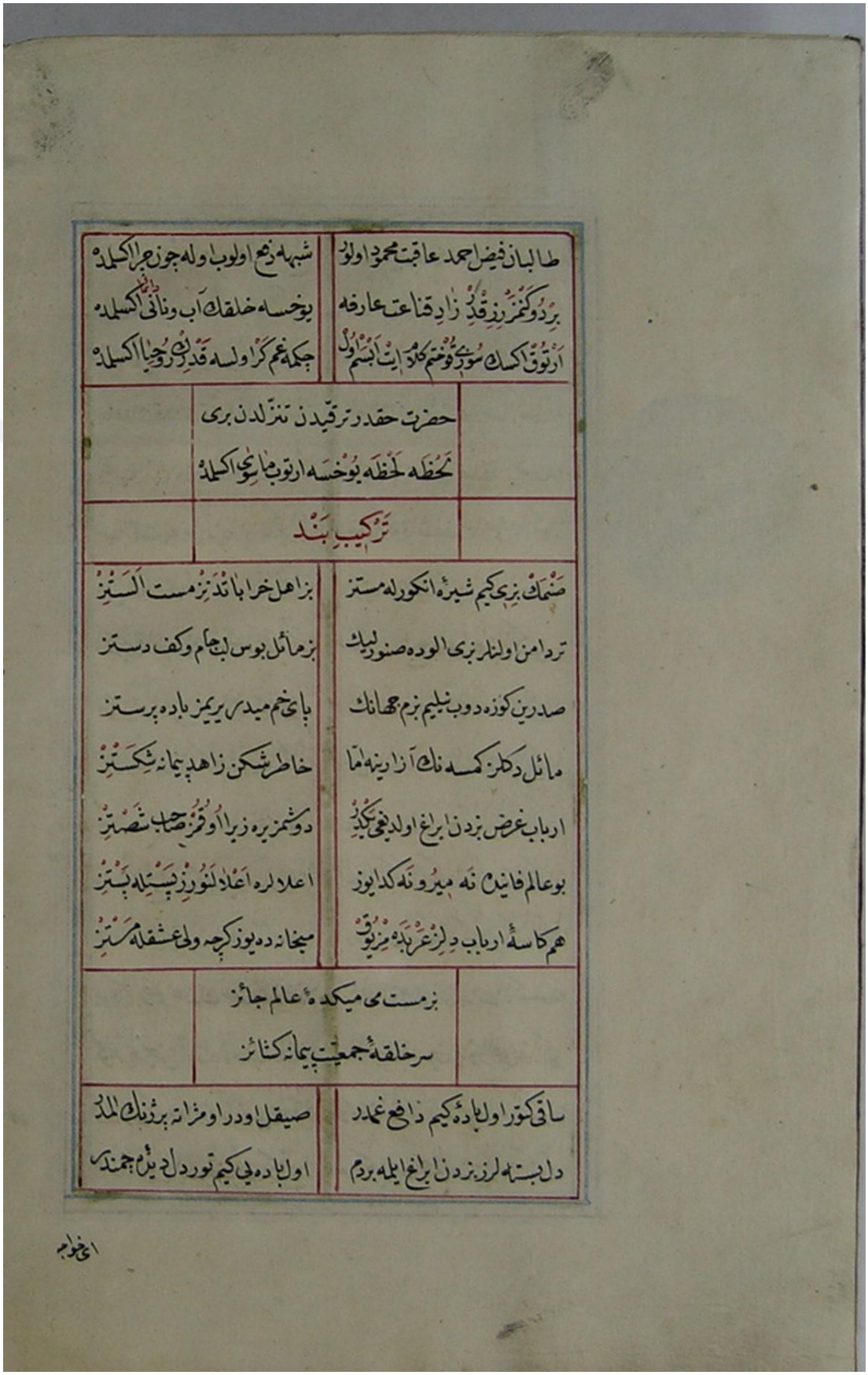

طالبان فیض احمد عاقبت محمود اولور
شبهه یوق اولوب اوله جوز جزا اکسلمه

بر دو کمز زاد قناعت عارفه
یوخسه خلقك آب و نانی اکسلمه

ارتوق اکسك سوزی قوتم کلمه ایت ابسم اول
چکمه غم کر اولسه قدر روحیا اکسلمه

حضرت حقه د ترقیدن تنزلدن بری
لحظه لحظه یوخسه ارتوب مای اکسلمه

ترکیب بند

صنمك بزی کیم شیره انکور له مستز
بز اهل خرابات ده نز مست الستز

تر دامن اولنلر بزی الوده صنوبلیك
بز مائل بوس لب جام و کف دستز

صد رین کوزه دوب نیلیم بزم جهانك
پای خم میدر ریمز باده پرستز

مائل دکلز کمسه نك آزادینه اما
خاطر شکن زاهد پیمانه شکستز

ارباب غرض بزدن ایراغ اولدیغی کیدز
دوشمز یره زیرا اوقمز صاب شصتز

بو عالم فانیده نه میرونه کدایوز
اعلا لره اعلا لنورز پسله پستز

هم کاسهٔ ارباب دل زر غربا ده مزیوق
میخانه ده یوز کرچه ولی عشقله مستز

بز مست می میکدهٔ عالم جائز
سر خلقهٔ جمعیت پیمانه کشائز

ساقی کتور اول بادهٔ کیم دافع غمدر
صیقل اودر او مژاته پرتو نك المدر

دل بسته لرز بزدن ایراغ ایله بردم
اول باده یی کیم تورد ادیب جمشیدر

ای خواجه

Ek 4 (2b)

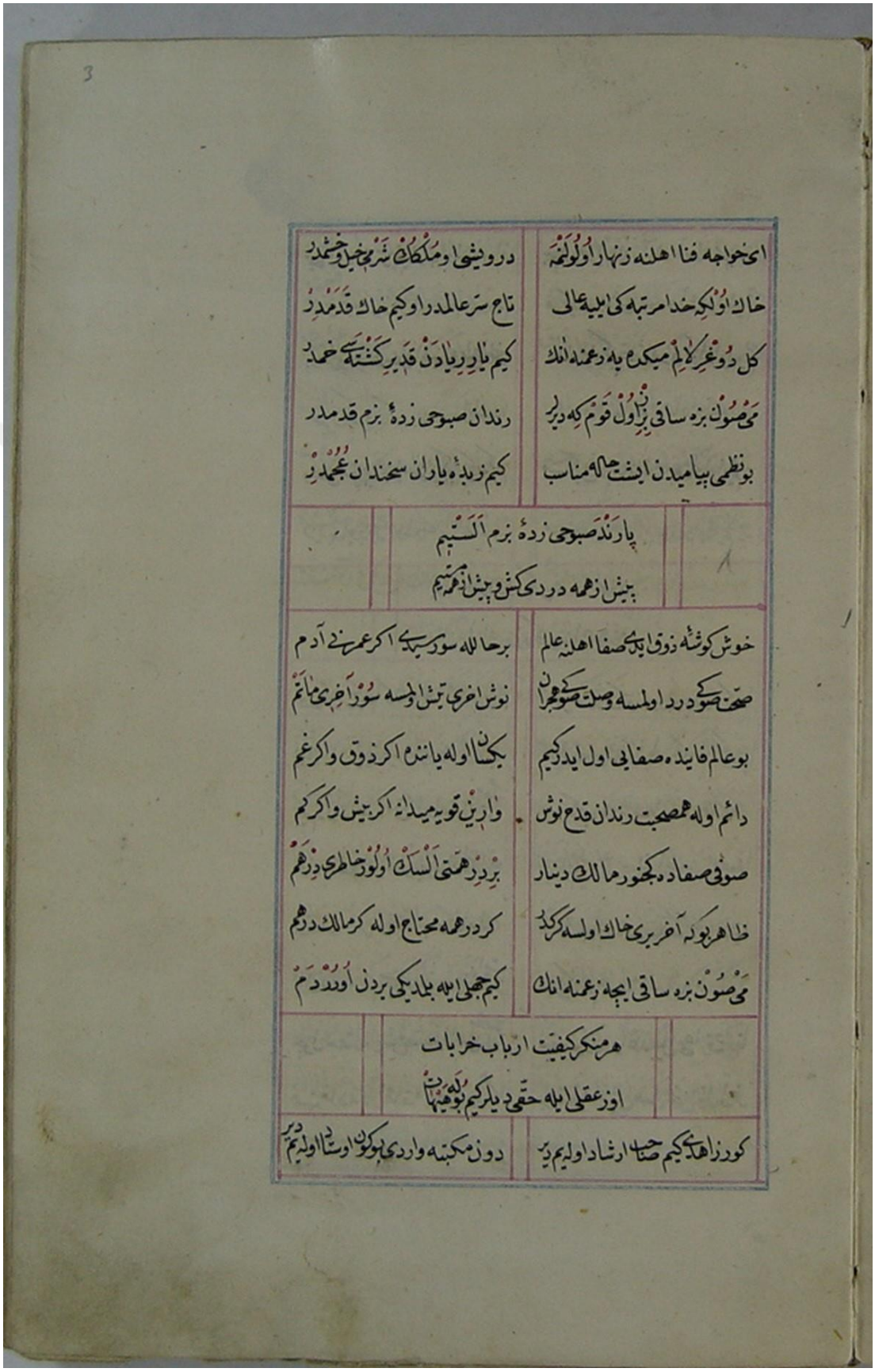

ای خواجه فنا اهلنه زنهار اولو لغمه — درویشی او ملکنك شرمخیل وخشمدر
خاك اولکه خدامرتبه کی ایلیه عالی — تاج سر عالمدر او کیم خاك قدمدر
کل دوغرلالم میکدم یه زعمنه انك — کیم یارد ریادن قدیر کشته یه خمدر
می صونن بزه ساقی بزه اول قدم کیه دیر — رندان صبوحی زده بزم قدمدر
بو نظمی پیامیدن ایشت حاله مناسب — کیم زبده یاران سخندان عجمدر

یا رندان صبوحی زده بزم الستیم
پیش از همه دردی کش و پیش از همه مستیم

خوش کوشه ذوق ایله صفا اهلنه عالم — برحالله سوردیسه اکر عمرنی آدم
صحت صوکی درد اولمسه وصلت صوکی هجران — نوش اخری تیش اولمسه سور اخری ماتم
بو عالم فاینده صفایی اول ایدر کیم — بکسان اوله یانندم اکر ذوق واکر غم
دائم اوله همصحبت رندان قدح نوش — وارین قویه میدانه اکر بیش واکر کم
صوفی صفاده کچمز مالك دینار — بر درهمتی السك اولور خاطری درهم
ظاهر بوکه آخر بری خاك اولسه کرکدر — کر درهمه محتاج اوله کر مالك درهم
می صونن بزه ساقی ایچه زعمنه انك — کیم جهلی ایله یلمدیکی بردن اودردم

هر منکر کیفیت ارباب خرابات
اول عقلی ایله حقی دیلر کیم بولمه همتات

کور زاهدی کیم صحبت ارشاد اولیم دیر — دون مکتبه واردی بو کون اوستاد اولیم دیر

Ek 5 (3a)

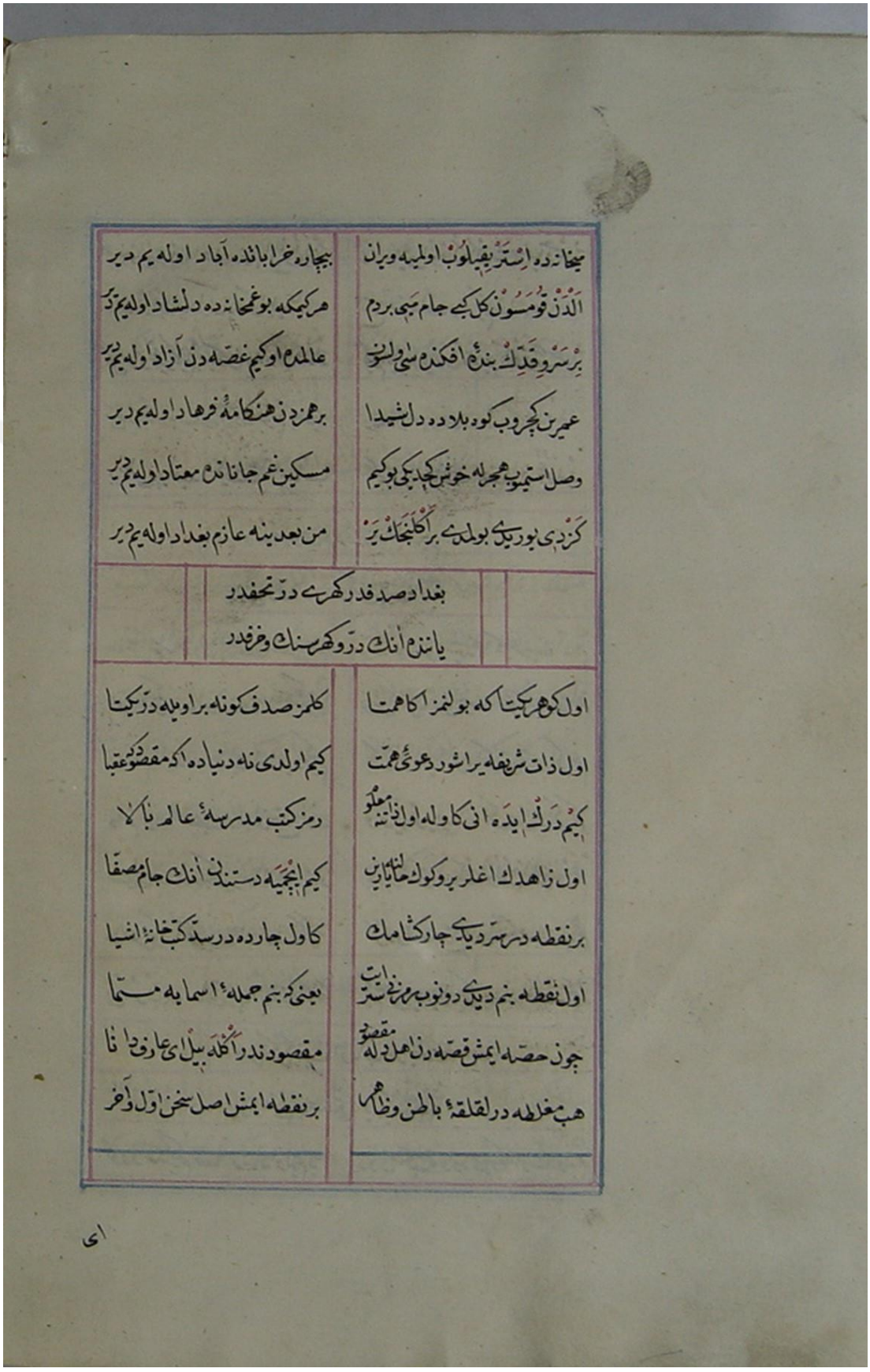
میخانه ده استر بقیلوب اولمیه ویران
بیچاره خراباتده آباد اولهیم دیر

الدن قومسون کل کیم جام مینی بردم
هر کیمکه بو غمخانه ده دلشاد اولهیم دیر

برسر وقدك بندهٔ افکندم سنی ولسون
عالمده اوکیم غصه دن آزاد اولهیم دیر

عمرین کچروب کوه بلاده دل شیدا
برهمزدن هنکامهٔ فرهاد اولهیم دیر

وصل استیوب هجرله خوش کچدیکی بوکیم
مسکین غم جانانه معتاد اولهیم دیر

کزدی بو دیکی بولمدی برآکلنجك یر
من بعد بنه عازم بغداد اولهیم دیر

بغداد صد فدرکهر ی در تحفدر
یانده أنك درو کهر سنك وخرفدر

اول کوهر یکتا که بولنماز اکا همتا
کلمز صدف کونه براویله در یکتا

اول ذات شریفه یراشور دعوئ همت
کیم اولدی زه دنیاده اکه مقصود عقبا

کیم درك ایده انی کا وله اولدی مبهوت
رمز کتب مدرسهٔ عالم بالا

اول زاهدك اغلر یروکولك حالنه یارین
کیم اینجمیه دستنده أنك جام مصفا

بر نقطه در سر دیکی چارکشامك
کاول چارده در سدکتب خانهٔ اشیا

اول نقطه بنم دیکی دونوب مرکز ذاتك
یعنی که بنم جملهٔ اسمایه مسمّا

چون حصه ایمش قصه دن اهل دله مقصود
مقصود ندر آکلمه بیلای عارف دانا

هب مغلطه در لقلقهٔ باطن وظاهر
بر نقطه ایمش اصل سخن اول وآخر

ای

Ek 6 (3b)

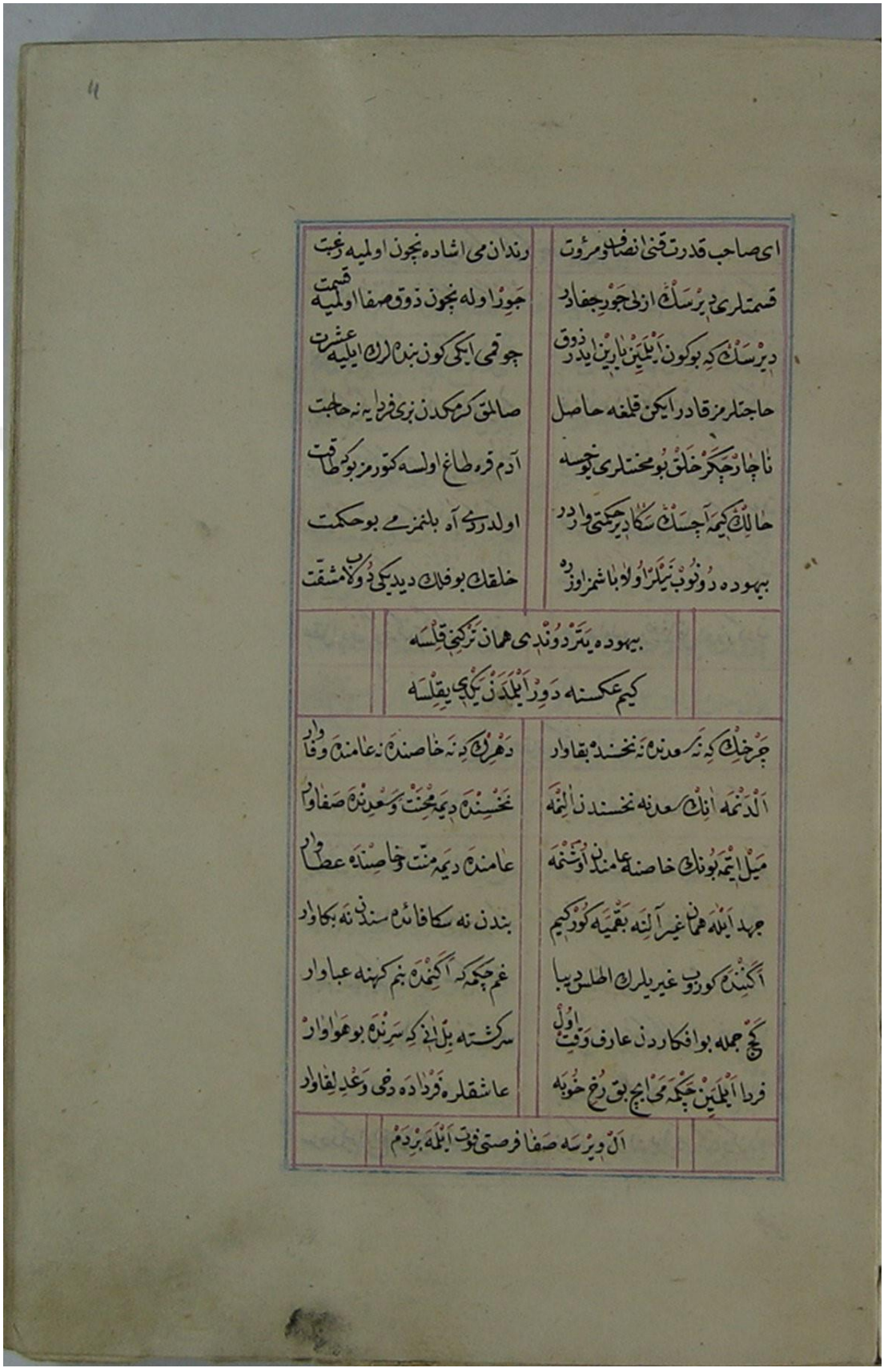

ای صاحب قدرت قضای نصفا و مروت
رندان می اشامده نجوز اولمیه رغبت

قسمتلری دیرسک ازلی جور جفادر
جوزا وله نجوز ذوق صفا اولمیه قسمت

دیرسک که بوکون ایلمین یارین ایدر ذوق
چوقمی ایکی کون بندلرك ایلیه عشرت

حاجتلر مز قادر ایکن قلمغه حاصل
صالمق کرم مکدن بری فردایه نه حاجت

ناچار چکر خلق بو مختلری بوحسه
آدم قره طاغ اولسه کتور مز بوکا طاقت

حالك کیمه آچسك سکا دیر حکمتی وار در
اولدرکی آه بلنمز مے بوحکمت

بیهوده دونوب نیلر اولا باشمز اوزده
خلقك بوفلك دیدیکی دولابه مشقت

بیهوده یتر دوندی همان ترکنی قلسه
کیم عکسنه دور ایلمدن یکدی یقلسه

چرخك که نه سعدنه نخسندنه بقاوار
دهرك که نه خاصنه نه عامنه وفاوار

الدنمه اناك سعدنه نخسندنه ایمه
نخسنده دیمه محنت و سعدنده صفاوار

میل ایتمه بونك خاصنه عامندن اوشنمه
عامنده دیمه منت خاصنده عطاوار

جهد ایله همان غیر آلنه بقمیه کوزکیم
بندن نه سکا فائده سندن نه بکاوار

اکنده کوزوب غیرلرك الطلس دیبا
غم چکمه که اکنمه بنم کهنه عباوار

کج جمله بوافکاردن عارف وقت اول
سرکشته بلانك که سرنده بوهواوار

فردا ایلمین چکمه محاچ بوق رخ خوبه
عاشقلره قرداده وفی وعد لقاوار

الی ویرسه صفا فرصتی فوت ایلمه بردم

Ek 7 (4a)

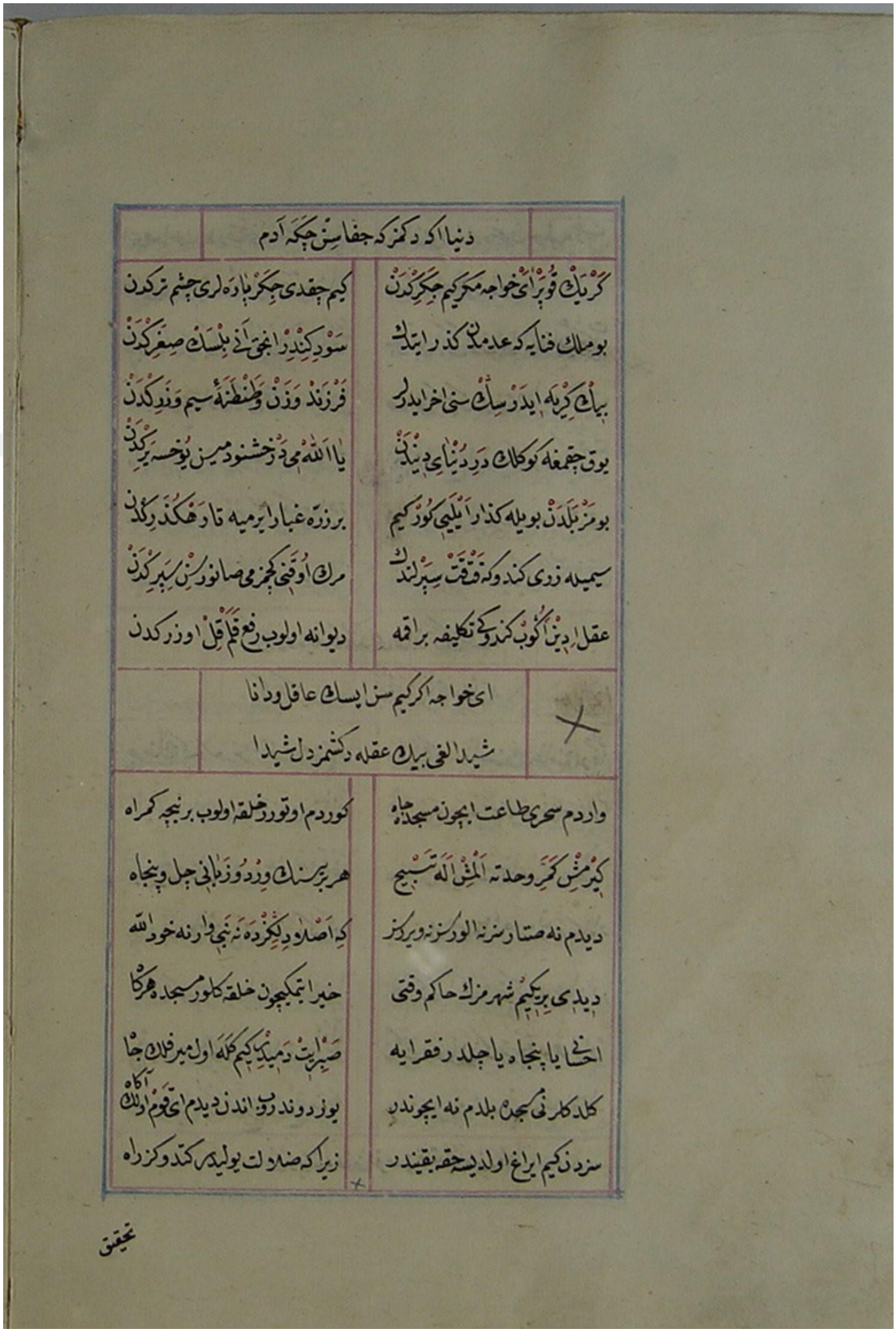

دنیا اکه دکمز که جفاسن چکه آدم

گر یك قوپرانی خواجه مکریم جگر کدن
کیم چقدی جگر یاره لری چشم ترکدن

بو ملك فنایه کدعدمدن کذرایتك
سودکندرانجی آنی بلسك صغرکدن

بیك کریه ایدرسك سنی اخرایدرلر
قرزندوزن وطنفنه سیم وزرکدن

بوق چقمغه کوکلك درد دنیای دیندن
یا الله می درخشنود میسن یوخسه یرکدن

بو مزبلدن بویله کذرایلیجی کورکیم
برزره غبارایرمیه تا وهکذرکدن

سیمیله زوی کندوکه قوقت سیرلندك
مرك اوقنی کچرمی صانورسن سیرکدن

عقل ادینی کوب کندوکی تکلیفه براقمه
دیوانه اولوب رفع قلم قلی اوزرکدن

ای خواجه اکر کیم سن ایسك عاقل ودانا
شیدا لغی بیك عقله دکشمز دل شیدا

واردم سحری طاعت ایچون مسجد جاه
کوردم اوتوردخلقه اولوب برنیچه کمراه

کیرمش کمر وحدته المشی اله تسبیح
هربرسنك ودوزبانی چل وپنجاه

دیدم نه صتاوسزنه الورسزنه ویرکز
کداصلاودیکزده نه نبی وارنه خوداله

دیدی بزیکیم شهرمزك حاکم وقتی
خیرایتمکچون خلقه کلورمسجده هرکا

احسنت یا پنجاه یا جلد رفقایه
صیرایله دمیدیکیم کله اول میرفلك جا

کلدکلرنی مسجده بلدم نه ایچوندن
یوزدوندروب اندن دیدم ای قوم اولك آکاه

سزدن کیم ایراغ اولدیسه حقه یقیندر
زیراکه ضلالت یولیدرکتدوکزراه

تحقیق

Ek 8 (4b)

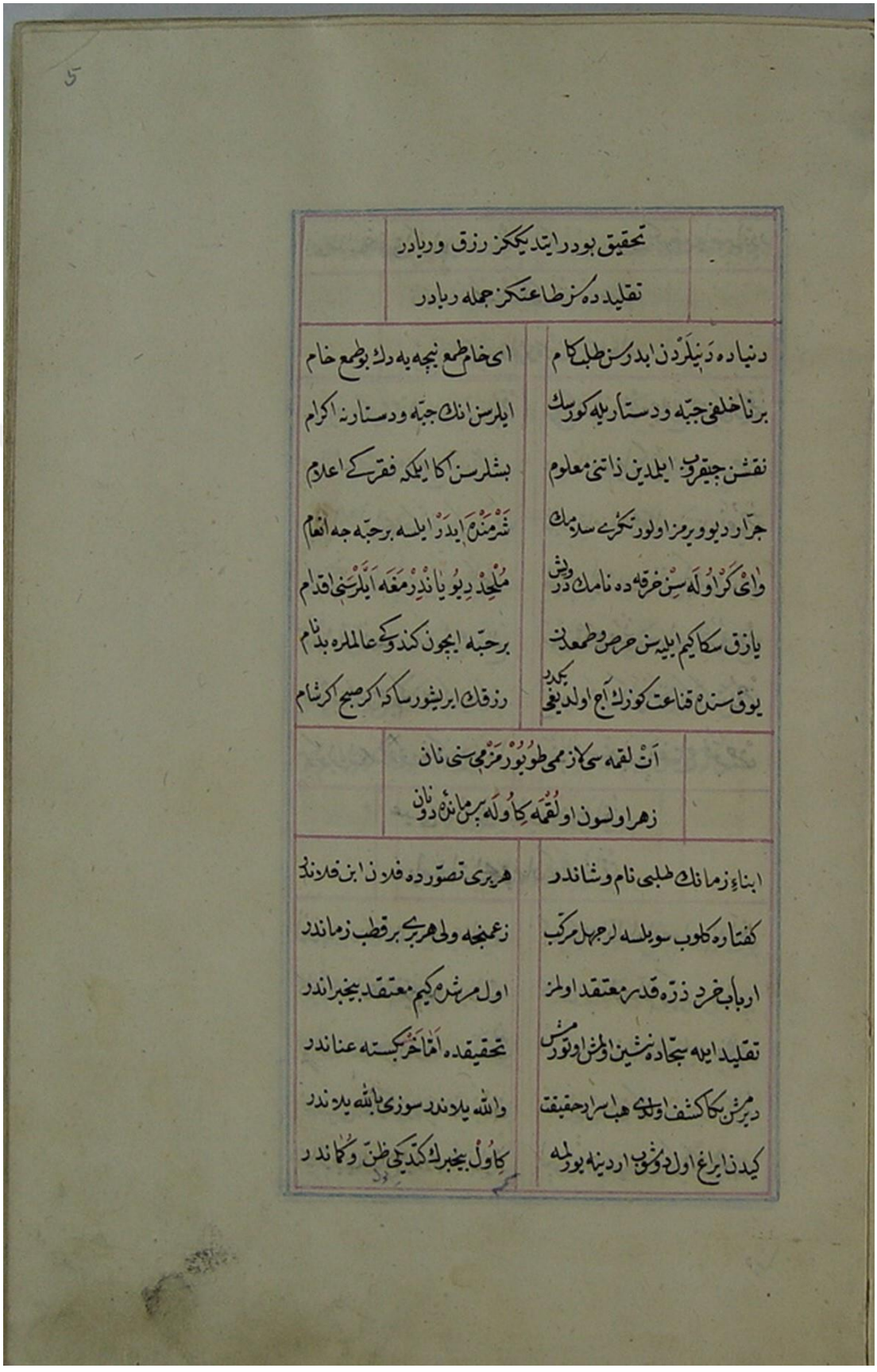

تحقیق بوددایتدیکمکز رزق وریادر
تقلیدده سزطاعتکز جمله ریادر

دنیاده دینلردن ایدرسن طلب کام — ای خام طمع نیچه یه دك بوطمع خام
برناخلفی جبّه ودستار یله کورسك — ایلرسن انك جبّه ودستارنه اکرام
نقشن چیقروب ایلمدین ذاتنی معلوم — بشلرسن کا ایلکه فقرکی اعلام
جرّاردیوویرمزاولورتکرّی سلامك — شرمنده ایدر ایلسه برجبّه جه انعام
وای کرّاولهسن خرقه ده نامك درویش — ملحد دیویاندرمغه ایلرسنی اقدام
یازق سکا کیم ایلیه سن حرص وطمعدن — برجبّه ایچون کندوکی عالمده بدنام
یوق سندهقناعت کوزك آج اولدیغی بکدر — رزقك ابریشورساکه اکرصبح اکرشام

آت لقمه سکا زممی طویورمزمی سنی نان
زهراولسون اولقمه کاولهسن مانع دوران

ابناءِ زمانك طلبی نام وشاندر — هربری تصوّرده فلان ابن فلاندر
کفتاره کلوب سویلسه لرجهل مرکّب — زعمیجه ولی هربری برقطب زماندر
ارباب خرد ذرّه قدر معتقد اولمز — اول مرشده کیم معتقد بیخبراندر
تقلید ایله سجّاده نشین اولمش اوتورمش — تحقیقده اما خرکسته عناندر
درمرشن بکا کشف اولمادی هب اسرار حقیقت — والله یلاندر سوزی بالله یلاندر
کیدنه یراغ اولدوغوب اردینه یورلمه — کاولّ بیخبرك کندیکی ظنّ وکماندر

Ek 9 (5a)

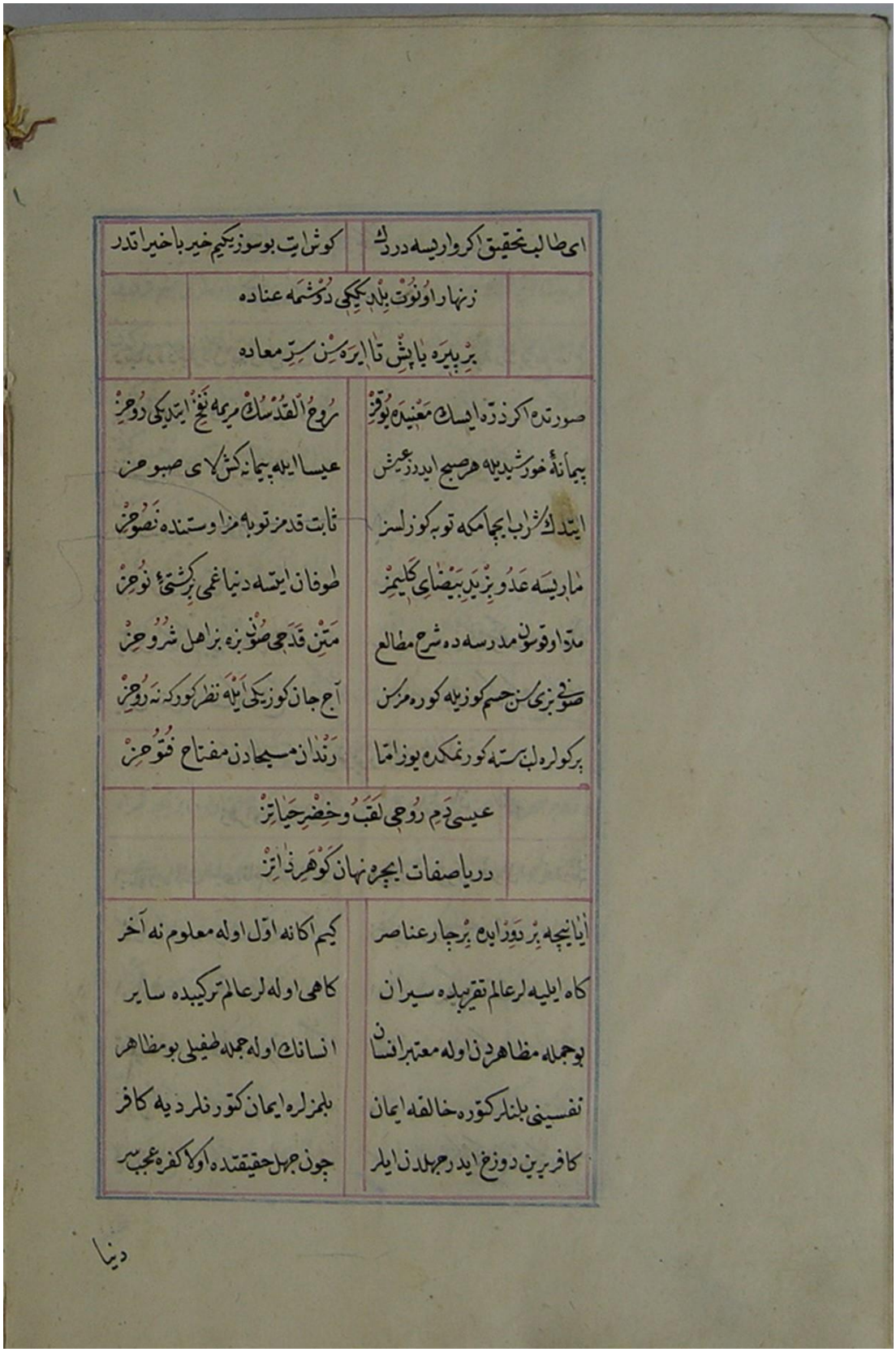

ای طالب تحقیق اگر وارسه درك | کوشایت بوسوز یکیم خیر باخیر اتدر

زنهار اولنوت بلاد یکیکی دوشمه عناده
بر پیره یاپش تا ایره سن سر معاده

صورتده اگر ذره ایسك معنیده یوقز | روح القدسك مریمه نفخ ایتدیکی دوحز
پیمانهٔ خورشیدیله هر صبح ایدر عیش | عیسا ایله پیمانه کش لای صبوحز
ایتدك شراب ایچامکه توبه کوزلسز | ثابت قدمز توبه مزا وستنده نصوحز
مار ایسه عدو بزیدِ بیضای کلیمز | طوفان ایسه دنیا غمی برکشتیٔ نوحز
ملا اولمسون مدرسه ده شرح مطالع | متن قدحی صوفیه بزه بز اهل شروحز
صوفی بزی سن جسم کوزیله کوره مرسن | آچ جان کوزیکی ایله نظر کور که نه روحز
برکولره لب بسته کورنمکده یوز امما | رندان مسیحادن مفتاح فتوحز

عیسی دم روحی لقب و خضر حیاتز
دریا صفات ایچره نهان کوهر ذاتز

ایا نیچه بر دور ایده برچار عناصر | کیم اکا نه اول اولا معلوم نه آخر
کاه ایلیه لر عالم تقریبده سیران | کاهی اولا لر عالم ترکیبده سایر
بو جمله مظاهر ده اولا معتبر انسان | انسانك اولا جمله لطیفی بو مظاهر
نفسینی بلنلر کوره خالقه ایمان | بلمزلره ایمان کتورنلر دیه کافر
کافر بو ین دوزخ ایدر جهلدن ایلر | چون جهل حقیقتده اولا کفره عجب سر

دینا

Ek 10 (5b)

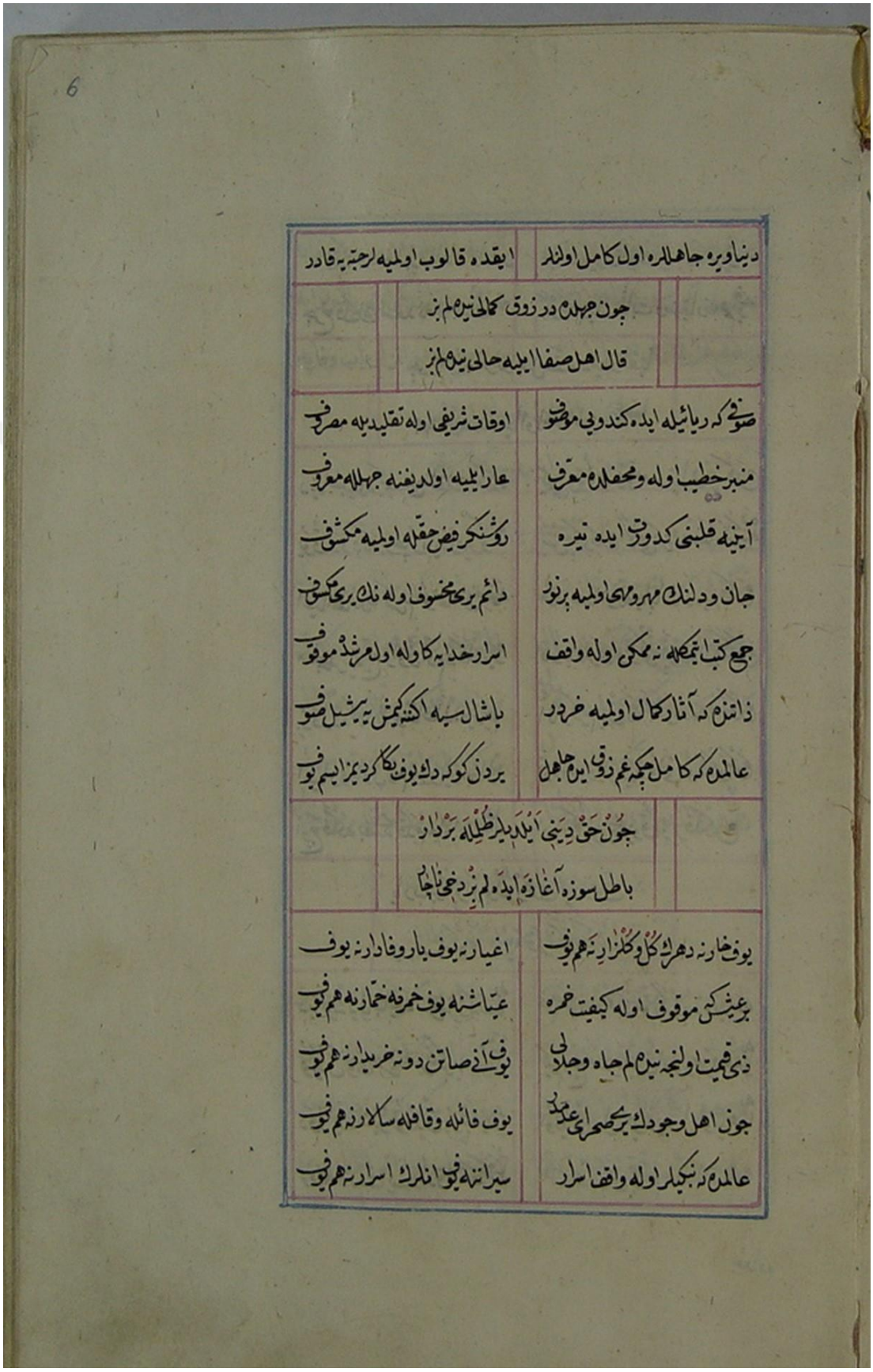

دنیاویره جاهلره اول کامل اولنلر ایقده قالوب اولیه لرجبه یه قادر

چون جهلدن در زوق کمالی نیدم لم یزل
قال اهل صفا ایله حالی نیدم لم یزل

صوفی که ریائیله ایده کندوبی موصوف اوقات شریفی اوله تقلیدیله مصروف
منبر خطیب اوله ومحفلده معروف عار ایلیه اولدیغنه جهللله معروف
آینه قلبنی کدورت ایده تیره روشنکر فیض حقدله اولیه مکشوف
جان ودلنك مهروماهی اولیه پرنور دائم یرینه محسوف اوله نك یرینه مکسوف
جمع کتب ایتمکله نه ممکن اوله واقف اسرار خدایه کاوله اول مرشد موقوف
ذاتنده که آثار کمال اولیه خرد باشال سیه اکشه کیمش یه پشیل صوف
عالمده که کامل هیچه غم زوق این جاهل یردن کوکه دك یوف یکا گردیمز ایسم یوف

چون حق دینی ایلدیلر ظلمله برباد
باطل سوزه آغازه ایده لم یزل دخی ناشاد

یوف خارنه دهرك گل وگلزارنه هم یوف اغیارنه یوف یار وفادارنه یوف
برعیشکی موقوف اوله کیفیت خمره عیاشنه یوف خمرفه خمارنه هم یوف
ذی قیمت اولنجه نیدم لم جاه وجلالی یوف آنی صاتن دونه خریدارنه هم یوف
جون اهل وجودك یرینه صحرای عدم در یوف فائله وقافله سالارنه هم یوف
عالمده که بنکیلر اوله واقف اسرار سیرانه یوف انلرك اسرارنه هم یوف

KAYNAKÇA

Ak, C. (2001).*Bağdatlı Rûhî Divânı Karşılaştırmalı Metin*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.

Ak, C. (2008). Rūhī-i Bağdadī, *DİA*, c. 35, İstanbul.

Alptekin, L. (2013). "Bağdatlı Rûhî'nin Terkîb-bendi'ne Yazılmış Bir Nazire: XVIII. yüzyıl Şairi Berberzâde Mehmed Zihnî'nin Terkîb-bend'i", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/13 Fall, s. 439-454.

Aydın, H. (2009). "Cevrī Divanı", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 39, Erzurum, s. 85-94.

Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Devlet Kitapları.

Durmaz, G. (2008). "Kutadgu Bilig'de ve Bağdatlı Rûhî Dîvanı'nda Zâhid", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 14, s. 189-216.

Ercilasun, A. B. (1985). *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri: Tarih-Antoloji-Ansiklopedi*. İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınevi.

Ercilasun, A. B. (2011). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdem, A., Enverdi, E., Kutlu, M. Kutlu, D. M. (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/Eserler/ Terimler*. c. VII, İstanbul: Dergâh Yayınları, İstanbul 1977.

Genç, İ. (2000). *Esrar Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviye*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1946). *Rūhī-i Bağdâdi*, İstanbul: Aylık Ansiklopedi.

Gönensay, H. T. ve Banarlı, N. S. (1941). *Başlangıçtan Tanzimat'a kadar Türk Edebiyatı Tarihi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güler, Z. (2008). "Bağdatlı Rūhî'nin Meşhur Terkib-bendine Sosyal Psikoloji Açısından Bir Bakış", *e-Journal Of New World Sciences Academy Social Sciences*, 3, (1), Elazığ, s. 14.

İpekten, H. (1985). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri.* Ankara:Birlik Yayınları.

Pala, İ. (2001). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M Yayınları, İstanbul.

Kaplan, Y. (2016)."Kütahyalı Meşkî ve Bağdatlı Rûhî'nin Terkib-i Bendine Naziresi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (39), s. 263-284.

Kurnaz, C. (2001). *Eski Türk Edebiyatı*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Levend, A. S. (1980).*Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Macit, M. (2006). *İlk Klasik Dönem: Şiir, Türk Edebiyatı Tarihi.* İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mermer, K. (2016)."Bağdatlı Rûhî'de Hicvin Başka Bir Yüzü: Çarh ve Dehr", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/17 Fall, s. 93-114.

Okumuş, S. (2011). "Bursalı Levhî Hasan Efendi ve Bağdatlı Rûhî'ye Naziresi", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl 15, Sayı 47, s. 291-307.

Onay, A. T. (2004). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. (Haz. Cemal Kurnaz). İstanbul: MEB Yayınları.

Özkan, N. (2009). "Irak Türk Edebî Dilinin Tarihî Gelişimi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall, s. 90-105.

Öztoprak, N. (2006). *Rūhī'nin Şair Anlayışı*. İstanbul.

Parlatır, İ. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara.

Sarıkaya, E. (2017). "Bağdatlı Rûhî Dīvânı'nda Osmanlı Savaş Kültürüne Ait Kavramlar", *Akademik Hassasiyetler*, Cilt: 4, Sayı: 7, s.121-146.

Timurtaş, F. K. (1990). *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*. İstanbul: Vilayet Yayınları.

Tolasa, H. (2001). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Uraz, M. (1941). *Ruhi Hayatı, Şahsiyeti, Şiirlerinden Seçme Parçalar*. İstanbul: Kültür Basımevi.

Yalçın, C. (1986).*Türk ve Dünya Edebiyatında Şairler –Yazarlar*, Ankara: Yalçın Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

1991'de Yozgat ilinin Akdağmadeni ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Akdağmadeni Yusuf Ziya İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini ise Akdağmadeni Lisesi'nde tamamladıktan sonra 2010 yılında başladığı Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü pedagojik formasyon eğitimi ile beraber 2015 yılında bitirdi. 2015/2016 yılında Bozok Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı alanında yüksek lisansa başladı. 2018 Temmuz-Ağustos ayları arasında Ankara Üniversitesi TÖMER'de Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sertifika programına katılıp başarı ile tamamladı.